De Vlaamsche Gids. Jaargang 20

bron
De Vlaamsche Gids. Jaargang 20. Ruquoy, Delagarde & van Uffelen, Antwerpen 1931-1932

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_vla001193101_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

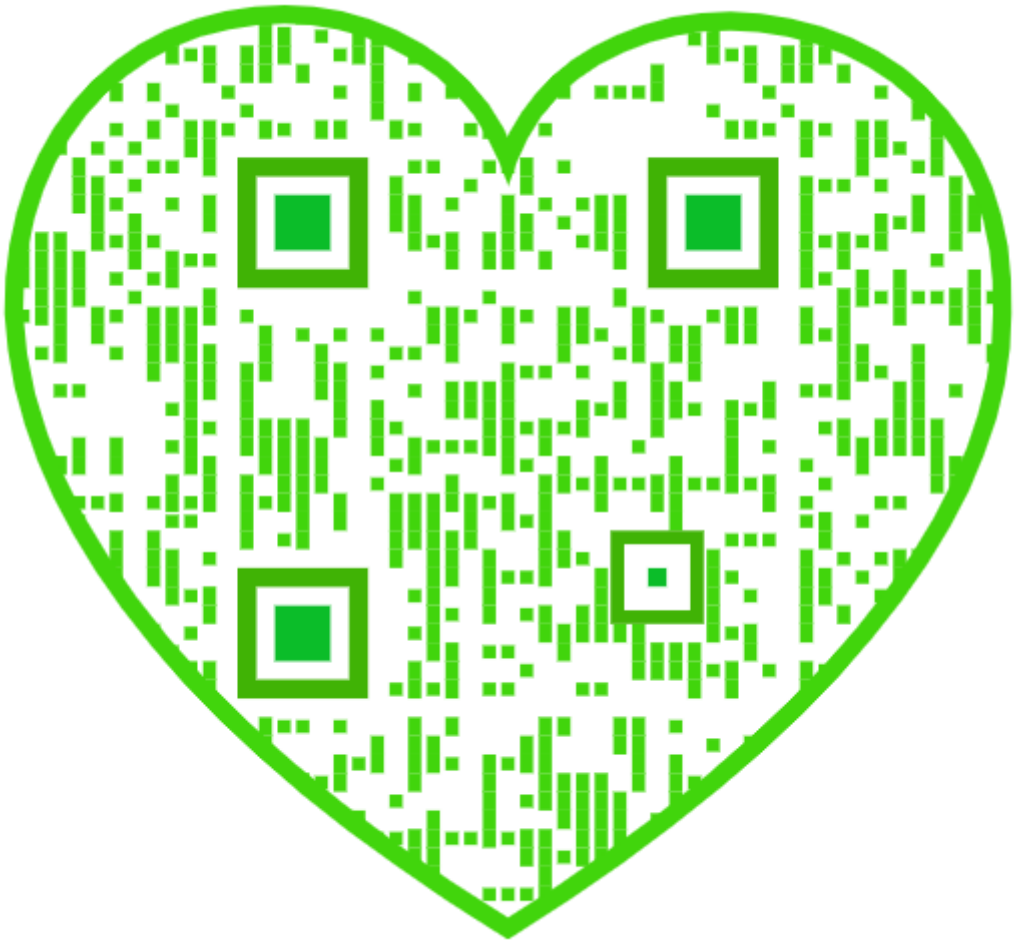

Een Geschiedenis van de Nederlandsche Taalgemeenschap[1]

Men duide het mij niet ten kwade indien ik, als opschrift boven deze bijdrage, den titel van het boek dat er de aanleiding toe is slechts in gewijzigden vorm gebruik. Zoo, liever dan **'Geschiedenis van de**[2] **Nederlandsche stam,'** had ik prof. Dr. P. Geyl zijn laatste werk willen zien noemen. Bij het woord 'stam' denkt men dadelijk aan ras, en als men weet wat de rassentheorieën in de geschiedschrijving en daar buiten voor kwaad gesticht hebben, dan wenscht men voor een terugkeer daarvan onder een andere vlag gevrijwaard te blijven. Geyl is zich trouwens van het gevaar bewust en waarschuwt herhaaldelijk tegen verkeerde opvattingen: 'Onder de Nederlandsche stam versta ik alle volkeren en volksgroepen voor wie het Nederlandsch de moedertaal is' (blz. 5). 'Het Nederlandsch is in zijn oorsprong de taal der Salische Franken, en de oudste geschiedenis van de Nederlandsche stam is dus de geschiedenis van dat volk, welks veroveringen de andere voorname bestanddeelen die hem samenstellen - de Saksen en de Friezen - er eerst mee verbonden en door assimilatie in opgenomen hebben' (blz. 7). 'Ook blijkt hier ten duidelijkste dat wat de Nederlandsche stam maakt, taalgemeenschap en daarop gebouwde beschaving is, niet raseenheid' (blz. 35). Waarom dan niet ineens aan 'taalgemeenschap' de voorkeur gegeven? Klinkt het woord misschien te onschuldig?

Dr. P. Geyl is niet alleen professor in de Nederlandsche geschiedenis aan de Londensche Universiteit, en wegens zijn historische publikaties bekend. Hij is ook Groot-Nederlander, en

(1) Naar aanleiding van PROF. Dr. P GEYL, *Geschiedenis van de Nederlandsche stam*. Deel I. Amsterdam, Maatschappij tot verspreiding van goede en goedkoope Lectuur, 1930.

(2) Geyl laat de buigings-*n* overal weg.

niet in de platonische beteekenis van het woord. Zijn politieke opvattingen, die aansturen op de vorming van een Groot-Nederlandschen staat, de Nederlandsch-sprekende volkeren omvattend, komen onder meer tot uiting in het vóór een paar jaren door hem en enkele anderen opgerichte tijdschrift **Leiding.** Tusschen zijn politieke verzuchtingen voor de toekomst en zijn wetenschappelijk bestudeeren van het verleden heeft Geyl nooit de vereischte scheidingslijn getrokken, zoodat men op zijn historische beschouwingen steeds met een begrijpelijke voorzichtigheid ingaat.

Het is mijn bedoeling niet hier een eigenlijke bespreking aan het boek van Geyl te wijden. Het is vlot en kleurrijk geschreven, wat het een goed onthaal bij het lezend publiek verzekert. - Ik wensch echter te onderzoeken of de nieuwe opvattingen die de schrijver er in zake geschiedenis der Nederlanden op nahoudt, wel degelijk bruikbaar zijn.

Tot hiertoe had al wie een synthetische geschiedenis der lage landen bij de zee schreef hetzij Noord-Nederland, hetzij Zuid-Nederland of België als voorwerp van zijn studie verkozen. Zoowel Hollanders als Belgen (onder meer en in de eerste plaats Pirenne) zijn uitgegaan van de vaststelling dat op het einde van de XVIe eeuw de ‘zeventien provincies’ in twee staten met zeer verschillend leven uiteengevallen zijn. Zij hebben ook voor de voorafgaande eeuwen hun aandacht hoofdzakelijk tot het behandelde deel beperkt.

Geyl is overtuigd dat de beide huidige staten geen definitief verschijnsel zijn en de lijn niet kunnen aangeven voor de rekonstruktie van ons verleden.

Een andere mogelijke opvatting gaat hij echter eveneens voorbij: het schema van den Nederlandschen staat zooals die ten tijde van Karel V aan het groeien was onder den vorm van de zeventien provincies, zooals die een oogenblik, van 1815 tot 1830, verwezenlijkt werd, Noordnederlandsche, Vlaamsche en Waalsche gewesten omvattend.

Voor een Nederlandsche geschiedenis op die breedere basis zou wel iets te zeggen vallen. Omtrent 1550 deed niets de scheiding van de Nederlanden in twee staten voorzien. Noch op godsdienstig noch op eenig ander gebied was er een verschil tusschen Noord en Zuid dat er aanleiding toe kon geven. Dat verschil heeft zich

pas in den loop van den strijd tegen Spanje ontwikkeld, doordat de betere strategische ligging van Holland en Zeeland de protestanten aldaar opgehoopt had, nadat zij uit het Zuiden verdreven waren.

Er was integendeel een algemeen Nederlandsch saamhoorigheidsgevoel aan het groeien, ‘dat zelfs geen halt maakte voor de taalgrens in België’ (Huizinga).

In 1477, bij de krisis die de Boergondische staat na den dood van Karel den Stoute onderging, hadden de steden van Henegouwen en Artois zich hardnekkig tegen den inval van den Franschen koning verdedigd. Wel tracht Geyl dit feit te ontzenuwen door het toe te schrijven aan den kwaden roep dien het optreden van Lodewijk XI hem bezorgd had. Daartegenover staat vast, dat in de XVIe eeuw genoeg getuigenissen in dezelfde richting wijzen. Schrijft de katholiek Pontus Payen niet van de burgers van Valenciennes die in 1567 hun stad tegen het Spaansch gezag verdedigden: ‘car tous Calvinistes qu'ils estoient, si n'avoient ils encores despouillé la haine que la nation walone porte naturelement aux François qui leur sont voisins?’ (Mémoires, I, 319).

Geyl erkent trouwens dat ten tijde van Filips den Schoone (1494-1506) ‘het samenwerken in de Staten-Generaal een gevoel van Nederlandsch bijeenhooren (waar echter de Waalsche gewesten niet van uitgesloten waren)’ bevorderd had (blz. 354).

Ik zei daareven: wien een afzonderlijke behandeling van de geschiedenis van Noord-Nederland en België niet voldoet, zooals die tot nu toe gebruikelijk was, zou desnoods de gezamenlijke Nederlanden, Waalsche provinciën inbegrepen, tot voorwerp van zijn studie kunnen nemen, hoe bezwaarlijk dit voor het grootste deel van de moderne tijden ook zou uitvallen.

Dezen weg is Geyl echter niet ingeslagen. Voor hem bepaalt alleen de taal de nationaliteit, en is de geschiedenis alleen het verhalen waard zooals ze in het raam van de taaleenheid gezien wordt.

De vraag nu die ik hier wil beantwoorden luidt als volgt: is het kader dat Geyl gekozen heeft om er de geschiedenis van deze gewesten in op te bouwen wel het best geschikt voor het logisch groepeeren van het voorhanden feitenmateriaal?

Op staatkundig gebied was Geyl's taak bijzonder lastig, hoewel de moeilijkste periode (na 1609) pas in het tweede deel aan de beurt zal komen. Een Groot-Nederlandsche staat is inderdaad slechts een voorwerp van verwachtingen voor zekere Hollanders en zekere Vlamingen. In het verleden kwam hij nooit tot werkelijkheid. Heeft men zelfs ooit **getracht** hem te verwezenlijken? Het is Geyl's voortdurende bekommernis een dergelijk streven door de eeuwen heen op te sporen. Of beter, waar de Dietschtaligen den strijd voor hun gemeenschap blijkbaar niet bewust gevoerd hebben, gelooft Geyl hem door **abstractie** uit het historisch verloop te mogen afleiden. Ik haal letterlijk aan:

'Hoe wezenlijk ook, [de] beteekenis [van den Guldensporenslag] voor onze stamgeschiedenis is een abstractie. De Vlamingen, die bij Kortrijk streden, waren niet enkel de voorposten van het Dietsche volk, - van die kwaliteit waren zij zich zelfs het minst van al bewust. Het waren de onderdanen van een bepaald feodaal vorst... het waren de burgers van steden met een bepaald economisch karakter, burgers uit een bepaalde stand...' (blz. 136)[3].

Die uitlating licht de beschouwingen toe die Geyl bij het verhaal van andere gebeurtenissen aanknoopt. Na de vernedering die Vlaanderen bij het verdrag van Melun (1226) onderging, heet het: 'Het zag er met de kansen van Vlaanderen om zijn zelfstandigheid te bewaren en **mee de Nederlandsche stameenheid te verwezenlijken** droevig uit.' (blz. 108). Elders: 'De [Hollandsche] legers die in 1396 en weer in 1398 de Zuiderzee overstaken

(3) Hier onderschat Geyl mijns inziens de beteekenis van den Guldensporenslag. Verder, op blz. 160, is hij dichter bij de waarheid.
Het geschil had zonder twijfel een feodalen en socialen oorsprong. Maar eens dat de twee legers tegenover elkaar in het gelid stonden in de meerschen bij Kortrijk, hebben de Vlaamsche strijders gevoeld dat het nog om iets anders ging dan om feodale twisten of om sociale geschillen. Wat een nationale trots spreekt er toch uit de woorden van den Gentschen Minderbroeder, wanneer hij verklaart het aantal Fransche voetknechten bij elk treffen stilzwijgend te zullen voorbijgaan, 'omdat de Vlamingen, kloeke, wel gevoede en uitstekend gewapende lieden, zich om het Fransche voetvolk om zoo te zeggen niet bekommeren!' Dat bewustzijn bleef niet tot het graafschap beperkt. De Brabander Lodewijk van Velthem, in zijn *Spieghel historiael*, sympathiseerde geestdriftig met de Vlamingen. Maar het is onmogelijk uit te maken hoeverre dit meevoelen zich over de Nederlanden uitstrekte, of het ook de taalgrens overschreed. Het was trouwens maar een oplaaien, dat in den loop van verdere verwikkelingen weer is vergaan.

om Friesland **voor de Nederlandsche stam te winnen,** telden dus niet weinig Franschsprekenden,' (doordat Holland dynastisch met Henegouwen verbonden was).

Dit is dus alles abstraktie. Maar ik vrees dat de schrijver hier doet wat hij aan de Belgische en 'klein-Nederlandsche' historici verwijt, namelijk iets in het verleden projecteert, dat pas later ontstaan is. Met dit verschil echter, dat het in zijn geval niet een staat geldt die reeds sedert het einde van de XVIe eeuw in leven is, maar een die zelfs thans enkel vorm heeft gekregen in de verwachtingen van een kleine groep.

Maar, deze theoretische beschouwingen ter zijde gelaten, toonen andere feiten de taal niet als begrenzend element in de vorming van een Nederlandsche nationaliteit? Ik laat opnieuw het woord aan Geyl (blz. 266): 'De rastegenstelling tusschen het hof [van Filips den Goede] en de opstandige stad [Gent], hoezeer zij de gebeurtenissen ook kleurde, was geen overheerschend element in de toestand.' Evenmin is de taal een hinderpaal geweest toen het gezamenlijk verzet tegen Spanje in 1566 uitbrak (blz. 452). Het was niet vreemd een Waalsch edelman, Lumey van der Marck, het hoofd van het Luiksch geslacht van dien naam, als aanvoerder van de Watergeuzen te zien optreden, hoe Geyl de beteekenis van dat feit ook tracht te verminderen door er op te wijzen dat hij door zijn Hollandsche moeder ook in Holland begoed was (blz. 491).

Heeft het taalverschil dan geen rol gespeeld bij de splitsing der Nederlanden op het einde van de XVIe eeuw? - De grens die toen ontstond, hierin ben ik het met Geyl eens. werd hoofdzakelrk door militaire veroveringen bepaald. Doch de wil der bevolkingen heeft zich eenige jaren vroeger kunnen laten gelden. In 1579 sloten eenige Waalsche gewesten de Unie van Atrecht en verzoenden zich weer met Spanje, terwijl de meeste Noordelijke provinciën en zekere Vlaamsche steden, in de Unie van Utrecht vereenigd, den strijd tot het uiterste wilden doordrijven. Dit verwekt eenigszins den schijn alsof de taal hier inderdaad als een splijtzwam zou gewerkt hebben. Bij nader onderzoek ziet het er echter heel anders uit. Alleen het min of meer sterke gezag van de protestantsche minderheid bepaalde de houding van een gewest of een stad. Aldus hield het Waalsche Doornik het tot het einde

met de opstandelingen, terwijl Groningen, Gelderland, Overijsel, door de katholieken beheerscht, steeds meer tot verzoening met den koning overhelden. Maurits van Nassau heeft ze met het zwaard moeten heroveren, zooals Farnese, naast de Vlaamsche steden, ook Doornik gewapenderhand bemachtigd heeft. Er waren meer Nederlandsch-sprekende gewesten tot den weerstand besloten omdat het strategische centrum van de rebellen Holland was. Er waren meer Waalsche gewesten tot onderwerping geneigd, omdat ze in het bereik van Farnese's basis lagen. Maar de grens tusschen beide gezindheden stemde geenszins met de taalgrens overeen.

Het vraagstuk van een Nederlandsche nationaliteit op den grondslag van de taal ter zijde gelaten(4), biedt een geschiedenis der Nederlanden die aan de taalgrens ophouden zou voordeelen aan, of stuit ze op bezwaren?

Ook in Geyl's verhaal ziet men vele verschijnselen van ekonomischen, socialen, godsdienstigen aard zich gelijktijdig aan beide zijden van de taalgrens voordoen, zoodat deze geen ernstige hinderpaal schijnt te vormen. Zoo de kloosterhervormingen van de X^{e} eeuw. Zoo vooral de ekonomische en sociale bewegingen. Tusschen Waalsch- en Dietsch-Vlaanderen valt geen onderscheid op voor wat het ontstaan en den opbloei der steden aangaat, het recht dat binnen hun muren heerscht, de nijverheid die hun rijkdom verzekert, de sociale tegenstellingen die ze verscheuren, de politiek die zij in het graafschap verdedigen. In de **Geschiedenis van de Nederlandsche Stam** komt dit wel eenigszins tot uiting (blz. 94), maar verder worden er dan weer bepaald verkeerde voorstellingen gewekt. Daar laat Geyl het voorkomen alsof in 1128 het verzet tegen den door den Franschen koning opgedrongen graaf Willem Clito alleen van Dietsch Vlaanderen uitging (blz. 102); dit verwekt den indruk van een tegenstelling tusschen Dietsch en Fransch, wat geenszins met de werkelijkheid overeenstemt, want ook Rijsel nam aan de beweging krachtdadig deel.

(4) Men versta mij niet verkeerd. Naar mijn meening heeft de taal geen noemenswaardige rol gespeeld in de afbakening van de nationaliteit. Ik beweer echter geenszins dat onze voorouders onverschillig waren tegenover de wijze waarop hun taal behandeld werd: ik verwijs hier eenvoudig naar het verbluffende feit, dat de koninklijke Fransche kanselarij in 1385, op aandringen van Filips den Stoute en om de Gentenaren in het gevlei te komen, te hunnen gerieve *Nederlandsche* stukken heeft uitgevaardigd.

Het is dus logischer de steden van Vlaanderen, zoo Waalsche als Dietsche, in één verband te bespreken, liever dan de Dietsche aldaar samen met de in ontwikkeling verre achterblijvende Hollandsche of zelfs Brabantsche te behandelen.

Men kan op dezelfde wijze aantoonen dat ook op menig ander gebied de traditioneele groepeering van de feiten steeds de bruikbaarste blijft, omdat zij het verband waarbinnen deze feiten zich voordeden eerbiedigt(5).

Het komt me dus voor dat het al te willekeurig en praktisch volkomen nutteloos is het verhaal van ons verleden aan de scheidingslijn tusschen beide talen te willen afbakenen. De politieke feiten moeten in het kader van de politieke grenzen beschouwd blijven. Wanneer de taalgrens de politieke grens niet geschapen heeft, kan ze ook niet dienen om politieke feiten in een eenheid af te zonderen. Wat de ekonomische en sociale verhoudingen betreft, kan het wenschelijk zijn deze in het raam van een politieke eenheid te behandelen, omdat die in een zekere mate de verschijnselen bevorderend of remmend kan beïnvloeden. Een taalgrens, die geen staatsgrens is, is hier van geen tel. - Zij kan mijns inziens slechts voor de behandeling van kultuurtoestanden van werkelijk nut zijn. Het taalverschil vertraagt nu eenmaal de verbreiding van kultuurverschijnselen, terwijl een zekere gelijkvormigheid in den schoot van de taalgemeenschap de natuurlijke

(5) Terloops weze hier aangestipt hoe Geyl's kijk op de geschiedenis hem dikwijls het ware inzicht benevelt. In zijn oogen mag de rol van Robrecht van Bethune aldus samengevat: na van 1302 tot 1305 van den weerstand der volksklasse geprofiteerd te hebben, pleegde hij tegenover haar verraad en liet hij den vrede van Athis (1305) sluiten, die voor Vlaanderen een vernedering was. Daarna begunstigde hij een tegenomwenteling in de steden, nl. te Gent en te Ieperen, waardoor de Leliaarts weer aan het bewind kwamen. Nochtans wordt toegegeven dat zijn houding niet 'consequent pro-Fransch' was. Hij mokte nog over den afstand van Waalsch-Vlaanderen, maar moest na hernieuwden strijd het hoofd in den schoot leggen. - In werkelijkheid heeft de grafelijke macht in 1305, na de mislukking van den Pevelenberg en de nederlaag van Zierikzee, getracht op adem te komen. Daarna heeft Robrecht van Bethune, van 1305 tot 1319, met een bewonderenswaardige standvastigheid, telkens opnieuw den ongelijken strijd gevoerd voor de gaafheid van zijn graafschap. Daar mislukte hij ten slotte in, o.a. door de schuld van de volkspartij die hem steeds minder volgde. *Zij was niet konsekwent anti-Fransch*. In 1319 weigerden de Gentenaren hem over de Leie te volgen om Rijse! te gaan belegeren, wat hem tot den vrede dwong. Te Gent waren de *demokraten* toen nog aan het bewind. *Pas daarna* namen de Leliaarts er het roer weer in handen. (Dit laatste wijkt eenigszins van de gewone voorstelling af, doch ik kan het gemakkelijk bewijzen).

strekking is. Er zijn geestesstroomingen die overwegend Nederlandsch zijn, vooral sedert het Latijn zijn alleenheerschappij moest afleggen, bv. de beweging van de Broeders des gemeenen Levens. Maar ik kan me niet blind staren op hun ‘oer-Dietschheid’ (blz. 290). Ik kan me er slechts voor interesseeren als aan een vorm, aan **onzen** vorm, zoo men wil, van iets in den grond algemeen menschelijks.

Voor de plastische kunsten is het probleem niet meer heelemaal hetzelfde. Vermeylen heeft ons in zijn **Europeesche plastiek en schilderkunst** geleerd de kunst van onze gewesten slechts als een onderdeel van een Europeesche beweging te begrijpen. Toch teekent zij zich door een zekere homogeneïteit naar binnen en zekere verschillen naar buiten van de algemeene strooming af. Misschien - als men dan toch verplicht is ze afzonderlijk te behandelen - is het gewenscht de taalgrens als zuidelijke scheiding aan te nemen, de Doorniksche schilders ten spijte, hoewel het andere standpunt even goed kan verdedigd worden(6).

Maar, mag men hier opwerpen, die kritiek op Geyl's kader geldt voor alle geschiedenissen van België of van Noord-Nederland. De politieke, ekonomische, sociale feiten laten zich vóór de XVIIe eeuw niet volgens de latere staatsgrenzen groepeeren. Holland en Zeeland zijn in de XVe eeuw niet van den Boergondischen staat te scheiden, en ook voor de Noordnederlandsche geschiedenis wordt het voorspel van den tachtigjarigen oorlog hoofdzakelijk in het Zuiden opgevoerd. Tot in de XIe eeuw opklimmend ziet men voor het graafschap Holland een nauwer verband met het Zuiden dan met de latere Noordoostelijke provincies. Dat is inderdaad zoo, en dat hebben de ‘Klein-Nederlandsche’ en Belgische geschiedschrijvers dan ook meestal in het oog gehouden. Het kader van hun geschiedenis vertoont vóór de XVIIe eeuw een zekere elasticiteit, die toelaat de natuurlijke groepeeringen van de feiten in hun uiteenzetting op te nemen. Wat in het bijzonder de geschiedenis van België van Pirenne betreft, de kern van haar wezen schuilt niet, zooals Geyl meent,

(6) Geyl heeft gelijk waar hij de gewoonte hekelt om vóór de XVIe eeuw op kunsthistorisch gebied van ‘Belgisch’ en ‘Hollandsch’ te spreken. ‘Antwerpen en Mechelen zijn dan “Belgisch”, Den Bosch en Breda “Hollandsch”, alsof zij niet alle vier Brabantsch; Damme is “Belgisch” en Sluis “Hollandsch”. alsof zij niet beide Vlaamsch waren!’ (blz. 318-319).

in het in het verleden projecteeren van een hedendaagschen staat, maar in het opsporen van de kontinuiteit der sociale levensverschijnselen, die eerst binnen het raam van den Boergondischen staat en dan binnen de grenzen der Spaansche Nederlanden bepaalde perken krijgen. Dat blijft rationeeler dan het starre schema dat Geyl voor zijn uiteenzetting verkozen heeft.

Een laatste opmerking nog. Men hoort wel eens de opvatting verdedigen, dat iedere nieuwe levensbeschouwing een nieuwe opvatting van de geschiedenis moet medebrengen, omdat 'in het dubbel werk van analyse en synthese, dat aan de grondslag ligt van alle historische reconstructie, alleen het eerste de waarborg der objectieve zekerheid biedt(7).' Deze stelling kan ik niet onderschrijven. De synthese biedt wel degelijk, **in bepaalde opzichten,** waarborgen van objectieve zekerheid. (Dit te verklaren zou me hier te ver voeren). Was het zoo niet, dan bleef er van de geschiedenis als nositief resultaat niets over dan een verzameling alleenstaande feiten. Een wetenschap was ze dan met meer. Dan kregen wij bolsjewistische, fascistische hitleriaansche geschiedenissen, die alle met de gegevens van het verleden de verrechtvaardiging van het respektieve streven bepleiten zouden. - Ik zie trouwens niet in waarom een nieuwe levensopvatting te werk zou moeten gaan als een parvenu die zijn stamboom laat opmaken.

De relativiteit van de geschiedenis is kleiner en beperkt zich mijns inziens tot het volgende: telkens er een nieuwe levensbeschouwing opduikt, bestaat de mogelijkheid het verleden van een nieuwe zijde te belichten; dan vallen er feiten en kausaliteiten in het oog die tot dusver aan de aandacht waren ontsnapt. Daarmee wordt dan het vroegere inzicht verrijkt, maar zelden wordt het er door vervangen. Ook Geyl, als hij zijn zoeklicht uit een bepaalden hoek op de feiten richt, kan resultaten bereiken waarmee rekening dient gehouden. Alleen hindert het wel, dat zijn hoek steeds en onveranderlijk dezelfde is.

HANS VAN WERVEKE.

(7) Dr. H.J. ELIAS. *De Geschiedenis der Nederlanden. Nieuwe richtingen en inzichten* (Dietsche Warande en Belfort, Maart 1931).

Het Hemd van den Koster

Aan Dr. Maurits Sabbe.

I.

Sinds mijnheer Pastoor van 's Hemelshoek hem heeft gezegd: ‘Jef, mijn koster, gij weet het, hé: met Beloken-Paschen, als 't God belieft, vier ik mijn priesterjubileum; dien dag zal ik veel volk hebben; gij gaat er u moeten naar schikken om onze Amelie een handje te helpen aan de tafel, en, natuurlijk, zorgen dat gij er dan een beetje... appetijtelijk voorkomt’ - sindsdien loopt Jef de koster met een knagenden worm aan het hart.

Al snuift hij dat zijn zwarte frak er vosse-rost van ziet, toch blijft Jef, tot in zijne kerkelijke bedieningen toe, danig verstrooid: hij laat het gewijde-watervat ongevuld of luidt de klok hetzij te vroeg, hetzij te laat. Onlangs nog was het zoover gekomen dat hij, op het altaar, slechts één kaars had aangestoken voor den mis-dienst. Sindsdien klappen de menschen en er wordt verzekerd dat Jef de koster, na Stanze's schielijk overlijden in de oktaaf van Allerzielen, den kluts heeft verloren.

Dat de man, door het plotseling verlies van zijne graat-magere wederhelft, van top tot teen werd dooreen-geschokt, dat is de waarheid. Maar niemand kent evenwel de ware reden van zijn nieuwe alledaagsche kwelling. De foltertuigen, dat zijn die woorden en die blik van den herder: ‘aan tafel helpen, en er... appetijtelijk voorkomen’ - heeft mijnheer pastoor gezegd, daarbij het zwarte pijken-aas van Jef's hemd, onder de vosse-roste frak, scherp aankijkend.

Aan zich-zelf bekent de Hemelshoeksche koster het wel: van toen Stanze hem werd ontrukt, bleef de wasch-kuip in het kotje geborgen. Het van zijn kosters-lichaam allernaaste kleedingstuk ziet zoo zwart als ‘mollekes nis-gat.’ En wat moet hij nu doen? Stanze zaliger, ofschoon altijd een krakende kar, was toch eene eerste om te wasschen en te plassen. Maar hij, wat verstand heeft hij daarvan? Kan hij zijne verlegenheid aan mijnheer pastoor bekend maken? Dat betaamt niet... En aan Barbara, de stoelenzetster, vragen zijne hemden uit te wasschen en op te strijken, daarvoor is hij veel te eer-gierig; daarbij, hij kent de lengte van die vrouwe-tong. Na veel tobben ziet hij enkel nog twee uitwegen: een hemd in de wasch geven - maar ze zijn alle zoo vergrond dat hij zulks, ter wille van den babbel der menschen, niet aandurft; of wel een nieuw hemd koopen, en daar ziet zijn scherpe, lange kosterneus heftig tegen op, want Jef is beestgierig.

Midderwijl hangen, als klaterend bleek-goed, witte wolken in de lucht. De bolle wind zweept de dagen voorbij en de koster blijft in zijn vertwijfeling steken gelijk een koe in een zompe...

Van ochtend heeft hij in den almanak van Snoeck de dagen zitten tellen tusschen zijn harte-schrik van heden en 's pastoors Jubileum. Goed geteld, nog tien. Met de handen in de wijde frakmouwen en den kop over de borst gebukt, trok hij naar de kerk... En zie, opééns werd het hem gelijk ingegeven: hij zou niet op de hulp der menschen rekenen, maar eene novene doen. Meteen dauwde een groote berusting over hem. De lust om de kerk netjes op te schikken bekroop hem: geheel den morgen gleed zijn stofvod over stoelen en banken; na den noen zou hij al de heiligenbeelden om de beurt reinigen van het aardsche stof, dat, oneerbiediglijk genoeg, als snuif op hun kazuifel ligt.

En nu is het avond en Jef de koster zit in zijn keukentje, bij de doode stoof, te duizeneeren. Gedurende de novene, Sint-Antonius van Padua ter eere, besluit hij een versterving te doen. Is hij niet mans-genoeg om negen dagen lang zijn snuif te derven? Moet hij Sint-Antonius niet dwingen hem uit zijn nood te helpen?... Met de keersepan in zijn linker- en in de rechter-hand zijn kerkeboek, kruipt hij naar zijn slaapkamerken. Hij plaatst de kaars voor het beeld van den heilige, zet zich op de knokkige knieën en bidt:

‘Heilige Antonius van Padua, toevlucht der sukkelaars, ik zit toch zoo in nesten, gelijk ge weet. Maar Gij kunt mij helpen. Negen dagen aan één stuk zal ik, te Uwer eere, mijn snuif laten; maar Gij moet mij helpen. En van morgen-af bid ik driemaal 's daags een rozenkrans en Uw litanie - en ik beloof U daarbij, heilige Antonius, als Gij me verhoort, als ge maakt dat... alles in orde komt, een half-franksken te zullen geven aan den arme. Machtige voorspreker, heilige Antonius, als 't U belieft, wees mij genadig en kom mij ter hulp.’

Daarop blaast Jef de koster de kaars uit: hij wil niet dat de Sant den staat van zijn hemd zou zien, en daarom kruipt hij in den donkere zijn bed in.

II.

Midden van den nacht een hanengekraai, gelik een lach rinkelend door kerkelijke stilte...

Jef woelt in zijn bed om en weer, als een die iets op zijn lever heeft liggen. Het suist in zijn hersenpan van ‘Stanze, mijn hemd.’ Maar ziet hij daar niet de beelden van Sint-Jozef en Sint-Antonius teekens doen aan elkaar? Hij schiet klaar wakker. Gelijk een nagel in een plank, staat het nu vast in zijn kop: hij heeft, in de kerk, het beeld van Sint-Antonius geplaatst onder het opschrift: ‘Heilige Jozef, Voedstervader van Jezus.’ Hij rijst overeind: angstzweet leekdruppelt van zijne laatste haren; hij knijpt de oogen dicht, schuddebolt en zucht: ‘Jef, ge zijt een verloren man.’ Dan spalkt hij zijne warme kijkers open, ontsteekt een solfertje en blikt naar den wekker: hij staat te scheef om het uur te kunnen zien. Op den toren slaat de klok één slag. Is het één uur of slaat het half uur? Jef zou willen opstaan; hij durft niet voor de geburen. Wat zouden die wel denken? Hij rilt: verslaapt hij zich, dan komt Barbara de eerste in de kerk en zal hij door geheel het dorp uitgelachen worden om zijne voedstervader-verwisseling. 't Beste is: blijven wakker liggen tot wanneer de klok andermaal het uur klept...

Hoe mag dat nu weer gebeurd zijn? Jef de koster bedenkt

zich en roept al het afgelegde kerke-werk voor zijn geest op. De vrouw van den notaris éérst, en dan mejuffrouw Pillemans, hebben een kaars besteld voor Sint-Antonius. Groote, groote God... is hij die kaarsen ook niet verkeerd gaan opstellen? Hij peilt in zijn geheugen als in een donkeren poel. Het kost hem zuchten en zweet. Zou hij geen snuifken nemen om zijne opgejaagde zinnen wat te dempen? - Neen, dat niet: 'Belofte is schuld,' mompelt hij en nijpt zijn kriebelenden neus tusschen duim en wijsvinger.

Nu volgt een andere kwelling: is Sint-Jozef niet gefroisseerd omdat hij, zijn doops-patroon en patroon van alle Belgen, in de vereering en het betrouwen van een koster werd achteruitgesteld, omdat hij moest onderdoen voor dien bruinen pater uit Padua? De rustspond van }ef wordt hem een martelplank. Hij ziet het zwarte kruis van zijn vensterraam en in de verwrongen kruin van het appelaarken, de maan die precies doet of ze hem uitlacht.

Zijn rechter-been tast naar den plankenvloer; hij schuift zijn bibberend kosters-lichaam naar het ledikant toe, om het bed niet te doen piepen, en trekt zijn linker hespe-knuistje van onder de dekens: een wip en een zucht, en daar staat hij, de sukkelaar, met suffen kop, in den maanschijn. Denken kan hij niet meer: diepe rimpels doorkerven zijn gebogen voorhoofd en zijne betraande oogen blinken. Hij kijkt op den wekker, die kwart voor twaalf wijst, als stelden de wijzers een neus aan den armen bloed. In zijn novene-beslommering van gisteren avond heeft hij vergeten het werk op te winden en nu moet hij wel naar beneden... Hij keert den rug naar Sint-Antonius om zich te broeken...

Gelijk een inbreker daalt hij, op de teenen, de trappen af. Om niet te hoesten houdt hij een hand voor den mond: zoo, misschien, zullen de buren toch niets hooren. - In de keuken gaat de koperen slinger, met statigen gang, zijn wandel van weg-en-weer. Telkens speelt een straalken van het kaarslicht pieperken-duik in de groote, ronde slinger-schijf. Jef voelt zijne borst opengaan: 't is bijna vier uur. Het frissche water, dat hij 's avonds klaar zet op den pompsteen, jaagt de verstomping uit zijn dooreen-geschommelden gepeinzen-bak. Wanneer hij daar of omtrent aangekleed is, heeft hij het weerom gevonden: hij zal bij den pater, die de missie predikt, te biechte gaan... Zonder koffie te gebruiken gaat hij wat in de lochting drentelen tot het kerke-tijd wordt.

De klamme buitenlucht doet hem veel goed. Hij snuift den sterk naar bedauwde groenten geurenden ochtend-adem met volle longen op. Al vader-onzen en wees-gegroets mummelend peinst hij: ‘Te biechte gaan is 't beste.’ Gelijk een klavierspeler over de toetsen vingert, zoo tast en duwt Jef over de gansche gamma der zonden, maar laat de gierigheid op zij liggen. Alhier en aldaar scharrelt hij wat zonde-wullekens bijéén van onder zijn gewetenskasken. Hij maakt er om zoo te zeggen een paksken van, dat hij knoopt in de vraag: Is 't geen hoofdzonde aldus Sint-Antonius misschien van zijne kaarsen te hebben beroofd en Sint-Jozef te hebben gekrenkt in zijn eer en recht?...

Het oud-tooverheks-gezicht van de maan kruipt de bosschen in: teeken dat de dag in de wieg ligt. Lichtspelingen, rozerood als versch-gewasschen baby-lijfjes, dooraderen het Oosten. Nu zal het tijd gaan worden, peinst Jef, om naar de kerk te gaan, want voor Barbara daar binnen komt sletsen, moeten, kost wat kost, de heiligenbeelden op hun onderscheidene plaats staan.

III.

Devotelijk knielt Jozef de koster voor Sint-Antonius' beeld, schikt de vaas met porseleinen leeljen voor zijne gesandaalde voeten en komt dan, met voorafgaanden knieval, voor Sint-Jozefs' beeltenis. Een fijne monkel speelt over de dunne lippen van den koster; zelfvoldaanheid vonkelt in zijne oogen. ‘Ze kan nu komen als ze wil, Barbara-de-moeial,’ lispelt hij, ‘ze zal toch niets van deze geschiedenis kunnen uitbrieven.’ Dan gaat hij in 't portaal het Angelus kleppen: de stem der klok verluidt in hem tot deze schoone vertroosting: ‘Schep nu moed.’

Van achter een dikken pilaar komt het roode gelaat van den pater opdagen, gelijk de roode lentezon. De ruitjes van zijn bril blikkeren als beregende blaartjes. Hij trekt een vaandel-grooten zakdoek uit de gapende mouw en doet teekens naar Jef. Zijn kostersmoed zinkt nu tot in zijne schoenen: heeft die pater niet alles gezien? - Jef is nog drie stappen van den monnik als deze reeds de blinkende snuifdoos uitsteekt.

‘Merci,’ fluistert Jef, ‘merci, eerweerde pater, 'k en mag niet.’

Een derde kin groeit onder de natuurlijke dubbele kin van den vetten minderbroeder, die, van over zijne brilleglazen, den koster met groote vraag-oogen aankijkt.

Thans is het beslist voor Jef: hij moet biechten. Deemoedig wijst hij naar een biechtstoel. Een instemmend hoofdgeknik van den predikant, en, een stond nadien laat Jef door de plank met gaatjes kruimelkens vallen van den brok zijner hartekwelling...

Als Jef uit den biechtstoel komt is zijn stap veel vaster. Gansch zijne houding getuigt het: het kostersgeweten is verlicht. Vertrouwelijk wenkoogt hij naar de heiligen alle twee. De troostende bewoordingen van den biechtvader bewierooken zijn kostershart. Hij hoort het nog: ‘Hoe grooter gunst men van den hemel afsmeekt, des te meer hulp men behoeft. Kijk naar uw lichaam, mijn broeder: gij hebt twee armen. Welnu, steek ze alle twee uit: één naar Sint-Jozef, uw doopspatroon, en één naar Sint-Antonius, aan wien gij door uwe belofte reeds verbonden zijt. Als gij die twee machtige heiligen in uw gespan hebt liggen, dan geraakt gij wel op de goede baan.’

Gansch den dag herhaalt Jef deze van honing druipende woorden en hoe fel de duivel hem ook in den neus komt kittelen en tempteeren, geen snuifken, zoo groot als een speldekop, veroorlooft hij zich...

De dagen zijn als geduldige ossen die den wagen des tijds, langzaam maar zeker, vooruitzeulen. 't Is nu Vrijdag geworden en mijnheer Pastoor zwemt in zijn geluk: de schoone sermoenen van den pater recollet lokten niet alléén al zijne dorpelingen, maar ook de notabelen en de boeren en boerinnen van 't omliggende, naar zijn kerkje. 't Zat elken avond zoo vol als een ei. En nu gaat Zondag het Jubileum van zijn priesterschap hier luisterrijk gevierd worden. Het kerkje heeft al een feestelijk tooisel aangetrokken: pauselijk kleurige papieren vaantjes en liefelijke bloemkorfjes, uit de zusterschool aangebracht, hangen in de gewelven of staan op de vensterbanken te schitteren. Het kerkje gelijkt een schip vol wimpels en vlagjes, waarvan de heilige Petrus, vooraan in het koor geplaatst, stuurman is. De schoolmeester heeft een eere-dicht

opgesteld; de eerste stroof, in Gothische letters op een groot plakkaat geschilderd, dat midden van het Hoog-Altaar prijkt, luidt:

> Eerwaarde Pastor Petrus BOONE,
> Voorwaar, Uw schoonste kroone,
> Is, in den dienst des Heeren,
> Vandaag, Uw Jubileum-mis te mogen celebreeren.

Spijts al zijn gewedijver om de kerk aldus op te smukken, heeft Jef de koster geen enkele maal één zijner dubbele novenegebeden verzuimd. Dat is een pluimken op zijn hoedje! Sint-Jozef en Sint-Antonius hebben de volle maat van de beloofde litanieën, vader-onzen en wees-gegroeten bekomen... en geen stofken snuif als 't u belieft! Heeft hij geen redenen om gerust te zijn? Eerst morgen is het de laatste dag der novene: de ingeroepen hulp kan, gelijk een zonnelach van achter een dikke wolk, inééns uit den hemel neertuimelen. Hij gaat nog eens knielen voor de beeltenissen van zijne heilige beschermers en komt dan, in 't portaal, het indoezelend kerkje in oogenschouw nemen. Morgen zal hij twee guirlandes uit de zij-beuken leiden naar het beeld van Sint-Petrus, en, met een hoepel, boven het hoofd van den stichter der kerke Christi, een eere-kroon plaatsen. Gelukkig om deze gedachte, die hij als een blij geheim in zich opsluit, sleutelt hij de kerk zorgelijk toe en gaat dan, vol vrede, naar huis.

IV.

Zaterdag-namiddag, en toch vervullen de schoolkinderen, gelijk op andere namiddagen, de Dorpsstraat. Met de algemeene repetitie van het koor, voor 's pastoors Jubileum, moeten meisjes en knechtjes op post zijn. In de groote schoolzaal is het een herrie van belang om de maagdjes rechts, de knaapjes links van de vleugelpiano te schikken. De bruine pater en de zwarte onderpastoor moeten politie-dienst uitoefenen. Na veel inspanning zijn ze, eindelijk, in de verdeeling van het koor gelukt.

De vleugel-piano, met bezijden die twee kinder-groepen, gelijkt een reuzige paardevlieg, waarvan de trillende kinderscharen de vlerken zouden zijn. Op het draai-stoeltje, voor het opengeslagen muziekboek, zit de gemeentesecretaris en bestuurder van Sinte-Cecilia-fanfaren. Met zijn grooten bril op en zijn langs het muziekboek tastende vingers ziet hij er een entomoloog uit, die allerhande insecten op een wit papier vastspeldt. Nu beklimt de schoolmeester, met zijn eeuwigen regel in de hand, een omgekeerden vermicelle-bak: van op deze hoogte zal hij de twee kudden leiden op het pad der harmonie...

In zijn keukentje hoort Jef de koster de fijne, schrille stem der maagdekens zingen:

> O Herder van ons dorp, goed-heil,
> Gij, die uw priesterlijke baan,
> Met Gode's zegen rijk belâan,
> Maar soms langs wegen, scherp en steil,
> Tot heden toe zijt mogen gaan,
> O Herder-lief, goed-heil, goed-heil! -

waarna de jongens dreunend jubelen:

> Heil, o geestelijke Vader,
> die ons zielepijn geneest,
> wees nu hartelijk gefeest
> van Uw kinders, al te gader...

Maar Jef mist den lust om verder toe te luisteren. Hij begint zich te kwellen en vraagt zich af of hij soms geen slechte biecht heeft gesproken? Gelijk een doorn in zijn geweten priemt het: hij heeft het den pater-biechtvader niet durven bekennen hoe pinnekes-dun hij is. Misschien moest hij ook wel een woordje hebben gerept over den aard van de door hem afgesmeekte gunst?... Hoorde hij nu geen spotlach? Was het de duivel niet die hem uitjouwde? Wat bleef er nu nog over van die schitterende ster van hoop, gisteren avond nog zoo lichtend over hem? Had hij zooveel gebeden en zich de snuif, zijn eenigen troost, ontzegd, om thans, nood-gedwongen, het minst vergronde hemd uit te zoeken en in de week te stellen?

Aan de voordeur hoort hij kwâ-jongens zingen van:

> Onze-onze kostere
> met zijne pater-nostere,
> en meê zijn roste-veste oan,
> zal noar den hemel goan.

Hij voelt zich niets gestoord om dat spotliedje: het brengt hem zijne Stanze-zaliger in het geheugen. Als 't ware om haar raad te vragen, bekijkt hij, smeekend, haar portret op de schouwkap.

- ‘Ach, gij goed-braaf vrouw-mensch,’ zucht hij. ‘gij naarstige Stanze toch. Waarom is de Al-Beschikker u komen halen?’

Hij vaagt een traan van zijn pinkers - en stelt dan den wasch-emmer op het vuur. Om de half-weggetrokken beeltenis van zijne vrouw duidelijker te kunnen onderscheiden, komt hij er mede in het deurgat staan...

Van achter de palmenhaag bespiedt de bruine pater zijn biechteling. De droeve uitdrukking op Jefs aangezicht doet hem peinzen: ‘Wat hangt er nu scheef bij den koster?’

Hij opent het hekje en:

‘'n Avond, koster,’ zegt hij, ‘hoe is 't alzoo nog met u?’

Jef is verbouwereerd als een muis die zich plotselings voor een kat bevindt. Zijn blik vlucht van den monnik naar den emmer, die aan 't bronselen is...

‘Eerweerde pater,’ stamelt hij, ‘ik bedank u, maar als 't u belieft, neem me niet kwalijk... 'k heb veel werk’ - en hij trekt de keukendeur tegen zich aan.

‘Tat-ta-ta,’ lacht de monnik, ‘veel werk, maar tijd genoeg om naar portretten te zien, hé?’

- ‘'t Is van mijne vrouw zaliger,’ verdedigt zich de koster.

- ‘Mag ik eens zien?’

En de pater steekt al de hand uit.

- ‘Met plezier,’ stemt Jef in.

En terwijl de pater zich op de tuinbank neerzet, haalt de weduwnaar op van de gelukkige jaren, met die brave sloor van Stanze beleefd.

De minderbroeder hoort hem welwillend aan: hij ziet wel hoe het den koster deugd doet eens zijn hart te mogen uitstorten.

- ‘Pak 'nen snuif, koster,’ moedigt hij Jef aan, ‘'t zal uwe zinnen verzetten.’

- ‘'k En mag nog niet, Eerweerde Pater; eerst morgen.’

En Jef wendt met veel inspanning zijne oogen van de verleidelijke snuifdoos af.

De pater ziet Jef oolijk aan, en vraagt hem of die snuifderving in verband is met zijn dubbele novene. De koster knikt toestemmend.

- ‘'t Is schoon van uw part, koster, alzoo standvastig te zijn. Onze Lieve Heer zal wel van ja knikken, peins ik, en u gunnen wat gij verlangt... 't en ware dat het gevraagde uw ziele-zaligheid niet...’

- ‘Ik heb om iets gevraagd van... huishoudelijken aard,’ valt Jef hem in de reden, maar, sissend en bruisend loopt de ziedende zeeploog over in de keuken. De koster verschiet zoo geweldig dat hij de keukendeur wagenwijd laat open staan en de pater alles kan zien. Op een hip en een wip is hij bij de stoof en voor Jef den emmer vast kan grijpen, heeft de monnik de wasch al van het vuur gezet.

- ‘'k Geloof dat een koster het nog zou moeten afleggen, tegen een pater voor... huishoudelijke zorgen,’ lacht hij naar den ontstelden Jef.

- ‘Maar 'k zie het, mijn vriend, ge zit in 't slameur en ik hou u te lang aan den klap. Nu, ik was gekomen om u proficiat te wenschen voor de schoone kerkversiering. Ik laat u, koster; tot morgen, als 't God belieft, en goeden moed, hoor!’

- ‘Goe'n avond, eerweerde pater,’ mompelt Jef, en hij ziet de bruine pij voortschuiven langs de ritselende haag.

V.

Glimmend als pianotoetsen wit-zwarten de geboende cementsteenen in de gang der pastorij. De Lieve-vrouw, die haar smal voetje zet op den kop der slang, kronkelend rondom den gebeeldhouwden trapstaander, blikt met welbehagen het net-gekuischte,

ovale tapijt aan, waarin warmkleurige rozen haar zoeten naam zingen. En ginder prijkt de statige Vlaamsche klok, met blinkend koperwerk belegd zij doet plechtig-voornaam, gelijk de lange kerk-politie in prachtdos, want zij is het die het aanvangsteeken zal geven voor het feest.

In het spreekkamertje, op de ronde tafel gestapeld, staan reeds vele geschenken en presenten. Daar mag mijnheer pastoor nu niet meer binnen. Amelie loopt met den sleutel op zak en Sint-Pieter, in zijn portiers-loge van den hemel, is zeker niet gestrenger dan deze pastoors-maarte.

Mijnheer pastoor heeft het ook al te druk, in het salon, om nieuwsgierig te zijn. Hier prijkt reeds de klaar-gezette feestdisch: op 't sneeuw-wit tafelkleed glanzen zilveren lepels en vorken op kleine brugskens; er is geschitter van kristallen roemers en daar zijn glazen bekers die groen-blauw zijn als kerkramen, wanneer het avond wordt. Gelijk een lente-paadje slingert over het geruite tafeldoek een wegje van madeliefjes en paaschklokjes. De jubilaris van morgen zit in den lederen leunstoel en schrijft de namen van zijne genoodigden op den rug der spijskaarten, waarop, met gouden letters, gerechten en wijnen staan gedrukt. Hij is vol betrouwen over de voortreffelijkheid der opsomde spijzen. Amelie heeft hem, jarenlang reeds, schitterende bewijzen geleverd van haar kunde. Wat de wijn betreft, daarvoor heeft hij-zelf gezorgd: hij kent dat kapittel, zooals een hovenier zijne bloemen kent. En terwijl hij aldus, met veel nauwgezetheid en zelf-voldoening, de tafel-plaatsen regelt, wordt zachtjes op de deur geklopt.

- ‘Binnen,’ klinkt zijne schoon-galmende stem.

Het is de pater, van zijne avond-wandeling tehuis gekomen.

- ‘Goeden avond, pater Franciscus; zet u, zet u.’

En mijnheer pastoor schuift een zetel bij.

- ‘Eerwaarde mijnheer pastoor, ik ben zeker dan Onze-Lieve-Heer morgen uw Jubileum met zijne Beloken-Paasch-zonklok zal inluiden,’ juicht de monnik.

‘God is veel te goed, pater Franciscus; Hij bederft mij,’ antwoordt de herder. ‘Maar, zeg mij eens, wat vindt gij van de tafel?’

- ‘Om het U te zeggen zooals het is, mijnheer pastoor, uwe tafel gelijkt de harp van Koning David: de rijen der kristallen

roemers schitteren als gespannen snaren; morgen zullen haar juich-tonen ons hart vervullen met hemelsche wonne,' oreert de dikke pater.

Van boven de witte bloesems der fruitboomen in den tuin komt de maan ook naar den feest-disch zien. Daar gaan de jubelklokken aan 't galmen. De pater opent het raam. Het gleierwerk krijgt den beverik en sprankelt beiaard-klankjes op het bronzen lied der klokken. Met half-geloken oogen luisteren de geestelijken toe. Mijnheer pastoor is aangedaan: zijn rozige wangen verbleeken en zijne gevleesde lippen beven; hij vouwt de witte handen samen en schouwt naar den hemel, gelijk de heiligenbeelden in de kerk... Amelie staat in den tuin, met de twee tippen van een versch voorschoot aan de oogen. En al-maar-door luiden de klokken en vervullen zij de harten en het maan-zilveren luchtruim met plechtig rhythmisch gejubel van dreunend gegons en gegalm, tot ze, eindelijk, langzaam uitluiden en het baldakijn der stilte weerom alles overwelft...

De pater beziet aandachtig de ei-witte, bisschopsmijtervormig geplooide servetten en denkt aan Jef den koster en zijne wasch.

Als mijnheer pastoor van zijn ontroering wat bekomen is, monkelt hij naar den jubilaris en zegt dan:

- 'Mijnheer Pastoor, zooeven heb ik daar een bezoekje gebracht aan uwen braven koster: die arme man, naar mij dunkt, zit in verlegenheid wegens eene kiesche kwestie...

- 'Ik kan raden, pater Franciscus, over welk intiem voorwerp,' lacht de pastoor hem tegen;... 'maar,' vervolgt hij, 'onze Jef zal van nacht op zijne twee ooren slapen: daarvoor werd ook gezorgd,' knipoogt hij naar den monnik.

'Willen wij nu maar het avondmaal gaan gebruiken?' stelt hij, opstaande, aan pater Franciscus voor.

VI.

Uit een kijkgat van den toren loert Jef de koster Fien den smid en Proost den timmerman af, die hem bij het luiden der klokken hebben geholpen. Als hij ze met den veldwachter naar de herberg ziet afdruipen, wipt hij, rap als een kat, naar beneden

en sluipt, langs den kerkmuur weg, al over het kerkhof, langs een binnenwegeltje, naar de Dorpsstraat.

Hij heeft behoefte aan eenzaamheid en voelt een krop in de keel. Hoe zal hij nu verder die wasch klaar krijgen? Gaat hij het aandurven? Hij loopt bijna in een gracht, zoodanig suffebolt hij.

Daar begint nu het feestkanon te bulderen alsof het tegen zijn hart kwam beuken. Met leede oogen ziet hij het vaantje wapperen op den toren. Hij voelt neiging om in het bosch rond te dwalen, maar hij bevindt zich al in het dorp.

Hier heerscht al feestelijke doening: de parochianen hebben heilspreuken boven de huisdeur en over de straat uitgespannen. Aan ‘Vierwegen’ praalt een met bloemen en mos versierde triomfboog en verder wordt nog getimmerd aan een eerepoort. De driekleur wappert aan alle vensters en de gevel van het klooster is nog schooner versierd dan voor de processie.

In de uitstalling van den bakker ligt het vol eierkoek-brooden, waarvoor de kleine kleuters te watertanden staan. Bonkige tonnen bier zakken in de koele kelders, en de slachter-beenhouwer heeft zijne beesten met versch zilverpapier beplakt, gelijk voor een vee-prijskamp.

‘In de kleine Winst’ roept een kaartje, - waarop in groote letters ‘OKAZIES’ - Jef voor het raam. Over een pak katoenen voorschooten brugt een stijf half-hemd. De koster steekt zijn langen neus bijna door het vensterraam. ‘Dat hemdeken daar,’ peinst hij ‘het ziet er niet al te wit uit, maar 't is misschien met 't vallen van den avond? Indien ik het kocht en met een paar toeë spelden aan mijn das vastmiek, dan zou ik toch mijne eer kunnen kavelen, morgen, bij mijnheer pastor?’

Hij voelt lust om een kom-af te maken met zijn harte-kwelling en is den winkel teweeg binnen, wanneer hij de kommerages hoort van de winkelierster en Barbara; 't is of hij den duivel en zijn wijf hoort. Op vijf stappen is hij de straat over, en zonder nog naar iets om te zien loopt hij, gejaagd, naar huis.

Nu de voordeur hem van straat en menschengedoe afzondert, is hij zijn zenuwen niet langer meester. Hij ronkt en kijft tegen Sint-Antonius en tegen Sint-Jozef. Verwijtsels pikken als peper

op zijn tong en hij heeft veel lust om den wasch-emmer een schop te geven...

‘'k Zal morgen-ochtend vroeg dat half-hemdje gaan koopen, vermits dat gij het u alle twee toch niet aantrekt,’ bijt hij de heiligenbeelden toe, en met een ruwen ruk tilt hij den aker op, opent de achterdeur en... wat ligt daar op de bank, waar de pater gezeten heeft? Hij kletst den emmer neer en loert, wantrouwig, naar een pakje.

In een netten handdoek gewikkeld, zorgvuldig toegespeld, riekt het gelijk het gras in dauwigen ochtend. Met kloppend hart draagt hij het binnen. Al bevend maakt hij het los, en ‘Groote hemel van God, Sint Antonius en Sint Jozef,’ roept hij uit. ‘wat vind ik hier? Een splinternieuw hemd met ribbekens, een glanzend halsboordje met punten, een paar manchetten en zes paarlemoeren knoopen er bij... Maar, Stanze jonk,’ en hij vliegt naar haar portret, - ‘kijk, zie, ik ben verhoord!’

AUGUST VAN BOECKXSEL.

Herleving

Een deel van 't wijd heelal ligt voor mijn oog te droomen,
in witte klaarte van den eersten lentedag;
aan gindschen horizon staan huisjes te vervromen,
in schamelheid gehurkt in glorie-zonnelach.

Aan wazig-ver verschiet duwt dwaas een blokkend kerkje,
zijn stompe torentje, gebalde vuist, omhoog;
maar, zonnelied in zonnelust, zaait één leeuwerkje
als vuur en vlam zijn laaiend lied door lichteboog...

Een duivekring fluweelig zeilt door klare luchten,
ver aan den blauwen dom zweeft rustig vooglenrij:
zoo, lijk de kalme wisheid van die verre vluchten,
vaart ook de mooiste droom het zongeluk voorbij...

Zoo, lijk het needrig nijgen van die kromme boomen,
door zerpen zeewind naar een zelfden kant geheld,
gaat stoere levenswil soms aan het moedloos loomen,
als 't liefste sprookje weer eens werd opnieuw verteld...

Zoo, lijk het huivrend hurken van die kleine huizen,
als voor het dalen van het zonnelicht bevreesd,
weet ik, vermoeid, de fierste, kalmste krachten kluizen,
van wie zich voelde, vragend, schuchter en verweesd...

Zoo, lijk de dwaze vuist van dat opstandig kerkje,
als nutteloos gebaar van wrevel en van spot,
draagt menig donker graf een diep-weemoedig zerkje
in machteloos misbaar om leven en om lot...

Maar kijk! de boer die ploegt heeft kalm-geknelde handen
en traag-bedaarden stap bij 't kop-gebogen paard:
o! haven, waar de vruchtelooze reizen stranden,
o! kalme en klare lamp bij warm-vertrouwden haard!

Want zie! de willige aarde keert bij 't traag bewegen,
wijl mild het gulle licht aan hemelglorie staat,
en druppelt van daar hoog de gouden zonnezegen
op 't simpel-stoer gelaat van louterende Daad!

V. DE MAESSCHALCK.

Het Diestersch Bier

(Ballade, geschreven in de Halewijn-strophe).

De groote Frits, in het Duitsch kwartier,
Had smaak gevonden in Diestersch bier.
Wanneer zijn tapper een wenk vernam,
Wist elk waarmee hij weder kwam.
Wat rook het dan koel in 't groene priëel!
Honigweelde doorspoelde de keel!
Met spannenden buik en druipende spon
Lag in den kelder ton naast ton.
Dwaalde de koning daar even rond,
Hoe klakte de tong in zijn ouden mond!
Had Fransche wijn zijn liefde gehad,
Die leerde nu wijken voor 't Brabantsch nat.
Dat teelde weer hoop, dat schiep weer moed.
Het joeg weer vlammen door zijn bloed.
Werd ergens een zege behaald in 't land
Hoe rees het kralende glas in de hand!
‘Allo! Drinkt uit! Roept allen vivat,
Zoo lang de kraan een droppel ontspat!’
Soms doolde hij peinzend heen op zijn stok
Hoe smaakte daarna de vinnige slok!
Wat bierzuip, eer hij de sponde verkoos, -
En Frederik sliep... gelijk een roos...

Geen brouwer onder de Duitsche zon,
Die zulk een drankje tooveren kon?
Dat vond de koning wat àl te kras.
Hij morde dat het een schande was!
Ook riep hij de vroede heeren bijeen.

Daar zaten zij horkend been over been.
Hij praat, betoogt, beveelt en niest:
‘Potsdam kàn wat ze kùnnen in Diest!’
Het moet, het komt tot een krachtig besluit:
Twee meesterbrouwers kiezen zij uit.
Met hop en water, gist en graan
Geldt het in Brabant om te gaan.
Voor hitte en kou, voor nat en droog,
Voor àlles behoefde een waakzaam oog.
Zelfs weer en wind, zelfs licht en locht,
Het kleinste geheim moest onderzocht.
‘En is de tijd van leeren voorbij,
Wij bouwen de schoonste brouwerij!
Het Pruisenvolk moet zingen alhier:
Te Potsdam perelt het fijnste bier!
De mare moet schallen door heel Euroop:
Te Potsdam schuimt de lekkerste stoop!’

Snel toog het schrandere paar naar 't West.
Zij wroetten, likten, deden hun best.
Er werd gesnuffeld in elken hoek.
Hun kop werd een wriemelend notaboek.
Met hop en water, gist en graan,
Leerden ze in Brabant om te gaan.
Voor hitte en kou, voor nat en droog,
Voor alles hadden ze een waakzaam oog.
Zelfs weer en wind, zelfs licht en locht,
Het kleinste geheim werd onderzocht.
En eindelijk was de tijd voorbij:
Zij kregen de schoonste brouwerij!...

Zij stookten, mengden dag en nacht.
Op honderd regels gaven zij acht.
En daar, daar wenkte het eerste vat.
De koning kwam en proefde het nat...
Het bier was lekker... Het bier was straf...
Hij likte zijn grijzen knevel af.
‘Misschien...? Hm!... Schenk nog eens in...

De kleur, warempel, is naar mijn zin...
En tóch... ik meen, - of zeg, ben ik mis? -
Dat ginder het bier nôg beter is!...'
'Wel mogelijk, sire! Geen gouw op aard,
Die niet haar eigen smaak bewaart.
Leerden wij veel in de geurige stee,
Twee dingen brachten wij niet mee.'
- 'Die heeten?' - 'In Potsdam wordt vermist:
Het water van Diest! Het klimaat van Diest!'
De koning krabde zich in het haar,
Vermoedend: die monden spreken waar...

Hij wachtte, hoopte een jaar of twee.
Zijn brouwsel werd er niet beter mee.
Totdat hij plots het kommando gaf:
'Men breke de brouwerij maar af!'

LAMBRECHT LAMBRECHTS.

De Russische Letterkunde

Prof. Dr. P.N. Sakulin. - *Die russische Literatur* (Akademische Verlagsgesellschaft Athenaion, Wildpark, Potsdam); 4°; gebr. R.M. 21.60.

Van Prof. Dr. P.N. Sakulin, lid van de Academie voor Wetenschappen te Leningrad, den leidenden literatuurhistorieker van Sowjet-Rusland, die onlangs zoo onverwachts overleed, verscheen een uitgebreide geschiedenis van de Russische letterkunde, de eerste die ons een voldoende overzicht geeft van het werk van het nieuwe, na-revolutionnaire Rusland.

Wel maakt dit werk deel uit van het omvangrijke encyclopedische **Handbuch der Literaturwissenschaft,** waarvan in dit tijdschrift reeds heel wat afleveringen besproken werden, maar het is, bij uitzondering, ook afzonderlijk verkrijgbaar.

* * *

Het kultuurleven van Rusland is te verdeelen in drie tijdvakken:

1. In het teeken van Byzantium;
2. In het teeken van het Europeïsme;
3. In het teeken van de schepping van een nieuwe, demokratische kultuur.

De indeeling van de literatuurgeschiedenis nu past precies op die tijdvakken. Wij onderscheiden inderdaad:

A. De oude Russische literatuur (tot ± 1650): komt overeen met het 1e tijdvak kultuurleven.

B. De nieuwe Russische literatuur, die vervalt in vier perioden, elk van deze perioden zelf in twee afdeelingen, en die het 2e en 3e tijdvak van het kultuurleven omvat. Aldus:

Tweede tijdvak kultuurleven:

1e Periode (± 1650-± 1760) met
- a) een stadium vóór Peter den Groote;
- b) een stadium met de hervormingen van Peter den Groote.

2e Periode (± 1760-± 1840) met
- a) den tijd tot Puschkin;
- b) den tijd van Puschkin.

Derde tijdvak kultuurleven:

3e Periode (± 1840-± 1880) met den tijd vóór en na 1860.

4e Periode (± 1890-heden) met

a) een stadium vóór de revolutie van 1917;

b) een stadium sinds die revolutie.

Er moet reeds in de 8e eeuw een geestelijke bedrijvigheid in Rusland geheerscht hebben, toen de Noormannen (Warrengers, Russisch Warjagi) den grooten weg Skandinavië-Griekenland bereisden en op een zeker oogenblik aan de Russische stammen hun koningen wisten op te dringen. Iets bepaalds weet men echter slechts van de 10e-11e eeuw, en dan nog! Enkele minder belangrijke uitzonderingen daargelaten, werd de literatuur, nadat zij eeuwen lang van mond tot mond was overgeleverd, slechts in de 17e eeuw neergeschreven.

Van in den beginne reeds heeft zij zich ontwikkeld volgens territoriën, volgens volksklassen en volkslagen. Elk van die soorten had tevens van in den beginne zijn eigenaardigheden in de samenstelling. Deze mondelinge volkskunst kende proza en vers. Zij staat hoog boven de geschreven literatuur (wij zullen dadelijk zien dat die er ook was), - wordt zelfs door buitenlanders hooggeschat, inzoover dat de Duitscher Westphal aan het Russische volkslied naar inhoud en vorm de eerste plaats onder alle volksliederen van de wereld toekent.

Deze mondeling-overgeleverde dichtkunst zou aldus in te deelen zijn:

1. De kultische dichtkunst (tooverspreuken, kultische liederen e.a.), - de oudste, - eerst in verband met den heidenschen, dan met den heidensch-christelijken godsdienst.

2. De buiten-kultische liederen, d.i. de alledaagslyriek: over het leven, de liefde, - waaraan de zeer gewilde rooversliederen toe te voegen zijn.

3. Het historische epos, d.i. het heldenepos, waarin vooral de heldenmoed bezongen wordt. Later de historische liederen, die ten tijde van Peter den Groote ontwikkelden tot Kozakkenliederen, waarin een van de centrale figuren Stenka Rasin was, vriend van de armen. Eindelijk sluiten hierbij aan de burgerlijk-steedsche novellen, die den rijkdom als belangrijkste onderwerp hebben.

4. Een interessante stof is het sprookje, dat heel wat moeilijkheden biedt zoowel voor het vaststellen van zijn tijd van ontstaan als voor het bepalen van het eigen-Russische aandeel er in.

Byzantium, in de 9e-10e eeuw in het bloeitijdperk van zijn kultuur, had Rusland binnen zijn invloedsfeer. De daar bewaarde

schatten van beschaving stonden voor Rusland open, - in zoover dat in 1453 Moskou zich het ‘derde Rome’ betitelde. De christen kerk had bij haar intrede heel wat meegebracht aan kultuurvormen, o.m. het schrift en daarmee de mogelijkheid van een vastgelegde literatuur. Deze geschreven literatuur gebruikte echter de taal waarlangs het schrift haar gegeven werd: het oud-Bulgaarsch; dit wordt een eeuwenlange strijd tusschen volks- en oud-Slavische literatuurtaal, waarin de volkstaal ten slotte overwint.

Natuurlijk was deze productie in hoofdzaak godsdienstig, hoewel anderzijds vooral de kronistiek bloeide, zoodat er te onderscheiden valt tusschen ‘kerkelijken’ (onrealistischen) en ‘wereldlijken’ (realistischen) stijl.

Over een mogelijke indeeling van deze literatuur, die zich over 7 eeuwen (10e tot 17e eeuw) uitstrekt, werd veel geredetwist. Men blijkt aan te nemen dat er in elk geval een onderscheid kan gemaakt worden tusschen de voor-Moskousche periode (deze van het oude Kijew), die gaat tot de 13e eeuw inbegrepen, en deze van Moskou zelf.

Naar den aard van het geschrevene zou men het volgende onderscheid kunnen maken:

1. De apokryphen, reeds aanwezig van de 10e eeuw af en gemakkelijk te splitsen in een oud-testamentische, een nieuw-testamentische en een apokalyptisch-eschatologische groep. Het belangrijkste kenmerk van deze apokryphen is het legendarisch karakter van de vinding; een groot deel er van is internationaal gemeengoed.
2. De hagiographieën: het leven van vooraanstaande promotors van het christendom; eigenlijk een religieus heldenepos.

Wederzijdsche beïnvloeding bracht het ontstaan van een gesproken godsdienstige en van een geschreven wereldlijke letterkunde. In deze laatste vinden wij:

1. Het didaktische: een navolging van de hagiographie, in dien zin dat wij hier het leven van een wijze of van een zedenpreeker hebben.
2. De historische vertelling, met aan de basis geschiedkundige gebeurtenissen en gestalten. Te noteeren valt b.v. ‘Alexander van Macedonië’. Het beroemdste werk werd in de 12e eeuw geleverd, ‘De Mare van den Legertocht van Igor,’ die den geschiedkundigen tocht van 1185, waarin Igor door de Polowzen werd verslagen, tot grondslag heeft. (Van dit werk, dat door de heele literaire wereld werd bestudeerd, is voorhanden een Duitsche uitgave door A. Luther, München 1923, en een Engelsche door L.A. Magnus, Oxford 1915).
3. Het publicistische: verhandelingen over den historischen

toestand, kronieken die circa 1453 vooral over Byzantium gaan. Hier wordt Moskou ‘het derde Rome’ genoemd.

4. De genre-vertellingen, het beeld van het leven om zichzelf. Op de grens hiervan staat ‘Het smeekschrift van Daniël, den Gekerkerde’, (13e eeuw), maar het typische voorbeeld is ‘De Geschiedenis van Peter en Fewronija’, een beeld van de sociale toestanden in het oude Rusland, dat waarschijnlijk ook uit de 13e eeuw stamt.

Zoo goed als de beoefenaars van al die gesproken en geschreven genres verschillend waren, waren het ook de toehoorders en lezers. Het mondelinge was vooral episch, het schriftelijke vooral vertellend, terwijl het geheel den stempel van een levenstrouw realisme droeg.

De lyriek kwam slechts op de tweede plaats, op de derde slechts het drama. Eigenlijk tooneelwerk of tooneel kende die periode niet, wel volksspelen en dramatische handelingen, van het woord begeleid; de geschreven literatuur kende de dialogen. Rond de 16e eeuw voerde de kerk tevens spelen in, zooals wij die in onze Europeesche literatuur hebben gekend.

* * *

Reeds vóór Peter den Groote was het merkbaar, hoe men zich onder inwerking van ekonomische en sociaal-politieke oorzaken naar het Westen wendde. Het was Peter de Groote die deze heele beweging systematisch organiseerde. Men kent zijn werk uit de geschiedenis. Hij trof een sociaal-politieke regeling met veel rechten voor de grooten; hij liet scholen stichten; eerst nu kwam de boekdrukkunst tot een zekere ontplooiing; schouwburgen verrezen. Wij merken het vertalen van boeken als ‘De Civitate Morum’ van Erasmus. Op geestelijk gebied stellen wij het binnendringen vast van een Europeesch humanisme. Het is het tijdperk van de Renaissance.

Als belangrijke figuren stippen wij hier aan: Sumarokow, Lomonosow en Prokopowitsch, die aan het hoofd stond van een geïntellektualiseerde richting in den godsdienst.

De oude mondelinge poëzie gaat voort, door analphabeten beoefend. Daarnaast verschijnt een ‘kleinburgerlijke’ literatuur voor hen die wel kunnen lezen, maar verder geen kultuur bezitten. Zij is in hoofdzaak nog in handschrift en anoniem en bevat heel wat styleeringen van Europeesche avontuur- en ridderromans.

Maar vooral beleven wij, in samenhang met die sociale groepen welke de dragers zijn van de hoogste ontwikkeling, de geboorte van de nieuwe literatuur van Europeeschen, klassieken stijl.

Men gaat wel verder met de hagiographie, maar het wereld-

lijke krijgt den voorrang. Wij lezen over vertalingen en bewerkingen van Tristan en Isolde, Lanceloot, Fénélon's Télémaque. Deze nieuwe bellettrie belooft den lezer een oneindigheid van genoegens: avonturen, reizen, ridders, koningen, vrouwen, liefde, - en ten slotte den triomf van de deugd.

In de ontwikkelingsstadia van de Russische klassiek vinden wij de scholastieke klassiek, onder invloed van het schoolonderricht en van de buitenlandsche handboeken (een resultaat en uiting hiervan is het belangrijke werk van Prokopowitsch, 1705: 'De arte poetica') en de Fransche of orthodoxe klassiek, onder rechtstreekschen invloed van de Fransche produktie.

De lyriek kende van den beginne van den klassieken tijd af groote beoefening, waarvoor het vinden van een eigen versvorm van groote beteekenis was. Men had inderdaad eerst gepoogd zich de Grieksch-Romeinsche metriek eigen te maken; meer succes had echter het invoeren van het Poolsche syllabische vers gevonden; uit het Russische en het Duitsche volksvers eindelijk bouwden Tredjakowskij (1735) en Lomonosow (1793) het nieuwe Russische (syllabisch-tonische) vers.

Het drama krijgt nu een monumentale plaats. Begonnen met het schooldrama (mysteriën en moraliteiten), door bemiddeling van de Jezuïeten onder invloed van antieke voorbeelden gebracht, verrijkt door het repertoire van de zwervende 'Engelsche' en 'Duitsche' gezelschappen, groeide het tot een geweldige ontplooiing met het tot stand komen van de schouwburgen.

De hoogste uitbeelding van den klassieken stijl vinden wij in de tragedie van de 18^{e} eeuw, met Lomonosow en Tredjakowskij, maar vooral met Sumarokow. Als voorbeelden of raadgevers deden in de eerste plaats dienst Corneille, Racine, Voltaire, Boileau (die vertaald werd).

Het blijspel kwam slechts tot zijn recht in de tweede helft van de 18^{e} eeuw; zelfs Sumarokow schreef er geene vóór 1750.

Zoo komen wij tot de tweede periode van de nieuwe Russische literatuur. Haar evolutie hield gelijken tred met den groei van de sociale groepeeringen. De politieke rechten van den adel werden nog vergroot. De landbouw bleef de belangrijkste tak van de staathuishouding. Opvallend was de groei van fabriek- en werkindustrie; hierdoor werd de Russische bourgeoisie sterker en ontstond een arbeidersklas als aparte sociaal-ekonomische groep. Ook geestelijk gaat men verder den weg op van de vereuropeesching. Bij den adel idealismus en materialismus; in de volksmassa het oude geloof en het sektarisme; bij de ontwikkelden vrijmetselarij en mystiek. Met het kultureele zelfbewustzijn moest ook het probleem van de zelfstandigheid scherper lijnen krijgen:

optreden van de slavophilen. Eindelijk stippen wij aan den invloed van de Fransche revolutie, die de eenen aantrok, de anderen afstootte. Het literaire beeld weerspiegelt dit alles, maar draagt als voornaamste en karakteristiekste kenteeken: een artistiek realisme.

De literaire oudheid, de gesproken dichtkunst, nog steeds in verdere ontwikkeling, wordt al meer en meer in handschriften vastgelegd, terwijl de eerste gedrukte uitgave van de 'Oud-Russische gedichten' in 1804 het licht ziet. De mondelinge volksdrama's komen te voorschijn; in kultische handelingen en spelen waren reeds vroeger alle elementen er van aanwezig geweest.

Ook volksboek en kleinburgerlijke literatuur worden voortgezet: vertalingen uit Cervantes, Le Sage, Prévost, naast eigen werk, waarin de figuur van den roover Wanjka Kain herhaaldelijk optreedt. Een heele rij schrijvers is hier aan het werk, o.m. ook Gogolj met zijn 'Doode Zielen'. Realistische genreverhalen, b.v. over het leven van arme boeren, en eindelijk humoristische werken vullen dit aan. Bij deze volksboeken sluit rechtstreeks aan het werk van de boerendichters, meer inzonder dit van de lijfeigenen en van de kleinburgerlijke dichters: Slepuschkin, Suchanow, Alipanow, Tzyganow, Koljtzow waren kinderen van vrijgelaten boeren. Het is hieruit dat zich later een heele plejade van boerenen arbeidersdichters van het revolutionnaire Rusland ontwikkelen zal.

Het werk van den adel bleef de overwegende plaats innemen; er grepen echter waardeverschuivingen van de grootste beteekenis plaats, die uitliepen op het ontstaan van a) sentimentalisme, b) maçonisme, c) romantiek, d) artistiek realisme. De dagen van het orthodoxe klassicisme waren geteld.

De zeer ontwikkelde middeladel volgde met oplettendheid de nieuwe stroomingen in Europa. De Fransche literatuur werd onttroond vooral naar aanleiding van de vaderlandsche oorlogen. Gneditsch levert een beroemde vertaling van de Ilias. Het nieuwklassicisme is ingeluid.

De eerste groote figuur van de tragedie was Sumarokow geweest; in het begin van de 19e eeuw is het Ozerow, die al veel vrijer staat. De volmaaktste voorbeelden van het klassieke blijspel van de 18e eeuw vinden wij bij Vonwizin; het is Gribojedow die deze klassieke komedie in 1824 met zijn 'Verstand brengt Lijden' op den hoogsten trap brengt; wij hebben hier echter den triomf van het artistieke realisme.

Een andere belangrijke schepping van de Russische klassiek is het epos in versvorm. Tevens vallen satire en fabel aan te stippen; Krylow, die 1805-35 zijn beroemde fabels leverde, stond zoo goed als Gribojedow reeds buiten het orthodoxe klassicisme.

In de klassieke lyriek, die op dit oogenblik overwegend godsdienstig is, echter ook de lichte poëzie van de Franschen ‘navolgt, moet de naam van Puschkin genoemd worden, die zich nooit heelemaal van het klassicisme heeft losgescheurd, maar de zuivere klassiek in de hoogte wist te voeren.

De klassieke roman - want ook de andere genres werden, zij het dan op minder typische wijze, beoefend - vond reeds in de tweede helft van de 18e eeuw een ernstig mededinger in de sentimenteele vertelling.

Het sentimentalisme was niet één in richting en uiting: gevoelig, didaktisch, sociaal sentimentalisme zijn zooveel stroomingen die hun vertegenwoordigers aan te wijzen hebben. Hier laten zich invloed en navolging gelden van Sterne, Richardson, Goethe, Rousseau. Shakespeare wordt gehuldigd, in tegenstelling met het vroegere oordeel van Sumarokow. Belangrijke figuren zijn hier Karamzin en Radischtschew.

Sentimentalisme en maçonisme oefenden wederzijdschen invloed op elkaar uit. De vrijmetselaarsstijl als geheel moet tot het irreëele type gerekend worden; de vrijmetselaars bezitten hun eigen esthetica; veel schrijvers waren trouwens vrijmetselaars of stonden dicht bij deze kringen.

Sociale en politieke omstandigheden, die wij voor een groot deel ook uit de literatuurgeschiedenis van West-Europa kennen, voerden tot de geboorte van de romantiek. Zukowskij, die niet volledig tot het sentimentalisme behoorde, leverde een sentimenteele romantiek. Den diepsten en schoonsten vorm van de Russische romantiek leverde de philosophische richting met Odojewskij, voorzitter van de ‘Vereeniging voor Wijsheidsliefde’.

De ware romantieker was zich misschien wel meer bewust van zijn verbondenheid met menschheid en kosmos dan van deze met de hem omringende maatschappij; hij is de uitgesproken individualist in de romantiek; hier heerschte een ‘Byronisme’, waartoe ook de eerste tijd van Puschkin moet gerekend worden. Wij mogen de volksche richting niet vergeten, die zich liefst bezighoudt met de beschouwing van het volk in verleden, heden en toekomst en historische romans en drama's levert; hier werkt de invloed van Scott, Hugo, de Vigny, Hauff e.a.

Terwijl het werkelijkheidsontbonden romantisme het wezen van de dichtkunst als kunst verdiept, behandelt het artistieke realisme de vraag van het doel van de poëzie en van haar betrekking tot het leven: de kunst moet de werkelijkheid waarheidstrouw weerspiegelen. Het realistisch-historisch genre zet in met het geschiedkundige drama ‘Boris Godunow’ van Puschkin, die den invloed van Shakespeare had ondergaan toen hij de ‘ware

romantiek' zocht. Naast hem stelt zich de figuur van Lazetschnikow. Klassicistische, sentimenteele, romantische lyriek stonden niet alleen: er was ook een lyriek van realistischen stijl, welke de individueele en sociale ervaring van den dichter in haar reëele direktheid, zonder de literaire konventionaliteiten die de vroegere genres kenmerken, uitdrukte. Het verhaal in dichtvorm ontwikkelde zich uit de gedichten van het Byronsche type. De lyriek van Puschkin verbaast ons door de groote menigvuldigheid van de genres, door de buitengewone elasticiteit van den vorm en den onuitputtelijken rijkdom van de motieven. Tevens wijzen zijn herdichtingen van oude Russische sprookjes er op, hoe dicht Puschkin bij de volksche richting stond. Hij was de artistieke synthese van de heele literaire ontwikkeling, het hoogtepunt van de adelskultuur.

Dit heele tweede kultuurtijdvak stond in het teeken van het Europeïsme. De oud-Russische kultuur vormde de thesis, het Europeïsme de antithese, de adelskultuur de synthese.

Het derde kultuurtijdvak brengt groote waardeverschuivingen. De kleinburgerlijke, op het boerendom steunende democratie neemt een leidende plaats in en het scheppingsproces van een nieuwe kultuur zal zich voltrekken op de gegevens: Adelskultuur: these, - Boerenkultuur: antithese, - Demokratische kultuur: synthese. Het socialisme zal de kultuur van de toekomst opbouwen. Het scheppen van de synthese zou echter nog niet in de derde periode van de literatuur gebeuren. De tragiek en het buitengewone belang van deze periode bestaat juist daarin, dat zij aan de grens van twee kulturen staat.

De boeren komen in het middelpunt van de belangstelling; het verzamelen van de gesproken literatuur, die zich, met zekere begrenzing, nog zelfstandig verder ontwikkelt, gaat door in verhoogden graad. Onder deze volksche zegslieden waren er rhapsoden als een Rjabinin, die 5000 verzen van het heldenepos voorzegde. Deze gesproken literatuur doemt voor ons op als een kathedraal waaraan eeuwenlang gebouwd werd, zoodat alle perioden met hun ruïnen en hun glorie er in kunnen teruggevonden worden.

De lijfeigenschap was reeds ten doode opgeschreven vóór de wettelijke afschaffing in 1861; nu echter wordt vrij lucht gegeven en duiken allerhande motieven van de lijfeigenschap op.

Ook de volksliteratuur is een voortzetting van de vorige periode: autodidakten of menschen met karige ontwikkeling versmolten het poëtische element in de massa met het werk van de beschaafde hoogere lagen. In hun produktie is het zelfbewustzijn van de tot nieuw kultuurleven ontwakende demokratische lagen

tot uiting gekomen. De belangrijksten onder hen zijn de voorloopers van de boeren- en arbeidersdichtkunst, die in de volgende periode op de eerste plaats zal komen.

Niet-adellijken waren intusschen ook tot een groote ontwikkeling gekomen. Vroeger leunden deze in den regel bij de produktie van den adel aan. Nu worden zij zelfstandig, staan in de strijdende rijen van kunst en sociaal-politiek, - en meer dan eens zien zij de vertegenwoordigers van den lageren adel zich op hun beurt bij hen aansluiten. Ook ditmaal zijn er verschillende richtingen: Rond de jaren '30-'40 eene met Gogolj, geïnspireerd door de Franschen, vooral door Balzac; hier hoort het eerste werk van Dostojewskij thuis (‘Arme lieden’). Rond '60 de ‘denkende proletariër’, belichaamd in den persoon van Pomjalowskij. De kleinburger- en beambtenstand van de provincie, vertegenwoordigd door Uspenskij. Eindelijk het sterke type in den bestaansstrijd van deze bevolkingslaag: Tschernyschewskij, hoofdvertegenwoordiger van de demokratische ideeën van dien tijd, naar Siberië gezonden.

Alle problemen vonden een origineele en diepgrondige uiteenzetting in het werk van Dostojewskij. Hij was een geniaal vertegenwoordiger van zijn sociale omgeving, van het demokratische, niet-adellijke milieu, zooals Puschkin dit voor den opbloei van den adel was en zooals Tolstoj dit voor zijn ondergang zal zijn. Hij nam hartstochtelijk deel aan de tragedie van het Russische leven en verbreedde haar kader tot aan de grenzen van een tragedie van Europa en van de heele menschheid.

De hoogere bourgeoisie werd nog steeds machtiger door den groei van handel en industrie; vroeger was de koopmansstand dikwijls een onderwerp geweest in de literatuur, zonder dat hij ooit een typischen woordvoerder had gevonden. De macht van de arbeidersklasse - die haar verpletteren zal - groeit echter met haar en nog heeft zij haar eigenlijke woord niet gesproken. Het dichtst bij haar staat Gontscharow, dien men den drager van een burgerlijk liberalisme kan betitelen. Hier moet ook Ostrowskij genoemd worden, met welken naam een heel tijdperk van het Russische tooneel verbonden is; had Gribojedow ons het adellijke Moskou getoond, Ostrowskij wijst ons op het andere en op zijn koopmansstand, hoeder van de oud-Russische kultuur.

Op dit oogenblik is de adelsliteratuur nog altijd van zeer groot belang, met drie voorname kenmerken: a) afzwering van het romantisme, b) weelderig opbloeien van het artistiek proza, c) een sterk bekennen dat men aan de grens van twee kulturen staat. De adel gaat ten onder. De sporen van het verval waren reeds te zien bij Lermontow, den onmiddellijken opvolger van Puschkin, en bij Gogolj, die met ongeëvenaarde kracht en diepte

de banaliteit van het bureaukratische en adellijke Rusland heeft geschilderd. Tolstoj zal met een buitengewone genialiteit het heele proces blootleggen. Als schepper en als theoreticus stoot hij de ‘heerenkunst’ van zich af en voert de ‘volkskunst’ in zijn schild. De beweging voor het in eere stellen van het artistieke proza, zoo succesvol door Puschkin ingeleid, gaat langs Garschin, die met aangrijpende kracht de balans maakte van het drama dat de adellijke intelligentie doorworstelde, den beroemden satirieker Saltykow en komt op een hoogtepunt met de groote romanschrijvers Turgenew en Tolstoj. Turgenew, met klassieke harmonie, antieke schoonheid, apollinismus als esthetische idealen; schoonheid is hem het ‘eenig onsterfelijke ding’. - Tolstoj, de denker en de kunstenaar, die sterker dan iemand anders de tragiek heeft doorleefd aan de grens van twee kulturen te staan en door leven en werk een groote historische zending vervuld heeft.

Na dien laatsten avondbrand van den adellijken geest komt de literatuur in het teeken van de sociale revolutie te staan. De tijd van de reaktie als gevolg van den moordaanslag op Alexander II af tot aan de zegepraal van de Sowjets, biedt het schouwspel van een volledigen socialen ommekeer. De gedachte aan de revolutie heerscht. Vóór 1917 was het een voorvoelen: de eenen wilden tegenhouden, de anderen verhaasten. Na 1917 had deze gedachte beslissend aandeel in kultureel en literair leven.

De adellijke klasse kent nog slechts epigonen, al mogen er ook bij zijn met onmiskenbaar talent. De bourgeoisie is uitgepraat, hoewel enkele schrijvers van andere richtingen haar in hun werk laten optreden.

Overvloedig wordt echter de produktie van wat men noemt ‘die deklassierte Intelligenz’: menschen die elke geestelijke richting verloren bij het voelen naderen van het kataklisme. Eens de revolutie daar, herkenden zij in dien opbouw hun levenstaak. Zij zijn dus te beschouwen vóór de revolutie en wel in twee stadia: op het oogenblik dat zij hun oude principes nog hebben bewaard en in den tijd dat zij dit alles hebben verloochend en een nihilisme aankleefden in afwachting van het nieuwe. Tal van nieuwe richtingen ontstaan; het symbolisme heerscht tot 1917 en wordt opgevolgd door het futurisme. De invloed van het symbolisme was sterk en veelzijdig; ten slotte gaf het aanleiding tot het ontstaan van ontelbare scholen. Te veel namen zouden hier moeten genoemd worden; tot West-Europa drongen in betrekkelijk sterke mate door Merezkowskij, Brjusow, Iwanow, Balmont, Block.

De uitgesproken demokratische geesten, die in de vorige periode van zoo groot belang waren geweest, blijven ook nu van beteekenis. Doch de scherper-revolutionnaire richtingen treden

meer naar voren: boeren en arbeiders spreken het hooge woord. Deze demokratische produktie kent eerst een vóór-Oktober periode. Hier vinden wij Tschekow, den grooten man van het Russische tooneel na den tijd van Ostrowskij; Maupassant en de symbolisten brachten hem tot het scheppen van een realistisch symbolisme. Terwijl hij het leven schildert met alles wat er omheen draait, is Andrejew één en al gedachte, rationeel en ideologisch. Ertelj en Korolenko hechten vooral waarde aan de konkrete problemen van het sociale leven; - Mamin-Sibirjak en Boborykin kiezen het ekonomische leven als onderwerp van hun werk en leveren, onafhankelijk van subjektieve belichting, materiaal voor een objektief begrijpen; - Weresajew, eindelijk, staat er als het type van de 'hoogste geestelijke vrijheid', 'met de grootste artistieke eerlijkheid tegenover zichzelf.' Na de revolutie trad een sowjetistisch demokratisme op met een heele rij voortreffelijke schrijvers. Naast die twee leefde de urbanistische poëzie met den autodidakt Fofanow en den akademisch opgeleiden Pasternak.

Over de klein-burgers van de stad heen komen wij tot de boerenliteratuur en die van de revolutionnaire arbeiders en proletariërs. De boeren zoeken nu hun vertolkers niet meer buiten hun midden, maar zij getuigen voor zichzelf; twee typische gestalten uit de boerenlyriek zijn Kejujew en Jesenin. Uit de proletariërswereld rijst de machtige figuur van Gorkij. Daaraan moeten wij een ongewonen bloei toevoegen van agitatieliteratuur, proletariërs-poëzie, van tooneel en kino.

* * *

Ik heb in deze enkele bladzijden een overzicht willen geven dat, beter dan een gedetailleerd oordeel, kan suggereeren wat het monumentale werk van Sakulin is. Wanneer men weet dat het 250 blz. 4° beslaat, dat er een buitengewoon uitgebreide bibliographie en een register aan toegevoegd is en dat het daarbij al de reeds vroeger besproken kwaliteiten van het **Handbuch der Literaturwissenschaft** bezit, dan, hoop ik, zal men kunnen vermoeden wat hier geleverd werd. Waarover zullen wij het meest verbaasd zijn? Over den totaal nieuwen gezichtshoek van waaruit de ontwikkeling van de Russische literatuur wordt gevolgd, over het ongedwongene waarmede deze stellingneming wordt volgehouden, over de scherpte waarmede perioden en persoonlijkheden zich tegen den achtergrond afteekenen, of over de buitengewone duidelijkheid van het heele werk? Men heeft kunnen nagaan hoe Sakulin de algemeene volkskultuur in het middenpunt van zijn beschouwingen plaatst, de sociale en kultureele voorwaardelijkheid van elke uiting blootlegt en het verschijnen van de groote

figuren als een natuurlijk evolutieproces van een totaliteit doet interpreteeren. Deze totaliteit heeft hij gezien in een onontkoombaren samenhang met de wisseling van de zoo talrijke sociale lagen van het voor-revolutionnaire Rusland. De door hem opgebouwde synthese zegt ons tevens hoe dit volk zoo zichzelf kon blijven bij het verwerken van de overstelpende West-Europeesche invloeden. **Die russische Literatur** is zeker een van de meest welgekomen afdeelingen van het encyclopedisch **Handbuch.**

DOLF ROELS.

Boekbeschouwing

J. Verschueren, L. Goemans, L Brounts. - *Modern Woordenboek* (deel L-Z). - N.V. Brepols, Turnhout.

Na al het goede, dat we in den jaargang 1929-1930, bl. 95-96, over het eerste deel van deze uitgave gezegd hebben, konden we volstaan met de mededeeling, dat de zoojuist verschenen tweede en laatste bundel zijn voorganger waardig is... en dus ruim aanbeveling verdient.

Het verschijnen van zulk modern taalkundig en encyclopedisch woordenboek, in Vlaanderen zelf, is echter een al te verblijdende gebeurtenis, dan dat we niet nog eens de aandacht zouden vestigen op het prachtwerk, dat daarmee verricht wordt door auteurs en uitgevers.

Dit tweede en laatste deel dan, weer extra-mooi en leesbaar op uitgekozen papier gedrukt, voert het totaal aantal bladzijden van het woordenboek tot 2051 op en voegt daar enkele bladzijden 'Aanvullingen en verbeteringen' bij, waartoe o.a. een kaart van België en foto's uit onze Wereldtentoonstellingen 1930 behooren. Dit laatste duidt dus op het gelukkig streven vanwege de auteurs, hun werk zoo trouw mogelijk up-to date te houden. Wat den inhoud betreft, laten we erkennen, dat ons een hoog maximum aan in- en voorlichting wordt aangeboden; niet alleen over de woorden, hun beteekenis, hun gebruik, hun familie, hun verschijning in geschreven en gesproken taal, maar ook over al wat, in modernen zin, aardrijkskundig, historisch, natuurwetenschappelijk, literair, artistiek iets met ons leven te maken heeft. Voorbeelden?... Ze zijn er bij de vleet; bij honderden woorden staan verklaringen en inlichtingen, die op zichzelf een heel programma van wetenswaardigheden uitmaken. En sommige er van, als o.a. de namen der landen, der provinciën worden aanleiding tot rijk met kaarten en foto's geïllustreerde bladzijden. Andere, als b.v. Nederland, Parlement, Schip, Taal, Titulatuur, groeien uit tot een heelen leergang, openbarend in zijn beknoptheid.

Of men steeds met elk detail t'akkoord hoeft te zijn? Och, neen. Het doet b.v. al zonderling aan, dat in een uitgebreide rubriek, vol namen, over Opvoedkundigen, voor België alleen Van Biervliet en De Hovre genoemd worden en een Decroly... vergeten wordt. Het kan er toch moeilijk mee door, dat minister Schollaert met zes regels wordt bedacht, Frère-Orban met twee, Vandervelde met drie, Bara en Buls met nul, en dat daartegenover Antoon Van de Velde, tooneelschrijver, zeven regels krijgt... met portret. Vroeger hadden we 't over den vergeten Antheunis; in het bijvoegsel blijft hij vergeten,... en zoo zijn er ook weer anderen, gewichtiger dan hij, die in dit tweede deel geen plaatsje vonden.

Zulks doet echter niets af aan de gróóte waarde van het Modern Woordenboek in zijn geheel. Het moge alleen de auteurs, die breeddenkende katholieken zijn, er toe prikkelen, hun horizont nóg ietwat ruimer te maken, zoo ruim als wezelf verlangen, dat alle zg. vrijzinnigen zouden handelen.

In afwachting zeggen we met nadruk tot onze lezers: dit Woordenboek moet ge bezitten. De prijs der twee prachtbanden samen, - 125 frank, - maakt het geheel tot een goedkoop prachtgeschenk.

J. Verschueren, H. Balieus, L. Heylen. *Algemeene Atlas voor België*. - J.B. Wolters, Groningen.

Men kan moeilijk beweren, dat J. Verschueren op zijn lauweren rust. Hiervoren loofden we zijn Modern Woordenboek, ter perse is zijn Biografisch Woordenboek, verschenen in zijn Algemeene Atlas. Gewis, hij verzekert zich telkens een prima medewerking; maar op alles ligt, telkens ook, dat ééne kenmerk van methode, dat hem persoonlijk eigen is.

We konden dat nog eens aantoonen, aan de hand van dezen Algemeenen Atlas voor België, die nu zijn vierden druk beleeft en Roland en konsoorten voor goed van de baan schijnt te helpen. Maar ook: die 175 groote kaarten, kleine bijkaartjes, kleine schema's, zijn ideaal mooi uitgevoerd en hun onderling verband is zóó aangelegd, dat in teekening zoo goed als alles medegedeeld wordt, wat lagere en middelbare school-studenten aardrijkskundig hoeven te weten En die teekening is zoo welsprekend op zichzelf, dat jongelui die we kennen het een feest vinden, ze te zitten bekijken, uit te pluizen, te begrijpen en te onthouden.

Zoo niet alle ouders zulken atlas, - in linnen, tegen 35 frank, - voor hun kinderen koopen, we wenschen ten minste, dat alle scholen er hun leerlingen mee bedenken.

H. Deman & A. De Saeger. - *Intelligentieschaal voor Vlaamsche Kinderen*. - 'De Sikkel', Antwerpen.

Indien dit boek niet in Vlaanderen verschenen was, had het veel kans fureur te maken. Want het bespreekt een onderwerp, dat in de Fransche en vooral in de Duitsche en de Angelsaksische wetenschappelijke wereld bizonder belangstelling pro en contra wekt, maar ten onzent stuit op de onverschilligheid en de onbevoegdheid van de massa.

Waarover handelt het?... Over de noodzakelijkheid de kinderen zoo vroeg en zoo deskundig mogelijk te onderzoeken, in verband met hun intellect en hun intellectueelen leeftijd. Dat dit noodig is, weet ieder die vaststelt, hoe weinig leerlingen in de klasse zitten, waar ze volgens hun 'intellectueel quotient' thuisbehooren. Daar moet dus een mogelijkheid tot verbetering gevonden worden, en dat kan alleen wanneer de intellectueele diagnose van elk kind wordt opgemaakt, zoo ernstig als het physisch en ook wel psychologisch vanwege den geneesheer geschiedt. Die diagnose zoeken Deman en Desaeger in de test- of intelligentieschaal, zich hierin aansluitend bij Binet-Simon, Terman, Burt, Bobertag en vele anderen. Alleen, zij maken te recht voorbehoud tegen zekere zwakke verschijnselen in de uitheemsche tests, duiden die aan, onderlijnen de goede hoedanigheden, wijzigen en volledigen het oorspronkelijke en... brengen als resultaat hun eigen, nieuwe intelligentieschaal, speciaal aangepast bij Vlaamsche kinderen van land en stad.

We zegden: in den vreemde zou zulk werk, - vooral dan om de daarin opgenomen en toegelichte intelligentieschaal, - ruim belangstelling wekken. We zouden thans vragen: men leere het ook ten onzent doen, vooral dan in het wereldje der meer ontwikkelde leerkrachten. Want: 1°) hoe skeptisch men ook aangelegd zij, principiëel blijft de intellectueele diagnose wenschelijk en praktisch blijkt ze, gezien een groot

aantal geslaagde proeven, niet geheel onmogelijk; 2°) de nieuwe proeven van Deman en Desaeger zijn niet in abstracto opgebouwd, maar getoetst aan talrijke ervaringen, - getuige de bewijzen, die ze voorleggen, - en leveren in een uurtje dezelfde uitslagen op, d.i. doen dezelfde gevolgtrekkingen aan de hand als de maandenlange ondervinding voor de klasse. De auteurs zweren niet bij de onaantastbaarheid der verschillende elementen van hun proeven, maar het principe houden ze staande en grosso modo gelooven ze wel doelmatige testen voor kinderen van 6 tot 13-14 jaar te hebben verkregen.

We dringen dus aan, opdat hun werk terdege gelezen worde, en zulks des te meer, omdat ze er in geslaagd zijn, een wetenschappelijk onderwerp in zoo glasheldere taal en toch met zooveel methode te behandelen.

Het werk is behoorlijk gedrukt; om zijn inhoud had het zelfs recht op een mooiere aanbieding. Moge het bijval vinden, niet enkel als psycho-pedagogische lektuur, maar ook als prikkel om in zoo ruim mogelijke kringen de aangeboden gegevens praktisch op de proef te stellen! 'Die Worte sind genug gedrechselt...' We mochten eindelijk wel dàden zien!

H.V.T.

Nederlandsche Volkskunde. Een serie leesboeken voor de lagere school, bijeengebracht door Prof. Dr. J. Waterink, Drs. P.J. Meertens, D. Kramer, D. Deken, P.V. Ipenburg, A. de Vries en D. Wouters. P. Noordhoff. Groningen. 1931; 90 cts. per deel.

Deze reeks volkskundige leesboeken voor de zesde en zevende leerjaren vormen een nieuwe uitgave van een zeer bijzonder karakter. Zij brengen onze kinderen in voeling met het eigenaardig wezen der Nederlandsche volksgemeenschap, met den Nederlandschen volksgeest, zooals hij zich uit in zeden, gebruiken, huisvesting, bedrijvigheid binnen en buiten huis, voeding, plechtigheden, kleederdracht, versiering, geloof, wetenschap, taal, vermaken: dans, muziek, lied, vertelling, tooneel. In elk der negen deelen gaat het over één bepaald Nederlandsch gebied; beurtelings worden behandeld: Nederland over 't algemeen, daarna: Friesland, Groningen, Drente en Overijsel, Gelderland, Noord-Brabant en Limburg, Zuid-Holland en Zeeland, Noord-Holland en Utrecht, Vlaanderen. De verluchting der boekjes werd gediend met de houtsnede; voor Vlaanderen zijn zij van de hand van Jan Fr. Cantré. De gelukkig gekozen teksten komen o.a. van Jer. de Vries, J. van Lennep, A. de Cock, Weremeus Buning, Kalff, Prof. Gallee, Heuvel (Oud-Achterhoeksch Boerenleven), Cremer, Dr. Schrijnen. (Nederl. Volkskunde), Starter, Halbertsma, Dijkstra, Japikx, Winkler, Feitsma, Troelstra, F. Rutten, J. Bellamy, J. Cohen (Nederl. Sagen en Legenden), H. Poort, Douwes Dekker, Joost van den Vondel, Hulleman, Hofdijk, F. Bastiaanse, Huizinga, N. van Kol, A. van Dijk, Adama van Scheltema, J. Schurmann, Kesler, A. Rodenbach, V. de Meyere (De Vlaamsche Vertelselschat), P. de Mont, A. Joos (Vlaamsche Vertelsels), J. Cornelissen (Nederlandsche Volkshumor op Stad en Dorp). H. van Peene, Is. Teirlinck, A. Walgrave (Rond den Heerd), M. Koenen, H. Conscience, Guido Gezelle.

Prof, van Gennep klaagt er over, dat de folklore 'n'a jamais été accueillie dans notre enseignement officiel' (in Frankrijk). Bij ons te Gent wordt zij gedoceerd, al zijn er wel professoren, die haar als een minderwaardige wetenschap blijven aanzien! Zij hoeft zich nog steeds baan te breken. Daarom zijn wij zoo dankbaar, dat deze werkjes verschijnen en er wellicht zullen in slagen, langs de school om de publieke belangstelling te helpen wekken voor onze gebruiken, zeden, overleveringen, vertelsels, liederen en volkskunst.

JOZEF PEETERS.

Nieuwe uitgaven

Van Van Gorcum en C^{o}, N.V., Assen:

Mr. Dr. A.A. VAN RHYN: De staatkundige Theorie van het Nationaal-Socialisme; *f* 0.75.

Geeft aan waarin het Duitsch nationaal-socialisme met andere partijen

verschilt en hoe het begrippen van liefde en humaniteit wil ter zijde stellen om alleen gehoorzaamheid, tucht en een overdreven gevoel van zoogezeide nationale eer aan te kweeken.

Van J.B. Wolters, Groningen:

P.A. DIELS: Werkboek voor Stillezen en Stijl, I en II.

Biedt aan de leerlingen van 't 5e en 't 6e jaar een lange reeks zeer origineele oefeningen, tot prikkeling van aandacht en zelfwerkzaamheid.

RIJKSCOMMISSIE VAN ADVIES IN ZAKE HET BIBLIOTHEEKWEZEN: Repertorium voor Nederlandsche Taal- en Letterkunde, I, (1930); 73 blz.; *f* 2.25.

C.J.J. WESTERMANN: De spelling van de Vries en te Winkel. Wijziging op enkele punten. Voorstel tot een regeling in zake taalgeslacht en woordverbuiging; met een inleiding van Dr P.H. VAN MOERKERKEN en een beschouwing over School, Spelling en Taal van A. JAGER; 54 blz.; *f* 0.75.

Van Ruquoy, Delagarde en Van Uffelen, Brederodestraat 191, Antwerpen. Tel. 777.78 en 754.89:

HENDRIK VAN TICHELEN: Poëzie voor Kinderen, bloemlezing voor den kindertuin en de vier graden der lagere school; aangenomen door 's Rijks Verbeteringsraad van het lager onderwijs en door talrijke gemeentebesturen; 3e, veel vermeerderde druk (in één band i.p.v. in drie, met 340 stukjes i.p.v. 250); 323 blz.; 30 fr.

Van Jos. Janssens, Antwerpen:

JAC. BALLINGS: Moord! een luguber blijspel in 1 bedrijf; 26 blz.; 7 fr.

H. MUYLDERMANS: Het Brugsken, lustige operette in 1 bedrijf; 28 blz.; 7 fr.

REIMOND VAN MULDERS: Diplomaten, blijspel in 1 bedrijf; 35 blz.; 7 fr.

Van E. Wouters, Korte Van Ruusbroccstraat, 31, Antwerpen:

Uit onze Pen, maandblad voor de schooljeugd, opgesteld en geïllustreerd door jongens en meisjes; 12 blz.; 75 c.; abonnement voor 10 nummers, 7 fr. 50 c.

Van de N.V. Batteljee en Terpstra, Leiden:

RALPH SPRINGER: Om de Macht, roman; 435 blz.

Een Pleidooi ten Voordeele van de Folklore[1]

De Commissie voor het beoefenen der Antwerpsche folklore heeft mij de taak opgedragen om op deze plechtige zitting, waarin zij feitelijk voor de eerste maal in het openbaar optreedt, uiteen te zetten wat tot haar ontstaan heeft aanleiding gegeven, wat het wezen is der wetenschap die zij wenscht te dienen en van welken aard haar werkzaamheden zullen zijn. Ik vind het zeer vereerend voor die taak aangewezen te zijn, doch ik geef mij tevens goed rekenschap van de bezwaren, die aan de uitvoering er van verbonden zijn.

Leven wij inderdaad niet in een tijd, die meer denkt aan morgen dan aan gisteren, die meer bekommerd is om de dingen die komen dan om de dingen die weggaan? De geslachten die opgroeien in den roes van al de wonderen der wetenschap, die ons het drukste beweeglijke leven op het doek bracht, die in geheimzinnige golven het geluid der menschelijke stem uit de nieuwe wereld tot onze ooren brengt, die ons bereidt op het nieuwe wonder der televisie alsof het iets doodgewoons was, - hoe kunnen de geslachten, die met een zekere medelijdende geringschatting voor onbeholpen en verouderd aanzien wat wij zelf gisteren nog als nieuwe verblijdende veroveringen van den menschelijken geest hebben begroet, - hoe kunnen die geslachten belangstelling gaan voelen voor allerlei simpele, naïeve dingen, die aan het verkwijnen zijn of reeds heelemaal verdwenen, en die met den dag meer en meer alle practisch nut en maatschappelijk belang verliezen? En zoo zijn toch immers al de dingen waarmede de folklore zich bezighoudt. Hoe de aandacht wekken van een tijd, die stormenderhand de toekomst met al het nog onbekende

(1) Redevoering uitgesproken op de eerste openbare vergadering van de Provinciale Commissie voor Folklore en Geschiedenis te Antwerpen.

dat zij nog in haar schoot verbergt, zoekt te veroveren, voor de zieltogende laatste overblijfsels van een beschaving die niet meer de onze is? Dit schijnt bijna ondoenbaar.

En toch, M.M., meen ik te mogen vertrouwen dat ik niet te vergeefs de mij opgedragen taak zal volbrengen. Er gaat immers van dat onpractisch geworden, verkwijnende en verdwijnende wereldje, waar de folklore haar arbeidsveld vindt, een stille bekoring uit, die op het gevoel werkt van elken mensch, voor wie het leven niet uitsluitend een jacht is op stoffelijke voordeelen en wiens overwegingen, in de oogenblikken dat hij met zich zelf alleen is, zich te vermeien in allerlei louter geestelijke bespiegelingen en beschouwingen, die ten slotte toch het beste deel uitmaken van de genietingen, die voor den mensch zijn weggelegd.

De folklore is een wetenschap, voor een groot deel geboren uit het gevoel, dat de volkeren zoowel als de individuen doet houden van hetgeen verband houdt met hun oorsprong, hun kinder- en jeugdleven. Daar ligt de oorzaak van de bekoring, die de folklore ten allen tijde heeft uitgeoefend, zelfs toen ze nog niet aan de wetenschappelijke tucht was onderworpen.

Zooveel overleveringen en voorwerpen, waaraan de folklore haar studie wijdt, zijn verbonden met momenten uit het leven van mensch en gemeenschap, waarop het hart, de liefde of de haat, de vreugde of de droefheid spraken, dat er steeds om zoo te zeggen iets aan kleeft van ons innigste en teederste gevoel.

Wat verzamelt de folklore inderdaad als studiestof?

De sprookjes, in de huiskamer, op den keldermond, liefst bij schemeravond, door een oude grootmoeder of een oude vertrouwde dienstmeid verteld; - de sagen, verbonden aan zekere oude gebouwen, straten, pleinen, akkers, bosschen of waterloopen; - de legenden, opbloeiend als geurige bloemen rondom volksgeliefde heiligen; - de liederen, gezongen in alle omstandigheden van het leven en bij alle wereldlijke en godsdienstige feesten van het jaar: kinderliederen; minneliederen; arbeidsliederen; aandoenlijke verhalende liederen; avontuurlijke balladen; speelsche, guitige, uitbundig vroolijke liederen; stil-vrome, naïef devote liederen; - de raadsels; de spreekwoorden, dragers van de beproefde wijsheid der eenvoudige menschen; de eigenaardige zegswijzen, gekenmerkt

door het innigst voelen en denken, door de zuiverste raseigenschappen van de gemeenschap, die ze voortbracht; dat alles en nog veel meer vormt de uitgebreide **gesproken literatuur,** die de folklorist opzoekt, verzamelt en opteekent om ze voor den ondergang te redden en te bestudeeren.

Buiten deze voortbrengselen der volksche fantazie, leven er onder de massa der eenvoudigen, vooral op het platteland, duizende opvattingen, gewoonten en gebruiken, die de verhouding aantoonen tusschen den primitieven mensch en de natuur. Wat de volksmensch, die nog buiten den invloed bleef van de schoolsche wetenschap, denkt over het wezen, het ontstaan, de ontwikkeling en de werking van aarde, water en lucht; over de sterren en de weergesteldheid; wat hij weet over de planten, hun oorsprong, hun verborgen krachten, hun namen, hun vormen; zijn kennis betreffende de dieren, hun herkomst, hun levenswijze, hun gedaantewisseling, hun taal, hun natuurlijke en soms bovennatuurlijke eigenschappen; zijn wetenschap over de steenen; - dat zijn enkele hoofdstukken uit dat encyclopaedische geheel, dat in den volksgeest bleef voortleven en te recht de **volksche natuurlijke geschiedenis** kan geheeten worden.

Wij plaatsen daarnaast de buitengewoon overvloedige begrippen over alles wat den mensch en het menschenleven betreft. De geboorte met wat er voor en er na moet in acht genomen worden; de voorteekens van geluk of ongeluk voor het kind; de opvoeding van het kind; zijn vrienden en zijn vijanden; zijn spelen; - de veelvuldige practijken bij het vrijen en het trouwen; de ziekten en het sterven; de daarbij behoorende begrippen der volksgeneeskunde; de begrafenis en hetgeen met den mensch na den dood gebeurt; en honderden dingen meer, die de eenvoudige volksmensch voor heilige waarheden en verplichtingen hield, - dat alles vormt de **overgeleverde volksche ethnographie,** die een van de rijkste bronnen is, waaruit de folklore weer studiemateriaal gaat putten.

Laten wij ook nog wijzen op dat andere gebied, waarop de folklorist rijkelijk grasduinen kan en dat wij de **overgeleverde volksche sociologie** kunnen noemen. Het volk bezit immers honderden beschouwingen, levert zich over aan honderden practijken, die alle een maatschappelijke waarde hebben. De landman bezit

uit oude traditie allerlei wijsheid, die hij te pas brengt bij het ploegen, zaaien en oogsten, - bij het fokken van zijn vee, - bij het bakken van zijn brood en talrijke andere verrichtingen meer. Evenveel wijsheid wordt er sedert eeuwen van geslacht tot geslacht overgeleverd over het bouwen en inrichten van hoeven en woningen, over het regelen en uitvoeren van allerlei arbeid, over het vervaardigen en gebruiken van zekere werktuigen, enz. Er is een volksche, ongeschreven wetgeving, die de betrekkingen onder de menschen regelt bij koop en verkoop, bij huren en overnemen, en bij het maken van allerlei overeenkomsten. Er zijn volksche rechtsbegrippen, opvattingen van eigendom, enz. Er is een recht naast het Recht, waarvan het bindende gezag door de eeuwen heen voortleefde. En naast dien **ernst** van het maatschappelijke leven komt ook de **ontspanning.** Er is een heele reeks volksvermakelijkheden, die buiten de hoogere cultuur staan en uit den volksgeest zijn gegroeid: tooneelvoorstellingen, poppenspelen, dansen met allerlei ritueel, de verschillende feesten van het jaar, wisselend met de seizoenen zooals de Driekoningenfeesten, het Oogstfeest, het St-Jansvuur en nog talrijke andere, te veel om hier alle op te sommen.

En dan hebben wij ten slotte nog alles wat wij **de volkskunst** kunnen noemen, al de produkten van den populairen schoonheidszin waarmede de eenvoudige volksmenschen hun eigen persoon en hun omgeving zoeken te versieren. Ik bedoel hiermede de eigenaardige landelijke kleedijen, de juweelen, de tatoeëeringen; verder schilderingen en beeldwerk, gebakken aardewerk, de houtsneden enz., enz.

Gij ziet het, M.M., er ligt daar een onafzienbaar materiaal, dat met zorg en methode dient verzameld te worden.

Men is daar dan ook al lang mede begonnen. Men heeft zeer vele mondelingsche overleveringen, sprookjes en liederen aan den druk toevertrouwd; men heeft vele voorwerpen van allen aard, die tot het gebied der folklore behooren, opgezocht en ondergebracht in plaatselijke museums, zooals Antwerpen er het voorrecht heeft een te bezitten - het eerste in België, - opgericht, dank zij de toewijding van den goeden dichter Max Elskamp, wiens naam wij hier niet kunnen uitspreken zonder een gevoel van dankbaarheid voor zijn folkloristischen arbeid eenerzijds, en een gevoel

van innigen weemoed anderzijds om het treurig lot, dat hem van ons verwijderd houdt.

Maar verzamelen is niet alles - het is integendeel maar het begin van de folklore, die op dit oogenblik gegroeid is tot een werkelijke wetenschap, met eigen methode en eigen werkwijze, strevend naar een steeds nauwkeuriger omschreven doel. Na het verzamelwerk, waaraan iedereen met wat leiding in zekere smaat kan medewerken, komt het bestudeeren der verzamelde stof. En dat wordt dan de hoofdzaak, die aan specialisten moet overgelaten worden.

Men heeft b.v. spoedig opgemerkt, dat de sprookjes en vertelsels niet uitsluitend het werk der volksfantazie waren, maar dat ze in zich overleefsels, bezinksels bevatten van godsdienstige en maatschappelijke opvattingen, die eenmaal behoorden tot nu uitgestorven beschavingstoestanden.

Men heeft al even spoedig vastgesteld dat zooveel volksgewoonten en -gebruiken hier te onzent hun oorsprong vonden in allerlei practijken onzer Germaansche, heidensche voorouders. - In de zeer afgewisselde spelen en geplogenheden van allen aard op zekere christelijke feestdagen, zooals het zoeken der eieren op Paschen, de Driekoningenviering, - in vele kleurig-populaire verhalen die zich gingen mengen met het werkelijk historische levensverhaal van zekere populaire heiligen, enz. - leven nog taai en krachtig, al is het dan ook soms in sterk gewijzigden vorm, allerlei begrippen voort uit den tijd van den natuurdienst onzer voorvaderen.

Laat mij toe hetgeen ik hier zeg even toe te lichten met een paar voorbeelden, betreffende twee in ons land zeer gevierde heiligen, St. Nikolaas en St. Hubertus.

Thans twijfelt er geen enkel folklorist aan, dat er zich rondom de figuur van St. Nikolaas allerlei bijzonderheden en voorstellingen hebben gegroepeerd, die treffend overeenstemmen met zeer kenschetsende eigenaardigheden, die in den heidenschen voortijd deel uitmaakten van de mythe van den oppergod Wodan.

Het hooi, dat op den vooravond van het St. Nikolaasfeest in de schouw geplaatst wordt voor het witte paard van den heilige - is de vervorming van het hooioffer, dat gebracht werd aan Wodans paard Sleipnîr. En St. Nikolaas, die over de daken rijdt

en geschenken uitdeelt, doet niets anders dan hetgeen Wodan ook deed. Dit uitdeelen van geschenken wijst overigens op het algemeen heidensch gebruik elkander in den langen wintertijd met geschenken te verrassen.

Merkwaardig is ook hetgeen de Roethenen over St. Nikolaas vertellen. Volgens hen regeert hij op last van God over de gansche wereld. Deze opvatting wijst stellig ook op Wodan, die als oppergod de heele wereld beheerschte.

Wie over deze vraag meer wil weten leze Dr. Jos. Schrijnen: De H. Nicolaas in het Folklore (Roermond 1898).

In de legende, die de historisch gekende feiten uit het leven van den H. Hubertus is gaan aanvullen, komen veel trekken voor, die ook ongetwijfeld in de Wodanmythe thuis hooren. De patroon van onze Ardennen, de beschermheilige der jagers en der honden tegen de razernij, is bij de verchristelijking onzer beschaving de erfgenaam geworden van den cultus, dien de Romeinen hier wijdden aan den woudgod Dianus, waarmede zij Wodan vervangen hadden, die ook regeerde over de wouden en al wat daar leefde.

Ofschoon de geschiedenis ons niet vertelt, dat de H. Hubertus zich ooit als jager onderscheidde, werd hij bij erfenis voorgesteld als een hartstochtelijk jager, - beschermer van jagers en honden, - patroon tegen de razernij, enz. En ik spreek dan nog niet eens van zeer kenschetsende bijzonderheden uit de St. Hubertuslegende als de bekende **Chasse de St. Hubert,** waarvan men in de Ardennen gewaagt als de stormwind hevig loeit, en die niets anders is dan een populaire verchristelijking van de **wilde jacht** van Wodan, waarmede de Germanen het geweld van een woesten storm voorstelden.

Hierover kunt gij meer lezen in **La Rage et St. Hubert** van Henri Gaidoz (Parijs 1887) en ook in een studie, die ons medelid E. Van Heurck onlangs nog aan den H. Hubertus wijdde.

Ik zou dergelijke voorbeelden in groot aantal kunnen geven en u spreken over St. Christoffel en de oud-heidensche thema's, die in zijn legende voortleven, - over verscheidene bronnen en waterputten, waarheen zich thans vrome bedegangers begeven en die reeds door oude-heidenen vereerd werden, enz.

Op een ander gebied zou ik u kunnen aantoonen hoe zekere

volksdansen en kinderspelen opklimmen tot de hoogste oudheid, - hoe sommige zelfs vervallen overblijfsels zijn van heel oude ceremoniën of spelen, die b.v. in den riddertijd bij volwassenen en in de hoogste kringen in eere waren.

Doch wij kunnen daar niet langer bij stil blijven.

Die enkele voorbeelden mogen u aantoonen, M.M., dat de folklore onvermijdelijk naast het verzamelende werk ook het werk van **historisch** onderzoek moet plaatsen. De folklore had van meet af dus een groote beteekenis voor de godsdienst- en de cultuurgeschiedenis in het algemeen.

De opzoekingen naar de bronnen moesten niet alleen geschieden in den **tijd,** maar ook in de **ruimte.** De folklore paste dan naast de historische ook de geographische methode toe. De aangroei der aangeteekende vertelsels en gezegden van allen aard toonde inderdaad geleidelijk aan, dat tallooze motieven uit de sprookjes en bijzonderheden over allerlei gewoonten en gebruiken niet op één bepaalde plaats alleen te vinden waren, niet het eigendom bleken van één volk, maar integendeel verspreid lagen over een zeer groot deel van den aardbodem. Deze vaststelling noopte tot **vergelijkende** studie, de eenige die met zekerheid kon leiden tot het opzoeken van den **oorsprong** van al die thema's en bijzonderheden.

In de wetenschappelijke sprookjesliteratuur is er op dat gebied in de laatste jaren zeer ernstig werk verricht, waarvan wij de beste uitslagen mogen verwachten. Men heeft repertoriums of catalogussen opgemaakt van de kenschetsende handelingen, die in de vertelsels voorkomen en die dan toelaten deze volksverhalen te rangschikken volgens hetgeen er in gebeurt. De rijkste dier catalogen is die van Anti-Aarne, opgesteld voor de Finsche vereeniging der **Folklore Communications,** voortgezet door Hackmann en anderen voor de noordelijke landen. Met gebruik van dezen catalogus heeft onze landgenoot Maurits de Meyer de Vlaamsche volksvertelsels gerangschikt in een merkwaardige studie, waaruit bleek dat onze nationale vertelsels een groot aantal nieuwe varianten aanbrachten. Zoo komt men er toe de heimat van een sprookje aan te duiden; - het gebied te bepalen, waarover zich zeker verhaal heeft uitgebreid; - de wijzigingen op te geven die het heeft ondergaan enz., allerlei elementen, die

ons moeten helpen om tot het ware wezen van die vertelsels door te dringen.

Het onderzoek naar het ontstaan der volksvertelsels heeft reeds een zeer uitgebreide reeks van wetenschappelijke studiën doen ontstaan, die allerlei hypothetische stelsels opbouwden. Verschillende scholen gingen hier tegenover elkander staan. De mythologische school van Max Muller e.a. zag in de sprookjes overblijfsels van oude natuurmythen, meestal zonnemythen. De folkloristisch anthropologische school van E.B. Tylor, Andrew Lang e.a. weerlegde de theorieën der natuurmythen. Zij had door het onderzoek van de primitieve cultuur der z.g. wilde of onbeschaafde volkeren vastgesteld, dat daar ook dezelfde opvattingen voorkwamen, die wij in vele van onze folkloristische overleveringen aantroffen, en zij kwam er toe die eigenaardigheden te onzent uit te leggen door aan te nemen, dat er eenmaal in onze gewesten, bij een primitieven stand onzer beschaving, opvattingen bestonden als het totemisme, het animisme en andere, die den grondslag uitmaken van het geloof der primitieve, onbeschaafde rassen. Uit gelijke geestelijke voorwaarden ontstonden gelijke geestelijke scheppingen, beelden en verhalen. Dit is de theorie, die de Franschman Bédier de **'polygénésie des contes'** noemde.

De zoogenaamde literaire school van Casquin, den beroemden sanskrietvorscher Theodoor Benfey e.a., zoekt den oorsprong van vele sprookjes in de Oud-Indische letterkunde. Weer een andere school met Miss Weston, Pierre Saintyves e.a. meent in onze sprookjes de laatste sporen te kunnen aanwijzen van ritueele gebruiken, die thans zijn uitgestorven.

Al die scholen werken natuurlijk met hypothesen, maar de hypothese is het zout der wetenschap, en wij kunnen op dit oogenblik toch wel zonder aarzeling erkennen, dat deze verschillende scholen in menig geval reeds een verklaring van oude sprookjes en overleveringen hebben gegeven, die wij als vaststaande, als definitief mogen beschouwen.

Het is niet alleen de beoefenaar der beschavingsgeschiedenis, die zich toeleggen kan op de studie van het verzamelde folkloristische materiaal. Het veld is zoo ruim, dat er daar voor de beoefenaars van al de vakken der menschelijke bedrijvigheid hoogst nuttig werk te verrichten is. Eenige losse voorbeelden!

De taalkundige en de rechtskundige beiden hebben hun gading bij het bestudeeren van een volksuitdrukking als die van mantelkind, waarmede een onwettig kind aangeduid wordt, dat bij het huwelijk van de moeder door den man aangenomen wordt.

Wat liggen er b.v. opzoekingsgelegenheden in het oude volkslied èn voor den letterkundige èn voor den musicoloog! Als wij het wezen van het echte volkslied onderzoeken, komen wij tot aesthetische beschouwingen, die hoogst merkwaardig zijn.

Wij zien al dadelijk welk groot verschil er bestaat tusschen den volksdichter, den schepper van het volkslied en den kunstdichter.

Deze laatste is een geleerd, veelzijdig ontwikkeld man, die er over de gebeurtenissen een persoonlijke denkwijze, een persoonlijk gevoel op nahoudt en uitdrukt. Hij kan onder gansch zijn omgeving, onder gansch zijn volk soms alleen staan met zijn opvatting der feiten. Zoo hebben de voortbrengselen van een dusdanig kunstenaar natuurlijk in historisch opzicht maar een zeer betrekkelijke waarde.

Gansch anders is het gesteld met den volksdichter. Persoonlijkheid heeft hij niet of, zoo hij er al heeft, dan kortwiekt hij ze zooveel mogelijk om zich van zijn omgeving niet af te zonderen. De volksdichters handelen als de primitieve beeldhouwers en schilders, die het algemeen gevoel der gemeenschap vertolkten. Het is onmogelijk in een volkslied het persoonlijk kenmerk van een bepaald schrijver te herkennen, doch men kan wel zeggen tot welk land en tot welk tijdstip het behoort als men den overheerschenden smaak en de gedachten van dat tijdstip en dat land kent.

Doch, waar wij in de ontwikkeling van het kunstlied verschillende aesthetische stroomingen waarnemen, die ons aandoen als zoovele overblijfsels van voorbijgaande modes in de kunst, zien wij het volkslied door alle eeuwen heen nagenoeg hetzelfde karakter vertoonen. Het draagt wel een enkelen keer lichte sporen van afwisselende aesthetische stroomingen, die in de hoogere literatuur heerschen, maar in zijn innigste wezen blijft het steeds zichzelf gelijk. De reden dezer onveranderlijkheid ligt hierin, dat het volkslied steeds het produkt is van een wereldbeschouwing, die zich hoofdzakelijk beperkt tot de waarneming van de zinnelijke verschijnselen. Het kunstlied ziet de wereld gewoonlijk in het licht

van hoogere gedachten en afgetrokken begrippen. Uit het volkslied blijft alle abstractie, alle bespiegeling geweerd en zoo dergelijke invloeden er al in doordringen, dan worden ze er doorgaans in verzinnelijkt.

En op dezelfde wijze ontstond de melodie van het volkslied, meestal buiten allen geleerden muzikalen invloed om. Het is de natuurlijke uitboezeming van het gevoel, die tot zang wordt. De volksliederen zijn immers de eenige muzikale voortbrengselen uit het verleden, waarin de onvervalschte kunstziel van het volk zich heeft neergelegd. Toen de geleerde muziek nog binnen de muren der kerken opgesloten bleef en zich daar in haar eenzijdig cosmopolitisme ontwikkelde, klonk door veld en straat de vrije zang, waarin het volk zijn aandoeningen eenvoudig en oprecht vertolkte. In deze gezangen leeft de eigenaardige opvatting van melodie en rhythme van elke afzonderlijke volksgroep voort.

En hier komen wij, M.M., tot een ander uitzicht, dat de folkloristische studiën voor ons openen. Hier is het de gelegenheid om aan te toonen, dat hetgeen de folklore ons aanbrengt, dat het verzamelde materiaal niet alleen stof levert tot historische studie, maar dat er in dat alles nog een frissche, levende kracht berust, die den scheppenden kunstenaar nog kan helpen en bezielen. **De folklore is niet alleen een hulpbron der geschiedenis, maar ze is er ook een voor de scheppende kunst!**

Er komen soms tijdperken van verval in de kunst door hypercultuur of door te stug-rationeel toepassen van zekere aesthetische begrippen. In die tijden is een terugkeer naar de zuivere bronnen der volkskunst meer dan eens een reddingsmiddel gebleken. Onze polyphonische muziek der 16° eeuw zocht frischheid en oprechtheid in het volkslied, toen ze door overdaad van technische vaardigheid aan het verdorren was. De Romantiek bracht verjonging door de dichters weer te wijzen op de eeuwige jeugdbron der volkskunst.

Dit weten de heel groote meesters en niet sedert gisteren. De zuivere poëzie der volksoverlevering kan bevruchtend werken op de verbeelding van den dichter. Denkt maar aan Shakespeare, die de kern van zijn tragedie **King Lear** en **Cordelia** vond in een sprookje, dat ook nog te onzent voortleeft onder den naam van **Sloddeken Vuil.** Denkt aan hetgeen de volksoverlevering hem

aanbracht voor de betooverende weelde van zijn **Midzomernachtsdroom,** zijn heksenscene uit **Macbeth,** enz. Denkt aan Goethe, die den oervorm van zijn monumentalen **Faust** vond in het naïeve bekende volksboek en in een populair poppenspel, dat hij als kind zag spelen.

Wat die grootmeesters der kunst als bij intuïtie voelden, werd, in later tijd, dank zij de folkloristische opzoekingen, op ruimer schaal onder de dichters verspreid, vooral bij degenen, die er naar streefden om zoo eigenaardig nationaal te zijn als het maar eenigszins mogelijk was. Zie wat Barbey d'Aurevilly deed met de Bretonsche folklore in **L'Ensorcelée,** Ibsen met de Skandinaafsche overleveringen in **Peer Gynt,** H. Teirlinck, F. Timmermans en zoo menig ander goede Vlaamsche schrijver met hetgeen zij van de lippen van hun eigen volk mochten hooren.

Moet ik er u aan herinneren, M.M., dat het aan de wedergeboren belangstelling voor het volkslied, dat rijke product onzer volksziel te danken is, dat wij hier een nationale muziekschool zagen ontstaan, waarvan Peter Benoit de groote bezieler en aanvoerder was? Door de studie van onze oude Vlaamsche liederen wilde Benoit de muzikale opvoeding terugbrengen naar 'het grondbegin der natuur'. Als voorstander van dit denkbeeld neemt Benoit plaats naast heel veel moderne componisten, die het nationale karakter van hun muziek met klem hebben doen uitschijnen. In Duitschland gaf Weber den toon aan; bij de Skandinaven waren het Grieg en Svendsen; bij de Tsjecken Smetana en Fibich; bij de Slaven Borodine, Dvorack en zooveel anderen. Door sommige hedendaagsche muzikale scholen loopt het volkslied als de gouden draad eener gemeenschappelijke traditie.

Is het zelfs niet na te gaan in de landelijke bouwkunst en in de versierkunst van dezen tijd, dat ze sommige zeer rationeele begrippen en frisch eigenaardige decoratieve opvattingen van de volkskunst overneemt en toepast en dat er aldus een landelijke bouw- en versierkunst aan het groeien is, die in volledige harmonie zoekt te blijven met het eigen karakter onzer gewesten?

Doch hierover genoeg, M.M. Ik vrees, dat ik reeds te lang aan het woord ben, en ik meen toch redenen genoeg opgegeven te hebben om u aan te toonen waarom het Provinciaal Bestuur van Antwerpen er toe besloot de folkloristische studiën te helpen

bevorderen binnen zijn gebied door de oprichting van een speciale commissie van deskundigen, die het folkloristisch verzamelwerk en studiewerk zou aanmoedigen en uitbreiden, verwekken waar het nog niet bestaat, centraliseeren en leiden opdat er niets verwaarloosd zou worden om de provincie Antwerpen alles aan de folklore te doen geven wat er van haar te verwachten is. In deze gouw met haar machtigen stroom en zijn zoo oorspronkelijk typische oeverbevolking, met de wijde verlatenheid der heiden en vennen, waar tot in de laatste jaren nog geen industrialisatie op groote schaal geschiedde, is nog zoo oneindig veel van het oude, echt-volksche leven blijven voortbestaan, dat wij de verzekering hebben bij een goed geleide folkloristische ontginning een buitengewoon rijken voorraad te kunnen aanbrengen voor vruchtbaar onderzoek. Dat is het wat de Commissie hoopt.

Voor haar ontstaan hebben verscheidene ijverige folkloristen in onze provincie zich individueel met deze taak belast en hier is het zeker de gepaste gelegenheid om aan allen een welgemeende hulde van erkentelijkheid te brengen. Wij herdenken het pionierswerk van Max Elskamp; Emile Van Heurck; Pol de Mont; Victor de Meyere; van Vervliet en Cornelissen, de verdienstelijke uitgevers van **Ons Volksleven,** dat zich van 1889 tot 1900 wijdde aan de studie der Antwerpsche folklore; van Alfons de Cock, den besten onzer Vlaamsche folkloristen, die de laatste jaren van zijn leven in deze stad heeft doorgebracht; en van verscheidene anderen, die ons allen door E. van Heurck met even veel gulheid als bevoegdheid voorgesteld werden in zijn **OEuvre des Folkloristes anversois** in 1914.

Wij willen uit hun arbeid voordeel trekken en hun voetspoor wenschen wij te drukken.

De Commissie voor Antwerpsche folklore en geschiedenis wil, dat het werk van al die baanbrekers niet verloren ga, dat er nieuwe beoefenaars hun voorbeeld volgen en dat de Provincie, door de krachten der afzonderlijke werkers samen te brengen in één organisme, dat zij steunen zou, er meer gezag en meer beteekenis zou aan geven. Dat waren de wenschen van den heer K. Van Nyen, toen hij zijn collega's van de Bestendige Deputatie aanzette om voor deze provincie te doen wat met zulk goed gevolg reeds werd gedaan door de Commissie voor folklore van Brabant. En

het zal zeker de beste voldoening zijn, die de heer Van Nyen voor zijn gelukkig initiatief verwachten kon, thans te mogen vaststellen, dat het zaad, door hem gestrooid, welig aan het opschieten is en dat de werkzaamheden van de Antwerpsche Folklorecommissie steeds meer en meer uitbreiding nemen. De verslagen over de twee eerste werkjaren dier Commissie getuigen welsprekend voor den ijver, die daar wordt aan den dag gelegd.

Nu wij, leden der Folklorecommissie, voor de eerste maal in aanraking komen met het groote publiek, zijn wij verzekerd, dat het onzen arbeid met sympathie zal begroeten en dat men tot in alle klassen van de bevolking zal begrijpen, dat het hier een studie geldt, die moet bijdragen om de zelfstandigheid en de echt-volksche schoonheid der Antwerpsche ziel in het klaarste licht te plaatsen en dat zij als dusdanig op de volle belangstelling zal mogen rekenen van allen zonder onderscheid.

Dat men ons niet verkeerd begrijpe. De folklorist wil niet stelselmatig al die oude overleveringen en gebruiken, die hij lief heeft, tegen den tijdstroom in bewaren. Hij weet heel goed dat er evoluties zijn in alles, die door geen menschenwil tegen te houden zijn. Gewoonlijk is de folklorist zelfs een vriend van het moderne leven. Woont b.v. onze vriend Van Heurck niet in een wolkenkrabber en stijgt hij niet naar het paradijs zijner folkloristische verzamelingen door middel van een ultra-moderne lift? En droomt V. de Meyere er soms niet van een vliegtuig van de Sabena tot zijn beschikking te hebben om al de folkloristische tentoonstellingen van de wereld te bezoeken? De folklorist wil alleen redden van de totale verdwijning, die geen het minste spoor meer nalaat, alles wat getuigt van het populaire leven van vroeger, van den voorvaderlijken geest en smaak, van dat alles waaraan het heden zich geleidelijk ontrukt, doch waarvan het in zijn diepste, innigste wezen toch altijd het onloochenbare kenmerk zal blijven bewaren.

MAURITS SABBE.

's Avonds op den Rijn

‘We zullen vandaag wat langer varen,’ zei me de kapitein, en terzelfdertijd gaf hij een pootigen draai aan het wiel om zijn voornemen kracht bij te zetten. ‘'k Heb het de mannen trouwens gezegd en ze hebben er niets op tegen. Allen branden ze om met Pinksterzondag te Straatsburg te zijn.’

- ‘Dat ware een buitenkansje,’ waagde ik tusschen het geraas der motoren door. ‘Tot hoe laat denk je te varen?’

De oude gaf een korten trek aan zijn pijp. Juist raderde een zware sleepboot voorbij en het water pletste en plooide dat het een aard had. ‘Tot het donker is,’ klonk het vastberaden.

We waren zoowat ter hoogte van Niederlahnstein. Langs stuurboord vertoonde zich één opeenvolging van rotsen met breede wonden er in geslagen, alsof een reusachtige orkaan er op ongehoorde manier had huis gehouden. Ongemerkt ging het naar den avond, wat een heerlijke koelte gaf. De toger verdween in een wolk van roet en nu reisden wij alleen op den vloed, hadden we niets meer voor den boeg dan water en rotsen.

'k Drentelde de stuurkamer uit. Aan boord was er geen spoor van leven te merken, tenzij het piepjonge matroosje, dat gezapig een verhakkeld dekzeil verstelde, en het kombuiskacheltje, waarop een ketel te stoomen stond, zoo dapper, dat je in 't voorbijgaan moest uitwijken.

Tot waar de tocht dezen avond zou reiken? Reeds zag ik onze ‘Pullman’ - was me dat een jachtig ding! - zelfbewust onder de massale Loreley-Felsen doorvaren, en ergens, in dit oord van legenden en velerlei herinneringen, het anker werpen, in weerwil van den verhevigden stroom. Dan - na wat berekenen - bracht ik hem wat dichterbij tegen den oever en klom ik bibberbeenend, ingevolge het urenlang gedaver der motoren, aan wal met het zoet verlangen naar wat loover, wat schemer en een hartverkwikkenden stoop donkervonkelend bier.

‘Maak je niet moe,’ blies me Droomeling in de ooren. ‘Je vaart en de kapitein - die brave kerel - leidt je waar hij wil en tot waar het hem belieft. Vouw dat ellendig plan toe; zet je bij de matrozenhut op het bankje, en kijk. Voor de rest zorg ik wel.’

Die goeie Droomeling!

‘Slot Stolzenfels - stuurboord,’ klonk het waarschuwend van de commandobrug.

Ik zag den bekenden burcht hoog boven een rots, omgeven door een overdaad van groen. Hoe sierlijk rees hij daar in zijn nieuwen vorm, doch wat een teleurstelling voor de veeleischende romantiekers, die te zeer het feit negeeren dat Mélac's benden er in 1689, tot groot genoegen van den Zonnekoning, de fakkels zwaaiden der vernieling, wat aanleiding gaf tot een volkomen wederopbouw in latere eeuwen.

...Oberlahnstein... Een stadje, zooals er vele zijn in de Rijnstreek. Een oud stadje. Over de leikleurige daken hingen de vleugels reeds der avondlijke stilte. Er roerde niets en zoo rustig lag het daar aan de samenvloeiing van Rijn en Lahn, dat je een gevoelen kreeg, alsof er geen menschen nestelden en die huisjes aaneengeblokt werden, gelijk een kind dat doet om de strakheid van een vloertapijt wat op te vroolijken.

‘En te “Rhens auf den Feld” hebben we den Koningsstoel,’ lichtte me Droomeling in. ‘Je weet wel, de plaats, waar de keurvorsten, ten getale van zeven, hun keizers kozen en het daarbij vertikten de pauselijke bekrachtiging in te roepen.’

‘Dat heet ik hatelijk,’ veerde mijn kristelijk geweten terstond terug. ‘Andere tijden, andere zeden, en met halve barbaren ga je niet te werk, zooals met onze moderne, superbeschaafde wereld.’

- ‘Een wereld, die er den grooten oorlog op gevonden heeft om het bewijs te leveren van haar beschaving,’ wedervoer Droomeling.

Er blies een frissche streek wind over de voorplecht, waarschijnlijk om alle discussies weg te bezemen. 't Blauw sinjaal aan de commandobrug rilde van pure alteratie, blij dat het weer eens mocht vlotten, zooals het een echte scheepsvlag betaamt.

Droomeling zette zich naast me. Hij keek me diep in de oogen en zei dan:

‘Kom, laten we goede vrienden blijven. De avond is te mooi,

dan dat we zijn mooiheid met gekijf bezoedelen. Straks laat ik je den Marksburg zien, den eenigsten onvernielden burcht aan den Rijn, en dat zal je genoegen doen, want ik weet dat je graag in 't verleden grasduint.'

Meteen vouwde hij de armen en wandelde weg naar den zwijgenden kapitein aan het stuurrad.

En het werd vreemd in den avond.

Aldoor maar volgden de schonkige rotsen elkander op en naarmate de dag vervloeide, namen zij toe in omvang en grootschheid. Soms bleven mijn blikken haken aan een grillige formatie, welke den indruk gaf van een daar vertoevend menschelijk wezen. Ook de hagedoorn, in vollen meitooi, bleek afgeteekend op een fond van duister groen, wakkerde deze begoocheling aan, in zooverre dat de legende van de gevreesde nimfe mij voorkwam als zeer natuurlijk, als gegroeid uit de geaardheid van de onmiddellijke omgeving.

Er woog een praehistorische stilte op de bergen en die stilte werkte even beklemmend als de aanwezigheid van den dood. Angst en droefheid beslopen mij, zooals dit een mensch overkomt, die zich bedreigd weet, wien het zware vermoeden drukt dat zijn tegenstander hem uit een verscholen hoek begluurt, die de onheilsoogen in zijn rug voelt en zich niet weert, besluiteloos en onmachtig.

Deze gewaarwording echter is slechts een aarzelen tegenover de stilte en de eenzaamheid, welke den stempel dragen van het vergankelijke. De mensch is een wonderlijk complex. Ook daartegen is hij bestand. Wat leeg is, wat levenloos schijnt, bevolkt hij met de kinderen zijner verbeelding, de gestalten, hetzij van wezens, welke den weg opgingen van alle vleesch, hetzij louter fictief, die hij lieven, lijden en strijden doet naar zijn evenbeeld of willekeur.

Hoe waren ze mij welkom in deze verloren stonden, de sagen en legenden, overgedragen van geslacht tot geslacht als een heilig erfgoed! Hoe trokken ze in het uitpulverend licht voorbij: Siegfried, Lohengrin, Roland, de Tempeliers, de roofridders, de monniken, bisschop Hatto, Karel de Groote en die andere keizer, Hendrik IV, de man van Canossa, de gebanvloekte, die op zijn uiteindelijke vlucht naar Luik een tijdelijk onderkomen vond in den Marksburg en er weeklaagde over den ondank zijner zonen!

De Marksburg. We voeren er onder. Daar rees hij, de grijze veteraan, met zijn forschen wachttoren, zijn breede dak-vleugels, zijn geharde muren, als het zinnebeeld van een machtig en bewogen verleden. Aan een venster waakte een licht, eenig teeken van leven. Wat moest het daar koud zijn en mysterieus! Zong de wind er niet aan een spietoren het melancholisch lied van Barberine:

Beau chevalier, qui partez pour la guerre,
Qu'allez-vous faire
Si loin d'ici?
Voyez-vous pas que la nuit est profonde
Et que le monde
N'est que souci?

Hoevelen trokken er uit de burchtpoort een leven te gemoet van strijd en avontuur? Hoevelen bleven weg en vergingen jammerlijk aan den karigen boezem van Frau Sorge?

Hélas, hélas, chercheur de renommée,
Votre fumée
S'envole aussi.

Het werd volslagen avond. Onverstoorbaar stevende ons vaartuig stroomopwaarts. Voor ons, achter ons en bezijden, overal waakten de bergen als een ondoordringbare borstwering. Van den dag bleef er niets over dan een melkachtige, subtiele klaarte, welke stilaan wegsmolt in den breeden kroes van het Rijndal. De stroom scheen deze klaarte op te slorpen, want parelgrijs en parelmoerig liep hij de duisternis te gemoet. Er hing een zachte toover over het water, dat geteekend was als een dambord met steeds wisselende ruiten, als een onoplosbare rebus, gevlochten met allerhande kronkels.

Auto's, met gloeiende oogen, renden langs beide oevers doelwaarts. Er was een oogenblik beroering aan boord, toen heele zwermen muggen aangonsden en boven het dek bleven hangen. Hadden ze iets gewichtigs te vertellen of gold het slechts een muggen-attentie, kwestie van ons een eindje te vergezellen?

Intusschen ontstak de nacht zijn rustige lamp: een scherpe maan met de horens gekeerd naar het Westen.

En de duisternis haalde ons in. In de matrozenhut ging er gestommel. De slaperige kop van den eenigen stuurman verscheen aan de deuropening. De kerel streek de handen over het haar, lichtte een sigaret en klefferde brugwaarts. Hij nam er het wiel over, maar de kapitein bleef op zijn post. Je kon merken dat hij zich op zijn hoede hield, want telkens boog hij zich over het open schuifraam van de stuurkamer, om den afstand te meten tusschen het schip en den wal.

Ontzagwekkend blokte het reuzen-oppidum der bergen tegen den wazigen hemel. De Rijnkloof hing boordevol mysterie en daarin maalden wij met hijgende motoren naar een veilige ankerplaats.

Waren het niet de enkele agglomeraties, welke tegen de bergflanken opschemerden, we zouden gemeend hebben dat we volkomen afgesloten waren van de wereld en de menschen.

Er kwam een scheur in deze verlorenheid. In de verte zwol het geraas van een trein. Met rood-vlammende schouw en, daarachter, de licht-wervels der coupé's donderde hij naar zijn doel.

Langs stuurboord schoot er eveneens een trein te voorschijn, uit een tegenovergestelde richting echter, en dat verwekte een zeldzame passage - een dantesk intermezzo - in de groote symphonie van den avond.

‘Hep, Sander, varen we nog lang, vent?’

't Matroosje loech zijn tanden bloot.

‘We zijn er bijna, Meneer. Binnen 't kwartier zitten we aan tafel.’

Sander behoort niet tot de klasse der zwaargewichten, doch hij kan eten gelijk een dijkdelver, en nooit zal hij een conversatie houden, hoe kort ook, zonder te zinspelen op de behoeften van zijn maag, die me meermalen van een elastisch gehalte scheen.

De jongen stelde zich op naast het windas aan den boeg. De commando's van den kapitein rolden over de bemanning. De telegraaf rinkelde en het schip vertraagde zijn vaart. Een deur klapte open. Zelfs de lijvige dame van den gezagvoerder moest er het hare van hebben en zij dook uit haar salonnetje, zooals een visch uit de groene diepten.

De steven puntte naar een stadje in avondtoilet. We dreven er voorzichtig heen en na een laatste manoeuvre lagen we evenwijdig met den wal.

Bing... We schrokken. Zoo plotseling, zoo beslist ponctueerde de scheepsbel het einde van de vaart.

‘Let go...’ schreeuwde de kapitein.

Een ketting wond zich met haastig gerammel los en... ploef... daar beet het anker in den vloed, zonk het naar den weerbarstigen Rijnbodem.

* * *

‘'k Zie er geen kans toe aan wal te gaan,’ zei me de kapitein, nadat hij zijn kop had ondergedompeld in een kom water. ‘Nergens een aanlegplaats... 't is jammer. 'k Had zoo graag eens...’

Recht tegenover ons schemerde het terras van een Boppardsche Weinstube.

De oude kropte zijn lust maar wat vertier en zijn pijn was me zeer gemeenzaam.

- ‘Zal me dat een heerlijke nacht worden!’ voerde ik aan ter compensatie.

- ‘Valt te bezien. Valt te bezien,’ luidde de echo. ‘We zijn hier in de bergen. Een kwaad gat. Ik voorspel vuil weer. Kom, laten we aan tafel gaan, want mijn beer grolt en 'k heb een hekel aan koude spijzen.’

* * *

Het werd een stormachtige nacht. De identiteitsplaat van het schip - onze barometer, gelijk we haar noemden - kletterde urenlang tegen den wand der machinekamer. Met bruuske vlagen tuimelde de wind in de donkere bergkolk. Later begon de regen op het dek te trommelen, doch dit werkte eerder kalmeerend.

Nog voor de eerste klaarte door mijn venster gluurde, sliep ik... ‘wie eine Rose.’

A. DE MAREST.

Robespierre[1]

De vunze heerschappij van pruik en hoepelrok
Woog als een kwade lucht op Frankrijk's gouwen.
Aan veler haarden school de grijze wrok,
En werd, bij d'avondpit, opstandigheid gebrouwen.

't Volk van Parijs liep hong'rend langs de straat,
Doch, rijk aan privilegiën en blazoenen,
Dreven, met al den luister van hun staat,
De Koningin en 't Hof langs Trianon's plantsoenen.

Niet immer klonk de fluit bij 't onbezonnen spel.
Een treur'ge wind blies door d'aloude kruinen,
Met, soms, het schril geluid van een libel.
't Zou spoedig herfsten in de galatuinen!

Want bleek en wrevel, eerst begroet met spot,
Sprak daar, in 't somber huis der Jakobijnen,
De latere provisor van 't schavot.

... ...
En Capet's zonne ging aan 't kwijnen.

A. DE MAREST.

(1) Maakt deel uit van den bundel *Het Brandglas*, welke eerstdaags verschijnen zal in den boekhandel A.A.M. Stols, te Brussel.

[Vijf gedichten]

Verlangen[1]

Ik denk aan u, als alles wat begoochling is, en lief;
Een groote, eindelijke troost na schrijnend leed van jaren.
Zoo broos, zoo huivringwekkend teer en lief,
Dat de herinnering slechts traan met traan kan paren.

De ontroerde luister van wat vroege rozendauw en late zonnestralen
Gebroken in de vracht van zwaargeladen dagen,
De hoop, uit scherts en keuvel moed te halen,
Als glorende beloften, die mijn pogen schragen.

O glans van oogen die gelooven willen
In teederheid van ongeuite woorden
Bespaard voor 't schervenrijk van 't heiligschennend heden:
Hoe zullen zij 't verlangen stillen,
Gevangen in den gloed van stil verbeten woorden
Gestuit door zegenende handen vol gebeden?...

(1) Vijf gedichten uit ‘Van de Muziek die niet zwijgen wilde.’

Onweder

In heul van armen, die als marmer en als daagraad waren.
Heb 'k moe, getracht je late beeltnis te ontvluchten:
De bliksem kliefde door de zwoele lenteluchten
En hartstocht raasde door mijn ziel als stormwind door de korenaren

De kleine kluis neeg siddrend naar ons neer, beschermend wreed geheimnis;
De scheemring viel op maskers van een lieflijk en een somber grein,
Op lijden, dat geluk voor d'een, maar noodlot voor den ander is
En het genot was tijdlijk heerscher met den schijn.

De storm stierf weg, de regen snikte als uitgeweend
En in mijn oogen staarden uitgebluschte gloed
En rouw, in bittre wil versteend:
De stilte schrijnde in het trage bloed.

Maar zij heeft, onbevangen-blij, gezongen...

Hoop

Langs leven's kronkelwegen stapt een moede pelgrim voort:
Zijn oogen gloeien koortsig en zijn blik is mat;
De weg leek eindloos lang van oord tot oord,
Veel verder reikte het doel dat hij zich mat.

Maar in uw oogen, innig als een hemel, zag ik mijzelf weerspiegeld.
En het geluk, dat 'k in den strijd-zelf naar het doel niet vinden mocht,
Straalt zonnig thans, eenvoudig-schoon mij tegen.
Licht als een lelieblanke zwaan kwam 't aangewiegeld:
Het zinnebeeld van levensblijheid die 'k voor andrer welzijn wrocht
En voor mijzelf niet kende: ach, diep misgund, glanst het geluk mij tegen.

Toch hoop 'k zoo teeder: of zoudt gij óók ontgoochling geven,
De neêrlaag die mijn menschlijk werk bekroont,
Na opbouw van een ander's leven?...

Nachten

Gebroken twee-eenheid van smart-in-liefde: teederheid en schijn:
De weemoed schemert kleumig door de dagen.
Verstild en eenzaam klaagt een nachtigaal zijn pijn,
Geen milde maanroep kwam zijn harteklop vertragen.

De nachten sluipen sluier-wuivend door mijn leven,
Ik voel hen grijnzend aadmen in mijn slaaploosheid,
Die ademloos het suizen van 't heelal voelt beven
En meest nog 't hulploos zelf in al zijn onvolmaaktheid.

Verbeten vorschen 't kleine brein, de ijl-gescherpte zinnen
Om iets te onthullen toch van 't onnaspeurlijke mysterie:
Wereld elk zijn wij in 't rijk der werelden, en zij die minnen,
Gelooven 't Al gevonden in de liefde van een nieuw mysterie.

Overpeinzing

Ik weet niet of 'k u danken moet of vreezen,
Dat gij tot dichter mij verkoren hebt van dood-gewaande ontroering.
Zoo lang reeds vluchtte blije vreugd voor duizend vreezen,
En toen gij eindlijk kwaamt was heel mijn wezen één beroering.

Hoe zult gij klaar ooit zien in 't gansch ontwrichte zelf,
Mijn kind, dat nog zoo nieuw, zoo ongerept mij toegetreden zijt,
Hoe zal 'k uw hart van dartle, blonde elf
Verzoenen kunnen ooit met 't lijden dat ik lijd?...

Ik vrees die late teerheid meer dan 't oud-vertrouwde leed,
Waarin mijn leven droef verschaald is,
Maar hoe 'k ook onderga in zuchten, machtloos plannen smeed,
Mijn hoop ontwaakte in een nieuwe liefde, waarin mijn moed verstaald is.

ERIC ADULED.

A Voce sola...[1]

All' appassionata.

In de gedetailleerde studie van de verschillende kapittels in de muziekgeschiedenis treft men nauweliks een tijd aan, die zoveel zelfverlochenende geesteskonsentratie opeist als die van de glansperiode der Italjaanse wereldheerschappij. Zij vergt een uitsluitende en gehele overgave: noch Beethoven's tragiese ballingschap, noch Moessorgskie's schrijnende ellende of de stille en zachte intimiteit van Peter Cornelius mogen de aandacht afleiden van deze beloftenrijke belangstelling. Vele lieve namen dienen, voor een tijd altans, gans vergeten, want zonder dit verzaken kan men zich niet opsluiten in de moeizame studie, waar men wil volgen de langzame groei van de vormen der vokale huismuziek, van de aarzelende en zoekende jaren van het seicento tot de schitterende ontluiking rond het begin der achttiende eeuw. Want de geschiedkundige stof is overweldigend en elke dag groeit ze nog aan. Waarom die dan nog met nieuw materiaal verzwaren? Wel ligt er nog zo veel braak - de musikologen weten waarlik niet waar het eerst de handen aan te steken -, maar elke stap voorwaarts eist een stuk mensenleven. Het aanwezige materiaal is trouwens kwantitatief aanzienlik genoeg om toe te laten het standpunt van de beschouwing in te nemen en te beproeven de esthetiese verschijnselen te onderzoeken in het licht van de betekenisvolle wending in de geest van de Italjaanse muziek rond het begin van de zeventiende eeuw en van de glansrijke ontvouwing van het bel canto gedurende nagenoeg anderhalve eeuw. Zo van de nieuwe artistieke opvatting het muziekdrama der Florentijnen als het ware de meest konkrete, alleszins meest direkte ekspressie mag genoemd,

(1) Fragment uit een ‘Inleiding tot de vokale huismuziek in Italië in de zeventiende en het begin van de achttiende eeuw.’

ofschoon haar esthetiek slechts korte tijd beleden werd, dan is het bepaaldelik in de monodistiese komposities ‘a voce sola’, die elkaar bundelsgewijs met ongelofelike snelheid opvolgen, dat de muziek, na een poos een al te literair ideaal te hebben gediend, weer haar eigen rechten verovert, en niet het minst hebben deze vokale meesterwerken bijgedragen tot het vestigen van de muziekale hegemonie van Italië, dat vermocht de andere muzieklanden te beheersen of ten minste te beïnvloeden met al het gewicht van zijn in het bel canto gekonsentreerde kracht. De onafzienbare menigte van geniale, talentvolle of knappe meesters, wier namen weergalmen als de ontelbare verbuigingen van een zelfde grondklank, hun weergaloze produktiviteit, de verbijsterende verscheidenheid van hun temperamenten enerzijds en de hechte homogeniteit van hun gezamenlik werk anderzijds, de ongemene drukte in het Italjaanse muziekleven, de verafgodende verering voor die schaar van buitengewone, technies-wonderlik ontwikkelde zangers en zangeressen, het alles in zijn flakkering verterende brio van de muziekale bedrijvigheid, de roes eindelik, die alle geesten, nooit verzadigd in bewondering, vervult met verlangen naar Schoonheid; hoe zou dat alles niet bij machte zijn om ons nu nog, ondanks ons diep-gewijzigd muziekaal geweten en grondig-verschillende begrippen van kunst en leven, in zijn ban te slaan? Maar deze vele redenen rechtvaardigen daarom nog geen aktieve belangstelling. Niet alleen door zijn histories verband, doch bepaaldelik door zijn geestelike inhoud moet een kunstwerk geestdrift doen ontvlammen. Het is hoofdzakelik zijn algemeen-menselike waarde, die de artistieke betekenis bepaalt.

Men kan bezwaarlik een van de talrijke geleerde en lijvige wereld- of kultuurgeschiedenissen opslaan aan het kapittel ‘Italië in de zeventiende eeuw’ zonder niet dadelik te worden getroffen door de haast verbazende eensgezindheid, waarmee de geschiedschrijvers het ‘seicento’ blijven beschouwen als een tijd van geestelik verval. Zij die niet van dekadentie gewagen zoeken met blijkbare welwillendheid deze eeuw te kenschetsen als een overgangstijdperk, dat op artistiek, letterkundig en politiek gebied de geestelike schakel vormt tussen de krachtige jaren van de eerste helft van het cinquecento en de ontluiking van de humanitaire levensbeginselen in de achttiende eeuw.

Het valt niet te ontkennen, dat de laatste lustra van de zestiende eeuw in menige van haar intellektuele uitingen nu precies niet het schouwspel leverden van wat men een moreel of kultureel sterke tijd kan noemen. Maar alzijdig was dat verval zeker niet en het oordeel wordt grondig gewijzigd zodra men de fenomenen beschouwt als de uitkomst van een verplaatsing der potentiëel: we zijn hier inderdaad getuige van een metamorfoze van de scheppende krachten, die in de mens wel in latente toestand kunnen aanwezig zijn, doch in feite nooit helemaal worden uitgedoofd. Niet zonder grond zou men kunnen beweren, dat indien de literatuur toen niet getuigde van buitengewone leefkracht en het grootste deel van Italië politiek zoveel als de vazal van Spanje was geworden, zulks wel de rechtstreekse gevolgen waren van de nog steeds heersende gruwelike praktijken der inkwisitie en van de nimmer verflauwende ijverzucht van alle kerkelike organen. Bij de 'Jahrhundertwende' heerst in vele zaken van de geest een diepe angst en een hopeloze ontmoediging.

Het is ver gedaan met de klassieke geest, met de opbouwende geestdrift en de scherp-kritiese aanleg van de bloeitijd der Renaissance: de belangstelling voor de Oudheid, die eens Italië's roem was geweest en het vertrekpunt van haar geestelike voorrang - vanwege haar heidens karakter kon de Kerk ze niet langer dulden - begint spoedig te verzwakken en in zake filologie en oudheidkunde verliest Italië weldra zijn eerste plaats.

Ook bleek het, dat de wijsgerige stelsels van Plato en Aristoteles volkomen hadden uitgediend en dat de enkele zeldzame denkers, die met een zelfstandig vergeestelikt pantheïsme reagerend durfden op te treden, niet opgewassen waren tegen de scholastiek, welke stilaan maar zeker de humanistiese wijsbegeerte verdrong. Veel erger was het echter, dat geschiedenis en wetenschap tot louter dilettantisme vervlakten, natuurlik ten koste van synthetiese beschouwing en vruchtbaar onderzoek. Van lieverlede gaan de hogere standen, die tot dan toe het roer in handen hielden, grasduinen in liefhebberij en al de mooie gaven, die de Renaissance in zulke hoge mate had ontwikkeld in de voorname Italjaan, verlopen in een elegante oppervlakkigheid, in een voorliefde voor het zinnelik-strelende, die uitmonden in de onrust der barokke lijnen van bouw- en beeldhouwkunst.

Want de beeldende kunsten vertonen wel de diepste en duidelikste sporen van de wankelende geesteshouding dezer periode. De rustige maat en de evenwichtige schoonheid van de architektuur der Renaissance wordt bedolven onder krullerige dekoratie en overladen praal, terwijl de beeldhouwkunst alleen nog voorttiert op de nabootsing van Michel Angelo's grandioze vizie. Met uitzondering van Venetië kan men op het arbeidsveld der schilderkunst nagenoeg dezelfde ervaringen opdoen in alle steden van Italië. Bijna overal stoot men op geesteloos, week, zoeterig en onpersoonlik werk.

Voor de literatuur breekt een tijd aan van gekunsteldheid. Er is een schrijnend tekort aan werkelik poëtiese scheppingskracht - wellicht is Torquato Tasso de enige geniale dichter, door wiens werk nog de lucht van vroegere eeuwen waait - en om de artistieke onmacht te verbergen trachten de honderden sonnettendichters hun slag thuis te halen door uiterst geraffineerde vormen waarbij ze vervallen in loutere woordenkramerij en gezwollen retoriek, die alle resten van natuurlikheid verjagen, elke oprechte en ware emotie verstikken en de helderheid in de stijl vertroebelen.

Het is de tijd van het haast weerzinwekkende, geaffekteerde en totaal kunstmatige vers, - rechtstreeks indruisend dus tegen het wezen der poëzie zelf - dat zijn ritme niet meer laat voortstuwen door de grote problemen van het menselik bestaan, doch enkel nog in dienst staat van een maatschappij, welke vooral gesteld was op het genot der zinnen, welke mooie klank en soepelheid an-sich verkoos boven diep aangevoeld levensbesef.

Alleen de muziek, die tot dan toe slechts weinig samenhang had vertoond met de geestelike stromingen van haar tijd, heeft aan het Italjaanse seicento een ongemene luister vermogen te geven. De kreatieve geest van de natie, te sterk om gewurgd te worden, konsentreerde zich meteen op de nieuwe problemen, die zij stelde en was bij machte haar een vertraging van nagenoeg twee en een halve eeuw ten overstaan van de plastiese kunsten te laten inhalen. De muziek werd hernieuwd in de geest van het humanisme en gedurende ruim honderd vijftig jaar bleef zij, samen met de schitterendste en krachtigste ekspressie van Italië's artistieke kracht, ook het treffendste sublimaat van het voortlevende en zich voortdurend ontplooiende individualisme.

Zulk verschijnsel is niet alleenstaand. Het valt meermaals in de muziekgeschiedenis voor, dat de muziek niet aan de tijdsgeest beantwoordt. Dat zij op het einde van de zestiende eeuw door de antieke geest wordt aangegrepen en de vroegere geestdrift nog eens oplaait, wanneer toch het hoogtepunt van de Renaissance reeds lang in 't verleden lag, is feitelik een logies verschijnsel in de ontvouwing van de geestelike aktiviteit. Het kon niet anders of ook zij moest op een gegeven ogenblik aansluiten bij de algemene beweging.

Vooralsnog had zij het middeleeuwse credo beleden: zij was het getrouwe beeld van de 'Gotiese' levenshouding.

De middeleeuwen gingen uit van de overgave van het gevoel, van diep-doorleefde boete en berouw en de daaruit voortvloeiende gemoedsaandoeningen; het zedelik ideaal was dat van het Christendom, dat in gehoorzaamheid, demoed en zelfverlochening zijn bevestiging zocht en in het aards bestaan slechts een schamele voorbereiding zag, een tijdelike toestand van beproeving en heiliging voor het toekomstig leven. De middeleeuwse levensfilosofie leerde in de eerste plaats verzaking, want het dogma der erfzonde gebood deze wereld te beschouwen als een 'tranendal', als een eenzaam gebied van zware beproevingen en jammerlike ellende.

De middeleeuwse maatschappij verlochende het afzonderlik individu. Voor haar gold de mens slechts als lid van een gemeenschap, als poorter van een gemeente, als gezel of meester in een gilde, als anoniem medewerker in een op kollektieve grondslag gevestigde samenleving. Bescherming en erkenning vond de enkeling alleen in de schoot van de kaste. Het subordinatiebeginsel, waardoor elke individuele kracht ondergeschikt hoefde te blijven aan het algemeen belang, betekende in de religieus-kollektivistiese wereld een onomstotelike regel, die in alle levensuitingen op de voet gevolgd werd. Ook door de kunsten. Want zij werden niet aangezien als een subjektieve vormgeving; veeleer lag het in hun zending de konkrete voorstelling te scheppen van het artistieke geweten der gemeenschap. De polyfoniese muziek, door Lassus, de Monte en Palestrina opgevoerd tot menselik-bereikbare hoogte, beantwoordde geheel aan dat ideaal van gemeenschapskunst en was een logiese doorvoering van het principe der wederzijdse

onderschikking, vermits de kontrapuntiese stijl de verschillende stemmen met een wondere objektiviteit op een voet van absolute gelijkheid behandelde. Net als de enkele mens in de kollektiviteit werd ook de enkele stem in de polyfoniese mis, motet, madrigaal of chanson niet bevoorrecht ten koste van de andere. Alle individueel naar voren dringen was uitgesloten, zolang echter dat het kontrapuntiese ideaal zuiver en gaaf werd behouden.

De wedergeboorte van de antieke geest had voor het eerst in Italië een andere wending gegeven aan de levensbeschouwing. Zij was uitgemond in de volledige emancipatie van het individu. De nieuwere opvatting, steun zoekend in de geestesprodukten van de Griekse en Latijnse Oudheid, dreef de mensheid naar wilsontvouwing. De maat voor alle dingen wordt andermaal, net als in de pantheïstiese Oudheid, de mens. Het ‘diesseitige’, het leven, krijgt zijn volle waarde terug en al wat buiten die mens en buiten dat leven ligt is van geen tel meer. Het is gedaan met metafysiek en mysterie. De nieuwe wereld verlangt veeleer klaarheid dan wel diepte, zij stelt vooral de juiste proportie hoog op prijs en de norm van deze verhouding zoekt zij in de mens. De ogen gaan open voor de wereld en haar genoegens, de blik wordt niet meer ten hemel gericht, maar waart rond over de heerlikheid en de onmiddellik genietbare overvloed van de natuur. De harmoniese schoonheid van 's mensen lichaam wordt als het ware opnieuw ontdekt, plotseling ontwaakt het besef van eigenwaarde en wat Staat en Kerk vele eeuwen lang als zondig hadden beschouwd verkrijgt meteen een centrale betekenis. Het Ik is bevrijd van zijn knellende banden. In de mens is het verlangen brandende naar vrijheid, zo in het wetenschappelik inzicht als in het artistiek bewustzijn: een geheel nieuwe wereld gaat open, de gemoederen rukken zich los uit beklemming en angst, men wil levensvreugde, zinnelik en geestelik genot, men wil de geweldige levensdrang en de volmaakte schoonheid van de antieke wereld weer in 't leven roepen. Daar verdiept zich de Renaissance-mens met vooringenomenheid in de studie van het oude idealisme en zijn ziel wordt totaal omgevormd door de onweerstaanbare overmacht van de antieke geest. Maar niet alleen de studie van de platoniese wijsbegeerte en de bewondering voor de Griekse plastiese kunst, vooral de lektuur van de tragiese dichters uit Hellas werkt

bevruchtend op de mentaliteit van de nieuwe mens en vormt ze om. Het is hoofdzakelik de poëzie die een frisse lentebries doet aanwaaien en de laatste onrust uit de benauwde en strijdende ziel verdrijven. De uiterlike vormen van het leven worden na duizendjarige traditie uit hun gelid gerukt. Ook het innerlike leven ondergaat een geweldige schok.

Doch honderden jaren Christen kultuur schakelt men zo maar niet met één beweging uit. De mens der Renaissance is evenzeer de telg van het spiritualisme van het Christendom als de bewonderende adept van het antieke materialisme. En het humanisme is de uitkomst van een konflikt tussen beide levensbeschouwingen, waaruit ten slotte toch het individu bevrijd is opgestaan.

Eindelik wordt dan ook de muziek meegesleept door de geestelike stromingen. Wat het eerste Italjaanse Rinascimento reeds vroeger op alle gebied zegevierend had verwezenlikt, nl. de emancipatie van de mens als individu, gaat nu ook de melodiesharmoniese stijl van het seicento op muziekaal gebied doorvoeren. Eindelik verzet ook de muziek haar bakens: evenals het individu ontrukt was aan de bedrukkende knechting van gilde en gemeente, zo wordt nu eveneens de menselike, de dramatiese afzonderlike, stem uit het imiterende stemmenweefsel van de oude muziek en de melodie uit de ondergeschikte saamhorigheid van de kontrapuntstijl bevrijd. Zij wordt draagster van 's mensen diepste ervaringen en gevoelens: zij wordt taal van de ziel.

In werkelikheid had de Renaissance reeds van stonden aan haar invloed op de muziek laten gevoelen. Levert inderdaad het madrigaal, die profane vorm van het motet, niet het bewijs er van, dat zij de muziek wereldlik had gemaakt? Bleef diezelfde madrigaal-vorm niet beleden gedurende ettelike decenniën als de elegantste ekspressie van de Rinascimentogeest? En is het niet van-zelf-sprekend dat daaruit de begeleide monodie zich moest ontwikkelen? Niet zozeer in het verval van de motet- en madrigaal-kompositie dient een van de voornaamste oorzaken te worden gezocht van de uitvinding van de ‘stile recitativo’ door de Florentijnen. Echter wel daarin dat het zestiende-eeuwse madrigaal van lieverlede een sterker uitgesproken homofoon karakter aannam. De bovenstem doet pogingen om zich los te wringen uit de

knellende greep, die de ontluiking van haar persoonlik karakter hindert en op vele plaatsen schemert een eerste verlangen door naar harmoniese bevestiging. Een beslissende stap doet de muziek wanneer in de uitvoering van madrigalen alleen nog de superus gezongen wordt, terwijl de overige stemmen door instrumentale bezetting worden vervangen, maar eigenlike begeleide monodie is dat arrangement nog niet, daar het harmonie-bewustzijn en de melodiese gebondenheid nog steeds ontbreken.

Wanneer men voor de Florentijnse solozang aanknopingspunten zoekt in het verleden, kan men zelfs terug opklimmen tot het begeleide chanson van de troubadour en het 'Gesätz' van de minnezanger. Want van toen af hield de zanger de gewoonte in voege om zichzelf te begeleiden met een harp, een vedel, een viola, een lier of een rotta. In de Italjaanse frottola en de Spaanse villancico uit de zestiende eeuw bleef deze praktiese musiceervorm traditie en in zijn 'Boek van de Hoveling' roemt Baldassare Castiglione het 'cantar alla viola' als een van de uitnemendste kunstgebruiken van zijn tijd. 'Cantar alla viola per recitar,' waardoor aan de poëzie een onmiddellike en wonderbare schoonheid en kracht verleend worden, onderscheidt hij bovendien nog op bizondere wijze en al is het beeld niet bizonder duidelik van die praktiese vormen van het muziekleven, toch wijst dit literair getuigenis op een voorbereiding tot de monodistiese stijl.

Het cantar alla viola per recitar wordt met voorliefde beoefend wanneer het dramatiese opvoeringen geldt. In de rappresentazione sacre treft men het bij voorkeur aan in de proloog en in de ingelaste liederen, die met begeleiding van de luit gezongen worden en de intermezzi en konserten schenken steeds ruimschoots gelegenheid tot de prestatie van éenstemmige solozang. Maar ook daar blijft voorshands alles nog beperkt tot de virtuoze behandeling van een afzonderlijke stem boven een polyfonies-gedachte kompositie. Zelfs wanneer Luzzasco Luzzaschi op het einde der zestiende eeuw zijn madrigalen schrijft en zangstem en instrumentale begeleiding uit elkaar houdt, geeft hij toch niets meer dan pseudo-monodie.

Maar de bodem is klaar gemaakt. De idee van een hoofdstem, die door nevenstemmen begeleid wordt, is gemeengoed geworden wanneer het seicento op zijn eind loopt. De theoreticus Zacconi

spreekt in zijn Prattica di Musica van 1594 over de solozang als over een vorm, die burgerrecht heeft verkregen en noemt het een uitgelezen genot ‘wanneer een goede zanger met mooie stem solo zingt, terwijl de andere stemmen van het stuk gespeeld worden, want hier heeft men alles wat men maar wensen kan: melodie, smaak, gratie en volledige bevrediging.’

Heel de zestiende eeuw heeft langzaam de ontluiking van de monodie geprepareerd. Lang te voren wordt men de moeilike strijd van het nieuwe kunstgeweten gewaar om beslist door te breken en herhaaldelik trachten de diepere stromingen naar de oppervlakte te dringen. Het streven naar een zich vrij bewegend individualisme had de muziekwereld er voor gereedgemaakt om het ‘nieuwe artistiek-bewuste solo’ te ontvangen.

Te Florence, de stad die onder de regering van het geslacht der Medici een van Europa's glansrijkste hoofdsteden was geworden, een smeltkroes van de meest diverse geestelike stromingen en een brandpunt van het hoogste intellekt, is het dat de ‘musica antica’ de genadeslag werd toegebracht door de uitvinding van de begeleide monodie in de schoot van de ‘Camerata’, die akademiese vereniging, sedert 1580 bestaand ten huize van Giovanni Bardi, graaf van Vernio, van een élite bestaande uit dilettantiserende edellieden, eigenlike musici, geleerden en muziekminnende dichters. De edellieden realiseerden - zooals Castiglione het zich had voorgesteld - het type van de ‘cortegiano’, die tevens ook een flink musicus zou wezen. Zij zijn de ‘infiammati’, welke zich in muziek alleen met volmaaktheid tevreden stellen en vormen de komponisten door uitnemende gedachten en prachtige theorieën, ‘come conveniva a cosa si nobile.’ Zij zijn schitterende bel-esprit's, behorende tot het puik van de Florentijnse adel en in 't bezit van een uitgebreide humanistiese ontwikkeling. Wat meer is: wakkere en attente geesten, voortdurend toegespitst op de levende problemen, die de tijd hun stelt.

Wel zijn de musici uit die akademie alle gevormd in de grote school van het kontrapunt, doch zij voelen hoe de formule is afgesloofd, hoe de polyfonie tot de bodem is geledigd en de toestand waarin de muziek tegen het begin van de zeventiende eeuw is geraakt komt hun voor als levenloos, duister en ziekelik. Vincenzo Galilei noemt de kunst van het kontrapunt: de kunst

der Gothen. Het lijkt hem zo alsof in de vloed der Barbaren alle wetenschap verzwolgen werd en alsof de mensen in een diepe slaap van onwetendheid waren verzonken. Alsof zij leefden zonder enig verlangen naar kennis, zonder enig begrip van de muziek en in die duisternis ronddoolden totdat enkele verlichte geesten ze uit hun verblinding kwamen redden.

Van hun kant brengen de dichters hun geestdrift aan en hun blinde bewondering voor de oud-Griekse tragedie, die zij meenden het ideaal van het volkomen evenwicht der drie 'muziese' kunsten, dans, woord en zang, te hebben vervuld.

Daar elke nieuwe vormgeving bevestiging en verklaring zoekt in het verleden, grepen ook hier de geleerden naar de theoretiese traktaten der Ouden. Een van de voornaamste bronnen tot de kennis der Griekse muziektheorie, **'De Musica'** van Boetius, was in 1492 te Venetië in druk verschenen; zes jaar later had Giorgio Valla de **Harmoniese Inleiding** van Euklides vertaald en in de loop van de zestiende eeuw bezorgde Carlo Valguglio de vertaling van Plutarchus' **'De Musica',** terwijl Grigorino del Grave Aristoxenos, Ptolemaeus en Aristoteles in 't Latijn overzette. De dialogen van Plato bezorgden daarbij de stevigste hoekstenen tot de konstruktie van de nieuwe theorie.

Vernieuwing betekent terzelfdertijd vernietiging. Nieuwe steden rijzen op uit smeulende puinen, nieuwe staatsvormen ontluiken uit bloedige omwentelingen, nieuwe kunstcredo's ontstaan uit afgezworen dogma's. Smalend misprijzen voor de levens- en kunstbeschouwing van het onmiddellike verleden, onbillike kritiek van de zoon op de vader, onmedogende strengheid voor de geestelike prestaties van de voorgaande generatie kenschetsen veelal de onrechtvaardige, maar alleszins noodzakelike houding van elke artistieke reaktie. En zonder hun sterk subversieve neigingen, zonder hun verlochening van grote meesters en hun negeren van onsterfelike meesterwerken, zouden de leden van Bardi's Camerata nooit tot de formule van hun nieuwe stiil zijn geraakt. De bewondering voor de Oudheid en de kennis van de Griekse muziektheorie werden pas vruchtdragend zodra ook de minachting voor de kunst van het kontrapunt zich van hen had meester gemaakt.

Maar ontkenning is op zichzelf nog geen artistiek program. Het opbouwende alleen heeft waarde voor de toekomst.

Wat de Florentijnen aan de kontrapuntiese muziek ten kwade duiden is juist, en dat mag nu paradoksaal genoeg schijnen, haar wezenlik-muziekaal karakter. **Zij,** zij zijn cerebralen, die van de muziek ekstra-muziekale aandoeningen verlangen, die haar op een literaire basis willen vestigen, die haar willen verminderen tot een zuiver rationeel geestesprodukt. Zij zoeken in de muziek alleen en uitsluitend het intellekt, omdat zij menen, dat, zoals Peri het in de voorrede tot zijn 'Euridice' formuleerde, 'van alle menselike handelingen de rede principe en bron moet zijn en dat diegene, welke haar niet zal gespaard hebben, steeds zal laten denken dat hij te vergeefs heeft gewerkt.' Hun bezorgdheden zijn vooral van literaire en archeologiese aard en heel de hervorming wordt gestuwd in de richting van het intellektualisme, dat zo tegenstrijdig is met het aangeboren temperament van de Italjaan, die in de muziekgeschiedenis eens zal geklasseerd worden als de gevoeligste en wat meer is, als de zinnelikste der musici.

Van de schim der Griekse muziek kunnen de Florentijnen zich niet losrukken. Galilei raakt (in 1581) in 't bezit van fragmenten uit drie hymnen aan Kalliope, Helios en Nemesis van de in de twede eeuw na Christus levende dichters Dionysius en Mesomedes. Hij kan ze met zijn onvoldoende muziekwetenschap niet ontcijferen (pas in de negentiende eeuw zal men daarin slagen), maar zij blijken hem het kostbaarste bewijs voor de konsekwente theorie, die hij op de platoniese eksegese wenst op te bouwen. Het wordt de droom der hele Camerata om die kunst, waarvan de Ouden zulke wonderen vertelden, weer te ontdekken. Dagen en nachten, zo schijnt het altans, pijnt hij, met Bardi, zich de geest af om de verloren geraakte - en wel voor altijd verloren - formule van de Griekse tragedie weer te kunnen herstellen. In zijn naar Plato's voorbeeld in dialoogvorm opgesteld traktaat **'Dialogo della Musica antica e della moderna'** (Firenze, 1581) legt hij de resultaten van zijn navorsingen en van beider gedachtenwisselingen vast, maar bij de voorschriften voegt hij tevens het voorbeeld. En in de vaste overtuiging, dat hij de antieke muziek weer doet opleven, kiest hij de ekspressievolle teksten van Ugolino's klacht uit Dante's Inferno en Jeremias' Lamentatiën uit

de Bijbel, komponeert ze als ‘melodie a voce sola’ en zingt ze de Camerata voor ‘sopra un concerto di viole’.

Deze allereerste getuigenissen van monodistiese kompositie zijn niet bewaard gebleven, maar wij kunnen ons van hun uitzicht best een denkbeeld vormen, niet alleen dank zij de eerste proeven van de andere musici der Camerata, maar ook omdat ze een konsekwente doorvoering waren van de in de schoot der accademia opgebouwde theorie.

De Florentijnen zoeken dus **naast** de muziek om haar van buiten uit die verhevenheid te verlenen, die zij meenden ten grondslag aan de Griekse muziek te liggen. In het Ve boek van zijn ‘Politeia’ had Plato de elementen der muziek gerangschikt als ‘favella, ritmo e il suono per l'ultimo e non per lo contrario’. Deze kleine zinsnede is het uitgangspunt geweest voor het Florentijnse ideaal. ‘Favellar in musica’ werd de nieuwe leus. Al te lang had het kontrapunt zich schuldig gemaakt aan het ‘laceramento della poesia’. Want het is wel het grootste euvel, dat Bardi's vrienden de polyfonie aanwrijven, en vermits die muziek ‘de woorden niet goed horen liet, de zin en de versmaat geweld aandeed, de lettergrepen nu eens rekte, dan weer verkortte,’ zocht men naar die uitdrukkingsvormen, welke de poëzie eerbiedigen, eenvoud betrachten in de middelen en zorg dragen voor de ekspressie. Het is duidelik, dat de lyriek der Florentijnen veelal ekstra-muziekale hoedanigheden vertoont: zij hecht bijna alle belang aan prosodie en deklamatie, zodat de melodie zo goed als afwezig is. Het gebrek van het kontrapunt is wel te keer gegaan, want nu heerst duidelikheid in de muziek, maar in hun behoefte om het verstand alleen te bevredigen, vermogen zij niet veel meer te geven dan ‘secchezza’ en van de ‘dolcezza della musica’, die Bardi loofde en die het hart kan ontroeren, is in hun monodisties maakwerk haast geen spoor te ontdekken.

Toch verkeerden de leden van Bardi's en later van Corsi's accademia in de waan, dat hun hervorming wel wezenlik de wederopstanding van de wondervolle muziek der Grieken betekende. Hun betrekkelik rudimentaire voorstelling en hun veelal onjuiste begrippen hebben hen geleid tot resultaten, waarvan zij niet de objektieve waardebepaling konden vaststellen, doch die in latere tijd als een echt en zuiver produkt van de laat-Renaissance

zijn gebleken. Hun ‘nuove musiche’ zijn ontstaan uit een misverstand. Weldra zullen ze ook als een vergissing worden aangevoeld.

Vruchtbare vergissing nochtans, vermits de kunst boven de theorie uitgroeide en de muziek enerzijds uitmondde in de uitvinding van het drama per musica, dat op zeer korte tijd omgeschapen werd tot opera, welke toch in al haar paradoks en haar romantiek opschoot tot de wereldhistoriese prestatie van de Italjaanse Barok en waarin weldra uitsluitend nog virtuoziteit, praalzucht en sensatie hoogtij zullen vieren en de roem van de Italjaanse muziek ook ver buiten de grenzen van het vaderland zou meevoeren. Anderdeels ligt in de begeleide monodie der Florentijnen het aanbreken van een genre, dat in zijn veelvuldige vormen het bel canto als drager van zielsondervindingen heeft gehuldigd. Gedurende bijna anderhalve eeuw verschuilen zich de meest intieme en tevens de muziekaal-zuiverste krachten van het Italjaanse genie in de vokale huismuziek.

Voor die grote omwenteling in de muziek was Italië wel voorbestemd, want de muziek is er ‘een doodgewone zaak. Men zingt er van de wieg af, men zingt er dageliks en overal.’ ‘In het rijk der muziek voeren de Italjanen de heerschappij over de gehele wereld en hebben het recht dit te doen met despoties geweld.’ Het kon niet anders of zij moesten de nieuwe kunst uitvinden, die haar volle kracht bereiken zal in de mooie zang, in het **bel canto,** want voor hen behoort de ‘schoonheid van de vokale **voordracht**’ tot de edelste emoties, die de ziel kunnen treffen.

De ‘stile di Firenze’, waarmee het subjektivisme in de muziek begint, waarmee als het ware ons modern muziekaal geweten wordt geboren, krijgt de betekenisvolle benamingen van stile recitativo, stile monodico, stile rappresentativo, stile espressivo. Giovanni Battista Doni, de ‘kronijkschrijver’ van de Camerata, geeft de verklaring van deze verschillende, feitelik pleonastiese, verklaringen en houdt ze ook scherp uit elkaar. Voor hem is de stile monodico of recitativo elk slag van melodie - en wel in de ruimste zin -, die geschikt is voor een passende solovoordracht (recitare = voordragen), waarbij het vooral aankomt op een volkomen duidelikheid van de poëzie. Deze bepaling slaat

op alle muziek die a voce sola sopra un semplice stromento wordt gezongen, om 't even of ze bestemd is voor de kerk of het theater, voor het oratorio of voor de musica da camera. Haar karakter omschrijft hij aldus: de stile recitativo, ‘il quale è stato universalmente recivuto e pratticato oggi da molti,’ staat het dichtst bij de golvingen en aksenten van de gesproken taal, maakt bij voorkeur gebruik van korte notenwaarden en heeft gemoedsbeweging, hartstocht en emotie ten doel. Wanneer er zuinig mee omgesprongen wordt is in deze stijl ook de herhaling van een vers toegelaten en gewettigd en zelfs elk soort van versiering, ook de langere roulade, is Doni, daarmee in tegenspraak met Caccini, geneigd te veroorloven.

Onder stile rappresentativo en imitativo verstaat hij die melodiese bouw voor de solostem, welke alleen voor de muziekale dramatiek in aanmerking komt en zich geheel weet aan te passen bij de gang van het dramaties gebeuren, dat in de zang wordt uitgebeeld. Maar deze beide termen hebben een meer algemene betekenis verworven en wel die van de muziekale stijl, welke de in de handeling besloten innerlike roerselen der ziel en haar materiële uitingen door de middelen der mensestem voorstelt of nabootst (rappresentare = voorstellen). Het is ook in die zin, dat zij toegepast worden op de Florentijnse uitvinding, waarmee zij haast synoniem zijn geworden.

Eindelik maakt Doni nog een derde onderscheid, want als stile espressivo bestempelt hij dat soort van volmaakte muziek, geschreven op een tekst vol uitdrukking, waarbij dan nog dit komt, dat de diepere zin van het vers en de hartstochtelike ekspressie van de muziek innig met elkaar overeenstemmen.

Per slot van rekening komen de drie bepalingen van Doni neer op de omschrijving van één en hetzelfde ding: want de stijl der Florentijnse inventori is recitatief naar zijn vorm, representatief naar zijn inhoud, ekspressief naar zijn geest.

ANDRÉ M. POLS.

(Wordt voortgezet).

Het Raadsel van den Meester van Flémalle opgelost?

I
Emile Renders. *La Solution du Problème Van der Weyden Flémalle Campin*. Bruges, Beyaert, 1931. 2 deelen.

De verschijning van het sedert lang aangekondigde werk van oud-minister Jules Destrée over Roger de la Pasture Van der Weyden in 1930 heeft in de pers reeds heel wat stof opgejaagd. Men kent de thesis van Destrée. Rogier Van der Weyden, de Brusselsche stadsschilder, geboren omstreeks 1400 te Doornik, is de vertegenwoordiger van de Waalsche schilderkunst tegenover Johannes Van Eyck, den vertegenwoordiger van de Vlaamsche schilderkunst.

In een bespreking van het werkje van Urbain Van de Voorde: **Een Mysterie in de Vlaamsche Kunst,** verschenen in het Augustusnummer van den Vlaamschen Gids, heb ik getracht aan te toonen dat het m.i., van een wetenschappelijk standpunt uit, verkeerd is bij de studie van onze glorierijke schilderkunst van de 15^{e} eeuw rasgevoelens te laten medespreken. Ras-romantiek kan alleen een onbevangen oordeel van den oorsprong en de evolutie van de kunst van Rogier Van der Weyden helpen vertroebelen.

Als een paal boven water staat het immers voor alle niet-vooringenomen kunstkenners vast dat de kunst van den Waal Rogier Van der Weyden Vlaamsch is, d.i. Zuidnederlandsch.

Het vraagstuk over den oorsprong van zijn kunst is echter ingewikkeld, daar men niet weet waar Rogier zijn eerste opleiding heeft gekregen.

Is het te Doornik? Archiefstukken hebben ons geleerd dat aldaar een schilder woonde, Robert Campin, die omstreeks 1426 leerlingen heeft aangenomen, o.a. een zekeren Rogelet de le Pasture en een zekeren Jacquelot Daret. Van Robert Campin kent men geen enkel werk, van Daret enkele werken, die zijn verwantschap aantoonen met den raadselachtigen schilder, dien men gewoon is Meester van Flémalle te noemen.

Is Rogelet = Rogier de la Pasture of Van der Weyden? Dit is twijfelachtig, daar Rogier alsdan zeer laat, op 26-jarigen leeftijd, het schildersvak zou hebben aangeleerd. Waar werd Rogier dan in de ‘edele schilderconste’ ingewijd?

Voor den heer Emile Renders, in het hierboven aangekondigde werk, dat op bijzonder royale wijze door de firma Beyaert van Brugge werd uitgegeven, lijdt het geen twijfel dat zulks geschied is te Brugge in het atelier van Johannes Van Eyck.

Daar zijn inderdaad 15e en 16e-eeuwsche vermeldingen van een Rogier van Brugge, leerling van Johannes.

Van meer belang zijn echter de stijlkritische bewijzen, die de heer Renders, die een bijzonder scherp opmerker is, hier en daar weet aan te halen, o.a. in het landschap en in de gebroken plooien van sommige gewaden. Volgens mij zijn deze parallellen te onbeduidend en te schaarsch om aan een directen invloed van meester op leerling te gelooven. Maar dit is niet de hoofdthesis van den heer Renders. Hij wil bewijzen dat de Meester van Flémalle niemand anders is dan de jonge Rogier Van der Weyden zelf. Ik geef dadelijk en gaarne toe dat de heer Renders, trots zijn verbolgen en eenigszins onaangenamen polemiek-toon, zeer wetenschappelijk te werk gaat. Het klink naïef hem te hooren opsnijden over zijn vergelijkende fotografische methode, die sedert lang toch overal in gebruik is waar aan ernstig kunsthistorisch onderzoek wordt gedaan. In de werken over kunstgeschiedenis komt dit niet steeds duidelijk tot uiting, omdat niet iedereen (in de eerste plaats de uitgever niet) zich zulk een luxus van cliché's, zooals in onderhavig werk, kan veroorloven. Voor den heer Renders en zijn uitgever was dit blijkbaar niet het geval, des te beter, want zijn werk heeft thans, dank zij juist dat overvloedig illustratie-materiaal, de bewijskracht van zijn thesis versterkt en beslist bijgedragen tot den vooruitgang van het vraagstuk: Meester van Flémalle = Van der Weyden.

De verwantschap Flémalle-Van der Weyden is in ieder geval buitengewoon treffend.

Terwijl eenerzijds tot nog toe niets (bij gebrek aan stijlkritische aanknoopingspunten) bewijst dat de Meester van Flémalle Robert Campin zou zijn, spitst zich anderzijds het vraagstuk toe tot het volgend dilemma: Van der Weyden heeft zijn modellen aan Flémalle te danken of de Meester van Flémalle is de jonge Rogier Van der Weyden zelf.

Deze laatste oplossing staat de heer Renders met overtuiging en zeldzame hardnekkigheid voor. Voor mijn gevoel met te groote beslistheid, want, indien de heer Renders wel gelijk schijnt te hebben voor stukken aan Flémalle toegeschreven, zooals de Calvarie van Berlijn en sommige portretten, lijkt mij de compositie

van de hoofdwerken van Van der Weyden een anderen geest te ademen dan de schilderijen die op naam werden geplaatst van den Meester van Flémalle, zooals het altaarstuk de Mérode.

In die compositie, in het plaatsen van zijn personages in een interieur of voor een landschap, ligt een dramatisch sentiment, dat we missen bij Flémalle, die, evenals Van Eyck, veel onbewogener is, een meer apollynische aanschouwer van de werkelijkheid dan de veel zenuwachtiger, vlugger tot tranen bewogen, dynamischer Van der Weyden.

Rogier's afhankelijkheid van Flémalle wat de modellen betreft, hoeft volgens mij niet noodzakelijk terug te gaan op schilderijen, maar op teekeningen, die Rogier in het atelier van zijn meester kan gemaakt hebben en zooals de latere schilders in albums zijn leven lang kan hebben bewaard.

Aldus zouden de traditionneele Madonna- en Christuskoppen worden verklaard, ook karakteristieke houdingen van naakte lichamen, van handen en voeten, van architecturen, landschappen, enz.

We weten over het schildersambacht en de schildersgewoonten in de 15^{e} eeuw te weinig om aan een persoonlijkheid te durven toeschrijven wat misschien een ateliertraditie was.

Daarom geloof ik dat bij het beoordeelen van middeleeuwsche schilderijen, naast de analytische stijlkritiek ook het synthetisch stijlgevoel moet medespreken.

Een schilderij is ten slotte niet de som van alle bijzonderheden, van hoofden, rompen, ledematen, accessoires, enz., maar iets meer dan die som. Ze is wat de Duitschers noemen een ‘Gestalt’, waarin alle details van teekening en kleur opgelost worden in een organisch geheel.

Het is mijn bescheiden meening dat de heer Renders, hoe nauwkeurig ook zijn methode is, de middeleeuwsche schilderijen al te verstandelijk bekijkt.

Afgezien van deze theoretische beschouwingen, is het billijk te erkennen dat de heer Renders een grooten dienst heeft bewezen aan de geschiedenis van de Vlaamsche kunst en het vraagstuk Flémalle-Van der Weyden een stap nader tot zijn oplossing heeft gebracht.

PAUL DE KEYSER.

* * *

Gezien het groote belang van dit probleem voor onze kunstgeschiedenis, en om te bewijzen dat de **Vlaamsche Gids** zonder eenige vooringenomenheid de verschillende meeningen daarover wenscht mede te deelen, drukken wij hier de vertaling af van het artikel waarin de zeer bekende en gevierde Dr. Friedländer zich in het **Pantheon** bij de thesis van den heer E. Renders aansluit.

II
De ondergang van den Meester van Flemalle

Kort op elkaar zijn twee belangrijke werken over den schilder Rogier Van der Weyden verschenen. Beide werden door Belgische auteurs geschreven, die in den engen zin van het woord geen kunsthistorici zijn. De eerste, Jules Destrée, was een politiek man en minister van Kunsten en Wetenschappen; de tweede, Emile Renders, is een kunstverzamelaar uit Brugge.

De twee deelen van Destrée geven een klaar en volledig overzicht van wat men tot nu toe dacht te weten over Rogier. De schrijver neemt getrouw de uitspraken over van de vakgeleerden, die het laatst over de zaak gesproken hebben. Hij geeft zich veel moeite om de archiefstukken uit te leggen. In zijn tekst voelt men zijn politieke strekkingen doorschemeren. In dit kunsthistorisch werk speelt de taalstrijd tusschen Vlamingen en Walen in België een zekere rol. De thesis van Destrée kan als volgt samengevat worden: Rogier en zijn meester, Robert Campin, de zoogenaamde Meester van Flémalle, vormen de Doorniksche schilderschool, die werkzaam was in een Fransche stad. Hunne kunst, waaraan de Nederlandsche schilderschool een groot deel van haar roem te danken heeft, is geen Vlaamsche kunst. Het ware verkeerd geheel de Nederlandsche schilderschool eenvoudig met de Vlaamsche schilderschool te vereenzelvigen. Om zijn thesis staande te houden, brengt Destrée Rogier in nauwe betrekking met de Doorniksche schilderschool en met Robert Campin.

Renders polemiseert met Destrée en laat zich daarbij op het politiek terrein lokken. Hij maakt den Meester los van de Doorniksche school en brengt hem in nauwe verbinding met Jan van Eyck, die in het Vlaamsche land werkzaam was. Alhoewel de schrijver door de polemiek van de tegenstrevers in het harnas gejaagd wordt, speelt de Vlaamsche nationale strekking niet de hoofdrol in zijn werk. In het bezien van de schilderijen gaat Renders zelfstandig en onafhankelijk te werk; hij is tevens een geestdriftige vriend van de kunst. Zijn bewijsvoeringen en de uitleg van de teksten brengen hem tot een nieuwe thesis, die de eerste omverwerpt, namelik: dat de Meester van Flémalle nooit bestaan heeft en dat de werken, die hem toegeschreven worden, de jeugdwerken **zijn,** door Rogier geschilderd tusschen 1425 en 1440. Renders bestrijdt insgelijks de thesis welke voorhield dat Rogier een leerling was van Campin.

De zoogenaamde Meester van Flémalle werd uit een rib van Rogier geschapen. Bode, Hymans en von Tschudi hebben voor veertig jaar aan dezen meester een reeks schilderijen toegeschreven, die tot dan toe meestal op de rekening van Rogier geschoven werden. Onder deze werken telde men de luiken van Frankfort, die, naar men meende, uit het klooster van Flémalle afkomstig waren. Deze nieuwe meester werd eerst aangezien als een navolger van Rogier, later als zijn tijdgenoot en medeleerling en eindelijk als zijn meester.

Terwijl men de werken van den Meester bestudeerde, werden ook opzoekingen ondernomen in de archieven te Doornik en te Brussel, die de volgende data aan het licht brachten: Rogier, de stadsschilder van Brussel, werd te Doornik geboren op het einde van 1399 of in het begin van 1400; hij was de zoon van den messenmaker Henri, die in deze stad gevestigd was. Op 17 November 1426 ontving meester Rogier de le Pasture tweemaal vier stukken wijn van de stad Doornik. Een andere oorkonde, die moeilijk in overeenstemming te brengen is met de eerste, vermeldt dat Rogelet de le Pasture zijn leertijd begon in Maart 1427 bij Robert Campin, en dat hij vijf jaar bij Campin werkzaam bleef.

Men heeft het altijd als zeer zonderling aangezien dat een man van 27 jaar, die reeds meester was en door zijn geboortestad reeds werd gevierd, zich als leerjongen bij Campin liet inschrijven. Naar mijn oordeel is het met volle recht dat Renders de identiteit van deze beide personen bestrijdt. Volgens hem is Rogelet een jongere bloedverwant, misschien een neef van Rogier. Indien Rogier tusschen het jaar 1427 en het jaar 1432 bij Campin niet werkzaam was, kan de veronderstelling, dat de Meester van Flémalle Campin is, niet meer verdedigd worden, en Rogiers levensbeschrijving wordt in een ander daglicht gesteld. De schilder, die omstreeks 1400 het licht zag, is ergens tusschen 1415 en 1420 in de leer geweest, en werd meester omstreeks 1424, zes jaar vóór dat het Gentsche altaar voltooid was. Hij stierf in 1464. We moeten dus de werkzaamheid van dezen meester gedurende veertig jaar volgen. De kunstcritici houden gewoonlijk rekening met de mogelijkheid van evolutie in het werk van een schilder; maar ze zouden moeten inzien dat evolutie noodzakelijk is.

Wanneer we de laatste werken, welke de kunstcritici aan dit onderwerp hebben gewijd, nagaan, zien we dat de persoonlijkheid van den Meester van Flémalle aan het wankelen gaat. De scheidslijn tusschen dezen meester en Rogier wordt meer en meer onduidelijk. Bij het lezen van mijn beschouwingen in het tweede deel van de **Alte Malerei** voelt men reeds het naderen van het onweer, dat in het boek van Renders losbreekt.

De talrijke en slaande bewijzen waarmede Renders tracht klaar te maken dat de Meester van Flémalle dezelfde persoon is als Rogier, bestaan vooral in het naast elkaar plaatsen van prachtige foto's waarin zekere onderdeelen van schilderijen uit beide groepen worden gegeven.

Het onderscheid tusschen den vermeenden Meester van Flémalle en Rogier is nog grooter dan de met zorg uitgekozen foto's laten blijken; de compositie, de perspectief, het koloriet, de belichting, alsook het temperament der beide zoogezegde meesters verschillen. Maar zoodra wij een tegenstelling bemerkt hebben, b.v. bij het vergelijken van het Mérodealtaar met het Bladelinaltaar, dan vinden we trapsgewijze den overgang in andere werken, b.v. in de Werleluiken en in de Kruisafname uit het Escurial. Op deze wijze wordt de afgrond overbrugd, de verscheidene schakels sluiten aaneen en er is geen onderbreking meer.

Enkele data die in de tot dogma versteende conventioneele opvatting niet pasten, schikken zich zonder moeite in de nieuwe opvatting. We weten dat Van Mander naast Meester Rogier van Brussel nog een Brugschen schilder met denzelfden naam vermeldt. Nooit heeft iemand nagegaan, op welke wijze Van Mander tot deze verkeerde opvatting gekomen is; in zijn tijd moest te Brugge de herinnering aan Rogier nog levendig bewaard zijn. Laat ons aannemen dat gedurende een bepaald tijdstip - omstreeks 1430 - Rogier te Brugge werkzaam was in de omgeving van Jan van Eyck, en dat hij daar groote werken tot stand gebracht heeft zooals b.v. de luiken uit Frankfort. Wanneer Van Mander een onderscheid maakt tusschen den Brusselschen en den Brugschen Rogier, dan heeft hij denzelfden misslag begaan als de kunstcritici, die den Meester van Flémalle van Rogier gescheiden hebben.

Men hoeft daarom zoover niet te gaan als Renders, die, zooals de Italianen uit de XVe eeuw, Rooier aanziet als een echten leerling van Jan van Eyck. Hoe de zaken ook staan, wanneer we aannemen dat er betrekkingen bestaan hebben tusschen beide meesters, dan kan er veel in den gang van Rogiers ontwikkeling uitgelegd worden.

Onder al deze welsprekende en overtuigende argumenten, die derhalve doeltreffend zijn, heeft de volgende opmerking ons het meest getroffen: Rogiers' opvatting van de kunst, zooals ze omstreeks 1450 geworden is, en die alsdan bijna tot een formule versteend was, komt voort van een genialen schepper, en deze schepper kan enkel dan Rogier zijn wanneer we hem met den zoogenaamden Meester van Flémalle vereenzelvigen. Anders ware Rogier enkel de navolger en de kopiist van een genialen kunstenaar, wat ons heel en al onwaarschijnlijk schijnt. Indien we, zooals het altijd zou moeten gebeuren, iedere combinatie van de critiek

als een hypothese aanzien, dan is de veronderstelling van het bestaan van den Meester van Flémalle niet meer te verdedigen.

'We hebben er alle voordeel bij deze nieuwe hypothese te gebruiken, te toetsen, en haar ons vertrouwen te schenken, en hier gaan onze gedachten terug naar Scheibler, die nooit heeft willen gelooven aan het bestaan van een Meester van Flémalle en naar Firmenich Richartz, die reeds vóór jaren, met veel zwakkere argumenten dan Renders, getracht heeft Rogier met den Meester van Flémalle te vereenzelvigen.

Dr. FRIEDLANDER.

Boekbeschouwing

Dr. H.E. Greve. - *Praktijk en theorie der titelbeschrijving*. Wolters; Groningen, Den Haag; 1931.

Met het oog op de eenheid zoowel bij de opleiding van het personeel der Nederlandsche bibliotheken, als bij het administratief werk, en ook om het raadplegen der catalogen door het publiek te vergemakkelijken, werden, in 1924, door de Rijkscommissie van advies inzake het bibliotheekwezen 53 *Regels voor de titelbeschrijving* van boeken en tijdschriften vastgesteld en uitgegeven, en in 1929 aangevuld door de *Regels voor de alphabetische rangschikking der titelbeschrijving*. Theorie en praktijk zijn echter twee verschillende zaken en Dr. Greve was van meet af aan van oordeel dat deze theorie wel door een reeks van concrete voorbeelden mocht toegelicht worden; daartoe zocht hij voor elk van de paragraphen van de *Regels voor de titelbeschrijving* eenige titels bijeen. 'Bij het aangroeien van het materiaal en het schrijven van de toelichtingen, zegt schrijver in zijn Voorwoord, bleek telkens duidelijker dat een systematische behandeling der *Regels* aan zulk een "modellen-atlas" vooraf behoorde te gaan.' Deze systematische behandeling bracht hem er toe 'de beginselen, waarop het titelbeschrijven berust, uit de menigte van gevallen en voorschriften los te maken.' Zoo is dit werk ontstaan, een reeks van 56 aanteekeningen, over drie hoofdstukken verdeeld: I. De herschepping van het titelbeeld (Geen woordgetrouwe overneming. Wat ongewijzigd wordt overgenomen. Wat gewijzigd wordt overgenomen); II. De stabiliseering van het hoofdwoord (Hoofdwoord en alphab, catalogus, Uitbreiding van het begrip schrijver. Meervoudig auteurschap. Verborgen auteurschap. Kunstmatig gevormde hoofdwoord); III. Aan gene zijde der regels. (Wat en waar is het titelblad? Het onbestendig titelblad. De onbestendige schrijver. Stijl en afwerking). Elke aanteekening bespreekt afzonderlijke, soms moeilijk op te lossen gevallen, vult de *Regels* wel eens aan en is van talrijke voorbeelden voorzien, die alle ontleend zijn aan bestaande titelbladen en tot de waarde van dit bundeltje (105 blz.) in hooge mate bijdragen.

Met dit werk van Dr. Greve, dat het natuurlijk en onontbeerlijk complement der officieele regels voor de titelbeschrijving is, en waarvan het gebruik vereenvoudigd en vergemakkelijkt wordt door, benevens een gedetailleerde inhoudstafel, een synoptisch register en een onderwerpregister, bezit nu Nederland een handboek voor het beschrijven der boekentitels, dat op één lijn dient gesteld te worden met Dale Sass' *Erlduterungen zu den Instruktionen jür die alphabetischen Kataloge der preussischen Bibliotheken* (Leipzig, 1927). Wij bevelen het warm aan, niet alleen aan hen die zich tot het vak voorbereiden en aan al de bibliothecarissen die dagelijks titels te beschrijven en te rangschikken hebben, maar ook aan al diegenen die van bibliotheken een veelvuldig gebruik maken; het zal hun leeren dat het opstellen van steekkaarten niet zoo eenvoudig is als op een eerste zicht wel lijkt en het zal hun het zoeken in de alphabetische catalogi in hooge mate vergemakkelijken; zulks blijkt trouwens uit de korte inhoudsopgave, die hooger gedrukt staat.

Dr. C. DEBAIVE.

Nieuwe uitgaven.

Van J.B. Wolters, Groningen:

K. BRANTS: Helden van den dag, I en II.
Geeft, in een paar leesboekjes voor oudere leerlingen, een 12-tal schetsen over ‘werkers voor ons allen’, d.i. over naamlooze helden uit het dagelijksch leven.
J.G. KRAMER & J. VAN DER LEI: Feiten en verhalen, II.
Een tweede reeks, ditmaal van 38 schetsjes, uit de Nederlandsche geschiedenis, van den dood van Oldenbarneveldt tot heden.
A. BROERS, R. HAMEETMAN & H. KOOLHOVEN: An easy English reader, I-II, met hulpboekje.
Twee Engelsche leesboekjes met bizonder jonge, levendige stukjes in proza en in poëzie, en daarbij hulpboekjes met de noodige toelichting voor stillezers.
TH. PONTEN: Musica Ars.
Geeft, ten gerieve van middelbare- en muziekscholen, een bondig, zeer duidelijk overzicht van de muziekgeschiedenis en van de algerneene muziekleer.
AUG. A. BOUDENS: Onze Moedertaal, taalboek voor de R.K. Mulofichool, deelen I en 11, 2e druk; 169 en 151 blz.; ieder / 1.50; geb. / 1.75.

Van de firma De Sikkel, Antwerpen:

Dr. H.J. DE VLEESCHAUWER: Grondbeginselen der Logica; 236 blz.; 45 fr.

Van A.A.M. Stols, Brussel:

EMIEL BUSKENS: Ondergang, spel in 5 bedrijven; 82 blz.

Van Mercurius, Roodestraat, 44, Antwerpen:

ERIG ADULED: Van de Muziek die niet zwijgen wilde, verzen; 32 blz. 15 fr.

Vier Radioreden

Hoe zie ik de oplossing van het Vlaamsche vraagstuk?

Zóó luidde de titel van een spreekbeurt, die vier redenaars onlangs, op uitnoodiging van het Nationaal Instituut voor Radio-Omroep, op zich hebben willen nemen.

Ze behoorden tot vier verschillende politieke groepeeringen

Het waren de heer Arthur Vanderpoorten en de volksvertegenwoordigers H. Marck, Camiel Huysmans en Herman Vos.

Wij hebben gemeend dat het zijn belang kon hebben de verschillende uiteenzettingen van die sprekers naast elkaar te plaatsen en waardeeren ten zeerste de bereidwilligheid, waarmede ons daarvoor toestemming gegeven werd.

RED.

Hoe zie ik de Oplossing van het Vlaamsche Vraagstuk?

Geachte toehoorders,

Toen mij vanwege het Nationaal Instituut voor Radio-Omroep de zeer vereerende vraag toekwam om een spreekbeurt te aanvaarden over het onderwerp: 'Hoe zie ik de oplossing van het Vlaamsche vraagstuk?', stond ik eenigszins weigerig. Inderdaad, ik heb reeds meermaals de Vlaamsche zaak behandeld staande voor de microfoon, en de toehoorders zouden er wel hun bekomst kunnen van hebben, en zeggen: Nogmaals dezelfde spreker, en nogmaals hetzelfde onderwerp, draai maar toe; en ze zouden misschien wel gelijk hebben, ware het niet dat wij ons nu in gansch bijzondere omstandigheden bevinden.

Inderdaad, het Nationaal Instituut voor Radio-Omroep heeft beroep gedaan op vier verschillende sprekers, behoorende tot vier verschillende partijen, namelijk heeren Huysmans, Marck, Herman Vos en uw dienaar. De namen en persoonlijkheden der drie eerst genoemde sprekers bewijzen dat het Nationaal Instituut veel belang hecht aan deze lezingen; en daarin heeft het wel gelijk, want de Vlaamsche kwestie staat op dit oogenblik op het voorplan der **binnenlandsche** politieke aangelegenheden: immers het economisch vraagstuk is van **internationalen** aard. Het is dus gewenscht dat de Belgische bevolking, inzonderheid de Vlaamsche, een duidelijke doelstelling en uiteenzetting der voorgestelde middelen zou te hooren krijgen.

Als ik zeg, Geachte Luisteraars, dat de Vlaamsche kwestie op het voorplan staat in het politieke huishouden, dan zal niemand dat logenstraffen. Inderdaad, eerlang vergadert het Belgisch Parlement in gewonen zittijd, maar met de gansch bijzondere opdracht

de wetten die het Vlaamsch rechtsherstel moeten vastleggen, te bespreken en er over te stemmen. In den loop der laatste maanden van 't jaar 1931 bereikt dus de Vlaamsche kwestie een oplossing in **wettelijken** zin. Het is waarachtig niet te vroeg. Het is nu volle honderd jaar geleden dat België wettelijk en feitelijk tot zelfstandig land ingericht werd; er is dus een gansche eeuw noodig geweest om de Vlamingen, die de meerderheid zijn in België, voldoening te schenken. Als record van geduld en lankmoedigheid kan dat er nog al door, zou ik meenen; men moet waarachtig niet veel mostaard in den neus hebben om bij de bedenking van zulken toestand niet kregelig te worden; men moet er dan ook geen oogenblik over verwonderd zijn dat een heele boel Vlamingen het spelletje beu geworden en tot het extremisme overgeloopen zijn.

Elke zonde wordt uitgeboet, ook op politiek en sociaal gebied; dat is de innerlijke rechtvaardigheid der levensinrichting. En zooals de zonden van het hoog-kapitalisme der 19e eeuw het socialisme en het communisme hebben verwekt, zoo zijn het nationalisme en het separatisme de wrange vruchten van de erbarmelijke toestanden die de Vlamingen met een schaapsgeduld hebben moeten verduren. En zonder nationalist of zonder separatist te zijn, verklaar ik zeer goed de bestaansreden en de genesis dier partij te begrijpen met mijn geest en haar ideaal aan te voelen met mijn hart. En toch sta ik op een ander standpunt dan de extremisten op sociaal of op nationaal gebied. **Ik behoor tot het rijk der verduluigen,** en ik geloof nog steeds dat de boel in België kan opgeklaard **worden zonder hem op te ruimen. Ik geloof niet in 'omver en er over'.**

Ik geloof niet in de noodzakelijkheid van scheiding, noch bestuurlijke, noch politieke, zooals ik ook niet geloof in de noodzakelijkheid van klassenstrijd.

En zoo staan wij nu voor den tweesprong: als het niet klaar komt in het Belgisch Parlement, dan worden wij, de verduldigen, ook de gefopten, en dan zou het er kunnen spannen, want niets is geweldiger en gevaarlijker dan een hoop brave menschen als men ze boos gemaakt heeft. **Maar ik heb betrouwen in den breeden zin voor werkelijkheid die ons tegenwoordig Parlement en onze tegenwoordige Regeering beheerscht.** Want, Geachte Luisteraars, vergeet toch niet **dat dit Parlement en die Regeering zijn**

zooals gij ze gewenscht hebt: zij zijn de vruchten van het eenvoudig, algemeen stemrecht en van de evenredige vertegenwoordiging; zij zijn de meest democratische uitdrukking van het meest democratisch kiesstelsel. En als zij dan niet handelen naar den geest der meerderheid, dan is er maar een middel: ze buiten wippen en er andere in de plaats stellen.

Maar ons **Belgisch Parlement** is op dit oogenblik in zijn **meerderheid** een **Vlaamschgezind Parlement;** en als er nog sommige volksvertegenwoordigers of senatoren zijn die franskiljonsche inzichten hebben, dan zullen zij er toch niet meer mede voor de pinnen durven komen; want de wind waait uit Vlaamschen hoek in Vlaamsche zeilen, en ons schip kiest rustig volle zee.

Hoe zie ik dan de oplossing der Vlaamsche kwestie? Het is zeer eenvoudig: **wanneer Vlamingen en Walen in het tegenwoordig Belgisch staatsverband dezelfde rechten genieten en dezelfde plichten te vervullen hebben op taalgebied, dan bestaat er, officieel gesproken, geen Vlaamsche kwestie meer.**

Mag ik dan nog eens herhalen wat wij dan nog vragen, om die **gelijkheid** wettelijk te maken? Ziehier:

1° op **administratief gebied** moet alles wat de Vlamingen betreft in 't Vlaamsch afgehandeld worden, zoo goed de vraag van den veldwachter als van den nijveraar en zoo goed door den Bestuurder, Algemeenen Bestuurder of Algemeenen Secretaris van een Ministerie als door de minsten der klerken. Wie als ministerieel ambtenaar zijn kost wil verdienen, moet de taal van de meerderheid der bevolking machtig zijn.

Onze hooge ministerieele ambtenaars zijn over het algemeen knappe lui; zij hebben hoogere middelbare en vaak universitaire studiën genoten; zij kennen Grieksch en Latijn, meetkunde, stelkunde, natuurkunde en scheikunde; zij kunnen dus niet te dom zijn om Vlaamsch te leeren. Als zij er te koppig voor zijn, moeten zij er maar de gevolgen van dragen.

2° In het **leger**: Vlaamsch voor de Vlamingen van laag tot hoog. Er is al veel veranderd in onze legerinrichting, maar de geest moet nog veranderen; **dat zal komen, als de wetten met vaste hand toegepast en uitgevoerd worden.** Dat de Vlamingen destijds in het leger vertrapt en gekwetst werden in hun Vlaamsch

bewustzijn of meer nog in hun menschelijke waardigheid, staat als een paal boven water.

Vlaamsch-onkundige officieren en Vlaamsch-onkundige militaire geneesheeren, er uit er mee! Vlaamsche jongens, zoowel boeren en werklieden als intellectueelen, moeten zich tehuis gevoelen in de kazerne en mogen niet als vertrapten of als minderwaardigen den plicht van landsverdediging vervullen: dit is hoogst gevaarlijk voor de veiligheid van het land zelf en vermindert de gevechtswaarde van een leger op ontzaglijke wijze. Dit alles in afwachting dat het menschdom wat minder dom worde en dat men dien gelukkigen tijd beleve waarop heel het rommelzooitje van staande legers naar het museum van oudheden, in de kamers der foltertuigen zou ondergebracht worden. Wij nochtans moeten daarmee niet beginnen, wel de grooten, en dan zijn wij bereid onmiddellijk te volgen, wij Vlamingen vooral, want militaristen loopen onder ons als witte raven, of beter gezegd, als schurftige schapen. Als het leger vervlaamscht zal zijn en er uitstralingsmogelijkheid zal bestaan tusschen den officierenstand en de manschappen, dan zal dit niet alleen vooruitgang beteekenen op militair gebied zelf, maar ook op het gebied der beschaving in het algemeen; dan zal het verblijf in de kazerne niet meer geestelijk en zedelijk afstompend, maar wel ontwikkelend en beschavend werken. Zooals de toestand vroeger was, was hij psychologisch en sociaal gezien, allererbarmelijkst, en het is wel op het gebied der legerinrichting dat men zich moet afvragen hoe het mogelijk geweest is dat de Vlamingen zulke toestanden honderd jaar lang hebben geduld; de fiere Walen zouden het geen tien jaar uitgehouden hebben.

3° Op **onderwijsgebied** weet gij er alles van: Vlaamsch als voertaal van in de Froebelklas tot in de universiteit, alle vakken aanleerend in en door de moedertaal; bijzondere klassen voor de Franschsprekenden waar de gemeente het noodig acht, maar met dezen verstande dat die Franschsprekenden verplicht worden behoorlijk Vlaamsch aan te leeren. Daarbij, als eenige toegeving, maar dan toegeving die wij doen uit volle overtuiging, namelijk **het aanleeren van het Fransch tot in de nopjes verzorgen in Vlaamsch-België.** Wij willen onze kinderen behoorlijk Fransch

doen leeren; wij weten dat de kennis der Fransche taal onontbeerlijk is.

4° Op het gebied van **rechterlijke inrichting,** wenschen wij Vlaamsche rechters in Vlaanderen. Het moet uit zijn dat Luiksche rechters weigeren Vlaamsche pleidooien aan te hooren, waar het Fransch in Vlaamsch België overal gehoor vindt: of wel tweetaligheid voor iedereen, of wel eentaligheid voor Vlaamsch zoowel als voor Fransch België.

Om tot die oplossing van gelijkheid in rechte en in feite te komen, Geachte Luisteraars, is er geen revolutie of zelfs geen diepgrijpende omwerking van de Belgische staatsinrichting noodig.

Ik geloof niet in de scheiding, ik geloof niet in Groot-Nederland, ik geloof niet in het Federaal Statuut.

Willen wij deze uiterste oplossingen eens bondig onderzoeken?

Het woord scheiden ligt nu op veler lippen. Het is zoo ongeveer de toestand die heerscht in een gezin waar geen vrede, geen overeenkomst, geen toenaderingsgeest aanwezig zijn. Men spreekt van scheiden zonder juist te weten waarheen of hoe, wanneer de scheiding voor de deur zal staan.

Meent gij werkelijk dat de Walen gelukkiger zouden zijn als zij met Frankrijk aangesloten waren, zij die Frankrijk noemen ‘hun groot vaderland’?

Meent gij dat de Vlamingen zich zoo heelemaal tehuis zouden gevoelen in het Groot-Nederlandsch gezin? Een eeuw scheiding tusschen Noord- en Zuid-Nederland heeft haar werk gedaan, een eeuw vereeniging met de Walen is niet nutteloos voorbijgegaan. Ten andere, denkt gij dat die belangrijke operatie, die men scheiding noemt, door de omringende Staten goedschiks zou aanvaard worden vooral wanneer, zooals hier het geval zou zijn, **een zeer groot gedeelte van de bevolking zelf anti-scheidingsgezind is**?

Wie Nederland of Frankrijk bezoekt en dan onbevooroordeeld de toestanden onder het oog ziet, zal moeten toegeven dat tusschen de Walen en de Vlamingen veel meer aanknoopingspunten zijn dan tusschen de Walen en de Franschen aan de eene zijde, en de Vlamingen en de Hollanders aan de andere zijde, zonder te spreken van de formeele oppositie die een aanhechting bij Nederland in Nederland zelf ondervinden zou.

Nederland wil geen bufferstaat van Frankrijk worden; Nederland heeft genoeg aan zich zelf; Nederland voert sedert eeuwen de politiek der afzijdigheid. En dan, wat gedaan met Brussel, een stad die met haar omgeving ruim het tiende deel der bevolking van gansch België omsluit? Een stad, die in haar oorsprong Vlaamsch is, maar door omstandigheden in haar opperste lagen en leiding stelselmatig en ik zou haast zeggen met overtuiging en geestdrift verfranscht is? Stellig, alle flaminganten koesteren de hoop dat Brussel, stilaan, door den groei der Vlaamsche bewustwording, meer en meer open zal staan, en dat wij het verloren terrein langzamerhand met geduld en overtuiging herwinnen zullen. Met geduld en overtuiging, niet door dwang, niet zooals de Duitsche Brenner nu veritaliaanscht wordt of zooals vroeger Fransch Lotharingen verduitscht werd. Wij gelooven niet in fascistische methodes; wij verwerpen elke autocratie en dwingelandij als kwetsend voor de menschelijke waardigheid. En Groot-Nederland moge nu wel zijn een prachtige droom; Groot-Nederland moge ons nu wel toeschijnen als een schitterende staat, met meer dan twaalf millioen inwoners, een rijken handel, een stevige industrie en een gezonden landbouw, waar één taal weerklinkt van Noord tot Zuid, van Oost tot West; Groot-Nederland moge nu wel zijn, cultureel gezien, als een gouden zonnehoofd dat ons wenkt in een verre toekomst; Groot-Nederland is in de **tegenwoordige politieke constellatie** en gezien **de geestesverhouding der volken die de lage landen aan de zee bewonen, Groot-Nederland is een practische onmogelijkheid.** En wij strijden niet tegen windmolens, wij bouwen geen kasteelen in de lucht; wij zijn reaalpolitiekers.

De staat Vlaanderen dan, vrij en zelfstandig Vlaanderen? **Te klein, te aanlokkelijk voor de naburen en te weinig aanlokkend voor de vrijzinnige bewoners van dit land zelf.** En nogmaals, wat zou er geworden van Brussel in den staat Vrij Vlaanderen?

Dan de bestuurlijke scheiding? Onnoodig: als de aangekondigde taalwetten betreffende bestuur, gerecht, onderwijs en leger er komen, en die komen er, **dan is de bestuurlijke scheiding overbodig.**

Dan maar de politieke scheiding in den lande zelf, het is te

zeggen, het Federaal Statuut? Nogmaals neen, omdat dit Federaal Statuut met dezelfde Brusselsche moeilijkheden te kampen zou hebben, omdat wij in dit Federaal Statuut toch nog met onderling verdeelde Vlamingen tegenover eensgezinde Walen en franskiljons zouden staan; omdat een Federaal Statuut **onnoodige moeilijkheden zou verwekken op het gebied van die belangen, die nu voor gansch België moeten gelden,** als daar zijn openbare werken, verkeerswezen, onderwijs, landsverdediging, koloniën en buitenlandsche aangelegenheden. Het Federaal Statuut zou weinig of geen veranderingen brengen ten goede; wat wij op dien weg zouden bekomen kunnen wij evengoed bereiken, zonder beslag, in het staatsverband België, zooals het nu is. **Vroeger was dat onmogelijk, want dan was de volksvertegenwoordiging niet de uitdrukking van den volkswil; dan kozen slechts de bezitters en de zoogezegde ontwikkelden; nu kiest iedereen,** en zendt naar het Parlement de echte vaandeldragers van de volksgemeenschap.

En wij zeggen dus met de groote meerderheid: **België blijft zooals het is, ongerept en ongeschonden, maar de wetgeving wordt dusdanig ingericht, dat Walen en Vlamingen dit land als het hunne kunnen aanzien.** België heeft onze geestelijke liefde, Vlaanderen heeft ons hart; België eeren wij, Vlaanderen beminnen wij; op België zijn wij fier, voor Vlaanderen zijn wij geestdriftig, en wij zullen het eene grooter en sterker maken door het andere te veredelen en te verbeteren. Wij willen in Vlaamsch België een eigen gave, ongerepte en stevige cultuur bereiken, en dat kunnen wij zonder maar iets aan den staatsvorm naar binnen of naar buiten te veranderen.

Ten andere, Geachte Toehoorders, oprecht gesproken, meent Gij niet dat er nog andere zaken zijn die een mensch kunnen in geestdrift brengen dan de Vlaamsche kwestie alleen? En meent gij ook niet, dat er nog andere punten van wrijving zijn dan een taalkwestie?

Bezoekt Holland, en zegt mij openhartig, of daar geen wrijving bestaat. Bij een verkiezing voor de Gemeenteraden telde ik in een Nederlandsche gemeente 18 kandidatenlijsten, waaronder 9 lijsten van middenstanders; als eensgezindheid kan zulks er nogal door. Denkt gij dat de Nederlandsche boer of werkman zoo oneindig gelukkiger is dan de Vlaamsche, of omgekeerd, denkt gij

dat de inwoner van Hoogstraten, Bree of Maldegem zich toch zoo rampzalig voelt, omdat hij Belg is? Deze vragen beantwoorden is de oplossing geven aan de Vlaamsche kwestie.

Wij moeten onze menschen fier maken over hun land en hun ras te gelijkertijd, maar wij mogen hun geesten en hun harten niet vergiftigen door dwaalbegrippen. Ik vind het al te gek van sommige extremistische flaminganten van maar voortdurend op België af te geven en te spoken en te zeggen dat België de Vlamingen als vee behandelt. De Vlamingen zijn, bij God, de meerderheid in België en kunnen zich zelf redden als zij dit maar willen.

Overigens, naast 's Rijks wetten en 's Rijks uitvoerende macht staan onze provinciën, staan onze gemeenten, met hun fiere autonomie, die heel wat vermag op gebied van Vlaamsche beweging en Vlaamsche cultuur. Heeft de groote stad Antwerpen, of zij door liberalen, of door een coalitie van katholieken en socialisten bestuurd werd, niet altijd blijken gegeven van rasbewustzijn en van Vlaamsche fierheid? Zijn de openbare besturen daar niet overal en allemaal in het Vlaamsch ingericht?

En als ik dan zoo den toestand kalmpjes onderzoek, zonder vooringenomenheid en met een inzicht van eerlijkheid en van vrede, dan zeg ik: Vijftig jaar geleden was de toestand doorslecht, vijf en twintig jaar geleden was hij redelijk, en nu is hij ongeveer goed; en is het nu, juist op het oogenblik dat hij goed worden zal, dat men moet spreken van omver en er over en de boel aan spaanders vliegen moet? Waarachtig neen; maar weet gij wat veranderen moet? **Het is de geestesgesteldheid in de leidende standen.** Zoolang onze Vlaamsche burgersmeisjes uitsluitend Fransche liedjes zingen en Fransche minnebrieven schrijven, is de toestand nog niet in het reine. Zoolang Vlaamsche ouders voor hun kinderen slechts één criterium van ontwikkeling hebben, namelijk de kennis der Fransche taal; zoolang Vlaamsche nijveraars en handelaars, hotelhouders, herbergiers en neringdoeners van alle slag Franschgezind zijn, Fransch gebruiken in hun zaken en Fransch op hun kantoren, Fransch op hun rondschrijven en in hun briefwisseling; zoolang de Antwerpsche spiesburger een Fransche opera vult en een Vlaamsche ontvlucht, zoolang kan men nog niet spreken van Vlaamsche cultuur, Vlaamsch bewustzijn en Vlaamsche overwinning. Wat wilt gij, de overheersching

van het Fransch is het werk van eeuwen; begonnen in de **XIIIe** eeuw, voortgezet door de hertogen van Bourgondië en de schitterende rij der Fransche koningen en bekroond door de Napoleonade, heeft het Fransch post gevat, niet in België alleen, maar in al de landen der wereld.

In Nederland is de taal Nederlandsch, maar de kenspreuk van het land is: 'Je maintiendrai'; en op de uithangborden in de door en door Nederlandsche steden prijkt ongeveer zooveel Fransch als Nederlandsch.

Ik weet het wel, het gaat niet om een min of meer puriteinsche terminologie; maar als het daar dan niet om gaat, zoo late men ons ook met rust met alles wat Franschhaterij betreft.

Weest gerust, Geachte Toehoorders, wanneer de hoogere ambtenaren in België, wanneer de officieren, wanneer de leerkrachten der universiteiten verplicht zullen zijn behoorlijk Nederlandsch te spreken, dan gaan er geen tien jaar meer voorbij of wij hebben bereikt wat wij bereiken kunnen. Maar dan zullen nog altijd diepe sporen van Fransche cultuur en van Franschen omgang overblijven; en of ge nu aansluit met Groot-Nederland en of gij nu zelfstandig Vlaanderen maakt of niet, dan zal niets daardoor veranderd worden: alles heeft zijn tijd; ook de Vlaamsche beweging heeft den tijd noodig gehad om te groeien, zooals de appel op den boom groeit en bloeit onder den kus der zon en den beet der winden.

Dat achteruitgang op Vlaamsch gebied onmogelijk is, ziet en weet iedereen; maar dat de grondslag tot redding moet komen door een behoorlijke wetgeving staat voor mij als een paal boven water. Maar eveneens ben ik er zeker van dat **na die wetgeving het grootste aandeel tot cultuur door het volk zelf moet genomen worden;** onze studiekringen, onze kunst- en letterkundige genootschappen zullen dan voor het overige moeten zorgen. Het is heel gemakkelijk om bij oproerige bewegingen duizenden menschen te vereenigen, maar het is veel moeilijker er eenige honderden te vinden om den kalmen, bezadigden cultuurstrijd te voeren. En hier ook vind ik mij, evenals op ander terrein, doordrongen door liberale principes, die neerkomen op de spreuk: 'Help u zelf'.

Wij zijn nu in den Herfst. Zooals gij weet, geachte toehoorders, komt ons woord Herfst van 'haervest', hetwelk beteekent

‘oogst’. Welnu, ook op Vlaamsch gebied zijn wij in den oogsttijd; wij oogsten de vruchten van hetgeen onze voorgangers in moeizamen tijd gezaaid hebben. Wij oogsten ze met stukken en brokken, maar met deemoedig hart en op hoop van zegen.

Wij zijn nu in den Herfst en onze zon staat in het teeken der balans. Dit ook weze een symbool: dat de balans der Belgische wetgeving stipt en evenwichtig weze voor Walen en Vlamingen.

Wij waren eens de paria's; wij worden de gelijken op elk gebied: even beschaafd, even vertroeteld, even rijk, even schoon, even goed als broeder Waal.

Want dit vergete men toch niet, en dit ook moeten wij uit den treure herhalen: de Vlaamsche volkskracht wordt zienderoogen de sterkste in dit land. Het economisch leven verplaatst zich naar Noord-België. Het bevolkingscijfer van meer dan de helft der Vlaamsche gewesten verhoogt in aanzienlijke mate; de progressie is daar gemiddeld 15 t.h. op 10 jaar, tegen 5 t.h. in het Walenland. Dit bewijst niet alleen de vruchtbaarheid van het Vlaamsche volk, maar ook de mogelijkheid om een sterke bevolking door industrie, landbouw en handel te voeden; dit bewijst de overwegendheid der Vlaamsche welvaart; dit bewijst ook dat wij eerlang een aanzienlijke en onaantastbare meerderheid in het Parlement zullen hebben en dat geen revolutie zal noodig zijn om onzen wil tot wet te maken.

Wij moeten er nu maar voor zorgen dat die machtsuitbreiding cultureel en economisch Vlaamsch weze; dat ligt eerlang buiten het terrein der wetgeving, maar binnen de mogelijkheden van bewuste Vlaamsche organiseering op elk gebied der menschelijke bedrijvigheid.

Vlaamsche toehoorders, eerlang krijgen wij de wetten die wij eischen en verlangen; daarna: ‘Helpt u zelf, zoo helpt u God’.

Ik sluit deze spreekbeurt door uw aandacht te vestigen op de volgende spreekbeurten, welke na de mijne plaats zullen grijpen, en waar gezaghebbende leiders aan het woord zullen komen.

Ik was de koorknaap, later zult gij heldentenoren hooren; ik was de heraut die de komst der ridders aanmelden moest.

Wat die leiders u zullen zeggen zal misschien verschillen

met wat ik u zegde, en zij zullen voorzeker niet volledig eensgezind zijn: **zij zullen verschillen in de methode, zij zullen niet verschillen als ideaal, want aller Vlamingen ideaal, tot welke partij of schakeering ook behoorend, is een beter volk in een schooner land te zien groeien.** Aan die taak moeten wij allen medewerken en tot dat werk roep ik u allen op.

Goed heil!

ARTHUR VANDERPOORTEN.

Het gansche Taalvraagstuk

Alle politieke partijen zijn het thans roerend eens over de uiterste **hoogdringendheid** eener beslissende en volledige oplossing van het taaivraagstuk.

Dit punt zal ik dus maar onverlet laten, alhoewel ik mij moeilijk kan inhouden te wijzen op de zware verantwoordelijkheid van hen die nu, bij 't zien van de ernstige moeilijkheden welke het langdurig bestaan der taalwantoestanden heeft verwekt, op een spoedige oplossing, wellicht enkel uit vrees, aandringen, na jarenlang hen te hebben bestreden en gesmaad die, met grenzenlooze toewijding en voorbeeldige eerlijkheid, alles in 't werk hebben gesteld wat aan het land de passende oplossing van het taaivraagstuk kon bezorgen.

Waar ligt de oplossing?

Doch **waar ligt die beslissende en volledige oplossing**?

Wij, katholieke Vlamingen, hebben altijd beweerd en beweren nog immer, dat waar ook men die oplossing zoeke, men haar niet zal vinden, tenzij zooals onze dierbare voorman, Staatsminister Van Cauwelaert, het nog herinnerde tijdens de bespreking van de jongste regeeringsverklaring - tenzij, zeg ik, **in de erkenning van de volgende waarheid,** die gegrondvest staat op den aard der zaken en bevestigd werd door de ondervinding: België is, in zijn politieke samenstelling, één, doch tweevoudig - zooniet drievoudig - in taalopzicht.

Dit wil niet enkel beduiden dat België is samengesteld uit personen welke de eene de Fransche taal en de andere de Vlaamsche taal als voertuig hunner gedachten hebben. Neen, dat beteekent ook - of juister - vooral dat ons land is gevormd uit taalcollectiviteiten van verschillende uitingen; taalcollectiviteiten met

eigen aard, met eigen zeden en gebruiken, met eigen geschiedenis, met eigen kunst; taalcollectiviteiten die, om wille harer moreele, cultureele, stoffelijke en sociale belangen, in naam der gelijkmatige bezorgdheid en eerbiediging welke het openbaar gezag haar verschuldigd zijn en, meteen, voor het heil van het gemeenschappelijk vaderland, waarvan de welvaart aan allen ten goede komt - eischen dat hare taal worde aangenomen als de gemeenschappelijke en normale uiting van geheel haar bestuurlijk, rechterlijk en pedagogisch leven, en als 't natuurlijk orgaan waarvan, in alle betrekkingen met haar, de openbare overheden zich bedienen. Kortom, Vlaanderen is Vlaamsch zooals Wallonië Fransch is, Vlaanderen en Wallonië eischen van de Belgische wetgeving dat deze hunne respectievelijke cultuureenheid tenzelfden titel eerbiedige!

Dat is de werkelijke, ware toestand, die voor ons aller oogen wagenwijd opengespreid ligt.

Ik zei u dat elk taalstatuut, dat met die onbetwistbare realiteit geen rekening wil houden, op voorhand tot zinken is veroordeeld. Moet ik dat bewijzen? Is het niet van zelf sprekend dat, buiten de erkenning van die realiteit, alles artificieel is, alles indruischt tegen het gemoed en den wil van gezegde collectiviteiten en door deze, krachtdadig, zal worden verworpen?

Welnu dan, van gezegd principe uitgaande, vragen wij dat de officieele taal van het bestuur, de voertaal in alle graden van het onderwijs, de taal van het gerecht, de taal van het leger in Vlaanderen Vlaamsch en in Wallonië Fransch zou wezen.

Werkelijke moeilijkheden.

Drie moeilijkheden doen zich echter voor:

Groot-Brussel, alhoewel historisch Vlaamsch, is nu eenmaal gemengd.

Er bestaan ook gemengde gemeenten aan de taalgrens.

In Vlaanderen worden er familiën gevonden die, onder den invloed van ellendige sociale vooroordeelen en onder de werking van het onzinnig taalregime dat ons was opgelegd, vreemd zijn geworden aan het cultureel leven der Vlaamsche gemeenschap. 't Zijn nogmaals realiteiten - die men mag of moet betreuren - maar die daarom niet minder realiteiten blijven. Er dient

dus daarmede redelijkerwijze, zooniet rechtvaardigheidshalve, rekening te worden gehouden.

Wij aanvaarden dan ook in de twee eerste gevallen een bijzonder regime, en voor wat het derde geval betreft, verklaren wij ons bereid streng-beperkte en volstrekt-tijdelijke maatregelen te laten nemen, waardoor het aan die verfranschte familiën van Vlaanderen mogelijk worde gemaakt zich nog terug bij de Vlaamsche gemeenschap aan te sluiten.

Het stelsel dat wij voorstaan is best uitvoerbaar zonder dat de staatkundige eenheid van België worde verbroken. Wij zijn zelfs overtuigd dat, zóó het volledig wordt aanvaard en loyaal wordt toegepast, het die eenheid zal versterken.

Het separatisme.

Trouwens, wat men ook bewere, het separatisme is niet een vrucht der Vlaamsche beweging. Het staat ook in strijd, niet enkel met de spontane verzuchtingen, maar ook met het welbegrepen belang van het Vlaamsche volk. Men zie het dan, ten slotte, slechts eenerzijds aan als de uiting van den wraaklust van die menschen welke getroffen werden om hun optreden tijdens de oorlogsjaren, en, anderzijds, als de uiting van het begrijpelijk wantrouwen, dat bij een steeds aangroeiend getal Vlamingen, door het maar al te lang achterwege blijven van de bevredigende oplossing van het taalvraagstuk, werd en nog immer wordt verwekt.

Vlaamsch in 't onderwijs.

De vraag is nu of er wel degelijk kans bestaat dat de huidige Regeering en het Parlement het taalstatuut, dat ik in zijn breede lijnen heb beschreven, zullen aanvaarden.

Uit de debatten welke rond de jongste regeeringsverklaring plaats grepen, schijnt wel te blijken dat de drie groote staatspartijen nopens het principe accoord gaan.

Blijft dan nog de uitwerking daarvan, door middel van wetteksten. Die uitvoering is echter, nu, volop aan gang. De Senaat kreeg immers opdracht ontwerpen te onderzoeken op de regeling van het gebruik der talen in het lager en in het middelbaar onderwijs, terwijl de Kamer werd belast met de studie van ontwerpen op de regeling van het gebruik der talen in de openbare besturen

en in het gerecht. Zelfs heeft de Senaat reeds het ontwerp betreffende het gebruik der talen in het lager onderwijs aangenomen.

Doch beantwoorden de voorgestelde teksten aan de vereischten? Op alle gebieden houden wij vast aan het beginsel: gewesttaal-voertaal. Dat wij, **in zake lager en middelbaar onderwijs,** aan dat beginsel niet kunnen laten tornen, zoomin onrechtstreeks als rechtstreeks, spreekt dus van zelf.

De door den Senaat in zake lager onderwijs aangenomen tekst voorziet uitdrukkelijk dat de voertaal van dat onderwijs het Vlaamsch is in het Vlaamsche landsgedeelte, het Fransch in het Waalsch gedeelte en het Duitsch in de Duitschsprekende gemeenten. Beter kon het niet gezegd worden.

De Senaat zal wellicht denzelfden regel aanvaarden voor het middelbaar onderwijs.

Uitzonderingen.

Doch er worden ook uitzonderingen voorgesteld, en 't is hier dat er vooral dient te worden opgepast voor de verminking van het aanvaarde beginsel.

Wij weigeren niet rekening te houden met de pedagogische noodwendigheden der kinderen, welke in eene andere taal dan die der collectiviteit waarin zij leven, hunne eerste opvoeding hebbengekregen. Doch wij dulden voor hen slechts een onderwijsregime dat hen, geleidelijk, bij die collectiviteit aanpast, zoodat zij, in de gewesttaal, volgens het geval, het technisch onderwijs, het middelbaar onderwijs of het hooger onderwijs met vrucht kunnen volgen. Dat bijzonder regime kan niet langer worden behouden dan het verrechtvaardigd blijft door een redelijk aantal leerlingen die, werkelijk, er behoefte aan hebben.

Nut der Fransche Taal.

Wij weigeren, evenmin, de Fransche taal te laten aanleeren in de scholen van het Vlaamsche land, omdat wij het groote nut daarvan beseffen. Doch het aanleeren van die tweede taal mag volstrekt niet schaden aan de volmaakte opvoeding onzer Vlaamsche kinderen in eigen taal, noch aan de herstelling der Vlaamsche cultuureenheid, over welker schending wij nu juist klagen.

Bovendien eischen wij op dat gebied volledige vrijheid, dan toch zeker indien deze aan het Waalsche gedeelte wordt verzekerd, waar het gaat om het aanleeren der Vlaamsche taal.

Ten slotte deelen wij volstrekt niet de meening van hen die in het kennen van de Fransche taal door alle Belgen een middel vinden tot het behouden van 's lands eenheid.

Deze heeft, inderdaad, ernstiger grondvesten en wil men haar versterken, dan - zooals wij reeds zegden - geve men aan beide taalcollectiviteiten gelijke rechten.

Rond die punten wordt, op dit oogenblik, strijd gevoerd, want de laatste verschansingen der openbare en vermomde vijanden van het Vlaamsche volk houden, voorloopig, nog stand.

Vlaamsch in bestuurszaken.

Ondertusschen werkt een middelafdeeling der Kamer aan het ontwerp op het **gebruik der talen in bestuurszaken.** Zij heeft reeds een eerste artikel goedgekeurd dat het beginsel: ‘het Vlaamsch, bestuurstaal in 't Vlaamsche land, het Fransch, bestuurstaal in het Waalsche land’ huldigt.

Hieruit mogen wij besluiten, dat die Commissie - waarvan heer Van Cauwelaert verslaggever is - zal aanvaarden dat alle posten gelijkelijk zullen verdeeld worden over Vlamingen en Walen, zonder dat het toekennen van deze ambten, de hoogere inbegrepen, afhankelijk worde gemaakt van de kennis der tweede landstaal. Het splitsen van de administratieve centrale diensten in een Vlaamsche vertakking en een Waalsche dringt zich, natuurlijk, eveneens op.

Wij moeten de verdere stemmingen der Commissie afwachten om een oordeel over haar werk te kunnen vellen. Doch wij verwachten van haar, gezien hare samensteleling, een tekst waarin het Parlement het beeld zal vinden van wat, op alle gebieden, de taalregeling moet zijn.

Vlaamsch in 't gerecht.

En zoo komen wij aan het **gerecht.** Reeds vóór het parlementair verlof werd deze zaak, langdurig, door eene bijzondere Kamercommissie besproken. Verschillende teksten werden door deze gewikt en gewogen en ten slotte sprak een groote meerderheid er

zich uit voor de volgende door mij geformuleerde regels: Voor alle burgerlijke rechtscolleges - zetelende in eersten aanleg - dus voor alle vredegerechten, werkrechtersraden, burgerlijke rechtbanken en handelsrechtbanken - zal geheel de rechtspleging worden gevoerd in het Vlaamsch of in 't Fransch, volgens dat die rechtscolleges hun zetel hebben in het Vlaamsche landgedeelte of in het Waalsche. Voor alle burgerlijke rechtscolleges, zetelende in beroep en voor het Verbrekingshof, zal geheel de rechtspleging gevoerd worden in de taal welke, krachtens vorigen regel, voor het opstellen van het bestreden vonnis werd gebezigd.

Door rechtspleging verstaan wij onder meer: alle akten van het ambt der deurwaarders en pleitbezorgers, de deskundige verslagen, de adviezen van den procureur des Konings, de pleidooien en de pleitnota's der advocaten, de vonnissen en arresten.

Aan de in persoon verschijnende partijen en de getuigen wordt het recht verzekerd zich uit te drukken in de taal hunner keuze.

Die regels worden voorzien op straf van volkomen nietigheid.

De door de Commissie aangenomen tekst schrijft ook de wijzigingen voor aan de wet op het toekennen van academische graden en wel zulke die ons meer geruststelling geven over het kennen van de Vlaamsche taal door de magistraten en griffiers. Hij voorziet ook dat de meerderheid der raadsheeren en advocaten-generaal van 't Verbrekingshof moet Vlaamsch zijn.

De Commissie heeft zich dus niet aangesloten bij het regeeringsontwerp dat aan de pleiters wil toelaten zich accoord te stellen over het al dan niet gebruiken van de gewesttaak Zij heeft, immers, ingezien dat, door de aanvaarding van het stelsel dat door den vorigen Minister van Justitie werd voorgebracht, de bestaande toestand - dus verfransching van het gerecht - in Vlaanderen zou voortduren.

Het is ons niet onbekend dat er, in zekere middens, hevig verzet bestaat tegen het opleggen aan de advocaten, van de verplichting in 't Vlaamsch te pleiten vóór de Vlaamsche rechtscolleges en in Vlaamsche gerechtszaken vóór de Hoven van Beroep en het Verbrekingshof.

Doch wij zijn volstrekt niet zinnens van dien regel af te zien - water ook gebeure - omdat, zonder hem, het belangrijkste gedeelte van het gerechtsleven in Vlaanderen zijn verfranscht

karakter zou behouden. Wij zijn echter t'accoord om aan de advocaten met een bepaald getal jaren inschrijving, de vrijheid te laten zich nog van de Fransche taal, voor hunne pleidooien te bedienen en aan de jongeren een redelijken tijd te geven om de Vlaamsche taal aan te leeren. Voor wat het strafgerecht betreft, daarover dient de Commissie te beraadslagen, zoodra de teksten zullen klaar zijn - wat wil zeggen: over een paar weken.

Vlaamsch in 't leger.

Blijft dan nog de regeling van het **taalgebruik in het leger.**

Het kan niet bewist worden dat de inrichting van Vlaamsche eenheden (compagnies, bataljons en zelfs regimenten) een realiteit is. Doch op dat stuk zijn nog ernstige verbeteringen te verwezenlijken. En dan wijzen wij vooral op de aanwezigheid, in sommige Vlaamsche eenheden, van Vlaamschonkundige oversten. De militaire onderwijsinstellingen dienen alle zóó ingericht, dat de Vlamingen er, in hunne taal en in geen andere, de voorgeschreven studies kunnen voltrekken. Heel het militair bestuur dient heringericht op zulke wijze, dat 't Vlaamsch weze voor het Vlaamsche land, voor de Vlaamsche eenheden en voor de Vlaamsche officieren, onderofficieren en soldaten.

Een hervorming waaraan wij hardnekkig houden is de invoering eener gewestelijke indeeling.

Dat alles kan, misschien, wel door koninklijke of ministerieele besluiten worden geregeld, maar, meer dan waar ook, is het hier volstrekt noodzakelijk, dat die regeling door een duidelijke wet worde opgelegd. Het gemengd zijn van Groot-Brussel en van de taalgrensgemeenten plaatst ons voorzeker voor moeilijkheden. Deze kunnen niet opgelost worden dan door een bijzonder taalregime, dat echter, in geen geval, de aldaar wonende Vlamingen mag verhinderen al de taalrechten te genieten welke de bevolking der Vlaamsche gemeenten zal bezitten.

Geen wanhoopspolitiek.

Zoo kom ik dan ook aan het einde van mijn rede. Gij hebt het gehoord: de katholieke Vlamingen houden er geen wanhoopspolitiek op na; zij zijn integendeel, overtuigd dat de volledige en beslissende oplossing van het taalvraagstuk dicht nabij is. Het

is echter volstrekt noodzakelijk, nu meer dan ooit, dat alle Vlamingen aan een en dezelfde koord trekken. Met verscheurde rangen strijden kan, immers, ons 't gewenschte resultaat niet bezorgen. Zij, die ondanks de betreurenswaardige gebeurtenissen welke zich reeds hebben voorgedaan en zich nog voordoen, hun hoofd frisch houden en objectief denken, zullen met ons zeggen dat **niet de vernietiging, maar wel de vernieuwing van België** de eenige ware oplossing is. Het federalisme der Vlaamsche Nationalisten is niet voor verwezenlijking vatbaar, daar de groote massa, die een voorgevoel heeft van de onvermijdelijke gevolgen, tegen zulke hervormingen gekant is. Men bedenke maar dat, wat de Vlaamsche Nationalisten zich ook over hunne macht inbeelden, het verzet der drie groote staatspartijen niet op het punt is verbroken te worden. Het federalisme, ook van louter Vlaamsch standpunt beschouwd, is nadeelig voor al de belangen der Vlamingen; het is een avontuur dat noodzakelijkerwijze internationale verwikkelingen zal krijgen, waaronder de Vlamingen het eerst zullen te lijden hebben. Het is nutteloos omdat het enkel ten doel heeft mistoestanden te doen verdwijnen welke o.m. door de werking van het Vlaamsch onderwijs en door het groeiend zelfbewustzijn der Vlamingen zelf, vast en zeker, zullen uitgeroeid worden.

Een vrij, schoon, beschaafd en bloeiend Vlaanderen, broederlijk samenlevend met een vrij, schoon, beschaafd en bloeiend Wallonië in een vrij België: ziedaar wat het Vlaamsche volk - en ook wat het Waalsche volk - verlangt en wat zal bekomen worden langs den bestaanden parlementairen weg en door de verdere geleidelijke aanpassing der levenseconomie op de nieuwe toestanden, die zich op alle gebied zullen ontwikkelen.

Een eeresaluut!

Ten slotte breng ik een eeresaluut aan de Vlaamsche strijders van gisteren en van heden - onafgezien de politieke partij waartoe zij behoorden of behooren, eenvoudige en verdoken werkers of helderziende, krachtdadige leiders. Zij hebben de welvaart van hun volk als hun levensideaal genomen en voor dat ideaal alles veil gehad. Hun hebben wij den reusachtigen vooruitgang te danken, dien wij sedert 20 jaren boeken, van de democratie, van den natuurlijken groei van het Vlaamsche volk.

Dank zij hen zal ‘Vlaanderen eerlang een volledig en vruchtbaar taalstatuut genieten, zijn taaleenheid en volkswezen volledig erkend zien en den nieuwen geest zien zegevieren, die erkent dat het Vlaamsche volk een cultuurvolk is met groote begaafdheden, en dat het voor België een titel van fierheid en een bron van grootheid is te kunnen wijzen op het broederlijk samenleven van twee volksgemeenschappen, met elk haar eigen cultuur en haar eigen beschaving.

H. MARCK.

Hoe kan het Vlaamsch Cultuurprobleem opgelost worden?

Ik heb geaarzeld vooraleer de opdracht te aanvaarden, over het onderwerp te spreken dat mij werd opgelegd: hoe kan het Vlaamsch cultuurprobleem opgelost worden? Ik verbeeldde mij dat de politieke houding, die mijn vrienden en ik in dit vraagstuk hebben ingenomen, voldoende bekend was. Maar nu schijnt het dat de toehoorders de verschillende opvattingen willen vergelrken, om zich zelf een oordeel te vormen over het Vlaamsch probleem.

Ik moet dus doen aan vulgarisatiewerk, en in dien verstande heb ik dan ook de opdracht aangenomen. De politiek-geschoolde luisteraar moet me verontschuldigen, zoo ik oude koeien uit de gracht moet halen en eigenlijk niets nieuws te vertellen heb.

Mijn houding tegenover het Vlaamsch probleem is ongeveer dezelfde gebleven sedert lange jaren. In 1910, in het Belgisch Parlement, heb ik denkbeelden uiteengezet die ik vandaag nog te verdedigen heb, en ik heb het genoegen mogen smaken dat mijn partij, op haar laatste congressen, dezelfde principes heeft aangenomen.

Ik wil daardoor niet beweren dat de man, die zijn denkbeelden niet wijzigt, verdienstelijker is dan de man, die zich aan gewijzigde verhoudingen aanpast. Maar het feit is daar: in het cultuurvraagstuk ten minste komt het mij voor dat ik van den beginne af dit probleem met een zekere objectiviteit heb ingezien.

Vandaag ga ik zelfs door voor een gematigd flamingant, alhoewel, in vroeger dagen, de Vlaamschgezinde man die ik ben, in de kranten als een fanatische extremist werd uitgekreten.

Ik ben en ik was geen extremist, maar de tegenstanders hadden het probleem noch begrepen, noch bestudeerd. Zij zijn de

schuld dat het extremisme in België wortel heeft geschoten. Zij zijn de schuld dat zoovele menschen in Vlaanderen aan de eerlijke uitvoering der wetgeving niet meer gelooven. En het ergste is dat de sabotage der bestaande wetgeving heden nog stelselmatig wordt gepleegd, vooral op de taalgrens, in de hoofdstad en in de meeste voorsteden, te Gent en te Leuven, te Tienen en in andere gemeenten, waar de oude reactionnaire cultuurgeest nog heerschend is, en waar de ploetocratie van Vlaanderen de atmosfeer nog verpest.

Dat wil niet zeggen dat ik de overdrijvingen van de andere zijde goedkeur, maar deze overdrijvingen kan men slechts begrijpen wanneer men weet wat er vandaag nog van conservatieven kant stelselmatig bedreven wordt.

Het potsierlijkste wat ik ooit beleefd heb, is dat ik als minister in het Parlement geïnterpelleerd werd **'omdat ik de wet had toegepast.'** Ja! niet omdat ik de wet niet had geëerbiedigd. Neen 1 omdat ik de wet wel had geëerbiedigd!

Zulke toestanden zijn echt Belgisch. En het is hoog tijd dat aan die wanorde een einde wordt gesteld.

Deze inleiding was noodig om mijn houding nader te bepalen.

Ik ging en ik ga van het standpunt uit - tegenover het frontisme - **dat het Vlaamsch probleem wel kan opgelost worden in het raam van den Belgischen Staat.**

Maar ik ga ook uit van het standpunt, dat het politiek principe der gelijkheid óók op het cultuurprobleem moet toegepast worden.

Met andere woorden: voor mij bestaat er geen recht van grootere talen tegen kleinere talen. Wat goed is voor de Waalsche provincies, is ook goed voor de Vlaamsche. B.v. wanneer de Staat twee universiteiten onderhoudt, dan komt er ééne toe aan Wallonië en de andere aan Vlaanderen. En ik kan niet aannemen, dat de hoogeschool van Gent in een staat van minderwaardigheid wordt geplaatst. Ik kan niet aannemen dat de professors van Gent zelf de taal, die zij in hun leergangen moeten bezigen, niet behoorlijk kennen.

Wat waar is voor de universiteit, is ook waar voor de andere instellingen van hoogere cultuur.

Dat wil niet zeggen dat ik mij niet tevreden stel met een

militaire school die twee afdeelingen zou bezitten. Maar het moet wel verstaan zijn dat de Vlaamsche afdeeling ernstig worde ingericht en dat de ontdubbeling niet uitloopt op een parodie.

De luisteraar zal me nu vragen, gezien het debat in den Senaat: **'En het middelbaar onderwijs?'**

Het spijt me dat de regcering het noodig heeft geacht de bespreking van de wet over het middelbaar onderwijs te scheiden van de wet over het lager onderwijs. Die scheiding bewijst dat men in zekere politieke partijen nog niet heeft begrepen dat dezelfde principes moeten gelden, zoowel voor het 9e, 10, 11e en 12e studiejaar als voor de acht eerste studiejaren der leerlingen. Die scheiding doet me veronderstellen dat zekere hooge ambtenaars en zekere parlementairen in 1931 nog niet hebben begrepen dat er geen sociaal onderscheid meer mag bestaan tusschen lager en middelbaar onderwijs en dat het lager onderwijs niet uitsluitend is bestemd voor de kinderen van het proletariaat, terwijl het middelbaar onderwijs zeu voorbehouden zijn voor de kinderen der burgerij!

Die tijd is voorbij!

De arbeidende klas heeft recht op cultuur, en zij moet in de gelegenheid gesteld worden alle sporten te beklimmen, van het lager tot het hooger onderwijs. Daarom ook is eenheid noodig, zonder gaping.

De Senaat heeft reeds een wet over het lager onderwijs aangenomen, die ons voldoening schenkt. En het kan moeilijk anders, want die wet komt nagenoeg overeen met het wetsontwerp dat ik zelf heb neergelegd in de Kamer, met verschillende partijgenooten uit alle hoeken van het land: Vandervelde, Destrée. Anseele, Troclet, Soudan.

Deze wet is gegrond op het principe: de gewestelijke taal is de voertaal van het lager onderwijs, Voor de minderheid bestaan overgangsklassen, die kunnen geopend worden zoodra de plaatselijke schooloverheid het nut van die aanpassingsklassen inziet.

Ik moet er nog bijvoegen dat het doel van die overgangsklassen moet zijn: de kennis van de tweede taal zóó te ontwikkelen, dat b.v. de thuis Fransch-sprekende leerling, in het Vlaamsche land, na het 8e studiejaar, bekwaam is de lessen van het hooger middelbaar onderwijs (d.w.z. het 9e, 10e, 11e, en 12e studiejaar)

te volgen in wat men noemt ‘het Vlaamsch regime.’ Daardoor krijgt men de eenheid van het middelbaar onderwijs in Vlaanderen.

De regeling van het taalstatuut in het eigenlijk middelbaar onderwijs is nu onderworpen aan het oordeel van den Senaat, en de Commissie heeft daarover reeds beraadslaagd. Maar tot een bepaalde oplossing is zij nog niet gekomen(1).

Wat het onderwijs zijn moet heb ik in mijn algemeen voorstel reeds aangewezen: eenheid van regime, zoowel voor Vlaanderen als voor Wallonië, - en aan de taalgrens, samenbrengen van beide afdeelingen. Geen gemengd systeem dus!

De moeilijkheid bestaat hierin dat men niet al te best weel hoe de kennis van de tweede taal in die vier hoogste klassen te verzekeren. De Vlamingen in het algemeen zijn zich bewust dat zij de tweede taal moeten kennen, en de Walen beweren, voor een groot gedeelte ten minste, dat zij het aanleeren van het Nederlandsch als tweede taal niet willen opgelegd zien door een wet. Velen gebruiken hier het woord vrijheid, omdat zij zich nog altijd inbeelden dat hun de kennis van de Nederlandsche taal geen nut bijbrengt.

Ik ben niet van plan hun de kennis van de Nederlandsche taal op te dringen. Naar mijn bescheiden oordeel hebben de Vlamingen van de 9e tot de 12e klas een zeker percentage les in het Fransch noodig. Ik stel voor: een derde ongeveer! Zij zullen die lessen vragen, zelfs indien die lessen hun niet worden opgelegd. En willen de Walen hun kennis van het Nederlandsch niet uitbreiden, in een tweetalig land waar de Vlamingen de meerderheid zijn, des te erger voor hen! Zij zullen later zelf de gevolgen van deze verkeerde opvatting wel gevoelen, en met het stelsel der vrijheid ook het voorbeeld der Vlamingen volgen.

Mijn systeem is dus nog al breed opgevat en kan de groote meerderheid tevredenstellen. Maar welk ook het systeem zij dat aangenomen wordt, vrede zal er niet komen **indien de wet niet wordt toegepast.** Daarom is de sanctie wellicht zoo belangrijk als de wet zelf. Daarom ook leg ik nadruk op een goede automatische en aan politieke invloeden onttrokken loyale uitvoering van de nieuwe wetgeving.

(1) Sedert dien werd deze wet aangenomen, maar zij zal door de Kamer grondig gewijzigd en vereenvoudigd worden.

Er blijven mij nog drie punten te behandelen over: het rechtelijk statuut, het administratief statuut en het taalgebruik in het leger.

Het **taalgebruik in het leger** schijnt mij danig verbonden met de organisatie van het leger zelf. Zoolang wij geen Vlaamsche eenheden bezitten, blijft willekeur heerschen.

Het **rechtelijk statuut** is ingewikkelder. Dat de magistratuur in het Vlaamsche land het Nederlandsch moet kennen en spreken, staat vandaag buiten debat. Dat voor de jongere advocaten in Vlaanderen hetzelfde principe moet gelden, schijnt me ook een gezonde maatregel. Hier is dus een overgangsmaatregel noodig. Eindelijk, dat er een 'modus' moet gevonden worden om een dubbele afdeeling in het Verbrekingshof in te richten, is een logisch gevolg van het voorgaande.

Het **administratief statuut** komt mij persoonlijk minder ingewikkeld voor. Dat de beambten in het Vlaamsche land de Nederlandsche taal moeten kennen en dat zij in denzelfden toestand moeten geplaatst worden als de Waalsche beambten in het Walenland, dat vergen gelijkheid en rechtvaardigheid. In het centrum - in de regeeringsdepartementen - kan de indeeling der beambten zóó worden geregeld dat de moeilijkheden tot een minimum worden herleid. Ik spreek uit ervaring en beweer dat hier de goede wil sterker is dan het principe. Vandaag kan een beambte, die slechts Fransch kent, tot op de hoogste sporten der hiërarchie klimmen. Waarom zou dat niet mogelijk zijn, morgen, voor een beambte die beweren zou de Fransche taal niet te kennen? Ik zeg 'beweren', omdat ik zulk specimen tot heden toe nooit heb ontmoet.

Het is ten hoogste noodig de departementen in zekere mate in te deelen, maar niet te scheiden. Dat ware ten andere onmogelijk! Openbare werken en spoorwegen b.v. laten zich niet volgens taalregels beheeren. Daarom ben ik wel voor cultuurzelfstandigheid, maar niet voor bestuurlijke scheiding. De Vlamingen weten best hoe zij hun cultuur moeten regelen; daarvoor hebben zij de medewerking der Walen niet noodig. En het tegenovergestelde is ook waar. Maar economisch gesproken is Antwerpen geen Vlaamsche haven. En de kanalen van Charleroi en van Luik hebben met de Waalsche beweging niets te maken.

Wil dat zeggen dat er aan geen **decentralisatie** mag gedacht worden? Wel integendeel! De moderne wereld wordt méér en méér ingewikkeld. De bevoegdheid der plaatselijke overheid kan merkelijk uitgebreid worden. Het parlementair regime is ten andere voor wijziging en verbetering vatbaar. De wetgeving wint er niets bij, aan twee verschillende Kamers onderworpen te zijn. Maar zij zal er veel bij winnen, beter voorbereid te worden, vooraleer de onderwerpen in het Parlement komen. De critiek geldt dus niet het werk dat door de Kamer wordt gepresteerd: zij geldt vooral het voorbereidend werk. Ik voeg er bij dat het Parlement, dat kontrool moet uitoefenen, in de mogelijkheid moet worden gesteld die kontrool waar te nemen. Het Parlement wordt systematisch in de onwetendheid gehouden, omdat er geen verband bestaat tusschen het bestuur en het Parlement zelf.

Een laatste woord.

België zou er groot voordeel bij hebben, het cultuurprobleem zoo snel mogelijk te regelen. Ook de werkende klas heeft daar voordeel bij, want zoogezeide nationalistische vraagstukken vertroebelen altijd de maatschappelijke problemen. Voor deze reden alleen heb ik in de gelederen der Vlaamschgezinden gestreden, met kalmte, maar met hardnekkigheid. Want er bestaan in Vlaanderen twee problemen: een **taalprobleem,** dat eigenlijk is een **cultuurprobleem,** en daarbij, op een nog tragischer sport, het **loonprobleem,** of, zoo men wil, het maatschappelijk probleem.

Voor de oplossing van het **cultuurprobleem** reken ik mij tot de flaminganten.

Voor de oplossing van het **sociaal probleem** reken ik mij tot de socialisten.

Naar mijn oordeel heb ik de toestanden met een zekere logica ingezien, en ik betreur niet wat ik heb gedaan. Strijden voor het Vlaamsche volk en voor de arbeidende klas. Strijden als flamingant en als socialist. En ik ben één van diegenen die niet begrijpen dat een flamingant niet socialist zij, zooals ik niet begrijp dat een socialist geen flamingant zou zijn.

Als Marxist weet ik dat de cultuur een economischen ondergrond heeft, en verder, dat de terugslag van de economische bevrijding van het proletariaat niet anders zijn kan dan een hooger peil in het cultuurwezen.

CAMIEL HUYSMANS.

Hoe ik de Oplossing van het Vlaamsche Vraagstuk zie

Het is de Belgische geschiedschrijver Godefroid Kurth, die eens geschreven heeft levenskwestie is.

Ik geloof dat er heden nog weinigen zijn, dia de waarheid van dat woord in België zouden durven betwijfelen. Voorstanders en tegenstanders van de Vlaamsche gedachte, beiden, erkennen dat de ontwikkeling van de Vlaamsche beweging thans een stadium heeft bereikt, waarin tegenover haar eischen definitief stelling moet worden genomen door de leiders van den Staat.

Binnen denkring van de Vlaamsche beweging zelve is de verdeeldheid, of zoo men wil, de verscheidenheid der opvattingen over de oplossing van het vraagstuk een teeken van den diepgang der Vlaamsche gedachte, een bewijs ook hoe scherp het vraagstuk gesteld is.

Er loopt dwars doorheen die verschillende opvattingen een scheidingslijn, die degenen, welke de oplossing op grond van een ongewijzigden grondwettelijken status van België mogelijk achten, van de anderen scheidt, die meenen dat deze volledige oplossing zonder een ingrijpende wijziging van dien grondwettelijken) grondslag niet mogelijk zal zijn. Anders uitgedrukt: de eersten beweren dat het Vlaamsche volk zijn volledig recht in het kader *q* van de huidige grondwet, zonder aan den eenheidsstaat te raken, kan krijgen; de laatsten gelooven het niet meer.

Zij houden het er voor dat een aanpassing van de staatsorganisatie in haar grondslagen noodig is aan de tweeledigheid der volken, die binnen het Belgisch Staatsgebied leven, dat de I centralistische Staatseenheid, die wij kennen, moet verbroken worden. Tot hen behoort degene, die heden avond de eer heeft u het woord toe te richten.

Wat is het, volgens hem, dat deze keering of deze differentiatie in de Vlaamsche gedachte heeft teweeggebracht? Want het is een feit, dat omtrent tot aan den oorlog, de Vlaamsche beweging hoofdzakelijk gericht was op het veroveren van een uitgebreide taalwetgeving, die het gebouw van den Staat onaangeroerd liet. Aan het Vlaamsch recht zou voldaan zijn, zoo redeneerde men en aldus redeneeren thans nog velen, wanneer in alle takken van het openbaar leven de taalrechten - wat beteekent het gebruik van de Nederlandsche taal door de Vlamingen - zouden gevestigd zijn, in het bestuur, in het onderwijs, het gerecht, het leger. En achtereenvolgens werden een aantal taalwetten uitgevaardigd.

Ik geloof dat ik het hier mag verklaren zonder tegenspraak te vreezen: wat bij een nieuw geslacht geleid heeft tot een volslagen scepticisme over deze methode om tot de oplossing van het Vlaamsche vraagstuk te komen, dat is, dat de enkele wetten die er kwamen, niet of onvoldoende werden toegepast en dat in vele gevallen kennelijk sabotage werd gepleegd. Ik stel het feit alleen vast, zonder meer.

In het niet begrijpen willen - misschien voor sommigen, wij willen edelmoedig zijn - het niet begrijpen kunnen van de rechtvaardigheid van den eisch, dat het Vlaamsche volk in zijn eigen taal moet worden bestuurd, berecht, onderwezen en gedrild, ligt een bepalende oorzaak van den omkeer in de gedachte, die zich afkeert van de trage en weerbarstige wetgeving en die den wortel van het kwaad dieper, aan den grondslag zelf van het Staatsgebouw, gaat zoeken.

Ik heb hier niet te onderzoeken en uiteen te zetten wat verder de nationale gedachte in Europa, en zelfs in de wereld, heeft doen oplaaien. Ik stel hier het onloochenbare feit alleen vast: die gedachte heeft nieuw leven en zelfs een moderne formule gekregen, omdat zij volksgemeenschappen weer ging bezielen. Voor het zelfbeschikkingsrecht der kleine volken, zoo heette het toch, werd immers de oorlog gevoerd?

De twee oorzaken, een negatieve: de ontstentenis van de Staatslieden in België om loyaal te beproeven door wetgevende maatregelen de Vlaamsche misstanden te herstellen, en een positieve: het heroplevende nationale bewustzijn van de volken, heb-

ben voor gevolg gehad dat in Vlaanderen een strooming is ontstaan, die een nieuwen weg zoekt, een nieuwe methode, om het vraagstuk van de volledige ontplooiing van al de mogelijkheden yan het Vlaamsche volk in volle vrijheid op te lossen.

Wij voelen ons, door de taalgemeenschap heen, als één volk. Er is geen flamingant geweest die dit gevoelen over het Vlaamsche volk, met zijn heerlijk verleden en zijn toekomstmogelijkheden, niet gehad heeft.

Zelfs de Belgische geschiedschrijver Pirenne heeft over geen Belgisch volk geschreven, nog veel minder heeft hij een Belgische ziel ontdekt, maar van een samenleven, een samenwonen binnen dezelfde politieke en administratieve territoriale grenzen van een Vlaamsche en een Waalsche bevolking gesproken.

Meer behoef ik niet, om tot mijn ideëele gevolgtrekkingen te geraken.

Er leven in België in den huidigen eenheidsstaat een Vlaamsch en een Waalsch volk samen. Het spreekt van zelf dat het taalverschil hier twee cultureele volksgemeenschappen differentieert. Waar, in den modernen tijd, de beschaafde omgangstalen zich territoriaal hebben vastgezet, is het al even begrijpelijk, dat wie tot het Nederlandsche taalgebied behoort, ook cultureel eenigszins anders georienteerd zal zijn dan wie tot het Fransch taalgebied behoort. Men hoeft geen duister rasbegrip er bij te halen om te erkennen dat een van de sterkste, - zoo niet het sterkste, maatschappelijke bindteeken - de taal - de gemeenschap grootendeels vormt. Wij zijn er als Vlamingen door gevormd. Wij behooren tot den Nederlandschen stam en, zoo er iets is als Nederlandsche beschaving (en wie twijfelt daaraan?) dan hebben wij daaraan als volksgemeenschap ons deel gehad en bezitten wij daarop onze aanspraak.

Daarvoor is de Vlaamsche beweging sedert haar oorsprong opgekomen: bewust van het eigene tegenover het andere, het vreemde, voor de bevrijding van overheersching of verdrukking onzer Nederlandsche cultuur in Vlaanderen, en dus voor de zelfstandigheid van onze taal- en volksgemeenschap.

Voor het geheel van het Nederlandsche beschavingsgebied - een gebied dat, alleen in Europa, dertien millioen Nederlandsch sprekenden bestrijkt, is niet beperkt te noemen - hebben wij,

Vlamingen, onze waarde. Op welke wijze kunnen wij ze handhaven, vrij en zelfstandig?

Zal het gaan wanneer wij als volk de eigen belangen, geestelijke en stoffelijke welvaart betreffend, aan de behartiging mede overlaten van wie daartegenover, krachtens hun wezen, vreemd staan? Wij wijzen die inmenging principieel af, wij kunnen aan de Walen geen recht toekennen van medezeggenschap over dinge die ons ter harte gaan en die hen, op zijn minst, onverschillig laten, zoo er bij hen al geen andere belangen tegnover staan. Het wordt ook soms van den anderen kant, van degenen die verdere implicaties van de zelfstandigheidsgedachte afwijzen, toegegeven. Zóó de heer Huysmans, wanneer hij een cultureele autonomie zegt na te streven, waarop zijn Waalsche partijgenoot Van Belle dan te recht opmerkt, dat, logisch geredeneerd, een dergelijke cultureele autonomie niet denkbaar is zonder een zekere mate van fiscale autonomie. Inderdaad zóó zijn dan ook de twee verbonden in zekere Baltische staten, waar men voor de Duitsche minderheden een dergelijke cultureele autonomie, als de heer Huysmans op het oog heeft, heeft ingevoerd.

Wij zeggen: wanneer men dit toegeeft op het gebied van cultereele aangelegenheden, dan heeft men tevens het beginsel toegegeven. Alles komt er dan maar op aan te weten of deze zelfstandigheidseisch - want dit is het - alleen mag gelden voor het onderwijs en waarom niet voor alle andere aangelegenheden, die de cultureele gemeenschap, als zoodanig, raken. In elk geval wordt het dan maar een bepalen van wat zelfstandig gescheiden kan beheerd worden en wat eventueel voor twee volken, als het Vlaamsche en het Waalsche, gemeenschappelijk kan behartigd worden. Waarom een Waal niet zou mogen mede beslissen over de inrichting van het onderwijs in Vlaanderen, doch wél over die van het gerecht, is mij niet duidelijk. En aanvaardt men dit laatste niet, dan heeft men het hoogste attribuut van de soevereiniteit, de rechtspraak, binnen het bereik van de zelfstandige volksgemeenschap gebracht.

Wij zijn een volk saamhoorig door taal, aanleg en gemeenschappelijk besef van eigen roeping. Er is geen Staatsorganisatie denkbaar, die iets anders zou zijn dan een vereeniging van het volk om die roeping te vervullen.

Staat is middel, volk is doel.

Theoretisch is geen rechtsstaat denkbaar, die niet stoelt op de volksgemeenschap als organisatorischen grondslag. Men zou dan theoretisch en ideëel een volmaakten Staat kunnen opbouwen op den grondslag der Vlaamsche gemeenschap. Natuurlijk niet in den zin dat deze Staat een zelfgenoegzaam gebied zou zijn, maar dat voor gemeenschappelijke belangen met de nabuurvolken een gemeenschappelijke regeling en organisatie zou kunnen getroffen worden. Dat is theorie.

In de practijk kennen wij de Staten als de geschiedkundige aanslibbing van politieke en economische gebeurtenissen. De Vlamingen leven al honderd jaar met de Walen in een centralistischen Staat. Het blijkt werkelijk dat er, op zijn minst genomen, groote wrijvingsvlakken zijn, die moeten weggewerkt worden.

Hoe? Welke regeling kan er uitgedacht worden, die zelfstandig leven van Vlamingen en Walen mogelijk maakt?

Zijn er vooreerst geen gemeenschappelijke belangen? Ik geloof van wel. Er is een gegroeide economische verkeersorganisatie, die daarom nog niet het nee plus ultra van doelmatigheid is en volstrekt geen servitude moet zijn, die op de Vlaamsche zelfstandigheid drukt. Men schermt altijd met die afhankelijkheid der groote Vlaamsche haven tegenover het Waalsche industriegebied.

Nog daargelaten dat er in de lijn der ontwikkeling van het Kempische kolenbekken geweldige compensaties te ontdekken vallen voor een eventueelen afval van het Waalsche industriegebied, is Antwerpen afhankelijk van nog veel meer - van een hinterland dat nog veel verder reikt dan Charleroi of Verviers. In het economische ruilverkeer is er alleen wederkeerige afhankelijkheid denkbaar, en indien Antwerpen functie is van de economische welvaart van zijn hinterland en zelfs van het gerichtzijn van dat achterland op Antwerpen, het omgekeerde is evenzeer waar.

Een plan van politieke decentralisatie zal dan rekening moeten houden met de eenheid van het economisch verkeerscomplex. Indien het waar is dat het gemeenschappelijk belang hier zoo gebiedend die eenheid oplegt als velen het zeggen, dan zal het geen

moeite kosten om de gemeenschappelijke organisatie daarvan te doen blijken.

Wij willen geen crisis. Wij willen geen revolutionnaire hergroepeering der Staten, die trouwens met geen practische politieke actie overeen te brengen is.

De volkenrechtelijke persoonlijkheid van den Belgischen Staat blijve bestaan, maar hij worde een nationaliteitenstaat, waarin de twee volken zich zelfstandig uitleven. Dat brengt mede, dat voor alle aangelegenheden, behoudens dan de handelspolitieke eenheid en de vertegenwoordiging naar buiten, het dualisme, de tweeledigheid in wetgevende, rechterlijke en uitvoerende macht tot uiting moet komen volgens de territoriale scheidingslijn.

De taalgrens is sedert eeuwen, afgezien van luttele verschuivingen, bestendig. Er is Brussel, dat het politieke waterhoofd van den Belgischen Staat en door de verfransching van den Staat en zijn organen eveneens gedenationaliseerde enclave midden in Vlaamsch territorium geworden is.

Daarover straks meer.

Vlaanderen en Wallonië worden in onze voorstelling, zooals die in het uitgewerkte Federaal Statuut ligt neergelegd, gelijkwaardige en zelfstandige Staten, vereenigd tot een Bondstaat.

De soevereiniteit van Vlaanderen en die van Wallonië worden erkend. De Bond dien de twee volken sluiten, heeft het beperkte doel en de beperkte bevoegdheden die in het Statuut uiteengezet worden. Vlaanderen en Wallonië kunnen zich elk volgens de huidige Belgische grondwet, gewijzigd voor zoover het door de staasrechtelijke aanpassing bij de volkentweeledigheid geëischt wordt, regeeren. Die grondwet kan eigenmachtig gewijzgd worden, zoolang men daarmee niet met het Bondsstatuut in botsing komt. Vlaanderen en Wallonië zullen dus een Kamer en een Senaat bezitten met daaraan verantwoordelijke Regeering. Die Vlaamsche Kamer, Senaat en Regeering oefenen het gansch gezag uit, dat niet uitdrukkelijk aan den Bond toegekend wordt.

De Bond wordt belast met buitenlandsche betrekkingen, tolwezen, gedeeltelijk met verkeerswezen, voorts zekere financieele bevoegdheden.

De Koning zal het bondsgezag uitoefenen met ministers, evenveel Vlamingen als Walen, die aan een gelijk getal vertegen-

woordigers van de Vlaamsche Kamer en van de Waalsche Kamer verantwoordelijk zullen zijn. De bondsvergadering bestaat uit een Vlaamsche zending of ‘delegatie’ en een Waalsche zending, elk van 21, door de onderscheiden Kamers aangeduid. Zij zal geen besluiten kunnen nemen waar twee derden van één der zendingen zich tegen verklaard hebben, dit om te voorkomen dat een zending door de andere plus een eigen kleine minderheid zou kunnen gemajoriseerd worden.

Naar binnen lijkt ons het federalistische plan dat het onze is, met die enkele aanduidingen duideljk genoeg aangegeven.

Er is Brussel, dat men ons voor de voeten werpt.

Het ligt in de rede dat een uitzonderingstoestand bij wijze van overgang, voor Brussel niet zou te ontwijken zijn.

Er zijn, wat Brussel betreft, maar twee mogelijkheden: of wel neemt men vrede met den heerschenden toestand, een verfransching die cultureel voor Vlaanderen niets heeft opgeleverd, men clicheert als het ware dien toestand; of wel stelt men tegenover de denationalisatiepolitiek, die in onderwijs en bestuur stelselmatig is gevoerd, een renationalisatiepolitiek; deze laatste is alleen te rechtvaardigen door een aanspraak op geschiedkundige en maatschappelijke gronden van Brussel als Vlaamschen grond.

Geen Vlaamschgezinde zou thans die aanspraak durven laten vallen, de heer Van Cauwelaert al evenmin als wij. Tweetaligheid is verticaal of horizontaal, territoriaal of maatschappelijk gelocaliseerd, op den duur midden in het Vlaamsche gebied niet denkbaar. Wordt Brussel als bondshoofdstad behouden, dan zou het daarom nog niet uit de Vlaamsche soevereiniteit gelicht worden; dit zou ten hoogste met het klein gebied der bondsregeeringsgebouwen (de huidige neutrale zone) kunnen gebeuren. Bij intreden eener politieke decentralisatie, met een Waalsche hoofdstad te Luik of te Namen, verdwijnt grootendeels het motief der Waalsche machtsgreep naar de Vlaamsche stad Brussel.

Brussel blijkt overigens zonder federalisme niet gemakkelijker handelbaar en zelfs Belgische ministers, die eenvoudig een wet wilden doen toepassen, zaten er mee verlegen.

Er is dan verder de koloniale politiek.

Behoudens het condominium is alleen denkbaar een administratieve verdeeling in Vlaamsch en Waalsch bestuursgebied. Deze

oplossing kan een hinkende lijken: zij is er eene waartoe ook de Belgische unitaristen, die over het vraagstuk schreven, kwamen. De beletselen die zich hier voordoen om Vlaamschen invloed en controle te doen gelden, liggen overigens hier minder op het staatkundige dan op het economisch-capitalistische gebied.

Voegen wij ten slotte, om onze opvatting volledig weer te geven, er bij, dat een federalistisch België, als elk ander België, slechts een waarachtig neutrale politiek zal voeren, wanneer de weg naar bondgenooteschappen die buiten het kader van den Volkenbond vallen, constitutioneel is afgesloten. Logisch doorgedacht, leidt die opvatting tot een ontwapeningspolitiek. Geen geringer dan minister Vandervelde heeft tegen de eenzijdige ontwapeningspolitiek het Westpact van Locarno aangevoerd. Zijn argumentatie heeft ons niet overtuigd en het volstaat er hier althans op te wijzen dat er geen bepaling in dit pact, ook het betreffende artikel niet, staat, die expliciet voor België de ontwapening ontoelaatbaar verklaart.

Over de implicaties van het pact valt er te twisten, zooals de uitlating van den toenmaligen Britschen minister Henderson op een verklaring van zijn Belgischen collega De Broqueville dit jaar nog heeft bewezen.

Wat heeft men tegen een dergelijk plan aangevoerd?

Overbodig, heeft men gezegd: wij hebben alle middelen in handen om ons als Vlamingen te doen gelden, zelfs al moesten wij het gewicht van de Walen verporren.

Ik zou kunnen antwoorden met één woord: bewijst!

Wij hebben taalwetten van voor meer dan een halve eeuw, die halfdoode letter gebleven zijn. Geen enkele taalwet kan deugen, of zij moet tot het uiterste en bij uitsluiting van elk overschot van verfransching, elke staatsinrichting of elk staatsorgaan in Vlaanderen vernederlandschen. Zóó voor het onderwijs, zóó voor het bestuur, zóó voor het leger. Maar de onuitwischbare fout van elke centralistische taalwetgeving is juist, dat er zoo iets als een hoogere sfeer van tweetaligheid overblijft, die in theorie voor de Vlamingen er mooi kan uitzien, maar in de practijk op de suprematie van het Fransch neerkomt.

Ziet naar het bestuur, ziet naar het leger, om de twee taalwetten - de laatste in de reeks - hier aan te halen. Het komt

neer op Vlaamsch voor de minderen, en Fransch voor de leiding.

Spreekt het geen boekdeelen, dat een wet, in 1921 aangenomen, waarvan men wellicht te goeder trouw heeft kunnen beweren dat zij de grootste overwinning was der Vlamingen sedert 1830, tien jaar later terug op het getouw moet genomen en van het principe uit weer moet behandeld worden?

Maar indien gij het vervlaamschingsbeginsel consequent en tot het einde bij elk fragment van wetgeving doordrijft, dan komt gij langs den omweg met horten en stooten, met een permanenten taalstrijd, die nog in geen jaren zal uitgestreden zijn, waar wij met ons constructief plan door grondigen ombouw langs de rechte lijn willen geraken.

Of denkt men, dat met een vernederlandscht onderwijs van laag tot hoog, een gerecht waar het Nederlandsch verplicht zal zijn voor de balie en voor de magistratuur in Vlaanderen, een bestuur dat ook van laag tot hoog Vlaamsch zal wezen en - het kan niet anders - territoriaal ingedeeld, een Vlaamsch leger en een Waalsch leger, ten slotte - gesteld dat men komt waar men zijn wil - niet een dubbele Staatsstructuur zal voor den dag komen?

Dat is wat mij onomstootbaar lijkt: elke Vlaamsche beweging die consequent doorhandelt, zoo goed als die welke vooreerst logisch doordenkt, moet tot de paritaire, dualistische staatsinrichting komen. Maar dan lijkt het mij beter vooreerst logisch te denken en er dan naar te handelen.

De differentiatie van het Vlaamsche en het Waalsche volk, in bewustzijn als in aanleg, is er nu. Men vinde den vorm van staatsorganisatie, die op dat dubbel bewustzijn, op dat dubbel wezen past.

Men zegt: België is te klein om aan politieke scissipariteit te doen. Komaan, men vergelijke het Vlaamsche bevolkingscijfer met dat der Scandinaafsche volken, met dat der Zwitsersche kantons, met dat van andere volken.

Federalisme moge een schijnbare complicatie lijken: wij zijn geen meester over den vorm van ons Staatsleven, hij is ons voorgeschreven door onze volksgemeenschap.

'Onpractisch' heeft men nog gezegd; en oppervlakkig beschouwd, is het natuurlijk practischer met één orgaan uit te komen, waar wij er twee stellen.

In de jaren '90, en hiermede wil ik sluiten, schreef koningin Victoria aan Gladstone, dat *zij* elke Home Rule Bill voor Ierlands politieke zelfstandigheid ‘an impracticable form of government’, een niet te verwezenlijken vorm van Staatsinrichting, vond.

De Geschiedenis is over dat vonnis heengestapt. En in het Britsche gemeenebest van vrije en zelfstandige volken staat heden Ierlands Vrijstaat.

HERMAN VOS.

Over Een Geschiedenis van de Nederlandsche Taalgemeenschap

Naar aanleiding van mijn artikel in het October-nummer van den Vlaamschen Gids, getiteld: ‘Een Geschiedenis van de Nederlandsche Taalgemeenschap’, ontving ik van Prof. Dr. P. Geyl een brief, waarin hij tegenover de door mij uitgebrachte critiek stelling neemt. Het is niet mogelijk hier een discussie te openen, waarvan het einde misschien niet te voorzien is. Eerlijkheidshalve echter wil ik een passus uit dit schrijven onder de oogen van onze lezers brengen. Het is een gelegenheid om een misverstand uit den weg te ruimen, dat tamelijk verspreid is.

‘Waar hebt U van mij ooit kunnen lezen’, schrijft Prof. Dr. P. Geyl, dat ‘mijn politieke opvattingen aansturen op de vorming van een Groot-Nederlandschen Staat? Ik heb zeker meer dan eens gezegd dat zoo'n staat de ideale oplossing zijn zou, en ik beschouw de cultureele ellenden van Vlaanderen (en zelfs die van Holland, dat er ook niet zonder is) als ten deele veroorzaakt door het mislukken of uitblijven van zulk een vorming. Dit is echter heel iets anders dan “politiek aansturen op”, en U behoeft het weekblad **Vlaanderen** maar te lezen om te weten hoe weinig mijn politiek streven in de smaak valt van de groep voor wie werkelijk dat aansturen het eenig aannemelijke is. Ik tracht realist te zijn en erken dat het bestaande rechten heeft.’

HANS VAN WERVEKE.

t.o. 134

HENDRIK VAN TICHELEN

Vlaamsche Kroniek Hendrik van Tichelen

Op eigen wijze, zooals het past voor iemand, die er altijd naar heeft gestreefd in zijn werk en in zijn levenswandel blijken te geven van zelfstandigheid en originaliteit, heeft Hendrik van Tichelen het feit herdacht, dat hij nu al vijf en twintig jaar werkzaam is als literator en als paedagoog: hij heeft bijna te gelijk drie boeken de Vlaamsche wereld ingezonden. Het zijn: 'Een kijkje in de brieven en het leven van H.C. Andersen'(1), de zeer keurige vertaling van Andersen's 'Prentenboek zonder Prenten'(2), en een vermeerderde derde herdruk van zijn allermerkwaardigste bloemlezing: 'Poëzie voor Kinderen'(3) - een lijvig boek, dat geroepen is de grootste diensten te bewijzen in het onderwijs door het aankweeken bij kinderen en zelfs bij volwassenen van een zuiver letterkundig inzicht en van zin voor hooger esthetische waarden in de poëzie. Korten tijd vóór Hendrik van Tichelen ons deze bewijzen van zijn met de jaren nog groeiende werkzaamheid bracht, was de tweede druk verschenen van zijn verzenbundel 'Van een kleine Wereld'(4), een meesterwerk in het zoo moeilijke genre der poëzie voor kinderen. Uit deze nuchtere opgave van titels blijkt ten overvloede hoe het plicht is een warm-geestdriftige hulde te brengen aan een animator als Hendrik van Tichelen, die in alle onbaatzuchtigheid en enkel gedreven uit liefde voor wat schoon en goed is in dit leven - in vijf en twintig jaar tijd een werk van beteekenis voor de Vlaamsche gemeenschap heeft opgebouwd.

* * *

Hendrik van Tichelen is een schrijver van waarde. In deze hoedanigheid valt het moeilijk hem juist te situeeren. Hij heeft tal van bellettristische opstellen onderteekend. En even talrijk zijn de zuiver paedagogische bijdragen, met wetenschappelijk karakter,

(1) Uitgave 'De Sikkel', Antwerpen.
(2) Uitgave 'Het Kompas', Mechelen.
(3) Uitgave: Ruquoy, Delagarde en Van Uffelen, Antwerpen.
(4) Uitgave 'De Sikkel', Antwerpen.

doch keurig gestyliseerd, die hij in Noord en Zuid, in boekvorm of in tijdschriften, heeft laten verschijnen. In de historiën der Fransche literatuur wordt altijd een plaats voorbehouden aan de wetenschapsmenschen - historici, wijsgeeren, biologen, mathematici - welke te gelijk hun wetenschap en hun taal dienden. In het engere kader van de Nederlandsche literatuurgeschiedenissen wordt aan de geleerden dergelijke plaats, helaas, niet ingeruimd. We kunnen ons best voorstellen, dat den paedagoog Hendrik van Tichelen, die de Nederlandsche taal hanteert met een zwier en een keurigheid, welke tot voorbeeld strekken mogen aan menig knutselend letterkundige, een ruime plaats zou worden ingeruimd onder de wetenschappelijke essayisten, welke er toch niet zoo talrijk op Vlaamschen bodem rondloopen. Van Tichelen is een talentrijk schrijver, die de waarde der woorden, hun klankgehalte en hun rhythmischen inhoud weet aan te wenden ter scherper omlijning van zijn gedachten en ter kleurige veruiterlijking van zijn gevoelens.

Hoe zou het ook anders kunnen? Is het niet gebleken, zelfs waar hij een dorre wetenschappelijke stof behandelt, dat hij een kunstenaar is - een mensch bij wien de schoonheid de ordening bepaalt van zijn ideeën en van zijn gevoelens, een schrijver, die in zijn productie streeft naar het bereiken van het subtiele evenwicht tusschen vorm en inhoud, naar het verwezenlijken van harmonie tusschen zijn esthetisch voelen en de suggesties van vernuft en rede? Bovendien, zijn eerste uiting was deze van iemand, die de kunst beschouwt als den edelsten levensbloesem, als 't doel, waarheen alle lijnen der menschelijke bedrijvigheid ten slotte convergeeren moeten. Als dichter is Hendrik van Tichelen voor het eerst opgetreden. Hij wendde zich met zijn debuut-bundel - Versjes en Liedjes voor 't jonge Volkje - tot een beperkt onderdeel van de gemeenschap - tot de kinderen. Moeilijker objectief kon hij zich bezwaarlijk hebben gesteld. Door zijn beide verzenboeken: ‘Versjes en Liedjes’ en ‘Van een kleine Wereld’, door zijn folkloristisch getint verhaal in verzen: ‘De waarachtige Geschiedenis van Op-Sinjorken’, door zijn merkwaardige Prentenboeken, en ook door zijn zes bundels ‘Sprookjes en Vertellingen’, behoort Hendrik van Tichelen tot de literatuur.

Hij is, in ons land, de kinderdichter bij uitnemendheid. Geen, die hem evenaart in het vertellen van sprookjes. Geen, die zoo waarachtig blijven kan bij het treffen van den toon, welke voor kinderen past en die, daarenboven - en dat is wellicht zijn allergrootste verdienste - de zeer moeilijke kunst verstaat tevens den kunstgevoeligen lezer, die van zijn kinderjaren nog enkel een frissche en prille herinnering bewaarde, te boeien en te trefren!

Ze zijn in ons land niet talrijk, de auteurs, die voor kinderen hebben gedicht, voor wie het kinderleven een bron was van rijke

inspiratie. Slechts weinig namen komen in ons geheugen boven! De oudere Pol Anri heeft gevoelige kinderverzen geschreven. Jef Mennekens en Alexis Callant vertelden mooie sprookjes, die door hun dieperen zin ook volwassenen boeien. René De Clercq beripmde aardige, door hun volksche rhythmiek op het kindergemoed sterk-inwerkende indrukken. Willem Gyssels' bundel ‘Zij zingen’ bevat levenskrachtige gedichten. Jan Peeters gaf forsche verzen. En dan: Hendrik van Tichelen, de meest bewuste van allen, die ook het best en het volledigst het wezen van de kinderpoëzie doorgrondde.

Het is hier de plaats, om in aansluiting met voorgaande bewering, de aandacht te vestigen op den veel-omvattenden critischen arbeid, door den auteur van den bundel ‘Van een kleine Wereld’ verricht met het oog op de zuivering der kinderpoëzie van alle onesthetische smetten, van valschen literairen smuk en van vervelende, schoolmeesterachtige en derhalve onpaedagogische moraliseering. Op dit gebied is hij de levenwekker geweest. Talloos zijn de opstellen, waarin hij met eerbiedafdwingende onversaagdheid te velde trok tegen de schrijvers van waardelooze boeken, waardoor de smaak van de kinderen op hopelooze wijze werd verknoeid. Deze opstellen liggen verspreid in paedagogische tijdschriften van Vlaanderen en Holland, in ‘Ons Woord’, ‘De Nationale School’, ‘Zuid en Noord’, ‘De Nieuwe School’, ‘Schoolblad voor Vlaanderen’, ‘Moderne School’, ‘Volksontwikkeling’, ‘Gezin en School’, ‘Het Kind’. Een synthetische studie als ‘Over boeken voor Kinderen’[(5)] kan beschouwd worden als een zeer beknopte synthese van den rijkdom aan gedachten en suggesties, welke de auteur zoo mildelijk in zijn opstellen heeft verspreid. Hendrik van Tichelen heeft aldus de basis gelegd, waarop een ook in artistiek opzicht gezonde literatuur voor kinderen kan worden opgebouwd.

Hij heeft het besef doen ontstaan dat ‘het een waarachtige kunst (is), een boek voor kinderen te schrijven, een kunst die recht heeft op iets meer dan oppervlakkige waardeering’.

Zoo thans t'allen kante in ons land wordt geijverd om de jeugd slechts het beste onder het goede te geven, dan mag dit verheugend verschijnsel aan den weldadigen invloed, aan het onverdroten ijveren van Hendrik van Tichelen worden toegekend. Vóór hij aan den arbeid toog, was er weinig... Het veld lag braak. Goede kinderboeken bleken zeldzamer dan witte raven. Een degelijk tijdschrift voor kinderen bestond er in Vlaanderen niet. De kinderpoëzie was een verwaarloosd vak! En thans! Er is iets aan het bloeien gegaan in het Vlaamsche land. Er bestaat thans degelijke kinderlectuur. Er groeit een literatuur voor kinde-

(5) De Nederlandsche Boekhandel, Antwerpen.

ren. Nu vijf en twintig jaar geleden was Hendrik van Tichelen de eenzame zaaier. Op het door hem bebouwde land halen ten huidigen dage velen den rijken oogst binnen.

Het is goed thans eens een dag te rusten en te denken aan hem, die in den harden grond de eerste voren trok, het onkruid uitroeide, de steenige kluiten brak en de vruchtbaarheid voorbereidde. En hem een tol van dankbaarheid te betalen!

* * *

Hendrik van Tichelen.

In mijn geest doemen de herinneringen op. Weer zie ik de dagen mijner jeugd. Het mooiste deel er van sleet ik binnen de vier hooge, baksteenen muren van de Gentsche kweekschool: een gebouw in pseudo-Vlaamschen stijl met hooge trapgevels en spitse hoektorens. Daar studeerde ook Hendrik van Tichelen. Hij volgde er de lessen van de middelbare normaalafdeeling. Er is sedertdien aan hem, naar het uiterlijk, weinig veranderd. Er lag toen al over zijn gelaat een bijna stugge ernst verspreid. Maar de scherpe, doordringende oogen konden plots schelmsch en spottend kijken, terwijl een eenigszins sardonische glimlach de mondhoeken versnokte. Dan was de critische geest over Hendrik van Tichelen vaardig geworden. De woorden welden naar zijn lippen, al sneller en sneller: een vloedgolf van rake gedachten en snedige opmerkingen. Wat de gezonde rede hem ingaf werd door humor overtinteld. Soms schoot een vleugje sarcasme doorheen de in de overijling van een los gesprek gevormde zinnen. Meer als een aankomend debater, een polemist in den dop dan als een dichter kwam Van Tichelen mij in die dagen voor. Artistiek aan hem was enkel de zwarte lavallière, die in dartele strikken van onder den platten boord uitgolfde, en de altijd maar dampende pijp... Hij is die beide attributen, welke in onze jeugd behoorden tot het kunstenaarschap, ook later trouw gebleven.

In de middelbare normaalafdeeling heeft Hendrik van Tichelen een paar merkwaardige professoren gekend - een Guillaume Kirsch, die de Fransche literatuur doceerde met een autoriteit, welke menig hoogleeraar hem mocht benijden, een Geeraart van Rijn, die Engelsch en Duitsch onderwees, een Vercoullie...

Zeker is het, dat Pol de Mont, onder wiens leerlingen Van Tichelen behoorde, toen hii noq de lessen volgde van het Atheneum te Antwerpen, zijn gevoel voor kunst en poëzie heeft doen ontwaken. De groote dichter vatte het onderwijs op als een apostolaat. Hij zond zijn jongens naar het museum, openbaarde hun de schatten der nieuwere Hollandsche poëzie, las voor uit Gorter, Kloos, Perk en andere jonge dichters.

Toen Hendrik van Tichelen te Antwerpen was weergekeerd en aldaar een plaats bekleedde in het stedelijk onderwijs, zette

hij zich doelbewust aan het werk, nadat hij zich een vaste, scherpomlijnde taak gekozen had. Dank zij de taalvaardigheid waarover hij toen reeds beschikte, had hij zich heel gemakkelijk als literator kunnen doen opmerken. Ongetwijfeld zou hij er in geslaagd zijn, onder den invloed van Perk, Kloos en Helena Swarth, een cyclus sonnetten te dichten en hiermee de goedkeuring te verwerven van een of ander invloedrijk ‘Van Nu en Strakser’. De Vlaamsche letterkunde zou aldus wellicht één dichter rijker zijn geworden: één onder de vele! Hendrik van Tichelen stelde zijn talent ten dienste van het kind. Hij was een ‘artist-onderwijzer’, naar het woord van een reeds lang verdwenen Antwerpsch schoolhoofd, van wien, onder den schuilnaam Dav. Vleminckx(6), vóór meer dan vijftig jaar enkele letterkundige bijdragen in thans vergeelde tijdschriften verschenen. Hendrik van Tichelen stelde inderdaad al zijn artistieke gaven ten dienste van zijn paedagogisch ideaal.

Uit de eerste opstellen, die hij verschijnen liet in het Antwerpsche onderwijzerstijdschrift ‘Ons Woord’, bleek duidelijk wat hij wilde: afbreken met sleur en slenter op opvoedkundig gebied, de poëzie een eereplaats in de school doen toekennen, de literatuur voor kinderen tot op een hoog artistiek peil opvoeren. Het gaat niet al de artikels, waarin hij met de hem eigen hardnekkigheid strijd voert ter verdediging en ter verwezenlijking van zijn ideaal, hier op te sommen, laat staan te ontleden. We kunnen slechts wijzen op de nagestreefde doeleinden: de grondige vernieuwing der poëzie voor kinderen, het stichten van een blad voor de jeugd, de oprichting van speciale bibliotheken voor 't jonge volkje.

In 1906 kwam dan Van Tichelen's eerste dichtbundel van de pers. Hij droeg een suggestieven titel: ‘Versjes en Liedjes voor 't jonge Volkje’. Edmond van Offel had enkele stukjes geïllustreerd. Het boekje was rood gekaft. Gouden letters sierden den band. De inhoud verried, hoe de jonge dichter nog tastte, hoe hij zich inspande tot het treffen van den juisten toon, hoe hij worstelde met den vorm, en er was iets ontroerends in de vaak onbeholpen wijze, waarop hij zich heenboog over de kinderziel ten einde te ontraadselen wat haar kon doen trillen volgens den deun van zijn lied... Maar toch werden vele van die versjes gekenmerkt door een frisschen toon en een prettige kadans. Men dacht aan de beste gedichten van J.J.A. Gouverneur, van J.P. Heye. De sterke rhythmenslag deed vermoeden dat de jonge dichter én René de Clercq en vooral Gezelle had gelezen. Hij bracht wat anders. Men mocht van hem verwachten een nieuw geluid!...

(6) David Vleminckx was Jozef van Dongen, tijdgenoot van Frans van Cuyck, Gustaaf Seghers, e.a.

Dit nieuw geluid klonk op uit zijn tweeden bundel: ‘Van een Kleine Wereld’, in 1912 voor de eerste maal gedrukt. Hoeveel rijper dan in zijn eersteling leek de verskunst van Hendrik van Tichelen geworden! Hoofdzakelijk naar den inhoud. Hier was een Meester voorbijgegaan, die de psychologische intuitie van den dichter had aangescherpt, zijn vermogen om tot in de diepten der kinderziel door te dringen had verfijnd. Die Meester was Jan Ligthart, de groote Hollandsche opvoeder, een schoolman naar het hart van Hendrik van Tichelen, een kunstenaarpaedagoog. Ongetwijfeld had de auteur van de verzameling ‘Van een kleine Wereld’, ook nog andere invloeden ondergaan, vooral van de dichters uit dit tijdvak. Het hoeft geen betoog, dat hij de poëzie voor kinderen had bestudeerd. Hij was er echter in geslaagd een eigen toon te treffen, een eigen kunst te scheppen. Zijn kinderversjes brachten poëzie... poëzie, waaraan de kunstgevoelige genot beleeft en die ook het kind bekoorde - want in de kunst van Hendrik van Tichelen volgt ze vaak zeer grillige kronkels, de subtiele lijn, welke het domein van het kind scheidt van de gevoelssfeer van den volwassene... Eén enkel voorbeeld ter illustratie.

Het rankje.

Een jonge rank
Klom frischgroen en slank,
In 't licht van de zon,
Zoo hoog ze maar reiken kon.

De zonne gloeide,
Het stengelken stoeide
Krinkelend op aan den warmen muur;
En ieder knopje ontbloeide
  Fleurig
  In 't middaguur.

Een schelmpje, dat er te spelen plag
En 't rankje in het zonlicht
Zich kronkelen zag,
Hij pakte 't, en drukte,
  En rukte,
  En snukte
Het plantje uit den grond,
Met wortel en stengel...
Hij lachte, de bengel:
‘Hoera, die is mijal!’

Och, kon maar zoo'n rankje
  In stervenspijn,
Eens even een sprekende kindje zijn!

Er zijn in de bundels van H. van Tichelen betere gedichtjes te ontdekken, voller van klank, rijker aan inhoud, maar geen vers, waarin twee levenssferen - die van het kind en die van den levenswijzen mensch - op zoo typische wijze ineenvloeien. Uit de teere woorden der slotstrofe rankt een emotie op, die 't kinderhart beroert en te gelijk een schrijnenden weerklank wekt in 't gemoed van elken gevoeligen mensch. Op die verzen van Hendrik van Tichelen zijn toepasselijk de woorden waarmee Ida Heyermans, de schrijfster van het onvergetelijke sprookje ‘Prins Peter’, de essentie van echte literaire kunst voor kinderen heeft bepaald: Deze ‘moet niet gemaakt zijn, maar ontstaan, niet verzonnen, maar organisch gegroeid in een mensch, die door zijn bizonderen aanleg en zijn bizondere gaven tot het kind vermag te spreken...’.

Die gaven bezit Hendrik van Tichelen, ook wanneer hij sprookjes schrijft en daarin zijn talent van kleurrijk prozaïst tot ontplooiing komen laat. Deze verhalen - er verschenen reeds een zestal bundeltjes met platen van V. Stuyvaert - schijnen wel gegroeid uit het streven van den schrijver om voor het kind speciale vertel-uurtjes in te richten. Zelf was hij daarmee begonnen in 1910. Sindsdien heeft hij talrijke navolgers gevonden. Zoo er heel het land door thans in de scholen, en ook daarbuiten verteld wordt, dan is dit te danken aan het initiatief van Hendrik van Tichelen, welke in een studie - Het Kinderuur - de principes en de practijk van dit nieuwe opvoedingsmiddel heeft uiteengezet.

Een datum van beteekenis in de rijke loopbaan van Hendrik van Tichelen is deze, waarop hij het eerste Vlaamsche kindertijdschrift stichtte. Het werd genoemd ‘Ons Kleine Volk’, en verscheen sedert 1913 als bijvoegsel van het paedagogisch blad ‘De Nieuwe School’. Reeds het volgende jaar veroverde de redacteur Van Tichelen zijn volkomen onafhankelijkheid en richtte hij ‘De kleine Vlaming’ op, welk maandblad thans nog bestaat en zich langzamerhand heeft ontwikkeld tot het degelijkste goedkoope tijdschrift voor kinderen, dat op dit oogenblik in de Nederlanden verschijnt[7].

Uit wat voorafgaat, zal wel niemand besluiten, dat Hendrik van Tichelen behoort tot het genus der theorieën-bouwende kamerpaedagogen. Hij stond voortdurend in 't volle leven, te midden van den gedachtenstrijd, welke hem lief is, waaraan hij zich nooit onttrok en die hem een aantal soms scherp-polemische artikels in de pen gaf. Hij is geweest een man van de daad. Te Antwerpen, waar hij lange jaren leeraarde, stichtte hij een ‘schoolmuseum’, dat, na een tienjarig bestaan, geworden is tot een model-instelling.

* * *

(7) Uitgave van den redacteur, Vincentiusstr. 67, Antwerpen.

Al te summair hebben wij in de voorgaande bladzijden de zoo veelzijdige als uitgebreide werkzaamheid geschetst van Hendrik van Tichelen, literator en paedagoog, die, vóór vijf en twintig jaar, als jong onderwijzer, zijn eerste artikel liet verschijnen in een bescheiden, maar zeer interessant onderwijzerstijdschrift met plaatselijk karakter en die thans, conservator van het schoolmuseum zijnde en behoorend tot de enkele leiding-gevende paedagogen van ons land, een gevierd medewerker is van de grootste vakbladen in Noord en Zuid.

Slechts zij, wier leven steriel was, bejammeren hun voorbije jeugd. Voor hen, die elk uur van hun bestaan hebben gevuld met arbeid, baart het besef van het voorbijgeglij der dagen geen smartelijk gevoel..

Terugblikkend op het verleden meten zij hun veroveringen en ook hun krachten voor den nieuwen strijd, die geen zelfverteedering duldt, geen nutteloos gemijmer over de vergankelijkheid der levensdingen.

Hendrik van Tichelen, thans geworden een man met rijpe krachten, mag zich verheugen in het besef, dat hij veel van zijn jeugddroomen leven, vorm en bestaanskracht heeft geschonken.

Dit besef moge hem sterken voor de nieuwe taak, die hem wacht. Mannen met zoo groote arbeidskracht als van Tichelen bezit, versagen nooit. Hij gaf zijn volk reeds veel. Hij zal het nog meer schenken in de toekomst. Want zijn aanzienlijk en veelomvattend werk is gegroeid uit en beheerscht door: liefde. Liefde voor zijn vak. Liefde voor het kind. Liefde voor de schoonheid.

LODE MONTEYNE.

Boekbespreking

J. Coopman: *De Haven van Antwerpen*. (Antwerpen. P. Meerbergen, Louizastraat, 19); 1931; 30 fr.

Schrijver biedt ons een flink gedocumenteerd werk over de haven van Antwerpen. Hij beschouwt haar inrichting, haar bewerktuiging, haar economische, aardrijkskundige en geschiedkundige beteekenis. In een vergelijkende studie tusschen Antwerpen, Rotterdam en Hamburg bewijst hij, dat de Belgische en de Middeneuropeesche handelaars er alle belang bij hebben hun goederen langs onze haven te verzenden. De auteur breekt een lans voor een degelijker eigen koopvaardijvloot, nog zoo erg door sleur en slenter veronachtzaamd. Wat het werk voor een modern mensch onmisbaar maakt, zijn de nauwkeurige gegevens over de 'custom of the port', het lossen en laden, de onderscheidene onkosten, de spoor- en toltarieven, steeds in vergelijking met andere wereldhavens en die de reusachtige voordeelen van de onze doen uitschijnen. Hartelijk wenschen wij schrijver en uitgever geluk: zij zullen er in slagen onze metropool beter te doen kennen en te doen liefhebben.

JOZEF PEETERS.

Nieuwe uitgaven

Van Jos. Janssens, Antwerpen:

OMER WATTEZ: Arnold van Schoorisse, historisch drama in 5 bedrijven, uit den tijd der Artevelden; 107 blz.

Van Excelsior, Brugge:

De Tijdstroom, maandschrift voor kunst en letteren; 2e jaar, n^{r} 1; 48 blz. Per jaar 40 fr.; per nummer 5 fr.

Van A.A.M. Stols, Brussel:

Helikon, maandschrift voor poëzie; 1e jaar, n^{r} 8; 16 blz. Per jaar (10 nummers) 50 fr.; per nummer 6 fr.

Van N.V. Em. Querido's Uitgeversmaatschappij, Amsterdam:

A. DEN DOOLAARD: De Druivenplukkers; 304 blz.

FRANÇOIS PAUWELS: De Vrouw met de twee Gezichten; 235 blz.; *f* 3.25; geb. *f* 3.90.

Van J. Philip Kruseman, 's-Gravenhage:

W.G. VAN DER TAK: Spinoza; 189 blz., met 21 illustraties (portretten, fac similés enz.); *f* 2.75; geb. *f* 3.75.

Eerste nummer van de reeks: Helden van den Geest. Levensbeschrijving van Spinoza en uiteenzetting van zijn wijsbegeerte. Wij stippen o.a. de volgende

hoofdstukken aan: De mensch; De aandoeningen of 's menschen dienstbaarheid; De rede of 's menschen vrijheid.

Dr. H. OLDEWELT: Plato; 109 blz. met illustraties; *f* 2.75; geb. *f* 3.75.

Levensbeschrijving, waarin vooral op den omgang met Socrates gedrukt wordt en de werken van den wijsgeer ontleed worden. Vermelden wij een uitvoerige bespreking van het Symposion, De Ideeënleer, Staatkunde. In het grootste van Plato's schriften, de Wetten, dat slechts in enkele uiterlijkheden het karakter van een dialoog volhoudt, treedt de philosoof tegenover den staatsman op den achtergrond. Verschillende der door hem uitgesproken gedachten vonden later in Athene toepassing; maar ze hebben te sterk een karakter van een dwang van hooger hand, dan dat de vrije Atheensche burger hen blijvend verdroeg.

Een boek dat veel belangstelling zal gaande maken en verdient.

Prof. Dr. G.A. VANDENBERGH VAN EISINGA: Hegel; 105 blz., met 20 illustraties; *f* 2.75; geb. *f* 3.75.

Behoort, als de twee voorgaande werken, tot de reeks Helden van den Geest. Hier geldt het een biographie: jaren van voorbereiding; huisonderwijzer te Bern en te Frankfort; docent te Jena; pedagoog te Neurenberg; hoogleeraar te Heidelberg en te Berlijn, waarbij dan telkens zijn geschriften, colleges, polemieken worden ontleed en aangestipt dat hij zijn eigen stelsel beschouwde als de synthese van alle voorafgegane partieele waarheden en de wijsbegeerte als een zich zelve bewijzende wetenschap. Over de philosophie der geschiedenis en de philosophie van den godsdienst handelt mevrouw Dr. J. van den Bergh van Eysinga, geboren Elias in een afzonderlijk hoofdstuk: Hegel als historisch denker, dat hoogst interessant en ook voor den profanen lezer bevattelijk gemaakt is.

HENRIETTE ROLAND HOLST: Guido Gezelle; 111 blz.; *f* 1.90; geb. *f* 2.50.

Van de N.V. Hollandia-drukkerij, Baarn:

MARGARET KENNEDY: Het zwarte Schaap van de Familie, uit het Engelsch vertaald door N. BRUNT; 318 blz.; *f* 2.40; geb. *f* 3.25.

Van de uitgeversmaatschappij J.B. Wolters, Groningen:

SEM DRESDEN: Algemeene Muziekleer, naar den 11n druk van J. Worp-S. van Milligen geheel opnieuw bewerkt; 443 blz.; *f* 5.25; geb. *f* 5.90.

Van de drukkerij Charles Peeters, Zout-Leeuw:

OMER VAN AUDENHAEGE: Over ‘Elkerlyc’; 19 blz.

Jeugdherbergen[1]

Zoo ik hier een en ander over jeugdherbergen mededeel, geschiedt dit omdat ik overtuigd ben dat in deze instellingen een krachtig middel ligt om bij de jeugd levenslust, levensreinheid en rasbewustzijn op te wekken en haar daadwerkelijk te bewijzen dat er een edeler ideaal bestaat dan drankhuizen en sport.

De benaming jeugdherbergen is hier nog vrijwel onbekend. Zij heeft niet de beteekenis die men op het eerste zicht zou geneigd zijn er aan te geven, d.w.z. huizen van braspartijen, onderhouden door schaamtelooze menschen, huizen waar de reine jeugd al haar zedelijkheid en al haar idealisme zou versmoren in een verpestende Bacchusatmosfeer. Want ware het wél zoo, dan moesten wij die huizen bekampen in plaats van hun oprichting vóór te staan.

Maar wat zijn dan eigenlijk jeugdherbergen?

'Het zijn tehuizen voor de trekkende jeugd, d.w.z. de jongeren die van oord tot oord reizen per trein, per boot, per fiets of te voet, - tehuizen waar ze na een vermoeienden dagtocht herberg vinden: het is hier de beteekenis van het oude Nederlandsche woord: herberg, hier zijt ge veilig. Het zijn tehuizen waar de jonge trekkers, na een gezonde inspanning op voet-, fiets- of boottocht, een gastvrij onderdak vinden in een eenvoudige, rustige omgeving, in den regel op een mooi gelegen punt in het landschap[2].'

Door de bevordering van deze mogelijkheid tot trekken ontwikkelt men gelijktijdig de liefde tot de natuur en tevens den eerbied voor alles wat leeft en is.

(1) De schrijver was door de afdeeling van het Willems-fonds te Baasrode aangeduid om op de algemeene vergadering van het Willems-fonds (Gent, 25 October 1931) dit onderwerp in te leiden en de vraag te stellen of het niet op den weg van het Willems-fonds zou liggen 'de mogelijkheid en de middelen tot het oprichten van jeugdherbergen in Vlaanderen te onderzoeken.'

(2) Mededeeling van de N.J.H.C., 1930.

De vrije natuur is een krachtig wapen tegen de verwoestingen der tuberculose en het gebruik van alkohol, waar zoovelen onzer Vlaamsche menschen aan ten onder gingen.

Het lijkt mij onnoodig de voordeelen op te sommen die een verblijf buiten verschaft aan het kind, dat de in het jachtige, enerveerende leven van de groote stad verloren gezondheid terugzoekt.

De jeugdherbergbeweging vond zijn ontstaan in Duitschland, waar in 1910 de eerste jeugdherbergen werden opgericht door een leeraar, Dr Schirmann, den huidigen voorzitter van het 'Reichsverband für deutsche Jugendherbergen.'

Dank zij den steun dien Dr. Schirmann vond bij partikulieren en bij maatschappijen van allerlei denkwijze, was het hem mogelijk in twee jaar tijd reeds 17 jeugdherbergen tot stnenden weerklank wektmenlijk niet minder dan 3000 overnachtingen boekten.

In 1919 werd op den burcht Altena het 'Reichsverband für deutsche Jugendherbergen' opgericht, waardoor een schakel werd gelegd tusschen al de toen bestaande inrichtingen, ten getale van 300.

Door de innige samenwerking en de belangstelling, voor dit edele werk bij het Duitsche volk opgewekt, steeg het aantal jeugdherbergen in twee jaar tijd van 300 tot 1300.

Deze uitbreiding bleef de volgende jaren aanhouden en heden telt Duitschland niet minder dan 2500 dezer instellingen en het doel is het aantal op 5000 te brengen.

Zelfs hebben de Duitsche steden er niet voor teruggedeinsd op eigen kosten jeugdherbergen op te richten en zoo bezit Keulen bv. een modelinrichting met niet minder dan 600 bedden, centrale verwarming, 'n leeszaal met bibliotheek en een speelplein met turntoestellen.

De landen rond Duitschland zagen dadelijk het belang in van dergelijke instellingen en thans telt het kleine Zwitserland reeds 170 jeugdherbergen.

Behalve dit zijn in Zweden, Denemarken, Estland, Letland en voornamelijk in Oostenrijk talrijke jeugdherbergen ontstaan.

De Nederlandsche Jeugdherbergcentrale beschikt reeds over 30 inrichtingen en de belangstelling voor het werk groeit van dag tot dag aan.

En in Vlaanderen?

Sinds eenigen tijd vertellen allerhande tijdschriften iets over jeugdherbergen en alle zetten ze ons aan er een degelijke propaganda voor te voeren, opdat ook ónze volkskinderen, die meer dan welke andere ook, heropbeuring noodig hebben, zouden kunnen genieten van de vrije, open natuur, om hen zoo te brengen op een peil van hoogere kultuur, van grooter geestelijk bestaan.

Buiten de voordeelen die de jeugdherbergen bieden op kultureel gebied, zijn ze ook van groot belang van uit een internationaal standpunt gezien, want jongens en meisjes van alle denkwijze, van alle nationaliteiten verblijven in de jeugdherbergen en het kameraadschappelijk onder mekaar zijn is niet van aard om tusschen de Europeesche jeugd hatelijke gevoelens aan te kweeken, maar integendeel zullen door deze wederzijdsche ontmoetingen de zeden van de eene jeugd door de andere beter begrepen en gewaardeerd worden. De eene zal verduldiger worden tegenover de andere en het mekaar beter begrijpen zal er toe bijdragen om den internationalen vrede te bewaren.

Ik voel het mij als een plicht, terwijl ik hier spreek over de jeugdherbergen, een woord van innige hulde te brengen aan eenige jonge Vlaamsche durvers, Vlaamsche studenten, die, zonder financieelen steun, zonder belangstelling van buiten, de eerste jeugdherberg van ons land stichtten.

Als eenige middelen hadden ze hun van thuis meegekregen zakgeld en het vurig idealisme van hun 18-jarige jeugd. Deze jonge ondernemers zijn de leden van de studentenkringen ‘Morgendauw’. ‘Zonnelicht’ en ‘Vlaamsche Padvinders’ uit Brussel. Ik wil terloops doen opmerken dat de groep ‘Morgendauw’ bereid is in om 't even welken kring een avond te gaan vullen met een voordracht over jeugdherbergen, volksdansen en volksliederen, opgeluisterd door lichtbeelden, zang, dans en symphonische begeleiding.

Dagen en avonden hebben de leden van de opgesomde kringen aan een afgehuurde schuur gewerkt en schoongemaakt. Klein en groot, meisjes en jongens staken een handje toe en op 17 Mei 1.1. werd de eerste jeugdherberg in Vlaanderen, ‘Sippelberg’, ingehuldigd te Ganshoren bij Brussel.

‘Sippelberg’ biedt slaapgelegenheid aan 12 meisjes en 15 jongens en is gelegen op het mooiste punt van Ganshoren.

Sinds zijn opening bezochten reeds meer dan 150 gasten, waaronder Duitschers, Tjechen, Hollanders en Vlamingen ‘Sippelberg’, met meer dan 200 overnachtingen.

De jeugdherbergbeweging wil de jeugd niet wennen aan luxueuse hotels, maar aan sobere en eenvoudige tehuizen. ‘Zij wil aantoonen het nut en het geluk van orde en de gevaren en het onplezierige van wanorde in de gemeenschap. Zij wil de jeugd leeren sociaal en altruistisch te zien, te voelen, te denken en te handelen[(1)].’

Groepeeringen die in Vlaanderen aandacht zouden wijden aan de jeugdherbergenbeweging, zouden toonen welk groot belang zij stellen in het welzijn en de ontwikkeling van het Vlaamsche volk. Tevens zouden ze èn door de Vlamingen èn door de Vlaamsche jeugd èn door het buitenland gewaardeerd worden om het werk van liefdadigheid ten voordeele van de kinderen onzer Vlaamsche werklieden, die zich, in de jeugdherbergen, zouden thuis voelen in het gemoedelijk samenzijn met onze studenten, aan wie de jeugdherbergen praktische studeermethodes zouden bieden.

We zouden het een werk van internationale beteekenis noemen!

Baasrode, October 1931.
MARCEL DAMAN.

(1) Naar Bosch en Hei.

[Drie gedichten]

Gelofte

Nu de Zomer natrilt over ons hoofd,
hebben we elkaar weer liefde beloofd.
Ons hart gaat open en toe met den dag:
is de hemel niet blauw, dan sterft onze lach.

Zeg, houden wij waarlijk wel van elkaar?
Of is dit een spel onzer jeugd zoo maar?
En groeien er kinderen uit dien geest,
vieren wij ook eens óns jubelfeest?

Kom, zet uw gelaat eens open voor 't mijn,
en lach nu of ge mijn moeder zoudt zijn.
Zie gij dan, of ge achter den glans van mijn bril
Den ernst niet vindt van uw vaders wil.

Me dunkt dat ik nog zoo'n moedertje zag,
in wier oogen er evenveel teerheid lag.
En straalt uit mijn oog die innigheid niet,
die ge op 't oudste portret van uw vader ziet?

Zijn der ouderen deugd en der ouderen trouw
ook niet gegroeid uit 's levens rouw?

Kom mee, nu de Zomer trilt op ons hoofd,
we hebben elkaar de liefde beloofd!

Marine

Ik heb het lied der baren
gewonden rond uw vingeren;
ik heb den geur van zeewier
gevlochten door uw haren;
en mijn liefde is jonge meeuwe
in het Westen van uw oogen.

Zoo God nu toch eens komen wou
met zijn Drie Koningen als visschers,
zou ik weer probeeren te bidden gaan,
met boven mijn hart de maan vannacht.

Ge lacht!
Helaas! Ge hebt gelijk: we zijn te zacht
van hoop:

't zijn niet wat sterren en een sikkelmaan,
die voor ons den hemel open doen gaan.
Kom, zoeken we het geluk niet hier
in den deun van een lied
en den geur van wat wier:

simpel zijn gaat niet altijd op.

Stille Dood

Dees nacht -
heb ik het meisje dat mijn lief wou zijn
met droom-duistere handen
doodgewurgd.
Ik heb haar afgelegd op mijn herinneringen;
nu ligt ze bleek en schoon
tot de Tijd,
de kistenmaker, komt.

Een witte doek van vriendschap
leg ik vast en zeker
op de vale vlekken van haar kele,
en de purperen kringen om haar toegeloken oogen
zal ik temperen
met een waas van een lach en een traan.

Nu wacht ik op het wonder:
dees nacht ging in haar laatsten blik
een vergeet-me-nietje aan 't bloeien.

K. JONCKHEERE.

Maurice Ravel's
Pavane pour une Infante défunte
in 'n metriese omzetting.

Er speelt voor 't raam wat herfstgesponnen zonnevlas,
In 't lui gedoe van late wind...

En binnen tegen 't loodgeruite kleurenglas,
Het zilverwerk van spinnewebben bindt...

Al achter 't roodfluwelen hanggordijn,
Met blauwe franje hier en daar...

En om de kopren sirkelringen gouden schijn,
In 't groene licht van kandelaar...

Die bloeit als bloem uit 't oude vloer van zwart tapijt,
Met lange schaduw op de muur...

Waarlangs in glans het stof van najaarszonne glijdt,
Met uit de klok 't namiddaguur...

Er is heel diep parfum zwaarrood van vruchtenschaal,
Er slapen middeleewse dingen in het vaal,
En 't schrijn met op den gouden rand,
De zwarte brand,
Van diamant...

In 't kistje ligt
Met wittig licht,
Jou dode haar
Wonderbaar...

Er fonkelt dof
Op blonde stof,
'n Groene traan
Zonnewaan...

Je strakke lach
In matte dag,
Van rood kristal
Schreien zal...

Op lang kadans
Van liefdedans,
Met zilverstreep
Zijden sleep...

Verstijfde zang
Tot perelrang,
Om u die zijt
Heiligheid...

Parfum die zacht
Je volheid bracht.
Van irreëel
Puur juweel...

O lelie, houd
Je licht van goud,
En rondom rijs
Vlam van ijs...

Gij die komen
Kwam in dromen,
Liefde lijden
Verschijden...

God aanschouwen
Handen vouwen,
Witte dingen
Bezingen...

Als ster die viel
Zo stierf je ziel,
In blauwe lucht
Bleke zucht...

Rust in vrede
Roze bede,
Ginder ver
Ster...

Er speelt voor 't raam 'n herfstgesponnen zonnedraad,
In 't lui gedoe van late wind...

Het liedje van de trein dat in de verte gaat,
En in 'n blauw gons verzwindt...

Nog vol van hene zomers zoemend gulden kanadas,
Maar ginder stil de linden staan...

'n Vogel tekent slank z'n schaduwlijn op 't gras,
Wijl vijver roerloos zon ziet gaan...

'n Koe die drinkt aan gindse nevelwitte sloot,
Er streelt 'n warme muntengeur...

Allangs de Lei is noen ver weg op zonneboot,
Nu oude veerman peinst aan deur...

'n Lijntje rook en zang van kinderstem op 't erf,
En d'avend in de wilgen als wat blauwe verf,
En regentuin rond dromenslot,
En zang en orgelspel voor God...

Zomer 1931
HERMAN A. THIERY.

A Voce sola...
Slot[1].

Het ekspressieve in de muziek! Ten rechte beschouwt de Florentijnse theoreticus de ekspressie, het nieuwe en zo door-en-door individualistiese bestanddeel, dat de Italjaanse Barok de muziek heeft bijgebracht, als de zinrijkste en meest waardevolle winst van de nieuwe stijl, ofschoon zij door de Florentijnen zelf niet tot zelfstandige betekenis is opgevoerd. Het was het voorrecht van de volgelingen om reagerend op te treden tegen haar strenge wetten en de begeleide monodie te ont-wikkelen en bevrijden uit een al te knellende dwang. De latere meesters hebben de ekspressie gemaakt tot een van de wezenlikste elementen der muziek, zonder hetwelk weldra het muziekaal bewustzijn ondenkbaar zou worden. Het zijn niet de Florentijnse komponisten die, te zeer beperkt door een vooropgestelde esthetiek, de muziek hebben verheven tot de meest konkrete uiting van 's mensen geheimzinnigste zielsbewegingen. Maar het blijft hun grote verdienste de grondvesten te hebben gelegd van een nieuw muziekaal gevoel, dat nu reeds meer dan drie eeuwen voortbouwt op het affektieve karakter dat zij hun stijl verleenden en dat ten overstaan van de middeleeuwse meerstemmigheid een geweldige ommekeer vertegenwoordigde.

De vokale huismuziek der Italjaanse Barok heeft van de hand alle vormen van de lyriek moeten scheppen. De individualisties-denkende musicus stond met de pas-geboren ‘arte di ben cantare’ voor de oplossing van geheel nieuwe opgaven, waaronder die van de afgeronde, gesloten vorm wel de moeilikste was. Dat de krachten niet dadelik gevormd waren voor zulk een taak, die toch scholing en voorbereiding onderstelde en dat de meesters op

(1) Zie blz. 74.

menig punt een pijnlik tekort moesten ondervinden ligt voor de hand. Maar van huis uit bezit de Italjaan een natuurlike drang naar en een levendige behoefte aan preciese vormen; zijn geest is niet vatbaar voor het onbepaalde en vage. Vandaar van den beginne af de pogingen tot het realiseren van een gestileerde vorm, want met de tegen de geest der muziek indruisende recitatieve stijl van Florence kunnen de musici voor de lyriek niet lang genoegen nemen. Reeds in de eerste jaren van de zeventiende eeuw, toen de komponisten menige lamp brandden op het altaar der nieuwe waarheid, gaan van verschillende zijden klachten op tegen het 'tedio del recitativo' en de reaktie blijft niet uit. Trouwens, de eerste proeven van begeleide monodie vertonen reeds een zekere wending naar afgeronde ekspressievormen, alhoewel de meesters voortdurend in hun bewegingen belemmerd worden door de tirannie van het vers. Voorshands blijft dat vers een hele poos de muziekale vorm bepalen en slechts aarzelend durft de toondichter af en toe zijn recitatief versieren met moeilike vokalises, een rest van de vroegere improvisatiekunst, die niet alleen een konsessie zijn aan de eisen van de zanger om zijn vaardigheid ten toon te kunnen spreiden, doch allereerst een behoefte om aan de muziek haar rechten weer te geven, die zij bij de uitvinding van de stile recitativo zo jammerlik had ingeboet. Bijna tegelijk verschijnen in de monodistiese muziek de uitdrukkingen madrigale en aria; de eerste niet in de betekenis, waarin ze tot dan toe was gebruikt, de twede ook niet in de zin, die ze achteraf zou verwerven. Voor het madrigale gaf het vers de norm; de kompositie, welke die benaming droeg, was een nog onsymetries, 'duichkomponiertes' en vrij gedeklameerd geheel, een 'monolieth' naar de zeer juiste term van Henry Prunières, zonder herhalingen of afzonderlike strofes en bij al de eerbied welke de musicus toont voor versmaat en diktie is het madrigale in feite een pathetiese arioso, waarin de melodie tracht op de voorgrond te treden. De aria is meer bescheiden in haar omlijning, haar melodiebouw is eenvoudig en populair getint; haar kantilene laat zich veelal in periodes ontbinden; daarbij komt nog, dat zij graag behandeld wordt als strofenlied met danskarakter.

Deze oer-vormen van de muziek a voce sola: de vrijere madrigale-vorm en de muziekaal-gebonden aria, beoefend niet

alleen door haar uitvinders, de Florentijnen, doch ook in Noord-Italië en te Rome, waren de uitkomst van een bewust redeneren en een konsekwent beproeven. Uitkomst, maar tevens ook weer vertrekpunt. Want al bleven zij gedurende ruim een paar decenniën opgeld doen, al vindt men deze twee grond-typen in de talrijke bundels vokale komposities in de eerste periode der monodie, toch worden zij, dank zij de voortdurend zoekende en omvormende scheppende geest, die de mensheid steeds innerlik beweegt, opgestuwd naar meer gebondenheid, naar hogere stilisatie.

In den beginne blijven de beide typen streng uit elkaar gehouden. Het zuiver deklamatories recitativo, het genere rappresentativo, dat bijna pijnlik elke vokale versiering of koloratuur vermijdt, wordt tot bijna in het midden der nieuwe eeuw beoefend naast de canzonetta, onder welke benaming terzelfder tijd de aria in voege blijft. De canzonetta is in de overvloedige produktie der vroegmonodie draagster van de lyriek, die zij in zekere mate dramaties beklemtoont. Zij draagt het duidelikst de sporen van haar literaire oorsprong en verraadt de standvastige eerbied van de musicus voor de dichter en zijn geritmeerd woord. Zo sterk konsentreert zich de aandacht van de talrijke volgelingen van de nieuwe verkondiging op de poëzie, dat men er te recht heeft kunnen op wijzen hoe heel de ltaljaanse Parnassus van Petrarca tot en met Tasso in de ‘nuove musiche’ weer een kortstondige heropleving doormaakte. En hoe streng het schema van de canzonetta ook bepaald werd door de bouw van het vers en evenmin als in het muziekdrama de komponist er zich kon bevrijden van de schim van de Oudheid vermits de muziek heel innig aansloot bij de prosodie van het anakreoontiese liedje, toch ademt zij al de frisheid en het jeugdig optimisme, die met de ontluiking van nieuw leven gepaard gaan. Aan haar nieuwe, weliswaar nog behoeftige vorm drinken de komponisten zich dronken: lente-gevoel vervult de jonge canzonetta en de liefde en de geestdrift waarmee de monodist er zich op toelegt getuigen genoegzaam voor zijn vreugde in de verovering van een ekspressiemiddel, waarin hij, voorloopig althans, de dichterlikste volmaaktheid en de schitterendste verwezenliking van het antieke ideaal meende te ontdekken.

Voorlopig! Want het zal weldra blijken, dat de muziek weer worstelt om de suprematie over de dichter. In het madrigale trouwens maakte de melodie, dank zij een grotere beweeglikheid van de bas, zich reeds vrijer. Maar de werkelike emansipatie kon pas voor goed een aanvang nemen, nadat zich de betekenisvolle samensmelting van de beide typen: canzonetta en madrigale had verwezenlikt. De innerlike muziekale gebondenheid, die beide afzonderlik ontbrak, groeide als van zelf uit hun ineenvloeien, wat echter slechts een eerste stap was naar het scheppen van de definitieve vorm der aria - en hier nemen we de term weer in zijn moderne zin - altans zoals die gedurende nagenoeg drie eeuwen, en wel van het begin der zeventiende tot het einde der negentiende eeuw, algemeen de vormen der vokale muziek beheerste. Een verdere baanstreek naar vormverwijding volbracht de komponist wanneer hij de strofiese verdeling van de zang niet langer in het enge keurslijf van éen zelfde melodie dwong en de melodiese variatie boven een ongewijzigde bas in het leven riep. Daardoor realiseerde hij een vokaal stuk, dat niet enkel door zijn tekst, doch bepaaldelik door een zuiver muziekaal procédé een gesloten eenheid vertoonde. Een veld van onbegrensde mogelikheden lag tans voor de meesters open: de canzonetta en het madrigale hebben door vruchtdragend kontakt de **arioso,** met meer lenige en brede melodie-lijnen, organies doen uitbotten, wat ook de scherpere scheiding tusschen eigenlik recitatief en eigenlike aria met zich meevoerde. Van lieverlede ontvouwt zich de strofiese aria tot een hartstochtelik-bewogen zang, aanvankelik geskandeerd door gelijke kadanzen, en wiens afzonderlike delen door evenwichtige en harmonieuze verhoudingen worden geniveleerd. En van een bepaald ogenblik af betitelen de musici deze uitvinding met de, ook voor de toekomst zinrijke, naam van **cantata.** Want op de cantata a voce sola gaat de profane vokale kamermuziek in het Italië van de zeventiende eeuw zich konsentreren en haar beslist opvoeren tot het meest gedegen beeld van het muziekaal geweten der natie. De cantata da camera doorloopt verschillende stadia eer zij dat uitzicht verkrijgt, dat in de muziekgeschiedenis geldt als haar eindelike formule, die echter onvermijdelik in stereotype verstarring vergaat en vervlakking van de scheppende drijfkracht met zich meevoert.

Nieuwe elementen verschijnen bij elke stap! ‘Wie viele Erste gibt es in Italien und wie viele Erfinder!’ zegt Finck met recht. De tijd, geladen met artistieke spanningen, tracht haar ekspressiemogelikheden uit te breiden en zoekt naar stevigere vormeenheid. Daarbij naderen de komponisten van wereldlike zangmuziek andermaal met de schepping van de zogenaamde rondocantata, die een hele spanne lang de gangbare munt blijft en bepaaldelik door een ariose-opgevat refrain gekenschetst wordt. Het is de vruchtbaarste, en wat het zuiver menselik gehalte betreft, alleszins de zwaarste en meteen ook soliedste periode in de kamermuziek a voce sola, waarin zij haar markantste figuren en werken voortbrengt en voor de toekomst blijvende waarden schept.

Het lijdt geen twijfel of de profane solocantata zeer beinvloed wordt door het dramma per musica, dat in minder dan tijd gaat uitgroeien tot de romantiese en virtuoze schepping van het Italjaanse seicento en spoedig, maar dan als opera, als zijn wereldprestatie zal gelden. Dat anderzijds de dramatiese muziek ook aan de kamerkantate heel wat te danken heeft ligt voor de hand: de wisselwerking tussen deze beide, zo uiteenlopende muziekale vormgevingen, zal feitelik nooit ophouden te bestaan en in het histories ontwikkelingsproces van de vokale solo-kompositie dient dikwels de verklaring der fenomenen gezocht langs de andere kant, op een gebied dus, dat maar weinig geestelike verwantschap met haar stiller, intiemer en noodzakelik ook degeliker karakter vertoont. De profane solokantate verkrijgt als zodanig pas dan haar universele zin, wanneer zij, juist onder die invloed van het theater, opbloeit tot ‘een vokale kompositie, die samengesteld is uit een reeks kontrasterende afzonderlike onderdelen, met instrumentale begeleiding.’ Heel de latere cantata-literatuur zal niets wezenliks aan deze bepaling vermogen te veranderen en de zo overvloedige produktie op dit gebied kan aan de standaard-vorm worden getoetst: de cantata kan gekenschetst worden als het half-dramatiese, half-lyriese lied der zeventiende eeuw.

Het spreekt van zelf, dat de fantazie voortdurend wakker bleef om alle hulpbronnen te nutte te maken, dat de aangeboren vindingrijkheid van de Italjaan niet te kort schoot om alle bestaande muziekale middelen te gebruiken ten einde de cantata, binnen de grenzen van haar beperkte omlijning, tot een steeds

omgewoeld veld van eksperimenten te maken. Van de begintijd der monodie af had de komponist blijkbaar voorliefde getoond voor de gezongen dans en hij aarzelde niet om hem in de cantata op te nemen in zijn menigvuldige, levendige en kleurige uitzichten. De beweeglikheid van de solc-kantate wordt aanzienlik verhoogd door het aanwenden van de diverse vormen van het balletto, bepaaldelik van de ciaccona, de gagliarda, de siciliano en later ook van de minue en het minuetto. Met vooringenomenheid zullen trouwens de meesters steeds deze dansliederen, naast andere zoals de bourrée, de sarabande, de gavotte, de rigaudon en de francese, ook als zelfstandige kompositievormen, blijven beoefenen en ze bij voorkeur aanwenden tot de ekspressie van tedere, lichte en blijmoedige ervaringen en gevoelens. Maar ook andere, vanwege hun verscheidenheid geliefkoosde, varianten van het aria-type, zoals het lamento, het echo, het enigmo, het cappriccio en het scherzo verruimen het begrip en tillen de cantata op tot een echt zanger-stuk.

Rijpheid en verstarring liggen niet zo ver van elkaar verwijderd. Ook in de kamermuziek a voce sola kan men best konstateren hoe een vorm, wanneer hij tot zijn laatste vezels is uitgeput, ten slotte gaat verwelken en vervloeit in eentonige en geesteloze gekunsteldheid. Nadat het plan van de cantata was herleid geworden tot de opeenvolging van twee, doorgaans in karakter zeer verschillende, aria's, gescheiden door een recitatief wiens funktie bestaat in het motiveren van het kontrast tussen beide, en nadat de aria, zelfs wanneer ze af en toe verschijnt met de er doorheen geweven tegenstem van een obligent-strijkinstrument, verlaagd is geworden tot een eenvormige, aan strenge zin-loze stelregels onderworpen ‘Tummelplatz’ van virtuoziteit, uiterlikheid dus; wanneer de da capo-vorm, aanvankelik door logiese beweegredenen gewettigd, weldra als een afgeteerd skelet tot een leven- en zielloos orgaan is vervallen, wanneer het middel tot doel is geworden, kan de cantata als draagster van menselike ervaringen en hartstochten niet langer stand houden en wordt het genre stilaan verlaten. Wel blijven nog enkele meesters haar grootheid beseffen en gieten in haar typiese standaard-vorm nog een volheid van emotie en een rijkdom van idee, die des te groter schijnen, omdat

de dekadentie niet kan ontweken worden. Van de frisse en spontane ontboezeming, welke de strofiese aria rond het midden en tegen het einde van de zeventiende eeuw geweest was, wendde zij zich geleidelik naar de melodieuse en verwekelikte oppervlakkigheid en kwam er konventie in de hartstocht en sentimentaliteit in de lyriek.

In zijn wordingstijd is elk artistiek uitdrukkingsmiddel het interessantst en het zuiverst. Ons onderwerp begrenst hier juist dat tijdvak van worstelen en eerste vormgeving, dat zich uitstrekt tot nagenoeg de eerste decenniën van de achttiende eeuw. Want daarna raakt de vorm der cantata geheel afgesloofd, is dan enkel nog een verkwisting van louter techniese grepen, maar de leegte is zo schrijnend, dat van stijlmomenten nog nauweliks spraak kan zijn.

Voor het seicento nochtans was de cantata da camera de meest universele kunstekspressie. Zij bleef het langst geschoond van de smaak-verbastering, welke op het gebied der vlug tot spektakel ontaarde opera zo gemakkelik ingang vond. Ook de ijdelheid, die het theater vanwege zijn mondain karakter moest ontwikkelen, zowel in de dichter en de komponist als in de zanger en de danseres, kon in de vokale huismuziek niet gestreeld worden, zodat deze, zelfs wanneer de zangkunst als technies verschijnsel in de achttiende eeuw haar triomfen gaat vieren, toch nog een zekere voornaamheid bijbehoudt. Haar ideaal van plastiese schoonheid en ekspressief lyrisme verlochent zij niet en een weldoende invloed straalt van haar uit over de gehele muziekale produktie van haar tijd.

Elegantie en zwier zijn niet de hoedanigheden, door welke deze muziek alleen aantrekkingskracht uitoefent. Haar verbluffende gemakkelijkheid wekt licht de indruk van luchtige speelsheid, die geen diepere bekentenissen zou inhouden of wezenlike levensproblemen aanroeren. Doch haar gratie sluit geen diepte uit, maar in. Reeds de geestelike tucht alleen, waardoor zij innerlik wordt beheerst en die wij zo niet meer kennen, wijst er op dat zij het sublimaat is van een schitterende kultuur, die wel dekadent mag getint schijnen vermits zij in de eerste plaats tuk was op mooie levensvormen en minachting koesterde voor vormeloosheid, doch daarom niet vervuld was met laffe vrees voor het innerlik konflikt.

Van dit laatste wou zij in genen dele een spoor in het kunstwerk laten dóórschemeren, maar zij kon niet beletten, dat de muziek niet de kristallisatie werd van een bewust en helder levensbesef, gegroeid uit zielestrijd, waaruit per slot van rekening elk groot kunstwerk geboren wordt. Later zullen de Romantiekers - en met Beethoven begint dat al - het zielekonflikt zelf tot materie van hun muziekale scheppingen kiezen. Bij de Italjaan echter is de strijd van binnen reeds uitgestreden wanneer de ontboezeming van het zielsaffekt een konkrete vorm krijgt.

Gedurende gans de bloeitijd van de monodistiese muziek bleef de **basso continuo** het herkenningsteken. Haar uitvinding is beslist van even groot gewicht als die van de monodie zelf. Onafscheidbaar van elkaar trouwens. Beide diep ingeworteld in de individualistiese levensbeschouwing, beide ook bakens tussen oud en nieuw. Evenals bij de solo-zang reikt de oorsprong van de generale bas achteruit tot diep in de zestiende eeuw terug en de verdichting van haar theorie geschiedt ongeveer rond dezelfde tijd als de verschijning van de stile rappresentativo. Zij wordt opgebouwd uit de traditie van een oudere organistenpraktijk en aanvankelik beperkt zich haar funktie tot een steun voor de intonatie der stem. De komponisten noteren ze graag, en dit gebruik blijft in voege een heel eind weegs in de achttiende eeuw, alleen in haar grondlijn, want ‘per lo stile moderno di cantar... non e necessario far spartitura o intavolatura, ma basta un basso’ (Agazzari), en laten voor haar realisatie de improviserende fantazie van de uitvoerder betrekkelik vrij spel, vermits zij er zich mee vergenoegen de harmonieën door middel van een becijfering enkel aan te duiden. Wel geven de theoretici van de generale bas, de ‘neue italienische Invention’ zoals Pretorius haar bestempelt, te beginnen met Viadana, die algemeen doorgaat als haar uitvinder, talrijke werken in het licht, bestemd om de speler behulpzaam te zijn bij de uitvoering. Maar aan juist bepaalde regels is de uitwerking van de basso continuo niet onderworpen: de komponist rekent vooral op de muzikaliteit en op de verbeelding van de instrumentist, die verondersteld wordt zijn harmonie-leer op een prik te kennen, zodat hij niet zal spelen ‘come sta’. Daardoor is het verklaarbaar, dat al de opera-partituren, de gedrukte en de in handschrift bewaarde, en haast al de bekende bundels met

monodistiese stukken, van de madrigale der Florentijnen af tot de cantate a voce sola van het settecento, slechts op twee notenbalken genoteerd staan: de zang en de bas. Daarmee kon de komponist zich vergenoegen, zich de moeite besparen van een tijdrovend voluit-schrijven der partituur en de hoge drukkosten vermijden.

Dat men in de muziekgeschiedenis als 'periode van de generale bas' karakteriseert de tijd, waarin de basso continuo in zijn verschillende vormveranderingen van basso seguente tot generale en ostinato, beschouwd wordt als het fundament van de muziekale bouw, wijst genoegzaam op haar universele betekenis. Want niet alleen op het gebied der monodie was zij een onmisbaar, noodzakelik element geworden, ook in het nog steeds beoefende madrigaal en vooral in de kerkmuziek genoot zij een bizonder aanzien. En nadat zij, van de laatste jaren der zestiende eeuw af gedurende enkele tientallen van jaren aangewezen bleef, en wel als basso seguente (volgende bas) op een louter steunende, verwierf zij een zelfstandigere rol zodra zij in de handen der monodisten omgevormd werd tot een instrumentaal uitgevoerde 'stem', in tegenstelling met de vokale.

Feitelik is het de basso continuo, door Caccini 'continuato' genoemd, die de smaak van schepper, uitvoerder en toehoorder het grondigst heeft gewijzigd. Zij was mode-zaak geworden en wel in zulke mate, dat geen enkel komponist nog meerstemmige muziek uitgaf zonder bas, waarvan hij in den beginne de uitvoering 'ad libitum' aan de praktiese muziekant overliet, doch die hij achteraf als een wezenlik element van zijn werk liet aanvaarden. Slechts enkel, bepaald konservatief-gezinde meesters bleven de bas vijandig en hielden hardnekkig vol in de praktijk der vroegere polyfonie. Uitzonderlik is zulks geenszins, want een vernieuwing is nooit algemeen. En bij elk nieuw vormbewustzijn ontmoet men artistieke begaafdheden, die de blik reeds in een verdere toekomst richten, terwijl andere, tragere naturen nog door talrijke banden aan een reeds uitgediende theorie vastgeklonken blijven. Ten slotte doet het nieuwe zich dan toch gelden en poneren de scheppende artiesten ten voordele van artistiek stellingen, die met het gemoed en de visie van de tijd overeenstemmen en ze bevestigen.

Door het feit dat in de generale bas een bevestiging besloten ligt van de individualistiese levenshouding kon het niet anders of de muziek moest ze als een belangrijk middel tot haar eigendom maken. Gedurende heel de periode, die ons hier bezighoudt, stond de bas hoog in aanzien en haar vitaliteit bleef steeds veerkrachtig, dank zij de achtereenvolgende gedaanteveranderingen, die zij als steun- of kontrast-element onderging. Haar zin kreeg een eerste uitbreiding wanneer ze ten opzichte van de zangstem imitatief behandeld werd, maar wel de aanzienlikste betekenis verwierf ze als basso ostinato, waarbij een doorgaans vier of acht maten lange bas-figuur onafgebroken herhaald wordt, terwijl de zangstem daarboven gevarieerd verschijnt. Gedurende de zeventiende eeuw staan die basmelodieën bekend als ciaccona of passacaglie, als dansmotieven dus. Doch indien een groot deel van de vokale kamermuziek ‘sopra la ciaccona’ werd geschreven, duiken rond dezelfde tijd ook andere ostinato-figuren op. nl. de van tonika tot dominante dalende kwart (het tetrachord) en de verschillende ‘arie’, die in feite volksliederen waren op wier melodie men beroemde stanza's zong. Een zestal zulke basthema's bleven lang in gebruik. Een van de meest geliefkoosde is bekend als ‘Aria di Ruggiero’, aldus genaamd naar een strofe uit Ariosto's Orlando Furioso. Benamingen als Zeffiro- en Gazella-bas duiden op de eerste woorden van een volkslied, terwijl de andere meest gebruikte blijkbaar zo naar hun oorsprong werden bestempeld als Aria Romanesca, di Firenze of di Genova. Dat deze ‘staande bassen’ in de praktijk meermaals hun danskarakter moeten prijsgeven, dat zij gefigureerd, en van de diepe lagen dikwerf in de bovenstem gevoerd werden, zonder echter ooit in hun omvang te worden gewijzigd, wijst voldoende op de buigzaamheid, waartoe de ostinato bekwaam was, buigzaamheid die ook op de lenigheid van de gezongen melodie niet zonder weldoende invloed bleef.

Om de behandeling van de basso continuo zijn de komponisten wel bekommerd. Sommigen geven vooraan hun monodieënbundels uitvoerige aanduidingen en wenken voor de realisatie: anderen duiden zelfs op een summaire manier de uitvoering aan; bijna allen, altans in de begintijd, becijferen hun bas en heffen daardoor een mogelike twijfel op betreffende de aan te wenden harmonie. In de oudere drukken wemelt het van raadgevingen;

daarnaast houden de theoretici zich graag onledig met de loutertechniese en esthetiese kanten van het vraagpunt der realisatie: een bewijs dat er groot belang werd aan gehecht. De eerste onder hen kennen de ‘rustende bas’ nog geen zelfstandig karakter toe: het is pas later dat zij zich emancipeert tot persoonlikere, melodies meer afgeronde vormen, wier behandeling dan ook steeds minder aan willekeur mocht overgelaten. Men ziet hoe zich stilaan in het continuo-spel een traditie vormt, waarvan af en toe de regels worden vastgelegd, doch waarvan het wezen in feite toch ontsnapt aan codifikatie. De realisatie van de generale bas scheen wel allereerst een kwestie van smaak. Deze echter was in hoge mate aanwezig in de fijnzinnige levenskunstenaar, die de Italjaan van de Barok was en gebleven is.

In aanmerking kwamen daarbij enkel die instrumenten, welke geschikt waren voor een polyfoniese uitwerking. Als biezonder dienstig bleek van den beginne aan de luit met haar verschillende afwijkende vormen en afmetingen. Vanwege haar mooie en volle toon, haar eigenaardig zachte en subtiele gratie en haar polychoriese volmaaktheid genoot de liuto gedurende ruim twee eeuwen een begrijpelike voorkeur. Zij was in haar bloeiperiode het eigenlike huisinstrument, ongeveer in dezelfde mate als heden ten dage het klavier. Bewijs daarvoor leveren de ontelbare afbeeldingen in schilderij en koperets van musicerende paartjes en familiegroepen uit de zestiende tot de achttiende eeuw en ook de uitlatingen van een Mersenne, die ze in 1637 bestempelt als ‘rex instrumentorum’, of een Pretorius, die ze in 1618 had gekenschetst als het ‘Fundamentum und Initium aller Saiteninstrumente’. In de eerste helft van de zeventiende eeuw werden al de luitvormen: de eigenlike liuto, de grotere, soms twee meter hoge chitarrone, ook archiliuto of aartsluit geheten, bepaaldelik geroemd om haar versterkte toon en om haar uitnemende geschiktheid voor de begeleiding van de tenorstem, de tiorba of bas-luit, naast de chitarra alla spagnola en het cembalo, hoofdzakelik als generale bas-instrument gebruikt. Wel staat op de titelbladen der monodieënbundels ook het organo soave vermeld, waarmee blijkbaar het organo di legno, het portatief-orgel of fluitwerk bedoeld wordt, doch nooit heeft het organino geestdriftige bewonderaars en bespelers geteld, zoals aanvankelik de liuto en later bijna uitsluitend het cembalo en het

klavichord. Ook arpa en arpa doppia worden slechts sporadies vernoemd.

Wanneer men de lijst van de gedrukte a voce sola-komposities overziet, vindt men, vooral onder de eerste titels, de chitarra alla spagnola aangeduid als akkoord-instrument. Doorgaans ook geven de auteurs het alfabeto der tabulatuur voor dit uit Spanje afkomstig en voornamelik voor de begeleiding van villanellen geëigend tokkelinstrument. Stilaan nochtans wordt ook de chitarra verdrongen door de klavierinstrumenten, door het klavecimbel, dat naar gelang de tijd en de konstruktie achtereenvolgens genoemd wordt: gravicembalo, clavicembalo of kortweg cembalo, door het spinet, een meer diskrete, in de grortd zeer weinig van het cembalo ver-schillende klaviersoort, en door het klavichord, dat bij uitnemendheid het instrument voor ekspressief spel schijnt geweest te zijn vanwege zijn eigenaardige techniek, die het vibrato der strijkinstrumenten toeliet en om zijn zwakke, maar innige toon voor de begeleiding van de zang bizonder geschikt was. Koch noemde dat nederige klavichord: ‘the comforter of the sufferer and the sympathizing friend of cheerfulness.’ In de tweede helft van de eeuw worden echter alle verdrongen door het klavecimbel, dat ‘met zijn université een begeleidend, bijna onontbeerlik fundament geeft voor kerk-, toneel- en kamermuziek (Mattheson), dat als generale bas-instrument gebruikt wordt. Het is bij uitnemendheid het elegante en delikate klavierinstrument, geroemd om zijn majesteit en zijn voornaamheid, om zijn wondervolle versmelting met de mensestem. Men noemde het overdrachtelik: ‘un peigne fin pour femme frisée tres blonde.’ De klavierbouwers leggen er zich op toe om zijn mogelikheden te vermeerderen en het geschikt te maken voor klankenkoloriet en genuanceerd spel; zij sluiten het verzorgde en ingewikkelde mekanisme er van op in sierlik-kostelike meubelen en nodigen beroemde meesters uit om de binnenzijde van het deksel te versieren met taferelen, die de muziek en de poëzie verheerliken. Want ook daar moet de wil van de artiest levendig blijven: Schoonheid roept om Schoonheid.

Niet zelden - en dit vooral in de latere bloeiperiode van het bel canto - schrijven de meesters een obligaat-strijkinstrument voor naast de continuo. Doorgaans zijn de viola, de violine en de gamba daarvoor aangewezen.

Voor de uitvoerder van de kamermuziek a voce sola con basso continuo groeiden de techniese moeilikheden naarmate de vormen zich ontvouwden, rijker en veelvuldiger werden. Want zo aanvankelik de canzonetta, later de strofiese aria en per slot van rekening de da capo aria voor de komponist de toetssteen bleken en de vokale huismuziek tot het meest verheven genre werd gerekend, 'waarvoor ook de lichtvaardigere geesten hun beste krachten plachten te vergaderen,' dan kwam het er voor de vertolkers ook steeds op aan zich geheel op de hoogte van het werk te verheffen. Daarbij gold niet alleen techniese vaardigheid of volkomen vokaal of instrumentaal beheersen van de stof. Veeleer werd het dieper doordringen in de geest van de kompositie en het doorleven er van hoog geschat en achtte de meester het ideaal bereikt zodra er tussen zanger en continuo-speler dat onbepaalbare fluidium ontstond, waardoor de kunst van de zanger haar volledige ontplooing kon bereiken, vermits zij in dit geval kon steunen op een stijlgetrouwe begeleiding. Juist op het gebied van de cantata da camera was de regel, door Gasparini voorgeschreven in zijn 'Armonico prattico al cimbalo' (1745) een absolute voorwaarde tot een levendige reproduktie van het artistieke werk, waar hij nl. eist dat de cembalist zou 'accompagnar il cantore con aggiustatezza e discretezza, e piu tosto darli animo, sodisfarlo, secondarlo, che confonderlo.' Het lijkt wel zo of hier een tijdgenoot aan het woord is!

Naast Gasparini hebben andere auteurs de alom-belangrijke kwestie van de uitvoering op doorslaande wijze aangepakt en zo mogelik stelregels en voorschriften geformuleerd, wier inachtneming tot de artistieke vertolking van de bel canto-kunst zou voeren. Indien op het theater de ijdelheid van de geaduleerde en vorstelikgevierde zanger een struikelblok heette voor elke pure en eerlike uitvoering, zo bleef de kamermuziek van de verderfelike praktijken en de tirannij van prima donna en primo uomo geschoond. Het zich steeds ruimer ontwikkelende individualisme had er natuurlik voor een deel schuld aan, dat de bel canto-kunst steeds het overwicht langs de kant van de zanger deed hellen en dat bijgevolg de continuo-uitvoering een meer bescheiden karakter droeg en als het ware op het twede plan verdrongen werd. De cembalist, die een zanger of zangeres begeleidde, hoedde er zich wel voor zijn

persoonlikheid naar voren te halen en beperkte zich liefst tot een hoogst eenvoudige, weinig markante harmoniese realisatie.

Aard en karakter van konsept en uitvoering dezer muziek duiden voornamelik op de sfeer, waarvoor ze geschapen was: de huiskring. Reeds veel vroeger nochtans, naarmate ze geprofaniseerd was, had de muziek der Renaissance het maatschappelik leven grondig gewijzigd door haar verovering van kringen, waar ze voorheen zo niet stelselmatig gebannen, dan toch vanwege haar ‘moreel-gevaarlik’ karakter en haar zondige invloed weinig aanzien genoot. Zodra zij echter door de mens van het Rinascimento erkend was als een element van schoonheid als een middel tot esthetiese verheffing van het dageliks leven, vond zij algemeen ingang, niet alleen in het theater, doch ook aan het vorstelik hof, in het voorname patriciërshuis, in het rijkgesmukte salon van de opkomende burgersstand. Bij elke feestelike gelegenheid wordt zij een onmisbare faktor; men beschouwt haar als een opwekkende prikkel voor de eetlust en een tonisch middel voor goede en vlugge spijsvertering; men kent haar spoedig hoge gezelschappelike kwaliteiten toe en om al deze redenen wordt ze zeer in eer gehouden. Maar de inburgering van de zeventiende eeuwse huismuziek geschiedt ook om andere beweegredenen dan die van gezelschappelike aard. Men beoefent ze omdat ze van stonden aan is.: een middel tot intiemere bekentenis van het gebeuren der menselike ziel, een innigere ekspressie van 's mensen drijfveren en hartstochten, gevoelens en ervaringen. Ten overstaan van de opera, die een ruimere periferie bestrijkt, maar noodzakelik aan de oppervlakte blijft, wint de vokale kamermuziek het gemakkelik bij de dieper voelende en begrijpende mens, omdat haar weg naar de ziel direkter is en zij groter levensbesef insluit.

* * *

De eerste komponisten van madrigalen en aria's aarzelen niet om hun vokale stukken da camera of per camera te betitelen. Zijzelf, althans wanneer zij verbonden zijn aan het hof van een prins in een der vele kleinere staten, eigenen zich de titel toe van musico di camera of maestro di capella di camera, wat wel duidt op de bizondere plaats, welke van toen af de vokale solo-muziek in de kultuur bekleedde. Het is niet zo uitzonderlik, dat meesters zangkomposities in het licht geven ‘per servizio di tavola’, of

hun werk bestemmen voor de dagelikse avondkonserten ten huize van een kardinaal of vorst. Soms gebeurt het, dat zij verzamelingen canzonetta's en cantata's uitgeven in een opzettelik-vereen-voudigde schrijfwijze ten einde de uitvoering te vergemakkeliken en dit ten behoeve van de zanglustige hofdames, want het schijnt vooral in de vrouwelike kringen geweest te zijn, dat de beoefening van het nieuwe soort van huismuziek hartstochtelike aanhangsters telde.

Door de omstandigheid, dat de a voce sola-muziek evenzeer gehuldigd werd in het paleis van de prins en de kardinaal als in het eenvoudige huis van de kapitaliserende burger, waar dank zij hun geringe koopwaarde de verschillende luitsoorten en toetsen-instrumenten algemeen werden aangetroffen, moest het nieuwe genre rekening houden met een tweevoudige kring van uitvoerende musici: de beroepszanger, doorgaans verbonden aan de muziekale staf van een edelman, en de dilettant. Aanvankelik was deze in minderheid, doch naarmate de twede stand zich van lieverlede ontwikkelde tot de maatschappelike macht, die hij in de achttiende en bepaaldelik in de negentiende eeuw zou betekenen, won de liefhebberij meer veld (zonder nochtans de beroepsmens in enigen dele te verdringen), en enkele werken laten best toe te konstateren hoe dat groeiende en voorzeker prijzenswaard dilettantisme door de komponisten aangemoedigd werd. Een opzettelik, zo-gewilde gemakkelike schrijfwijze voor de stem wijst op dit bizondere standpunt, waardoor de meester niet alleen afrekende met geringere natuurlike begaafdheid, doch ook met de doorgaans behoeftige zangtechniek van de liefhebberende uitvoerder.

Maar het dilettantisme ontmoet men behalve bij de muziekminnende patriciërs en burgers, ook bij de komponisten. In vele gevallen zijn dilettantisme en echt muziekaal talent en vokatie niet zo scherp uit elkaar te houden. Trouwens, de nuove musiche eisten niet van de meester de uitgebreide techniese kennis en kompsitoriese begaafdheid, welke de middeleeuwse meerstemmigheid vanwege haar biina mathematiese ingewikkeldheid van haar beoefenaars vergde. Wat wel van aard was om sommige konservatieve naturen een zekere geringschatting ten opzichte van de nieuwe kunst te laten koesteren.

Het nieuwe muziek-gevoel werd dus niet zo dadelik door alle meesters aanvaard, maar ten slotte kon het toch niet anders of de Barok moest de muziekale idealen van de Middeleeuwen en de Renaissance geheel doen verbleken. Rond het midden van de zeventiende eeuw behoren de madrigaal-toondichters reeds tot de uitzonderingen en wanneer ook de instrumentale muziek het nieuwe principe aankleeft, belijden alle meesters de vormen der monodie als een onomstootbaar dogma. Dan is de muziekbeweging in Italië op zijn drukst. Een onafzienbare schaar van wezenlik talentvolle, af en toe geniale komponisten geeft blijken van verbazende aktiviteit en legt een produktiviteit aan de dag, die fantasties schijnt, vooral wanneer men hun veelzijdige bedrijvigheid in acht neemt. De Florentijnen hadden het type van de intellektuele musicus geschapen, van de toondichter, die een algemene, zo filosofiese als literaire en artistieke kultuur bezat. De latere meesters, én als kinderen van de Renaissance én als tijdgenoten van de Barok en de Rokoko, rekenden het zich tot een plicht zoveel te zijn als een uomo universale: tegelijk dichter, geleerde, schilder, wetgever en edelman of avonturier. Dadelik treedt hun persoonlikheid op de voorgrond door hun uitzonderlike begaafdheid en hun dikwerf angstwekkende vroegrijpheid. Van hun talent zijn zij vroegtijdig bewust en ontlopen daardoor het gevaar van de gemakkelikheid niet. Hun levensloop is doorgaans zeer bewogen, de liefde speelt er een grote rol in en niet zelden raken zij verstrikt in sentimentele verwikkelingen, die een dramatiese, ja zelfs fatale afloop met zich meevoeren. Hun optreden is steeds brani en zelfbewust. Zij worden alom geëerd, gevleid en beschermd; de mecenen zijn haast zo talrijk als de komponisten en de vrouwen overstelpen deze laatste met dweperige bewondering of overlasten ze met hartstochten. Aan de hofhoudingen genieten zij het aanzien van voorname personages en worden er rijkelijk met gouden dukaten betaald uit de private schatkist van de kleine vorst, die meer uit ijdelheid of uit ijverzucht op zijn gebuur, dan wel uit ware kunstzin een virtuoso da camera aan zijn persoon verbindt. Kardinalen, prinsen en hertogen wedijveren in vrijgevigheid om een beroemd meester naar hun paleis te lokken en intrigeren om hem elkaar te ontfutselen. De republieken benoemen hen tot staatsambtenaren, stellen ze aan tot kapelmeesters hunner basilica's en kathedralen,

verdubbelen of verdrievoudigen hun jaarwedden en verheffen hun ambt tot een waardigheid. Sommige onder hen behoren tot geestelike orden, klimmen op tot abt of kardinaal, wat hen niet belet zich met mondaine zwier, ongedwongen en vrij te midden van de meest aristokratiese kringen te bewegen en er de hoofden en harten op hol te brengen. Andere stijgen op tot een aanzienlike diplomatiese erepost en oefenen een soms gevaarlike invloed uit op de innerlike politiek van de staat. De regerende prinsjes schenken hun bijwijlen fabelachtige jaar- en lijfrenten, laten hen genieten van alle vorstelike vermaken, laten ze toe aan hun tafel en kunnen hun aanwezigheid onder het voorname avondgezelschap niet missen. Zij doorreizen heel Italië en gans Europa en de roem loopt hun vooruit aan alle hofhoudingen in Frankrijk, Duitsland, Engeland en Rusland, waar zij koninklik onthaald worden en als bedorven kinderen behandeld. Hun ijdelheid wordt er zo door geprikkeld, dat hun verwaandheid weldra geen grenzen meer kent en zij zo met hun eigen persoontje ingenomen zijn, dat het een aard heeft. Durft zelfs niet een eigendunkelik manneke een van zijn werken aan zichzelf opdragen? En getuigen bijna alle opdrachten en inleidingen niet van een zelfgenoegzame pedanterie, die men nergens elders zo aantreft? Toch is er een sympathieke zijde aan hun aktiviteit, want de scheppende musicus is tevens uitvoerende muziekant, hetzij instrumentist of zanger. Van deze laatste nemen zij ook de eigendunk en de hoogmoed over, maar zij verbeteren de zangkunst en leggen de stevige grondvesten tot methodes, welke nog steeds bruikbaar zijn en nauweliks sporen van verouderd-zijn vertonen. Soms ontwikkelen zij hun virtuoziteit op hun instrument op zulke schitterende wijze, dat men ze bijnamen geeft als Carlo del Violino, Archangelo del Leuto, Menghino del Violoncello, Benedetto della Tiorba, Giovanni del Violone, Orazio delf Arpa, waarmee ze zich gevleid achten en ze aanvaarden, zodat hun eigenlike naam daardoor in vergetelheid geraakt.

Wanneer men denkt aan het drukke, gevulde leven, de onophoudelike mondaine verplichtingen en de tijdrovende bezigheden buiten hun beroep om, waarvan de meesters het slachtoffer waren, mag men te recht verwonderd staan over hun nimmer verzwakkende scheppende kracht. De bibliografie van sommige komponisten - en van alle kan ze niet meer met de vereiste

volledigheid opgemaakt worden omdat in vele gevallen hun werk gedeeltelik als verloren moet beschouwd worden - beslaat in Eitner's Quellen-Lexikon verschillende kolommen en getuigt van een wondere werkkracht, die over 't algemeen slechts door de dood, en nog wel een vroegtijdige, werd gefnuikt. Muziekscheppen was voor de Italjaan steeds een bloednatuurlike funktie en het zijn niet alleen de grote figuren welke door een kwantitatief aanzienlik werk uitblinken, ook scheppende krachten van twede en derde rang hebben aan het nageslacht een muziekale produktie nagelaten, die bewondering afdwingt vanwege haar bijna bovenmenselike omvang.

De Italjaanse meesters hebben haast heel de poëzie van hun tijd muziekaal geïllustreerd. Weliswaar vroegen zij ook aan dichters uit het grote verleden motieven tot cantatakompositie, doch de verheven lyriek van de vervlogen eeuwen ruimt spoedig de plaats in voor het geaffekteerde, konventionele vers van de levende dichters. Aan de inhoud hechten zij trouwens niet zulk groot belang; hoofdzaak blijkt te zijn: zinnelike schoonheid van ritme en klank, materiele geschiktheid tot muziekale behandeling. Niet zelden stoot men op teksten, die bespottelik klinken door hun retoriese gezwollenheid, hun gezochte metaforen en hun groteske overdrijvingen en meermaals verspillen de komponisten heerlike muziek aan verzen, welke van een onwaarschijnlike slechte smaak getuigen. Toch mag niet worden gegeneraliseerd, want naast de inhoudloze prullaria van een massa rijmelaars wordt de musici het edelere vers geboden van enkele, zo niet heel grote, dan toch zeer verdienstelike voortzetters van een dichterlike traditie, die aanknoping zoeken met de vormen der antieke lyriek. Indien Ottavio Rinuccini voor het muziekdrama de toonaangevende dichter was, vervulde die rol van vormenschepper op het gebied der canzonetta vooral Gabriello Chiabrera, die met zijn eenvoudig, korrekt en sierlik anakreoonties vers de dekadentie naar een verwende poëzie een tijdje vermocht tegen te houden. Paradoksaal mag het dan wel lijken, dat juist op het ogenblik, wanneer de vokale muziek in de cantata haar sterkste momenten gaat bereiken, zij zich bedient van teksten, die of wel op een karikatuur lijken, of door hun hopeloze banaliteit onthutsen.

Doorgaans worden bij de canzonen, canzonetten, aria's en cantata s de namen der dichters niet vernoemd. De muziekgeschiedenis heeft er zich echter mee bemoeid om in dit kapittel klaarte te brengen en behalve die van een menigte komponisten die hun eigen tekstdichter waren, de namen ontdekt van een hele schaar bel-esprits, die in een literatuurgeschiedenis niet thuis horen en de poëzie alleen beoefenden omdat het mooi stond en tot de algemene ontwikkeling behoorde, net als galante konversatie, Latijn spreken en muziek kennen. Pausen, kardinalen en vorsten geven zich af met het aaneenknutselen van hoogdravende versvoeten en hun beschermelingen, de komponisten, zijn zedelik verplicht dat poëtasterswerk op muziek te zetten. Meermaals grijpen zij ook naar gedichten, wier steller niet meer bekend was, doch die van mond tot mond in omloop waren en vanwege hun populariteit als het werk van een incerto autore graag werden getoonzet. Sporadies slechts schittert als een fonkelende ster doorheen de nevelvlek het door diepere roerselen bewogen gedicht van een groot dichter, die de achtergrond van het leven zoekt, te midden van de sjarmante alledaagsheid der onbeduidende rijmelarij.

De poëtiese stof, die de lyriese kamermuziek te verwerken krijgt, kan bijna uitsluitend met één woord worden samengevat: de erotiek. Geen wonder! Want in een kwalitatieve beschaving speelt de erotiek een overwegende rol. Dus ook in de muziek. Haar eeuwig thema is dat der liefde, dat meteen ook het eeuwig thema vormt van alle profane kunst. De liefde met heel de gamma van gevoelens en hartstochten, die zij wakker roept, met al de tinten en halftinten van sentimenten, met wier ontleding een galante tijd als het ‘dix-huitième’ erg ingenomen was; de liefde met al haar verschillende aspekten en uitingen van zalig bezit, hoopvolle verwachting, troostrijke belofte, vurige aanbidding, brandend verlangen, kwellende twijfel, verterende jaloersheid, wanhopige smaad, gruwelike verlatenheid en wreedaardige ontrouw. De liefde in al haar tragiek, haar diepe ernst of haar luchtige speelsheid. De liefde die doet jubelen, mijmeren of treuren. En van Caccini's Nuove Musiche, waarvan de censor schreef dat ze waren gekomponeerd ‘in materia d'amor mondano’, tot de cantata d'amore van een Marcello, een Lotti en een Caldara

wordt het liefde-motief oneindig gevarieerd en verschijnt altijd weer als een nooit verzwakt, steeds levenwekkend en bezielend ingrediënt.

In tegenstelling met de opera heeft de vokale huismuziek steeds eerbied getoond voor de verschillende dichterlike vormen, als het madrigaal, de stanza, de ballata, het sonnet en de canzona, en de fijnste bedoelingen van de dichter recht laten wedervaren. Tot een nieuw 'dilaceramento' van het vers, lijk dat in de verburgerlikte formule van de tot spektakel veruiterlikte opera in een veel ergere mate dan vroeger in de polyfonie kon worden gekonstateerd, kwam het in de intimiteit van de huiskamer niet: ottave, sestine en terzine, die in het kompleks der meerstemmigheid waren te loor gegaan en het andermaal in de koloratuur-misbruiken der opera moesten verduren, werden in de cantata-kompositie niet alleen door opzettelike beklemtoning in hun ekspressie opgestuwd (door de aanwending van eigenaardige kadanzen zocht zij - vooral in de vroegere periode der monodie - de nadruk op het rijm te leggen), doch de strofiese bouw der gedichten werkte vorm-gevend op de muziek. Ondanks de suprematie van de musicus heeft de kamermuziek a voce sola nooit geheel haar literaire oorsprong verlochend.

In de keuze hunner titels leggen de monodisten een fijnzinnige en 'schöngeistige' fantazie aan de dag. Vooral in de jonge jaren van de nuove musiche vindt men dichterlike en karakteriserende titels bij de vleet, ofschoon de mode daarvan nooit gans is vergaan. De 'Sammelwerke' dragen overdrachtelike opschriften als Giardino musicale, Vezzosetti fiori, Risonante sfere, terwijl komponisten hun canzonetten- en kantatenbundels noemen: Recreazione, Selva, Musa armonica, Tributi armonici en Veglie armoniche, Sfera armoniosa, Languidezza, Sirena, Ghirlandetta amorosa, Bizarrie of Capricci poetiche, Fuggilotio musicale of Affetti amorosi en Amorosi respiri musicali. Enkele titels roepen de Parnassus op: l'Euterpe, Diporti di Euterpe, Cetra d Apollo, Melpomene coronata, In 1623 omschrijft een meester (Castaldi) zijn liederen-bundel als een 'mazetti di fiori musicalmente colti nel giardino Bellerofonteo (Bellerophon was nl. zijn voornaam) en in 1627 karakteriseert Fasolo zijn werk als 'Misticanza di vigna

alla Bergamasca.' Eindelik geeft de vruchtbare Bassani geen enkele bundel uit zonder poëtiese titel, waarin adjektieven als amorosa, canora, armonico meermaals terugkeren.

De reusachtige massa der komposities, verspreid in zowat alle staats-, stads- en konservatoria-bibliotheken van geheel Europa (het grootste deel er van natuurlik in Italië en te Wenen), bleef ons grotendeels bewaard in handschrift. Het is voornamelik gedurende de eerste helft van de zeventiende eeuw, dat de werken gedrukt en uitgegeven werden: men is er in geslaagd in een tijdspanne van nauweliks drie en twintig jaar (1602-1625) niet minder dan honderd een en veertig drukken van nieuwe muziek aan te stippen. Indien na die periode het aantal der gedrukte monodieën-bundels vermindert om na 1650 miniem te worden, betekent zulks niet dat de produktie afnam. Wel integendeel! De literatuur werd zó rijk, dat het drukken niet meer was bij te houden en de uitgevers er moesten van afzien nog langer de smaakvol hoge en langwerpige formaten, met de mooi gegraveerde frontispiesen, de typografies-onberispelike, lange en omslachtige titels en de heldere, naar Petrucci's uitvinding met beweegbare noten gekomponeerde muziekdruk, in het licht te geven. Van de kostbare albums, 'data in luce' door Florentijnse, Romeinse, Venetiaanse en Bolognese muziekdrukkers, die de bibliofielen en musikologen met voorzichtige handen hanteren, is vrijwel het grootste procent nog voorhanden en af en toe duikt uit een privaat bezit nog eens een unicum op. Maar de handschriftelik bewaard gebleven bloemlezingen en verzamelingen zijn in veel groteren getale aanwezig. Zulks is toe te schrijven aan een algemeen verspreide gewoonte van de tijd om aria's en kantaten te kopiëren en naar eigen smaak en behoefte een keuze te verzamelen uit de voortdurend van hand tot hand rondgaande bundels of partituren. De muziekliefhebber schreef uit een beroemde opera recitatieven en aria's over, haalde uit een omvangrijke cantata een arioso of een gezongen dans of kopieerde de kompositie in haar geheel. Soms zag hij er geen bezwaar in om een hele bundel over te schrijven, een werk waaraan hij alle zorg besteedde zoals blijkt uit de grote met barokke krullen omwonden initialen bij de aanhef van een recitatief of een aria.

Muziekgeschiedenis wordt te vaak alleen in haar hoofd momenten bestudeerd. Daaraan is de indruk van een onsamenhangend geheel te wijten, die de leek daarbij opdoet, omdat hij het nodige verband mist tot de logiese verklaring van het wezen dier hoofdfiguren. De nieuwste muziekhistoriese methodes beschouwen haar als de geschiedenis der vormveranderingen, welke weliswaar in de geniale verschijningen van de verschillende bloeiperiodes hun meest pregnant uitzicht hebben verkregen, doch zonder de kennis van de wegbereiders en navolgers niet in hun volle betekenis kunnen begrepen. De oudere schrijvers maakten niet zo'n grondig standsverschil tussen genieën en talenten (was het omdat de tijds-afstand, onontbeerlik voor een objektieve kijk, hun ontbrak?) en beschouwden het doorbreken van een nieuwe ekspressievorm als een door vele kleinere meesters lang voorbereide en logies verschijnsel, dat op een gegeven ogenblik in de handen van een stoutmoedig genie tot zijn definitieve vorm wordt gekneed, waardoor deze te gelijkertijd reagerend optreedt tegen de dreigende sleur van afgesloofde en konventionele kunstvormen. Maar wie leest nu nog Hawkins en Burney en Forkel? Wie grijpt nog naar de lijvige en vergeelde kwarto-banden van deze wijdlopige auteurs, die hun bezadigd proza in dienst stellen van een bijna aktueel aandoende zakelikheid?

Toch vormen zij, samen met de nog oudere theoretiese en geschiedkundige traktaten en de talrijke voorreden, die ook uit kunstfilosofies oogpunt zeer belangrijk zijn, de voornaamste bibliografiese basis, waarop de studie van de vokale huismuziek in Italië in de zeventiende en in het begin van de achttiende eeuw moet steunen om het artistiek wezen van die tijd weer in al zijn kracht op te bouwen. En ook wanneer een onderstroom beschreven wordt is de muziekgeschiedenis boeiend genoeg om onze belangstelling te verdienen en te wettigen.

In de grote ernst van de artistieke arbeid en in het ontroerende streven naar ‘Erkenntniss’ der Oud-Italjaanse meesters ligt zoveel heldere levensvreugde en zoveel zuivere poëzie van onverwoestbare schoonheidszin, dat we andermaal de grootheid moeten erkennen van de Renaissance, die juist wanneer zij de volle rijpheid van de herfst heeft bereikt in de laatkomende opbloei van de

muziek tot de ekspressie van de emoties der ziel, een laatste maal in diepste geestesverwantschap kommunieerde met de Oudheid en deze weer geestdriftig en blij geheel doorleefde.

Zo is de geschiedenis van het bel canto in de kamerlyriek meteen die van een der gedaanteverwisselingen, die de mens zich in de loop der tijden vormde van zijn eigen artistiek beeld, want ook hier heeft hij getracht te begrijpen: de wereld in haar nooit volledig doorvoelde veelvuldigheid en mysterie.

Nov.-Des. '30.

ANDRÉ M. POLS.

Het Werk van Leonhard Frank

Leonhard Frank is een belangwekkende persoonlijkheid en schrijver... Zijn vader was schrijnwerker te Würzburg. Hij zelf deed, na het afloopen der lagere school, zijn intrede in het maatschappelijke leven als jongste knecht bij een rijwielhandelaar. Na deze betrekking was hij in dienst bij eenige handelsondernemingen. Van zijn dertigste jaar af heeft hij zich geheel aan de letterkunde gewijd en is momenteel lid der Pruisische Academie. Voordat de Duitsche Republiek hem echter op deze wijze huldigde, was hij jarenlang vervolgd door het Keizerlijke Gouvernement om de stoutheid van zijn ideeën en om zijn pacifisme.

* * *

Op zijn dertigste jaar, bewust van zijn wilskracht en van zijn bekwaamheden, begon Leonhard Frank zijn letterkundige loopbaan. Zijn eerste roman, **Die Räuberbande,** was reeds naar inhoud en stijl een meesterwerk. Met dit verhaal behaalde hij ook den Fontaneprijs.

‘Die Rauberbande’ schetst ons de roekelooze jongensdroomen, die opgewekt werden door het lezen van Karl May's Indianenromans: de jongens spelen roovertje, steken Würzburg in brand en snakken er naar om naar Amerika te trekken. Hun droomen worden echter niet verwezenlijkt en zij worden door de materialistische samenleving opgenomen.

Iemand die dit boek oppervlakkig las, zou het onder de ‘avonturenromans’ kunnen rangschikken. Een ander, iets milder in zijn oordeel, zou het betitelen met den naam ‘het ontwaken der puberteit.’ Maar iemand, die wat grondig nadenkt over hetgeen hij leest, zal er meer in aantreffen; hij zal in deze kinderlijke spelletjes een onleschbaren dorst naar actie zien, een verlangen om zich uit te leven, dat herhaaldelijk in botsing komt met het bekrompen inzicht van de opvoeders. De nadenkende lezer zal zich met Frank trachten in te leven in de idealen en teleurstellingen der jeugd en hij zal niet kunnen ontkennen, dat in het hart van den flinksten, meest egocentrischen der roovers een psychologisch probleem schuilt. Deze Oldshatterhand, wiens ideaal het was.

schilder te worden, pleegt zelfmoord, omdat hij niet opgewassen was tegen het ongeloof en de ruwheid van het leven, en niet den noodigen steun kon vinden bij Winnetou, den eertijds eveneens eenzamen roover, die zich ver van de wereld in een klooster terugtrok, om daar de voldoening van zijn persoonlijkheidsaspiraties te smaken. De nadenkende lezer zal niet kunnen ontkennen, dat Frank een vriend der jeugd is, die het leed dezer jonge menschen tracht te doorgronden, Frank, de vreemdeling, de romanticus uit de Rauberbande, die een primitief geloof in het leven bezit, die sceptisch en vol fijne ironie de opstandige jeugd beschouwt, die de wereld wil beheerschen en zich toch ten slotte laat opnemen door de samenleving. Frank uit in dit boek een zware aanklacht tegen de tekortschietende opvoedende kracht van school, kerk en burgerlijke maatschappij, die slechts in staat is banale gevoelens te begrijpen, die maatschappij bestaande uit menschen, die leven zonder bij hun eigen Ik te rade te gaan en bij wie geen verlangens naar werkzaamheid, ontwikkeling van hun persoonlijkheid en ideaal aanwezig zijn. Een beschuldiging, die in de latere werken van Frank hoe langer, hoe duidelijker en dringender tot uiting komt.

'Die Rauberbande' is een boek vol gevoel en van een opmerkelijk epische kracht. Het landschap harmonieert volkomen met de personages in dezen roman, die zeer geestig geschreven is en die verwant is aan de literatuur der vorige eeuw - we treffen er passages in aan, die ons doen denken aan den evolutieroman, den socialen roman en den tendenz-roman - en herinnert ons in vele opzichten sterk aan G. Keiler.

In den volgenden roman, **Die Ursache,** is de idee de scheppende kracht; in tegenstelling hiermee is die scheppende kracht in de Rauberbande het leven. De achtergrond van 'Die Rauberbande' wordt thema en hoofdzaak van zijn nieuw werk. 'Die Ursache' is een openlijke aanklacht tegen maatschappij, bourgeoisie, opvoeders en gerecht. Oldshatterhand wordt het slachtoffer van zijn opvoeders en sterft; de dichter Antoon Seiler echter tracht in zijn jeugdherinneringen de oorzaak van zijn onmacht en van zijn mislukking in het leven te vinden. Deze oorzaak van al zijn ellende is de onderwijzer Mager, van wien in het eerste boek gezegd wordt, dat zelfs zijn oudleerlingen het hazenpad kiezen als ze hem slechts maar te zien krijgen. De slechte physieke en moreele behandeling, die hij op school heeft ondervonden, hebben Seilers persoonlijkheid verwoest, hebben zijn innerlijk leven vernietigd. Deze idee, eenmaal wortel geschoten hebbende in het opgewonden brein van den jongen dichter, wordt een obsessie, een nachtmerrie. Seiler vertrekt van Berlijn naar Würzburg en vermoordt Mager, om zich maar van deze obsessie te bevrijden. De politie houdt den schuldige

natuurlijk aan en brengt hem voor het gerecht. De rechters zijn al even kortzichtig als de school. Rechter en beschuldigde praten langs elkaar, begrijpen elkaar niet; de justitie weet niets omtrent de geestelijke botsingen, die zich vroeger hebben voorgedaan: ze kan dus niet de ware oorzaak bevroeden. Seiler wordt ter dood veroordeeld. Het boek eindigt met een grotesk tafereel, waarin men de plechtige wijze ziet, waarop de procureur en de beul zich van het terrein der terechtstelling verwijderen.

In 'Die Ursache' treffen we niet de volheid van gedachten aan, die kleur, die we in 'Die Rauberbande' bewonderen. De schrijver maakt hier, vooral in het tooneel van de rechtszitting en in de beschrijving van het laatste uur van den veroordeelde, diepgaande zielstudies. Het is reeds Freudisme vóór de eigenlijke Freudiaansche romans. Het kinderlijk geloof in het leven treft men hier niet meer aan; de schrijver is eerder eenigszins sarcastisch, aphoristisch-bitter zou men haast zeggen. Frank vertelt wel is waar objectief en als hij zich zelf wat bedwingt, dit niet te ver doorvoert, dan is het om ons duidelijker het hartverscheurende in ons leven te doen gevoelen. Den nadenkenden lezer schijnt het toe, alsof de persoonlijkheid gebroken is door de talrijke kwetsuren, die het heeft te doorstaan. Het zijn de gebeurtenissen gedurende de jeugd, die, als ze zich ontwikkelen, de oorzaak worden van onze zwakheid, onze slechtheid en onze tekortschietende kracht. 'Die Ursache' is een zedendrama, subtiel en rijkvertakt als het men-schelijke leven. Dit doorleefde en doorwrochte werk, dat tot in zijn kleinste bizonderheden technisch juist verzorgd is, bezit waarde als 'document humain.' Zonder zijn kunst te verloochenen, blijft Frank zijn overtuiging getrouw zonder evenwel tendentieus te worden: iedere gevoelige en idealistische natuur moet ten onder gaan door de zwakheid, de lamlendigheid van de maatschappij. Dit is de reden van het lijden van de 'eenzamen.'

Deze laatste gedachte neemt ongekende afmetingen aan in het volgende werk van Frank. Flet is niet meer het persoonlijk lijden en de oorzaken daarvan, die hij analyseert, maar wel het lijden van de heele menschheid. Door de ziel te dooden, voert de samenleving de menschheid tot de vernieling van haar levenskrachten. De mensch wordt belet goed te zijn, dat was Franks poëtische intuitie; de mensch wordt belet goed te zijn, is nu de diepe overtuiging, die de treurige werkelijkheden van den oorlog den dichter gebracht hebben. Dit leert ons Franks derde boek, **Der Mensch ist gut.** Ja, de mensch is goed, is het doel van Franks betoog, dat hij uitspreekt in de vijf hoofdstukken van het boek. De dichter acht het tot zijn plicht de slaperige harten wakker te schudden en zijn beschuldiging tegen de regeerende machten uit te roepen. Als de psychologie niet voldoende blijkt te zijn, dan

zullen de feiten en de resultaten duidelijker tot de menschen spreken.

Frank schildert ons de geschiedenis van een kellner, die, nadat hij zijn zoon in den oorlog verloren heeft, in opstand komt tegen de bestaande orde en de samenleving. Deze ongelukkige wordt de schepper, de aanvoerder van de pacifistische beweging, die hoe langer hoe meer terrein wint al naarmate Frank ons vertelt de lotgevallen van de oorlogsweduwe, de verliefden en den invalide. Achter het individueele lijden voelt men het leed van hunne vele lotgenooten.

Dit ontroerende boek is een doodendans en behelst zaken die gezegd moesten worden. Dit boek is grootsch, omdat er in spreekt het nadenkende en voelende menschelijk geweten, dat langzamerhand ontwaakt en waarvan Frank ons zijn visie beschrijft. Vooral het vijfde hoofdstuk is van eeuwigdurende schoonheid; 't is een grootsch vizioen van een veldhospitaal, waarin de oorlog van uit het standpunt van beschaving wordt bestudeerd. De ‘Stabarzt’, de directeur-geneesheer lijdt zeer bij het aanschouwen, hoe een slechte opvoeding de menschheid kan doen ten onder gaan. Zelfs nu nog kan men met diepe ontroering dit meesterstuk van sterk en gespierd proza genieten.

Ergens in ‘Die Ursache’ zegt Frank, dat ‘armoede de menschen slecht maakt.’ Deze zijn beschouwing van de samenleving gaat hij in zijn verdere romans uitspinnen. Het boek dat hij schreef na ‘Der Mensch ist gut,’ **Der Burger,** geeft Franks politieke overtuiging weer. Toch is het lijden, dat hij zoo nu gaat beschrijven, niet dat van de proletariërs zooals Upton Sinclair het zou doen. Neen, Frank schildert vooral het lijden van den intellectueel; hij is een schrijver voor burgers, die vatbaar zijn voor de sociale idee. ‘Der Bürger’ is de geschiedenis van de burgerij der groote steden, die weerstand biedt aan de nieuwe idealen, omdat ze niet in staat is te worstelen tegen het maatschappelijke milieu, waar ze door haar geboorte of door de omstandigheden is in thuis geraakt. Dat boek is in twee stukken te verdeelen. Het eerste stuk behandelt de lotgevallen van een jeugdigen kapitalist, zonder politieke overtuiging, die den weg der arbeiders volgt, maar zich niet aan zijn oorspronkelijk milieu kan ontworstelen. Het tweede deel zou betiteld kunnen worden ‘Na de nederlaag’; de bourgeois geworden man wordt bijna gek door den vreeselijken tweestrijd, dien hij in zijn ziel voelt, tusschen den mensch en den bourgeois. Zijn laatste uitweg is weer socialist te worden... Maar in tegenstelling met de maatschappelijke poging van den held van zijn boek toont ons Frank de verschillende zijden van het leven van de kameraden van dezen, wien een verlangen naar de burgerlijke macht aantrekt en zeker als hij van zijn doel is, verheft hij zich.

'Der Bürger' is een schema ten dienste waarvan de dichter zijn waarnemingen stelt. In overeenstemming met 'Die Ursache' bevestigt deze roman Franks eerlijkheid. Nergens gaat Frank zich te buiten aan tendenzieuse welsprekendheid; hij tracht veeleer de menschen in zich zelf te doen kijken als in een spiegel. Men zou evenwel het werk kunnen becritiseeren. De diepe waarheid van het eerste deel doet onrecht aan het utopisch literaire karakter van het tweede deel. Hierop zou men kunnen antwoorden, dat het met opzet is geschied. Alle feiten van het tweede deel doen zich in het brein van den held voor; dit deel blijft daarom noodzakelijkerwijze zwak, omdat de schrijver beter de ziel van den mensch begrijpt, die burgerlijk leeft en zich schaamt voor zijn eenzaam en onvruchtbaar leven, terwijl hij minder de levenservaring bezit en de kennis van de zedelijke crisis van den kapitalist.

Dan verscheen een bundel novellen en opnieuw bemerken we den socialen schrijver. De eerste novelle heet **Im letzten Wagen** en geeft het gesprek van verschillende personen, die in den laatsten wagen van een funiculaire zitten. Hun gezegden werpen een vreemd licht op de kwalen van onzen tijd. Zonder dat men weet hoe, geraakt de laatste wagen les en zij snellen een zekeren ondergang te gemoet. Leven en dood staan dichter bij elkaar dan ooit en het gemeenschappelijke gevaar brengt allen nader tot elkaar. Een bankiersvrouw bevalt en wordt door haar man, die een oogenblik te voren zorgvol voor haar was, verwaarloosd. In dit oogenblik van gevaar waren ze allen gelijk. Op het allerlaatste oogenblik worden de reizigers gered en worden de menschen weer in het alledaagsch leven teruggeworpen. **Die Schicksalbrücke** laat het gemoedsleven van den schrijver, zijn verhalend talent en den socialen criticus Frank kennen. Het is de geschiedenis van een jong meisje, dat aan een liefdelooze opvoeding was overgelaten. De dichter laat haar het leven aanvaarden; zij verlaat het ouderlijk huis en stort zich in het onzekere leven om zich er door te laten vormen. De drie laatste novellen van dit bundeltje **Auf der Landstrasse, Der Beamte, Zwei Mütter,** doen de kunst van Frank om het concrete in het abstracte te doen overgaan, uitkomen, om de psychologie te analyseeren en om de menschelijke zwakheden te verklaren. 'Hij die zonder zonde is, werpe den eersten steen!' Vandaar het medelijden van Frank.

'Der Mensch is gut' was het werk van een lyricus, die alles wilde weergeven, wat hij gevoelde; *'Der* Bürger' was een schrede terug naar de beschouwende symbolistische kunst. In zijn novellen heeft Frank de epische noot weergevonden en na dit intermezzo vinden we weer het proza, dat we van hem verwachtten, terug. **Karl en Anna,** het volgende werk, is een meesterwerk, dat alle eigenschappen van een onsterfelijk werk bezit. Het thema

is eenvoudig: 't is namelijk de geschiedenis van een modernen **Enoch Arden,** met een andere variante op het eeuwige thema. In zijn vierjarige gevangenschap heeft Karl, dank zij de beschrijving van zijn vriend Richard, de jeugdige arbeidster Anna, Richard's vrouw, zóó leeren kennen, dat haar geheele leven, haar gewoonten en haar omgeving hem bekend zijn. Wat Richard van zijn vrouw weet, weet Karl ook. Bij toeval worden de twee gevangenen gescheiden en wat Karl eerst als een ongeluk beschouwde wordt nu de oorzaak van zijn geluk. Op een dag ontsnapt hij uit de gevangenschap en gaat Anna opzoeken. Zij ontmoeten elkaar en Anna's ziel wordt bewogen als Karl zich als haar echtgenoot bekend maakt. De jonge vrouw gaat van Karl houden, als deze iets van haar vermoedt en dat Richard niet eens wist. De schijn wordt werkelijkheid en bij Richards terugkeer is de plaats ingenomen. Richard's rechten op zijn vrouw zijn niet zoo sterk als die van de gevoelensgemeenschap, die tusschen Karl en Anna ontstaan is. Ze verlaten Richard, want wat hen verbindt is sterker dan het medelijden met Richard's lot.

'Karl en Anna' is een werk, dat naar taal en bouw plastisch is. Het is een kuische liefdesgeschiedenis. Zij is zacht en zoo fijn geschreven, dat men onder al die woorden en zinnen den harteklop en het zuchten der verliefden hoort...

Frank heeft hier zijn loopbaan niet mee beëindigd; bewijs daarvoor is in de eerste plaats zijn roman **Ochsenfurter Mannerquartett,** een boek, dat ons Frank bijna als een idyllicus met gezonden humor doet kennen. Deze roman is het vervolg op 'Die Rauberbande' en doet ons het lot van de nog levende roovers, hun smart gedurende de naoorlogsche periode kennen. Het levensspel is eeuwig, de vroegere opstandigen zijn nu vreedzame burgers geworden. De eene draagt eenzaam en gelaten zijn weduwenaarschap, de anderen zijn al vader van een vroolijke familie, waarin de liefde reeds haar intrede heeft gedaan. Door de inflatie zijn onze vrienden geruïneerd en zij besluiten een kwartet te vormen, dat in de dorpen zal optreden. In den tusschentijd is de vroegere kapitein van moord beschuldigd en gearresteerd, maar het boek is zoo idyllisch, zoo vol harmonie en kalmte, dat we de ontknooping zonder vrees afwachten, en ons met Frank naar de jeugd toe wenden.

Men voelt dat ook de jeugd het noodlot zal overwinnen en dat de kinderen van de roovers: Hanna Lux en Thomas Kletterer beter gewapend het leven ingaan, dan hun ouders deden. Het leven wordt slechts door den tijd gevormd. Hanna Lux is voor Frank de ideale vrouw, die toch niets bezit van het bakvischachtige van de meisjes van de groote steden. Thomas Kletterer is als alle beminnenden, maar beschouwt de liefde als een der vele factoren

in het leven; hij interesseert zich ook voor sport, techniek en maatschappelijke problemen. Voor den eersten keer in Franks werken treft men er sympathie voor een opvoeder aan, voor de moeder die de persoonlijkheid van haar kind zich geleidelijk heeft laten ontwikkelen, zonder gevaar, onbevangen met het vuur heeft laten spelen. De 'idee', die Frank leidde is evenwel niet vergeten; integendeel, de 'idee' wordt voorwaarde van zijn kunst. Frank ziet de menschheid ongeveer zooals G.B. Shaw, zonder echter de noodzakelijkheid te gevoelen om haar te bepreeken. De samenleving is de plaats waarin de kunst groeit en zich ontwikkelt. De tijd moet een achtergrond hebben en Frank geeft vorm aan den tijd en hij toont ons de menschen, waarvan ons tijdvak het lot is geworden.

In 1929 verscheen de laatste roman van Frank, **Bruder und Schwester,** waarvan het thema menschelijke en zeldzaam artistieke eigenschappen eischt, omdat de schrijver ons binnenleidt in de elegante en cosmopolitische wereld. Een broeder en een zuster zijn op jeugdigen leeftijd, ten gevolge van de scheiding van hun ouders, van elkaar gegaan. Zij leven onder verschillende namen en ontmoeten elkaar op ongeveer 20-jarigen leeftijd in de vestibule van een hotel in Berlijn. Daar ze lichamelijk en geestelijk goed overeenkomen, treden ze in het huwelijk. Deze oplossing wordt ons zoo logisch voorgeschilderd, dat het ons heelemaal niet verwondert. Te meer daar Frank als motto dezen zin van Goethes Wilhelm Meister heeft geplaatst: 'Beziet de leliën, worden het mannetje en het wijfje niet op denzelfden stengel geboren? En de bloem die hen vereenigt, gaf die hun niet het leven en is ook de lelie niet het symbool van onschuld? En het broederlijk huwelijk is dat niet vruchtbaar? Wanneer de natuur een wezen verafschuwt, toont zij het duidelijk.'

Frank beschrijft ons de liefdesextase van het echtpaar, maar dit geluk neemt een einde. Broeder en zuster herkennen elkaar en de moeder, bij wie zij inwonen, pleegt zelfmoord, wanneer zij zich van den toestand bewust is. Lelia en Constantijn scheiden van elkaar; toen een kind geboren werd, werden beide menschen gekweld door de scheiding; zulk een kuische liefde kan niet direct uitdooven. Zoodat men zou kunnen zeggen, dat de dood door de liefde overwonnen is.

In den aanvang van dit boek volgen de handelingen elkander snel op, maar naarmate de liefde zuiverder wordt, wordt het tempo langzamer. Als men dit boek leest, dat vol van moderne sensibiliteit, vol pathos is, wordt men dikwijls verrast door het aantreffen van ouderwetsche en kunstmatige zinswendingen, die we niet bij Frank gewend zijn. Dit verwijt ignoreert men echter volgaarne, indien men denkt aan het gemak en de elegance, waarmee Frank in

sobere en toch rijke taal zijn dikwijls pakkenden dialoog heeft geschreven...

* * *

Alle werken van Frank bewegen zich om hetzelfde thema, om den Mensch. Door alle gebeurtenissen en figuren heen laat de schrijver ons zien het lijden van den mensch, die het slachtoffer is van vooroordeelen, van instellingen, die in plaats van hem de grootst mogelijke levensvrijheid te geven, hem onderdrukken, van zijn idealen berooven en van hem een middel maken in plaats van hem als een doel te beschouwen. De boosheid van den mensch is de meest algemeene uitdrukking van zijn lijden. De mensch is niet altijd even goed als hij moest wezen, zooals Frank zegt. Dat klinkt banaal, zou men kunnen zeggen. Maar 't is niet zoo banaal als men denkt, want het is goed den mensch aan zijn plicht te herinneren. Hij moet eindelijk begrijpen, dat hij zich vrij moet maken, als hij zijn persoonlijkheid wil redden, zoodat zijn kinderen in een wijze, rechtvaardige en zachte wereld zullen leven, opdat zij ten slotte de Gouden Eeuw zullen kennen, Gouden Eeuw, die het oude geloof aan den dageraad van onze geschiedenis dacht en die zich bevindt aan het einde van onzen langen weg naar de Vrijheid.

Dr. F. CLOSSET.

Muziek

Algemeene Muziekleer van J. Worp-Van Milligen, opnieuw bewerkt door Sem Dresden. (J.B. Wolters, Groningen; *f* 5,25, gebonden *f* 5, 90).

De ‘Algemeene Muziekleer’ van J. Worp en S. van Milligen, de meest verspreide van alle Nederlandsche handboeken van dien aard, werd door Sem Dresden, in opdracht van de firma J.B. Wolters, aan een verjongingskuur onderworpen.

Met zijn medewerking aan de laatst verschenen uitgave van van Milligen's ‘Ontwikkelingsgang der Muziek van de Oudheid tot onzen Tijd’ had Sem Dresden zich doen kennen als de geschikte persoon om een taak als hcoger vermelde tot een goed einde te brengen. Zijn begaafdheid als componist, zijn algemeen gewaardeerde prestaties als dirigent, zijn musicologische arbeid, steunend op een algemeene kultuur en artistieken smaak, dit alles stond borg voor den goeden afloop van een onderneming waarvan de moeilijkheden niet mogen onderschat worden. Want het ging hem hier niet om een gewone ‘aanvulling van een vorigen druk’ maar wel om een bewerking die ‘de inzichten van dezen tijd omtrent rhythme, melodie en harmonie, omtrent de grondslagen dus voor elk muziekonderwijs, tot hun recht wil laten komen.’ Om zijn doel te bereiken zag de bewerker zich verplicht niet slechts den algemeenen opzet en de indeeling van het boek te wijzigen, maar ook tamelijk uitgebreide beschouwingen in te lasschen, o.a. om de rassche muzikale evolutie der laatste vijftig jaren niet te laten voorkomen als een min of meer toevallig verschijnsel, maar in haar logisch verband met vorige tijdvakken. Met het oog op het practisch gebruik bij het muziekonderricht, mag inzonderheid gewezen worden op een reeks nieuwe oefeningen betreffende rhythme-ontwikkeling, plaatsen der maatstrepen, melodievorming, twee-, drie- en meerstemmige zetting enz. Verouderde of minder belangrijke gedeelten vervielen; zoo o.a. ettelijke historische uitweidingen.

Ondanks dit alles wil de bewerker zijn arbeid niet als een volledige aanzien; hij heeft het voornemen op enkele onderwerpen

later nader in te gaan en de harmonieleer, zooals hij die hier in groote trekken geschetst heeft, in een afzonderlijk studieboek uit te werken. We zien die aanvullingen met belangstelling te gemoet, maar willen niet nalaten het boek in zijn huidigen vorm warm aan te bevelen aan alle ernstige muziek-studeerenden. De klare, gemakkelijk begrijpelijke voorstelling en toelichting van de talrijke onderwerpen welke het programma der muziekleer omvat, zullen ongetwijfeld niet weinig bijdragen om de studie aangenaam en vruchtdragend te maken.

Wat betreft typographische nauwkeurigheid en uiterlijke verzorging in 't algemeen, mag dit boek als een toonbeeld aangehaald worden.

Hendrika van Tussenbroek. Speelliedjes; *f* 1.50.
Goeien Avond Speelman; *f* 1.65.
Uitgave Firma J.A.H. Wagenaar, Utrecht.

Van de Hollandsche componiste H. van Tussenbroek, ook ten onzent welbekend door hare liederen, verschenen in de uitgave van het Willemsfonds, kwamen ons twee bundeltjes kinderliederen toe: ‘Speelliedjes’ (op. 22) - een reeks van vijf stukjes - en ‘Goeien Avond Speelman’, tien liedjes voor kleine kleuters (op. 40).

Hoezeer deze verzamelingen bij onze Noorderburen in de gunst gekomen zijn, wordt afdoende bewezen door het feit dat we hier, wat eerst genoemd bundeltje betreft, met een elfden druk te doen hebben en dat ook het tweede, dat van veel jongeren datum is, thans zijn tweeden druk beleeft.

Het oeuvre dezer componiste, dat in hoofdzaak aan den gezelligen huiskring en het lieve wereldje der kleinen gewijd is, bezit een bekoorlijkheid waaraan voorzeker geen enkel muziekliefhebber ongevoelig kan blijven. Maar in de omstandigheid dat deze, uit muzikaal oogpunt, voortreffelijke stukjes met voorliefde door het jonge volkje uitgevoerd worden, ligt een nog véél grooter lof besloten dan die waarmede elk musicus het werk dezer toondichteres zou kunnen vermelden.

De uiterlijke verzorging dezer bundeltjes, vooral van het tweede, keurig geïllustreerd door O. Verhagen, kan in alle opzichten geprezen worden.

JULIUS VAN ETSEN.

Boekbeschouwing

L. Brouwers. - *Het juiste woord*, - N.V. Brepols, Turnhout.

Een boek van circa 1100 bladzijden; een ‘Beteekeniswoordenboek der Nederlandsche taal’, licht de schrijver het in zijn ondertitel toe. En inderdaad, het kan best een toelichting gebruiken, ook onder den vorm van een voorbericht, zooals in dit werk opgenomen. Want bij een eerste kennismaking lijkt dit niet minder dan een onthutsend boek te zijn en vraagt men zich werkelijk af, welke praktische diensten het den studeerende, de leerkracht, den schrijver bewijzen wil of kan.

Bij nader inzicht echter kenmerkt zich dit boek door het volgende. Het gaat uit van de gedachte, die in ons opkomt, en wil helpen nagaan door welke woorden die wordt uitgedrukt en hoe de gedachtenfamilie er uitziet, waartoe die ééne gedachte behoort. Om dat duidelijker te maken: de schrijver geeft vooraf, in een 20tal bladzijden, de tien groote gedachtenfamilies aan, waarin hij logisch alle menschelijke gedachten meent te kunnen opnemen; daarna werkt hij, in circa 500 bladzijden tekst, de verschillende families uit, met vermelding van een éénigen rijkdom aan woorden en uitdrukkingen, die tot elke familiet behooren; ten slotte neemt hij een alphabetisch woordenregister van ruim 550 bladzijden in vier kolommen op.

En hoe dat alles nu wordt uitgebaat?

Ge denkt b.v. aan ‘gramschap’. Zijt ge vertrouwd met de gedachtenfamilies, vooraan in het boek, dan weet ge, dat ‘gramschap’ onder de rubriek ‘Gevoel’ thuishoort en vindt ge op blz. 30-31 de verschillende gevoelens met hun tegenstellingen aangegeven en bij elk gevoel de bladzijde vermeld, waarop het in den breede wordt uitgewerkt. Het begrip ‘gramschap’ verwijst u naar lijst 891 en hier treft ge dan alle mogelijke naamwoorden, werkwoorden, bijvoeglijke naamwoorden, staande uitdrukkingen aan, die met dat begrip verband houden. Wenscht ge niet langs de gedachtenfamilies om te loopen, zoek dan het woord ‘gramschap’ op in het alphabetisch register achteraan en ook hier vindt ge lijst 891 aangegeven.

Natuurlijk zit de waarde van dit boek in bedoelde lijst 891 en in al de overige lijsten (in 't geheel 1000), van blz. 35 tot 532 opgenomen; de gróóte waarde van dit boek, en tevens ook zijn zwakke zijde.

Als groote waarde treft ons het bij elkaar vinden van alle mogelijke taalvormen, in verband met één enkele gedachte, - wat geen ander woordenboek ons geven kan en er ons hier attent op maakt, hoe openbarend rijk onze taal is aan schakeeringen om onze gedachten uit te drukken. En we stellen ons daarom voor, dat elk taalleeraar hier een onuitputtelijke bron aan gegevens vinden zal, wanneer hij over woordenschat en taaleigen handelen wil.

Maar tevens zal hij hier de onmiskenbare zwakke zijde voelen, of juister: op een ongerieflijk te kort stuiten, wanneer hij woorden en uitdrukkingen vergelijken wil. De schrijver kondigt net trouwens zelf aan (op bl. 11): ‘Zij (de woordenlijsten) geven echter geen beteekenissen aan.’ - m.a.w. deze zoeke men, zoo noodig, op in een verklarend woordenboek. We begrijpen dat, al laat

de ondertitel het niet vermoeden; de schrijver kwame er anders toe, een werk in drie, vier of meer dikke boekdeelen te zitten schrijven. En tochj gezien zijn uitzonderlijke kennis onzer taal: zal hij er niet vandaag of morgen moeten aan gelooven? En, in afwachting: zal hij 't niet wenschelijk achten, bij een volgende uitgave de verschillende schakeeringen nog stelselmatiger in te deelen en te groepeeren, zoodat ze den lezer dadelijker aanspreken en wegwijs maken?

We onderlijnen het graag: hier wordt ons een merkwaardig werk geboden, dat op Nederlandsch taalgebied éénig in zijn genre blijkt te zijn. Maar juist omdat het zoo merkwaardig is, durven we een beroep doen op schrijvers taalkennis en Benediktijnergeduld om het geleidelijk tot niet minder dan een monument te maken.

Vooralsnog bevelen wij het reeds alle taalstudeerenden aan en zulks des te grager, daar de firma Brepols den schrijver met een toonbeeldige stoffelijke uitvoering heeft willen ten dienste zijn.

To Hölscher. - *Wel gefeliciteerd!* - G.B. Van Goor, Den Haag.

Een boekje, als noodhulp bedoeld voor wie, in katholieke gezinnen, naar een feestversje of zelfs naar een tooneelstukje zoekt. We vinden de versjes erg maakwerk en de geest er van niet katholiek, maar kwezelachtig.

Cor van Osenbruggen. - *De tweelingen Flip en Henk*.
G.J. Visscher. - *Jantje Valkoog*.
H. Wolffenbuttel. - *Joop. - Het pleegkind van Harte-vijf*.
H. Donker van Hengel. - *Een huis vol leven*.
Ph. Exel. - *Mijnheer Van der Pigge in China*. Alle uitgegeven door G.B. Van Goor, Den Haag.

Zes boeken, voor de jeugd bestemd; geschikt, echter, is heel iets anders. Als papier, druk en omslag is er niets op af te dingen; maar als inhoud, als taal kunnen we er nauwelijks een paar van aanbevelen, nl. het eerste en het laatste. ‘Een huis vol leven’ beeldt een verhuizing uit, die in haar bijtooneeltjes de dwaasheid zelf is. ‘Jantje Valkoog’ is een aaneenschakeling van de onmogelijkste, om niet te zeggen de onzinnigste gebeurtenisjes. ‘Joop’ en ‘Het pleegkind van Harte-vijf’ zijn flauwe meisjesboeken, die géén levenslustig meisje geboeid houden. Maar ‘De tweelingen Flip en Henk’ is een ongekunsteld verhaal van eenvoudige kinderjaren, dat 10-12 jarigen wel interesseeren zal, en ‘Mijnheer Van der Pigge in China’ boeit de jonge lezers (van 12-14 jaar) op heel de lijn, omdat Ph. Exel, de auteur, boeiend, zonder aanstellerij te vertellen weet en ook vertellend iets leert, zonder het bewust te bedoelen.

Zouden we nog eens aan de firma Van Goor mogen vragen, dat ze wat strenger jegens haar auteurs zou wezen? Ons dunkt, ze zou er haar eigen naam wel eere mee aandoen.

Umberto Nobile. - *Met de Italia naar de Noordpool*. - Hollandia-Drukkerij, Baarn.

Wie het boek van Fr. Behounek, ‘Zeven weken op een ijsschots’, gelezen heeft en daarin, aan de hand vain een kalm en zakelijk verslag, voor het eerst heeft kennisgemaakt met het tragisch verloop van Nobile's Noordpooltocht, bleef ten slotte voor een aantal open vragen zitten, als: hoe werd die noodlottige tocht dan voorbereid? Was Nobile bevoegd om hem te leiden en bleken de anderen moreel sterk genoeg om hem mee te maken? hoe verging het nu juist met Malmgren, met Zappi en Mariano, en met Nobile zelf?

We zegden niet, dat dit nieuwe boek, het werk van Nobile, den leider zelf, op bedoelde vragen een bevredigend antwoord geeft, maar wel: dat het een nieuw, zeer bevoegd en goed gesteld getuigenis is, waaruit Nobile te voorschijn treedt als een man met ervaring, met gevoel voor discipline en ook met eerlijkheid. Hij deelt ons over den mislukten tocht talrijke onbekende en merkwaardige bizonderheden mee. Maar ten slotte kan hij niet verhinderen, dat Malmgren als de meest beslagen medereiziger en het groote slachtoffer op den voorgrond treedt, dat Zappi en Mariano onsympathiek en zelfs verdacht blijven en dat de heele tocht een onvolkomen voorbereide, roekelooze onderneming blijkt te zijn.

Hoe het ook zij, het boek van Nobile is ruim het lezen waard, al ware het slechts als zeker gerechtigde en trouwens waardig voorgebrachte zelfverdediging tegenover een Rijksregeering, die in Nobile en niet in zichzelf 'den' schuldige heeft willen treffen.

Hendrik van Loon. - *Amerika*. - A.W. Sijthoff, Leiden.

Dat Van Loon een door-en-door kenner der wereldgeschiedenis en vooral een zeer aanschouwelijk en tevens humoristisch interpretor er van is, zal zoowat ieder volwassene en zelfs studeerend jongmensch weten, die b.v. 'De mensch in het grijs verleden' en inzonderheid de 'Geschiedenis der Menschheid' heeft doorgemaakt. En het moest dus wel weer iets voor hém zijn, ons de geschiedenis van zijn sinds jaren aangenomen vaderland Amerika op te hangen. Die geschiedenis, tusschenbei van Van Loon's krabbels voorzien, beslaat niet minder dan 460 groote bladzijden en is in 53 hoofdstukken, elk met zoo raadselachtig mogelijke titels, ingedeeld. Dit raadselachtige, hoe geestig ook soms, is een manietje van Van Loon, waarmee we 't niet heelemaal eens zijn en dat al dadelijk van ondienst is aan wie in het boek iets naslaan wil. Maar zoo we de hoofdstukken zelf lezen, komt daar de geschiedenis vóór ons liggen, klaar en duidelijk en dikwijls openbarend, zoo treffend als Van Loon ons den ondergrond, het verloop en de ineenschakeling der gebeurtenissen weet toe te lichten. We denken hier b.v. aan zijn uitbeelding der Fransche, Engelsche en Nederlandsche kolonisatie-methoden, aan zijn portret van den wilbewusten, populairen Washington, aan zijn aanschouwelijke behandeling van het revolutioneerend werk van Franklin, Morse, Edison. Zeker, Van Loon léért ons iets, en machtig veel ook; maar hooger dan de feiten zelf stelt hij het begrijpen, het verklaren, het kommenteeren dier feiten en het prikkelen van den lezer, er het zijne bij te denken. En juist dat kenmerk maakt weer van 'Amerika' een van zijn sterkste boeken, zoo sterk, dunkt ons, als zijn 'Geschiedenis der Menschheid'. die hem beroemd heeft gemaakt.

H. VAN TICHELEN.

Nieuwe uitgaven.

Van Maria Pauwels, Werbrouckstraat, 34, Antwerpen:

AMAND SIMOENS: Voetzoekers, gedichten; 45 blz.

Van H.J. Paris, Amsterdam:

M. v. B.: Asahel, de geroepene; 384 blz.; *f* 4.25; geb. *f* 4.90.

Van de uitgeverij Foreholte, Voorhout:

Jaarlijksche Boekenschouw, deel XII, 1931; 224 blz.

Overzicht over de Nederlandsche en enkele buitenlandsche literaturen, met recensies ‘van uit katholiek standpunt’ over ‘ongeveer alle tijdens het afgeloopen jaar verschenen werken,’ gerangschikt onder de volgende rubrieken: godsdienst en apologie; opvoedkunde en wijsbegeerte; romans en ontspanningslectuur; dichtwerken; tooneel; kunst; letterkundige geschiedenis; geschiedenis;

land- en volkenkunde; natuurkunde en nijverheid; sociale en aanverwante wetenschap; leerboeken; voor de huishouding; spel en sport; voor de jeugd. Er is ten slotte een romanregister en een portrettengalerij.

Van den algemeenen leenniddelhandel Aug. Bossaert, Antwerpen:

K. MOONS en F. PONT: Rekenboek, 6e leerjaar, met illustraties van G. VAN OLMEN; 216 blz.

Van de Commissie voor Toponomie en Dialectologie:

Handelingen, deel V (1931); 304 blz., met een portret van Dr Karel de Flou en verschillende kaarten; 35 fr.

Van de N.V. Standaard-boekhandel, Brussel:

Dr JUL. PERSYN: Studiën en Lezingen, I; 195 blz.

Van den boekhandel A.A.M. Stols, Brussel:

OSKAR VAN DER HALLEN: Niemandsland; 132 blz.

Een ‘debuut’ van een jongen Vlaming, die zijn werk dagteekent Gent, Mei 1930.

Van A.W. Sythoff's uitgeversmij, N.V., Leiden:

GEORGE SYLVESTER VIERECK: Schijnwerpers; Nederlandsche bewerking door JOHAN W. SCHOTMAN; 400 blz., met verscheiden portretten; *f* 3.90; geb. *f* 4.90.

De oorspronkelijke Amerikaansche titel is Glimpses of the Great. De schrijver heeft allerlei beroemde tijdgenooten weten te benaderen en hun ‘hun levensbeschouwing afgetroggeld.’ Aldus heeft hij allerlei problemen en cultureele complexen kunnen aanraken; bolsjevisme, fascisme, internationalisme, individualisme, geslachtleven en ethiek, economische verwikkelingen, het Jodenvraagstuk, de arbeiderskwestie, geestverschijningen, enz. Men krijgt hier de opvattingen te lezen van Shaw, Schnitzler, Keyserling, Ludwig, Hauptmann, Steinach, Voronoff, Hirschfeld, Freud, Albert Moll, Einstein, Frank Harris, Barbusse, Zangwill, Ford, Mussolini, ex-keizer Wilhelm, Ramsay Mac Donald, Briand, Hindenburg, Schacht, Wilhelm Marx, Ludendorff, Rupprecht, Clemenceau, Joffre, Foch, groothertog Alexander en koningin Elisabeth van België.

Een boek dat zijn weg zal maken.

Van N.V. Em. Querido's Uitgeversmij, Amsterdam:

ANTOON THIERY: De Drie uit Sint Gerardus Majella en hunne Vrouw; 152 blz.; *f* 1.90, geb. *f* 2.60.

Van de firma J.B. Wolters, Groningen:

Dr C.G.N. DE VOOYS: Geschiedenis van de Nederlandse taal, in hoofdtrekken geschetst; 231 blz.; *f* 3.90.

Elf hoofdstukken: vóór 400; Middelnederlands; 16e eeuwr; 17e eeuw; 18e eeuwr; 1795-1835; Gids-tijd; in België (o.a. onderdrukking en herleving, spellingoorlog;

partikularisme; taalstudie; taalzuivering); sedert 1885; in België sedert 1890 (o.a. Van Nu en Straks; wetenschappelike taalstudie); het Afrikaans.

Er volgen, voor ‘meer gevorderde studenten en ervaren vakgenoten,’ 112 Aantekeningen, die verwijzen naar uitvoeriger behandeling der stof of gegevens verschaffen voor eigen studie.

Van A.W. Sythoff's Llitgeversmij, Leiden:

JAC. VAN LOOY: Gedichten (1884-1925); 131 blz., met een portret; *f* 2.90.

Van A. Meerpoel, St. Niklaas Waas:

WIM VAN WAAS; De zilveren Boot, gedichten; 56 blz.; 13 fr.

Finsche Studiën

Mikael Agricola

‘Kyllä se kuulee Suomen kielen
joka ymmärtää kaikkein mielen.’
AGRICOLA
‘Hij kent het Finsch wel inderdaad
die aller dingen zin verstaat.’

Op het oogenblik dat de Hervorming de noordelijke Staten aan 't veroveren was, maakte Finland deel uit van het Zweedsche koninkrijk. De toenmalige vorst Gustaaf Vasa, die elke beweging welkom moest heeten die zijn land van het katholiek juk zou bevrijden, nam de gelegenheid te baat om het Roomsch stelsel af te danken en het Lutheranisme als officieelen godsdienst te doen erkennen. In Finland zelf had die omwenteling een betrekkelijk vreedzaam verloop. De afgezonderde ligging van het land had het steeds onttrokken aan de rechtstreeksche invloeden uit het Westen en de groote Europeesche stroomingen werden er alleen aangevoeld als een krachtelooze, uitstervende deining. Dit verklaart waarom het katholicisme, gedurende de middeleeuwen ingevoerd, zoo weinig weerstandsvermogen bezat en schier zonder slag of stoot het veld ruimde, toen de Hervorming opdaagde in den vorm van opgedrongen staatsgodsdienst.

Toch bracht de nieuwe geest een zekere stoornis teweeg in de levensvoorwaarden, die zelfs oversloeg, in opzicht von onderwijs, tot volslagen ontreddering. Gedurende de overgangsperiode waren de scholen, die tot in de XVIe eeuw onderhouden werden door de katholieke Kerk, ten prooi aan een diep verval, waaruit zij zich slechts naderhand geleidelijk konden herstellen. Maar deze enkele nadeelen werden ruimschoots vergoed, of beter, weggecijferd door een uiterst belangrijke aanwinst. Het Finsch, dat door alle standen als omgangstaal werd gebezigd, niettegenstaande

den officieelen voorrang van het Zweedsch, werd nu verheven tot kerktaal ter vervanging van het Latijn en wat nog meer beteekenisvol mag genoemd worden, de Finsche taal werd in staat geacht om eensdaags de draagster te worden van een breedopgevatte literaire cultuur. Maar daartoe moest een volmaakter werktuig gevonden worden dan een gebrekkige, dialectisch getinte omgangstaal. De taal moest systematisch ingericht, een spellingsstelsel moest bedacht worden, dat de locale vormen zooveel mogelijk weerde zonder ze nochtans heelemaal te miskennen en de gewestelijke eigenaardigheden versmolt tot een nieuw, algemeen type.

De verwezenlijking van dit glanzend programma dankt Finland aan den bisschop Mikael Agricola, 'den vader van de Finsche taal.'

Zooals zooveel andere vooraanstaande figuren uit Finlands verleden was Agricola van zeer geringe afkomst. Hij was de zoon van een eenvoudig visscher en werd geboren tusschen de jaren 1508-1512 te Torsby, een onaanzienlijk dorp van de provincie Uusimaa.

Zijn geboortestreek behoorde tot een Zweedsch sprekende kustkolonie en bijgevolg was de moedertaal van Agricola niet het Finsch, maar het Zweedsch[1]. Van zijn jeugd is weinig bekend. In 1520 was hij op school te Viipuri (Viborg), waar zijn uitzonderlijke begaafdheden de aandacht trokken van den bestuurder Johannes Erasmuksenpoika. Hij legde zich met buitengewonen ijver toe op de grondige studie van het Finsch, terwijl hij anderzijds genoegzaam Russisch aanleerde om zich in de drukke grensstad met gemak te bewegen. Toen Joh. Erasmuksenpoika op het einde van 1520, als secretaris van den aldaar onlangs benoemden bisschop Martti Skytti, naar Turku[2] (Abo) trok, volgde hem de jonge Agricola en werd op zijn beurt aangesteld als secretaris van het daar gevestigde kapittel. In die hoedanigheid vond hij

(1) Dit klinkt zonderling, als men bedenkt dat Agricola de groote voorvechter is geweest van het Finsch; doch men verlieze niet uit het oog dat het er vooral op aankwam den geest uit te drukken en Finsch te 'denken'. Zoo komt het dat J.L. Runeberg beschouwd wordt als de nationale dichter van Finland, hoewel hij geen enkel vers in de taal van de 9/10 der bevolking heeft geschreven.

(2) Finsche naam van de toenmalige hoofdstad, in 1812 overgeplaatst naar Helsinki (Helsingfors). Het woord tusschen haakjes is de Zweedsche vorm.

gelegenheid te over om zijn gaven te ontplooien en zich op te dringen aan de opmerkzaamheid van den bisschop.

Te Turku kwam Agricola voor het eerst in aanraking met de Hervormingstheorie. Toen G. Vasa de Unie van Calmar ontbond en aldus Zweden en Finland verloste uit de Deensche overheersching, was het Lutheranisme reeds ver doorgedrongen in het Noorden. Finlands laatste katholieke bisschop Arvid Kurki had in 1522 zijn ambt neergelegd, zoodat het bisdom Turku eenige jaren zonder titularis bleef. In 1527 was de scheuring met Rome een voltrokken feit geworden en opdat de overgang zonder botsingen of wrijvingen zou geschieden, had men het bisdom Turku toevertrouwd aan den lankmoedigen en tactvollen Martti Skytti. De eerste om de nieuwe leer te Turku krachtdadig te verkondigen was de geestelijke Pietari Sarkilahti, die een tijd lang in Duïtschland had vertoefd en zich daar tot het Lutheranisme had bekeerd. Onder invloed van diens meesleepende welsprekendheid was Agricola weldra geheel gewonnen voor de zaak en bij den dood van Sarkilahti in 1529, nam hij heel natuurlijk zijn plaats in en werd een overtuigd propagandist van de Hervorming in Finland.

De bejaarde bisschop Skytti, hoewel eerder voorstander van een behoudsgezinde politiek, helde toch naar de Hervorming over, daar hij vanwege den koning een paar bescheiden maar zeer duidelijke wenken had ontvangen. En om zijn rechtzinnigheid te bewijzen zond hij op eigen kosten een schaar begaafde jongelingen naar Wittenberg om persoonlijk bij Luther en Melanchthon de nieuwe beginselen te ervaren en, eens teruggekeerd in hun vaderland, een kern te vormen van onvermoeide werkers die in staat zouden zijn, de geestelijke opvoeding van verschillende priester-generaties te verzekeren.

Ondertusschen was Agricola tot priester gewijd en volgde hij Joh. Erasmuksenpoika op als secretaris van den bisschop. Als dusdanig deed hij met dezen talrijke rondreizen in het binnenland, er gebruik van makende om het Lutheranisme in steeds wijder kring bekend te maken, tot hij op zijn beurt naar Duitschland werd gezonden ter voltooiing van zijn theologische studiën. Hij landde aan te Wittenberg in den winter van 1536 en verbleef er onafgebroken tot den zomer van 1539. Bekleed met de waardigheid van magister, kwam hij toen naar zijn geboorteland terug, op de

uitnoodiging van het kapittel van Turku. Te Wittenberg onderhield Agricola ongetwijfeld zeer nauwe betrekkingen met de leiders van de Hervorming en had hij den tijd deze laatste zoowel in practisch als in theoretisch opzicht te doorgronden. In den aanbevelingsbrief dien Luther Agricola meegaf voor G. Vasa staat te lezen dat hij 'nog jong was, maar reeds uitblonk in kennis, zeden en gaven' en verder 'een beproefd man, dien de koning goed zou weten te gebruiken.' In een anderen brief wordt van hem gezeid dat hij 'vroom was en eerlijk, verstandig, godvreezend en geleerd, zoodat hij zelfs bij vreemden in hoog aanzien stond.'

Dergelijke lofbetuigingen, gevoegd bij het gezag van den pas verworven titel, vonden spoedig weerklank in Finland en kort na zijn aankomst werd hij benoemd tot rector van een bekende Latijnsche school te Turku. Dit ambt, hetwelk niet heelemaal aan zijn hooggespannen verwachtingen beantwoordde, bleef hij gedurende negen jaren waarnemen en te zijner eer dient opgemerkt te worden dat de school die hij beheerde, omtrent de eenige was die ontsnapte aan de crisis(3) waarvan hooger sprake.

In 1548 werd hij als schoolbestuurder vervangen door Paavali Juusten en den bisschop als helper toegevoegd. Toen deze stierf in 1550 werd hij aangeduid om het ambt van waarnemend bisschop uit te oefenen. In 1554 werd Finland in twee bisdommen ingedeeld: Turku en Viipuri, waarvan de titelvoerders onderscheidenlijk waren: Agricola en Juusten. Als bisschop fungeerde Agricola nauwelijks drie jaar. In 1557 maakte hij deel uit van een afvaardiging die moest onderhandelen te Moscou over het sluiten van den vrede tusschen Rusland en Zweden. Bij den terugtocht, even over de grens, viel Agricola plotseling ziek en stierf den April 1557 te Kyrönniemi, in de omstreken van Viipuri. Zijn lijk werd naar die stad overgebracht en plechtig in de domkerk bijgezet. Het graf zelf is later onvindbaar gebleken, daar de kerk naderhand tot allerlei doeleinden heeft gediend, o.a. tot stapelplaats van het Russische leger. Nu heeft het Finsche volk vóór diezelfde kerk een gedenkteeken opgericht, dat op suggestieve wijze de weldaden beschrijft, door Agricola aan zijn volk bewezen.

(3) Om die te bestrijden had hij reeds de meening geopperd dat het voordeelig voor de gemeenten kon zijn gemengde scholen op te richten.

Mikael Agricola moet beschouwd worden als de grondlegger van de Hervorming in Finland. Als rector, als lid van het kapittel, als bisschop liet hij geen enkele omstandigheid onbenut om zijn overtuiging aan anderen mede te deelen. Hij overreedde met zachtheid en overwon zonder geweld. In zijn toespraken pleitte hij behoedzaam voor de nieuwe leer zonder uit te varen tegen de oude. De vorm werd bewaard en de inhoud veranderd. Men herkende de kroezen en men proefde zonder achterdocht. Toch viel de arbeid soms lastiger dan in andere landen waar de beschaving reeds meer gevorderd was. De Hervorming stootte op een volk dat nog half-heidensch was aangelegd en waar de geestelijken niet ontwikkeld genoeg waren om de menschen voor te lichten in den nacht van de onwetendheid. Finland was op verstandelijk zoowel als op aardrijkskundig gebied, nog een woestijn. Wilde men zaaien, men moest eerst ontginnen. Wilde de Hervorming meer oogsten dan de Roomsche kerk, dan moest ze de menschen onderrichten alvorens ze te overtuigen. Men moest hun de wetenschap of liever de kennis voorhouden, niet als een onbereikbaar licht in de verte, maar als een helle klaarte dichtbij, die hun eigen leven zou doorstralen en veredelen.

Daartoe bestond slechts één middel: het volk onderwijzen in zijn eigen taal en dit heeft Agricola's roem voor eeuwig gevestigd. Hij had opgemerkt hoe in andere landen het gebruik van de geschreven volkstaal de verspreiding van het nieuwe geloof in de hand gewerkt had. In 't Finsch prediken was niet genoeg: men moest het huisgezin gaan qpzoeken bij den haard, door middel van Finsche boeken, die wijding zouden brengen in de winteravonden thuis. Ook de geestelijkheid had behoefte aan dergelijke handboeken, vermits de kerkelijke akten voortaan niet meer in het Latijn, maar in het Finsch gesteld waren. Aldus rijpte bij Agricola het besluit hierin als baanbreker op te treden en Finsche schriften uit te geven.

Gedurende de Middeleeuwen bestonden er in Finland drie talen: ‘het Latijn, taal van de kerk en van de hooger ontwikkelden; het Zweedsch, officieele bestuurstaal en het Finsch, gemeene omgangstaal. De eerste twee waren er nooit in geslaagd zich op te werken tot literaire taal, gezien het primitieve karakter van de Finsche beschaving en het gebrek aan weetgierigheid in de

verschillende maatschappelijke standen. Wat het Finsch betreft, wel bestonden er op het einde van de XIVe eeuw enkele gebeden, bestemd om in de kerken te worden afgelezen en daarom te boek gesteld ten behoeve van de priesters; wel bediende men zich in de scholen noodzakelijk van de volkstaal om het Latijn aan te leeren; wel slopen hier en daar in rechterlijke oorkonden een paar Finsche zinnen ten gerieve van den gemeenen man, maar van een algemeene schrijftaal of spelling kon vooralsnu nog geen spraak zijn.

Agricola begon zijn werkzaamheden door het publiceeren, waarschijnlijk in 1542, van zijn Abcboek' Deze nederige eersteling bevat, naast het alphabet, allerhande speloefeningen, de tien geboden, de geloofsartikelen, het Onze Vader, de boodschap van den engel aan Maria en de drie sacramenten: doopsel, biecht en avondmaal. Men dacht dat het boek sinds lang verloren gegaan was, maar aan het einde van de XIXe eeuw vond men er een groot deel toevallig van terug in de bibliotheek van de Universiteit te Upsala, waar het nu prijkt naast de Gotische fragmenten van Ulfila.

Rondom hetzelfde tijdstip kwam de vertaling klaar van **Het Nieuwe Testament,** zijn hoofdwerk, waaraan hij reeds was begonnen te Wittenberg. Om de drukkosten te dekken van dit omvangrijke werk, trachtte hij door toedoen van Yyö Norman, een persoonlijken vriend van den koning, den geldelijken steun te verkrijgen van G. Vasa, doch deze hoop werd verijdeld door de gierigheid van den vorst en daar zijn eigen middelen eveneens te kort schoten, was hij verplicht zijn poging voorloopig te staken. In afwachting ging hij voort met het uitgeven van kleinere schriften, zooals b.v. een **Catechismus,** waarvan geen enkel exemplaar ons heeft bereikt.

In 1544 verscheen zijn **Gebedenboek,** een weik van over de 400 bladzijden, dat mag gelden als het oorspronkelijkste dat de schrijver heeft voortgebracht. De voornaamste bedoeling is natuurlijk den lezer te stichten door godsdienstige overwegingen, maar daarbij komen wereldsche bestanddeelen die iedereen belang kunnen inboezemen. Het is niet alleen een kerkboek, maar tevens een leer- en leesboek, dat allerlei onderwerpen aanraakt. Wij vinden er o.m. een kalender met de kerkelijke feesten, loopend over verschillende jaren en opgesteld in mnemotechnische verzen;

vervolgens talrijke gegevens over sterrenwichelarij en andere waarzeggerij, gepuurd uit oude Finsche spreekwoorden en zegswijzen; verder raadgevingen van geneeskundigen aard enz. In een ander gedeelte zijn beschreven de zeven hoofddeugden, de geneugten van het paradijs en de pijnen van de hel, dit alles doorspekt met diepzinnige, vrome spreuken, ontleend aan de evangeliën. Het boek is voorafgegaan door een voorrede, waarin de noodzakelijkheid van de godsvrucht wordt onderlijnd en waarin de geestelijkheid wordt aangemaand, het volk te leeren bidden volgens de daar opgegeven regels. Dit wilde niet zeggen dat het Latijn door de priesters mocht veronachtzaamd worden, want 'wie zijn Latijn vergeet, kan slecht het volk onderwijzen.'

Agricola had aldus een ideaal hulpmiddel ter beschikking gesteld van zijn tijdgenooten, dat geroepen scheen om aan de volkszaak onschatbare diensten te bewijzen. Maar daarmede was hij nog niet tevreden. Zooals gezegd, was het Nieuwe Testament reeds gereed bij het verschijnen van het Abcboek, maar de uitgaven liepen te hoog. Zijn inkomsten waren tamelijk beperkt en het publiceeren van zijn boeken bracht hem dikwijls in groote financieele moeilijkheden, te meer daar al het drukwerk moest uitgevoerd worden te Stockholm, vermits er te dien tijde in Finland nog geen drukkerij bestond. Ziende dat zijn herhaalde aanzoeken niet den minsten uitslag opleverden en dat anderzijds de uitgave van het Nieuwe Testament een onmisbare behoefte was geworden zoowel voor de geestelijken als voor de geloovigen, besloot hij eindelijk op eigen risico den druk te bekostigen. Aan het einde van 1547 liet hij bekend maken dat het Nieuwe Testament weldra zou verschijnen. Intusschen had hij een zijner kapelanen, Mikael Tapaninpaka, naar Stockholm gezonden, waarschijnlijk om toezicht te houden over den druk en kennis te nemen van de drukproeven.

Het volgende jaar kwam het Nieuwe Testament van de pers. Het vormde een band van 350 bladzijden, die hier en daar, zooals gewoonlijk bij Agricola, verlucht was door talrijke illustraties om des te beter den tekst in het geheugen te prenten. Van de vertaling zelf zegt Agricola dat die voor de eene helft steunt op de Grieksche en voor de andere op de Latijnsche, Duitsche en Zweedsche lezingen. In de inleiding verhaalt hij de opkomst van

het christendom in Finland, den oorsprong van de Zweedsche kustkoloniën en hij geeft daarenboven een overzicht van de verschillende Finsche dialecten, volksstammen en provinciën. Aldus ontwierp hij een schets van de hoofdzakelijkste historische en geographische bijzonderheden van Finland.

De vertaling van het Nieuwe Testament was zoo knap, dat prof. Jaakko Gummerus kon zeggen dat de tegenwoordige kerkelijke teksten in Finland hun beste passages verschuldigd zijn aan Agricola's invloed. Voorts hebben alle latere vertalingen, die van Agricola tot voorbeeld en tot model genomen.

In 1549 gaf Agricola twee boekjes uit die de wijziging beoogden van het ceremonieel: **Handboek over het Doopsel en andere christelijke kerkgebruiken - De Mis of het heilig Avondmaal.** Het zijn allebei Finsche bewerkingen v|un gelijkaardige Zweedsche handle, dingen en bevatten nog veel overblijfsels uit het katholieke tijdperk. In hetzelfde jaar verscheen een **Geschiedenis van de Passie.** Daarna wijdde Agricola zijn krachten aan de vertaling van het Oude Testament en als eerste bijdrage verschenen in 1551 de **Psalmen van David.** Hier zij terloops opgemerkt dat Agricola daartoe beroep heeft gedaan op de welwillende medewerking van zijn leerlingen. Juusten vertelt dat deze laatste als schriftelijke oefening, de vertaling moesten leveren van psalmen uit den Lutherschen bijbel, welke ‘oefening’ dan door Juusten werd verbeterd. Agricola retoucheerde hier en daar, onderwierp den tekst aan een zorgvuldige exegesis en gaf dan het boek uit onder zijn eigen naam, terwijl hij in het voorbericht aan zijn toevallige helpers alle recht liet wedervaren: ‘Gedenk in uw gebeden al degenen die de Finsche vertaling hiervan hebben bezorgd...’ Die voorrede is trouwens heel merkwaardig van inhoud. Agricola geeft er een opsomming van al zijn tot dan toe uitgegeven werken; hij spreekt er over de groote spiritueele beteekenis van de psalmen die ‘troost aanbrengen in alle slag van nood, van smart’; hij hekelt duchtig de lauwheid van de priesters en hun luie onverschilligheid jegens de nieuwe boeken in de Finsche taal. Hij geeft tevens een lange lijst van heidensche goden en geesten uit West- en Oost Finland. Deze lijst is de oudst gedrukte mededeeling over het heidensche geloof der vroegere Finnen en daardoor uiterst gewichtig voor het onderzoek naar de

Finsche mythologie en volkspoëzie. Onlangs nog heeft de wetenschap er de nauwkeurigheid van aangetoond. Er wordt daarin gewag gemaakt van Tapio, Akti, Vaïnamöinen, Ilmarinen, Ukko den oppergod, Hüsi den duivel enz., namen die geregeld terugkeeren in het nationale, Finsche epos Kalevala[4]. Aldus is de naam van Agricola blijvend verbonden aan de ontdekking van de volkspoëzie in Finland.

In 1551 ook volgde een tweede stuk van het Oude Testament onder den titel **Profetiën getrokken uit de wet van Mozes en de profeten.** Komen daar onder meer in voor: de eerste negen van de twaalf kleine profeten. De laatste drie: Aggaeus, Zacharias en Malachias kregen pas hun beurt in 1552, doordat een buitengewoon strenge winter de verbinding tusschen Stockholm en Turku had onderbroken. Op die manier was omtrent het vierde deel van het Oud Testament vertaald geraakt, waaronder de hoofdstukken die de belangrijkste schenen voor het geloofsonderricht, nl. de psalmen, de kleine profeten en fragmenten uit de boeken van Mozes. In 1642, een eeuw later, was de heele bijbel in het Finsch overgezet.

De letterkundige bedrijvigheid van Agricola beslaat dus ongeveer een periode van tien jaren (1542-1552). Hij zelf was niet vanzins er zoo vroeg een einde aan te stellen, maar de trage verkoop van zijn boeken en de koele of zelfs vijandige houding van de geestelijkheid ontmoedigden hem en de heftige protesten en critieken die zijn werk uitlokten, gepaard aan de geldelijke lasten en vermeerderde ambtsbezigheden, deden hem er toe besluiten, van zijn grootsche plannen bepaald af te zien.

In elk geval mocht Agricola met trotsche voldoening terugblikken op den afgelegden weg. Immers wat hij gedurende die tien jaren heeft verwezenlijkt in de benarde omstandigheden die zijn streven voortdurend belemmerden, ware voldoende geweest om den roem te vestigen van meer dan een begaafd schrijver. Hij zelf was niet blind voor het uitnemend gehalte van zijn werk, want

(4) Kaleva is de naam van een reus, een held. Het suffix la duidt de woonplaats aan. Dus zou het woord beteekenen: woonplaats of streek van Kaleva, heldenland. Die naam werd telkens aangetroffen in de oude Karelische zangen verzameld door Elias Lonnrot en werd dan ook door hem als titel gekozen van het in 1835 voor 't eerst uitgegeven epos. Het woord heeft den klemtoon op de eerste lettergreep.

hij zegt ergens van zijn boeken: ‘Ofschoon ze klein zijn, zal er toch een machtige faam van uitgaan.’ Zoo heeft hij elk zijner schriften afzonderlijk beoordeeld. Van zijn Gebedenboek heet het: ‘vol schoone en diepe dingen’ en van zijn Psalter: ‘klaar en rein, blinkend als de zon aan den hemel.’

Toch praalt Agricola niet met zijn persoonlijke verdiensten, want hij schrijft eenvoudig alles toe aan de tusschenkomst van God, die hem daartoe de noodige kracht heeft verleend.

Verhief hij de hoedanigheden, hij verbloemde ook de gebreken niet en hij verlaat zich op de toegevendheid van den lezer om de vele tekortkomingen te willen over het hoofd zien. Wij hebben reeds gezien wat hij te verduren kreeg vanwege de geestelijkheid en in zijn laatste boek stipt hij vol bitterheid aan:

> Ik geloof dat de tijd gauw komen zal
> Dat men Finland uit boeken zal bestudeeren,
> Maar men zal dan nog met moeite begrijpen
> De dingen die door velen nu worden misprezen.
>
> Sen ajan uskon pian tulevan,
> etta Suomen kirjain jalkeen tutkitaan,
> Vaan tuskall’ ne silloin kasitetaan,
> jotka nyt monilta hyljataan.

En werkelijk, de voorzegging werd bewaarheid. Er verliepen een twintigtal jaren vooraleer een enkel boek werd gedrukt in het Finsch en zelfs later was de oogst verre van overvloedig. Geen wonder dat de werken van Agricola na korten tijd niet meer dan niet een zekere inspanning werden gelezen. Ze moeten aangezien worden als een alleenstaand feit, een eenig verschijnsel in de Finsche cultuurgeschiedenis en waarvan de weerga in andere landen moeilijk op te sporen is.

Tot de grootste hinderpalen die Agricola op zijn weg ontmoette moet in de eerste plaats gerekend worden de moeilijkheid de Finsche taal tot een doelmatige schrijftaal om te werken, te plooien, geschikt voor het algemeen gebruik. Zooals in het vóórliterair tijdvak van elke taal, bestond voor het Finsch geen erkende algemeene taalnorm; er waren alleen dialecten. Daaruit

moest natuurlijk een worden uitverkoren om tot grondslag te dienen van de nieuwe, op te bouwen taal. Agricola verkoos het westelijke dialect uit de streek van Turku, een stad die met haar kathedraal, haar bisschop en haar degelijk onderwijs, doorging als het intellectueele centrum van het beschaafde Finland. Dit volstond echter niet. Agricola wilde gelezen worden ook buiten den door hem gekozen taalkring en daarom werden, waar het noodig of wenschelijk scheen, woorden, uitdrukkingen en zegswijzen overgenomen uit andere, naburige dialecten. Ziehier hoe hij zich daarover verontschuldigt in de voorrede van het Nieuwe Testament: 'Dat geen enkel christelijk mensch of lezer van dit boek het mij euvel duide als er in de vertaling ergens vreemde, onbekende termen zijn binnengedrongen, maar indien iemand het beter kan, wel, alle vrijheid is hem gegeven om het te beproeven.' Daarbij, om den tekst nog meer klaarheid bij te zetten en hem dus verstaanbaar te maken ook voor andere dialectgroepen, geeft hij voor een bepaald woord een aantal synoniemen op, b.v. ahnaus (hebzucht) - tiveys, itaruus; kova (hard) - kankia, armotoin; ehtoo (avond) - ilta; suvi (zomer) - kesa enz. Daar bleef het niet bij: hij fabriceerde neologismen bij de vleet of kleedde, waar het paste, oude woorden in nieuwe begrippen.

Naast het westelijke dialect van het eigenlijke Finland komen er in de taal van Agricola ook woorden voor uit het dialect van Oost-Finland, waarmede hij reeds van in zijn jeugd vertrouwd was, toen hij te Viipuri schoolging.

Om volledig te zijn moeten we nog wijzen op enkele sporadische elementen uit Hame en Pohjanmaa, waarvan hij de gewesttalen speciaal bestudeerd had. Om de waarde van die methode te bepalen, zij alleen opgemerkt dat 300 jaar later, E. Lonnrot, in de moderniseering van Agricola's spelling, juist dezelfde principes heeft toegepast, aldus een onwillekeurige hulde brengend aan het vruchtbare initiatief van zijn voorganger.

Een ernstige tegenvaller daarentegen en dien Lönnrot wist te ontwijken, was de sterke dosis Zweedsch die in Agricola's schrijftaal aanwezig was. Dit is te verklaren door het feit dat het Zweedsch zijn moedertaal was en dat het dialect van Turku wemelde van Zweedsche woorden(5). Vaak is zijn taal niets

(5) Sedert de verovering door Zweden in de XIIIe eeuw, heeft de Zweedsche invloed zich vooral laten gelden langsheen de kusten, waar de levensvoorwaarden gunstiger waren dan in het binnenland. Hoewel het Finsche element meer en meer veld wint, bestaan toch nog Zweedsche groepeeringen waar al wat naar Finsch zweemt onverbiddelijk gebannen wordt. Zoo staat de stad Porvoo (Borga) bekend als een bolwerk van Zweedsche cultuur.

anders dan Zweedsch met Finsche woorden, terwijl men op andere plaatsen zuivere Finsche uitdrukkingen aantreft die duiden op een grondige kennis van de taal. Misschien ligt de schuld van dit onzekere taalgebruik aan het geïmproviseerde en ongewone karakter van het werk en ook aan de overijling waarmede hij het afwerkte. Een andere hinder is de spelling waarvan de eigenaardigheid den tegenwoordigen lezer wel eens in de war brengt. Agricola had niet het minste houvast en nam toen noodgedwongen, de spelling van andere moderne talen als model, voornamelijk het Zweedsch en het Duitsch. Maar aangezien deze zelf onderhevig waren aan allerlei wisselvalligheden en grillige veranderingen, moest de spelling van Agricola eveneens en in grooter mate aan hetzelfde euvel mank gaan.

De taak was des te ingewikkelder daar in het Finsch soms geluiden en geluidengroepen moesten weergegeven worden waarvan in andere talen geen tegenhanger bestond.

Het is ontegensprekelijk dat de werken van Agricola, zijnde de oudste in het Finsch geschreven oorkonden, een rijke bron van kennis uitmaken voor al degenen die belang stellen in de geschiedenis van de Finsche taal. De lezing op zich zelf is niet zooals men zou verwachten, dor en vervelend, want naast de godsdienstige bespiegelingen Vinden wij een voorraad wereldlijke wijsheid die den hederidaagschen lezer nog weet te boeien. Aldus weidt hij b.v. uit over de physische en moreele hoedanigheden van den mensch - het eerste ‘essai’ over zielkunde in de Finsche litteratuur. Een ander hoofdstuk nog bevat de wetteksten en de algemeene voorschriften die betrekking hebben op het huwelijk.

Agricola staat in de Finsche beschavingsgeschiedenis bekend als een van haar verdienstelijkste baanbrekers. Niet alleen heeft hij vertalingen geleverd waarvan de draagwijdte niet te schatten viel, maar hij was ook een hartstochtelijk beoefenaar van het Middeleeuwsche knuppelvers, dat de mondelinge overlevering zijner zinspreuken vergemakkelijkte. Dat zijn inspiratie wat kort

en zijn verzen wat hinkend waren, belet niet dat hij de voorlooper oiag genoemd worden van de dichtkunst in Finland. Agricola bereikte niet eenmaal, de vijftig jaren, maar hij vond tijd genoeg om een reuzenarbeid op te richten, waarvan de geweldige beteekenis nog niet genoeg werd naar voren gebracht. Wel treedt vooral de godsdienstige bedoeling op den voorgrond, maar de echt Finsche geest die het werk bezielde maakte het uiterst geschikt voor de opvoedende rol die het onder het volk moest vervullen. En als men in overweging neemt de buitengewoon moeilijke omstandigheden waarin Agricola zijn beschavingswerk moest verrichten, dan moet men toegeven dat zijn godsdienstzin geholpen werd door een innige vaderlandsliefde en een onverdelgbare toewijding aan zijn volk. Hij is de groote bezieler geweest van Finland. Terwijl hij de Hervormingsgedachte in zijn land verspreidde, liet hij het volk deelachtig worden aan alle weldaden der Westersche beschaving. Het werd vereenigd door één zelfden gemeenschappelijken band: een algemeene schrijftaal; het beleefde de ontluiking van een eigen Finsche letterkunde en van een zelfstandige cultuur; het werd bewust ten slotte van zijn saam; hoorigheid en van zijn sluimerende idealen. Het ontwaakte en het staarde met bewondering naar de weelde van den oogst en naar de eenzame figuur van den ‘landbouwer’ Mikael Agricola.

Dr. R. CLAEYS.

Een Gevangenis te koop
klucht in 3 bedrijven

Personages:
GEVANGENISDIRECTEUR
GEERTS (NUMMER 6), gevangene
SCHOOFS, beambte
VAN WINKEL, gevangenisbewaarder
BAMPS, gevangenisbewaarder
STEFKENS, gevangene
BOONEN, oud-gevangene
BOGAARTS, oud-gevangene
KLOOS, oud-gevangene
VAN DAM, kleermaker
WACHTMEESTER van de Rijkswacht
DE MINISTER
KABINETSOVERSTE
PETRONELLA, dochter van den Directeur.

Het stuk speelt in het bureel van den directeur.

Eerste bedrijf

Eerste tooneel

(De directeur, Van Dam en Schoofs zijn op het tooneel).

VAN DAM

(neemt den directeur de maat).

- Omtrek van den hals, 47...

DIRECTEUR.

- Laat, Van Dam, Schoofs zal opteekenen; dat gaat gemakkelijker. Schoofs, schrijf op: hals, 47.

SCHOOFS.

- Hals, 47.

VAN DAM.

- Borst, 126.

DIRECTEUR.

- Borst, 126.

SCHOOFS.

- Borst, 126.

VAN DAM.

- Buik, 129.

DIRECTEUR.

- Buik, 129.

SCHOOFS.

- Buik, 129.

VAN DAM.

- Ziezoo. Mijnheer de directeur, gij zijt nóg breeder geworden!

DIRECTEUR.

- 34 jaar dat ik gedurig vetter ben geworden!

VAN DAM.

- Inderdaad, zoolang ik u gekleed heb...

DIRECTEUR.

- Van Dam, ik ben nu 34 jaar in de gevangenis. Als ambtenaar, wel verstaan!

VAN DAM.

- Ha, ha! Natuurlijk, als ambtenaar!

DIRECTEUR.

- Eerst als beambte en sinds elf jaar als directeur.

VAN DAM.

- Uwe benoeming als directeur herinner ik mij nog; die is hier gevierd geworden!

DIRECTEUR.

- Ja? En van den dag van mijn benoeming af ben ik regelmatig vetter geworden.

VAN DAM.

- Vet?... Vet?... Struisch, mijnheer de directeur, struisch!

DIRECTEUR.

- Plichtsbesef, Van Dam.

VAN DAM.

- Heu...

DIRECTEUR.

- Aanhoudende en trouwe plichtsbetrachting; voor alles het belang van mijn gevangenis voor oogen

hebben; in alles en altijd handelen zooals mijn plicht gebiedt...

VAN DAM.
- Voorzeker, mijnheer de directeur.

DIRECTEUR.
- Gemoedsrust, Van Dam: de zekerheid voor mijn taak opgewassen te zijn, - mijn man te kunnen staan, - de rechte man op de rechte plaats te zijn, - voor mijn gevangenis geschapen te zijn!

VAN DAM.
- Ongetwijfeld, mijnheer de directeur!

DIRECTEUR.
- Plichtbesef en gemoedsrust... Lichamelijke en zedelijke gezondheid... Evenwicht.

VAN DAM.
- Zeker, mijnheer de directeur!

DIRECTEUR.
- Het is mij goed aan te zien dat alles best gaat in mijn gevangenis!

VAN DAM.
- Dat is zoo, mijnheer de directeur.

(Buiten gaat tweemaal een zware bel).

SCHOOFS.
- Ha! De bel: een nieuwe gevangene!

VAN DAM.
- Dan maak ik mij weg.

DIRECTEUR.
- Mijn uniform niet te nauw aan de oksels maken... tegen het groeien!

VAN DAM.
- Wees gerust, mijnheer de directeur. Dag, mijnheer de directeur. Dag, mijnheer Schoofs!

(Af).

Tweede tooneel

SCHOOFS.
- Het werd hoog tijd dat er weer eenige nieuwe gevangenen bijkwamen! Veertien dagen geleden hebben wij er drie ontslagen, en nog zijn er geen andere bijgekomen.

Ik begon stilaan te vreezen dat wij nooit meer het aantal gevangenen van vroeger zouden bereiken!

DIRECTEUR

(berispend).

- Waarom, zoo volstrekt zonder gronden, alarmeerende geruchten verspreiden, die slechts ons gesticht kunnen schaden?

SCHOOFS.
- ...?

DIRECTEUR.
- Wat leeren u de statistieken?

SCHOOFS.
- De statistieken?

DIRECTEUR.
- Gij maakt jaarlijks de statistieken op van onze gevangenis, niet?

SCHOOFS.
- Ja, directeur.

DIRECTEUR.
- Nu dan, welk is, sinds jaren, het normaal getal gevangenen?

SCHOOFS.
- 16 a 17, directeur.

DIRECTEUR.
- Maximum?

SCHOOFS.
- 18, directeur.

DIRECTEUR.
- Minimum?

SCHOOFS.
- 14, directeur.

DIRECTEUR.
- Juist. Onze gevangenis werd gebouwd in 1864. De derde week waren er reeds 13 gevangenen, en nadien zijn er nooit minder dan 14 of meer dan 18 geweest.

SCHOOFS.
- Inderdaad.

DIRECTEUR.
- Een halve eeuw statistieken bewijst dus dat het aantal misdadigers niet verandert.

SCHOOFS.
- Inderdaad.

DIRECTEUR.
- Waarom zou het nu ineens afnemen?

SCHOOFS.
- Inderdaad.

DIRECTEUR.
- Ziet gij, zoo maar ineens, onze gevangenis leegloopen? Ziet ge, haha! Ziet ge mij, gevangenisdirecteur, daar staan zonder een levende ziel onder mij? Gij, Schoofs, verloren voor uwe ontzaglijke registers? En de bewaarders die met hun sleutels rammelen voor cellen waar geen man in zit? Kostelijk, Schoofs! kostelijk! En onze gevangenis dan, wat daar mee aangevangen?! Ze verhuren? Ze verkoopen? Ze verlappen aan den meestbiedende? Haha! Stel u voor, Schoofs. Een ontzaglijke gele plakbrief: ‘Heden zal notaris Kwistenbibel, ter standplaats overgaan tot den openbaren verkoop van een ledige gevangenis met aanhankelijkheden... gelegen te groot zooveel hectaren, zooveel aren, zooveel centiaren.’ Haha!!... Maak u nu eens niet bespottelijk, man!! Nee, Schoofs, gij hebt weer eens niet nagedacht... De gebreken van de jonge generatie...

SCHOOFS.

- Zoo jong ben ik toch niet meer, directeur.

DIRECTEUR.

- In dat opzicht wel, ditmaal althans. Jawel, jawel! Daar zijn geen ambtenaren meer!... Mannen met speculatieven aanleg, met zin voor abstracte begrippen, met een geest van beschouwing... Mannen die beseffen dat het niet zoozeer hun dagelijksch werk is dat de administratie sterk, stabel, immuabel maakt, als wel hun overtuiging dat zij een onderdeel zijn van een ontzaglijk, traagwerkend, doch eeuwig mecanisme. Neen, Schoofs.

het aantal misdadigers neemt niet af. Zoomin als de misdadigheid; zoomin als de wulpschheid; zoomin als de regen: den eenen dag is het droger dan den anderen, doch dooreen valt er altijd even veel water.

SCHOOFS.

- Zoo had ik de zaak nog niet beschouwd.

DIRECTEUR.

- Ge moet altijd verder kijken dan de bloote feiten; de zaak op een abstract plan plaatsen. Van de eenvoudige feiten opklimmen tot hoogere beginselen. Dan hebt ge een houvast.

SCHOOFS.

- Ja, directeur.

DIRECTEUR.

- Dat noem ik de filosofie van het gevangeniswezen. De ambtenaar die dat kan is een goed ambtenaar.

SCHOOFS.

- Voorzeker, directeur.

(Er wordt geklopt).

DIRECTEUR.

- Binnen.

Derde tooneel

BAMPS

(overhandigt den directeur een bevel tot opsluiting).

DIRECTEUR

(leest).

- 'Geerts, Karel-Adriaan-Jozef... correctioneele rechtbank... een jaar... moordpoging...' Schoofs, onze gevangenis is nog niet ledig!

SCHOOFS.

- Neen, directeur.

DIRECTEUR.

- Bamps, zeg aan Van Winkel dat hij den gevangene voorbrengt.

BAMPS.

- Ja, directeur.

(Af).

Vierde tooneel

BAMPS en VAN WINKEL

(op met den gevangene).

DIRECTEUR.
- Ha. Gij zijt Geerts, Karel-Adriaan-Jozef?

N^{r} 6.
- Ja, mijnheer de directeur.

DIRECTEUR.
- Door de correctioneele rechtbank veroordeeld tot een jaar gevangenis ter zake van moordpoging op uw verloofde?

N^{r} 6.
- Ja, mijnheer de directeur.

DIRECTEUR.
- Hoe oud zijt gij?

VAN WINKEL.
- Hier is zijn signalement, directeur.

DIRECTEUR.
- Leeftijd?

N^r 6.

- 26 jaar, mijnheer de directeur.

DIRECTEUR

(controleert op het signalement).

- Juist. Voorhoofd? Middelmatig... Juist. Neus? Middelmatig... Juist. Mond? Middelmatig... Juist. Gestalte?

N^r 6.

- 1,67 M.

DIRECTEUR.

- Juist. Gewicht? Hoeveel weegt gij?

SCHOOFS.

- 63 kilo.

DIRECTEUR.

- Natuurlijk: licht gewicht, zwaar strafregister! Man, ge weegt te licht! Gevangenen die mager blijven betrouw ik niet: die pogen te ontvluchten, trachten zich te verhangen, gooien hun soepkom of hun waterpot naar den kop van hun bewaarders, worden scrupuleus of revolutionair. Ik wil gevangenen die vervetten. Dan ben ik gerust: die mannen zijn zedelijk gebeterd. Verstaan?

N^r 6.

- Ja, mijnheer de directeur.

DIRECTEUR.

- Schoofs, schrijf hem op in het gevangenenregister. Bamps, laat hem baden, scheren - nee, scheren niet, niet noodig -, het gevangenispak aantrekken. En breng hem dan terug. Ik wil hem zien in zijn gevangenenpak; *dan* maak ik mij een juistere voorstelling van zijn fysionomie.

(Bamps en N^r 6 af).

Vijfde tooneel

DIRECTEUR

(tot Van Winkel die mee wou).

- Van Winkel, wacht even.

VAN WINKEL.

- Directeur?

DIRECTEUR.

- Is cel 8 in orde?

VAN WINKEL.

- Ja, directeur.

DIRECTEUR.

- Goed. Cel 9 ook?

VAN WINKEL.

- Ja, directeur.

DIRECTEUR.

- De dekens gereed? De stroozakken opgevuld?

VAN WINKEL.

- Opgevuld?

DIRECTEUR.

- Ja.

VAN WINKEL.

- Nee, directeur. Leeggeschud. Gewasschen en in het magazijn opgeborgen. De dekens ook.

DIRECTEUR.

- Opgeborgen?

VAN WINKEL.
- Ja, directeur.

DIRECTEUR.
- Wie had u dat bevolen?

VAN WINKEL.
- Niemand, directeur. Ik meende goed te handelen; uw wensch te voorkomen.

DIRECTEUR.
- Mijn wensch voorkomen? Wat is dat voor onzin? Indien iedereen begint mijn wenschen te voorkomen, wat heb ik dan te bevelen? En waarom hebt gij die cellen leeggemaakt?

VAN WINKEL.
- Om ze te verluchten.

DIRECTEUR.
- En als er dan gevangenen aankomen?

VAN WINKEL.
- Ho...

DIRECTEUR.
- Ja?

VAN WINKEL.
- Dat zal waarschijnlijk zoo spoedig niet gebeuren.

DIRECTEUR.
- Wat?

VAN WINKEL.
- Dat onze gevangenis weer zal vol zijn!

DIRECTEUR.
- Wat?!

VAN WINKEL.
- Den laatsten tijd toch is de bevolking van onze gevangenis, zooals trouwens die van de andere gevangenissen...

DIRECTEUR.
- Ja, wat is daarvan?!

VAN WINKEL

(bang).

- Afgenomen...

DIRECTEUR

(dreigend).

- Afgenomen?!

VAN WINKEL

(verschrikt, doch hoopt zijn woorden nog te kunnen wettigen).

- Zooals trouwens die van de verbeteringsgestichten...

DIRECTEUR

(vaart uit).

- Van Winkel, wat bedoelt ge?... Ja, wat wilt gij insinueeren?

VAN WINKEL.
- ...?

DIRECTEUR.
- Dat de politie verzuimt de misdadigers te vatten?

VAN WINKEL.
- Nee...

DIRECTEUR.
- Of dat de gerechtelijke macht te laks is, of niet wil straffen?!

VAN WINKEL.
- Ho, directeur!

DIRECTEUR.
- Heb dan den moed uw meening rechtuit te zeggen!

VAN WINKEL.
- Maar, directeur, het is toch een feit dat de laatste tijden de bevolking van de gevangenissen fel afgenomen is!

DIRECTEUR.

- Minder gevangenen?! Een feit dat er minder gevangenen zouden zijn?! Weet gij wat een feit is? Dat gij een defaitist zijt!

VAN WINKEL.

- Maar, directeur!

DIRECTEUR.

- Ja, Van Winkel, een administratieve defaitist, dat zijt gij. Gij zoowel als Schoofs. Wankelmoedige zielen. Verzuurde defaitisten, zwartgallig door uw magerte! Minder gevangenen! Ik begin bijna te gelooven dat gij het wenscht!

VAN WINKEL.

- Ho, directeur!

DIRECTEUR.

- In dat geval mag ik u verzekeren dat gij bedrogen zult uitkomen! Uwe... verwachtingen zullen nog zoo gauw niet in vervulling gaan! Minder gevangenen?! Hebt gij soms geen gehoor gegeven aan ontzenuwend gepraat van buiten?

BEIDEN.

- Nee...

DIRECTEUR.

- Aan lasterend gefluister van de vijanden van de gevangenis?

BEIDEN.

- Nee, directeur.

DIRECTEUR.

- Nee? Vast? Neen, dat zult gij niet. Uw goed verleden staat daar borg voor. Toch kan ik niet dulden dat zulke legenden onder mijn personeel en nog minder door mijn personeel worden verspreid. Gij beiden, heeren, hebt gefaald uit gebrek aan vertrouwen. Gij hebt u blind zitten staren op een feit; gij hebt nagelaten de zaak te beschouwen van uit de hoogte, van op afstand... Daardoor is een geest van wankelmoedigheid over u gekomen, een geest van defaitisme... Gelukkig dat ik het op tijd opgemerkt heb! Om den terugkeer van die spijtige uitlatingen te voorkomen, en u opnieuw betrouwen in de gevangenis - en dus ook in u zelven - in te boezemen, wil ik bondig, doch met de noodige breedheid van gedachten, het doel en het wezen van de gevangenis toelichten, uiteenzetten welke plaats het gevangeniswezen inneemt in de algemeene economie van het land. Dan zult gij, hoop ik, beseffen hoe dwaas uw twijfel is geweest, en op welken rotten grond hij ontstaan is. Indien ik dat tweevoudig doel bereik, dan zal mijne moeite niet nutteloos zijn geweest. Luistert eenige minuten.

SCHOOFS en VAN WINKEL.

- Ja, directeur.

DIRECTEUR.

- Heeren, ik weet best dat wij vijanden

hebben: al de revolutionaire elementen, al wat er onweldenkend, laag, gluiperig, misdadig in de samenleving huist, is tegen ons gekant. Immers wij zijn de hinderpaal die hen belet hun vuige driften bot te vieren. Indien er ooit storm wordt geloopen tegen de gevestigde orde, tegen het gezag, tegen de beschaving, dan zijn wij het die de eersten hun aanval zullen te onderstaan hebben. Wij zijn de voorposten! Het is dan ook niet van vandaag dat zij het op ons gemunt hebben. De strijd duurt reeds eeuwen! Ik wil geen gewag maken van het middeleeuwsch begrip, dat het een werk van barmhartigheid was de gevangenen te bezoeken. Van die praktijken wil ik geen kwaad zeggen: ze waren goed bedoeld. Of zij van eenig nut waren is een ander kwestie. In alle geval, zij waren lastig voor het personeel, en schadelijk voor de tucht. Want gij begrijpt goed dat die querulanten van gevangenen een gretig gebruik maakten van de argeloosheid van hun bezoekers om ze tegen de overheid op te hitsen, en om - buiten den hiërarchischen weg dan nog om - de directie met alle mogelijke reclamaties te pesten. Nu, dat is voorbij; wij zullen er dan ook niet verder van gewagen. De eigenlijke strijd tegen de gevangenissen is begonnen ongeveer driehonderd jaar geleden. Hij ging uit van zoogenaamde humanitairen. Dat waren mannen die beweerden en, schijnt het, geloofden dat ieder mensch goed is! Haha! Schoofs, kunt ge u dat voorstellen? Ieder mensch goed!! Schoofs, gij kent onze mannetjes. Is Slebus goed, uit cel 7?

SCHOOFS.

- Nee, directeur!

DIRECTEUR.

- Is Van Tondelen goed, hij die een koe gestolen heeft? Is Askemade goed, uit cel 8? Is Rosse Tist goed? Is die man met zijn japneus, hoe heet hij ook alweer, uit cel 12?

SCHOOFS.

- Olijf.

DIRECTEUR.

- Juist, is Olijf goed?

SCHOOFS.

- Hoho!

DIRECTEUR.

- Tot zulken onzin namen die mannen hun toevlucht om ons klein te krijgen. En de knapste koppen van dien tijd hebben jaren en jaren hun beste krachten verspild om een nochtans zoo duidelijken kletspraat ingang te doen vinden! Begrijpt gij dat, heeren?

BEIDEN.

- Werkelijk nee, directeur!

DIRECTEUR.

- Haat, heeren, blinde haat! Haat maakt slim, doch ook soms dwaas.

BEIDEN.

- Voorzeker, directeur.

DIRECTEUR.

- En nauwelijks had dat slagwoord uitgediend - want het bleek weldra nutteloos - of een nieuwe theorie werd uitgevonden, een subtieler - en dat moet ik bekennen - een gevaarlijker theorie, een die thans nog als evangelie wordt voorgestaan. Een mengeling van sentimentaliteit en pseudo-wetenschap. Dat het treurig is dat zooveel jongens en meisjes, door hun verdorven midden, naar de criminaliteit worden gedreven. Dat die slachtoffers, door een behoorlijke voorlichting, door verbetering van de sociale toestanden, door bescherming van de jeugd, van het gezin, wat weet ik al! gemakkelijk aan den klauw van de misdadigheid konden onttrokken worden. Die theorie wordt thans nog verdedigd.

SCHOOFS.

- Maar...

DIRECTEUR.

- Zwijg, Schoofs, ik spreek. Het is een gevaarlijke theorie. Gevaarlijk omdat zij een schijn van waarheid bevat. Gevaarlijk vooral omdat onze vijanden over onbeperkte geldmiddelen schijnen te beschikken. Vreemd geld, natuurlijk! Hebben zij daar, tegen godweet welk bedrag, geen semi-officieel tijdschrift weten in handen te krijgen, om hun vergif in alle middens te verspreiden?! Is het daar soms niet in dat gij gelezen hebt dat de misdadigheid zou afnemen?

SCHOOFS.

- Dat kan...

DIRECTEUR.

- Dat is. Ik herken de argumenten; ik herken den toon: sentimentaliteit en pseudo-wetenschap. En argeloos zijt gij er ingeloopen. Het zal echter volstaan u op uwe hoede te stellen. Dan zijn er geen verdere gevaren te duchten. Daar ben ik gansch gerust in. Al hun listen zullen tegen ons niets vermogen. Waarom? Omdat ik besef wat een belangrijk deel het gevangeniswezen inneemt in de economie van onze staatsinstellin-gen! Een van de voornaamste... misschien het voornaamste, samen met de rechterlijke macht en het leger! Heeren, dat zijn instellingen waarvan het nut, het voordeel en ten slotte de noodzakelijkheid gebleken is, die na jaren en eeuwen evolutie, zich aan de omstandigheden, aan de noodwendigheden hebben aangepast, die ten slotte tot een ontzaglijk geheel zijn uitgegroeid. En van dat complex

mag geen onderdeel veranderen, geen gewijzigd worden, of het is gansch gestoord, het gaat gansch aan het wankelen... Ziet gij dat al gebeuren?! In Venezuela is dat misschien mogelijk, of in Saigon, bij de gelen, de bruinen, de zwarten, bij half wilden enfin. Maar hier?! Bovendien moet ik u doen opmerken dat van al die instellingen, de gevangenissen een van de oudste zijn, wier nut en noodzakelijkheid door de eeuwen heen gebleken is. De beschaving bestond nog niet, en wij bestonden al! En dat alles zou veranderen omdat wij sinds drie weken drie gevangenen minder hebben?! Neen, heeren, wij mogen gerust zijn. Enkel hoeven wij ons te hoeden voor lichtzinnigen twijfel. En zoolang - en dat zal nog lang duren, dat zullen wij nooit beleven - zoolang de officieele stukken niet het officieel bewijs leveren dat er iets veranderd is - en dan zou alles verloren zijn! - ...is er niets veranderd. Zoolang zijn wij ongenaakbaar, spot ik met mijn vijanden, en roep hun toe: ‘Leve de gevangenissen!’

SCHOOFS en VAN WINKEL

(werkelijk onder den indruk).

- Bravo!

DIRECTEUR.

- Van Winkel, leid den gevangene voor.

VAN WINKEL.

- Ja, directeur.

(Af).

Zesde Tooneel

(Er wordt geklopt en, omdat de directeur niet dadelijk antwoordt, antwoordt Schoofs).

SCHOOFS.

- Binnen.

DIRECTEUR.

- Schoofs, als ik hier ben, dan ben ik het die ‘binnen’ mag roepen.

(Met nadruk).

Binnen!

(Van Winkel op met N^r^ 6).

Zevende tooneel

DIRECTEUR

(tot N^{r} 6).

- Laat mij u eens bekijken in uwe echte gedaante. Draai u om, dat ik u van voor en van achter bezie. Goed, uw voorkomen bevalt mij. Gij kent Vlaamsch en Fransch?

N^{r} 6.

- Ja, mijnheer de directeur.

DIRECTEUR.

- Dan zal ik u voor kantoorwerk kunnen gebruiken.

N^{r} 6.

- Dank u, mijnheer de directeur.

DIRECTEUR.
- Van Winkel, ge moogt gaan.

(Van Winkel af).

Achtste tooneel

DIRECTEUR.
- Gij zijt dus veroordeeld om uw meisje neergeslagen te hebben?

N^r^ 6.
- Ja, mijnheer de directeur.

DIRECTEUR.
- Luister. Gij weet waarschijnlijk dat een gevangenisdirecteur meer is dan een ambtenaar die er voor moet waken dat zijn gevangenen niet ontvluchten en op tijd eten en drinken krijgen. Onze taak, vriend, is edeler, verhevener. Wij hebben er voor te zorgen dat de rechtmatige straf, door de maatschappij opgelegd, ten goede keert. Daarom moeten wij onze gevangenen kennen. Een gevangenisdirecteur moet een vertrou-weling... een vriend... bijna een biechtvader zijn. - Hoe is dat gebeurd?

N^r^ 6.
- In een vlaag van jaloerschheid, mijnheer de directeur.

DIRECTEUR.
- Zoo?

N^r^ 6.
- Het was een meisje waar ik dol veel van hield. Alleen knikte zij altijd buitengewoon vriendelijk tegen de andere jongens die wij ontmoetten. En dat kon ik niet verdragen. Ik had gesmeekt, gedreigd, gepruild, bevolen. Niets gebaat. Tot op een dag dat wij langs de vaart aan 't wandelen waren. Volle vriendschap. Daar komen wij een anderen jongen man tegen. Om mij te tergen knikt zij hem overdreven vriendelijk toe. Ik word woest, en sla ze neer, dat ze in het water tuimelt.

DIRECTEUR.
- Bespottelijk, vriend, uw historie! Hoegenaamd geen verhouding tusschen uwe daad en hare oorzaak!

N^r^ 6.
- Inderdaad, mijnheer de directeur. Maar weet men altijd wanneer juist een lang onderdrukt gevoelen zich in een gebaar zal uiten? Zijt ge altijd bewust van de vorderingen die een gevoelen in uwe ziel maakt, vooral als er haat, liefde, eigenbelang mee gemoeid is? Het graaft zijn weg, duikt soms even op, is weer weg, schijnbaar

vergaan. En plots veropenbaart het zich in een gebaar, een daad, die uw gedachte vóór is, die u verrast, die uwe vrienden van u niet verwachtten, die van u niet is.

DIRECTEUR.

- Hoho!

Nr 6.

- Toch, mijnheer de directeur! Een gebaar dat soms geen gevolgen, doch ook soms tragische gevolgen kan hebben. Een daad zoo impulsief, dat ze vanwege een normaal mensch bijna niet begrijpelijk is, waarvoor hij om zoo te zeggen niet verantwoordelijk is...

DIRECTEUR.

- Halt, man! Gij zijt veroordeeld?

Nr 6.

- Ja, mijnheer de directeur.

DIRECTEUR.

- Dan zijt gij verantwoordelijk. Tot een jaar?

Nr 6.

- Ja, mijnheer de directeur.

DIRECTEUR.

- Dan verdient gij een jaar. De rest is prul. Ook prul uwe... psychologische toelichting. Zal er niet in loopen! Een pedante en tamelijk vergezochte uitleg voor een banale liefdeshistorie!

Nr 6

(vernederd, dan achteloos).

- Ja, inderdaad, vergezocht... en nutteloos tevens... Daarin waren het de rechters trouwens met u eens.

DIRECTEUR.

- Natuurlijk. Jongeman, dat zijn spitsvondigheden; spitsvondigheden die tot mij niet doordringen. Wil ik u zeggen wat u mankeert? Een stevige laag vet rond uw gevoelig hartje! En dat is te verhelpen. Gij ziet er geen onsympathieke knaap uit. Wij zullen uwe opleiding speciaal in handen nemen. Gij zult het bureel vagen.

Nr 6.

- Ja, mijnheer de directeur.

DIRECTEUR.

- Laat mij uitspreken! Een gevangenis is geen parlement. Wie hier de baas is mag hier spreken. Wie is hier de baas?

Nr 6.

- ...

DIRECTEUR.

- Ik vraag u, wie is hier de baas?

N^r 6.

- Als ik antwoorden mag, gij, mijnheer de directeur.

DIRECTEUR.

- Juist, ik. Indien gij dat altijd goed voor oogen houdt, zullen wij met elkander kunnen opschieten. - Bah, ik kan u misschien evengoed onmiddellijk meer intellectueel werk geven... Hier, leer den Moniteur lezen.

N^r 6.

- Waar mag ik gaan zitten, mijnheer de directeur?

DIRECTEUR.

- Ha, het doet mij genoegen dat ge mij dat vraagt. Dat bewijst dat gij begrijpt dat in de administratie de uitwendige teekenen van het gezag belang hebben, groot belang. Dit is mijn zetel. Wel verstaan.

Nr 6.
- Ja, mijnheer de directeur.

DIRECTEUR.
- Daar zit mijnheer Schools. En gij zult ginder zitten.

Nr 6.
- Ja, mijnheer de directeur.

DIRECTEUR.
- En nu aan het werk. Gij zult dus dagelijks den Moniteur inzien en aanteekenen wat ons aanbelangt. Zoo: 'Ministerie van Binnenlandsche Zaken...' niets voor ons. 'Ministerie van Financiën...' niets voor ons. 'Ministerie van Justitie...' 'Genademaatregelen'. Ha, dat gaat ons aan! 'Genademaatregelen ter gelegenheid van het huwelijk van den prins.' Lees!

Nr 6

(leest).

- Artikel I. - Aan de veroordeelden is kwijtschelding verleend:
1° Van de gevangenisstraffen die te zamen negentig dagen niet te boven gaan.
2° Van alle als hoofdstraf opgelegde gevangenisstraf.

Artikel 2.
- Dit besluit treedt in werking den dag van zijn bekendmaking.

DIRECTEUR.
- He! al mijne mannetjes vallen onder de amnistie!

(Hij begint nochtans langzamerhand ongerust te worden).

1e categorie... nr 1, 2, 3, 4, 5... 6 niet, 7, 9, 11, 13; 2e categorie... 8... 10... 14... He, alleen Nr 6 valt er buiten! Nr 6, man, gij alleen valt buiten toepassing van dit besluit!

Nr 6.
- Ha?

SCHOOFS.
- Hoho!

DIRECTEUR.
- Dat moet Van Winkel vernemen! Het zal hem genoegen doen! Van Winkel!

(Hij belt. Van Winkel op).

Negende tooneel

DIRECTEUR

(spottend).

- Schoofs, gij hadt gelijk! Van Winkel, uwe bewering was juist! Ik breng hulde aan uw doorzicht! Jubelt! Triomfeert! Immers, uwe wenschen zijn vervuld boven alle verwachting: ze is leeg, onze gevangenis! Nu ja!? Ik hoor u niet? Gij hebt gelijk, heeren. Gij hebt groot gelijk geen victorie te kraaien! Want, ik zal het u maar dadelijk zeggen: onze gevangenis is vroeger ook al eens ledig geweest. - Ja, ledig, rats ledig. Nee, ik zou liegen: één gevangene is gebleven. Dat is gebeurd toen de koning getrouwd is. Toen hebben al de gevangenen

vrijstelling van straf gekregen, uitgenomen een wiens straf op twee maanden werd gebracht. En weet gij hoelang de gevangenis ledig is gebleven?

SCHOOFS.

- Niet lang, zeker?

DIRECTEUR.

- Drie dagen. En toen kwamen er reeds vier gevangenen binnen. En na twee weken was de bevolking van onze gevangenis weer voltallig. Schep een put leeg, Schoofs: hij zal een, twee, drie dagen droog staan; maar spoedig komt hij weer op peil.

SCHOOFS.

- Natuurlijk.

DIRECTEUR

(gewichtig, spottend).

- Ge moet nochtans niet meenen dat dit geen gewichtige gebeurtenis zal zijn! Van korten duur, maar gewichtig! Immers, heeren, in dit streng, onmetelijk gebouw, dat al de boeven van den omtrek met schrik en ontzag moet slaan, zal er één gevangene zijn, één heele gevangene!

ALLEN.

- Ho!'

DIRECTEUR.

- En die gevangene zal een directeur hebben om voor zijn welzijn te zorgen.

ALLEN.

- Haha!

DIRECTEUR.

- Twee bewaarders om naar zijn wenken te kijken en er vliegensvlug aan te gehoorzamen.

ALLEN.

- Haha!

DIRECTEUR.

- Een klerk om zijn wenschen te boeken, desnoods een geneesheer en ook een aalmoezenier van een van de drie erkende eerediensten, om zijn lichamelijken en geestelijken nood te lenigen.

ALLEN.

- Hoho!

DIRECTEUR.

- En wie zal hier de baas zijn? Niet ik, die nochtans door den koning aan het hoofd van dit gesticht ben geplaatst. Gij, meent ge, Mijnheer Schoofs?

SCHOOFS

(lachend).

- O neen, directeur!

DIRECTEUR.

- Gij ook niet, Mijnheer Schoofs, ofschoon gij mij later misschien zult opvolgen. Gij, Van Winkel?

VAN WINKEL.

- Hehe!

DIRECTEUR.

- Gij evenmin, mijnheer. Weet ge wie hier de baas zal zijn? Daar, N^{r} 6; N^{r} 6, onze gevangene, onze éénige gevangene!

ALLEN.

- Hoho!

DIRECTEUR

(breedsprakerig, gekkend).

- Daarom, als gij vermoedt dat hij iets verlangt, komt het mij onmiddellijk zeggen, opdat ik aanstonds de noodige maatregelen kan treffen!

ALLEN

(plechtig).

- Ja, directeur!

DIRECTEUR.
- Als hij een verlangen kenbaar maakt, springt, om aan dien wensch te voldoen!

ALLEN.
- Ja, directeur!

DIRECTEUR.
- En als hij iets gebiedt, gehoorzaamt op het eerste woord!

ALLEN.
- Ja, directeur!

DIRECTEUR.
- Want hij zal uw meester zijn, uw gebieder, uw baas!

ALLEN.
- Ja, directeur!!

(Allen schateren van het lachen).

DIRECTEUR.
- Nu, alle gekheid ter zijde, die tijdelijke, en kortstondige afwezigheid van gevangenen verandert natuurlijk niets in de gevangenis. Wij kunnen het best er zonder stellen. En wat u betreft, N^{r} 6, uwe opleiding gaat voort. Hier, kijk het Staatsblad verder in en zeg mij als gij er iets in vindt dat ons aanbelangt.

N^{r} 6.
- Ja, mijnheer de directeur. - Inderdaad... daar staat iets in dat u aangaat... en mij ook... He, nee! dat kan niet zijn!... Ik was hier door het moeilijk begin heen... ik begon gewoon te geraken!... Weer verhuizen?

DIRECTEUR.
- Wat is er? Wat nu?

N^{r} 6.
- De minst bevolkte gevangenissen worden afgeschaft...

(Leest).

‘Er dient niet uit het oog verloren dat meest al de gevangenissen werden gebouwd ten tijde dat de verkeersmiddelen noch zoo menigvuldig, noch zoo gemakkelijk, noch zoo snel waren;
Dat die talrijke gevangenissen er misschien noodig waren toen de snelste vervoermiddelen, de postwagens, tien kilometer per uur aflegden;
Dat thans echter die afstanden niet meer bestaan, en het dus niet meer noodig is er dure gebouwen en een talrijk personeel op na te houden;
Dat ten slotte de statistieken uitwijzen dat de criminaliteit sinds verscheidene jaren afneemt...’

DIRECTEUR.

- Wat zegt hij?!

Nr 6.

- '...uitwijzen dat de criminaliteit sinds verscheidene jaren afneemt, en wel in die mate dat er in sommige gevangenissen slechts twee of drie gevangenen aanwezig zijn;'

DIRECTEUR.

- Gelogen!

Nr 6.

- Ik lees wat er staat...

DIRECTEUR.

- Niet waar!

Nr 6

(toont nuchter den Moniteur).

- 'Moniteur Beige Belgisch Staatsblad.'

DIRECTEUR.

- Ho!

Nr 6.

- Ja. 12 dezer. En het is niet gedaan: 'Achten het dus een wijzen maatregel en, in deze benarde tijden, een dringenden maatregel, de minst bevolkte gevangenissen af te schaffen.'

DIRECTEUR

(woest).

- Wat krijgen ze nu in Justitie?! De misdadigheid zou afnemen?!... Wat een zwans, wat een tragische zwans!! Neen, heeren van Justitie, de - misdadigheid - neemt - niet - af!!

SCHOOFS.

- Kan immers niet?! Onze gevangenis werd gebouwd in 1864. De derde week waren er reeds 14 gevangenen, en nadien zijn er nooit minder dan 14 of meer dan 18 geweest. De misdadigheid is stabel, onveranderlijk!

Nr 6.

- Het is nog niet alles!

(Leest).

'De ambtenaren en beambten van de afgeschafte gevangenissen worden in disponibiliteit gesteld.'

DIRECTEUR.

- Schoofs, gij hebt er straks op gezinspeeld dat het aantal gevangenen zou afnemen. Waarvan wist gij dat?

SCHOOFS.

- Ik wist er niets van, directeur!

DIRECTEUR.

- Gij wist het wel! Hoe wist gij het?

SCHOOFS.

- Werkelijk, directeur, ik wist er niets van. Ik heb dat zoo maar gezegd...

DIRECTEUR.

- Dat zult gij verantwoorden! En gij, Van Winkel, hoe wist gij dat de gevangenisbevolking afneemt? Hoe wist gij dat, vraag ik u??

VAN WINKEL.

- Het is toch een feit dat in de verbeteringsgestichten...

DIRECTEUR.

- Ha, gij wist het, en gij hebt er mij niets van gezegd?! Zeker om het wrokkig genot te smaken mij onvoorbereid voor mijn rngeluk te stellen, zoodat ik mij niet kan weren?! Ben ik hier dan buiten mijn weten omringd van verdachte

elementen? Dat zult gij verantwoorden! Gij zijt in arrest! En nu terug naar uw werk!

(Van Winkel af).

Tiende tooneel

DIRECTEUR.
- Ho, wat mij nu overkomt!... Daar had ik mij niet aan verwacht!

SCHOOFS.
- Als wij nu maar wisten wat er eigenlijk van aan is!

DIRECTEUR.
- Ik begrijp er niets van!

N^r^ 6

(in zijn hoek, nuchter).

- De crisis...

ALLEN.
- Wat?!

N^r^ 6.
- De crisis... Eerst lange jaren voorspoed... gerustheid... Plots, stilstand, achteruitgang... Onrust... Geharrewar en gediscussieer...

SCHOOFS.
- Zwijg, gij!

DIRECTEUR.
- De criminaliteit neemt niet af!

N^r^ 6.
- En als ze toch afneemt?

DIRECTEUR.
- Ze mag niet afnemen, dus kan ze niet afnemen!

N^r^ 6.
- En als ze dan tóch afneemt?

DIRECTEUR.
- Man toch! Waar zouden wij naartoe gaan?!

N^r^ 6.

- Mijnheer de directeur, meen niet dat ik u onaangenaam wil zijn. Ik ben onpartijdig in de zaak. Zelfs, ik sta eerder aan uwen kant: ik ben nu op het kantoor en zou niet gaarne in een andere gevangenis patatten gaan jassen of den vloer boenen! Maar een feit is een feit. En een feit beteekent meer dan een lord mayor, zeggen de Engelschen. Wat ik weet van de gevangenissen bevestigt wat daar gezegd wordt.

SCHOOFS.

- Wat weet gij van de gevangenis?

N^{r} 6.

- Heel wat, mijnheer! Tijdens mijn voorarrest ben ik nog al enkele malen van de eene gevangenis naar de andere verhuisd: voor het geestesonderzoek, voor het hooger beroep, voor de inobservatiestelling, wat weet ik al! Welnu, in de andere gevangenissen zoowel als hier - want hier ook hebt gij den laatsten tijd gevangenen ontslagen en er geen bijgekregen...

SCHOOFS.

- Uitgenomen u.

Nr 6.

- Niet voldoende om een gevangenis te vullen! Welnu, in de andere gevangenissen is die crisis, die hier gematigd heerschte, zeer duidelijk merkbaar.

SCHOOFS.

- Echt?

Nr 6.

- Waar. In mijn laatste gevangenis zaten er vier gevangenen. En geen bijgekomen sinds maanden. In een andere waren er nog drie. Een vierde kwam in toen ik vertrok... voor twee dagen. De moeite niet...

SCHOOFS.

- Nee...

Nr 6.

- In de derde heb ik den directeur hooren zeggen tot den bewaarder die mij moest begeleiden: 'Zeg aan uwen directeur dat hij mij in gods naam zoo gauw mogelijk een of twee gevangenen afstaat. Ik heb niemand om de aardappelen te schillen.' Weet ge wat de andere directeur er op antwoordde? 'Waar zou ik ze halen? Ik heb zelf niemand om de gangen te poetsen!' Zoo acuut is de crisis.

SCHOOFS.

- Toch niet waar?

Nr 6.

- Waar.

SCHOOFS.

- Waaraan zou dat toch liggen?!

Nr 6.

- Ja, waaraan?... Voorzeker, de ontvolking zelf is een oorzaak van verdere ontvolking. Het is niet meer prettig in de gevangenis: te veel werk. Het werk moet gedaan worden, de huisdienst verzekerd. Zijn er talrijke gevangenen, dan is de arbeid licht. Maar zijn er bijna geen, dan moeten die weinige toch instaan voor den geheelen huisdienst: zij moeten schuren, boenen, de aardappelen schillen. Dat is natuurlijk niet aanmoedigend voor degenen die er zijn, en niet aanlokkelijk voor die er anders niet zouden tegen opzien eenige dagen in het droge te zitten. En als dat eenmaal geweten is... Gelooft me vrij: de crisis is acuut!

SCHOOFS.

- Eenigszins gelijk de dienstbodenkwestie?

Nr 6.

- Eenigszins, ja.

DIRECTEUR.

- Dat kan nochtans de eenige reden niet zijn!

N^r^ 6.

- Mijnheer de directeur, ik zei u pas dat het niet meer prettig is in de gevangenis, met al die corvees. Ook op een ander gebied is het er verslecht: tot in hun rusturen worden de gevangenen gepest. In sommige gevangenissen althans. Geen oogenblik worden die jongens er met rust gelaten. Ge kunt u niet voorstellen

hoe zij er geplaagd worden met voordrachten, lezingen, recitals, preeken, wat weet ik al! Zonder einde, mijnheer de directeur! Den eenen dag een voordracht over de matigheid, door een oudsenator, Den anderen dag, een over de moderne schilderkunst, door een adellijke, doch leelijke dame. Voor mijn part heb ik al tweemaal verzen hooren voordragen van Van Ostayen. En eens is een lid van ik weet niet welk geleerd genootschap komen spreken over den scherpen o-klank in het Middel-nederlandsch! In gemoede, mijnheer de directeur, wie kan daar tegen? Ik persoonlijk verdraag dat nog: ik hou van studie. Maar de drie vierden van onze gevangenen worden gewoon dul na eenigen tijd die voordrachten ondergaan te hebben! Meent ge dat ge die mannen nog terugziet?

SCHOOFS.

- Hij kan gelijk hebben, want de helft waren recidivisten...

N^{r} 6.

- Och, en als er de bedoeling maar niet zoo dik oplag! Maar het valt op dat men absoluut er aan houdt hun, gedurende den korten tijd dat men ze vast heeft, dagelijks een dubbele dosis braafheid te doen slikken. Zijt ge dan verwonderd dat zij eerst weigerig worden, en dan walgen? Die mannen durven gewoon niet meer toonen wat zij zijn!

SCHOOFS.

- Maar wat is de bedoeling van dat alles? De verdorven neigingen onderdrukken? De misdadigheid voorkomen?

DIRECTEUR.

- De misdadigheid voorkomen! De misdadigheid voorkomen?! Waar gaan ze het halen?! Ik had nooit kunnen vermoeden dat die nieuwe opvattingen tot in de ministeries zouden doordringen, dat die nieuwlichterij ook ons ambtenarenkorps zou besmetten! Waarom willen ze nu ineens de misdadigheid voorkomen?! Waarom? Ik vraag het u, waarom?! Het is ontzettend hoe ze tegenwoordig met hunne nieuwe theorieën de klaarste begrippen verwarren, en alles op zijn kop zetten!! Waarom moet de misdadigheid voorkomen worden?! De misdadigheid moet niet voorkomen, de misdadigheid moet gestraft worden! Misschien niet waar, Schoofs?

SCHOOFS.

- Jawel, jawel, directeur!

DIRECTEUR.

- De misdadigheid voorkomen!! Dus, in plaats van de perverse neigingen van de boosdoeners krachtdadig te fnuiken, willen zij ze laten gedijen, ze laten voortwoekeren, uit-

breiding nemen... tot alles er van vergeven is!? Ho! hoe onredelijk is zulke theorie, hoe onnatuurlijk, hoe dwaas, ik zou Dijna zeggen, hoe onzedelijk! Misschien ook al niet waar, Schoofs?

Schoofs. -
Jawel, directeur, jawel!

DIRECTEUR.
- Iedereen een blanco strafregister! Heel het menschdom ineens goed!! Laat mij lachen! Nee, de toestand is te tragisch om te lachen. Want het is inderdaad zooals gij pas gezegd hebt: 'Zij durven niet meer toonen wat zij zijn.' Heeren, luistert naar mijne woorden: Wij gaan een sombere toekomst te gemoet. Die struisvogelpolitiek kan niet, zal niet blijven duren! Binnen afzienbaren tijd zal er een uitbarsting van misdadigheid plaats hebben, een ontzaglijke uitbarsting van de lang onderdrukte misdadigheid!

SCHOOFS.
- Als het te laat zal zijn.

DIRECTEUR.
- Ja, Schoofs, als het kwaad onherstelbaar zal zijn!

SCHOOFS.
- Als de gevangenissen zullen afgeschaft zijn. Als misschien ook onze gevangenis zal afgeschaft zijn!

DIRECTEUR.
- Dat mij dat nog moest overkomen! Vijf jaar voor ik eervol op pensioen word gesteld!

(De directeur is er gansch van verslagen. Hij staart wezenloos voor zich uit, herleest dan mompelend het Staatsblad).

N^{r} 6

(heeft er van in het begin veel pret in gehad; hij heeft er eerst niet veel van durven laten merken. Nu echter, bij het zien van de algemeene verslagenheid, grijnst hij van de pret).

SCHOOFS

(tot N^{r} 6. De directeur geeft er in het begin geen aandacht aan).

- Gij schijnt er u niet veel van aan te trekken, N^{r} 6?

N^{r} 6

(haalt de schouders op).

- Waarom zou ik mij iets aantrekken dat mij in den grond niet aangaat?

SCHOOFS.

- Gij schijnt er zelfs inwendig pret in te hebben?

N^r^ 6

(kalm).

- Luister eens, mijnheer, of ik er inwendig pleizier in heb, dat zijn mijn zaken, waarmee gij, meen ik, u niet te moeien hebt.

SCHOOFS

(onthutst en verontwaardigd).

- Dat is nieuw!! Man, ik wil met u niet discussieeren. Alleen wil ik u wijzen op artikel 27 van het algemeen reglement van de gevangenissen, dat de directie en het personeel gelast, door gepaste gesprekken

en opmerkingen, de gevangenen aan te zetten tot beternis en inkeer.

Nr 6.

- Zoo niet doorhollen, man! Ik ben in de gevangenis om mijn straf van een jaar uit te zitten; niet om bepreekt te worden! Daar moogt ge u gerust van onthouden.

SCHOOFS.

- Hoo!!... Mijnheer de directeur, weet ge wat Nr 6 daar durft zeggen?!

Nr 6.

- Laat dit nr 6 maar weg.

ALLEN.

- He?!

Nr 6.

- Nu ik hier nog eenigen tijd alleen zal zijn... misschien nog zoo lang als de gevangenis zal duren...

ALLEN.

- Hoo!!

Nr 6

(glimlachend).

- 'Misschien...', heb ik gezeid!.....is hier geen nr 6 of geen nr 7 of geen nr 8 meer!

ALLEN.

- Hoo!

Nr 6.

- Mijn familienaam is Geerts en mijn voornaam is Charles. Twee namen zijn, mij dunkt, meer dan voldoende.

ALLEN.

- Hoo!

Elfde tooneel

PETRONELLA.

- Papa, komt gij geen koffie drinken? Zij staat reeds een kwartier op u te wachten; iets wat nog nooit gebeurd is!

DIRECTEUR.

- Koffie drinken? Koffie drinken?! Wat komt gij mij praten van koffie drinken? Petronella, ze willen de boeven in vrijheid laten rondloopen!

PETRONELLA.

- He?

DIRECTEUR.

- Heel het ministerie is door een boozen geest bezeten, een geest van opstand en tuchteloosheid!... Petronella, ze willen mijn gevangenis afschaffen!...

PETRONELLA.

- Maar papa toch!

DIRECTEUR.

- Petronella, zouden ze één gevangenis mogen afschaffen?

PETRONELLA.

- Waarom toch?...

DIRECTEUR

(tot N^{r} 6).

- Ziet ge wel!

(Tot zijn dochter)

Neemt de misdadigheid af?

PETRONELLA.

- Nee zeker...

DIRECTEUR

(tot Nr 6).

- Ha?!

PETRONELLA.
- Maar papa toch, wat beteekent dat allemaal? Wat is er nu ineens gebeurd? Waarom zijt ge zoo opgewonden?

DIRECTEUR.
- Ik zeg het u: ze willen mijn gevangenis afschaffen!

PETRONELLA.
- Uwe gevangenis afschaffen?

DIRECTEUR.
- Omdat wij geen gevangenen meer hebben.

PETRONELLA.
- Omdat gij geen gevangenen meer... En die man dan?

DIRECTEUR.
- Is een nieuwe gevangene.

PETRONELLA.
- En gij zegt dat gij geen gevangenen meer hebt?

DIRECTEUR.
- Stel nu eens geen dwaze vragen!

PETRONELLA.
- Is hij de oorzaak van die herrie? Hij ziet er nochtans niet zoo vreeselijk uit! Hoegenaamd niet... integendeel zelfs!

(Tot Nr 6, lichtelijk pedant).

Gij zijt pas aangekomen?

Nr 6.
- Ja, mejuffer.

PETRONELLA.
- Tot welke straf zijt gij veroordeeld?

Nr 6.
- Tot een jaar, mejuffer.

PETRONELLA.

- Ha, zoo. Dan kunt ge, bij toepassing van de wet van 1874, na 7 of 8 maanden voorwaardelijk in vrijheid worden gesteld.

Nr 6.

- Inderdaad, mejuffer.

PETRONELLA.

- Gij wist het? En waarom zijt gij veroordeeld?

Nr 6.

- Voor moordpoging.

PETRONELLA.

- Voor moordpoging?

Nr 6.

- Op mijn verloofde.

PETRONELLA

(verschrikt en aangetrokken).

- Ho! Gij? Zijt gij dan zoo een harteloos monster?! Daar hebt ge natuurlijk ontzaglijk spijt over?

Nr 6.

- Heu... ba... ja...

PETRONELLA.

- Daarna ongetwijfeld gepoogd u te zelfmoorden?

Nr 6

(lachend).

- Ik? Neen! Waarom?

PETRONELLA.

- Nee? Verschrikkelijk! Daar moet gij

mij later meer over vertellen! Ik zal u tot betere gevoelens brengen.

Nr 6.

- Gaarne, mejuffer.

PETRONELLA.

- Gij blijft toch?

Nr 6.

- Ik hoop het, mejuffer.

PETRONELLA.

- Zoo?

Nr 6.

- In uwe nabijheid.

PETRONELLA.

- Ho!

Nr 6

(zucht).

- Ofschoon misschien niet lang meer... Het zou mij spijten!

PETRONELLA.

- Waarom?

Nr 6.

- Sinds ik u ken...

PETRONELLA

(gevleid).

- Foei!

Nr 6.

- ...is het hier geen gevangenis meer! Is er een atmosfeer van vriendelijkheid, van jeugd over mij gekomen...

PETRONELLA

(gevleid).

- Gij zijt nogal vrijpostig, mijnheer.

Nr 6.

- Omdat ik de waarheid zeg?

PETRONELLA.

- Maar wie zijt gij?

N^r^ 6

(galant).

- Mag ik mij voorstellen? Geerts, Charles.

PETRONELLA

(onthutst).

- Ho... Zoo... Zeer vereerd...

(DOEK).

H. HEMAN.

Ontmoeting

Da kam meine Jugend
Und sie lachelte.

Daar liep mijn jeugd met haar vriendin
Door den glans van winkels en flambouwen.
Zij was eenmaal mijn koningin,
De liev'lingsvrouwe.
Langs de Zondagstraten liep mijn jeugd
Met wiegenden tred en zij loech.
Ik heb me stil den tijd geheugd,
Toen ik haar anjers droeg
En zingend naar een zonnigen dijk
Tegen 't koele water bracht,
Waar ik haar diende gratielijk
Tot het naken van den nacht.
Mijn jeugd liep m' argeloos voorbij.
Wat vielen de blaren vroeg!
Doch hoe verrukkend bleef me bij
't Gelaat, dat loech... dat loech.

* * *

Des avonds - 't was een zoete pijn -
Kocht ik haar een groote doos
Bonbons, gevuld met maraskijn,
En die zond ik haar: 'Naamloos.'

A. DE MAREST.

[Twee gedichten]

Rijkdom

Een lach, een droom, een lied
en anders, anders niet,
dat maakt me rijk, dat maakt me goed
en jaagt geluk door 't kloppen van mijn bloed.
Maar als ik eens, lijk 's morgens de kersouwen,
mijn ziele, prachtig-frisch, mag openvouwen
voor u, die heel mijn wereld zijt;
dan schiet een straal van zegen door mijn oogen
en voel ik blij mij en toch diepbewogen:
een kind gebenedijd.

Vers

Wanneer mijn liefde stil zal zijn,
gelijk verlaten akker
in 't najaar; met mijn liederen toch
zing ik die liefde wakker.

Ik zing gelijk de leeuwerik zingt
boven de zomerlanden,
en lichter wordt het looden leed
op mijn vermoeide handen.

Hoe droef ik ben, mijn lied zal nooit
den klank der liefde derven:
mijn liefde was te groot en echt
om ooit te kunnen sterven.

EUGENIE BOEYE.

Onderwijs en Opvoeding

Onder de firma's, die op zuiver onderwijsgebied beslist innoveerend werk leveren, dienen telkens ‘De Sikkel’, te Antwerpen, en Wolters, te Groningen, vermeld.

Wat ‘De Sikkel’ betreft, de heer Eugeen De Bock, die haar kort na den wereldoorlog oprichtte, heeft ze, dank zij zijn helder inzicht, zijn durf, zijn volharding, opgevoerd tot een firma, die men in Vlaanderen raadpleegt vóór alle andere, wanneer het kennismaking met nieuwe, oorspronkelijk Vlaamsche leermethodes, - en ook naoorlogsche Vlaamsche literatuur, - betreft,... en dat is zeker geen kleine verdienste!

In détail opsommen wat ‘De Sikkel’ verwezenlijkte, is hier onmogelijk; *maar men* kijke haar katalogen in en verneme voor 't overige, dat in een groote stad als Antwerpen zoo goed als alle leervakken vernieuwd en verjongd werden hoofdzakelijk aan de hand van de door den heer De Bock uitgegeven methodes en deze methodes volop bezig zijn, en dat alléén om hun waarde, het Vlaanderen der officieele scholen, - en ook stuksgewijze het andere, - te veroveren.

Dit laatste konden we illustreeren met het overal doordringend werk van Fons Van Hoof, Willy Schneider, John Broeders. Prosper Melis, Albert Van Laar, Julien Kuypers en anderen. We kijken echter uit naar splinternieuwe uitgaven en hebben dan weer heel wat te vermelden.

Van Prosper Melis, den auteur der bekende reeks ‘Taaloefeningen’, verschenen tegelijk een **Eenvoudige spraakkunst,** voor leerlingen van het 7e en het 8e studiejaar en bevattende, zonder nuttelooze bepalingen of phraseologie, datgene wat alle jongens en meisjes praktisch van onze spraakkunst moeten kennen, wanneer ze de lagere school verlaten, en voor hetzelfde publiek, een **Taalkundig handboek** (mede samengesteld door Dr. Jan Grauls en Const. H., Peeters), dat niet grooter dan een zakboekje is, maar in zijn bondigheid een rijkdom aan inlichtingen geeft inzake woordenschat, uitspraak, klemtoon, provincialismen, Gallicismen en Germanismen, verkortingen, gevleugelde woorden, titulatuur en briefschrijven. We stellen ons zoo voor, dat niet alleen jongelui, maar ook volwassenen, - zelfs hier en daar een letterkundige, - beide boekjes op hun tafel konden houden.

Van Julien Kuypers' **De gouden poort,** bloemlezing voor het middelbaar en het normaal onderwijs, verscheen een nieuwe, geheel gewijzigde en bijgewerkte uitgave. Ze bestaat thans uit: deel A. Op den drempel; deel B. Inleiding tot de literaire schoonheid; deel C. De ontwikkeling van de Nederlandsche letteren. En bij dit laatste sluit dan J. Kuypers en Th. De Ronde's 'Beknopte geschiedenis van de Nederlandsche letteren' aan. Van eerstgenoemd werk volsta het te zeggen: wie Kuypers' bloemlezing, die meer dan rijk van leesstof voorzien is, degelijk weet uit te baten, kweekt niet alleen, aan de hand van zoo modern mogelijk gekozen stukken, gezonden lust tot lezen aan, maar prikkelt ook tot vergelijken tusschen oud en jong, tusschen sterk en zwak, d.i. oefent bij de jeugd het literair aanvoelen, begrijpen en genieten, zooals tot nog toe geen enkele voorganger heeft vermocht. Dat Kuypers niet bedoelde, zijn werk klassikaal in alle détails te laten behandelen, merkt men dadelijk aan den omvang; hij wil het ook persoonlijk, vrijwillig door de leerlingen zien in handen nemen,... en dat doel zal hij wel bereiken, gezien de extra methodische aanbieding en de heel bizondere aantrekkelijkheid van den inhoud.

Albert Van Laar en Fritz Francken bezorgden een nieuwe **Geschiedenis van Antweroen.** Voor wie weet, dat een laatste dergelijk werk, - door A. Swerts, - een veertigtal jaar geleden verscheen en de ontwikkelingsgeschiedenis der Scheldestad vooral naar de oppervlakkige uiterlijke verschijnselen schetste, zonder waardeering van den historischen ondergrond die hun het leven gaf, zal een uitgave als dit boek van 200 groote bladzijden een rijke aanwinst zijn. De auteurs heeten het 'een vulgariseerend werkje', en we hopen maar, dat alle leerkrachten en talrijke Sinjoren het zich zullen aanschaffen; maar hoe eenvoudig en bondig het ook geschreven werd, het is, heel wat beter dan doodgewoon vulgarisatie, een boek waaraan ernstige opsporingen tot grondslag liggen en een boek ook, dat tot nader onderzoek der feiten en gegevens en tusschenbei tot kontroversie prikkelt. Het heeft een typisch Sinjoorsch omslag en bevat een flink aantal vooral dokumentaire illustraties.

Door een groep van vooraanstaande Vlaamsche opvoeders, die een korte studiereis in Nederland ondernamen, werd een boek, **Onderwijs en scholenbouw in België en Nederland,** samengesteld, dat in zijn aard een eersteling is ten onzent. Zeker, elk der onderwerpen, zooals aangetoetst door mej. Neeten en de heeren Van Hoof, Broeders, Troch, Peelmans, De Jaeck, Leurs, kon aanleiding worden tot een heel wat grondiger studie en het ware zelfs de vraag, of men zich hier niet best bij Scholenbouw alléén gehouden had. Maar zooals thans het boek verschijnt, - tevens

een mooi album door een aantal groote, openbarende foto's, er in opgenomen, - zal het voor vele bestuurlijke lichamen, pedagogische leiders en leerkrachten reeds een kostelijk bezit zijn; een groot aantal gegevens, trouwens met methode voorgebracht, zullen vast stof tot overweging geven. Met alle waardeering voor de bijdragen der overige medewerkers, hechten we een bizondere beteekenis aan de zeer plastisch gestelde hoofdstukken 'Het nieuwe schoolgebouw', door Fons Van Hoof, en 'Moderne scholenbouw in Nederland', door John Broeders.

Zooals de lezer merkt, is de firma 'De Sikkel' in volle opbouwende bedrijvigheid; en dan nog hebben we niet het lijvige, rijk geïllustreerde werk, **Wordingsgeschiedenis van het boek,** door Geert Schmook, vermeld, dat zoopas aldaar van de pers is gekomen.

Wat de Groninger firma Wolters beteekent, weten zoowat alle Nederlanders, die belang stellen in onderwijs en opvoeding. Ge hebt maar haar zooveelsten jaarlijkschen Fondscatalogus door te kijken, om op te merken hoe niet een enkel vak, een enkel onderwerp onaangeroerd gebleven is; en zoo ge het geluk hebt haar van dichtbij te volgen, dan weet ge hoe ze er op uit is, methodologisch en technisch steeds met het allerjongste voor den dag te treden.

Van Hoogeveen zijn de **Eerste zes leesboekjes** zeker wel bekend; maar nu moet ge den juist verschenen, 25^{en} druk er van zien en daarbij kennismaken met de spiksplinternieuwe zes boekjes **Leesoefeningen,** - of bordoefeningen, als inleiding tot het gebruik der leesboekjes zelf, - en ge zult verbaasd staan over de technische, stoffelijke pracht, die hier wordt aangeboden. 't Is haast té mooi, zou men geneigd zijn te zeggen,... indien men niet wist, dat voor de kinderen pas het beste goed genoeg is. We vragen daarom: koop deze boekjes en schenk ze aan uw kinderen!

En nu we toch van kinderen spreken: koop ook voor hen, zoo ze van krabbelen en kleuren houden, - en welke doen dat niet! - de reeks handige mapjes **De drie kleuren,** door J. Altink en J. Boer, zijnde drie mapjes met, in elk, zestien teekenvoorbeelden voor de lagere, de middel- en de hoogere klassen en twee oefenmapjes, vol losse omlijste blaadjes, waarop het jonge volk zich dadelijk aan 't werk kan stellen. 't Is een heel nieuwe uitgave en zal de kleuters zeker een prettige ontspanning geven!

Op dezen toon gaan we natuurlijk niet voort; volgende werken zijn trouwens uitsluitend schoolboeken en niet eens voor de allerjongsten bestemd. Kijk maar.

Van Aug. A. Boudens' **Onze moedertaal,** taalboek voor de

R.K. Mulo-school, verscheen het derde deeltje, weer vol praktische, dikwijls zeer aantrekkelijke oefeningen voor 12-14 jarigen.

Herman Poort brengt ons, als voorlooper tot zijn 'Bloeiende bongerd', leesboek dat voor de lagere klassen der lyceums (of atheneums) te moeilijk werd bevonden, een nieuw leesboek, **De bottende bongerd.** Het is weer een keus aan heerlijke in- en uitheemsche lektuur, in zes groote rubrieken ingedeeld, die we ook gaarne ónze 12-14 jarige leerlingen zagen in handen komen. Maar toch stellen we hier de vraag: zijn dat stukken om klassikaal, met een opbouwend doel te behandelen? Zooja, dan zijn vele er van te uitgebreid om in één les ernstig doorgenomen te worden... en God beware de jonge menschen voor 'een behandeling in zooveel tafereelen!' Gaat het hier echter om een bijgevoegd lees- of doorrenboek, dan willen we niet anders dan bewonderen.

B.E. Bouwmans en Th.A. Verdenius bezorgen ons **Hauptperioden der deutschen Literaturgeschichte nebst Lesebuch,** dat eigenlijk in één boek vereenigen wil wat studenten aan lyceums (atheneums) praktisch over en uit de Duitsche letterkunde dienen te kennen, van de Middeleeuwen tot op onzen tijd. We zijn het gaarne eens met deze opvatting: primo, omdat óver literatuur bondig en zéér aanschouwelijk gehandeld wordt en de fragmenten ter illustratie een ruime, rijke keus aanbieden; secundo, omdat met zulk boek wel een paar jaren kunnen doorgemaakt en de leeraar er zonder werkelijk nadeel voor zijn leerlingen in 'snoeien' mag.

L. Goemans, P. Larochette en V. Sondervorst, die vroeger een vereenvoudigde spraakkunst, 'Eléments de la grammaire frangaise', lieten verschijnen, passen nu daarbij een boekje Exercices aan. Origineel daarin zijn de talrijke uitspraakoefeningen; maar de auteurs moeten we toch vragen of ze zich voorstellen welke som aan Fransche... woorden ze hun Vlaamsche leerlingen te verteren geven?

A. Dory en A. Wepster bieden ons **Twee jaar Fransch, eerste deel** aan, in methodologisch opzicht een goed werkje, maar met behandeling van een veel te grooten woordenschat.

W. Reindersma en T. Van Lohuizen laten het derde deel van hun **Nieuw leerboek der natuurkunde** verschijnen; het bevat de leer van het licht als trillingsverschijnsel, de electriciteitsleer (met uitzondering der electrostatica), benevens enkele dingen uit de moderne natuurkunde. Het neemt steeds de proeven en het waarom der verschijnselen tot grondslag, maar blijft alleszins streng wetenschappelijk.

Uit de verzameling bibliotheek-boekjes 'Von deutscher Art und Kunst' bereikte ons de derde uitgave van Th. Storm's In **St. Jurgen und Ein stiller Musikant,** met annoteeringen. We wenschten, dat onze dag- en avondleergangen zich niet enkel dat

boekje, maar alle overige deeltjes (tot nog toe dertien) van deze heerlijk gekozen reeks aanschaften, als leerzame ontspanningslektuur voor hun leerlingen.

Als jongste uitgave van de firma Wolters vermelden we de zevende, veel verbeterde en vermeerderde uitgave van I. Van Gelderen's **Duitsch woordenboek.** Wegens de diensten, ditmaal door den heer J.H. Van Beckum bewezen, werd dezes naam mede aan de uitgave verbonden. Wie dezen druk met één der eerste drukken van dit werk vergelijkt, staat verbaasd over den aangroei en de moderniseering van den inhoud, zoo wat de geijkte uitdrukkingen als den eigenlijken woordenschat betreft,... maar vraagt zich iets ongerust af, wat de kleine drukletter worden zal, bijgeval de inhoud bij mogelijkheid nogeens vermeerderd wordt. Nu, zooals het boek zich thans aanbiedt, kunnen we 't alle studeerenden aanbevelen, - ze zullen er niet gauw een ander noodig hebben!

De firma G. Westermann, te Braunschweig, brengt een zonderlinge driemaandelijksche periodiek op de markt. Ze heet Dia en draagt als ondertitel: 'Ein Orbis Pictus für die Freunde des Lichtbildes im Unterricht.' We zeggen: zonderling. Het ware beter: openbarend. Want de eerste twee nummers, die thans vóór ons liggen, bieden ons géén artikels, maar wel diapo's op film, - samen niet min dan 80, - met korten, zaakrijken begeleidenden tekst (nooit meer dan 15 regels), en deze films, die 8,5×10 cm. meten en tusschen dekglaasjes moeten aangebracht, zijn als uitvoering in foto en vooral in kleur mooi als de prachtigste diapo's, in den handel verkrijgbaar. Elk nummer van **Dia** kost 6,50 Mark; stel u dus voor, hoe goedkoop u één der diapo's verrekend wordt. En wat de onderwerpen betreft?... **Dia** neemt tegelijk verschillende vakken in behandeling, maar wil het op zulke wijze doen, dat geleidelijk elk vak, elk onderwerp, in verband met de volksschool, volledig zijn recht krijgt. We kunnen ons vergissen, maar het komt ons voor, dat hier een heele revolutie in de uitvoering en den prijs van het lichtbeeld wordt voorbereid... en dit ons onderwijs in ieder opzicht zal ten bate blijken. Wie 't niet gelooft, bestelle maar eens zoo'n enkel nummer aan de firma Westermann, - hij zal 't wel merken!

De firma Hermann Beyer, te Langensalza, brengt in haar 'Pädagogisches Magazin' een drietal losse verhandelingen: **Grimm und Andersen,** door Dr. Carl Erlacher, **Das Marchen in der Landschule,** door E. Heywang, **Analyse der freien Marchen-produktion,** door Dr. Reinhard Nolte. Eerstgenoemde brochure kenschetst taal en inhoud bij beide sprookjesdichters, maar herinnert al te treffend aan Dr. Koster. De tweede licht de rol toe, die

het sprookje in buitenscholen spelen kan, en doet het kort en zakelijk. De derde, de degelijkste der drie brochuren, onderzoekt het verzinnen van sprookjes door kinderen en toetst deze verzinsels aan soortgelijk werk van beschaafde en minder beschaafde volkeren.

Bij de firma George Harrap, te Londen, verscheen **A treasury of verse,** in vier handige deeltjes, samengesteld door M.G. Edgar. Deze bloemlezing, bestemd voor school en huis, bevat een rijke keus aan gegradueerde stukjes, die, hoe eenvoudig soms ook, telkens eenvoudige schoonheid blijven. We bevelen ze gaarne onze auteurs van Engelsche leerboeken en onze leeraars aan.

De firma Ploegsma, te Zeist, zendt ons **Het brandende braambosch en Feminisme en nieuw-feminisme,** beide door D.L. Daalder, den leider van het tijdschrift 'Het Kind'. Zijn ze als uiterlijk twee bizonder mooie boekjes, inzake inhoud en taal blijken ze één ernst en één degelijkheid. 'Het brandende braambosch' behandelt, - voor 17 a 18 jarigen, zegt de auteur, - het schroeiende vraagstuk van het sexueele leven en het sexueel verkeer; jongelui van dien leeftijd zullen de taal van den schrijver, een extra subtiele en mooie, denkelijk niet snappen, maar wat de man zegt is diepe levensernst, zóó ernstig, vooral in dezen tijd van loslippig- en losbandigheid, dat we het alle ouders en ontwikkelde jongelui van harte aanbevelen. 'Feminisme en nieuw-feminisme' onderzoekt de levensbestemming van de vrouw, zooals de vroegere en zooals de nieuwe leer ons die voorstellen; ook hier weer de ernst, de kieschheid van den schrijver, maar tevens de kordaatheid, het vraagstuk in al zijn verschijnselen onder oogen te nemen en zich schrap te zetten tegen blinde behoudsgezindheid zoowel als tegen 'moderne' voortvarendheid en onevenwichtigheid. Te lezen door alle denkende vrouwen... en mannen!

Van de firma Bossaerts eindelijk, te Antwerpen, ontvingen we het achtste deeltje van K. Moons en F. Pont's **Rekenboek;** dit deeltje richt zich tot het 6e studiejaar en 'bevat een maximum van stof', wat wij een bezwaar vinden. Bij alle waardeering van het geleverde werk, verkiezen wij een middelmatige hoeveelheid of zelfs 'een minimum van stof' en daar hebben wij talrijke redenen toe. Dezelfde firma liet ons de eerste deeltjes van Bloemink's leesbcekenreeksen **Oogst voor de kleintjes** en **Oogst** geworden. 't Zijn vervlaamschte Noordnederlandsche leesboekjes, die dadelijk eerbied afdwingen om hun papier, druk en overige

materieele uitvoering, zooals we in Vlaanderen niet gewoon zijn; waar echter mooie kleurtjes als oranje, rood en groen worden aangewend, zouden we daarnaast het onfrissche purper er uit gooien. De teksten zijn voortreffelijk, al mocht de Vlaamsche kinder- en volksgeest er wel zijn goede plaatsje in gekregen hebben; we hopen, dat dit laatste bij een volgenden druk terecht komt en dat in de verdere deeltjes niet enkel de schrijvers uit het fonds der firma Van Goor, maar ook en vooral de vooraanstaande Vlaamsche vertellers in ruime mate bedacht zullen worden.

H. VAN TICHELEN.

Boekbeschouwing

Willy Koninckx. - Puberté (Brussel, Edition de Belgique, 1932); 193 blz.; 15.- fr.

Puberté, waarin de dingen bij hun naam genoemd worden, vertelt hoe een student, dien de ruwe makkers ‘le puceau’ noemen, na een langen strijd met zich zelf in intieme betrekking komt met een Grieksche studentin (welke naar haar land teruggeroepen wordt) en na zijn soldatendienst met een stadgenoote trouwen zal.

Het boek is zeer vloeiend, zonder pathos, geschreven en bevat o.m. over 't studenten- en over 't soldatenleven treffende bladzijden. Een enkel citaat, over 't uitzicht der kazernen om de stad Antwerpen:

‘Ce sont de vastes blocs en briques rouges, d'un aspect repoussant et triste, qui étonnent auprès des maisons modernes, claires et souriantes qui les environnent. On perçoit une impression d'humidité, de punaises, de soupe gluante et de cachots fétides. On invoque involontairement des dortoirs poussiéreux et maladorants, des écuries souterraines, des corridors obscurs, une atmosphère de sueur, de tabagie et de cuisine.’

Jean Ray. - La Croisière des Ombres (Brussel, Edition de Belgique, 1932); 231 blz.; 15.- fr.

In benauwende droomen beleeft ge soms gansch ongewone avonturen, die zoo onmogelijk schijnen, dat ge u later afvraagt hoe ge daaraan kwaamt en waaraan ge huiverend terugdenkt. Zóó zijn de zeven verhalen van Jean Ray: genre Edgar Poé, angstwekkend, met onverklaarbare feiten, met geheime toovermachten, met geesten, menschen die in eens verdwijnen, dood en duivel en wat dies meer. Onze voorkeur gaat naar La ruelle ténébreuse, Dürer, l'idiot en Le dernier voyageur.

Keurige, kloeke stijl, met pittige opmerkingen. De proefcorrectie had op sommige plaatsen beter verzorgd kunnen zijn.

Dr. H.J. de Vleeschauwer. - Grondbeginselen der Logica (Antwerpen, De Sikkel); 1931; 236 blz.; 45.- fr.

De schrijver, hoogleeraar te Gent, bedoelde aan studenten der wetenschappelijke faculteit een leidraad te verschaffen tot aanvankelijke kennismaking met den logischen bouw van het denken. Maar het boek is ook voor buiten-universitaire belangstellenden heel bruikbaar.

Vermelden wij, o.m., een overzicht van de geschiedenis der wijsbegeerte, alsmede de hoofdstukken over de begrippen (ingedeeld volgens oorsprong, inhoud, omvang, subjectieve volmaaktheid en onderlinge verhouding), over de oordeelsoorten, oven twijfel en zekerheid, over het logisch denken of de redeneering, over de constitutieve methodes en over de critische methodes der wetenschap, over den oorsprong der objectskennis, die alle belangwekkende gezichtspunten openen en een streng methodischen gang volgen.

A.

Nieuwe uitgaven.

Van de Uitgeversmaatschappij Van Gorcum ö Comp, Assen:

Dr. J.L. SNETHLAGE: Socialisme, Leninisme, Wereldbeschouwing: brochure N^{r} 5 van de serie ‘Vragen van Nu’; 27 blz.; f 0.75.

Geeft de kenmerken van het leninisme aan en gaat na wat het Westeuropeesch socialisme daarvan niet en wat het wèl kan overnemen.

Van Regenboog, Antwerpen:

EUGENIE BOEYE: Zon en Schaduw, verzen; 48 blz.; 15.- fr.

De Antwerpsche Havenbeweging 1815-'30 en de Scheidingsgedachte

Wanneer in de Septembermaand van het jaar 1830 de scheidingsgedachte haar politieke intrede hield, dan was ze evenwel geen vreemdelinge meer. Lang voor de troebelen vinden wij er de teekenen van. Wel was de gedachte niet zoo uitdrukkelijk aangegeven in de kritische formuleeringen van dien tijd, maar meer dan éene uitspraak van vooraanstaanden was er een echo van. Wij mogen gelooven dat, voor het Noorden, ekonomische motieven niet vreemd waren aan den groei van en de vertrouwdheid met die gedachte. De Nederlandsche historikus Blok schrijft toch bij den aanvang van zijn beschouwingen over het Koninkrijk der Vereenigde Nederlanden:

'Van Hollandsche zijde was men niet zoo enthousiast over de vereeniging der beide gewesten, en ook de mooiste historische motiveering kon de bezwaren niet wegredeneeren, welke de vereeniging onder oogpunt van geloof, handel, nationale geest met zich bracht[(1)].'

Al vroeg was de gedachte der onverzoenbaarheid van Noord en Zuid op het terrein van den handel aangewezen. In het beruchte Advijs, ingeleverd op 17 April 1816, als een 'Memorie over den toestand des lands,' had de beroemde Karel van Hogendorp de anti-these der belangen van Noord en Zuid aangegeven, waar hij zegde: 'De eerste struikelblok voor den publieken geest is de vereeniging van alle de Nederlanden geweest... de koopman vreesde de mededinging en de geopende Schelde...'[(2)].

(1) P. BLOK, Geschiedenis van het Nederlandsche Volk, dl. IV, p. 218. Leiden 1913.

(2) G.K. VAN HOGENDORP, **Brieven en Gedenkschriften,** dl. VI, ab p. 343, 's Gravenhage 1866/1903. Die 'Memorie' wekte ontevredenheid bij Hollanders en Belgen. Zulks werd aan Metternich bericht, met de bemerking dat de memorie 'contient beaucoup de vérités.' COLENBRANDER, **Gedenkstukken,** dl. VIII, 1., p. 460, 15 Juni 1816.

Vooral de geopende Schelde bleek een groot gevaar in zich te besluiten, gevaar waartegen in de Noordelijke provinciën al zeer spoedig werd gewaarschuwd. De vrees voor hunne materieele interesten had de h'andelslieden uit het Noorden aangezet; in verschillende rekwesten hunne bezwaren aan den vorst bekend te maken: den geest van deze bezwaren drukte de hoogleeraar Kemper, lid van de Tweede Kamer der Staten Generaal uit, wanneer hij in een brief van 15 Februari 1819 aan den koning schreef: 'De vereeniging met België wordt openlijk gevloekt[3].'

Willem I giste deze tegenstellingen, doch wenschte over deze materieele bezwaren heen, een gevoel van eendrachtige samenwerking op te wekken, waardoor de leefbaarheid van zijn politieke schepping zou worden bewezen. Karel van Hogendorp verhaalt hoe hij in een gesprek met den koning het woord 'handel' gebruikte, waarop de vorst uitriep:

'Handel, handel, daarmede wordt de oneenigheid vermeerderd; wij moeten integendeel alles doen om te vereenigen, om de gemoederen bij elkander te brengen: wij moeten geen bloote kruiers blijven[4].'

De vreemde vertegenwoordigers in de Nederlandsche provinciën hadden al spoedig de noodlottige invloeden van deze ekonomische tegenstellingen opgemerkt, en steunden hierop hunne overwegingen in verband met een gewenschte scheiding der beide landsdeelen.

Reeds in 1817 meldt de Oostenrijksche gezant aan minister Metternich dat 'les intérêts des Hollandais et des Beiges étaient entièrement opposés par leur nature même' en besluit hieruit tot 'la nécessité d'une séparation dans Torganisation et l'administration des deux pays[5].' De gezant van Pruisen beschrijft de nadeelen van de vereeniging voor den Hollandschen handel en zijn besluit brengt ook de noodzakelijkheid van een scheiding naar voor, waar hij zich op volgende wijze uitdrukt:

'Séparation des provinces septentrionales et de celles du midi sous 1e rapport des intérêts commerciaux, industriels et d'impositions publiques...[6].'

(3) KEMPER, Staatkundige Geschriften, dl. III, p. 298.
(4) G.K. VAN HOGENDORP, op. cit., dl. V, p. 146.
(5) COLENBRANDER, Gedenkstukken, dl. VIII, 1, p. 508, 20 Januari 1817.
(6) COLENBRANDER, loc. cit., p. 386, 3 September 1818.

Naar aanleiding van de zeer heftige diskussies betreffende de belasting op koffie en suiker, zendt hij een uitvoerig rapport, dat eveneens de wenschelijkheid van een scheiding doet dóórschemeren, en waarin hij de meening van sommige Hollanders aangeeft[7].

Bij de onderhandelingen rond de wijziging van het belastingstelsel in het jaar 1821 komen deze tegenstellingen weer krachtig aan het daglicht, en opnieuw onderlijnt hier een vreemde gezant, in casu de Russische afgevaardigde Meyendorff, dat 'l'opposition d'intérêts des deux parties du royaume s'est manifestée sans réserve a cette occasion...[8].'

Ten slotte wist Karel van Hogendorp in de debatten rond het belastingwezen de verhouding op eenigszins ontaktische wijze aan te geven:

'Si les députés des provinces méridionales nous disent' nous ne voulons pas de vous,' nous leur répondrons: 'Nous n'avons pas besoin de vous[9].'

Deze woorden werden uitgesproken in het jaar 1822. De toekomst zou uitwijzen, dat inderdaad de groote bezorgdheid van Willem I aan het handelswezen van het Zuiden een nieuwe uitdrukking zou schenken.

Antwerpen was het spook dat den handel van de Hollandsche steden bedreigde. Wanneer Blok besluit voor Antwerpen, dat... 'zijn koloniale handel en die in zout, zeep, wijn, olijfolie overtrof spoedig verre dien van Amsterdam en Rotterdam te zamen,' dan is hier geen kwestie van overdrijving, integendeel![10].

Antwerpens handel kende inderdaad een merkwaardigen opbloei, en dit in elke richting. Pirenne heeft in zijn synthetische beschouwingen rond de ekonomische politiek van Willem I dezen opbloei geschetst, en de bedreiging van Antwerpen voor de Hollandsche havens aangewezen. In dit overzicht aangaande Antwerpen treft ons evenwel een zinsnede, welke de aanloop is

(7) loc. cit., p. 392, 20 Juli 1819.
(8) COLENBRANDER, op. dt., dl. VIII, 1, p. 654, 23 Mei 1821. Het past hier te wijzen op de eenstemmigheid in de berichten van de vreemde gezanten.
(9) DE GERLACHE, Histoire du Royaume des Pays-Bas, dl. 1, p. 364, Bruxelles, 1839.
(10) BLOK, op. dt., dl. IV, p. 257. Men zie ook A.J.L. VAN DEN BOGAERDE VAN TER BRUGGE, Proeve over de belangrijkheid van den handel, de scheepvaart en de nijverheid..., dl; II, p. 28, 's-Gravenhage, 1845.

tot een reeks overwegingen, welke naar onze meening toch hoeven hertoetst te worden. De nationale historikus schrijft toch, over Antwerpen:

'Son activité est pourtant assez différente de la leur. Il ne se consacre pas comme eux au transit et a la navigation vers les Indes.'

Deze zinsnede, waarvan wij de onvolledigheid verder willen aantoonen, wordt dan besloten door volgende konklusie:

'Au reste, les vaisseaux qui la fréquentent sont tous ou hollandais ou étrangers. Il possède de florissantes maisons d'exportation: il ne possède pas d'armateurs(11).'

Ook dit besluit houdt geen rekening met de werkelijkheid: waarop eveneens verder zal worden gewezen.

De aanduiding 'vers les Indes' is zeer onbepaald. Laat het waar zijn, dat wij door deze bepaling wel degelijk Oost- en West-Indië bedoelen, dan moet in dit verband toch aangegeven worden, dat hier niet uitsluitend de plaats van vertrek, of de bestemmingshaven alleen belang hebben. Het zijn toch hoofdzakelijk de verhandelde produkten, die hier aan de haven en aan de handelsstad Antwerpen een karakter geven. Wij erkennen onmiddellijk de superioriteit van de Amerikaansche of Engelsche koopvaardijvloot, doch merken in de produkten, welke ons de schepen van vreemde nationaliteit aanvoeren, toch vooral die produkten op, welke aan de stad het karakter van een koloniale markt schenken.

En de gegevens, welke wij hieromtrent konden saambrengen, duiden aan dat Antwerpen wel spoedig zijn voelhorens naar het koloniale gebied richt, niet zoozeer als afzetgebied voor de produkten der nationale nijverheid, maar als vertrekpunt voor een zeer intensen handel in koloniale voortbrengselen(12).

Laten wij eerst den geografischen horizont afbakenen, binnen denwelken wij ons overzicht willen beperken. Antwerpen betrok in zijn handelsontwikkeling vooreerst de Nederlandsche koloniën van Oost en West-Indië, maar tevens de vele havens in Zuid-

(11) PIRENNE, **Histoire de Belgique,** t. VI, p. 347. Bruxelles, 1926. Men zie in verband hiermede de aanmerkingen van den E.H.F. PRIMS, **Antwerpen in 1830,** p. 104. Antwerpen, 1930.

(12) BLOK, o.c., p. 257, p. 263.

Amerika en in de eilandengroepen van Bahama, Groote en Kleine Antillen, wier produkten toch zoo sterk verwant zijn, soms gelijk, aan die van het Nederlandsche West-Indië. Een vluchtig aangeven ook maar van enkele cijfers in verband met den handel op deze gewesten zal volstaan om te bewijzen, dat de besluiten, door den heer Pirenne geformuleerd, wel als onnauwkeurig mogen worden beschouwd. Wij willen daarbij aan de hand van de nieuwste gegevens over den Rotterdamschen handel in dit tijdsbestek en naar deze gebieden, juist het belang van Antwerpen in een scherp licht stellen.

Waar voor Rotterdam de gegevens over elk jaar konden gevolgd en aangegeven worden, is zulks voor Antwerpen niet het geval; maar reeds voor die jaren, welke ons betreffende den handel en de scheepvaart het noodige materiaal opleveren, wordt het ons duidelijk dat de beteekenis van Antwerpen voor den handel op Indië en in koloniale produkten ver boven die van Rotterdam uitwast(13).

Bij den aanvang van het jaar 1816 was de handel op Oost-Indië voor Amtwerpen op een dood punt: eerst voor het jaar 1817 teekent men een totaal van 7 schepen aan; in het jaar 1829 is dit getal aangegroeid tot 39; Rotterdam begint in 1816 met 4 aankomsten en eindigt met 19 voor het jaar 1829; over een gezamenlijk aantal jaren is de uitslag ten gunste van de Antwerpsche haven: hier toch teekent men aan over 9 jaren 160 schepen, dus gemiddeld 18 per jaar; over dezelfde jaren geeft Rotterdam 112 aankomsten, met een gemiddeld van 12 per jaar. Hier is dus toch een ernstige voorsprong ten gunste van Antwerpen waar te nemen(14). Dit verschil in het voordeel van Antwerpen is des te merkwaardiger, waar toch Rotterdam kon terugblikken op een nationale traditie, op een bestaande organisatie, vermoedelijk ook op attachés, gegroeid uit de familiebetrekkingen. Voor het jaar 1829 is de uitslag nog merkwaardiger: de aankomst uit Java en Sumatra voor Antwerpen bedraagt 40 vaartuigen, voor Amsterdam 14, voor Rotterdam 20;

(13) Men zie P.A.A. VAN MECHELEN, **Zeevaart en Zeehandel van Rotterdam in 1813-1830,** Rotterdam.

(14) De cijfers voor Antwerpen zijn ontleend aan de lijsten van de aankomsten, door de scheepsmakelaars opgesteld, getiteld **Arrivages,** en berustend op het **Stedelijk Archief te Antwerpen.** (S.A.). Voor de gegevens betreffende Rotterdam, zie VAN MECHELEN. op. cit.

zegge een meer-aankomst van 6 vaartuigen voor Antwerpen ten overstaan van de gezamenlijke aankomsten te Amsterdam en Rotterdam[15].

Niet minder sprekend zijn daar de cijfers voor wat betreft den handel op West-Indië. Wel zijn hier de gegevens voor Antwerpen zeer schaarsch: slechts voor een paar jaren zijn ons enkele cijfers toegekomen. Daarbij hoeft hier toch weer de aandacht gevestigd op den geografischen horizont.

De eilanden tusschen Noord- en Zuid-Amerika vormen een gebied, dat met de Antwerpsche haven zeer drukke betrekkingen onderhoudt; er is daar een West-Indisch centra-kompleks, waarbij wij naast Suriname en Curagao, ook plaatsen als de Bahamaeilanden, Cuba, Havanna, Matanzas, Haïti, St. Domingo e.a. aantreffen. Laat het nu waar zijn dat de rechtstreeksche vaart op Suriname en Curagao klein was - wij herhalen, de cijfers zijn onvolledig -, dan moet toch onderlijnd dat over haar geheel de vaart op dit West-Indische kompleks (wat voor de bestemming van Antwerpen als koloniale haven toch alleen in rekening komt, wegens de overeenstemming in de produkten) zeer groot is, en ver de beweging op Rotterdam overtreft, en niet minder die op Amsterdam.

Vergelijken wij over een afstand van 7 jaar de aankomsten voor Rotterdam van de schepen komende uit West-Indië en uit de West-Indische eilandengroepen, dan bereikt het totaal voor Rotterdam 121, voor Antwerpen 170 schepen; en dan zijn de cijfers voor Antwerpen verracedelijk onvolledig![16]. Zooals voor de vaart op Oost-Indië, overtreft ook die op West-Indië de Rotterdamsche aankomsten met 1/3. En alweer hoeven hier voor de Hollandsche stad de beschouwingen gemaakt, welke wij bij de vaart op Insulinde hebben aangegeven.

Men overwege hierbij dat tevens de handelsbetrekkingen van Antwerpen met Brazilië - dat toch ook koloniale produkten op

(15) Zie '**Journal de Conimerce des Pays-Bas,**' Januari 1830, S.A. Deze tabel geeft voor Antwerpen en Rotterdam elk eene eenheid meer dan de elders gevonden aanduidingen.

(16) Voor Rotterdam komen in aanmerking al de schepen uit West-Indië en de West-Indische eilanden. Voor Antwerpen worden niet elk jaar de cijfers voor al de plaatsen aangegeven: zoo voor 1819 en 1820 vinden wij alleen aangifte voor 'les Indes occidentales', voor 1821 alleen Havanna en S. Domingo.
Betreffende Rotterdam, zie VAN MECHELEN, op. cit., Bijlagen.

de markt brengt - veel belangrijker zijn dan die van Rotterdam met dezelfde gebieden. Voor 1821 noteert Antwerpen 20 aankomsten, Rotterdam één enkele! Voor 1822 zijn de cijfers, 26 tegen 3, voor 1823, 36 tegen 1, voor 1825, 41 tegen 6; over een viertal jaren telt Antwerpen 123 aankomsten, Rotterdam slechts 11[17]

Nu is het wel waar dat Amsterdam meer belang had in den handel op Oost-Indië en vooral op West-Indië dan Rotterdam. Maar toch mag het teekenend heeten, dat voor den handel op Oost-Indië, Antwerpen slechts één enkel jaar onder het totaal der aankomsten te Amsterdam blijft: in andere gevallen komen de cijfers overeen of overtreffen die van Antwerpen de aankomsten te Amsterdam.

Beschouwen wij nu over het jaar 1829 de gezamenlijke aankomst uit Brazilië. Cuba. Curagao, St. Domingo, Java en Sumatra voor Antwerpen, Amsterdam en Rotterdam, dan spreken de cijfers een taal, welke de besluiten van den heer Pirenne vernietigt: Antwerpen toch geeft als totaal 202 aankomsten, Amsterdam 48, Rotterdam 31; dus Antwerpen overtreft het totaal der beide Hollandsche havens, zijnde 79 aankomsten, met 123: d.i. bijna driemaal zooveel als het totaal der twee voornaamste Hollandsche havens[18].

De superioriteit van Antwerpen, en vooral die hardnekkigheid in het zoeken naar koloniale orienteering, treft ons nog sterker wanneer wij even onze blikken richten op de produkten, welke ons uit de West- en Oost-Indische gewesten worden aangevoerd[19].

Voor den invoer van koffie, is het duidelijk dat Antwerpen dien opslorpt ten nadeele van Rotterdam en Amsterdam; de invoer voor Rotterdam wordt voortdurend door dien voor Antwerpen overtroffen, en waar in 1817 Antwerpen slechts 8.120.000 kg. en Amsterdam 13.541.000 kg. importeert, zijn in 1825 die cijfers merkelijk gewijzigd: de balans is verplaatst in het voordeel van Antwerpen: de verhouding totaal omgekeerd:

(17) VAN MECHELEN, op. cit., Bijlagen. (Voor Rotterdam). Voor Antwerpen, S.A., Arrivages.
(18) Journal de Commerce, loc. cit., Januari 1830.
(19) G. BEETEME, Anvers, Métropole du Commerce et des Arts, p. 335, Anvers, 1886 BLOK, op. cit., dl. IV, p. 263.

12.598.370 kg. voor de Vlaamsche stad, slechts 8.312.000 kg. voor de Hollandsche haven[20].

Een zelfde wijziging in het voordeel van Antwerpen vertoont ons de verplaatsing van de suikermarkt. Over de jaren 1817 tut 1825 zal de invoer van suiker, bestaande uit de produkten van West-Indië en Brazilië, te Antwerpen merkelijk toenemen.

Waar in het jaar 1817 de invoer naar Amsterdam, Rotterdam en Antwerpen een totaal bereikt van ongeveer 31.360.120 kg. (onderscheidenlijk 16.099.795 kg., 7.950.000 kg. en 7.310.325 kg.), zal in het jaar 1825 die invoer gedaald zijn tot 29.645.400 kg.: onderscheidenlijk 11.487.635 kg. voor Amsterdam, 5.433.355 kg. voor Rotterdam en 12.724.410 kg. voor Antwerpen. Wij merken dus een voorsprong voor Antwerpen van ruim 1 miljoen kg. op Amsterdam, waar deze laatste stad vroeger het dubbel van Antwerpen bereikte; een verschil van 7 miljoen kg. op Rotterdam, waar in den beginne de import voor deze beide plaatsen toch gelijk was[21].

De cijfers spreken hier een duidelijke taal, en die taal weerklinkt ook tot ons op andere domeinen. Zoo verplaatst zich o.a. de handel in West-Indische huiden: in 1816 heeft Rotterdam het meesterschap; reeds een jaar later toont Antwerpen ons importcijfers tienvoudig zoo sterk als die van Rotterdam, zoodat de Rotterdamsche firma's zich te Antwerpen komen vestigen[22].

Van den Bogaerde, het reeds geciteerde werk, wijst er op hoe Antwerpen Amsterdam in het jaar 1825 overvleugelt voor, volgende produkten, en in de aangegeven verhoudingen:

Koffie	10.000.000	Nederl. ponden
Rijst	300.000	id.
Peper	480.000	id.
Katoen en wol	1.000.000	id.
Cacao	2.350	balen

En dan bevond Antwerpen zich slechts bij het beginpunt van een krachtigen groei![23].

(20) VAN MECHELEN, op. cit., p. 228, Bijlage VIII.
Men zie ook BEETEME, op. cit., p. 335.
(21) VAN MECHELEN, op. cit., p. 228, Bijlage VIII.
(22) VAN MECHELEN, op. cit., p. 185.
(23) VAN DEN BOGAERDE, op. cit., dl. II, p. 6. Pag. 158 vinden wij de cijfers voor den aanvoer van koffie, suiker, rijst, tabak e.a. in 1831.

Naar onze bescheiden meening weerleggen die cijfers wei degelijk de stelling, door den hooggeleerden professor Pirenne in zijn Histoire de Belgique vooruitgezet. Antwerpen legde zich niet alleen toe op den handel op Indië, maar neemt den aanloop om de eerste koloniale haven in het koninkrijk der Nederlanden te worden. En ten overstaan van deze vaststelling is het wellicht niet gewaagd er op te wijzen, dat deze ommekeer in de handels-verhoudingen stellig de geestesgesteldheid van het Noorden tegenover het Zuiden zal hebben beïnvloed(24).

Blijft nu de gevolgtrekkingen van den hoogleeraar Pirenne in verband met de scheepvaart even te toetsen met de cijfers waarover wij beschikken. Ook hier blijkt wel dadelijk een bepaalde voorbarigheid.

Bij het onderzoek op dit terrein ontmoeten wij een moeilijkheid, welke bezwaarlijk kan worden uitgeschakeld: slechts voor de jaren 1816 en 1817 zijn de aankomsten vermeld onder de benaming ‘pavillon beige’ en ‘pavillon hollandais’. Later verdwijnt deze aanduiding om plaats te ijiaken voor de eenvoudige en logische vermelding ‘pavillon national.’

Zoo vermelden de rapporten voor

1816:	225	Hollandsche en 86	Belgische schepen.
1817:	162	Hollandsche en 73	Belgische schepen.
1823:	435	nationale schepen.	
1825:	492	id.	
1826:	527	id.	(25)

Voortdurend stijgen nu deze cijfers: en die stijging zal wel niet alleen tot de Hollandsche schepen terug te voeren zijn: ook de Belgische, dus hoofdzakelijk Antwerpsche, zullen hieraan hun deel hebben.

De hoogeraangevoerde getallen geven natuurlijk niet het aantal schepen aan, waaruit die handelsvloot bestond: wij weten

(24) Algemeen beschouwt men den koning als te toegevend voor het Zuiden: men merke de uitlatingen van HOGENDORP, op. cit., t. V, p. 139: ‘Verkeerde politiek, riep ik uit, zijn vrienden op te offeren, zonder eenige zekerheid, zelfs van zijn vijanden over te halen.’ Ook BLOK, op. cit., dl. IV. p. 236.

(25) **S.A., Arrivages.**

toch dat vele schepen tot tienmaal toe op één jaar de haven van Antwerpen binnenzeilden[26].

De oprichting der Nederlandsche Handelmaatschappij verhoogde niet alleen het handelsomzet. Maar daar deze maatschappij door het verstrekken van toelagen den bouw van nieuwe schepen vergemakkelijkte, en het in dienst nemen van dergelijke schepen door een premiestelsel en het betalen van den hoogsten vrachtprijs bevorderde, moest men onder haren invloed een koerswijziging bespeuren. Bij de reeds bestaande timmerwerf werd nu een tweede opgezet, en ooggetuigen verzekeren dat soms op deze werf wel 25 schepen in aanbouw waren. Er werd dus aan de oprichting van een nieuwe handelsvloot, vermoedelijk van een Antwerpsche handelsvloot, voor rekening van Antwerpsche kooplieden gewerkt[27].

Daarbij, wat de geleerde historikus in zijn betoog niet aangeeft, is wel het feit, dat bij het begin der vorige eeuw en trouwens ook later nog, meestal de koopman tevens als reeder fungeert. Ook o.a. te Rotterdam blijkt het beroep van scheepsver-huurder een zeldzaamheid. Kenschetsend in dien zin is het feit, dat de koopman Saportas - handelend in Brazilië - in 1826 een maatschappij sticht, genoemd 'Antwerpsche reederij', met de bedoeling schepen te bouwen en uit te rusten voor de snelle vaart op Rio Janeiro[28].

Rond 1825 telde Antwerpen slechts luttele kooplieden binnen hare muren. Wij geven hier de lijst van enkele dier kooplieden, met aanduiding van het aantal schepen dat zij in dienst hadden:

(26) F. PRIMS, **Antwerpen in 1830,** dl. 1., p. 107. De schrijver wijdt een tiental bladzijden aan de studie van de haven en de havenbeweging: op blz. 107 geeft hij een lijst van zeventien Belgische schepen aan, die in Januari 1816 te Antwerpen aankwamen.

(27) BEETEME, op. cit., p. 337, bespreekt aldaar de voordeelen, door de handelsmaatschappij verleend.
CH. TERLINDEN, **La politique économique de Guillaume Ier, roi des Pays-Bas en Belgique.** Revue Historique, t. CXXXIX [1922], p. 28 en 37.

(28) Men zie F. PRIMS, op. cit., 106 en 109. Ook BEETEME, o.c., p. 319: in 1820 was het aantal scheepsmakelaars beperkt op 10. Zie ook **S.A., bundel Commerce** n° 1037, de statuten der 'Antwerpsche Reederij'.

		in 1825	in 1830		
I.N.J. de Cock	8	driemasters	15	schepen.	
J.B. Donnet	3	id.	5	id.	
Roelandts	3	id.	4	id.	
Serruys en C^{o}	3	id.	6	id.	
West	3	id.	4	id.	
Neef en C^{o}	3	id.	5	id.	
Sinave Broeders	4	id.	4	id.	
Boyes Broeders	2	(in aanbouw)	2	id.	
Debal	2	id.	4	id.	(29)

Voor 1830 is de lijst tot 44 aangegroeid: de vloot is tot 112 bodems toegenomen: sommige schepen hebben een tonnemaat van 900, één schip bereikt 1100 ton: de totale tonnemaat bedraagt in 1830 30.366 ton.

Vijf en dertig nieuwe reeders worden vernoemd met circa 80 schepen; vermelden wij o.a.:

M. Joostens	5	schepen
Nieberding	6	id.
Saportas	5	id.
Van Regemortel	4	id.
Witteveen	5	id.

Wie zou durven beweren, dat hier niet een sterke vooruitgang kan worden waargenomen; dat hier niet onder den invloed van de handelsuitbreiding ook een handelsvloot was ontstaan? Weldra zullen vreemdelingen, aangetrokken door den geest van durvende wilskracht, zich hier bepaaldelijk komen vestigen en de kern vormen van die handelshuizen, welke na 1840 de glorie van de handelsmetropool kwamen versterken(30).

De omwenteling kwam dezen opgang tijdelijk stilleggen: de handel op Indië hield op, en door de troebelen werden de cijfers van aankomst wel teruggedreven. De Antwerpsche vloot kwam buiten dienst: een deel werd onttakeld, een ander deel naar Holland overgebracht.

(29) Voor deze cijfers, zie BEETEME, op. cit.' p. 338, en volg, met aanduiding van de tonnemaat: de voornaamste handelshuizen - dus ook reedershuizen - worden aldaar in hun ontstaan behandeld. Cf. PRIMS, o.c., p. 128.

(30) BEETEME, o.c., p. 323.

Het blad van de scheepvaartbelangen, het vroegere ‘Journal de Commerce des Pays-Bas’, na 1830 veranderd in ‘Journal de Commerce d'Anvers’, behandelt in zijn nummer van 29 November 1833, onder den titel ‘Etat de notre marine marchande’, den toestand der scheepvaart(31). Een 50tal Antwerpsche schepen, metende ongeveer 24.730 ton, waren naar andere havens uitge-zeild, slechts 40 bodems, metend 7112 ton, lagen onttakeld te Antwerpen. Deze gegevens stemmen dus wel ongeveer overeen, rnet de hoogeraangehaalde cijfers; vooral de sluiting der Schelde, en het gemis van de vaart op Indië hadden deze gedwongen rust tot gevolg.

Het zou stellig interessant zijn voor de ekonomische geschiedenis hier de faktoren op te zoeken, welke ons die ongewoon snelle ontwikkeling vóór 1830 verklaren. Was de lage loonstandaard in onze gewesten hiervan de oorzaak? Of de prachtige uitzichten voor den doorvoerhandel? Liet zich de vroegere handelstraditie in verband met onze stad terug gelden?(32).

Maar niet minder voornaam is het even de aandacht te vestigen op het toenemend groeien van de handelsbeweging in het Zuiden en vooral te Antwerpen, en de invloeden van dezen opbloei op de politieke gedachte in het Noorden, invloeden welke zich reeds zeer vroeg deden gevoelen, en die op de verhouding tusschen Noord en Zuid wel niet gunstig zullen hebben ingewerkt!(33).

ROB. VAN ROOSBROECK.

(31) Het **‘Journal de Commerce des Pays-Bas’** veranderde zijn titel in ‘Journal de Commerce d'Anvers.’ S.A., ad. ann.

(32) TERLINDEN, op. cit., p. 37; PIRENNE, o.c., p. 339.

(33) Reeds in 1817 schrijft Hogendorp, naar aanleiding van het getwist in verband met den graanhandel: ‘...op liefde zal wel niet meer te rekenen vallen.’

Een Gevangenis te koop
klucht in 3 bedrijven

Tweede bedrijf

Eerste tooneel

DIRECTEUR

(komt op het tooneel. Hij is erg vermagerd. Hij is zijn prachtige gemoedsrust kwijt. Hij is gejaagd, bitter en bitsig zoodra hij het durft).

- Niemand? Negen uur, en nog niemand aan het werk?!

VAN WINKEL

(komt op, in de eene hand een kevie, in de andere een bakje met voeder).

- Directeur.

DIRECTEUR.
- Wat is dat?

VAN WINKEL.
- Directeur, ik moet de kanarievogels uit cel 7 weghalen en ze alle bijeenbrengen in cel 8. De sijsjes in cel 7, heeft hij gezegd...

DIRECTEUR.
- Hij, wie hij? I Hij, dat ben ik hier, en niemand anders!

VAN WINKEL

(aarzelt, weet niet aan wie gehoorzamen, druipt af).

Tweede tooneel

DIRECTEUR

(tot Schoofs, die binnenkomt).

- Weet gij dat het reeds 9 uur is?

SCHOOFS.
- ...

DIRECTEUR.
- Zijn de staten gereed?

SCHOOFS.

- Nog niet, directeur.

DIRECTEUR.

- Hoe, nog niet?!

SCHOOFS.

- Mijnheer Charles...

DIRECTEUR.

- N^{r} 6.

SCHOOFS.

- N^{r} 6 heeft mij bevolen...

DIRECTEUR.

- Bevolen?...

SCHOOFS.

- Ja, ja, gevraagd... en, omdat gij ons geboden hebt zijn wenschen zooveel mogelijk in te willigen..., ja, hij had mij gevraagd voor hem de artikelen, die in de dagbladen over vogelteelt zijn verschenen, uit te knippen en te ordenen.

DIRECTEUR.

- Nog die vogels! Heel mijn gevangenis is verpest met al die vogels! Al die vogels die in de cellen hokken! Misschien nog niet genoeg dat ik hem toegelaten heb de vogels van de andere gevangenen voor zich te houden? Nu gaat hij nog fokken, zeker?

SCHOOFS.

- Ik geloof het, want ik moet voor hem schrijven naar de kanarievogelvereeniging ‘De volhardende waterslagers van Halle,’ om kanarievogels uit te wisselen...

DIRECTEUR.

- Hemelsche deugd! Wat nog?!

SCHOOFS.

- Dan moet ik hem nog een staat opmaken: in de eene kolom de sommen, door de gevangenis in de jaren 1926, 1927, 1928 en 1929 uitgegeven voor rooktabak en pruimtabak ten behoeve van de gevangenen, en in de andere kolom...

DIRECTEUR.

- Waarom, in godsnaam?!

SCHOOFS.

- Om, zoo zegt hij, met zekerheid te weten hoever hij mag gaan zonder het krediet te overschrijden...

DIRECTEUR.

- Waarom moet hij dat weten?

SCHOOFS.

- Om, binnen die perken, sigaren te koopen.

DIRECTEUR.

- Voor hem?

SCHOOFS.

- Ja, maar van een ander merk. De onze bevallen hem niet, zegt hij.

DIRECTEUR.

- God! god! god!

SCHOOFS.

- Ga het hem eens weigeren!

DIRECTEUR

(bitter).

- Kunnen wij hem iets weigeren, Schoofs?

SCHOOFS

(haalt de schouders op).

...

DIRECTEUR

(bitter, ontmoedigd).

- Als hij iets vraagt moeten wij het hem toestaan... Alles moeten wij hem toestaan. Wij hangen immers van hem af! Sinds drie maanden is hij onze eenige gevangene. Sinds die verdomde amnistie is er geen enkel gevangene meer bijgekomen.

SCHOOFS.
- Geen enkele! Wat dat beteekent...

DIRECTEUR.
- Als wij hem kwijt zijn, worden wij afgeschaft. En indien wij moeilijkheden maken en ons over hem

beklagen, vestigen wij de aandacht op ons, en komen wij zeker de eerste voor afschaffing in aanmerking.

SCHOOFS.

- De Prins moest nu ook trouwen!!

DIRECTEUR

(bitter).

- Ja, de Prins is nu gehuwd. En in een opwelling van loyauteit vonden wij het nog noodig hem een telegram van gelukwenschen te sturen!!

SCHOOFS.

- Inderdaad!

DIRECTEUR.

- Schoofs, noch mijn vaderlandsliefde, noch de oprechtheid van mijn wenschen zijn door die nieuwe omstandigheden in de minste mate verminderd. Maar toch, de Prins weet niet wat hij gedaan heeft door te trouwen. De deuk dien het prestige van onze gevangenis en, ik mag zeggen, gansch het gevangeniswezen daardoor heeft gekregen, is niet meer weg te krijgen.

SCHOOFS.

- Zonder te spreken van den last dien wij daarmee hebben! Onze gewoonten dooreengegooid, het reglement gedurig verkracht. En dan die onmogelijke en nooit gepaaide grillen van dien boef! Wat een kopbrekerij! Zoudt ge gelooven, mijnheer de directeur, dat gij sinds eenige weken zienderooge vermagert?

DIRECTEUR.

- Kan het anders, Schoofs? Mijn gevangenis was het doel van mijn leven. Mijn gevangenis en mijn gevangenen draag ik in mijn hart.

(Lyrisch).

Schoofs, 34 jaar ben ik in de gevangenis, en 34 jaar heb ik mijn gevangenis, wat orde en tucht betreft, aan de spits weten staan van al de gevangenissen van het land!

SCHOOFS

(ontroerd).

- Dat is zoo, directeur, dat mag ik getuigen!

DIRECTEUR.

- Ja, Schoofs, ik weet dat ook gij een vaderhart hebt voor onze gevangenis! Zeg, was dat niet hartverheffend op het einde van de maand, als wij onze staten, netjes in het dubbel, en in rooden en zwarten inkt afgeschreven, neveneen op mijn lessenaar mochten leggen, en met de hand op het hart mochten getuigen dat er, in heel het land, geen tweede gevangenis bestond waar alles zoo keurig, zonder eenige doorhaling of vergissing afgewerkt was?

SCHOOFS.

- Ja, directeur!

DIRECTEUR.

- Waren wij dan geen gelukkige menschen!

SCHOOFS.
- Dat waren wij, directeur!

DIRECTEUR.
- Daarom, Schoofs, - u mag ik dat zeggen - de vernederingen die hij mij doet ondergaan zal ik verdragen. Ik zal ze verdragen zoolang ik kan, uit liefde voor mijn gevangenis. Wat hij vraagt zal hij krijgen, als het maar eenigszins met het reglement vereenigbaar is. Zelfs zijn grillen zal ik voldoen. Alles zal ik verdragen! Want een hooger belang staat hier op het spel: het behoud van onze gevangenis. Daarvoor moeten wij alles veil hebben. Eén zaak moeten wij bereiken: dat ze van hoogerhand niets van ons hooren. En dat moeten wij nog eenigen tijd uithouden. Niet lang meer! Neen, Schoofs, niet lang meer! Want, wat ze ook mogen beweren

(met kracht),

de misdadigheid bestaat!

SCHOOFS

(schudt: ja!)

DIRECTEUR.
- En de misdadigheid zal tot uitbarsting komen!

SCHOOFS.
- Ja!

DIRECTEUR.
- En de misdadigheid zal hoog opspatten tot voor den neus van de afschaffers van het ministerie!

SCHOOFS

(ontroerd).

- Ja, directeur!!

(Er wordt geklopt).

Derde tooneel

DIRECTEUR.
- Bin...

(N^r^ 6 is echter reeds binnen. Hij is niet meer als gevangene, doch net als burger gekleed. Hij is merkelijk vetter geworden. Hij is vriendelijk in zijn optreden en lichtelijk beschermend. Zoodra hij verschijnt, houden de directeur en Schoofs beteuterd op).

N^r^ 6.

- Dag, heeren. Gij waart zoo druk in gesprek? Ik stoor u toch niet?

DIRECTEUR.

- Oh nee, ee.e.e mijnheer Charles..; SCHOOFS. - Geenszins, mijnheer Charles!

N^r^ 6.

- Ik had daar het een en het ander te vragen...

DIRECTEUR

(kan het over zijn hart krijgen).

- Waarmee kan ik u genoegen doen, mijnheer Charles?

N^r^ 6.

- Het schijnt dat er in de Nieuwstraat een mandenmaker woont die zoo'n prachtige sijsjes heeft. En ik hou toch zoo dol veel van sijsjes! Dat zijn zoo'n leuke vogels! Vindt ge niet?

DIRECTEUR.
- Ja... euh... inderdaad...

N^r^ 6.
- Ik kan er natuurlijk moeilijk zelf heen gaan. Van Winkel is dus naar dien man om hem te vragen of hij niet eenige sijsjes voor kanarievogels zou willen uitwisselen.

DIRECTEUR.
- Ja maar...

N^r^ 6

(hoort de onderbreking zelfs niet).

- Ik wensch u te verwittigen, want gij zoudt hem misschien te vergeefs zoeken; en tegenstrijdige bevelen brengen die jongens maar in de war.

DIRECTEUR.
- Maar...'

N^r^ 6.
- Ho, en Bamps is cel 7 aan het ledig maken, om er sijsjes in te zetten; want kanarievogels en sijsjes moogt ge nooit in hetzelfde vertrek laten: dat verbastert hun zang. En, nu ik er op denk: hoe zit het met ons schrijven aan het ministerie over die lessen per fonograaf?

DIRECTEUR.
- Ho. daar is pas antwoord gekomen. Ik wilde er u juist over spreken.

N^r^ 6.
- Ha, laat eens zien...

DIRECTEUR.
- Spijtig, mijnheer Charles, maar het ministerie geeft niet het antwoord dat wij verhoopt hadden.

(Zoekt in een farde en reikt n^r^ 6 het schrijven over).

N^r^ 6

(leest).

- 'Ministerie van Justitie,
- 'Mijnheer de Bestuurder,

'Naar aanleiding van uw schrijven van 17 dezer, waarbij gij mij vraagt of er geen mogelijkheid bestaat een fonograaf met de noodige platen ter beschikking te stellen van de gevangenen van de onder uw bestuur staande gevangenis, ten einde hun,

volgens de meest moderne begrippen van de opvoedkunde, toe te laten talen aan te leeren, heb ik de eer u te laten weten dat ik, in beginsel, uw initiatief ten volle goedkeur.

'Immers, het is van het grootste belang den leerlust en de goede gevoelens bij onze gevangenen aan te moedigen. Het is tevens hoogst wenschelijk dat deze laatsten, bij het verlaten van de gevangenis, gewapend wezen voor den zwaren levensstrijd, en gevrijwaard wezen tegen de twee voornaamste oorzaken van misdadigheid, namelijk de ledigheid en de drankzucht.

'Wat echter het tweede punt van uw verzoek betreft, namelijk fonoplaten in de IJslandsche taal te ontvangen, hierop kan ik moeilijk ingaan.' Zievereir!! -

(Leest voort).

‘Immers, het is van het grootste belang dat onze gedetineerden eerst en vooral de beide landstalen machtig wezen.’ B.b.b.

(leest mompelend verder, dan kwaad).

Wat een boterham om te zeggen dat ik mijn fonoplaten niet krijg! Wat kan ik doen met Fransche of Vlaamsche lessen? Ik spreek immers mijn Fransch zoo goed als mijn Vlaamsch!

DIRECTEUR.
- Maar, mijnheer Charles, waarom wenscht gij IJslandsch te leeren?

N^r^ 6.
- Mijnheer de directeur, ik heb mij laten zeggen dat er in Nederland een geleerde woont, een professor, De Winter of De Vries of zoo iets, in alle geval een naam die op vriezen en Ijsland betrekking heeft. Een heele baas, naar het schijnt; maar die toch vooral bekend is omdat hij de eenige in Nederland is die IJslandsch kent.

DIRECTEUR

(begrijpt niet).

N^r^ 6.
- Daarenboven, na mijn invrijheidstelling ga ik mij in een havenstad, Antwerpen denkelijk, vestigen. Wat een revanche zou dat voor mij zijn indien ze mij op het gerechtshof of op het stadhuis eens noodig hadden als tolk of als vertaler!

DIRECTEUR

(begrijpt er nog niets van, haalt moedeloos de schouders op).

- Een ding moet ge toch bekennen, mijnheer Charles: dat mij in deze zaak geen verwijt kan worden gemaakt. Ik heb u zooveel gesteund als in mijn macht was.

N^r^ 6.
- U verwijt ik niets, waarde directeur! Maar ge moet ook bekennen dat het fameuze zwanzers zijn in het Ministerie!

DIRECTEUR

(gedemoraliseerd, zou alles toegeven).

- Dat zijn ze.

(Stilte. Ineens krijgt N^r^ 6 een idee).

N^r^ 6.
- Maar, maar... Mijnheer de directeur,... Gij hebt een radio?

DIRECTEUR.

- Ja, he...

N^r^ 6.

- Geven ze daar geen lessen in vreemde talen?

DIRECTEUR.

- Ja, Duitsch...

N^r^ 6.

- Ha?

DIRECTEUR.

- ...en Engelsch.

N^r^ 6.

- Ha, Engelsch ook?

(Denkt na).

Daar zou wel iets mee te doen zijn.

DIRECTEUR

(gejaagd).

- Doch die staat in mijn persoonlijke vertrekken!

N^r^ 6

(Dat heeft voor hem niet veel belang).

- Daar is wel iets op te vinden...

DIRECTEUR.
- En hij is van mijn dochter!

N^r^ 6

(aangenaam verrast).

- Hij is van uw dochter?

DIRECTEUR.
- Ja.

N^r^ 6.
- Zoo?

DIRECTEUR.
- Ja. Een geschenk van mij voor haar verjaardag.

N^r^ 6.
- Dat valt mee. Dan zouden wij tot een akkoord kunnen komen...

DIRECTEUR.
- ...!?

N^r^ 6.
- Jawel. Jawel... Beweren dat ik een voetje voor heb is veel gezegd... Maar toch...

(Fatterig).

Willen wij dat zaakje maar onmiddellijk in orde brengen?

(N^r^ 6 de deur uit. Daar verschijnt hij, eerbiedig stappend nevens mej. Petronella, die verwonderd rondkijkt).

Vierde tooneel

PETRONELLA.

- Papa?

N^r^ 6.

- Mejuffer, ik had fonoplaten aan het ministerie gevraagd om vreemde talen aan te leeren. Om het oorkussen des duivels te ontvluchten.

PETRONELLA.

- ...?

N^r^ 6.

- Ik krijg ze niet. Nu wil ik Engelsch leeren. Per radio.

PETRONELLA.

- Ha?

N^r^ 6.

- Ja. Doch er is er slechts één in de gevangenis. De uwe.

PETRONELLA.

- Ha?

N^r^ 6.

- Die geeft elken dag een half uur les in Engelsch?

PETRONELLA.

- Ja.

N^r^ 6.

- Uw vader durfde zijn toestemming niet geven voor hij zeker was dat gij er niets zoudt tegen hebben.

PETRONELLA.

- Kent gij Engelsch?

N^r^ 6.

- Het is eerder de uitspraak die niet wil vlotten.

PETRONELLA.

- Ja, daar ligt de moeilijkheid: geen praktijk... Of ik er iets tegen heb?... Be...heu...

DIRECTEUR.

- Maar kind toch! Mijnheer Charles, neem het mij niet kwalijk dat ik rechtuit mijn meening zeg!

N^r 6.

- Zeg op, mijn waarde directeur!

DIRECTEUR.

- Op gevaar af brutaal te zijn: gij zijt toch nog altijd gevangene...

N^r 6.

- Heu... ja, inderdaad; eenigszins althans... Tot een jaar gevangenis veroordeeld... voor moordpoging...

DIRECTEUR.

- Juist, voor moordpoging! En zij is mijn dochter, de dochter van een gevangenisdirecteur.

N^r 6.

- Bovendien een lief meisje, directeur!

PETRONELLA.

- Moordpoging!... Een vreeselijk woord, papa! Zoo vreeselijk zelfs dat ik begin het, ja... voor een hol woord aan te zien, gelijk zooveel van die groote woorden van thans! 'What is in a word?' zeggen de Engelschen... Haha! Ik geloof zoowaar dat ik ook les in Engelsche uitspraak noodig heb! Heb ik het behoorlijk uitgesproken?

N^r 6.

- Uitstekend, mejuffer!

DIRECTEUR.

- Neen, neen, het was wel degelijk moordpoging! In zoover zelfs dat hij voor het assisenhof had moeten verschijnen, indien er geen verzachtende omstandigheden waren geweest.

PETRONELLA.

- Zie! Gij bekent zelf dat er verzachtende omstandigheden zijn!

DIRECTEUR.

- Bekennen?! Hoe?! Dat is sterk! Ik beken hoegenaamd niets! Integendeel. Dat pleit juist voor mijn thesis.

PETRONELLA.

- Of er tegen. Wie zal het uitmaken? Wie heeft gelijk? Gijlieden van het gerecht met uw beroepsmisvorming die het misdrijf in de balans legt, het afweegt... zoo zwaar, dus zulke straf... Of wel wij... ik wil zeggen de gewone menschen, die eerder geneigd zijn de zaak onder al hare kanten te bekijken, den menschelijken kant te beschouwen, den persoon van den dader, den persoon van het slachtoffer, - de omstandigheden... Die omstandigheden kunnen verzwarend zijn. Doch ook verzachtend. En wel in die

mate verzachtend dat de schuld, de onteerende schuld zoo miniem wordt... Gelijk hier het geval van mijnheer Charles...

DIRECTELIR.

- Wat weet gij er van?

PETRONELLA.

- Niet veel... eenige woorden... Maar, ik

heb toch zoo weinig vriendinnen om mee te praten. En gij gaat toch niet beweren dat hij er als een boef uitziet?!... Bovendien, kon ik strenger tegen hem zijn dan gij? Hij mag zich vrij bewegen in de gevangenis; kon ik hem altijd ontwijken? Ja, wat hij gedaan heeft... het goedpraten wil ik niet... kan het ook niet... Doch ik begrijp het. Gij zijt een liefste papaatje! Doch gij weet niet meer wat de liefde is wanneer men jong is! Hoe men zich aan iemand hechten kan... Hoe men hartstochtelijk van iemand kan gaan houden!... Hoe gretig men zijn geliefde wil bewonderen, er het ideaal in wil zien... Hoe men er naar hunkert dat de geliefde dezelfde goesting, dezelfde aspiraties, dezelfde affiniteiten zou hebben... Waar heb ik ergens gelezen dat de liefde zoekt zich met het geliefde voorwerp te vereenigen en er slechts één hart en ééne ziel mee uit te maken? En hoe pijnlijk moet het dan zijn te bemerken dat men ondanks zijn pogen er niet in gelukt zijn geliefde tot zich op te tillen... aan zich gelijk te maken?! Hoe schrijnend te merken dat wat men meende zijn ideaal te zijn, dagelijks afbrokkelt! Stel u dat voor, papa! Ik begrijp dat heel goed! En ik begrijp ook dat men, in een oogenblik van vertwijfeling, zijn idool aan stukken gooit!... - Hoho!... En dat alles voor een half uur Engelsch... per radio!'!... Nee, ik heb er geen bezwaar tegen.

N^r^ 6.

- Dank u. mejuffer!

PETRONELLA.

- Zonder dank. Maar kunt gij, in godsnaam, uw das niet behoorlijk knoopen? Zoo een mooie jongen, en zoo onbeholpen. Kom, dat ik ze bind. Ziezoo. En wil ik u nu de radio toonen? Come along.

(Beiden af).

Vijfde tooneel

(De directeur en Schoofs kijken elkander versteld aan).

DIRECTEUR.

- Schoofs, dat begint té bar te worden!!

SCHOOFS.

- Of!!

DIRECTEUR.

- Is het geen schande dat wij zoo moeten kruipen voor een gewonen boef?! En dat wij dan nog vriendelijk moeten glimlachen als hij op onze teenen trapt?!... En nu de radio van mijne dochter!...

(Heftig).

Gauw een paar moorden! Of eenige ferme diefstallen! Of een duchtige vechtpartij!!

Zesde tooneel

BAMPS

(komt op en geeft een brief af).

- Als het u belieft, directeur.

DIRECTEUR

(kijkt den brief in).

- Van geen belang.

BAMPS.
- Is er antwoord, directeur?

DIRECTEUR.
- Neen... Ja toch... Wie heeft dien brief gebracht?

BAMPS.
- De wachtmeester van de rijkswacht, directeur.

DIRECTEUR.
- Hij staat beneden?

BAMPS.
- Te wachten of er antwoord is.

DIRECTEUR.
- Vraag hem eens tot hier te komen.

BAMPS.
- Ja, directeur.

(Af).

Zevende tooneel

DIRECTEUR.
- Het wordt hoog tijd dat we die mannen eens ferm onder handen nemen! 's Morgens en 's avonds kijk ik de bladen in, en nooit iets te vinden waar een gendarm van ver of van kortbij mee bemoeid is! Die slapen zeker dag en nacht?!

SCHOOFS.
- Directeur, ik loop dan gauw die zaak van die documentatie afwerken...

DIRECTEUR.

- Die wat?

SCHOOFS.

- Die documentatie over die vogels, voor mijnheer Charles.

DIRECTEUR

(gemelijk).

- Och, laat mij daarmee met rust! Doe wat ge wilt!

Achtste tooneel

WACHTMEESTER

(komt op. Slaat aan).

- Mijnheer de directeur.

DIRECTEUR.

- Wachtmeester. Wachtmeester, wij hooren tegenwoordig zoo weinig van u?

WACHTMEESTER

(haalt de schouders op).

- Och...

DIRECTEUR.

- Gij brengt ons zoo weinig gevangenen aan?

WACHTMEESTER.

- Ze eerst vangen, mijnheer de directeur!

DIRECTEUR.

- He?...

WACHTMEESTER.

- Zes weken dat wij geen enkel proces-verbaal meer opgemaakt hebben.

DIRECTEUR.

- Zes weken?!

WACHTMEESTER.

- Zes weken.

DIRECTEUR.

- Maar, wachtmeester, wat doet de gendarmerie? Ik vraag het u, wat doet ze?

WACHTMEESTER.

- ...?

DIRECTEUR.

- Bestaan er dan geen geheime stokerijen meer?

WACHTMEESTER

(schudt beteuterd neen).

DIRECTEUR.

- Wordt er dan geen bedorven vleesch meer verkocht?

WACHTMEESTER

(schudt neen).

DIRECTEUR.

- Of zijn de vechters in het arrondissement dan zoo tam geworden dat ze zich laten scheiden, en zelfs opleiden, zonder eens de politie af te ranselen?! Maar poddorie, zijn ze dan vergeten dat de politie er toch maar is om afgeslagen te worden?!

WACHTMEESTER

(kan het niet beteren. Hij begrijpt die on weldenkende uitlatingen van den directeur niet).

DIRECTEUR.

- Wachtmeester, weet ge wat ik mij begin af te vragen?... Of de gendarmerie haren plicht wel doet.

WACHTMEESTER.

- Mijnheer de directeur, alles wat ge wilt; maar dat niet! Met kracht kom ik op tegen die aantijging, die totaal ongegrond is en die mij kwetst in mijn diepste eergevoel

van gendarm. Of meent ge dat wij het tegenwoordig zoo gemakkelijk hebben? Nog nooit hebben wij het zoo erg voor gehad!

DIRECTEUR.

- .....?

WACHTMEESTER.

- Vroeger was de dienst een genot: om het jaar een moord; om het jaar, zes aanslagen tegen de zedelijkheid: drie in het voorjaar, twee in het najaar, en een in het koren; elke kermis, regelmatig elke kermis, een ferm gevechtje, met slagen aan de politie en smaad aan de gendarmerie. En nu?! Een vloed van deugdzaamheid gaat over het land.

DIRECTEUR.

- Wat!

WACHTMEESTER.

- Zoudt ge gelooven dat wij zelfs geen armzaligen wildstrooper meer te pakken krijgen?

DIRECTEUR.

- Ongelooflijk!!

WACHTMEESTER.

- En wij zitten er nochtans achter, daar moogt ge zeker van zijn. Dag en nacht zijn wij op de baan.

DIRECTEUR.

- En nooit iets te vangen?!

WACHTMEESTER.

- Nooit. Het is precies of de criminaliteit uit de wereld was.

DIRECTEUR.

- Dat moest mij nog overkomen!!

WACHTMEESTER.

- En alle dagen observaties! De luitenant die sinds weken niet meer aan te spreken is, omdat hij om de twee dagen dringende brieven krijgt van zijn commandant, die op zijn beurt wordt nagezeten door den majoor, die dan weer op zijn donder krijgt van den kolonel. Doch niets gebaat. Daar gebeurt niets, niets, niets.

DIRECTEUR.

- Waar gaat dat heen?!

WACHTMEESTER.

- Daar worden geen jachtwachters meer doodgeschoten, geen lijken in koffers opgezonden, geen kinderen te vondeling gelegd, geen minderjarigen ontvoerd; oplichters bestaan niet meer, brandstichting is uit de wereld, de wildstroopers zijn van de aarde verdwenen, en, zoudt ge het gelooven, geen wisselagenten gaan nog op de flesch!

DIRECTEUR.

- Wat een land! Wat een land!!

WACHTMEESTER.

- Dat moogt ge zeggen!!

DIRECTEUR

(vat den wachtmeester bij den arm).

- Neem het mij niet kwalijk, wachtmeester, indien ik daar straks onbillijk ben geweest te uwen opzichte. Ik trek mijne woorden in. Ik meende dat ik alleen ongelukkig was. Maar nu zie ik dat ook gij door dien abnormalen toestand getroffen zijt.

WACHTMEESTER.

- Mijnheer de directeur...

DIRECTEUR.

- Allebei zijn wij bedreigd. En met ons de belangen die wij verdedigen, de hoogere belangen die wij verpersoonlijken.

WACHTMEESTER.

- Ja, mijnheer de directeur.

DIRECTEUR.

- Daarom, laten wij onze krachten vereenigen.

WACHTMEESTER.

- Ja, mijnheer de directeur!

DIRECTEUR.

- Bondgenooten moeten wij zijn!!!

WACHTMEESTER

(dankbaar).

- Ja, mijnheer de directeur!!!

DIRECTEUR.

- Samen moeten wij de misdadigheid opsporen!!!

WACHTMEESTER.

- Ja, mijnheer de directeur!!!

DIRECTEUR.

- Het mag niet gezegd dat ze nog langer de orde bedreigen, waarvan de gevangenis en de gendarmerie de hechtste steunpilaren zijn!!

WACHTMEESTER.

- Neen, mijnheer de directeur!!! Mijnheer de directeur, gij hebt mij een riem onder het hart gestoken! Zie, ik trek er straks met mijne mannen op uit. En het zal slecht moeten gaan indien ik er u, voor het einde van de week, geen breng...

DIRECTEUR.

- Wachtmeester, zoo hoor ik u gaarne spreken. Dat noem ik mannentaal! Als de nood het hoogste is, stelt een echt man zich het krachtdadigst te weer.

WACHTMEESTER

(slaat aan, plechtig).

- Mijnheer de directeur, mag ik u iets mededeelen?

(Ontroerd).

Gij zijt zoo vertrouwelijk met mij geweest, zoo vriendelijk, zoo... absoluut een hoogere in rang... Daar was iets dat mij reeds lang op het hart lag, iets dat ik zelfs niet onder mijn diensturen uit mijn hoofd kon zetten... En gij hebt daar ineens een licht voor mij doen opgaan...

DIRECTEUR

(vaderlijk).

- Wat is er, wachtmeester?

WACHTMEESTER.

- Mijnheer de directeur, zijt gij naar de tentoonstelling geweest?

DIRECTEUR.

- Neen.

WACHTMEESTER.

- Ik wel. En ik ben er, hoe zou ik zeggen... met een zeer verwarden indruk van teruggekomen.

DIRECTEUR.

- Ha?

WACHTMEESTER.

- Het ministerie heeft in de tentoonstelling een stand opgericht. Door middel van foto's, inlichtingen, voorwerpen door de gevangenen zelf vervaardigd, wordt daar een denkbeeld gegeven van wat een gevangenis is, hoe zij ingericht is, hoe de gevangenen er leven, hoe zij hun dag doorbrengen...

DIRECTEUR.

- Ik meen daar iets van gelezen te hebben.

WACHTMEESTER.

- Welnu, mijnheer de directeur,... Mijnheer de directeur, mag ik vrijuit mijn meening zeggen?

DIRECTEUR.

- Zeg op, wachtmeester!

WACHTMEESTER.

- Mijnheer de directeur, het bezoek

aan die stand had mij een ongunstigen indruk gelaten. Ik vond het onvoorzichtig de menschen te toonen wat een gevangenis is, en vooral onvoorzichtig er hun een aantrekkelijk beeld van te geven. Mijnheer de directeur, ik ben nog een gendarm van voor den oorlog: nu nog kan ik niet nalaten te betreuren dat ze ons onze berenmutsen afgenomen hebben: ze waren warm..., maar vervaarlijk! Evenmin kan ik goed de jonge gendarmen verdragen, die hun snor laten scheren. Mij dunkt dat de steunpilaren van de maatschappij, gelijk gij het daar straks zoo juist zeidet, er vreeselijk moeten uitzien en geheimzinnig moeten voorkomen. Daarom was ik gansch in de war toen ik die stand stond te bekijken, vooral toen ik een man, nevens mij, hoorde zeggen: 'He, als het zoo in de gevangenis gaat, dan moet het een genot zijn in den bak te zitten!' Ik heb niets gezegd, omdat ik niet op dienst was, maar ik was versteld en ongelukkig. Ik begreep er niets van. Maar daar juist is mij een licht opgegaan: Die stand is uitsluitend documentair. Zoogezegd! Mijnheer de directeur, zoogezegd! Van iedere foto, van iedere afbeelding gaat een les uit...

DIRECTEUR

(slim).

- Wachtmeester, ik vat wat gij zeggen wilt! Gij hebt daar een diepere bedoeling onder meenen te zien!

WACHTMEESTER.
- Als ik het zoo zeggen mag, ja, mijnheer de directeur.

DIRECTEUR.
- En gelijk hebt gij, wachtmeester!

WACHTMEESTER.
- Meent ge het ook, mijnheer de directeur?

DIRECTEUR.
- Wil ik u zeggen wat er gebeurd is?

WACHTMEESTER.
- Ja, mijnheer de directeur!

DIRECTEUR.
- Een verheugend feit, wachtmeester: een gedeelte van ons ambtenarenkorps - het weldenkend gedeelte - is in verzet gekomen tegen die nieuwlichterij van het ministerie. Met die stand is propaganda bedoeld, bedekte propaganda misschien omdat zij nu nog in de minderheid zijn, maar toch propaganda...

WACHTMEESTER.
- Gij zijt er!

DIRECTEUR.
- Zij hebben het gevaar van de ontvolking van de gevangenissen ingezien, en op hun beurt zijn zij handelend opgetreden.

WACHTMEESTER

(knikt instemmend).

DIRECTEUR.

- In plaats van, zooals men tot nog toe gedaan heeft, de menschen schrik voor de gevangenissen aan te jagen, willen zij nu aantoonen dat het donkere, vunzige cachot tot het verleden behoort... dat men in de gevangenissen gerust zit... dat men er goed verzorgd wordt... dat sommigen het er beter hebben dan thuis...

WACHTMEESTER.

- Ja, ja...

DIRECTEUR.

- Tegen die nieuwlichterijen van hun tegenstrevers stellen zij hunne theorie, moderne wapens bestrijden zij met nog meer moderne wapens...

WACHTMEESTER.

- Mijnheer de directeur, gij zegt, op een oneindig welsprekender wijze, wat ik wilde zeggen!...

DIRECTEUR.

- Wachtmeester, ik geloof dat zij gelijk hebben! Alles goed ingezien, ik meen dat, in de moeilijke omstandigheden waarin wij leven, dit nog wel de goede tactiek is: het publiek overtuigen van de aantrekkelijkheid van de gevangenis...

WACHTMEESTER

(bedrukt).

- Gij denkt dus dat ik mijn snor zou moeten...

(laten afscheren? wil hij beduiden).

DIRECTEUR.

- Hoegenaamd niet, wachtmeester! De gendarmerie is nog altijd de sterke arm. Blijf gelijk ge zijt, man!

WACHTMEESTER

(gerustgesteld).

- Ja, mijnheer de directeur!

DIRECTEUR.

- Maar, gelijk hebben ze!... Natuurlijk, het zal een tijd duren eer wij er aan zullen gewoon zijn dat men voortaan reklaam zal maken voor de gevangenissen... gelijk voor boter, zeep, naaimachines, enz...

(Hij moet er zelf mee lachen).

He, he... het is vreemd... Ja, het komt in het begin eenigszins gek voor...! Maar toch, dat moet ten slotte inslaan!

WACHTMEESTER.

- Ongetwijfeld!

DIRECTEUR.

- Want meent ge dat die propaganda geen vruchten zal dragen?... Dat, zoo gauw de schrik voor de gevangenis er uit zal zijn, de criminaliteit zich niet weer zal durven uiten?!

WACHTMEESTER.

- Voorzeker, mijnheer de directeur!

DIRECTEUR.

- Dat de misdadigers niet spoedig zullen laten zien wat zij inhebben?

WACHTMEESTER.

- Of ze!

DIRECTEUR.

- Dat zij alle voorzorgen zullen laten varen, en zich onvoorzichtig zullen bloot geven?!

WACHTMEESTER

(ziet zijn prooi reeds).

- Ha ha!!

DIRECTEUR

(wraakzuchtig).

- Haha!... Dan, wachtmeester, dan is voor ons, en vooral voor u, het oogenblik gekomen om onzen slag te slaan...

(enthousiast)

om ze te klissen... met hoopen!

WACHTMEESTER.

- Met gansche benden, mijnheer de directeur!

DIRECTEUR.

- Dan, wachtmeester, dan zal het recht weer luid spreken!... Ha! en ik ken er die dan een toontje lager zullen zingen!

WACHTMEESTER.

- Andere deuntjes dan nu, mijnheer de directeur!

DIRECTEUR.

- Ja, wachtmeester, ik geloof dat dit de goede methode is: ze lokken... doen of ge slaapt... ze stout laten worden... En er dan ineens op los stormen!

WACHTMEESTER

(meent ze al vast te hebben).

- Ha ha!!

DIRECTEUR.

- Wachtmeester, ik ben blij u gezien te hebben. Gij zult mij een van de dagen nog wel eens komen goeden dag zeggen?... Even aanloopen... als vriend?

WACHTMEESTER

(overgelukkig).

- Oh, mijnheer de directeur!

DIRECTEUR.

- Ja wel, ja wel. En niet lossen, wachtmeester! Het verzet is aan. gang!... Het weldenkend element staat aan onze zijde. Wij zullen het halen! En nu loop ik een eindje met u mee. Ik wil een oogenblik uit dezen vuilen boel hier weg zijn. Ik heb goede lucht noodig. En dan loop ik door tot aan het station de kranten halen. Zie, wachtmeester, al weken dat ik dagelijks alle mogelijke kranten koop, om te zien of er niets strafbaars gebeurd is... iets dat mij gevangenen zou aanbrengen... Tot nog toe, vergeefs...

(treurt een oogenblik).

WACHTMEESTER.

- Ja, ja...

DIRECTEUR.

- Nu echter heb ik precies een voorgevoelen. Alsof er iets gaat gebeuren dat verandering zal brengen... Wachtmeester, daar is goed nieuws op handen!! Kom. man!

(Zij gaan beiden weg).

Negende tooneel

(Eenige oogenblikken stilte).

N^r^ 6

(buiten aan de andere deur).

- Schoofs!

SCHOOFS.

- Mijnheer Charles?

N^r^ 6.

- Schoofs, weet gij welke dag het vandaag is?

SCHOOFS.

- Hoe?

N^r^ 6.

- Welke verjaardag?

SCHOOFS.

- ....

N^r^ 6.

- Wat wij vandaag vieren? Bamps, kom ook maar langs hier!

(N^r^ 6, Schoofs en Bamps op).

Tiende tooneel

N^r^ 6

(haalt geheimzinnig een flesch uit de kast, en schenkt drie glazen vol. Plechtig).

- Heeren, ik drink op den heuglijken dag, nu drie maanden geleden, dat ik het geluk en de eer had in deze gevangenis opgesloten te worden!

SCHOOFS en BAMPS

(eerst onthutst, daarna wild).

- He.. Hoera!!

N^r 6.

- Gezondheid!

SCHOOFS en BAMPS.

- Gezondheid!!

N^r 6.

- Gezondheid op de gelukkige dagen die voorbij zijn... en gezondheid op de gelukkige dagen die nog komen moeten, dagen van voorspoed, dagen van peis en van vreugde!

SCHOOFS en BAMPS.

- Gezondheid!!

(N^r 6 schenkt de glazen nog eens vol).

BAMPS

(staat recht, plechtig).

- Waarde heer Charles, het is voor ons een aangename plicht u, op dezen heuglijken dag, geluk te wenschen. En die plicht is des te aangenamer, daar wij, sinds uwe aankomst, niet alleen minder werk, doch ook een plezanter leven hebben gehad.

(Hij breekt ineens zijn plechtigen toon af).

Niet waar, mijnheer Schoofs, dat wij het de laatste tijden, ferm gemakkelijk hebben gehad?

SCHOOFS.

- Ik wil u gelooven, Bamps!

BAMPS

(weerom plechtig).

- Daarom, mijnheer Charles, wenschen wij u nog een lang en aangenaam verblijf in ons midden, en, zooals ze in de nieuwjaarsbrieven schrijven, veel voorspoed in al uwe ondernemingen!

SCHOOFS.

- Hoera!

N^r^ 6

(ironisch, buigt plechtig).

- Waarde heeren, ik ben zeer getroffen door die blijken van gehechtheid. Ik ben gelukkig dat wij het zoo goed met malkander hebben kunnen vinden.

SCHOOFS en BAMPS.

- Hoera!

(Zij drinken).

N^r^ 6.

- Ik dank u, omdat gij mij menigmaal mijn taak vergemakkelijkt hebt,... mijne taak van... van...

BAMPS.

- Van waarnemend directeur!

SCHOOFS.

- Haha!!

N^r^ 6

(lachend).

- Juist, van waarnemend directeur.

BAMPS.

- Ja ja, gij begint zoo stilaan den directeur te vervangen.

SCHOOFS.

- Tot ons aller voldoening!

N^r^ 6.

- Daarom, waarde heeren en achtbare collega's...

SCHOOFS en BAMPS.

- Haha!!

N^r^ 6.

- Ik dank u. En hoop met u dat mijn gevangenschap, mitsgaders mijn directeurschap, nog lang zal mogen duren!

BAMPS

(die een glas op heeft en woest wordt).

- Dat het altijd zal blijven duren!

SCHOOFS.

- Dat zou inderdaad niet slechter zijn! Ten eerste, het staat u uitstekend. En ten tweede,... dan zou ik al aanstonds...

(Hij komt overdreven plechtig voor N^{r} 6 staan, buigt diep en eerbiedig).

Mijnheer de directeur, indien het mogelijk is, zou ik gaarne een uurtje vroeger weg willen...

N^{r} 6

(in een opwelling van roekeloosheid).

- Goed.

SCHOOFS

(lacht ongeloovig).

N^{r} 6

(gemeend).

- Ga weg.

BAMPS

(die, ten gevolge van het innemen van een zeker aantal glaasjes, onbezorgd en oproerig is geworden, ruw).

- Ba ja, mijnheer Schoofs, trap het af!

SCHOOFS

(heeft goesting genoeg, maar....)

BAMPS.

- Ga weg, mijnheer Schoofs! Vandaag zal de directeur denkelijk toch niet meer naar u vragen. En morgen kunt gij hem altijd wijs maken dat gij voor mijnheer Charles op weg zijt geweest. Trouwens, moest hij opspelen...

(hoogdravend)

dan zal mijnheer Charles tot uwe verdediging zijn zwaard in de weegschaal werpen... He, mijnheer Charles?

SCHOOFS.

- Allemaal goed en wel...

BAMPS.

- Wat heeft het gezag van den directeur hier nog te beteekenen?! Pff! een pluim, die door een asem van mijnheer Charles wordt weggeblazen!

N^r 6

(die met danig veel pret heeft toegekeken hoe de twee mannen naar zijn kant overloopen).

- Ga weg.

SCHOOFS

(lacht ongeloovig...)

N^r 6.

- Ga weg, zeg ik u.

SCHOOFS.

- ....

N^r 6.

- Ga gerust. Indien de directeur naar u vraagt, zal ik het wel met hem regelen.

SCHOOFS

(aarzelend, zou gaarne...).

- Ja maar...

N^r 6.

- Gij zult morgen middag terug zijn?

SCHOOFS.

- Natuurlijk, mijnheer Charles!

N^r 6.

- Ga dan gerust. Voor de directie is de directeur hier, en... en ik...

ALLEN.

- Haha!!!

N^r 6.

- Gij zijt dus niet noodig. Om mij te bewaken zijn hier twee bewaarders... Trouwens, ik zal niet wegloopen! En om het schrijfwerk te doen...

(gemeend, want hij begint zich ernstig op te nemen)

het is gedaan, geloof ik?

SCHOOFS.

- Ja, mijnheer Charles.

N^r 6.

- De maandstaten gereed?

SCHOOFS.

- Ja, mijnheer Charles.

N^r 6.

- In het dubbel?

SCHOOFS.

- Ja, mijnheer Charles.

N^r 6.

- En in rooden en zwarten inkt?

SCHOOFS.

- Ja. mijnheer Charles.

N^r 6.

- Ga dan gerust.

SCHOOFS.

- Neemt gij het op u?

N^r 6.

- Ja.

SCHOOFS.

- Dat ik morgen geen uitbrander krijg?

N^r 6.

- Ja.

(Schoofs trekt zijn lustrienen mouwen uit en zijn overjas aan, zet zijn hoed op, en gaat weg).

SCHOOFS.

- Tot morgen, mijnheer Charles. Bamps, tot morgen.

N^r 6

(beschermend).

- Morgen, Schoofs.

BAMPS.

- Tot morgen, mijnheer Schoofs.

Elfde tooneel

BAMPS

(bewonderend, maar toch lichtelijk ongerust).

- Toch nogal gedurfd, mijnheer Charles!

N^r^ 6

(ziet het ook in).

- Inderdaad, ik geloof dat ik lichtelijk te ver ben gegaan...

BAMPS.
- Dat zou ik ook denken!

N^r^ 6.
- Ja... maar... van den anderen kant... wat kan hij mij doen?... Zoolang ik hier alleen ben, mag ik alles doen... of toch bijna alles... En ik kan niet aan de bekoring weerstaan...

(impulsief)

Zie, Bamps, ik heb ééns in mijn leven een prachtig porseleinen bord in handen gehad... En ineens kwam in mij op: 'Zou dat sterk zijn?' En ik neep... en het brak niet. En ik neep harder... en het brak nog niet. En ik neep nóg harder, en het brak nóg niet! En toen neep ik nog eens - niet zoo hard - en het brak...

BAMPS.
- Een redelijk nuttelooze liefhebberij!

N^r^ 6

(zucht).

- Ja, inderdaad, redelijk nutteloos! Maar... ik heb er altijd van gehouden kort langs het water te loopen... en dan nog wat korter bij... en nóg wat korter bij...

(zucht)

Bamps, het gevaar heeft mij altijd aangetrokken, misschien vooral het nutteloos gevaar... Zijt gij dan verwonderd dat ze mij - he, wat een zoutelooze mop! - in het droge gezet hebben?

BAMPS.
- He, he, he!

N^r^ 6.
- Maar nu ben ik toch benieuwd hoever mijn macht, en hoever zijn lafheid zal gaan!

BAMPS.

- Ja, zoolang er geen gevangenen zijn...

N^{r} 6.

- Och, en of ik nu braaf ben of niet, nijpen zal hij mij toch zoodra hij kan.

BAMPS.

- Moe is hij u reeds lang!

N^{r} 6.

- Ja, he?

BAMPS.

- Luister, voor mijn part moogt gij nog lang blijven. Dat leventje gaat mij!

N^{r} 6.

- Bamps, als wij nog een glaasje dronken op ons lang samenzijn?

BAMPS.

- Mijnheer Charles, op de onze!

(Zij drinken. Op dat oogenblik gaat de zware bek tweemaal, Bamps en N^{r} 6 bekijken elkander).

BAMPS.

- He, wat is dat?! De bel om een gevangene aan te melden?!

N^r^ 6.

- Een gevangene?!! Bamps, berg de glazen weg!

(Tot zich zelf).

Mijnheer Charles, mijn man, een concurrent!

BAMPS.

- En Schoofs die weg is! En de directeur die nog niet terug is! Ik ga hem doen wachten!

N^r^ 6

(met een plotse ingeving, tot Bamps, die reeds half buiten is).

- Leid hem tot hier!

(Glimlacht van de opwinding, want hij gaat vechten).

(Er wordt geklopt).

N^r^ 6.

- Binnen!!

Twaalfde tooneel

(Bamps op met den gevangene, een bedeesd man).

BAMPS.

- Mijnheer Charles, hier is de man.

N^r^ 6

(overkijkt heel bazig den gevangene, die er nog bedeesder om wordt. Hij steekt de hand uit naar Bamps om de papieren; ziet ze in).

- Stefkens. Jozef-Alfons, correctioneele rechtbank... twee dagen gevangenis of 48 fr. boete?

STEFKENS.

- Ja, mijnheer.

N^r 6.

- Om den haan van uwen gebuur doodgesmeten te hebben?

STEFKENS.

- Ja, mijnheer.

N^r 6.

- En gij wilt komen zitten?

STEFKENS.

- Ja, mijnheer.

N^r 6.

- En waarom wilt gij komen zitten?

STEFKENS.

- Och, mijnheer, ik heb nu toch geen werk; daghuur verlies ik dus niet. En de vrouw kan gemakkelijk alleen voor het vee zorgen.

N^r 6.

- Betaalt gij niet liever?

STEFKENS.

- Mijnheer, 48 fr. is voor een onvermogend man, zooals ik, een heele som!

N^r 6.

- Dat is zoo... Doch, luister eens. Wat gij daar gedaan hebt betaamt niet. Pouh! den haan van zijn gebuur doodgooien! Wat zijn dat voor manieren?!

STEFKENS.

- Ja maar, mijnheer, hij kwam op mijn erf...

Nr 6.

- Pst! Gij ziet wat er van komt met zoo driftig te zijn... Enfin, het is nu zoo. Gij wilt dus komen zitten?

STEFKENS

(knikt ja).

Nr 6.

- Goed. Hebt gij evenwel nagedacht op de gevolgen? Twee dagen zitten is niet erg. Maar...! Ik wil nu nog niet spreken van het leedvermaak van den eigenaar van dien haan, als hij u, gelijk een broeihen die in het donker heeft moeten zitten, getemd zal zien terugkeeren.

(Melodramatisch).

Wat erger is..., de smet die op uw naam kleeft! Hoe ze dat in uw dorp beschouwen weet ik niet. Het is echter een feit dat in sommige streken, ge overal buitenvliegt, als ze vernemen dat ge in de gevangenis gezeten hebt, of ten minste, dat ze u niet meer willen bekijken.

(Stefkens is er van gepakt).

En hebt gij kinderen?

STEFKENS.

- Ja, mijnheer.

Nr 6.

- Groot?

STEFKENS.

- De oudste is twaalf jaar, mijnheer.

Nr 6.

- Hebt gij hun portret niet bij?

STEFKENS.

- Ja wel, mijnheer; hier, mijnheer.

Nr 6.

- Ha, flinke jongens! En gij zoudt willen dat op school, de andere knapen uwe jongens met den vinger zouden aanwijzen: ‘de jongens van Stefkens, die in den bak heeft gezeten!’ Ha! En ook een meisje?

STEFKENS.

- Mijn jongste, mijnheer.

(pathetisch).

- Maar, man toch?! Zoo een gevoelig wezen! Wat zal er in dat kinderhart omgaan, in het gemoed van dat bloedje, dat u 's avonds om den hals vliegt?... Neen, man, uw reputatie is, geloof ik. u meer waard dan die arme 48 frank! En daar is nog iets anders! Wat een land, wat een land, mijn God, zou dat worden, moesten die gevallen zich menigvuldiger voordoen! Gij weet misschien of, indien gij het niet weet, verneem het dan nu, dat jaarlijks statistieken worden opgemaakt van de misdadigheid van ons land. Zie, hier liggen de laatste publicaties.

(Om Stefkens gansch te overtroeven, sleurt hij er vreeselijk dikke en groote boeken bij).

Weet gij hoeveel menschen er, in België, in 1930, gevangenisstraf hebben ondergaan?... 9627, vriend, 9627! Zie: diefstal... 1129; vechten... 732; ha hier; aanslagen tegen personen en eigendommen - iets voor u - 129! En dat wordt hier, zwart op wit, gedrukt. Gij zijt er een van.

STEFKENS.
- Toch niet waar?!

N^r 6

(schudt traag, tragisch: ja).

STEFKENS.
- En als ik betaal?

N^r 6.
- Een betaalde schuld is uitgewischt.

STEFKENS.
- Dan zou ik misschien toch beter betalen?

N^r 6.
- Ik wil geen de minste drukking op u uitoefenen. Maar nu gij mij mijn oordeel vraagt, zeg ik u: betaal, man, betaal.

STEFKENS.
- Ik heb nu geen geld bij, mijnheer.

N^r 6.
- Hoeveel tijd hebt gij nog om te betalen?

STEFKENS.
- Nog vijf dagen, geloof ik, mijnheer. Hier is mijn brief.

N^r 6

(leest bazig).

- He, gij hebt nog tijd. Indien gij binnen vier dagen betaald hebt, zal alles in orde zijn.

STEFKENS.
- Dan zal ik maar betalen.

N^r 6.
- Best man, best. Hier, rook een sigaar. Met menschen gelijk gij heb ik gaarne te doen.

(Hij werkt hem naar de deur).

STEFKENS.
- Dag, mijnheer de directeur.

Nr 6.

- Dag, Stefkens. En in het vervolg zoo opvliegend niet meer zijn.

STEFKENS.

- Neen, mijnheer de directeur. Dag, mijnheer de directeur.

Nr 6

(tot Bamps, dien hij opgeheld heeft).

- Wijs dien man den weg.

(Staart hem na, keert zich op een hiel om).

Dertiende tooneel

Nr 6.

- Voilà!

(Vat een voorwerp op den lessenaar, gooit het de lucht in, vat het terug).

En voilà!

(Hij glimlacht van de inspanning en is zelf eenigszins verwonderd over zijn stout stuk. - Tot zich zelf).

Is dat nu gansch reglementair geschied?

(Gaat in den zetel van den directeur zitten en bestudeert de reglementen).

Veertiende tooneel

(Eenige oogenblikken stilte. - De directeur komt terug op. Nr 6 blijft gerust in den zetel zitten. De directeur bekijkt hem woedend, maar zegt niets. Hij drentelt eenige oogenblikken rond. Hij zoekt iets om zijn nijd uit te werken).

DIRECTEUR.

- Waar is Schoofs?

N^r 6

(achteloos)?

- Met verlof.

DIRECTEUR.

- Met verlof?! Had hij verlof gevraagd?!

N^r 6.

- Gevraagd en niet gevraagd. Maar hij was gaarne wat vroeger vertrokken.

DIRECTEUR.

- Dat is toch geen reden om zoo maar weg te ritsen.

N^r 6.

- Oh, dat heeft hij niet. Ik heb hem gezegd dat hij eenige uren vroeger weg mocht...

DIRECTEUR.

- Gij!?

N^r 6.

- Ja, ik.

DIRECTEUR.

- Verlof aan Schoofs gegeven?!

N^r 6.

- Verlof aan Schoofs gegeven.

DIRECTEUR.

- Maar weet gij wel dat de directeur alleen verlof kan geven?!

N^r 6

(onverstoord).

- En hem toelating gegeven om morgen voormiddag later te komen.

DIRECTEUR

(Dat is hem te veel).

- He?! Nee waarachtig, dat gaat over zijn hout!! Dat ik u eenige vrijheid heb toegestaan is toch geen reden om zoo maar al de dekens naar uwen kant te trekken!! Ik had gedacht dat gij meer verstand zoudt gehad hebben. Dat gij ten minste het verstand zoudt gehad hebben binnen de perken te blijven. Wilt gij mij dan absoluut verplichten u er aan te herinneren dat gij bij slot van rekening toch maar een gevangene zijt, en dat gij niet opgehouden hebt N^r 6 te zijn?

Nr 6.

- Ja,... maar ook mijnheer Charles.

DIRECTEUR

(verveeld).

- Ja, ja. Uwe fratsen heb ik eenigen tijd geduld, zoolang het niet over de schreef ging. Maar nu blijkt het mij noodig de zaken recht te zetten. En daarom stel ik u de vraag: Wie is hier de directeur? Wie is hier de baas?!

Nr 6

(heeft hem kalm laten praten).

- He! Dat is een vraag die ik mij daar straks ook gesteld heb! Och, ik ben mijn bevoegdheid misschien eenigszins te buiten gegaan.

DIRECTEUR.

- Of!!

Nr 6.

- Maar och, de bekoring om directeur te spelen was zoo groot,

(zucht)

en het is mij zoo aangenaam geweest... en het zal zoolang niet meer duren...

DIRECTEUR.

- .....

Nr 6.

- Gelukkig wilt gij zeggen?... Ja, ja. Maar, om op ons

eerste punt terug te komen... weet gij wat ik mij daar straks ook afgevraagd heb?: ‘En waarom niet, mijnheer Charles? En waarom niet, mijn jongen? Gij toch zijt hier de baas. Immers, met uw voorarrest, en gezien uw goed gedrag, kunt gij, bij toepassing van de wet op de voorwaardelijke invrijheidstelling, uw ontslag uit de gevangenis vragen.’ Is dat zoo niet?

DIRECTEUR.

- ....

N^r^ 6.

- Ja, ja. Ik begin zoo stilaan de reglementen te kennen! En dus, Charles, mijn allerbeste vriend, wie is het die hier noodig is? En indien wij nu, mijnheer de directeur, de kwestie van uit uw standpunt beschouwen, wie is hier de baas? Gij herinnert u voorzeker de woorden van Minister Tchoffen: ‘Daar zijn gevangenissen waar er slechts een of twee gevangenen zijn.’ En zie Marche, waar er geen gevangenen meer waren. De directeur heeft maanden lang vruchteloos op gevangenen gewacht. Och, span vallen zooveel ge wilt: als de muizen er maar niet willen in loopen? En wat hebben ze gedaan met den directeur van Marche, en met heel het personeel van Marche? In disponibiliteit, mijnheer de directeur, in disponibiliteit. Zoudt gij willen in disponibiliteit worden gesteld als directeur 3^e^ klasse, en slechts ridder in de orde van Leopold? Terwijl gij, met uwe vijf jaren dienst die gij nog te doen hebt, het kunt brengen tot directeur 2^e^ klasse, en tot officier in ik weet niet wat? Gedenk Marche, mijnheer de directeur, gedenk Marche!

(De directeur antwoordt niet meer. N^r^ 6 leest terug zijn reglement, gereed om nog te vechten. Maar de directeur, die in het vuur van de discussie rechtgestaan was, gaat gansch getemd op het stoeltje van N^r^ 6 zitten, haalt een pak kranten uit zijn zak en begint te lezen).

(Eenige oogenblikken stilte).

(Ineens verschiet de directeur geweldig. Hij leest gretig zijn krant, vat er een ander, nog een, nog een. Zijn gezicht is opgeklaard: de onverzettelijkheid van den lang getergden, maar nu kastijdenden overwinnaar).

DIRECTEUR

(treedt op N^r^ 6 toe, en met een gebaar van zijn vinger jaagt hij N^r^ 6 uit zijn zetel).

- Stt!... Mijn zetel, als het u belieft.

N^r^ 6

(ziet dat er nieuws is, en dat er ditmaal te gehoorzamen

valt. Hij verschiet, maar dadelijk daarna is er niets meer van te merken. Hij staat gedwee op, heeft alras opgemerkt dat die nieuwe houding van den directeur te wijten is aan het nieuws in de krant Hij wijkt dan stilaan naar de deur, met een gezicht van: Amai! nu zit ik in slechte papieren!... Och, het moest er toch van komen!)

Vijftiende tooneel

DIRECTEUR

(neemt triomfantelijk plaats in zijn zetel).

- Ha! Ha ha!!

(Hij leest half luid):

‘Dezen nacht zijn dieven binnengedrongen in den kleergoedwinkel van den heer Van Heegenbert, Biezeweide. Na een ruit met bruine zeep bestreken en uitgestooten te hebben, zijn zij in den winkel gedrongen, en hebben er verscheidene balen stoffen, benevens twee overjassen, besteld door den heer Van Nijlen, meegenomen. De dieven zullen echter niet ver loopen. Vingerafdrukken werden genomen. De politie is op het spoor van de misdadigers. Hun aanhouding is slechts een kwestie van uren.’

(Neemt een rood potlood en maakt er een rand mee rond het artikel. Herleest het nog eens. ‘Dezen nacht...’ Hij vat een ander blad, het staat er ook in; vat er nog een, het staat er ook in).

‘Dezen nacht...’ - Ha, mijnheer Charles! Ha, monsieur Charles, uw rijk is uit!

(Hij doet N^{r} 6 na).

Want, wie is hier de baas?... Van uw standpunt uit... Ha ha!!!

(Belt geweldig, en, met de ellebogen op de leuning van zijn zetel, wacht manhaftig; Van Winkel verschijnt).

Zestiende tooneel

DIRECTEUR.

- Maak cel 8 in gereedheid.

VAN WINKEL.

- In gereedheid? De kanaries...

DIRECTEUR.

- Alles er uit.
  - De kanaries er uit.
  - Cel 9 ook.

VAN WINKEL.

- Maar... de sijsjes van mijnheer.....

DIRECTEUR.

- De sijsjes er uit. En cel 10 ook. Alles er uit. Alles. Alles!

VAN WINKEL.

- Goed, directeur.

(Van Winkel af).

Zeventiende tooneel

(De directeur caleert zich in zijn zetel, en zet zich aan het werk).

N^r^ 6

(komt na een oogenblik terug op. Hij is kalm, precies of er niets gebeurd was. Hij wandelt rustig naar zijn stoel, haalt een krant uit zijn zak en begint te lezen).

(Stilte).

N^r^ 6

(haalt een tweede krant uit zijn zak, en leest rustig door).

(Stilte).

DIRECTEUR

(is ongerust geworden, en heeft al reeds eenige malen van zijn papieren opgekeken).

N^r^ 6

(gebaart van niets).

DIRECTEUR

(die het niet meer kan uithouden, schijnbaar achteloos).

- He... nieuws? He... is er nieuws?

N^r^ 6

(achteloos).

- Nee,... niets bijzonders.

(Stilte).

N^r^ 6

(achteloos).

- Ik heb daar een paar kranten gekocht... Het Ministerie in Frankrijk is in de minderheid gesteld, en zou kunnen vallen...

(Stilte).

N^r^ 6.

- De moord van Beernem... Ha, wat vertellen ze daarvan?...

(Stilte).

DIRECTEUR

(is ongeduldig, maar durft niets vragen. Hij staat op en komt aarzelend naderbij).

N^r^ 6.

- En in Indië, nog maar altijd die zoutmakerij van Gandi.

(Stilte).

N^r^ 6

(achteloos, precies of het hem van niet veel belang was, tot den directeur die van ver over den schouder van N^r^ 6 staat te lezen).

- Oh, en wat die dievenbende betreft, waarover ze sinds eenigen tijd zaniken... Gij hebt de eerste editie?

DIRECTEUR

(beangstigd).

- Ja...

N^r^ 6.

- De tweede zegt dat de politie nogal voortvarend is geweest in hare beweringen, - iets wat meer gebeurt! -

(Leest).

‘Tot onze spijt moeten wij onze lezers melden dat het bericht

als zou de politie op het spoor van de dieven zijn, van allen grond ontbloot is...'

DIRECTEUR.
- Oh!

N^r 6.
- '...De eenige constatatie van belang die zij gedaan heeft is, dat hier de hand te bespeuren is van de dievenbende die ook verleden jaar de streek onveilig heeft gemaakt, en waarvan zelfs de fijnste speurders niet het minste spoor ontdekt hebben...'

DIRECTEUR.
- Ooh!

(Stilte).

N^r 6.
- He, en in Zwitserland zijn twee skiloopers in een afgrond gestort... Moest ik jongens hebben, dan zou ik niet willen dat zij zulke gevaarlijke dingen aanpakten...

DIRECTEUR

(is groggy. Hij dwaalt een oogenblik rond, en wankelt de kamer uit).

N^r 6

(staart hem zegevierend na, staat kalm op, gaat in den zetel van den directeur zitten, schuift de krant van den directeur onder zijn voeten, en zet zich, met zijn voeten op tafel, kalm te lezen).

Doek.

(Het doek gaat een oogenblik neer, en wordt weer onmiddellijk opgehaald).

Achttiende tooneel

(De directeur in zijn zetel en Schoofs op zijn kruk, zijn aan het werk).

(Stilte).

(In de kamer er neven, gedempt radiomuziek. Daarna, stilte. Een klok slaat 4 uur, nog een ander, nog een).

DIRECTEUR en SCHOOFS

(doen elkander teeken geen gerucht te maken).

- Pst!

RADIO

(in de kamer).

- ‘Dames en heeren, hier de Radio-Omroep. Dames en heeren, wij gaan onze derde les in Engelsch geven.’

SCHOOFS

(komt van zijn stoel af, en wil, op zijn tippen, een stuk komen toonen aan den directeur. Maar in zijn bezorgdheid om geen gerucht te maken, loopt hij een stoel omver).

DIRECTEUR

(verschrikt).

- Psst!!

SCHOOFS

(krimpt beteuterd ineen, kijkt naar den directeur, en dan naar de deur. De deur gaat open. Luid radiogesprek).

RADIO.

- 'Hebt gij mijn vader gezien? - Neen, maar ik heb het paard van den generaal gezien.'

N^{r} 6

(een boek in de hand, komt in het deurgat staan, en kijkt berispend, maar waardig rond, met een gezicht van: 'bijna gedaan met mij te storen?')?

DIRECTEUR

(wijst woedend naar Schoofs: 'Het is die ezel!' wil hij beduiden).

SCHOOFS

(wijst met een ongelukkig gezicht naar den stoel: 'Het is de stoel zijn schuld,' wil hij zeggen. Beteuterd lonkt hij nog eens naar den directeur, naar N' 6. en gaat dan den stoel oprapen).

N^{r} 6

(zonder een woord te zeggen, terug de deur toe).

DIRECTEUR

(woest).

- Stommeling!

SCHOOFS

(ongelukkig, haalt de schouders op, en kleffert terug op zijn kruk).

RADIO

(gedempt, in de kamer).

- ‘Hebt gij mijn vader gezien? - Did, you see my father?’ - Dames en heeren, gelieft met mij te herhalen: (traag) did - you - see - my - father?

RADIO, N^{r} 6 en PETRONELLA.

- Did - you - see - my - father?

RADIO.

- ‘Neen, maar ik heb het paard van den generaal gezien. - No - but - I - have - seen - the - generals' horse. - Herhalen a.u.b.’

RADIO. N^{r} 6 en PETRONELLA.

- No - but - I - have - seen - the - generals' horse.

RADIO.

- I - like - very - much - coughlosanges.

N^{r} 6

(aan de deur).

- Dat is nu reeds de derde maal dat de lesgever het woord ‘coughlosanges’ gebruikt. Wat beteekent dat woord? Kent iemand van u Engelsch?

(Legt de radio stil, en komt de kamer binnen).

DIRECTEUR.

- Ja, het is te zeggen, kennen en niet kennen... Ik heb er wel wat van geleerd na den oorlog, toen de Engelschen hier lagen. Maar om te zeggen wat ‘coughlosanges’ beteekent... Weet gij het soms, Schoofs?

SCHOOFS

(schudt beteuterd neen)

N^r^ 6

(spijtig).

- Ttt!

(Gaat terug naar zijn radio; deze herbegint gedempt).

SCHOOFS.
- Van Winkel zou moeten hier zijn, die is onder den oorlog in Engeland geweest.

DIRECTEUR.
- Maar die is met verlof. Zouden wij hem niet kunnen bereiken?

SCHOOFS.
- Als ik mij niet vergis, zit die te Parijs, bij zijn schoonmoeder.

DIRECTEUR.
- Inderdaad, die is met een Fransche getrouwd. Te Parijs? Kon hij niet verder gaan zoeken?! Zie, dat zou niet mogen zijn dat een staatsbeambte met een vreemde trouwt! In alle geval, zoolang die lessen hier doorgaan, mag Van Winkel niet meer weg. Hij kan niet gemist worden!

SCHOOFS.
- Aan wie zouden wij dat kunnen vragen??

(Beiden staan te denken).

Ho, daar is een onderwijzer van mijn kennis, een zekere Van Neilen, die goed Engelsch kan.

DIRECTEUR.
- Ja, maar wij kunnen er toch niet heen loopen?!

SCHOOFS.
- Telefoneer hem.

DIRECTEUR.
- Heeft hij...

SCHOOFS.
- Ja, hij heeft de telefoon.

DIRECTEUR

(vat het telefoonboek, vraagt aansluiting).

- Mijnheer Van Neilen?

DIRECTEUR.

- Hier de directeur van de arrondissements-gevangenis.

DIRECTEUR.

- Mijnheer Van Neilen, mag ik u een inlichting vragen?

DIRECTEUR.

- Ziehier, ik zou gaarne weten wat het Engelsch woord ‘coughlosanges’ beteekent.

DIRECTEUR.

- Ho... dank u zeer, mijnheer Van Neilen! hartelijk dank!

DIRECTEUR.

- Integendeel, mijnheer Van Neilen, het is een groote dienst dien gij mij daar bewezen hebt!

DIRECTEUR.

- Dag, mijnheer Van Neilen, en nogmaals dank!

(Knikt tevreden naar Schoofs dat hij het weet).

SCHOOFS

(knikt terug dat het hem genoegen doet).

DIRECTEUR

(gaat op zijn teenen tot aan de deur, wacht totdat de radio zwijgt, en klopt dan voorzichtig. Niemand antwoordt. De radio herbegint, zegt eenige woorden en zwijgt).

DIRECTEUR

(klopt nogmaals, en opent dan behoedzaam de deur).

- Mijnheer Charles,... pastillen tegen den hoest!

N^r^ 6

(begrijpt niet).

DIRECTEUR.

- Mijnheer Charles, coughlosanges wil zeggen: pastillen tegen den hoest.

N^r^ 6

(verstrooid).

- Oh, dank u.

DIRECTEUR

(voorzichtig terug de deur toe).

(Stilte).

SCHOOFS

(moet een inlichting hebben, komt van zijn kruk af, gaat op zijn teenen naar den directeur. Ze fluisteren. Daarna kleffert Schoofs weer behoedzaam op zijn stoel).

(Stilte).

(Zij schrijven).

(In de kamer neven gedempte radiomuziek).

(Er wordt geklopt).

DIRECTEUR

(gedempt).

- Binnen!

Negentiende tooneel

BAMPS

(na wat gewacht te hebben, komt binnen).

DIRECTEUR en SCHOOFS.

- Pst!

(Doen angstig teeken geen gerucht te maken).

BAMPS

(komt op zijn teenen tot bij den directeur, vraagt hem iets. De directeur wijst naar Schoofs; Bamps gaat tot bij Schoofs, zij fluisteren een oogenblik. Bamps gaat geruischloos buiten).

(Stilte).

(Zij schrijven).

D O E K .

H. HEMAN.

[Drie gedichten]

Leurder

Leurder, met gebogen rug, die
door de straten dwaalt,
'k ben zoo vaak in week gepeins tot
bij je neergedaald!...

Heel de weemoed van je wezen
weegt op mijn bestaan...
'k Weet zooveel gesloten harten
waar je langs moet gaan!...

Leurder, met je zwaren koffer,
- lichter toch dan 't leed
dat ik in je sjofel aanschijn
en je oogen weet -,

hoe ben j' over 't ijs gestrompeld
van zoo meen ge stoep?...
Hoe versmoorde j' in je hart den
opstand van een roep?...

.....Leurder, met vertraagden tred, die
door den avond gaat,
leer me zwijgen als de smert me
met heur zweepe slaat!...

9/11/31.

Mijn Droomen

Mijn droomen brengen me wat licht:
wat manelach op avondwegen...
Ik voel mijn hart zoo licht... zoo licht...
Mijn vreugde spat als droppels regen!

Mijn droomen brengen wat muziek...
Ik hoor je stemme stille neuren...
Ik laat me wiegen door dit lied
en voel mijn lusten lijze fleuren...

Mijn droomen maken me zoo jong!
O, laat me bij mijn droomen... droomen!
Laat me vanavond nog wat licht...
Ik voel zoo zacht de liefde komen.

...Mijn droomen maken me weer stil...
Och, kon ik in hun schaduw leven!
Je stemme sterft... het licht gaat uit...
Mijn droomen... zijn uiteengedreven...

7/9 Oct. 1931.

Het Huisje van 't Geluk

Ik weet in de velden een huizeken staan!
Nooit zijn er veel menschen langshenen gegaan...
't Is wit als de wolken die glanzen in zon
En rood als de kollen die kleuren van won!...

Ik heb het - als kind - in mijn droomen betracht!
Wat tooverde 't niet voor mijn zoekend gedacht...
Daar woonden kabouters... daar huisde een fee...
'k Ging jaren alzoo met die toovering mee...

Ik heb het - als vrouw - voor mijn liefde gelust,
Zoo stil en zoo blank, met een hofje vol rust...
Maar 't leven versperde mij immer de baan...
Zoo ben ik nog nooit... tot in 't huisje gegaan...

Ik weet in de velden een huizeken staan...
Ik laat er nog wel mijn gepeinzen naar gaan...
Maar peinzen... en droomen... zoovele gaan stuk!
...Daarom staat zoo eenzaam... het huis van 't geluk!

Juli 1931.
JULIA TULKENS.

Over ‘Elckerlyc’

Onder dien titel heeft de heer Omer Van Audenhaege, leeraar aan de Staatsmiddelbare jongensschool te Diest, een brochure laten verschijnen, waarin hij eerst, uit Edward Van Even's Geschiedenis der Stad Diest, een lijstje overneemt van de historische ‘heeren van Diest’ tot en met den tijd waarin Petrus van Diest leefde.

Daarna komt hij tot zijn onderwerp en stipt aan dat Elckerlyc voor 't eerst in druk werd gegeven omstreeks 1495 en daarna omstreeks 1501 en 1521, en in 1536 in 't Latijn vertaald werd uitgegeven door Ischyrius, onder den titel: Homulus Petri Diesthemii.

Is Petrus Diesthemius Petrus Dorland (1454-1507), een beroemd godgeleerde, die prior was van de karthuizers te Zelem, bij Diest?

Vrij algemeen wordt die veronderstelling als gegrond beschouwd, doch stellige bewijzen zijn nog niet voorhanden.

In een werk van en over karthuizers, in 1513 gedrukt, komt een Latijnsche lijst van Dorlandus' werken voor en daarin wordt vermeld: Speculum humanae vitae, terwijl de volledige titel van Elckerlyc luidt: Den Spyeghel der Salicheyt van Elckerlijc.

In de lijst der Latijnsche werken van Dorlandus (ongeveer 60 titels) wordt gezegd dat Dorlandus ook Nederlandsche werken schreef, maar er worden geen titels vermeld.

Mr Leonard Willems heeft in al de tot nog toe teruggevonden 15^{e}- en 16^{e}-eeuwsche uitgaven en handschriften van Dorlandus' werken nooit Petrus Diestensis gevonden, maar altijd ôf Petrus Dorlandus ôf Petrus Dorlandus Diestensis.

Ook blijkt het dat Pieter Dorlant en Petrus Diestemius van dezelfde geestesrichting zijn.

Tot nog toe werden enkel Nederlandsche prozawerken van Pieter Dorlant ontdekt, geen verzen. Konden er zulke gevonden worden, dan zouden ze over zijn prosodie kunnen inlichten en vergelijkingen toelaten. Dat is misschien niet uitgesloten.

Het archief van het Zelemsche karthuizerklooster berust is het stadsarchief te Hasselt. Dáár ligt dus insgelijks hoop.

De heer Van Audenhaege bespreekt ook het vraagstuk van de prioriteit van het stuk op Everyman.

Naast het bekend besluit van Prof. Logeman komt een oordeel van Dr. Van Mierlo Jr., S.J. en een van F. Sidgwick, die beiden de zienswijze van Prof. Logeman deelen. De eerste wijst er op dat het Nederlandsch gedicht nergens eenig spoor van vertaling vertoont; dat taal en versbouw uit de rijke volkstaal geput zijn, met spreekwoordelijke uitdrukkingen en volksgezegden, waarvoor in 't Engelsch wat algemeens of wat onbeduidends staat. De laatste vermeldt o.a. dat ‘the earliest printed text (van Everyman) is later than the corresponding Dutch text.’

Onder de steden, waar Elckerlyc in de laatste jaren opgevoerd werd, noemt de heer Van Audenhaege Barking (in 't Engelsch graafschap Essex), Londen, Parijs, Gent, Brussel, Salzburg.

Of te Salzburg wel de Duitsche tekst van Hugo von Hofmannsthal gevolgd werd staat te bezien; want de boerendichter Loser heeft er een bewerking van gemaakt... in Salzburger dialekt.

Die bewerking werd, in 1923, o.a. in verscheidene openluchtvertooningen te Zell am See (Tyrol) gespeeld, des avonds, hij het licht van een schijnwerper en van de maan, vóór een met klimop overwoekerden muur van het oude slot Rosenberg. De spelers kwamen van rechts en links uit het avondduister, de hemelsche verschijningen uit het slot en de duivel uit de rijen der toeschouwers; daar trok hij zich ook terug als er, door tusschenkomst van Geloof, aan katholiek ritueel gedaan werd.

Onder de vertolkers (geen beroepsspelers) was, naar de uitspraak te oordeelen, de Dood geen Salzburger spruit, maar de Dood is immers in alle dialekten schrikwekkend...

Nieuwe uitgaven.

Van de Editions de Belgique, Brussel:

JUSTIN SAUVENIER: André Maurois, essai; 183 blz.; 15 fr.

In vloeienden, mooien stijl geschreven en boeiend essai, waarin de literaire bedrijvigheid wordt nagegaan van André Maurois, ‘a Frenchman who writes about England.’ (hij schreef o.m. over Disraeli, Shelley, Dickens, Byron...).

Sauvenier beschouwt Maurois als biograaf, als essayist, als romanschrijver, telkens zijn werken ontledend en beoordeelend, vervolgens ook als ‘philosophe sans le savoir, moraliste qui ne voulut point de ce titre,’ en weidt uit over zijn kunst en zijn stijl, die klassiek mogen genoemd worden.

Stippen wij de mooie ‘Conclusion’ aan, waarin de schrijver Maurois situeert in het huidig letterkundig panorama, een passend woord vindend voor het kenteekenende in een Barbusse, een Rolland, een Duhamel, een Mauriac, een Rou, een Gillouin, een Martin-Chauffier e.a.

Sovietliteratuur

Deze studie beoogt enkel de literatuur van de U.S.S.R. sinds de Oktoberomwenteling van 1917. Nochtans schijnt het mij gepast de andere literatuur, in de Russische taal geschreven, bondig te beschouwen in haar betrekking tot de Sovietliteratuur.

De schrijvers die leefden vóór de Oktoberomwenteling van 1917 zijn ten opzichte van de Soviets 'klassiek' geworden, omdat ze een doode wereld vertegenwoordigen.

Over die geweldige groep klassieke schrijvers uitweiden ware nutteloos. Hun roem is door menigvuldige vertalingen over gansch de beschaafde wereld verspreid geworden. Namen als die van Dostojewsky, Tolstoi, Gogolj, Tourgueniev, Tsjekov, Lermontov, Nekrasov, Pouchkin, Chedrin, Gontcharov, Korolenko hoeven hier niet meer besproken te worden. Boekdeelen en boekdeelen kritiek werden over die grootmeesters der Russische letteren geschreven, zonder dat ooit de geniale zielkunde van Dostojewsky, de maatschappelijke en zedelijke hervormingsplannen van Tolstoi, de diep gevoelde humor van Gogolj's tooneelwerken, of het onvergelijkbare vertellerstalent van Tourgeniev en Tsjekov in het gedrang werden gebracht.

De derde Internationale, die alle herinneringen aan het oude regime wilde vernietigen, heeft den strijd tegen die Groot-meesters moeten opgeven. Thans worden te Moscou hun werken uitgegeven, en de onverzetbare vijanden van het kapitaal trachten in die uitgaven, door een behendige keuze en een looze voorstelling, de Leninprincipes onaangetast te bewaren. De 'Kreutzer sonate' en 'Oorlog en vrede' van Tolstoi worden aan de communisten voorgesteld als een eerste vroegtijdige aanklacht tegen de maatschappelijke wantoestanden van het oud regime. 'De idioot' en 'De gebroeders Karamazov' van Dostojewsky gaan door als de getrouwe afschildering van het wellustige tsaren-milieu. Hoe het ook weze, de Groot-meesters der Russische letterkunde worden

gelezen te Moscou en in al de beschaafde landen van de wereld.

In een tweede groep kunnen we de ‘uitgewekene’ auteurs rangschikken, namelijk de Russische émigrés die na de Oktober-omwenteling van 1917 voor de militaire diktatuur der Soviets naar het buitenland gingen vluchten, waar zij, zwervende joden gelijk hun ellende in de groote steden van de oude en de nieuwe wereld verborgen. Wij zien ze optreden als chauffeur, als schotelwasscher of als beroepsdanser, om in hun behoeften te voorzien.

Zoodra de mensch zijn nooddruft aan brood kan voldoen, ontstaat in hem een behoefte aan geestelijk voedsel. En zoo komt het dat, na eenige jaren harden strijd om het stoffelijk bestaan, die zoozeer verdeelde en van elkander verwijderde Russen met elkander aansluiting zoeken, ten einde, hun taal en hun zeden getrouw, een eigen haard te vestigen op vreemden bodem.

Dagbladen en weekbladen, in de Russische taal gesteld, verschijnen weldra te Parijs en te Berlijn. De ‘Posliednija Novosti’ (De laatste Nieuwstijdingen), onder leiding van P.N. Milioukov, dagelijks te Parijs verschijnende, is het meest verspreide en heeft een sociaal democratische strekking, bijzonder vijandig tegenover het extremisme van de derde Internationale. De gedenkschriften van Bessiedovsky, den uitgeweken Russischen diplomaat, werden er in uitgegeven. Ten gevolge van deze uitgave werden door de Gepeoe vervolgingen ingespannen tegen Bessiedovsky en werd hij te Parijs gevangen gehouden in de Soviethandels-ambassade.

Te Parijs wordt ook uitgegeven, de ‘Vozrojdenie’ (De Renaissance), onder redaktie van Semenov. Verder nog de ‘Pytj’ (De Weg), een philosophisch maandschrift, en de ‘Sovremenia-Zapiski’ (De hedendaagsche Vertelsels).

Te Berlijn bloeiden de edities welig op. Vermelden we: ‘Borba’, ‘Boulletin Oppositii’, ‘Volnaja Sibir’, ‘Volja Rossii’, ‘Dni’, ‘Rouski Kolokol’, ‘Tchisla’, ‘Satirikon’ enz...

Onder de dagbladschrijvers zijn er wel enkele die het tot een betrekkelijke faam wisten te brengen, zooals Gylj, met zijn roman ‘Generaal Bo’, Prins Vladimir Bariatinsky, Don Amidano, Milioukov, Tcherni, Zotchenko, Remizov; maar hun groep is nog te jong en vooral nog te zeer verspreid en verdeeld om blijvend werk te leveren.

De derde groep, die we vooral in deze studie beoogen, omvat de schrijvers van het hedendaagsche Rusland (1917-1931), of beter de schrijvers van het proletariaat. Na den val van de Mencheviki en hun leider Kerensky begon in Oktober 1917 de regeering der bolcheviki of der extremisten, onder leiding van den idealist Vladimir Illitch, bijgenaamd Lenin.

Lenin zou op opportunistische wijze de principes van Karl Marx verwezenlijken en de ergste middelen gebruiken om zijn doel te bereiken. Alleen de dictatuur van de arbeiders en de landbouwers scheen hem geschikt om de tabula rasa te krijgen van de sociale economische en zedelijke opvattingen van het oud regime.

Die militaire dictatuur duurde drie jaar. Ze deed niets dan afbreken. De privaat eigendom werd afgeschaft, de godsdienst verloochend, de zeden werden verkracht, en alle uitingen van de menschelijke bedrijvigheid ten dienste van den staat gesteld.

Meester van al de rijkdommen en de bronnen van rijkdom, begon de Sovietstaat het opbouwen van de socialistische gemeenschap.

De literatuur zou hier een belangrijke rol spelen. Ze zou den staat dienen, enkel en alleen een propagandamiddel zijn in handen van de regeering. Lenin zegde het uitdrukkelijk: ‘De literatuur is enkel een dienares van de proletarische zaak;... op zich zelf heeft ze geen bestaan’ (Literatournoie djelo doljno statj tchastjou obtcheproletarskovo djela). Verder getuigde hij nog: ‘De literatuur is de dienares van de massa, en moet de massa verbeteren’ (srivanija masok).

Lenin leerde altijd aan de bolchevisten, dat ze op ieder oogenblik moesten denken aan de millioenen werklieden en boeren, en schrijven op zulk een manier dat ieder woord door dezen begrijpbaar was.

Wat hij dus wilde was niet de kunst om de kunst, maar de kunst ten dienste van het bolchevisme, ‘de groote kunst van het bolchevisme’ (bolchoje iskoustvo bolchevisma), zooals de kritikus Leopold Averbach het bepaalde.

De grootste vijanden van de Soviets waren de overgebleven intellectueelen van het oud regime, die, alhoewel ze zich uiterlijk

bekeerd toonden, innerlijk toch hun vroegere overtuiging bewaarden. Inderdaad, ze wilden de vrijheid van geweten en denken ongeschonden behouden, en gevoelden een stille liefde voor het oude regime, dat de kunstenaars en geleerden in groote vereering hield. Geen wonder dan ook dat honderden van die koulaks om het leven werden gebracht omdat zij geen Marxistische geloofsbelijdenis wilden onderteekenen.

De leering van Lenin, gesteund door de macht, zou zegevieren. De ziel van de literatuur werd gedood.

De ongebonden schepping, het vrije inzicht en het persoonlijk onderzoek worden vervangen door het opgelegde thema, de apriorileer, en het onaantastbare van het dogma. De schrijvers werken op bevel van den staat. Wee hem die de getrokken lijn, de lijn van de partij, niet zou volgen! Evenals de preceptor aan den discipulus de hoofding en het onderwerp van een stijlwerk voorschrijft, zoo zal de Sovietstaat de proletarische dichters en kunstenaars het motto en de moraal van hun voortbrengselen bepalen. Het 'poetae nascitur...' wordt vervangen door het 'Magister dixit...' Aldus ou, naar de bepaling van Averbach, 'de groote kunst van het bolchevisme' verwezenlijkt worden.

Averbach verklaart nader wat hij daardoor verstaat:

'Wij willen een groote kunst, los van het verleden, zonder gestereotypeerde opvattingen, zonder herhalingen, zonder empiristische waarnemingen. Wij willen de diepte van de gedachte, een opvoedende kunst, spijze voor den geest en het gevoel, een kunst die de horizonnen verbreedt, een idealistische kunst... Wij willen de groote kunst van het bolchevisme, niet de kunst van de particularistische observatie, niet de kunst van de passieve opneming, van het koude medelijden, niet de kunst zonder doel, maar wij willen de kunst van de werkende klasse, van het opbouwende socialisme, en van de **bolchevistische propaganda.** Wij willen dat de kunstuitgaven het bolchevisme bevorderen door de weerspiegeling van de grootheid van den nieuwen mensch, den socialen mensch, den mensch van de bolchevistische school.'

Dat alles is klaar en duidelijk, de partijgangers weten waaraan zich te houden.

Een ander officieel kritikus, kameraad Kirchon, drukt zich volgenderwijze uit:

‘Wij moeten beletten dat de lezer na de lektuur zou denken: Alles is beschreven gelijk in het werkelijke leven; en trachten dat hij uitroepe: Hoe is dat alles ernstiger, dieper en verhevener dan de schouwspelen van het leven, en hoe helpt dat alles mij om beter het bolchevistische leven te begrijpen en te verlangen!’

Zoo ver drijven ze de idealistische opwelling, dat de proletarische schrijvers zich als politieke voorvechters willen aanstellen. Ziehier een verklaring van een groep Sovietschrijvers:

‘Wij, proletarische en revolutionaire schrijvers, verzekeren aan de werkende klasse en de communistische partij, dat wij bereid zijn om onder hun leiding de literaire barrikaden te verlaten en ons te vertoonen op de barrikaden van den werkelijken strijd, met de wapens in de hand.’

Om een dergelijke dictatuur en censuur op de letteren uit te oefenen, was een strenge inrichting noodzakelijk.

Er moest, volgens Averbach, een centrale bond bestaan, die de algemeene richtingslijn aan de literatuur zou voorschrijven en oordeel uitbrengen over de degelijkheid van de voorgebrachte werken.

Die bond draagt den naam van Rapp (eerste letters van: Rossiskoje assotiatia proletarskig pisatelei: Russische vereeniging der proletarische schrijvers). Het orgaan van dien bond is de ‘Literatournaja Gazeta’ (Literaire gazet), waarin Averbach aldus spreekt over de rol van den Rapp:

‘Rapp stelt zich geen andere vraagstukken dan deze die hem voorgeschreven worden door de communistische partij, zich bewegend op letterkundig terrein. Rapp strijdt tegen de doctrine van zekere literaire kringen die de woorden van Lenin: “de letterkunde is een dienares van de proletarische zaak” schijnen vergeten te hebben.’

Rapp strijdt tegen de afwijkingen aan de partijlijn.

In de laatste tijden had een ander orgaan, de ‘Komsomolskaja pravda’, het aangedurfd de alleenheerschappij van den Rapp te bestrijden. De aanhitser, kameraad Medvedev, kreeg een laag gallige kritiek over zijn hoofd en wordt sindsdien doodgezwegen.

De Rapp heeft ook onderafdeelingen, zooals de Fosp (Federatia obedinenie sovietskig pisatelei: Federatieve unie der

Sovjetschrijvers), de Mapp (Moskovskaja associatia proletarskig pisatelei: Associatie der Moskouwsche proletarische schrijvers), de Lokaf (Literatournoie obedinenie krasnoi armia i flotta: Literaire unie van het roode leger en de vloot), die zich bijzonderlijk bezighoudt met de opleiding en het onderwijs der soldaten, en met dit inzicht een weekblad uitgeeft, waarin de oorlogspropaganda behendig met vredeskleederen wordt vermomd.

Jaarlijks of driemaandelijks houden die bonden algemeene vergaderingen (vsosojousnoje).

Dit alles doet wel in zekere mate denken aan onze vroegere rederijkerskamers. Het onderwerp dat door de schrijvers moet behandeld worden is aangeduid in een slagwoord, zooals b.v. 'Strana doljen znat svoig gerojev' (de streek moet haar helden vereeren). Dan beginnen al de bezoldigde schrijvers met en zonder talent een opgedreven heldenvereering van zulken aard, dat ze aan den lezer algauw het land geven aan alle groote mannen. Geen middel om in principe aan deze verplichting te ontsnappen, want de uitgeversmaatschappijen staan in nauw verband met de bonden, en drukken slechts datgene dat bekeurd werd.

De uitgeversmaatschappij 'Federatia' zou het nog wel eens aandurven een ongewijde uitgave in het licht te zenden, en daarom is ze dan ook zeer slecht aangeschreven bij de Russische kritiek.

Wat we dus uit al het voorgaande kunnen besluiten is, dat er in de Sovietliteratuur twee soorten van schrijvers te vinden zijn.

De eerste, **de proletarische,** die nauwkeurig de voorgeschreven partijlijn volgen en derhalve hoog aangeschreven zijn. Ze zijn lid van een of anderen bond en denken in serie.

De tweede, **de andere** (met misprijzende beteekenis), deze die geen gehoor geven aan de politieke gedragingslijn, en alleen de stem van hun hart volgen. Ze herinneren zich nog soms dat het de individueele wil is die de omwenteling veroorzaakte, alhoewel ze als 'halfgebakken kinderen van de Oktoberomwenteling' worden beschimpt.

Maar juist gelijk in een vertelling van Chedrin een streng pedagoog aan God slechts twintig punten gaf, aan zich zelf een en twintig, en aan zijn besten leerling tien, zoo ook zullen de Sovietkritikussen aan Marx en Lenin evenveel punten geven als aan God, aan zich zelf een en twintig, en aan **de andere** tien. Hun

bewondering sparen zij bij uitsluitendheid voor de proletarische belletristen. Het ongeluk wil dat deze belletristen meestal niets in zich hebben, en moesten ze het wel hebben, het niet zouden schrijven. Het zijn **de andere** die voor ons het meest belang hebben.

We stellen ons voor de Sovietschrijvers naar deze indeeling te bespreken.

De eerste en de eenige, als een ster rijzende in het proletarische veld, is **Maxime Gorky,** de groote schrijver van het proletariaat.

Maxime Gorky is thans oud en ziek. Hij teert op zijn lauweren, die dagteekenen van vóór de Oktoberomwenteling. Toen was hij de vrije, wilde voorvechter van nieuwe gedachten die in hem leefden. Geen wetten konden hem binden. Meesterwerken heeft hij dan ook zonder twijfel geschreven. De meegeleefde achtervolgingen van de regeering tegen de opschietende sociale beweging, en de ellende van de Russische werkende klasse heeft hij in 'Moeder' op treffende wijze afgeschilderd. 'Kinderen', 'Jeugd', 'Het leven van een zakenman', 'Zomer', 'Soldaten', 'De ouderling', 'Drie dagen' dagteekenen uit die eerste periode. Na de Oktoberomwenteling met volle geestdrift te hebben meegeleefd, moest hij om gezondheidsredenen naar Italië vertrekken. In Rusland geraakte hij min of meer vergeten, en zijn populariteit kreeg alvast een grooten knak. Hij schreef nog brieven aan het Russische proletariaat, maar zijn stem kwam van te ver, het was niet meer de stem van hun meester.

Hij liet twee romans uitgeven: 'Klim Sjamgin', of het proces van diengene door wiens fout de wereld ziek is, en 'Djelo Artamonovig' (De zaak Artamonov).

Door 'Het leven van Klim Sjamgin' is hij op weg zijn vroegere populariteit te heroveren. Het is een zwaarlijvig werk, drie afleveringen, waarin hij de intellectueelen van rond 1880-1890 afschildert. De eerste aflevering verscheen in 1927, en wij mogen ons de vraag stellen, hoe het komt dat Gorky, die door Lenin genoemd werd 'de groote voorvechter van de proletarische kunst', niet schrijft over de verdrukte werkende klasse, maar over de intellectueelen van een verleden tijdperk. Toen ter tijde streefde Gorky onverdroten naar zijn doel; zijn werken waren over gansch

de wereld verspreid en door zijn woord bracht hij de wilskracht van de werkende klasse aan het laaien. Klim Sjamgin leefde te dien tijde. Gorky, met den analytischen onderzoekingsgeest van een chemicus, volgde van jaar tot jaar het leven van Klim Sjamgin. Zoo komt hij tot 1905 en de revolutie, de onderdrukking en de reactie. Van dag tot dag volbrengt hij zijn machtig werk. En thans ligt voor ons een uitgave die ons leert door wiens fout de wereld ziek is. De fout van de prérevolutionaire intellectueelen. Nochtans is Gorky zijn heel leven door een intellectueele revolutionair geweest, en altijd heeft hij aan de intellectueele ontwikkeling de eerste plaats gegeven in de vorming van den nieuwen socialen mensch. In al zijn 'adressen' aan het Russische proletariaat doet hij uitschijnen dat de grondslag van een degelijke communistische staat de intellectueele verheffing van de massa moet wezen. Hierin moeten we hem bewonderen. Aan de arbeiders zegt hij: 'Gij zult in de naaste toekomst een dag beleven, waarop men van u niet meer dezelfde inspanning en dezelfde energie zal verlangen als deze welke gij tot nu toe hebt getoond, een dag waarop uw physieke energie zich zal moeten omzetten in intellectueele energie. Gij zult u dan dezelfde angstige vragen stellen als deze welke zich vroeger alleen de aristocratische geesten konden stellen...' Hij vertegenwoordigt dus de intellectueele richting in de revolutie en verlangt bijgevolg een hoofdzakelijke verzorging van de opvoeding en het onderwijs. Nochtans heeft de Russische omwenteling van meet af aan een materialistische strekking genomen, en niets schijnt te wijzen op een kentering. De mechanisatie en de rationalisatie van den arbeid maken de grootste bekommernis uit van de Sovietleiders.

Een proletarisch dichter, sprekende over de machine, zegt:

> Machine,
> gij zijt ons rechterhand,
> gij ondersteunt de Sovietunie,
> gij leidt ons tot de bolchevisatie van ons hart
> en onzen geest!

De overheersching van de machine op den mensch is het einddoel van de huidige regeering. Gorky verzet zich daartegen, en daarom is hij voor ons de groote schrijver van het proletariaat!

De personages van 'Klim Sjamgin' (Verlag 'Kniga', Berlijn) kunnen in drie groepen geschikt worden.

I. De Kapitalisten, Varavka en Botkin.

'Voor alles moeten wij een goeden ploeg hebben, en daarna een parlement,' zegt Varavka. Wat is die sociale omwenteling voor Rusland? Niets anders dan de verandering van een afgedragen broek door een nieuwe. (I. 277).

II. De Revolutionairen, Jakov, Pojarkov, Gogin, Dounaev, en hun leider Stelan Kouzoutov. Uit dergelijke menschen werd de groep van Lenin gevormd.

III. De Intellectueelen, Tyrobceb, Tomilin, Preis, en de 'advocaat' Klim Sjamgin. Met een buitengewone opmerkzaamheid beschrijft Gorky al zijn reflexen, te beginnen van den eersten dag van zijn bewust leven. Wij zien hoe het karakter van Klim zich vormt; hoe hij begon zich zelf te bewonderen, het gevaar vreesde zich zelf te verliezen in het midden der eenvormige schoolmakkers, en zich daarom opsloot in een eenzame verveling; hoe hij gemakkelijk zich vreemde gedachten toeëigende, wanneer deze gedachten den mensch verbeterden; hoe hij leerde altijd zijn meening te plaatsen 'tusschen ja en neen'; hoe hij getuige was en bewonderaar van de revolutie van 1905, maar steeds zijn 'persoonlijke onafhankelijkheid' bewaarde, en hoe deze revolutie, zich voordoende als een klassenstrijd, bij Klim den haat tegen haar deed ontstaan. Gansch zijn leven werd ingenomen door de zucht naar een fantastische, betere wereld; maar nooit wilde hij zich voordoen als mensch vrij van steriele droomen. Deze zoo buitengewoon veelzijdige intellectueele figuur staat in het midden van het boek; de andere zijn slechts tegenstellingen, reflectoren. Van den eenen oever wordt hij op den anderen geworpen; nu eens staat hij alleen, dan weer vereenigd, aangetrokken en afgestooten door honderd philosophische stellingen, de eeuwige weifelaar, Advocaat 'Klim Sjamgin'. Marina Zotova besluit dan ook: 'Gij zijt, Klim, een ongeneesbaar "bel esprit". Het is door menschen van uw soort dat de wereld ziek is.' (III, 375).

Het is met deze wereld van menschen dat toen ter tijd Lenin in strijd lag. Het is uit dezen strijd dat het bolchevisme is ontstaan, langsheen de sociaal-democratie en de Mencheviki.

Een ander schrijver, die gehoorzaam de partijlijn volgt, is Mitrofanov, een eenvoudig typograaf, die onlangs een boek uitgaf: 'Joun-Joul' (Juni-Juli), en waarvan Averbach getuigt: 'Een

der meest interessante werken van de proletarische literatuur.' Hij staat nochtans lijnrecht tegenover Gorky wat betreft de richting te geven aan het communisme. Gorky wil den intellectueelen communist, **hij** wil den materialistischen communist. Het inzicht van Mitrofanov is het scheppen van een nieuwen mensch, die de beschaving zou verrijken, en die zich zou cristalliseeren in het communisme. De nieuwe, krachtige generatie van arbeiders zal de techniek bezitten en de wetenschap. Misschien, zegt hij, zal zij minder goed weten hoe Catulle zijn liefde verklaarde aan de schoone Lesbische, maar zij zal des te beter weten hoe te strijden tegen de natuur, en het leven in te richten. Een werk en een auteur die het nooit ver zullen brengen.

Andere orthodoxe schrijvers hebben naam:

Chaginjan, met 'Hydrocentraal', een langdradig epos, waarin gesproken wordt over het verwezenlijken van het vijfjarenplan in drie en half jaar: over de oudarniks (stootbrigaden), over inrichting van arbeid en over den triomf van het bolchevisme.

Leonov, met 'Sotj'; **Gladkov** met 'Cement'; **Slonimsky** met 'Foma Klechnev'. Verder de kritikussen **Averbach, Postypolsky, Sergeev, Raskolnikov, Dinamov, Maznin** en **Zelensky;** de dichters **Kataev,** auteur van 'De kwadratuur des cirkels', **Aseev, Brysov, Demjanin Bjedny** en **Vladimir Maiakovsky.** Alleen deze twee laatsten zijn een nadere studie waard, omdat zij in het buitenland bekend zijn.

Vladimir Maiakovsky, die verleden jaar gestorven is, was een ultra modernist, een soort van dadaist, die ten allen koste nieuwe vormen en nieuwe geluiden wilde vinden. We weten niet goed van dergelijke moderne dichters, of ze het ernstig meenen of wel of ze hun toehoorders of lezers in het ootje nemen. In ieder geval kon Lenin zich niet weerhouden zijn verbazing uit te drukken, toen Vladimir Maiakovsky op een kunstavond eenige van zijn gedichten voordroeg. Het waren uittreksels uit 'Mijn marsch' en hij maakte daarbij zooveel akrobatische bewegingen met handen en voeten, dat Lenin zijn opwellenden schaterlach niet kon onderdrukken. Ieder maal dat Lenin in het vervolg naar een kunstavond ging, nam hij de voorzorg te vragen of er geen dichter was die 'zijn marsch' zou voorlezen, want in dat geval bleef hij liever weg.

Vladimir Maiakovsky was zeker een enthousiast, een volksleider, een agitator, maar een dichter was hij veel minder. Zijn verzen zijn soms volkomen onverstaanbaar voor een gewoondenkend mensch. Als voorbeeld (zoo nauwkeurig mogelijk vertaald):

Laat
aan den duivel
een ontroostbare weduwe.
De roem
wordt vergroot
door een doodenmarsch.

(Uit 'Vo Ves Golos').

Hij heeft aan de proletarische zaak diensten bewezen ten tijde van haar vormingsperiode, en daarvoor was het volk hem dankbaar. Vladimir Maiakovsky dat is beweging, ontwikkeling, verandering, verplaatsing. Hij schreef 'Obloko v chtanag' (Een gat in de broek), 'Njeskolko slov ob mnè samom' (Enkele woorden over me zelf), 'Chorocho' (Goed); 'Vladimir Illitch', '150.000.000', 'March Oborona', 'Gotovsja, Stoi! Stroi! (Wees bereid, Sta op, Werk!).

Hiermee hebben wij een korte opsomming gedaan van de zuiver **proletarische** schrijvers, natuurlijk enkel de voornaamste, **Gorky, Mitrofanov, Leonov, Gladkov, Chaginjan, Slonimsky** en **Vladimir Maiakovsky.**

Er blijft ons nu **de andere** te bespreken. Ze zijn niet talrijk, maar ze hebben waarde: **Fadeev, Erenbourg** en **Sjolochov.**

De merkwaardigste onder al de Sovietauteurs is ontegensprekelijk **Ilyja Erenbourg.**

Ilyja Erenbourg is vertaald geworden in al de bestaande wereldtalen, dat spreekt genoeg voor zijn waarde.

Hij heeft veel gezien en overwogen, deze onvatbare zwerver, met een Sovietpaspoort, vluchtend uit zijn land, maar zich overal in den vreemde gevoelend. Zijn reisweg liep door Duitschland en Trapezonde, door Polen en Afrika, door Spanje, de Karpathen en Zwitserland, maar zijn professioneel tourisme was niet uit ontgoocheling of uit het verlangen iets nieuws te zien in het hedendaagsche leven van de West-Europeesche menschheid. Erenbourg was voor alles een droomer. Den vreemde doorkruisend wilde hij den weg vinden naar de ontvluchting uit den tijd, den weg naar het verleden of naar de toekomst, omdat het tegenwoordige der

geschiedenis hem afschrikte en hem vreemd was. Al de meesterwerken die hij schreef hebben een ander milieu. '10 paarden kracht' beschrijft het leven der automobielen als waren het levende menschen. Hij verplaatst ons naar de groote fabrieken van Amerika, Ford, Hupmobile, enz. waar zij geboren worden en volgt hun verder bestaan tot aan hun dood. 'Eenig Front', 'Het leven en de dood van Nik. Korbov', 'Gouden Hart', 'De Liefde van Jany Ney', 'Zes vertellingen over een zacht einde', zijn al exotische romans of vertellingen, in nerveuzen stijl geschreven. De langdradigheid, het hoofdgebrek der klassieke Russische schrijvers, heeft hij vervangen door een saamgepakten telegramstijl. In zijn laatste werk 'Viza Vremeni' (Visa van den tijd) bekent hij de vruchteloosheid van zijn droomen, en keert hij terug tot de werkelijkheid. 'Men kan den tijd verdeelen, en zijn tempo wijzigen, schrijft hij, maar men kan zich niet losmaken uit zijn greep. U ziet het, wij leven in de twintigste eeuw. Dat is klaarblijkend en ontwijfelbaar. De tijd knelt ons vast. Men kan vertrekken uit Berlijn, maar men kan niet vertrekken uit zijn tijd. Zeker, ik misprijs zijn mechanisch confort, maar ik maak hem het hof als men doet voor een bruid met een grooten bruidschat. Ik kan niet leven zonder wereldreportage, gelijk de alcolieker niet kan leven zonder drank. Ontvluchten in het verleden kan alleen de archeoloog of de oude jonge dochter. De toekomst vooruitloopen? Beste vriend, ik heb dat beproefd. Daarvoor is noodig een vergeten van de geschiedenis, of de kennis van een genie. Ik ben noch een genie, noch een oude jonge dochter.'

'Viza Vremeni' wordt zeer streng beoordeeld door de Sovietkritiek. Ziehier een uittreksel uit de 'Literatournaja Gazeta':

'...Erenbourg ontmaskert niet zoozeer de wanorde van het kapitalisme als hij ze in wasems hult. Hij doet dat zeker niet omdat hij zich wil voordoen als de verdediger en de apologetaris van het kapitalisme, - zeker niet. Zijn haat voor het kapitalisme is aan geen twijfel onderworpen. Erenbourg ziet en begrijpt veel dingen niet. Hij stelt, bij voorbeeld, den chaos van het naoorlogsche Europa vast, de toekomstloosheid van dat leven, al datgene dat door Oswald Chpengler in zijn laatste boek 'De mensch en de techniek' in het licht gesteld werd; maar hij ziet de middelen

niet en de sociale inrichting om uit dien chaos te treden; hij ziet niet welke krachten de toekomst van de geschiedenis zullen uitmaken.

In korte woorden wil dat alles zeggen dat zijn werken minderwaardig zijn, omdat zij niet besluiten met een lofzang aan de weldaden van het bolchevistisch regime!

Selivanovsky steekt zijn meening niet weg:

'Erenbourg doorliep de voornaamste landen van Midden-, Zuid-, Oost- en West-Europa. Hij zag nijverheidsstreken, metropolen en landbouwkoloniën, bourgeoisstraten en armoesteegjes, fascisten en communisten, professoren en arbeiders. De mislukking van de kapitalistische stabilisatie ontrolde zich voor zijn oogen. Maar in "Viza Vremeni" vinden we alles, buiten den opstand der klassen en den politieken strijd, Erenbourg zet een masker op de werkelijkheid. Duitschland had den imperialistischen oorlog beleefd, het plan Dawes, de fascistische overheersching, en het Duitsche proletariaat was de steunpilaar van de communistische beweging in Oost-Europa. Wat heeft Erenbourg gezien in Duitschland? De ideologische en politieke heethoofden, die geleken op maniakken der verbetering.'

Erenbourg is een zwerver, een reiziger, een internationaal schrijver, **Fadeev** daarentegen is een nationaal schrijver, die binnen de perken van den communistischen staat blijft. Fadeev behoort tot de groep van 'de andere', die evenals Erenbourg, willen ontvluchten uit de werkelijkheid, en zich opsluiten in hun kunst. Fadeev is de auteur van twee meesterwerken: 'Razgrom' (De vernieling) en 'Posliednji iz Oudege'. (De laatste der Oudegees).

Laat er een tendenz wezen in zijn werken, laat degene wien zijn inzichten bekoren hem den verdediger van de werkende klasse noemen, maar zijn romans zijn ook leesbaar door menschen die een ander politiek inzicht hebben. Fadeev is belangwekkend voor elkeen die het leven bemint.

In 'De laatste der Oudegees' verplaatst hij ons ver van de groote centra, ergens bij de zee, in een klein dorpje van 'Oust-Ourt', in de voor-revolutionaire tijden. Oudegee is een kleine volksstam, die ginder verre leeft. Martemjanov had er schuilplaats gezocht tegen de achtervolgingen van het tzaristisch gezag. Na

de revolutie vormt hij er met Serge Kostenetsky en ‘den laatste der Oudegees’, Sarl, een soort van communistisch dorp, waarvan hij de hetman is. Wat Fadeev echter vooral beschrijft zijn de zeden en de gewoonten van die menschen, hun eenvoudige manier van leven, zonder politieke slagformules, en de manier waarop elkeen het geluk zoekt te bereiken. - Wat is het geluk? vraagt er een hunner. Voor Serge is het de ontdekking van het ongeziene en het onbekende. Voor Martemjanov, het werk. Voor de anderen, de strijd. In enkele korte regels tracht Fadeev dan te doen aanvoelen dat het geluk ligt in de dictatuur van het proletariaat, maar hij is haastig en bondig.

Over ‘De laatste der Oudegees’ werd in Rusland veel kritiek geschreven. De algemeene toon van die geschriften is... de ontgoocheling. Men verwachtte van hem een actueele uitgave, verhalend, bij voorbeeld, over de volbrenging van het vijfjarenplan in drie en half jaar, of over de oudarniks (stootbrigaden), maar integendeel verplaatst hij den lezer in een verren uithoek van de communistische unie en handelt over lang vervlogen dagen.

Fadeev, het is zichtbaar, had een voorgevoel van deze verwijten, en gaf daarom aan zijn roman een naïeve voorrede, waarin hij verzekert dat ‘het denkbeeld van Marx en Engels, op een geniale wijze verwezentlijkt door Lenin, zijn gedachten heeft geleid.’ Dát denkbeeld is ‘dat de eenige weg voor de bevrijding van het menschdom uit het slavendom (van het kapitaal), de weg is van de dictatuur van het proletariaat.’

In de voorrede pleit Fadeev tegen zich zelf, want het boek doet ons onmiddellijk het onderscheid maken tusschen Fadeev theoreticus, partijwerker, opsteller van dreunende besluiten, en Fadeev, den kunstenaar.

En voortgaande in dezelfde lijn van schrijvers die schrik schijnen te hebben van het hedendaagsche en in het verleden vluchten, noem ik thans het prachtig werk van **Sjolochov** ‘Tichii Don’ (De stille Don) of het epos der Donkozakken. (Prachtige Nederlandsche vertaling van S. Van Praag. Uitgave: De Baanbreker. Den Haag).

Het is een der meest lezenswaardige werken der hedendaagsche Russische letteren. Machtig gebouwd, zooals de werken van Sigrid Undset, weet hij toch tot het einde van zijn lijvig

werk den levenden, kleurrijken, naturalistischen toon te behouden. De ‘Stille Don’ behoort tot de wereldliteratuur, en nochtans heeft de handeling plaats in een klein kozakkendorpje, bewoond door ruwe, primitieve kozakken. Sjolochov weet echter binnen de zeden en gewoonten van deze kozakken een algemeen menschelijk gebeuren te beschrijven. Liefde en haat zijn het motief der handelingen.

Wij zijn ten jare 1912 (circa) en Pantelej Prokofjewitch wil zijn zoon Grigorii Pantelejewitch uithuwen aan de rijke dochter van Miron Grigorjewitch Korschoenov, Natalja Mironowna. Volgens de gebruiken van het land gaat Pantelej Prokofjewitch ten huize van Miron Grigorjewitch om Natalja te vragen voor zijn zoon. Prachtige beschrijving van de twee oude geslepen kozakken, die hun wederzijdsche afstammelingen willen ophemelen. Natalja voelt liefde voor Grigorii, maar deze bemint, tegen den wil van zijn vader, de ongelukkige vrouw van Stephan Astachov. Grigorii geeft toe aan zijn vader en het huwelijksfeest wordt gevierd. Weldra echter voelt de jonge Grigorii dat hij onmogelijk kan leven met Natalja. In eenvoudige woorden, die een denkbeeld geven van den stijl van het boek, zegt hij het haar:

> Je bent zoo vreemd... je bent net als de maan, je geeft geen kou en je geeft geen warmte. Ik houd niet van jou, Nataschka, (diminutief van Natalja), je moet daar niet boos om zijn. Ik wilde daar eerst niet over spreken, maar zoo kunnen we toch ook niet verder leven. - Ik heb medelijden met jou, maar ik voel zoo'n leegte in m'n hart, mijn hart is net zoo leeg als een steppe.

Stephan Astachov heeft ondertusschen kennis gekregen van de schuldige betrekkingen van zijn vrouw, Aksinja, met Grigorii. Hij maakt aan zijn vrouw het leven ondraaglijk.

> ...Als 's avonds de vliegenzwerm op den zwaren keukenbalk was ingeslapen begon Aksinja klappertandend het bed op te maken. Stephan ranselde haar dan onmeedoogend af, en drukte met zijn zwarte harige hand haar mond toe, zoodat ze geen kik kon geven. Hij vroeg haar allerlei onkiesche bijzonderheden over haar verhouding met Grigorii, en zij viel tenslotte zwaar hijgend op het harde, naar lamsvel riekende bed. Als Stephan eindelijk moe was geworden van het mishandelen van haar lichaam, dat zoo week als gekneed deeg was, tastte hij met zijn hand over haar gezicht en zocht naar tranen. Maar haar wangen waren vlammend droog en Stephan voelde slechts onder zijn vingeren de zenuwtrekken van haar kaken.
> - Zul je het me zeggen?
> - Neen!
> - Dan sla ik je dood!
> - Doe dat in Christus' naam, doe dat, ik lijd toch zoo, dat is geen leven.
> Stephan drukte zijn tanden op elkaar en zette zijn nagels in de dunne huid van Aksinja's met zweet bedekte borsten.

- Doet het je pijn, hé! vroeg Stephan vergenoegd.
- Ja!
- En dacht je dat het mij geen pijn had gedaan?

Grigorii vlucht alsdan met Aksinja en zij gaan hun diensten verhuren in een naburig dorp bij den grondbezitter Nikolaï Alexejewitch, waar zij gelukkig leven.

In het laatste deel van het boek breekt de wereldoorlog los. De kozakken worden opgeroepen, en dan komt er een uitval tegen het tsarisme en den oorlog.

Misschien heeft Michael Sjolochov in het eerste deel van zijn boek willen bewijzen hoe ellendig de maatschappelijke betrekkingen, vooral met het oog op het huwelijk, waren in het prérevolutionaire tijdperk. Hij heeft ons echter enkel een prachtige schilderij gegeven van eenvoudige menschen in strijd met hun slechte neigingen, en die al hun streven samenvatten in het slavische Nitchevo. De menschen die hij beschrijft zijn niet ongelukkig en koesteren geen hervormingsplannen. Zij leven het avontuur van hun bestaan, lachen, weenen, drinken, en beminnen. Zij staan ver van de Marxistische leerstellingen.

* * *

In een aanhangsel enkele woorden over de literatuur der ‘Oudarnaia brigada’ en over de internationale werking van de Sovietunie op letterkundig terrein.

Toen ten jare 1928 het vijfjarenplan werd aangevat, kregen de letterkundige bonden opdracht met den grootsten ijver de verwezenlijking er van te bespoedigen. De kroon zou gezet worden op de nationalisatie van de Sovietschrijvers. In de dagbladen kreeg men niets anders meer te lezen dan dat het vijfjarenplan in drie en half jaren moest beëindigd worden, en al de romans hadden als hoofdpersoon een pionier van het vijfjarenplan. Een weelderige ‘Vijfjarenplanliteratuur’ schiet op. Om beter in contact te komen met de werkende massa, vooral met deze die ver van de groote centra in de uitgestrekte steppen verspreid leeft, werden door de bonden stootbrigaden gesticht (Oudarnaia brigada), bestaande uit een zeker aantal oudarniks (voorvechters), die opdracht kregen in een fabriek, in een mijn, of in een hoeve gedurende een zekeren tijd te gaan werken, het leven mee te maken van de werklieden en er een lovend verslag over uit te

brengen. Zoo bij voorbeeld: Vier man vertrokken naar Bakou, met het doel de rationeele werkmethodes, die in andere petroolmiddens toegepast worden, ook daar in te brengen, het leven van het proletariaat van Bakou te bestudeeren en het aan te sporen het vijfjarenplan in twee en half jaren te vervullen, literaire avonden in te richten om nieuwe auteurs in de werkende klasse te ontdekken en hen te helpen in de uitgave van verzen en verhalen over den strijd der Bakou-werkers. Ter plaatse aangekomen, ging ieder van hen werken in een fabriek om de technische mogelijkheden te bestudeeren. De literaire avonden gaven goede uitslagen: van al de fabrieken kwamen werklieden die zich tot de letteren aangetrokken voelden en kleine verhalen over hun leven en streven hadden opgesteld. Al dit materiaal werd verzameld door de vier oudarniks, die rapport gingen uitbrengen te Moscou.

De Oudarnaia brigada werden gesticht in 1930. Een der eerste oudarniks was A. Salov, eenvoudig werkman, en Tarasevitch. Thans bestaan er een tweeduizendtal dergelijke groepen. Er bestaat derhalve dan ook een heele oudarnik-literatuur, die voor ons echter geen belang vertoont. We vermelden enkel, ten titel van curiosum, **A. Naoumov:** 'Serdse Zavoda' (Het hart van de fabriek); **S. Libin:** 'Tcherez barjeri' (Achter de schutsels); **V. Rodnoi:** 'Oudarnaia Komsomolskaja' (De jonge oudarniks); **L. Vodolazko:** 'Fabrica Mjasa' (De vleeschfabriek); **Libedinsky:** 'Nedjelja' (De week); **Panferov:** 'Brysky'; **Pilnjak:** 'Volga vladaet v kaspiskoje mope' (De Volga werpt zich in de Kaspische zee).

* * *

Toen de Sovietleiders meenden dat de inwendige politieke inrichting van de unie der Russische socialistische republieken het bestaan en het voortbestaan van den staat verzekerd had, herinnerden zij zich de woorden van hun meester Lenin: **'De sociale kultuur moet altijd terzelfder tijd een wereldkultuur zijn...'** en besloten zij de revolutie buiten de Russische grenzen te verkondigen. De belangen van het wereldproletariaat schenen hun onafscheidbaar van de belangen en het welzijn van den Sovietstaat. De U.S.S.R. zou de strijdbrigade worden van het wereldcommunisme, en de literatuur, of beter, de propaganda door het woord en het schrift zou haar voornaamste wapen zijn.

Te dien einde werd een bond gesticht, die voor doel had al de revolutionaire schrijvers van de wereld te vereenigen, en ze in betrekking te brengen met de proletarische schrijvers van de Sovietunie, om gezamenlijk te strijden tegen de voorbereiding van den imperialistischen oorlog tegen den Sovietstaat, en de Marx-ideeën over de wereld te verspreiden.

Die bond draagt den naam van 'Morp' (beginletters van: Mejdounarodnoe obiedinienie revoloutionig pisatelei: Internationale unie der revolutionaire schrijvers). Elk Europeesch land zou er moeten vertegenwoordigd worden in den hoofdzetel te Moscou, en tevens haar landelijke onderafdeeling hebben in haar eigen hoofdstad. Tot nu toe bestaan er 'Morp-onderafdeelingen' in Duitschland, Amerika, Japan, China, Polen, Zuid-Oekrajina, Finland, Letland, Tsjechoslovakije, Hongarije, Oostenrijk, Bulgarije en Spanje. In Frankrijk, Engeland, Zwitserland, Joegoslavië en Lithauen werden enkel initiatief-groepen gesticht.

Onder de aanhangers van deze 'Morp-afdeelingen' en 'initiatief-groepen' zijn er enkele bekende namen.

In Frankrijk spelen Romain Rolland en Paul-Vaillant Couturier de eerste viool in het communistische orgaan 'l'Humanit' Barbusse, met het internationale weekblad 'Monde' (medewerkers: A. Einstein, M. Gorky, Upton Sinclair, Miguel De Unamuno), alhoewel communist, staat tamelijk onafhankelijk tegenover Moscou.

In België werden nog geen officieele groepen gesticht, en Jacquemotte met zijn 'Roode Vaan' bevindt zich in een 'splendid isolement'.

Engeland is ook zeer weerbarstig, en ware het niet de ietwat ironische sympathie van Bernard Shaw, het communisme zou er geen tel hebben.

In Duitschland echter is de beweging diep geworteld. Ludwig Renn, Johannes Becher, Friedrich Wolf, Erwin Piscator, Otto Rauts, Hans Richter, Karl Grünberg, met de organen 'Die rote Fahne' en 'Linkskurve' brengen soms de poppen aan het dansen.

In de Vereenigde Staten van Amerika laten Theodoor Draizer en Sinclair Gold hun stem weerklinken in 'The Daily Worker' en 'The New Messis'.

In Tsjechoslovakije strijdt Foutchik met 'Tvorba' en 'Dav'. In Oostenrijk, E. Faber, en in Hongarije Yan Mateika. In Roemenië, Machana. In Denemarken, de beroemde Martin Andersen Nekse. In Noorwegen: Otto Louin. In Estland, Johan Lauristin, de opsteller van 'Jouni proletarii'. In Spanje, Erich Friedmann en Sygoo Sagoita. In Finland, Otto Oinonen, Parviainen, Vaarainen, Timonen. In China, Sjao. In Japan, Tokounal Naos, de meesterlijke schrijver van 'De straat zonder zon'. Alleen in Italië heeft de internationale der revolutionaire schrijvers niet kunnen binnendringen. Haar macht is echter reeds dermate verspreid, dat zij voor de toekomst der kapitalistische staten een zeer ernstig gevaar uitmaakt.

Een tiental leden van die nationale 'Morp-groepeeringen' maakten kennis met de gevangenis, en werden aldus tot den rang van martelaars verheven. Vooral de Poolsche gevangenissen van Pilsudsky en de behandeling der politieke gevangenen lokten het protest uit van de internationale der revolutionaire schrijvers. In het Fransche blad 'Monde' verscheen een artikel van een oudgevangene der Poolsche gevangenissen, waarin gruwelijke tooneelen worden afgeschilderd: de vrouwen verkracht door de cipiers, de mannen gegeeseld op hun mannelijkheid, of water in de neusgaten gegoten, enz.

Het wachtwoord dat van Moscou uitging was: **'Het wereldproletariaat moet haar helden kennen'** en **'Er moet altijd een tegenstelling gemaakt worden tusschen het ineenstortende kapitalisme en het opbouwende socialisme.'**

Ziedaar de perken binnen dewelke de revolutionaire schrijvers zich te houden hebben. In uitvoering van die opdracht schreef **Becher** 'Het groote plan'; **Aragon** 'Het roode front'; **Glezer** 'Boek over de Sovietunie'. Allemaal agitatieliteratuur.

De internationale der revolutionaire schrijvers zag de noodzakelijkheid in, een centraal strijdorgaan uit te geven. De 'Literatoura mirovoi revoloutii' (De literatuur der wereldrevolutie) zou die taak vervullen en gelijktijdig in het Engelsch, het Fransch, het Duitsch en het Russisch verschijnen.

Den eersten Augustus van elk jaar wordt alles in het werk gesteld om de revolutie te doen losbreken over gansch de wereld.

FRANS SABBE.

Een Gevangenis te koop
klucht in 3 bedrijven

Derde bedrijf.

Eerste tooneel

(De directeur zit aan zijn tafel te werken. Hij is leelijk vervallen. Mej. Petronella komt op haar teenen het kantoor binnen, naar den directeur toe).

PETRONELLA.
- Charelke!

(Zij kust hem).

DIRECTEUR.
- Ik wil niet dat gij mij kust als ik op dienst ben.

PETRONELLA.
- Ho!... Papa!

DIRECTEUR.
- Verstaan? Of begint gij ook al nieuwe reglementen in te voeren, gij de laatste nochtans van wie ik het zou moeten verwachten?

PETRONELLA.
- Maar papa, het was mijn bedoeling niet...

DIRECTEUR.
- Uwe bedoeling niet? Uwe bedoeling niet? Wat was uwe bedoeling dan?

PETRONELLA.
- Ik meende...

DIRECTEUR.
- .....? He!! Meendet gij soms?... Zeg! Antwoord! Zult ge antwoorden?! Ho die ploert! Het was nog niet genoeg zeker dat hij heel mijn gevangenis heeft overhoop gezet, mij de reglementen deed verkrachten, dat hij mij, na 34 jaren, slechten dienst deed doen?! Nu komt hij ook in mijn huisgezin beroering brengen?! Uit mijn kantoor!... Buiten, zeg ik u! Naar uw kamer! En er niet uit voor ik u roep!

(Petronella af).

Tweede tooneel

DIRECTEUR.

- Dat mij dàt nog moest overkomen!! Die vlegel mijn dochter verleiden! De schurk! Iemand die een jaar bak heeft. Vrijen met de dochter van den gevangenisdirecteur,

zijn eenige dochter, een parel van een meisje. Een meisje dat gemakkelijk een onderdirecteur van een gevangenis kan krijgen, of, indien zij naar een ander ministerie wil overgaan, een stationchef of een ontvanger van de belastingen! Neen, dat is te erg! Ik mag vermageren, de boel mag vergaan! Het kan mij niet meer donderen! Dat ze mijn gevangenis afschaffen! Dat ze er een weezenhuis van maken, of een middelbare meisjesschool, of een tehuis voor kraamvrouwen met zuigelingenafdeeling! Niets kan mij nog schelen!! Doch hij moet hier weg: wij twee kunnen niet meer onder hetzelfde dak wonen. Ik ga hem... ja, ik ga hem in vrijheid stellen. Wacht! hij dreigde altijd met zijn voorwaardelijke invrijheidstelling! Hij wilde zijn voorwaardelijke invrijheidstelling? Hij zal ze hebben! Nu hij zijn hand naar mijn dochter uitsteekt, zal hij zijn invrijheidstelling krijgen. En onmiddellijk nog wel!

(Hij loopt naar zijn schrijftafel en vat een gedrukt formulier; hij heeft ondertusschen gebeld. Bamps op).

Derde tooneel

DIRECTEUR.

- Ik vraag om hem onmiddellijk in vrijheid te stellen!

(Vult in).

'Geerts, Karel, Adriaan, geboren te..... door de correctioneele rechtbank veroordeeld tot een jaar gevangenisstraf. .....Heeft de twee derden van zijn straf uitgedaan. .....Komt dus in aanmerking voor de voorwaardelijke invrijheidstelling... om reden van...

(vult in)

zijn volledige beternis en zijn uitmuntend gedrag.' - Ja, zijn uitmuntend gedrag! Om reden van zijn uitmuntend gedrag mag hij uit de gevangenis, moet hij uit de gevangenis! Maar alleen voorwaardelijk mag hij uit de gevangenis! En laat mij dan weer op mijn effen komen! Laat mijn gevangenis weer gevuld zijn met normale gevangenen, met deftige gevangenen! Dan zal ik wel zorgen dat hij opnieuw den bak invliegt. En dan, dan zullen wij eens zien wie hier de baas is! En wie dan geeren uit zijn vest zal moeten laten halen; en wie dan sigaren met bandjes zal rooken; en wie dan in den zetel van den directeur zal mogen zitten!

(Tot den bewaarder).

Draag dit schrijven onmiddellijk naar de post. Dringend.

BAMPS.

- Ja, directeur.

DIRECTEUR.

- Of liever, laat. Ik moet toch dien kant uit;

ik zal het zelf posten. Het is maar tien stappen; en dan ben ik zeker dat het tijdig wordt besteld.

BAMPS.

- Ja, directeur.

DIRECTEUR.

- Dan komt het van avond nog aan; en overmorgen heb ik antwoord. Tot overmorgen moet ik het uithouden. Nog twee dagen moet ik mij bedwingen, dat ik geen ongelukken doe: overmorgen is mijn het gedaan!

(Af).

Vierde tooneel

BAMPS

(gaat plechtig in den zetel van den directeur zitten en belt tweemaal lang).

N^r^ 6.

- Wie heeft daar voor mij gebeld?

BAMPS

(gewichtig).

- Gevangene Geerts, maak u gereed om te vertrekken.

N^r^ 6.

- .....?

BAMPS.

- Gevangene Geerts, overmorgen zult gij de gevangenis verlaten. Gevangene Geerts, pak in.

N^r^ 6.

- Wel, farceur?

BAMPS

(vriendelijk).

- Gevangene Geerts, ik ben zeer tevreden over uw gedrag in de gevangenis. Gij hebt u steeds voorbeeldig gedragen... Gij zijt een mijner beste gevangenen geweest... Met genoegen meld ik u dan ook dat ik bij de commissie tot beheer der gevangenissen uwe voorwaardelijke invrijheidstelling heb aangevraagd.

Nr 6.

- Schei nu eens uit!

BAMPS.

- Ik hoop dat gij u dat blijk van vertrouwen waardig zult toonen.

Nr 6.

- Genoeg, he! Wat is er gaande?

BAMPS.

- Wat er gaande is, mijnheer Charles? Ik zeg het u. Wat er gaande is? Dat de directeur geoordeeld heeft dat gij nu lang genoeg sigaren met bandjes gerookt hebt... Dat gij te vet en hij te mager wordt... Dat gij lang genoeg in zijn zetel gezeten hebt... En, geloof ik, dat hij het danig beu is dat gij met mejuffer Petronella flirt. Dat gij een uitmuntend gedrag hebt gehad in de gevangenis. En dat, op grond van uw uitmuntend gedrag, - zoo heeft de directeur zelf op het verzoek geschreven - u die gunst ongetwijfeld zal worden toegestaan.

Nr 6.
- En dat verzoek?

BAMPS.
- Is weg; door den directeur in hoogst eigen persoon naar de post gedragen.

Nr 6

(tot zich zelf).

- Mijn invrijheidstelling gevraagd?! Holala! Maar... ik wensch nog niet in vrijheid te worden gesteld!... Neen, waarde directeur, ik wensch nog niet uw zoo aangenaam gezelschap te missen! Ik hou van uwe gastvrijheid!!... Wacht even!

(Hij zoekt in het telefoonboek, en belt op).

Hallo?... Hier de arrondissementsgevangenis.

Nr 6.
- De commissie tot beheer van de gevangenissen... Ha, de voorzitter zelf! Uitstekend!

Nr 6.
- Directeur? Ja, de directie hier...

Nr 6.
- Ziehier waarover ik u wensch te telefoneeren: Van uit de gevangenis alhier werd u daar straks een verzoek overgemaakt tot voorwaardelijke invrijheidstelling van Geerts, Karel, Adriaan... Maar zoo pas hebben zich nieuwe feiten voorgedaan, die den toestand eenigszins wijzigen, ja zelfs grondig wijzigen... Dat verzoek tot voorwaardelijke invrijheidstelling blijkt voorbarig te zijn gedaan...

Nr 6.
- Mag u dienvolgens worden gevraagd er vooralsnog geen gevolg aan te geven?

Nr 6.
- Ja, juist, het als ongedaan te beschouwen...

Nr 6.
- Wablieft?

Nr 6.
- Ja, de directie zal u, in een omstandig verslag, nader kennis geven van de feiten.

Nr 6.
- In orde. Dag, mijnheer de voorzitter. - Ziezoo. Het onweder is weerom afgedreven.

(Hij wandelt opgewonden, maar toch voldaan rond).

Voor een tijdje althans! Ik moet uit mijne oogen beginnen te kijken, geloof ik! Want den laatsten tijd hebben wij kort naeen verschillende alertes gehad.

BAMPS.
- Dat zal u doen vermageren, mijnheer Charles!

N^r^ 6.
- Ja, he, Bamps? Het is noodig, man!

(Zucht tragisch)

Want ik vervet schandalig: ik krijg een echten directeursbuik!

BAMPS.
- Al het vet van den directeur gaat op u over!

N^r^ 6.
- Gemoedsrust.

BAMPS.
- Plichtbesef.

N^r^ 6.
- Lichamelijke en zedelijke gezondheid.

BAMPS.
- Evenwicht.

N^r^ 6.
- Een rein geweten.

BAMPS.
- Vraag dat den directeur!

BEIDEN.
- Haha!

BAMPS.
- Zeg eens, mijnheer Charles, ik maak mij uit de voeten: vandaag loop ik den directeur liefst zoo weinig mogelijk onder de oogen! Ik ga uw sijsjes eens bezichtigen.

N^r^ 6.
- Een broeit. Al gezien?

BAMPS.
- Nee!

N^r^ 6.
- Kom. Daar zal het rustiger zijn dan bij den directeur!

(Beiden af).

Vijfde tooneel

DIRECTEUR

(komt op).

- Kom maar binnen, Boonen.

BOONEN.

- Ja, mijnheer de directeur.

DIRECTEUR

(onrustig).

- Hier kunnen wij ongestoord praten. Beter dan op straat.

BOONEN.

- Ja, mijnheer de directeur.

DIRECTEUR.

- Boonen, hebt gij veel werk tegenwoordig?

BOONEN.

- Bah, zoo en zoo. Het is nu slap seizoen in onzen stiel. Het is vooral rond Paschen dat de menschen hun kamers laten behangen en hun matrassen laten kloppen.

DIRECTEUR.

- Ik heb daar twee matrassen te kloppen. Gij hebt hier drie weken gezeten, in den winter. En ik moet het zeggen, ik heb over u niet te klagen gehad. Daarom laat ik u dat werk doen al zoo gaarne als aan een ander. Wanneer kunt ge komen?

BOONEN.

- Overmorgen, mijnheer de directeur.

DIRECTEUR.

- Goed, Boonen. Maar, à propos, Boonen,

als ik mij niet vergis, waart gij veroordeeld tot 14 dagen gevangenis en tot 280 fr. geldboete, of 14 dagen vervangende hechtenis?

BOONEN.

- Ja, mijnheer de directeur. Die 280 fr. moet ik nog betalen.

DIRECTEUR.

- Komt gij niet zitten?

BOONEN.

- Zitten doe ik niet, mijnheer de directeur.

DIRECTEUR.

- Waarom niet, Boonen? Zijt gij niet goed behandeld geweest?

BOONEN.

- Ik mag niet klagen, mijnheer de directeur.

DIRECTEUR.

- Was het eten niet goed?

BOONEN.

- Beter dan thuis.

DIRECTEUR.

- Wat gaat gij dan doen?

BOONEN.

- Betalen, mijnheer de directeur.

DIRECTEUR.

- Betalen, Boonen?

BOONEN.

- Mijnheer de directeur, ik ben al aan het sparen. Binnen veertien dagen draag ik mijn cens weg.

DIRECTEUR.

- Rookt gij, Boonen? Een sigaar, jongen?

BOONEN.

- Gaarne, mijnheer de directeur. Een fijne, mijnheer de directeur! Zoo rook ik er thuis geen!

DIRECTEUR.

- En waarom zoudt gij niet komen zitten? Hier, steek die sigaar op zak.

BOONEN.

- Dank u, mijnheer de directeur.

DIRECTEUR.

- Waarom zoudt gij niet komen zitten?

BOONEN.

- Mijnheer de directeur, gij zult mij nooit meer in de gevangenis zien! Nooit meer!

DIRECTEUR.

- Hoho!

BOONEN.

- En, indien het van mij afhing, zoudt gij rap mogen opkramen. Dan mocht gij uw uniform achter de deur aan een nagel hangen, en leghorns gaan fokken.

DIRECTEUR.

- Boonen, Boonen, gij mist, jongen! Hier, rook nog een sigaar.

BOONEN.

- Deze hier is nauwelijks begonnen.

DIRECTEUR.

- Steek ze op zak. En bedenk u nog eens.

BOONEN.

- Niet noodig, mijnheer de directeur. Nog eenmaal wil ik in uwe gevangenis komen. In de stad vertellen ze dat gij bijna geen gevangenen meer hebt, en dat gij binnen kort gaat afgeschaft worden. Dan wil ik er nog eens binnen komen: om den boel af te breken! Daar wil ik bij zijn!

DIRECTEUR.

- Ho! Boonen, ik wist niet dat gij zoo onverstandig waart! Nu, wij zullen er morgen nog eens over praten. Hier, pak nog een sigaar. En spreek er nog eens ernstig over met uw vrouw. De vrouwen weten beter wat een huishouden kost, en hoelang 'n mensch moet sparen om 280 fr. bijeen te krijgen. En 280 fr. bijeen krijgen is nog niet erg, maar 280 fr. overhouden!

BOONEN.

- Dat zal niet noodig zijn, mijnheer de directeur. De vrouwen hebt gij niet mee! Die willen wel dat de gevangenis bestaat als een bedreiging voor hun mans; maar dat hun man voor 14 dagen de doos invliegt, ho, dat niet!

DIRECTEUR.

- In alle geval, bedenk u nog eens goed. En geef mij morgen antwoord.

BOONEN.

- Morgen hebt gij antwoord, mijnheer de directeur.

DIRECTEUR.

- Goed, Boonen. Hier, pak nog een sigaar.

BOONEN.

- Dank u, mijnheer de directeur. Maar ik geloof dat mijn antwoord hetzelfde zal zijn als vandaag. Dag, mijnheer de directeur.

DIRECTEUR.

- Dag, Boonen. Denk er nog eens ernstig over, man.

Zesde tooneel

DIRECTEUR

(staart hem ontmoedigd na; dan, met een plotse beslistheid, belt driemaal kort. Van Winkel op).

- Van Winkel, wij hebben nu al 18 kistjes sigaren van 6 verschillende merken, en sigaretten van alle mogelijke soorten, alle gekocht op artikel 27 van de begrooting: rook- en pruimtabak voor de gevangenen. Ik heb dat laten gebeuren... Van concessie tot concessie ben ik zoover gekomen... ben ik er toe gekomen mijne staten te trukkeeren.

(Wanhopig)

Na 34 jaren onberispelijken dienst ben ik er toe gekomen mijne staten te vervalschen!! En wat heb ik er mee bereikt?? Niets, Van Winkel, overmorgen zal mijne gevangenis ledig zijn... Overmorgen zal mijn laatste gevangene weg zijn. Dat heb ik er mee bereikt!

(Wacht een oogenblik, dan plots heftig).

Goddank, dat overmorgen die ploert hier van den vloer zal zijn!!

VAN WINKEL.
- Ja, directeur.

DIRECTEUR.
- Hij is het die mij in het ongeluk heeft gestort! Tegenover dien schurk was ik als verlamd!

(Wild)

Dat wil echter niet zeggen dat ik mij verloren geef! Neen, Van Winkel, tot mijn laatsten adem zal ik mij weren! Mijn bedoeling was zuiver... mijn bedoeling is zuiver. En alles is nog niet verloren. Daarom zal ik den strijd tot het bittere einde voeren. Met alle middelen zal ik mijne gevangenis verdedigen! Ik ben nu toch gecompromitteerd; wat meer of wat min, wat komt het er dan nog op aan?

(Woest).

Gevangenen wil ik, Van Winkel!! Ha, daar zijn er geen meer?! Niemand wil nog komen zitten? Ik heb de lijst ingekeken van de veroordeelden van het arrondissement. Daar zijn er nog drie die veroordeeld zijn tot geldboete of tot vervangende hechtenis, en die nog niet betaald hebben. Nu zullen wij eens zien of die niet te bewegen zijn liever te komen zitten dan te betalen! Van Winkel, stal al de sigaren hier uit. Haal er nog op. Haal ze alle op! Ik ga die mannen verleiden, Van Winkel! Een heerenleven zal ik hun voorspiegelen!... Een heerenleven zal ik hun geven! Ik heb hun gevraagd tot hier te komen.

VAN WINKEL.
- Maar...

DIRECTEUR.
- Ja, ik weet het, het is eene abnormale doening. Het ware doelmatiger ze te gaan opzoeken. Maar ik durf niet meer op straat komen! Iedereen begint te giechelen achter mijnen rug!

VAN WINKEL.
- Ho!

DIRECTEUR.
- Ja. En zich aanstellen met hun zedelijkheid! Die fielt van een Jozef-Antoon-Hector Van Hoogenbaart, die hier reeds tweemaal heeft gezeten om aardappelen te hebben gestolen en zijn wijf te hebben geslagen... hewel, die komt mij gisteren tegen met zijn vrouw aan den arm, en aan de andere hand een kind, dat ook een kind aan de hand had, dat op zijn beurt een knaap vast had, naar de orde van hun grootte, die komt mij gisteren tegen, heel de straat vol, in haar volle breedte... Op tien meter van mij af, neemt hij zijn pet af en groet mij, precies of ik de keizer was. En komt dan op mij af. ‘Mijnheer de directeur, zegt hij, vroeger was ik een trouwe klant van u. Maar nu zult gij mij nooit meer zien: dat heb ik beloofd en gezworen. En beloofd is beloofd, mijnheer de directeur.’ Begrijpt gij dat, Van Winkel?

VAN WINKEL

(haalt de schouders op, hij begrijpt niets meer).

DIRECTEUR.

- En nog eens zwaait hij met zijn pet, tot tegen den grond, grinnikt, en zegt dan nog eens: 'Dag, mijnheer de directeur.' En hij verder; en zijn wijf knikt mij ook toe, en zijn eerste jongen, en zijn tweede jongen nemen hun pet af, en zijn meisje grinnikt, en zijn vierde jongen neemt zijn pet af, en zijn vijfde ook, en zijn jongste meisje staart mij stom aan. En zij verder... En dat is nu een man die in de gevangenis heeft gezeten, die weet wat een gevangenis is, die weet hoe men er verzorgd wordt, hoe men er gerust zit!

VAN WINKEL.

- Ja...

DIRECTEUR

(somber).

- Van Winkel, daar zijn, in de geschiedenis van de volkeren, van die tijden dat men zich afvraagt of heel de bevolking niet is aangegrepen door collectieven waanzin, door een collectieve en onweerstaanbare neiging tot zelfvernietiging... Hachelijke tijden, Van Winkel... Want indien er dan, in die tragische uren, geen redder opstaat die zijn volk, zelfs tegen wil en dank, den goeden weg opdrijft, dan is dat volk reddeloos verloren!

VAN WINKEL

(schudt toch maar ja, ofschoon hij er volstrekt niets van snapt).

DIRECTEUR

(wordt hysteriek).

- Van Winkel, ik ben naar de tentoonstelling geweest, gedeeltelijk om hier eenigen tijd uit dien vuilen boel weg te zijn, doch vooral om naar die stand van het Ministerie te gaan kijken. Welnu, Van Winkel, mijn overtuiging is dat die propaganda ten voordeele van onze gevangenissen, al was ze slechts een bedekte, vruchtbaar is geweest; dat het oogenblik is gekomen om krachtdadig in te grijpen en openlijk propaganda te voeren; dat het hoog tijd is!

VAN WINKEL.

- Ja, directeur.

DIRECTEUR

(tragisch).

- Van Winkel, ik heb lang geaarzeld... Bange uren beleefd... Nachten lang mijn geweten geraadpleegd om mijn plicht te kennen... Tot het laatste oogenblik blijven hopen dat ik toch de man niet zou zijn die dien verpletterenden last op zich zou moeten nemen... Doch nu staat mijn besluit vast! Van Winkel, nu de nood het hoogst is, zal het niet worden gezegd dat de directeur van de gevangenis bij de pakken is

blijven zitten; dat hij niet geprobeerd heeft te redden wat nog te redden was! Wat ik ga doen, Van Winkel? Aan de domkoppen van het Ministerie ga ik toonen wat al latente misdadigheid er in de wereld bestaat. Den buil van de criminaliteit, die door die propaganda is rijp geworden, ga ik doen barsten. De criminaliteit zal ik uitlokken! Ha, nu zie ik klaar in hun spel!... Ik weet wat het is!... Een samenzwering is het, een handig ineengezette en wijdvertakte samenzwering tegen de orde, tegen het gezag, tegen de overheid! 'Weg met de gevangenissen!' is hun leus. Doch ik zeg hun: 'Leve de gevangenissen!'... En laat ze konkelen, laat ze onderduims hulp krijgen van regeering en ministeries, de gevangenis zal blijven bestaan, hoog boven de daken van de huizen, als een trouwe wachter en een angstwekkende verwittiging!!...

(Op dat oogenblik gaat buiten tweemaal de zware bel).

DIRECTEUR.

- Wat is dat??!

VAN WINKEL.

- De bel! Een gevangene!

DIRECTEUR

(gejaagd, in de huistelefoon).

- Bamps, breng hem langs hier!!... Van Winkel, loop hen tegen en zeg hun dat zij onmiddellijk hier moeten komen!

Zevende tooneel

(Bamps komt op met Stefkens, die stomdronken is).

DIRECTEUR

(blij).

- Ha! Dag, vriend!

STEFKENS.

- Dag vriend!

(tot Bamps).

- Laat dien man mijne papieren zien.

DIRECTEUR

(leest).

- Stefkens, JozeL-Alfons, door de correctioneele rechtbank veroordeeld tot twee dagen gevangenis en 48 fr. boete of twee dagen vervangende hechtenis?

STEFKENS.

- Juist!

DIRECTEUR.

- Ha, mijn vriend!

STEFKENS

(somber).

- Ik kom toch maar liever zitten!

DIRECTEUR.

- Best, vriend! Uitstekend!

STEFKENS.

- Maar eerst moet ik u toch nog iets zeggen.

DIRECTEUR.

- Ja, mijn vriend?

STEFKENS.

- Ik heb dorst.

DIRECTEUR

(half weigerig).

- Hier, drink een glas.

(Hij schenkt hem een glas wijn uit).

STEFKENS.

- Gezondheid!

(Hij slabbert zijn glas uit).

Ik moet u zeggen dat ik nog wat meer op mijn boekske heb dan die twee dagen!

DIRECTEUR

(vol hoop).

- Neen?

STEFKENS.

- Ja... Ik heb ook ruzie gemaakt!

DIRECTEUR.

- Best man, best!

STEFKENS.

- En de politie is er tusschen gekomen... Een dikzak... een papsmoel! Zoo een!

DIRECTEUR.

- Ha?!

STEFKENS.

- En die gebood mij te zwijgen!

(Krachtdadig)

En ik heb niet gewild!

DIRECTEUR.

- Uitstekend! En dan? Hier man, rook een sigaar. En dan?

STEFKENS.

- Dan heeft die agent zijn boekje bovengehaald, en wilde proces-verbaal opmaken.
Toen heb ik mij natuurlijk kwaad gemaakt!

DIRECTEUR.

- Natuurlijk. En toen?

STEFKENS.

- Toen heb ik... hoe zei hij dat?... Herrie gemaakt? Neen, herrie geschopt!... Ja, herrie geschopt. Zoo noemde hij dat! Wat groote woorden, he? Herrie geschopt. Haha!

DIRECTEUR.

- Haha!

STEFKENS.

- Maar toen heb ik hem duchtig de waarheid gezegd!

DIRECTEUR.

- Zoo?

STEFKENS.

- Of ik! En toen, toen heb ik, hoe noemde hij dat ook al weer? Toen heb ik de gewapende macht gesmaad.

DIRECTEUR.

- Hoho!

STEFKENS.

- En hij schreef maar gedurig op! En toen heb ik, een: zijn boekske uit zijn handen geslagen, twee: hem een stamp in zijn maag gegeven, en ben ik, drie: op den loop gegaan!

DIRECTEUR

(vol ontzag en vreugde).

- Maar man toch! Daar kunt ge op staanden voet voor aangehouden en voor lang opgesloten worden!

STEFKENS

(kalm).

- Opgesloten worden?... Maar, daar ben ik voor naar hier gekomen! Ik ben juist gekomen om te zitten!

(Achterdochtig)

Gaat gij nu nog weigeren mij te laten zitten?

DIRECTEUR.
- God beware mij, vriend!

STEFKENS

(koppig, gelijk een dronkaard die treurig wordt).

- Ik wil komen zitten! Ik wil mijn straf uitdoen!

DIRECTEUR.
- Maar zeker, vriend!

STEFKENS.
- Toch moet ik u eerst nog iets zeggen, mijnheer.

DIRECTEUR.
- O, daar is geen haast bij.

STEFKENS.
- Ze gaan mij toch niet doen betalen?

DIRECTEUR

(sussend).

- Wees gerust, vriend.

STEFKENS.
- Want dezen morgen...

DIRECTEUR.
- Trek u niets aan, man. Hier, rook nog een sigaar.

Achtste tooneel

BAMPS

(komt op).

- Directeur,

(Stefkens kijkt verwonderd op en staart den directeur achterdochtig aan)

een zekere Kloos en een zekere Bogaarts vragen u te spreken.

DIRECTEUR

(hoopvol).

- Laat ze binnenkomen.

(Hij gaat hen vriendelijk en voorkomend te gemoet).

Ha, vrienden!

STEFKENS.
- Ha, vrienden!

KLOOS, BOGAARTS.
- Mijnheer de directeur.

STEFKENS

(dringend).

- Mijnheer, ik moet u toch nog iets zeggen...

DIRECTEUR

(wijst hem zacht af).

- Straks, vriend.

(Tot Kloos en Bogaarts)

Vrienden, ik heb u doen roepen. Het treft nu dat gij beiden terzelfder tijd komt. Dat doet niets; het is een zaak die u beiden aangaat. Hier, drinkt eerst een glas; en steekt een sigaar op.

KLOOS, BOGAARTS.
- Gezondheid, mijnheer de directeur.

DIRECTEUR.
- Gezondheid, jongens. Ik heb u doen roepen om u te onderhouden over een zaak van belang. Gij zijt beiden veroordeeld tot geldboete, of, indien gij de boete niet betaalt, tot hechtenis?

KLOOS, BOGAERTS

(beteuterd).

- Ja, mijnheer de directeur.

STEFKENS.
- Vervangende hechtenis noemt men dat.

DIRECTEUR

(knipoogt naar Kloos en Bogaarts).

- Juist. Luistert, jongens. Het is niet mijn bedoeling u een verwijt te maken over uwe veroordeeling. Dat is een ongeluk, niets meer. Ik zal de laatste zijn om u daarvoor met den nek te bekijken.

KLOOS, BOGAARTS.
- Ja, mijnheer de directeur.

DIRECTEUR.
- Ik wil zakelijk zijn. Ziehier waarover het gaat. Gij hebt dus de keus tusschen te betalen en te komen zitten. En ik vraag u rechtuit: Waarom zoudt gij niet komen zitten?

KLOOS, BOGAARTS.
- Heu...

DIRECTEUR.
- Het werk gaat maar slap, he?

KLOOS, BOGAARTS.
- Ja, mijnheer de directeur.

DIRECTEUR.
- Niet veel werk?

KLOOS, BOGAERTS.
- Neen, mijnheer de directeur.

DIRECTEUR.
- Weinig geld dat inkomt.

KLOOS, BOGAARTS.
- Ja, mijnheer de directeur.

DIRECTEUR.
- En toch moeten eten.

KLOOS, BOGAARTS.
- Ja, mijnheer de directeur.

DIRECTEUR.
- En kolen koopen.

KLOOS, BOGAARTS.
- Ja, mijnheer de directeur.

DIRECTEUR.
- En huishuur betalen.

KLOOS, BOGAARTS.

- Ja, mijnheer de directeur.

DIRECTEUR,

- Nu dan?

KLOOS, BOGAARTS.

- .....

DIRECTEUR.

- Dunkt u niet dat gij beter, in plaats van uw duurgewonnen geld... weg te smijten, zou ik bijna zeggen, eenige dagen kwaamt zitten? Gij, Kloos, veertien dagen, geloof ik?

KLOOS.

- Ja, mijnheer de directeur.

DIRECTELR.

- En gij, Bogaerts, tien dagen?

BOGAARTS.

- Ja, mijnheer de directeur.

DIRECTEUR.

- Alles wel overwogen...

BOGAARTS.

- Ja maar, mijnheer de directeur, in de gevangenis zitten is zoo prettig niet als gij schijnt te meenen!

DIRECTEUR

(glimlacht om zooveel onnoozelheid).

- Hebt gij er al ooit ingezeten?

BOGAARTS.

- Neen, mijnheer de directeur.

DIRECTEUR.

- Wel dan! En gij, Kloos?

KLOOS.

- Eens, zes dagen.

DIRECTEUR.

- En was dat zoo erg?

KLOOS.

- Heu...

DIRECTEUR.

- Was het eten niet goed?

KLOOS.

- Jawel, mijnheer de directeur... Maar dat stil zitten!

DIRECTEUR.

- Ho! gij spreekt van vroeger tijden, van tijden die reeds lang voorbij zijn! Dat was vroeger inderdaad zoo. Maar sindsdien is het gevangenisregime merkelijk verbeterd. Den dag tegen den nacht! Weet gij dat de geleerden, de specialisten in het vak, tegenwoordig aanraden de gevangenen niet meer te aanzien als misdadigers, doch als, ja, als zieken?

ALLEN.

- He?!

DIRECTEUR.

- Ja, als zieken die in een oogenblik van verdwazing, van dwaling, van onverantwoordelijkheid gehandeld hebben, en wier terugkeer tot gezonde gevoelens in de gevangenis moet bewerkt worden?

ALLEN.

- He!

DIRECTEUR.

- Inderdaad zoo. Gedurig ontvangen wij omzendbrieven waarin wij aangemaand worden de gevangenen met de grootste zachtheid, met de meeste voorkomendheid te behandelen... he... streng hun godsdienstige en wijsgeerige opinies te eerbiedigen...

ALLEN.

- He!!

DIRECTEUR.

- Ja!... Hier, drinkt nog een glas.

(Allen drinken conscientieus).

DIRECTEUR.

- Weet gij dat men tegenwoordig talen kan aanleeren in de gevangenis, per fonograaf?

ALLEN.

- Per fonograaf!

DIRECTEUR.

- En de boekhouding ook. De enkele en de dubbele boekhouding.

ALLEN.

- De boekhouding!

DIRECTEUR.

- En dat gij vogels moogt houden om uwe gedachten op te vroolijken...

ALLEN.

- Ho!

DIRECTEUR.

- Dat ge, indien gij er van houdt, voordrachten krijgt...

ALLEN.

- Vogels houden!

DIRECTEUR

(nóg een troef!).

- En dat ge,... ba ja... dat ge muziek hebt!

ALLEN

(dat is het toppunt).

- Muziek!!

DIRECTEUR.

- Muziek? Zeker, muziek! Ziet, wij hebben zelfs een radio!

(Hij gooit de deur van de kamer neven open. Allen staren verbaasd naar de radio).

DIRECTEUR

(hij heeft zijn slag bijna thuis!).

- Hier, steekt een handje toe.

(Hij vat de kast van de radio en sleurt ze in het bureel. Hij probeert de radio in gang te zetten. 'Krak, krak. Beu' zegt de radio; zij wil geen muziek geven. Ineens neemt de directeur een koen besluit).

DIRECTEUR.

- Petronella!

(Stem van Petronella in de verte).

- Papa?

DIRECTEUR.

- Kom eens tot hier, kind.

(Petronella op).

Negende tooneel

DIRECTEUR.

- Ik kan de radio niet in gang krijgen. Help mij eens.

PETRONELLA

(eerst bedeesd).

- Wat moet ge hebben, papa?

DIRECTEUR.

- Muziek, kind; liefst lichte muziek.

(Zij kijkt in den radiogids en vindt onmiddellijk dansmuziek).

(Stefkens, dronken, probeert te dansen; de twee anderen, eveneens lichtelijk aangeschoten, wiegen sentimenteel mee. De radio speelt nog een deuntje. Stefkens vat Kloos vast en beiden beginnen te dansen. De directeur, eerst bezorgd, schikt er zich ten slotte in, en gaat bedeesd, hoopvol, van den eenen tot den anderen).

DIRECTEUR.

- Amuseert ge u?

(Ze knikken overtuigd van ja...)

Hoe vindt gij het in de gevangenis?

(Zij geven hem hoop dat zij er zullen blijven).

Tiende tooneel

(Daar wandelt N^r^ 6 binnen).

STEFKENS

(luidruchtig, al dansend, tot N^r^ 6).

- Ha, mijnheer de directeur! Ik ben al terug, mijnheer!... En voor lang ditmaal! Herrie geschopt... politie gesmaad... Maar dat doet er niets toe! Het valt mij mee!

Nr 6

(luistert slechts half. Hij blijft een oogenblik dat vreemd tooneel verbaasd aanstaren. Dan plots, loopt hij bedaard naar de dochter van den directeur toe, en sleurt ze mee in den dans).

DIRECTEUR.

- Ho!

(Doch de anderen hebben den mooien Nr 6 met zooveel ontzag aangegaapt, dat de directeur vreest alles te verbrodden door tusschen te komen. En gloeiend van vernedering probeert hij te glimlachen).

(De radio speelt nog een deuntje en zwijgt dan. De gevangenen schenken zich nog een glas in en drinken duchtig).

ALLEN.

- En nu?... Nog eentje, juffrouw!

PETRONELLA

(die niet goed weet wat doen, lonkt om raad naar haar vader; deze staat hulpeloos te glimlachen. Zij zoekt dan maar in den radiogids).

- Parijs... een voordracht. Londen... een voordracht; Daventry... een voordracht; overal voordrachten!

ALLEN

(teleurgesteld).

- Ho!

Nr 6

(ziet met een duivelsch genoegen den directeur dieper zinken).

- Geen erg! Wij hebben immers onzen muzikant aan ons eigen!?

(hij roept naar buiten).

He! Van Winkel!!

Elfde tooneel

Nr 6.

- Komt, mannen!

(N^r^ 6 met zijn mannen buiten. Een oogenblik daarna rollen zij juichend een harmonium binnen... Van Winkel is ondertusschen ook binnengekomen).

N^r^ 6.

- Van Winkel, toen gij, om bezuinigingsredenen, uwen post van orgelist aan de gevangenis hebt verloren, heb ik u, om artistieke redenen, in mijn persoonlijken dienst genomen. Tot nog toe heb ik echter van uwe talenten geen gebruik gemaakt. Doch nu moet gij ons een deuntje spelen!

VAN WINKEL

(onthutst).

- Mijnheer Charles...

N^r^ 6.

- Geen klaaglied, geen plechtige muziek! Licht en vreugdig moet ze zijn! Wij zijn uitgelaten vandaag!

(Zij dansen rond Van Winkel, en dwingen hem voor zijn harmonium te gaan zitten. Zij streuvelen zijn haar van achter omhoog, zoodat hij er als een onnoozele, ongelukkige artist uitziet).

VAN WINKEL

(probeert ten slotte een lustig deuntje te spelen: 'Tout est permis quand on rêve...')

STEFKENS

(is ondertusschen den directeur genaderd, bedronken, somber).

- Alles is eigenlijk de schuld van den directeur.

(Hij wijst naar N^r^ 6).

DIRECTEUR.
- .....?

STEFKENS.
- Een pronte man... Maar toch betrouw ik hem niet! Dat heb ik ook aan de politie gezegd. Alles heb ik de politie verteld... Waarom hield hij er zoo aan mij dezen morgen de deur uit te krijgen?

DIRECTEUR.
- De deur uitkrijgen?

STEFKENS.
- En waarom moest hij mij aanraden te vertrekken? En liever te betalen dan te komen zitten?

DIRECTEUR.
- Wie? Hij?

STEFKENS.
- Ja, hij.

DIRECTEUR.
- Maar, hij heeft daar immers niets aan te zeggen. Hij toch is de directeur niet!

STEFKENS.
- Hij de directeur niet? Wie dan?

DIRECTEUR.
- Ik ben de directeur hier.

STEFKENS.
- Gij de directeur? Haha!!

BAMPS

(naderend maar nog niet op het tooneel. Hij spreekt luid en met nadruk de woorden 'mijnheer de minister' uit, om den directeur te verwittigen).

- .....wachten,

(luid)

mijnheer de minister?

N^r^ 6.

- De minister?!

(Allen luisteren).

BAMPS.

- Wilt gij niet liever in de ontvangstzaal gaan,

(luid)

mijnheer de minister?

MINISTER

(onverstaanbaar).

BAMPS.

- .....zal hem verwittigen, mijnheer de minister.

DIRECTEUR

(verslagen).

- De minister?!

(Hij loert door de spleet van de deur).

Ja, het is de minister!

MINISTER

(lachend).

- Gij hoeft zoo luid niet te roepen, vriend. Ben ik niet doof! Ja, ik zal hier een oogenblik wachten.

DIRECTEUR.

- De minister op inspectiereis... Ik ben verloren! Ditmaal ben ik er aan! Had ik dan nog niet genoeg afgezien?! Stopt u weg! In uw cel!!

KLOOS.

- Ben ik geen gevangene!

STEFKENS.

- Ik wel. Maar ik verzet geen voet. Ik wil hem iets zeggen!

DIRECTEUR

(hij laat zich op een stoel vallen, klagend).

- Ik ben er aan!... Ik ben verloren... Niets meer aan te doen! Ho, wat ben ik moe!... doodmoe ben ik. Alles slaat mij tegen. Ik kan mij weren zooveel ik wil, alles draait tegen mij uit!

(Tot N^r^ 6, jammerend).

Weer een streek van u, durf ik wedden?... Och, loochen niet... Alles wat hier de laatste maanden gebeurd is, gebeurt door uw schuld.

N^r^ 6

(vriendelijk sussend).

- Waarde directeur, wind u zoo niet op.

PETRONELLA.

- Ho, papa, hoe kunt ge zoo onrechtvaardig zijn?

DIRECTEUR.

- Ja, gij spant met hem samen, dat weet ik al lang. Gij wilt een man; gelijk denwelken? Trouw, het kan mij niet schelen... Gij wilt mijn toestemming? Ge hebt ze. Ik ben een oud man, verlaten en onteerd: mijn gevangenis kwijt, geen dochter meer! Wie zal mij helpen?! God, wie zal mij redden?!

N^r^ 6

(nuchter).

- Ik, mijnheer de directeur. Jawel. Waarom niet?... Wij hebben inderdaad elkander soms wel eens gepest. Maar waarom ons beider belangen niet behartigen wanneer die gelijk loopen? Waarom geen water in onzen wijn doen?

STEFKENS.

- Water in den wijn? Bijlange niet. Hem zuiver proeven, zeg ik.

N^r^ 6.

- Zwijgen gij!

(Hij geeft hem een por, en Stefkens zwijgt onthutst. Nu helpt hij den directeur vriendelijk, maar beslist, recht).

Kom op uw effen. Ziezoo. Loop nu den minister kalm en hoofsch verwelkomen. Hou hem een minuut aan den praat. En laat hem dan gerust aanrukken. Voor het overige zorg ik.

DIRECTEUR

(lullig, hoopvol).

- Als ge dat kunt!

(Af).

Elfde tooneel

N^r^ 6

(beslist).

- De glazen weg. De flesschen weg. Bergt uw petten. Bogaarts, kom gij hier. Kloos, gij daar. Mejuffer, aan het harmonium. Stefkens, hier. Hier, zeg ik. En hou u koes, of gij hebt straks met mij af te rekenen.

(Hij geeft hem een duchtigen por; Stefkens is getemd).

Van Winkel, uw dienstpet op; gij zijt de bewaarder.

(Hij heeft ondertusschen de mannen rond het harmonium geschaard, hij zelf heeft een stofjas aangetrokken).

Do, mi,

sol

(Hij gebaart den minister niet te zien, die ondertusschen in de deur is komen staan).

Do, mi, sol, soool

(Nederig).

Mejuffer, mag ik u verzoeken mij te zeggen of ik den juisten toon heb? Do, mi, soool.

PETRONELLA

(slaat de sol).

- Sol, soool.

N^r^ 6.

- Soool.

(Tot Van Winkel, gedempt).

Garde à vous!

VAN WINKEL

(beveelt).

- Geeft acht!

(Hij slaat aan. Allen gaan in de houding staan).

Twaalfde tooneel

MINISTER

(bekijkt het tooneel met welgevallen).

- Ha zoo! De gevangenen? Zoo! Ze krijgen zangles? Gij krijgt zangles?

N^r^ 6

(onderdanig).

- De juffrouw van mijnheer den directeur is zoo vriendelijk ons, na de voordracht van mijnheer den directeur, eenige lessen in muziek te geven, ons eenige weldenkende liederen aan te leeren, liederen die het hart verheffen en den geest ontwikkelen.

MINISTER.

- Ho, uitstekend! Mijnheer de directeur, uwe methodes zijn, naar het schijnt, altijd lichtelijk origineel geweest. Daarom niet minder goed. Nee, werkelijk niet.

(Tot de gevangenen).

Zijt gij tevreden?

N^r^ 6

(beduidt hun energiek dat zij ja moeten knikken).

ALLEN.
- Ja, mijnheer de minister.

MINISTER.
- Het eten goed?

ALLEN

(op gebod van N^r^ 6).

- Ja, mijnheer de minister.

MINISTER.
- En de verzorging, ook naar behooren?

ALLEN.
- Ja, mijnheer de minister.

MINISTER.
- Over niets te klagen?

ALLEN

(N^r^ 6 knikt neen).

- Neen, mijnheer de minister.

MINISTER.
- Gij hebt nu de gelegenheid uwe desiderata te laten kennen. Zijt gij tevreden over uw lot?

ALLEN.
- Ja, mijnheer de minister.

MINISTER.
- Het is de eerste maal dat ik in een gevangenis al de gevangenen hoor verklaren dat zij tevreden zijn! Best! Uitstekend! Prachtig! Buitengewoon! Mijnheer de directeur, mijn eerste indruk over uwe gevangenis is uitmuntend: orde,

tucht, en vooral een goede geest.

(Gewichtig).

En dat is veel, waarde directeur! Vooral in deze moeilijke tijden, nu, zooals blijkt uit de statistieken, mij door de bevoegde diensten verstrekt, de criminaliteit ontzaglijke vorderingen maakt...

DIRECTEUR.
- Wablieft?

MINISTER.
- Ontzaglijke vorderingen maakt.

DIRECTEUR.
- Goddank!

MINISTER.
- Wablieft?

DIRECTEUR.
- Heu ja... Zoo zoo, wilde ik zeggen...

MINISTER.
- Wij moeten die golf van misdadigheid het hoofd kunnen bieden.

KABINETSOVERSTE.
- Zeer juist!

MINISTER.
- Gaan wij verder, de gebouwen afzien? Dag, mejuffer, zeer vereerd.

(De minister met zijn kabinetsoverste af).

DIRECTEUR

(volgt. Aan de deur keert hij een stap terug, vat, ontroerd, N^r^ 6 de hand).

- Merci, Charles, merci!

D O E K.

H. HEMAN.

Vers

Voor Pol de Mont.

't Is of ik weer met blijden gang tot u mag komen
en gij mij weer met warmen handdruk welkom heet.
Uw woorden als gesmolten goud mijn ziel doorstroomen,
terwijl ik 't branden eener groote pijn vergeet.

Ik mag de geestdrift van uw aangezicht weer lezen,
als uw geheven hand een leeuwerik verbeeldt,
die, uit het lage veld ter hooge lucht gerezen,
met zilverzang 't gemoed der luisteraars bedeelt.

Want leeuwerik was u 't liefst der luide vogelscharen.
Gij hebt vaak van zijn wondere muziek verteld,
terwijl veel zachtheid door uw stemme kwam gevaren,
totdat ontroering plots uw stemme had geveld.

't Is of ik weer mijn hongerziel tot u mag dragen,
waarin gij vele schoonheidszaden hebt gestrooid
en schoonheidslicht het duister deed verjagen,
zoodat mijn ziel haar blijde vleugelen heeft ontplooid.

EUGENIE BOEYE.

Ik spin

Ik spin in het dauwelend,
schemerend uur,
een liedje vol weemoed,
een liedje vol droomen...
Mijn hart is het wieltje dat
nokkende neurt...
Van al mijn illusies
zijn draden gekomen.

Ik spinne mijn lied in den
komenden nacht!...
Zoo zacht wordt een droom bij
het lamplicht geboren...
Ik zong... en ik spon... er zoo
menigen keer...
Een dradeken brak... en
het lied ging verloren...

Ik spinne mijn lied in den
slapenden nacht!
- 'Wat draait ge mijn wieltje,
zoo treurig... en bange?...'
- 'Ik ben zoo bevreesd dat mijn
draadje weer knakt...
Ik voel het zoo broos... en
zoo machteloos hangen...'

13/10/31.
JULIA TULKENS.

Het Brugsche ‘Bouc der Ambachten’

Met vreugde begroeten wij de wetenschappelijk en typographisch voortreffelijke uitgave van **Het Brugsche Livre des Mestiers en zijn navolgingen,** te Brugge verschenen (1931), dank zij de geestelijke voorlichting van Dr. Jan Gessler, hoogleeraar te Leuven, en de stoffelijke zorgen van een driemanschap van Brugsche drukkersfirma's: L. & J. Beyaert, E. Verbeke en P. de Brauwer. Boeken van dat gehalte zijn te zeldzaam in ons land opdat wij niet met zeer bijzonderen nadruk de aandacht der bibliophielen en der liefhebbers van taal- en volkskundige studies op dat Brugsche werk zouden vestigen.

Het **Bouc der Ambachten,** zooals het in onze taal heet, is een van de alleroudste conversatie-handleidingen, bestemd om bij de studie der Fransche taal gebruikt te worden, - een werkje in den aard van de latere **Colloquia,** waaraan Prof. R. Verdeyen bij den herdruk van Fickaert's uitgave (1616) (**Antwerpsche Bibliophielen,** N^{r} 39 en 40) zulk een merkwaardige studie heeft gewijd.

Het Brugsche boek werd gemaakt in de 14^{e} eeuw door een schoolmeester van Picardische afkomst, die lang genoeg in de Vlaamsche stad had gewoond om er onze taal te leeren. Dit werkje is het prototype geworden van drie andere conversatie-handboeken: 1° het **Gesprächbüchlein,** dat naar een handschrift van ± 1420 door Hoffmann von Fallersleben werd uitgegeven **(Horae Belgicae IX),** 2° de **Dialogues in French and English,** gedrukt door W. Caxton te Westminster ± 1483, en 3° het **Vocabulaer Walsch ende Vlaemsch,** gedrukt vóór 1501 door Roland Van den Dorpe te Antwerpen.

Dr. Gessler heeft de teksten van die vier werkjes in vier afzonderlijke bundeltjes herdrukt. Hij heeft er dan nog twee deeltjes bijgevoegd, één Nederlandsch en één Fransch, met historische en critische inleidingen en aanteekeningen, die ons welsprekend en overtuigend het nut van zijn uitgave aantoonen.

Het Brugsche conversatie-boekje levert een kapitaal belang op voor Nederlandsche en Fransche taalkundigen en voor de geschiedschrijvers onzer vroegere onderwijsmethodes, maar zijn beteekenis strekt nog veel verder. Het geeft ons een uitvoerig en verrassend levendig beeld van de gansche stadsbedrijvigheid in

de 14e eeuw te Brugge. Het leert ons hoe edelen, burgers en kooplieden met elkander omgingen, hoe ze elkander begroetten ‘achter straten’, hoe ze leefden in hun woningen, welke voorwerpen ze daar gebruikten, hoe ze zich kleedden, wat ze kochten ‘in 't vleeschuus’, op de ‘hoenremarct’, in den vischwinkel, bij den wijnkoopman en elders. Het toont ons hoe handel gedreven werd met landsman en vreemdeling. Het geeft in alphabetische orde een gansche reeks korte gesprekken, waarin alle denkbare ambachten met het daarbij passende vocabulaar even besproken worden. Volgen er op elkander: de zadelmaker, de paardensmid, de wijnkoopman, de scholier, de kok, de spinster, de wever, de goudsmid, de zwaardmaker, de verver, de kleermaker, de kapper, de molenaar, de ketelmaker, de woekeraar, de chirurgijn, de kaarsgieter, enz. enz.

Leuke bijzonderheden van allen aard worden ons in die korte gesprekken ten beste gegeven. ‘Natalie, de scone vrouwe’ hield er een goede ‘stove’ (badinrichting), waar de voornaamste heeren van de stad kwamen. ‘Soe woend bachter den frere muer’ (Minderbroedersstraat). - ‘Obrecht de makelaer wint met eenen Godspenninghe XX of XXX pond’. - ‘Oste, de valkenare, brochte valken ende haveken van Ardaine ende sporwaren (sperwers) die hi vercopen sal te Monpellier’. - ‘Tybert, der stede clerc, heeft pencioen van der stede; hi can wel dichten; hi es tabelioen, ende heeft harde goede officie.’ - ‘Ysoreid, die besiecte (de melaatsche), es ghevonnest beziect; hi woend ten zieken lieden, ende ne dar nemmeer habiteren onder die ghesonde lieden, omme de vreesen diere af mochte comen.’

Ziehier een paar citaten over perkament- en boekhandel: ‘Ysabiaus van Roeselaere vercoopt perkement, ende soe vercocht's mi een vel dat flueerde; sodat ic ne mach er niet wel in scriven. Men moettet ponsen; het wort er of te slichter.’ - ‘Goris, de liberaris, heeft meer bouken dan alle die van der stede, ende hi vercoopt gansepennen ende swanepennen, ende hi vercoept fransyn ende perkament.’

In de navolgingen van het Brugsche boek komen sommige van die gesprekken soms letterlijk terug, maar vaak zijn er belangrijke aanvullingen bijgekomen. Zie b.v. wat in de uitgave van Roland van den Dorpe over den boekhandelaar meer wordt gezegd: ‘Jorijs, die librier, heeft meer boecken dan alle die vander stad; hi coopt se alle hoe dat se sijn: t'sy ghestolen oft anders bejaecht. Hi heeft doctrinalen, ghetiden van Onser Vrouwen, donaten, souters ghebonden met selver sloten, wel ghelijst met goude, seven psalmen, cathoenen, boecken van medecinen; ynct ende fransyn, pennen van swanen, van gansen, goede brevyeren, die weert sijn goet ghelt.’ Is de beschrijving van zulk een

Antwerpschen boekhandel uit het begin der 16e eeuw niet kostelijk?

De gesprekken van het Brugsche boekje gaan niet uitsluitend over zaken; soms wordt er een zedelijke of godsdienstige les in gegeven, die niet zonder bekoring is. Eén staaltje maar: ‘Ysaac vander Meersche seigt dat Onse Heere liet hier beneden sine macht in woerden, in cruden ende ghesteenten; ende van allen woorden die sijn in die weerelt, sijn 't de beste, dieghone daer men mede aenbeet ende gheeft lof sinen sceppere. Die weerdichste cruden die syn dieghone daer die mensche bi leeft, ende dat 's t' coren. Die precieuste steen die es, dat's dieghene die maeld t' coren, want al die weerlt heeft noot van hem ende 't allen lieden dient hi.’

De inhoud van het **Bouc der Ambachten** is zoo boeiend, dat wij noode aan den lust weerstaan om er nog meer teekenende fragmenten uit aan te halen. Wat wij er van opgaven zal ruimschoots voldoende zijn om aan te toonen wat het boek zooal geeft.

Wij wenschen het werk in vele handen. Dr. Gessler heeft er met liefde en groote zorg aan gearbeid. Aan al de eischen, die men aan een wetenschappelijke uitgave stellen kan, is hier voldaan. Ook de Brugsche firma's verdienen allen lof voor hun werk. De zes bundeltjes, samen in één doos, zijn in technisch opzicht onberispelijk. De mooie letter, de voorbeeldige zetcompositie, alles maakt er een echte bibliophielen-uitgave van. Wij zien op dat typographisch-voorname kleed maar één vlekje, namelijk het Brugsche wapenschild op de achterzijde der twee eerste bundels. Deze gravure past hier minder, vooral omdat ze zoo strijdt tegen het karakter van de mooie gravure op de voorzijde.

MAURITS SABBE.

Boekbeschouwing

Huib Luns. - Eerste tien Wandelingen in Rome, met teekeningen van den schrijver en 71 photographische reproducties; 132 blz.
ID. - Tweede tien Wandelingen in Rome, eveneens met teekeningen en 56 photographieën; 109 blz.
Beide van W.L. en J. Brusse's Uitgeversmij, Rotterdam; ieder *f* 2.90.

Prachtig verzorgde geïllustreerde uitgaven, die den lezer con amore inwijden in het vele mooie dat de Eeuwige Stad te bewonderen geeft. De eerste tien wandelingen handelen over het Forum (met kaart), het Kapitool, begraafplaatsen en badhuizen San Clemente, het Lateraan-complex, het Castel Sant' Angelo, Sint Pieter, het Vaticaan (sculptuurmusea en Borgiavertrekken), de Sixtijnsche kapel. In de tweede komen aan de beurt: de Palatijn (eveneens met kaart), het Colosseum, het Pantheon, de Aventijn, San Paolo, Santo Maria Degli Angoli en het thermenmuseum, de paleizen, de barokkerken, Doria en Barberini, Borghese en het Vaticaansche schilderijenmuseum, Michel Angelo, de beeldhouwer.

Beide boeken, die met een welkom register sluiten, spreken van héél de stad; het tweede is niet noodzakelijk een vervolg op het eerste; het is er veeleer een tegenhanger van. Beide verdienen ten zeerste in de aandacht te worden aanbevoln van wie een reis naar Rome voorbereidt, en ook van wie er zijn herinneringen aan verlevendigen wil.

Dr. Otto Tumlirz: Probleme der Charakterologie (Langensalza, Beyer u. Mann); 69 blz.; 1.70 R.-M.

Voor het wezen, den statischen en den dynamischen vorm, de elementen, de verschillende trekken van het karakter wordt ten onzent nog al vaak Ribot geraadpleegd, of Alfred Fouillée, of Malapert, wiens indeeling eenigszins door J. de la Vaissière gewijzigd werd en men onderscheidt verschillende vormen of normen, naar gelang het denken, de hartstocht, het handelen, het willen, de levensopvatting, het reactiegevoel op den voorgrond treedt.

Bij Dr. Tumlirz maken wij kennis met de theorieën en indeelingen van Ottmar Rutz, Ernst Kretschmer, C.G. Jung, E.R. Jaensch, G. Ewald, Richard Wahle, Alfred Adler, Fritz Künkel, Ludwig Klages, G. Kerschensteiner, Emil Utitz, om tot de conclusie te komen dat een wetenschappelijke Charakterologie maar mogelijk zal worden, ‘sofern wir die verschiedenen wertvollen und tragfähigen Ansätze zu einem geschlossenen System ausbauen.’

Deze Probleme dragen n^{r} 1216 van het bekende Pädagogisches Magazin van Friedrich Mann (allerlei verhandelingen door bekende pedagogen op het gebied der opvoedkunde en haar hulpwetenschappen), dat het tot ongeveer 1400 nummers heeft gebracht en waarvan de lof niet meer hoeft gemaakt te worden.

Dr. H.C. Ruemke. - Inleiding in de Karakterkunde (Haarlem, de Erven F. Bohn); 248 blz.; *f* 1.90.

Hier ook wordt, maar uitvoerig, de theorie van Ludwig Klages toegelicht en het door hem uitgewerkte schema, vooral het systeem der drijfveeren, nagegaan.

Besproken worden ook de leer van Adler, de beschouwingen van Hoffmann en van Jung, van Stern en van Freud, van Kronfeld, van Utitz, van von Monakow e.a. Aan de psychiatrische karakterleer van Kretschmer wordt een hoofdstuk gewijd, waarin ook de bezwaren tegen diens opvattingen worden ingebracht, terwijl een ander hoofdstuk het terrein der typologie betreedt en o.m. Dilthey, Jaspers, Spranger, Jung en G. Heymans citeert. Een keus tusschen de verschillende typologieën kan de schrijver niet doen, daar niet één indeeling voor de zuivere karakterologie volkomen bruikbaar is, al zijn sommige voor bepaalde doelstellingen zeker voldoende. Maar de tijd schijnt hem nog niet rijp voor een algemeen geldende typologie.

Deze knappe Inleiding in de Karakterkunde is n^{r} 45 van de Volksuniversiteitsbibliotheek, die nu 50 nummers telt. De term volk moet wel wat breed opgevat worden: de bedoeling zal wel zijn dat de wetenschap in een samengevatten vorm aan ontwikkelden toegankelijk wordt gemaakt.

Dr. med. Hermann. - Krankhafte Seelenzustände beim Kinde; 3e druk (Langensalza, Beyer u. Mann); 252 blz., met 7 tafels en 30 afbeeldingen; 7.80 R.-M.

In de reeks Philosophische und pädagogische Arbeiten van het Pädagogisches Magazin (n^{r} 1299) steunde Dr. Hermann op onderzoekingen van Kraepelin, Ziehen, Kretschmer, Homburger e.a. om een lijvig, grondig overzicht samen te stellen over allerlei zielestoringen bij kinderen, als gevolg de eene van uitwendige, de andere van inwendige oorzaken. Of er over defekten aan zintuigen, of aan klieren, of aan nieren, gehandeld wordt, of wel of de hersenen aan de beurt komen met allerlei afwijkingen, aphasie, geheugenstoringen, verwarde gedachtenassociatie en dgl., of wel of het gaat over puberteit, vallende ziekte, zwakzinnigheid, prikkelbaarheid, phobie en wat dies meer, altijd weet de medicus bondig de verschijnselen te beschrijven en de oorzaken er van op te sporen. Een interessant hoofdstuk levert hij in het aangeven der methoden waardoor verschillende geleerden aard en omvang van allerlei afwijkingen, achterlijkheden en defekten vaststellen. Tal van schema's, tabellen, teekeningen en figuren verduidelijken dit omvangrijke werk, dat voor het nagaan van vele verstandelijke en zedelijke tekortkomingen een wetenschappelijk arsenaal mag genoemd worden.

Prof. Dr. Adolf Bruckner. - Das Problem der Schülerbeurteilung (Langensalza, Beyer u. Mann); 90 blz.; 2.20 R.-M.

N^{r} 1334 van het Pädagogisches Magazin-Materiaal leverden leerlingen van acht (vier parallel-) klassen. En nagegaan wordt hoe de scholieren volgens verstand door de onderwijzers en door de makkers gerangschikt worden; wie er door beiden als aanvoerders der klasse beschouwd worden; hoe de leerlingen zich zelf schatten (in zoover zoo iets als heel vertrouwbaar gelden mag); wat er uit de tests en wat uit de schoolwerken blijkt... Daarna worden de coefficienten aangegeven van de 'Korrelationen' tusschen die verschillende beoordeelingen, b.v. tusschen tests en schoolwerk, tusschen tests en onderwijzers- of makkersschatting e.a.m.

Een nauwgezette, geduldige arbeid, die een dieperen blik laat slaan in den ontwikkelingsgang der scholieren. De schrijver ondervond dat men de 'Testleitungsprüfungen' den voorrang moet inruimen.

E. Heywang. - Das Märchen in der Landschule (Langensalza, Beyer u. Mann); 76 blz.; 1.50 R.-M.

In dit nr 1185 van het Pädagogisches Magazin wijst de schrijver op de 'hervorragende Bedeutung' die het sprookje in de opvoeding van het landvolk heeft, weshalve het in de scholen op het platteland nog in hooger mate dan in de steden aanbeveling verdient. Het moet werkelijk vertèld, niet 'darstellend' aangeboden worden.

Er worden drie sprookjes opgenomen, die door kinderen van het 1e, 2e en 3e leerjaar zelf gemaakt werden en twee andere, bekende, door knapen van het 6e en 7e jaar, het een (De arme en de rijke: drie wenschen!) voor het open tooneel in 5 bedrijven, het ander (Het dappere kleermakertje: zeven in één slag!) voor het schaduwentooneel in 7 beelden bewerkt.

De vindingrijkheid der kinderen wordt hier op verrassende wijze bewezen.

Ernst Heywang. - Der Aufsatz in meiner Schule (Langensalza, Beyer u. Mann) 1931; 82 blz.; 1.50 R.-M.

Nr 1331 van 't PäAdagogisches Magazin. Geeft allerlei beschouwingen over den gang en de verbetering bij 't maken van opstellen in landelijke scholen met meer dan één afdeeling, alsook 38 opstellen en 8 gedichten van kinderen.

A.

Nieuwe uitgaven.

Dietsche Warande en Belfort, nr 1 van den 32n jaargang, Januari 1932: afl. aan Engeland gewijd; 110 blz.; 15.- fr.

Inhoud: Stroomingen in de moderne Engelsche letteren; Hedendaagsche Engelsche tooneelliteratuur; Vrouwen van beteekenis in de hedendaagsche Engelsche letterkunde; gedichten van Chesterton, Drinkwater en Baring; Bernard Shaw; Thomas Hardy; John Galsworthy; De weg naar het Niet en Alfred Noyes; Het eiland; Boekbespreking (uitsluitend over Engelsche werken).

Van de firma J.B. Wolters, Groningen:

JAC. VAN DER KLEI en J.B. UBINK: Het ruischende woud, leesboek voor de lagere school, met teekeningen van ISINGS; 7e deeltje, 138 blz.; 8e deeltje, 144 blz.; ieder *f* 0.80.

Van den Standaardboekhandel, Brussel en Antwerpen:

ERNEST CLAES: De Geschiedenis van Black, 171 blz., met teekeningen van FRED BOGAERTS; 18.- fr.

Aangenaam vertelde gebeurtenissen uit het bestaan van een hond, die eerst in een dorp woont en daarna in de stad een benijdenswaard leventje leidt.

Van de N.V. Van Gorcum en C^{o}, Assen:

Dr. E. VAN RAALTE: Ontwapening is geboden! 20 blz.; *f* 0.75.

N^{r} 6 van de reeks Vragen van Nu. Beteekenis en taak van de ontwapeningsconferentie. Redenen die voor een ontwapeningsovereenkomst pleiten en voornaamste bepalingen van het ontwerp-verdrag. Overwegingen over het denkbeeld van een internationale politiemacht.

R. OOSTRA: Het bijbelsche Land, 1° een atlasje; 2° een werkboekje: het Oude Testament; elk 8 blz.; *f* 0.30.

A.M.V.D. LAAR KRAFFT en L.V.D. LAAR KRAFFT-WIJNAENDTS VAN RESANDT: Christus is opghestanden; 16 blz.; 65 cents.

13 oud-Hollandsche Paaschliederen, waaronder 6 van Revius. Begin van een uitgebreider verzameling, die eerlang verschijnen zal.

H.G. CANNEGIETER: Midwintersproken, met bandontwerp van WOBBE ALKEMA; 77 blz.; *f* 1.40.

HEINRICH FEDERER, vertaald door J.M. ROELOFSEN: De gehoornde Reisgezel en Van de Liefde; 32 blz.; *f* 0.15.

N^{r} 1 van Van Gorcum's Volksboekerij. Er wordt een jaarserie van 6 nummers aangekondigd, à *f* 0.75, met werk van Fannie Hurst, Halbe, Pirandello, Toergenjew en Bennett.

Van P. Noordhoff, Groningen:

Mr. R. HOUWINK: Inleiding tot de hedendaagsche Nederlandsche Letterkunde; 67 blz., met 42 portretten; *f* 1.20; geb. *f* 1.50.

Keurig gedrukt beknopt overzicht voor studeerenden.

Bespreekt, voor Noord-Nederland, de dichters van Tachtig, Negentig, Op zich zelf staande figuren, Jongeren, Jongsten, Onafhankelijken, verder katholieke, protestantsche, socialistische dichters enz., in dezelfde orde ook de prozaschrijvers, waarbij nog koloniale letterkunde komt, essay, critiek en dramatiek.

Voor België worden vermeld: Gezelle, Rodenbach, de Mont, Buysse, Streuvels, de Bom, Baekelmans, Verschoren, Toussaint van Boelare, Sabbe, Vermeylen, Teirlinck, Van Langendonck, Van de Woestijne, Van den Oever, de Clercq, Van Nylen, Van Hecke, Van Cauwelaert, Elschot, Kenis, Thiry, Timmermans, Claes, Moens, Mussche, Van Ostayen, Gysen, Van de Voorde, Minne en de mannen van 't Fonteintje, Nahon, Walschap, Roelants en Zielens.

Er is een register met namen van schrijvers en titels van karakteristieke werken.

De schrijver wenschte slechts ‘figuren, welke op de een of andere wijze representatief moeten worden geacht voor het ontwikkelingsgeheel onzer letteren.’ Zijn handleiding kan veel nut stichten.

Van Georg Westermann, Brunswijk:

Dia, driemaandelijksch tijdschrift, een ‘Orbis pictus’ voor de vrienden van het lichtbeeld in het onderwijs; 1^{e} jaar, n^{r} 4; afzonderlijk 6.50 R.-M.; per jaargang 22 R.-M.

Zie, voor waardeerende beoordeeling, Vlaamschen Gids, blz. 236 van den loopenden jaargang.

Dit n^{r} 4 bevat 40 diapositieven, waaronder 32 gekleurde: gift- en heilplanten, Duitsche burchten, Duitsche heldensagen, een sprookje van Grimm, portretten van Goethe en zichten die op den dichter betrekking hebben, enz.

Ons Land en de Vrede[1]
De Roeping van het Liberaal VI. Verbond

Het Belang van onze binnenlandsche Politiek

Indien ik op deze vergadering van het Liberaal Vlaamsch Verbond een zoo veel omvattend onderwerp als 'Ons Land en de Vrede' gekozen heb, dan is het in de eerste plaats, opdat het mij toegelaten zou zijn hier onder de medestanders van het Verbond naar geweten en in volle vrijheid te spreken over de vraagstukken van onze hedendaagsche politiek, die de toekomst van land en volk bepalen.

Wij zijn nog steeds in de na-oorlogsche periode van geestesverwarring, waarbij de moeilijkheden gekomen zijn van een geweldige financieele en ekonomische krisis.

Wij hier in België, hoe belangrijk de beteekenis van ons land wegens zijn aardrijkskundige ligging ook zij, zullen de toekomst van Europa en van de wereld, waarvoor zulke groote problemen oprijzen, niet kunnen beïnvloeden, maar hoe klein ons land ook zij, toch is het onze plicht het mogelijke te betrachten, opdat wij niet zouden bijdragen tot den aangroei van de verwarring of de verscherping van de Europeesche tegenstrijdigheden.

Daarom ook heeft het Liberaal Vlaamsch Verbond een zoo bestendige roeping, die verheven is boven de schommelingen van een voorbijgaande en kleinzielige politiek.

Als voortzetters van de Vlaamschgezinde overlevering, die leiders heeft gekend als Vuylsteke, Mac Leod en Max Rooses, hebben wij tot hoofddoel ons Vlaamsche volk aan zijn volle recht te helpen en de onbelemmerde ontwikkeling van zijn aangeboren gaven te verzekeren.

(1) Rede, uitgesproken op de jongste algemeene vergadering van het Liberaal Vlaamsch Verbond, te Brussel.

Wanneer wij goede verhoudingen helpen tot stand komen in het land, dan dienen wij zijn moreele gaafheid, en bij weerslag den vrede, omdat wij in een algemeen West-Europeesch belang moeten verhinderen dat vreemden zich met onze aangelegenheden inlaten.

Nooit kon de Vlaamsche beweging met haar hoog kultureel doel als politiek op haar smalst beschouwd worden. Daarom ook, omdat wij de gewone politieke knepen als een aanleiding tot de verlaging ‘van het geestespeil beschouwen, hebben wij als liberale Vlaamschgezinden meer dan ooit tot plicht den voet dwars te zetten aan de drijverijen van de frontpartij, vooral waar deze slechts heil wil zoeken in de opwekking van de laagste nationalistische dweepzucht en in de avonturen, welke de uiteenbrokkeling van ons land noodzakelijk meebrengen moet.

Federalisme en Separatisme

In de Kamer hebben de meeste gekozenen van de frontpartij niet eens gestemd voor de vervlaamsching van de Gentsche hoogeschool; zij zouden er ook niet voor gestemd hebben, al had men hun die hoogeschool gebracht op een gouden schaal. En zij zullen steeds wel een voorwendsel vinden om voor geen enkelen wettelijken maatregel te stemmen, die de Vlamingen in België aan hun recht helpen kan.

Waarom? Omdat in hun politiek belang de wonde moet blijven bloeden; omdat zij niet willen dat de Vlamingen in België tot hun recht komen en zij de doolwegen opwillen van het separatisme, het Groot-Neerlandisme en andere ‘ismen’, die beantwoorden aan hun jacht naar leuzen en hersenschimmen.

Wel is waar hebben eenige zoogenaamd gematigde nationalisten een federaal statuut ontworpen, waardoor Vlaanderen en Wallonië in schijn zouden vereenigd blijven, onder een zelfde staatshoofd.

Maar wie dat ontwerp van federaal statuut ontleedt, komt tot het besluit dat het nadeelig moet uitvallen voor de Vlamingen, voor het land en voor den vrede in West-Europa.

Voor de Vlamingen, omdat zij in een federatief België, zooals het voorzien is in het statuut van de frontpartij, minder invloed

zouden hebben dan in een land, waarin de Vlamingen, zonder dat er scheiding kome, hun volledige kultureele autonomie kunnen bereiken. Brussel zou in een federatief België, of wel onderworpen worden aan een bijzonder regime, dat de vrije teugels zou vieren aan de ontvlaamschingspolitiek, of wel de inzet worden van eeuwigdurende twisten tusschen Vlamingen en Walen.

Overigens zou de federale staat België, met zijn twee parlementen, feitelijk niet eens kunnen geregeerd worden, vermits zoowel aan de afgevaardigden van Vlaanderen als van Wallonië, in den centralen raad, een veto-recht wordt toegekend, waarvan de uitoefening noodzakelijk moet meebrengen, dat er op allerlei gebied ten slotte niets gebeuren kan. Gelijkaardige toestanden hebben bestaan in Polen en hadden tot gevolg dat dit land verdeeld geraakte tusschen Pruisen, Oostenrijk en Rusland.

Indien wij in onze gewesten geen vooroorlogsche Poolsche toestanden willen, dan moeten wij op onze hoede blijven voor een separatistische politiek, die het Vlaamsche volk zelf slechts ten verderve leiden kan. Wij zeggen 'het Vlaamsche volk zelf', want beeldt men zich in, dat indien onze gewesten moesten ontwricht geraken, de groote mogendheden zoo iets zouden laten gebeuren zonder dat zij in hun eigen belang een woord meespreken?

Men herinnert zich, hoe op den vooravond van den oorlog van 1870 de besprekingen tusschen Bismarck en den Franschen gezant Benedetti ook over een mogelijke verdeeling van België liepen. Indien het Fransche Keizerrijk in 1870 de overwinning had behaald, het ware wellicht voor ons land de annexatie of de verdeeling geweest, want groote heeren weten het dikwijls tot een akkoord te brengen op den rug van de kleinen. Aldus zou ook in den wereldoorlog de onafhankelijkheid van ons land zijn teloor gegaan, indien het Duitsche imperialisme het had moeten winnen.

Op grond van zijn eigen belang heeft vooral Engeland zich door de eeuwen heen een voorstander betoond van onze onafhankelijkheid, en men mag getuigen, dat de breedziende politiek van Jacob Van Artevelde nog niet heeft uitgediend. In onze Belgische geschiedenisboeken noemt men hem den wijzen man, en men kan vaststellen, dat onze nationale belangen, zooals ze volkomen vereenigbaar zijn met onze Vlaamsche belangen, steeds in het gedrang gekomen zijn, wanneer van de zelfstandigheidspolitiek

van een Van Artevelde werd afgeweken. Zooals hij gebeeldhouwd staat op de Vrijdagmarkt te Gent, wijst zijn gebiedend gebaar ons ook naar de toekomst.

Wij willen geen België, dat in de afhankelijkheid geraakt van welke groote mogendheid ook, en wij blijven overtuigd dat het nog steeds mogelijk blijft een zelfstandige evenwichtspolitiek te voeren, waarbij ook de Vlamingen baat vinden.

Maar wat zouden wij worden bij een Fransch-Duitsch akkoord, waardoor het pan-germanisme zijn vangarmen zou uitstrekken over de lage landen aan zee, terwijl Wallonië bij Frankrijk zou komen?

Onze taal, ons zelfstandig leven, onze kunst, zooals zij spreekt door de eeuwen heen, in al de musea van Europa, ons eigen wezen zouden in het gedrang komen, indien het ons niet langer gegund werd ons te ontplooien door eigen middelen, naar eigen ziel, eigen aanleg en aard.

Wij zijn het dus aan ons zelf en aan den vrede verschuldigd, even beslist in te gaan tegen de drijverijen van de Vlaamsche nationalistische extremisten als tegen de drogredenen van het franskiljonisme. Overigens, in gansch Europa is het nationalisme, zooals het maar al te dikwijls tot uiting komt, een geesteskwaal, die aanverwant is met het militarisme in de slechtste beteekenis van het woord. Reeds heeft men te Antwerpen kunnen vaststellen, hoe de verschillende richtingen van het Vlaamsche nationalisme op Hitleriaansche wijze slaags zijn geweest. Het zou in Vlaanderen een prachtig schouwtooneel worden, indien men de Vlaamsche kwestie door middel van knuppels wou oplossen.

Wij hebben dergelijke beweegredenen niet noodig: wij hebben voor ons de rechten van ons volk, de overtuiging van onze jeugd en de onbuigzaamheid van onzen wil.

Trouwens is het soms veel gemakkelijker in gesloten vergaderingen veel drukte te verkoopen over extremistische leuzen, dan op de wegen van het dagelijksche leven de hinderpalen weg te werken, waardoor onze opgang naar een hooger leven nog kan belemmerd worden.

Lastig, maar nuttig Werk

Wij, Vlaamschgezinde liberalen, mogen getuigen dat ons werk stellig niet het gemakkelijkste is, maar hoe zwaarder de inspanning, hoe schooner de taak.

Men herinnere zich, hoe het na 1918, ook aan liberale zijde, in verband met de taalkwestie gelegen was.

Sommigen hadden de even bespottelijke als kleinzielige berekening gemaakt, dat wegens den Duitschen inval en het aktivisme, de ontvlaamschingspolitiek als een onweerstaanbare pletmolen over den Vlaamschen geest had kunnen gaan.

Wij, liberale Vlamingen, hebben wellicht meer dan wie ook, daadwerkelijk aan die bekrompen politiek den voet dwars gezet, en wij mogen verklaren, dat sedert 1918 geen enkele maatregel is tot stand gekomen, waardoor de Vlamingen op taalgebied meer en meer de volledige gelijkheid benaderen, of de liberale Vlamingen hebben er hun aandeel aan gehad. Wij weten dat het een ondankbare taak was en dat de liberale Vlaamsche strekking niet talrijk genoeg vertegenwoordigd is in het parlement, maar het komt ons voor, dat de bereikte uitslagen van dien aard zijn, dat wij niet moeten versagen.

De Vlaamsche Vooruitgang

Op hoogeschoolgebied hebben de Vlamingen bekomen wat zij steeds hebben gevraagd: de vervlaamsching van de Gentsche hoogeschool. Had men in 1920 de gedeeltelijke vervlaamsching niet aanvaard, dan ware er wellicht een nieuwe Vlaamsche hoogeschool opgericht geworden te Antwerpen, of ware Gent verdubbeld geworden, met het gevolg dat wij voor Vlaanderen een hooger onderwijs zouden gehad hebben, dat slechts ten deele aan zijn maatschappelijke zending beantwoordt.

Ook de bestuurlijke taalwet heeft het vervlaamschingsproces van de openbare besturen praktisch ingezet, en in het parlement bestaat er een meerderheid om deze wet derwijze uit te breiden, dat de Vlamingen na afzienbaren tijd volledige voldoening zullen bekomen.

Op legergebied weerklinken thans voor het eerst sedert 1830

de Vlaamsche bevelen, en wij gaan onvermijdbaar naar een indeeling in Vlaamsche en Waalsche divisies, derwijze dat de Vlamingen in ons nationaal leger volkomen zullen behandeld worden zooals het door de waardigheid van een vrij volk gevergd wordt.

Op elk gebied groeit het Vlaamsche volksleven onweerstaanbaar; onze taal herovert meer en meer haar rechten op handels- en nijverheidsgebied; het komt er slechts op aan, dat onze jeugd zich opwerke tot het besef van haar taak en zich bekwame om al de betrekkingen waar te nemen, waardoor zij haar kennis moet ten dienste stellen van het volk in de praktische taak van het dagelijksche leven.

Wij, Vlamingen, vermogen in België alles, op voorwaarde dat wij het goed doen.

De Hoofdstad

Voor den opgang van het Vlaamsche volk valt er dan ook niet te vreezen. Dat zegt u een geboren Vlaamsche Brusselaar, die inziet hoe de hoofdstad in dezen nieuwen tijd te midden van de verruiming der Vlaamsche mogelijkheden nog steeds te kort komt aan haar plichten, niet alleen op onderwijsgebied ten aanzien van de Vlaamschsprekende bevolking van Brussel zelf, maar ook in verband met haar rol als hoofdstad van een tweetalig land.

Over het onderwijs te Brussel zal ik geen woorden verliezen. Aan de vruchten kent men immers den boom. Doorgaans is men noch het Fransch noch het Vlaamsch behoorlijk machtig, wanneer men uit de Brusselsche scholen komt, met het gevolg dat wanneer, voor welke betrekking ook, een praktische kennis van de twee landstalen wordt gevergd, de Brusselaars daarvoor niet eens kunnen in aanmerking komen.

Er zijn te Brussel zelf 70.000 inwoners, die nog volgens de laatste volkstelling verklaard hebben alleen of het meest Vlaamsch te spreken. Welnu, er bestaan geen Vlaamsche klassen, en van den kindertuin af is het onderwijs er nog steeds feitelijk opgericht om Vlaamschsprekende kinderen te ontvlaamschen en Beulemansen te kweeken.

En dan is men verbaasd, dat wij voor het Brusselsche taal-

regime niet in bewondering opgaan! Dan komt men vooral uit den schoot van die kringen, die te Brussel zelf in gebreke blijven, verklaren, dat men nu aan de Vlamingen genoeg toegevingen heeft gedaan! Wat ons betreft, hoe lief de eendracht ons ook zij, wij kunnen onmogelijk toegevingen doen aan dwaasheid en bekrompenheid.

Daarom bezweren wij in een hooger landsbelang alle liberale Vlamingen, de stem te verheffen, ook in den schoot van den Liberalen Landsraad en overal waar zij er de gelegenheid toe hebben, om de laatste Mohikanen van het liberaal franskiljonisme tot betere gevoelens te brengen.

Averechtsche Uitslagen

Wat bereiken zij immers? In de Vlaamsche gewesten brengen zij het liberalisme in opspraak, met het gevolg, dat er heel wat kiezers zijn, die voor de socialisten, de fronters of de katholieken stemmen. In Wallonië helpen zij afkeer ontstaan voor de taal en de rechten van de Vlamingen. In Brussel zelf verkoopen zij wat drukte, zonder te beseffen, dat indien hun politiek van onbegrip had moeten zegevieren, zij voor hun eigen stad een toekomst zouden voorbereid hebben zooals die van Weenen, die thans verschrompeld is tot de hoofdstad van een der kleinste en armzaligste landen van de wereld.

In elk geval zou het er moeten mee uit zijn, dat de zaken het uitzicht krijgen, terwijl de werkelijkheid anders is, als zouden ‘de’ liberalen de partij zijn, die de volledige genoegdoening aan de Vlamingen nog steeds belemmeren wil.

In het verleden hebben de liberale Vlaamschgezinden, meer dan wie ook, tot de ontvoogding van het Vlaamsche volk bijgedragen. Wij, liberale Vlamingen van het huidige geslacht, wij hebben er genoeg van, zoogenaamd op grond van het liberalisme zelf, drogredenen te hooren verkondigen ten bate van een versleten politiek, in wier schaduw ons streven slechts verdorren kan. Wij zeggen dat die gedragingen alleen averechtsche uitslagen bewerken; zij kunnen aan het liberalisme geen enkel voordeel bijbrengen en zijn slechts een premie voor het separatisme en de ontwrichting van het land.

De Taalkwestie op Onderwijsgebied

Ook vertrouwen wij, dat er geen nieuwe moeilijkheden zullen ontstaan in verband met de ontworpen talenregeling in het lager en het middelbaar onderwijs, zooals de hoofdafdeeling van de Kamer deze kwestie in voorstellen heeft uitgewerkt, die afwijken van den tekst, aangenomen door den Senaat.

Staatsminister Masson, de breedziende Waalsche staatsman, heeft immers aangetoond, dat er tegen de voorgenomen regeling geen ernstige bezwaren kunnen ingebracht worden. De grondbeginselen komen op het volgende neer: ten eerste, volkomen gelijkheid in de behandeling van de Vlaamsche en Waalsche landstreek; ten tweede, de taal van de streek is onderwijstaal; ten derde, in de twee streken blijft de mogelijkheid open om aan de kinderen, waarvan de moedertaal of de gebruikelijke taal die van de streek niet is, een onderwijs te bezorgen dat aangepast is bij hun toestand.

In zekere liberale kringen wordt beweerd, dat de openbare machten of de schoolbesturen zouden moeten verplicht worden een leergang van de tweede taal in te richten, wanneer een zeker aantal ouders het vragen.

Thans, volgens den nieuwen tekst, bestaat daarvoor alleen de mogelijkheid, zonder verplichting, maar iedereen weet, dat de tweede taal in de meeste scholen van het Vlaamsche land aangeleerd wordt. Indien de verplichting weggevallen is, dan is zulks hoofdzakelijk te wijten aan zekere Waalsche liberalen.

In elk geval beeldt men zich niet in dat het een politiek is vereenigbaar met het behoud van de staatkundige eenheid van het land, thans nog op taalgebied een ander regime te willen invoeren in Vlaanderen dan in Wallonië.

Wat het middelbaar onderwijs betreft, zou, volgens den tekst, aangenomen door de hoofdafdeeling van de Kamer, de studie van de tweede taal in gansch het land verplicht zijn. Zooals men weet, rijzen zelfs daartegen bezwaren op van Waalsche zijde. Deze Walen willen namelijk van de verplichting niet hooren en verklaren dat zij des te bereidwilliger zullen zijn om de taal van de Vlamingen in hun middelbare scholen te laten aanleeren, naarmate er van geen dwang spraak is.

Staatsminister Masson begroet insgelijks den opgang van het Vlaamsche volksleven op handels- en nijverheidsgebied. Hij besluit dat de Nederlandsche taal daardoor ook aan Waalsche zijde meer gezag zal genieten.

Wij moeten aan deze grootmoedigheid van den Waalschen staatsman hulde brengen, en haar beantwoorden door de plechtige verbintenis dat, indien de Vlamingen steeds als leus hebben gehad: in Vlaanderen Vlaamsch, zij er niet aan denken hun Waalsche landgenooten door een hinderlijke tweetaligheid lastig te vallen.

De verstandhouding tusschen Walen en Vlamingen is een nationaal en tevens een West-Europeesch belang. Alleen zij, die de Vlamingen in België nog willen kort houden, kunnen het nationaal huishouden verstoren en het krediet van ons land in den vreemde ondermijnen.

De Toekomst

Wanneer het liberalisme rekening weet te houden met de gevoelens van het Vlaamsche volk, dan werkt het voor zijn eigen toekomst en de verstandhouding in het land.

Zijn onze Vlaamsche menschen in hun overgroote meerderheid marxistisch, dweepzuchtig klerikaal, frontistisch gezind?

Wat ons betreft, wij betwijfelen dat.

De socialistische partij is vooral in onze Vlaamsche gewesten betrekkelijk gematigd gebleven; zij heeft koöperatieven; zij bereddert fabrieken en banken. Wie het jaarverslag leest van de Belgische Bank van den Arbeid, zal daarin maar weinig onderscheid vinden met het verslag van een andere bankinstelling.

Vooraanstaande theoretici van de socialistische evolutie, zooals Hendrik De Man, hebben gewezen op de tekortkomingen van het marxisme.

Overigens is het experiment, dat in Sovjet-Rusland met zijn schrikbewind gebeurt, weinig van aard om aan het marxisme in onze gewesten een nieuwen glans bij te zetten.

Sovjet-Rusland werkt met kredieten van vreemde financiers en heeft een stelsel van het meest volslagen staatskapitalisme uitgedacht, om een nog grootere mislukking van de oorspronkelijke

Lenin-theorieën te voorkomen. Het willooze volk, dat zich onder het tsaristische regime alles liet welgevallen, is thans onderworpen aan een nieuwe diktatuur, doordrongen van Oostersche denkbeelden, die onvereenigbaar zijn met onze begrippen van West-Europeesche demokratie.

In geen enkel opzicht kan het Sovjetstelsel dan ook ingeroepen worden als een bewijs dat onze maatschappij dien weg opmoet om het heil van de gemeenschap te verzekeren.

De ekonomische krisis moge de misnoegdheid in de hand werken; daartegenover staat dat de maatschappelijke wetten, waaraan het vooruitstrevend liberalisme steeds meegewerkt heeft, ook in de krisistijden de nooden lenigen op een breed-menschelijke en hartverheffende wijze.

Vroeger zijn er insgelijks tijden van groote werkloosheid geweest, en van ontzettende ellende en hongersnood. Er bestond echter toen geen werkloozensteun, en er werden zelfs geen statistieken opgemaakt betreffende de werkloozen.

Hoe treurig de gevolgen van de krisis ook mogen zijn, zij is insgelijks een aanleiding geworden tot de beoefening van een diep-menschelijke en oprecht liberale solidariteit, die aantoont, dat men ook zonder revolutie in de demokratische landen de maatschappelijke nooden lenigen kan.

Neen, wij hebben geen marxisme of bolsjevisme noodig om te weten wat ons te doen staat in het belang van den maatschappelijken vrede. Maar wat wij vooral weten is, dat het behoud van onze muntwaarde steeds dient beschouwd als een hoeksteen van ons maatschappelijk gebouw. Wat wij weten is, dat indien er thans op de regeering invloeden zouden werken, die te groote uitgaven meebrengen en aldus de begrootingen te veel bezwaren, de voortzetting van het maatschappelijk werk zelf daardoor slechts kan bedreigd geraken.

De Regeeringskwestie.

Zooals men weet, hebben de socialisten verklaard, dat zij van een regeering slechts kunnen deel uitmaken na nieuwe verkiezingen. Er ware geen grootere dwaasheid denkbaar dan thans in dit tijdperk van ekonomische en financieele moeilijkheden, en terwijl verschillende taalvraagstukken naar een oplossing wachten, tot verkiezingen over te gaan.

In welke atmosfeer zouden die verkiezingen immers plaats hebben? Terwijl wij vertrouwen noodig hebben, opdat het land de financieele krisis te boven kome, zou dat vertrouwen bij het uitschrijven van verkiezingen een geduchten deuk krijgen, vermits men niet eens weet hoe de regeering van morgen zou kunnen samengesteld worden en het financieel herstel zou opvatten; langs een andere zijde heeft de wetgeving op onderwijs- en bestuurlijk gebied in verband met de taalkwestie nog geen definitieve oplossingen vastgelegd, en bestaat er mogelijkheid de zaken in het Vlaamsche land voor te stellen, als zouden vooral van liberale zijde struikelsteenen zijn opgeworpen.

Of wil men dan soms in het parlement een overwegend katholieke meerderheid met frontistischen steun?

In het licht van deze vraag zeggen wij ook vrank en vrij onze meening over de kwestie van de toelagen aan het lager vrij onderwijs. Zij, die voorstellen dat deze toelagen afgeschaft worden, spelen in de kaart van een wederoplaaiende dweepzucht en kunnen ons toestanden helpen voorbereiden zooals men die gekend heeft in 1884.

Frontisten zouden er natuurlijk gebruik van maken om het godsdienstige fanatisme te vermengen met een romantisch taalmysticisme.

Geen enkele politiek ware meer geschikt om het separatisme tusschen Vlaanderen en Wallonië te doen toenemen dan nieuwe moeilijkheden in verband met de schoolkwestie, die kunnen voor gevolg hebben, dat het liberalisme uit Vlaanderen wordt weggejaagd en de katholieken, met den stillen steun van de frontpartij, de volstrekte meerderheid bekomen in het parlement.

De Vrede in het Land

Wij bedanken er voor, in het belang van den vrede in het land, aan een dergelijke politieke waaghalzerij mee te doen.

Er bestaan andere positieve, opbouwende middelen om het openbaar onderwijs te dienen, te verstevigen en uit te breiden.

De eerste hefboom voor den invloed op de massa in Vlaanderen blijft echter de noodige wisselwerking tusschen de meer ontwikkelden en het volk door middel van de taal.

Zoo kan men getuigen, dat de afzijdigheid, die in sommige liberale kringen tegenover de Vlaamsche beweging nog bestaat, de meest rechtstreeksche aanmoediging is van het frontistisch fanatisme.

Wanneer nu die afzijdigheid nog bovendien zou gepaard gaan met een strijd, die de politiek in godsdienstig opzicht verscherpt, dan kunnen de gevolgen niet anders dan nadeelig uitvallen voor een partij, die zoowel in haar eigen als in het algemeen belang de verdraagzaamheid beoefenen moet.

Men weze toch overtuigd, dat ook bij de verkiezingen heel wat menschen die een godsdienst belijden, voor de liberale kandidaten stemmen. Het is dan ook volkomen verkeerd de liberale partij te laten doorgaan als een anti-godsdienstige partij.

Overigens, wanneer de liberalen zich geschiedkundig op de geuzen beroepen, dan mag wel getuigd worden, dat er daar een verleden van vroomheid ligt, dat men niet wegcijferen kan door eenige leuzen.

Ons volk is thans, zooals het zich in wel en wee geschiedkundig ontwikkeld heeft. Wij moeten op onze hoede blijven tegen elke import-politiek. Wij moeten aansluiten bij de volksziel, en den polsslag van het volksleven in het liberale partijleven doen kloppen.

Op grond van al deze overwegingen, weigeren wij dan ook beslist in de kaart te spelen van diegenen, die in de politiek een dweepzucht zouden doen opflakkeren, die ondienstig is voor het behoud van den moreelen en maatschappelijken vrede in het land.

De internationale Verhoudingen

En zoo loopt dan toch door deze toespraak het thema, dat aan de betiteling van mijn spreekbeurt beantwoordt: Ons land en de vrede.

Bij de verkiezingen in een klein Zwitsersch kanton, lazen wij in het plaatselijk blad, dat het niet alleen ging om hec kanton van Zwitserland, maar ook om internationale verhoudingen. De schrijver van bedoeld stuk zag namelijk in de binnenlandsche politiek van een land als Zwitserland, dat ook drie taalgroepen omvat, den weerslag, welken deze politiek kan hebben op de internationale verhoudingen, indien in het kleine Zwitserland de tegenstellingen moesten verscherpen, derwijze dat een buitenlandsche inmenging als het ware zou aangemoedigd worden.

Zooals Zwitserland, beantwoordt ook België aan een internationale roeping, op voorwaarde dat wij zelf die roeping indachtig zijn.

Het is echter niet omdat België voorstander zou zijn van het verplichte scheidsgerecht en de beperking van bewapening, dat daardoor heel de beschaafde wereld zich in dat teeken ontwikkelen zal. ‘Maar onbetwistbaar ook is aan de kleine landen de rol toebedeeld, om op het ruime gebied van de vredespolitiek, die voor alle naties nieuwe tijden moet inluiden, een waardige en nuttige rol te vervullen.

Het recht om tot die taak bij te dragen heeft België bekomen bij den Duitschen inval in 1914, die in strijd met het volkenrecht gebeurde en toen er nog als een middeleeuwsche anarchie onder de staten heerschte.

Wij moeten dus een pacifistische politiek voeren; wat geenszins beteekent, dat België eenzijdig ontwapenen moet, en geen aandacht te schenken heeft aan de internationale verwikkelingen, die nog steeds mogelijk zijn.

Pacifisme moet inderdaad beteekenen den opbouw van het nieuwe volkenrecht, en hier sluiten wij nogmaals aan bij de liberale traditie op haar best. Overmoed ware hier gewaagd, maar kleinmoedigheid kan de menschheid geen stap verder brengen naar het tijdperk van den gewaarborgden vrede.

Daarom is het de plicht van de kleine landen, buiten de

schaduw van alle groote mogendheden, te zoeken naar wat de naties nader tot elkaar kan brengen op den bodem van het vrije ruilverkeer en van het wederkeerige vertrouwen. In dien zin zou een uitdieping en een verruiming van de Oslo-overeenkomst veel vermogen.

De kleine landen zijn immers als het zout van de volkerengemeenschap, en wij, Vlamingen, wanneer wij trouw blijven aan het land en aan ons zelf, vervullen een dubbelen plicht, waarvan de nakoming beantwoordt aan de vereischten van ons bestaan. Wij hebben hier inderdaad geen vreemde verwachtingen aan te moedigen, die er slechts zouden op gericht zijn hun voordeel te doen uit onzen eigen ondergang.

In België kunnen wij tot ons volle recht komen, en door België moeten wij ook, naarmate van onze krachten, de betere verhoudingen onder de naties dienen.

J. HOSTE Jr.

Pietje Vuurmans

I.

Alle werkdagen, 's morgens rond zeven uur, komt Pietje Vuurmans, op zijn duizend gemakken, den Zandberg afgezakt. Bij schoon weder zet hij zich schrijlings op één der stijlkens, die, als vier kabouterkens, de groote pomp omgorden.

Vandaag is hij nog iets vroeger dan gewoonlijk op post: de blauwe wolkjes van zijn ‘appelterre’ vermengen zich met de gebalsemde meilucht en kronkelen langs de arduinzuil op, naar den leelijken arend, die daar tronend, van uit zijn hoogte de menschen aangrijnst.

Maar Pietje grijnst niet: zijne leutige oogjes blinken gelijk de dauwperels aan de grashalmen, tusschen de grijsblauwe kalseide opgeschoten. Aan den overkant, in de gewelfde poort van de afspanning ‘den zilveren Sleutel’, verschijnt de meid, belast en beladen met eene groote kuip; ze draagt die op de heup en loopt er scheef van als eene krab.

Nog is zij op het pompplankier niet, of Pietje is al opgestaan; heel gedienstig vraagt hij:

- Wil 'k een handje toesteken, Mam'zeelken?’

Een bevallige glimlach is het loonend antwoord en met ééne hand tilt hij de tob op den waterbak.

Terwijl het blozend blondinneken haar katoenen bloesje in haar rokje schikt en haar rosé vingertjes met gouden krullekens spelen, trekt de dienstvaardige jongen den kouden pomparm, met hooge gebaren, op en neder, dat het water, spetterspattend in en over de kuip, met één zilveren geut uit de wijd-gapende toot stroomt.

Tersluiks heeft zijn blik het mollig meisje opgenomen en voelt hij gelijk een krieuwelingsken in zijn binnenste. Het jonksken in katoenen kleed, dat de behaaglijkheid van haar lichaamsvorm zoo goed doet uitkomen, vindt hij danig schoon.

- ‘Een' fraaie blomme’ - peinst hij, haar bewonderend.

- ‘'t Zal warme worden vandaag, geloof ik’ - zegt ze, met een stemmeken zoo zilver als het watergestroel.

- ‘Ja’ t' - antwoordt hij - ‘toch voor wie aan de waschkuip moet staan.’

- ‘En voor u niet zeker, in die smidse!’ - merkt zij vlug daarop aan.

De zwarte kijkers van Pietje ankeren zich eens goed in de vergeet-mij-niet-oogjes, die niet wimperen; en, al duurt hij niet lang, toch schijnt die blik eindeloos!

De kuip is vol. Nu kruist de smidsgast de armen over de breede borst; zijn schalksche blikken loeren van onder de klepmuts.

- ‘Maar, schoon kind’ - vraagt hij - ‘hoe zult ge nu met die volle kuip thuis geraken?’

Zij schiet in een rinkelenden lach, die de dubbele rij van haar perelmoeren bijterkens ontbloot.

- ‘Och!’ - jokt zij - ‘daar zal wel iemand compassie met mij hebben...’

- ‘Als 't alzoo is, mijn boterspekje! laat ze dan maar komen!’ - juicht Pietje.

Ze grijpen, links en rechts, een oor vast en ‘hoep, en ze gaat’ lolt de smidsknecht, die de gevulde kuip tot op de koer van de afspanning helpt dragen...

Wanneer hij, stralend van welgezindheid, over de plaats naar de smidse terugkomt, begint de beiaard juist te zingen van: ‘Ik heb een lieveken uitverkoren...’

Hoe komt het nu dat het hart van Pietje plotseling zoo zwaar weegt als die boordevolle kuip?

II.

Hij is de luiken van het smidskelderken aan 't openen. Op den dorpel van de afspanning staat iemand die, herhaaldelijk, allervriendelijkst naar hem knikt. Hij weet niet waar hij het heeft van wonne: met twee handen te gelijk zwaait hij groet op groet naar 't lachend blondinneken.

Op de eerste verdieping trekt Madame uit ‘den zilveren

Sleutel' een venster open. Gelijk eene onverwachte regenbui valt het op het dienstmeisje:

- 'Maar, Cécile! zult ge bijkans gaan beginnen, ja?'

Daarop vliegt het raam dicht en Pietje bemerkt hoe Cecilia - thans weet hij haar naam - al drupneuzend naar binnen trekt. Maar zie, daar wendt zij zich nog eens om; zij ook zwaait nu een handje naar hem.

't Maakt den smidsgast zoo opgetogen, dat de lust hem bekruipt om nu duchtig aan den arbeid te gaan. Haastig steekt hij het smidsvuur aan, legt het spoedigste werk bij de hand en, den blaasbalg trekkend, is het hem of Cecilia nog naast zijne zijde staat, zooals aan de pomp: hij ziet haar blauwe oogen, haar jolig neusje, de lachputjes in haar frissche wangen - alles is hem bijgebleven!

Dan haalt hij, met kloeke basstem, op van:

'Een smidje in zijn smidse,
die zong den ganschen dag'

dat het galmt over den Zandberg, tot op de koer van de afspanning misschien, tot in het hartje van Ceciliaatje...

In zijn linkerknuist houdt Piet de nijptang gekneld, waarin het te smelten ijzer gloeit. Met de rechterhand zwaait hij den bonkenden hamer op ijzer en aambeeld, dat sterren met steerten in het ronde spatten...

Onopgemerkt is baas Vleurynck naar binnen geslopen. Hij houdt zich muisstil, tot wanneer de zingende knecht, zich omdraaiend om een ander tuig te langen, hem ziet:

- 'Ah! dag baas!' - groet Piet - ''k en had u niet gehoord.'

- 'Dag, Piet... Maar zeg eens, wat is er zoo te doen vandaag dat de vogels zoo ferm schuifelen?' - vraagt hij, zijn knecht oolijk bekijkend.

- ''t Is meê 't goê-weer, baas!' - lacht Piet.

- 'Als de vogels zoo vroeg schuifelen, worden ze dan niet van de kat gepakt, Piet?'

- 'O, baas, ik ben daar niet verlegen van!'

- 'Dat wil ik gelooven!... Daarbij, er zijn van die poezelige katjes in wier klauwekens men eens zou willen gevangen zitten, hé, Pierken?'

- ‘Niets zeggen, en alles opkroppen, baas!’ - lolt Pietje ten antwoorde, en hij voort aan 't smeden...

Baas Vleurynck laat hem begaan; maar fijne rimpeltjes spelen rond oogen en mond; hij bromt op iets! Hij wacht tot de knecht aan 't vijlen gaat en komt dan vóór hem staan:

- ‘Pier’ - begint hij - ‘'k heb gisteren avond 'n solo’ slim gespeeld in ‘den zilveren Sleutel’, met Gust en Frans.
- ‘Proficiat, baas.’
- ‘Hoe? Wist gij dat nog niet, dan?’
- ‘Hoe zou ik dat dezen morgen al weten, baas?’
- ‘Misschien peinst ge dat ik een blinde vink ben, Pierken? 'k Heb heel wel gezien hoe overgedienstig gij waart, daar straks, voor Ceciliaatje!’
- ‘Ja-maar, baas, we hebben wij over geen solo-slim gesproken!’
- ‘Natuurlijk! 't Was een solo onder vier oogen, hé, vogel?’
- ‘Al waart ge 't zelf, baas! - Maar, zeg eens, wie speelde met u?’
- ‘'k, Zei het u daar al: Gust en Frans!’
- ‘Gij, Gust en Frans: dat is drie! Wie was de vierde man, baas?’
- ‘Daar was geen... vierde man: Elodie speelde mee als vierde man.’
- ‘Of ik het niet gepeinsd had!’ - jubelt Pierke nu - ‘gij zult nog in 't huwelijksbootje stappen met de bazin uit den “Sleutel”!’
- ‘Dat moogt gij niet gelooven, Piet!.. Een oude ezel struikelt geen tweede maal over denzelfden steen!’
- ‘Met dat gij zoo nog te klagen hebt gehad over uwe vrouw!’ - moet het Pietje toch van 't hart.
- ‘Ik heb nooit geklaagd, jongen! - maar, één ding is zeker: moest Elodie mijne vrouw zijn, ik zou niet moeten boffen!’

III.

- ‘Baasken Vleurynck!’ - roept iemand aan het kelder-trapje.

- ‘Wel, wie er daar is: Ceciliaatje!’ - begroet haar de patroon. - ‘Kom maar eens beneden, kind.’

Pietje's vijl valt stil. Zijne oogen en tanden lachen wit, in zijn neger-zwart aangezicht, naar het fleurig meisje; het is of het smidsvuur in zijn kop brandt!

- ‘Wilt ge zoo een tweeden sleutel maken voor Madam’?’ - vraagt ze, terwijl haar warme blik naar Pietje loert.

Baas Vleurynck, de gekscheerder, is in zijn schik met dat bezoek. Listig oogt hij beurtelings naar het dienstmeisje en naar den knecht, die daar staan te lachen als twee snoezige kinderen.

Hij neemt den sleutel aan, verzet zijne pet eens en dan komt het er uit:

- ‘Ceciliaatje, Pier is toch een gedienstige jongen, niet waar?’

Als eene pioen, zoo bloost ze; maar, handig, wedervoert zij:

- ‘Misschien heeft hij dat van u geleerd, baasken Vleurynck?’

- ‘'k Ben zeker’ - gaat de geestigaard voort, - ‘'k ben zeker dat Pietje die kuip met u, tot in de trouwzaal van 't stadhuis zou willen dragen!’

- ‘En nog verder ook!’ - bekent de smidsgast, heel oprecht.

Daarop knipt Cecilia haar oogjes zalig toe; doch dadelijk zijn ze weer open en Pietje leest er iets in dat hij heel goed verstaat...

- ‘Maar, a propos, Ceciliaatje’ - taalt nu de bejaarde smidsbaas, - ‘wie is die heer, met zijn hoogen hoed op, goê weer of slecht weer, en die mij gisteren avond solo-slim zag spelen?’

- ‘'t Is mijnheer de dokteur van op de Houtleie, baasken Vleurynck’ - legt Cecilia uit - ‘'k weet precies zijn naam niet... maar, wacht eens, ze zeggen dat hij ook in de gazet schrijft...’

- ‘Klasse!’ - roept Piet geestdriftig uit - ‘alzoo komt mijn baas in ‘De Gentenaar’.

- ‘Lach maar! Lach maar!’ - brengt de oude, gewichtig, uit - ‘een solo-slim komt altijd in de gazet!’

- ‘Moest ik van den baas zijn’ - drijft Piet door, zich

naar Cecilia wendend - ‘ik zou een standbeeld vragen, of, ten minste, eene decoratie...’

De zilverlach van Cecilia overrinkelt als beiaardklokjes het brommend gelach van den knecht.

- ‘'k Heb mijn plan, lacherkens!’ - zegt baas Vleurynck - ‘van avond spreek ik dien dokteur-gazetschrijver aan...’

- ‘Baasken Vleurynck, zult ge voor den sleutel zorgen, als 't u belieft?’ - vraagt het dienstmeisje, dat, beangstigd, naar den overkant van den Zandberg kijkt, om te zien of haar Madam' soms niet op den uitkijk staat.

Haar den sleutel toereikend: ‘Geef hem maar aan Pierken, Ceciliaatje: die heeft er een handje van om sleutels te maken... die passen!’ dubbeltaak de grijze lollekensheer, 't verliefd paarken daarop den rug toekeerend.

Cecilia legt den sleutel in Pietje's uitgestoken, groote hand, die rap als een springslot, haar pols omknelt.

- ‘'k Zal u de sleutels van avond bezorgen’ - fluistert hij haar, in 't oor, zijn kop tegen hare krulletjes geaaid, en zoetjes prevelt hij: ‘Ce-ci-li-a...’

Zij knikt, toestemmend, en in haar blik blauwt een zomerhemel van geluk.

- Ceciliaatje, ik ga met u meê’ - waarschuwt haar baas Vleurynck, zich omwendend: - ‘'k heb nog een eitje te pellen met uw Madam’!’

Opzettelijk klimt Cecilia, achter den patroon, het trapken op: zoo kan ze nog eens met Pietje een langen blik van fijne verstandhouding wisselen.

IV.

Nog vóór Cecilia, bij hare meerderjarigheid, het klooster der Grijze Zusters verlaten mocht, had mevrouw Elodie, als verre verwante van het weeskind, het zóó weten te schikken, dat zij deze knappe meid in ‘den zilveren Sleutel’ binnensmokkelde. Het duurde niet lang of Cecilia beredderde daar, tot inwendige voldoening van hare meesteres, geheel het huishouden. Nooit kwam de herbergierster nog beneden, of zij vond alles reeds tot in de puntjes opgekuischt en de koffie van Mevrouw stond klaar!

Nu kon zij, gelijk eene voorname dame, zich laten bedienen voor het ontbijt en hare bevelen, aangaande het te verrichten dagwerk, opgeven.

Al moest de waardin bij zich zelf bekennen dat alles sinds op wieletjes liep, toch liet zij daar niet te veel van blijken. Ze dacht: ‘Wanneer men jonge meisjes beboft, beginnen zij al te klaar te zien!’ - En daarom hield zij Cecilia kort, nooit eene gelegenheid verwaarloozend om de wees wel op het hart te drukken: ‘Dank zij mij, Cécile, hebt gij nu een thuis!’...

Aan weinig vriendelijkheid gewend, gevoelde Cecilia zich dan ook tevreden. Zij wrocht geheel den dag door, lengend naar den avond die het verzet aanbracht van in het ‘café’ te mogen breien en de klanten te bedienen.

Ook hierin had de fijne speurzin van de herbergierster ‘dubbele zes’ geworpen: al waren de ‘habitués’ van den ‘zilveren Sleutel’ allen gezette lieden, toch jokten ze graag eens met die pertige meid, die dan ook een grapje kon verdragen.

Baasje Vleurynck staat bij Cecilia aangeschreven als een eerste kluchtigaard, die aardig kan vertellen - en de menschen aan den praat weet te houden. Weduwnaar, gelijk haar Madame weduwe is, heeft hij den naam ‘er warmpjes in te zitten’. Maar daaraan hecht het meisje geen belang: zij luistert alleenlijk en verkneutert zich aan de koddige spreuken van dien Jan-allemansvriend...

En toch is het de waardin die liefst baas Vleurynck ziet komen!

In haar vijftig jarigen boezem koestert zij tegenover den reeds in de zestig zinkenden smidsbaas een gevoel, dat, al is het juist geen eerste liefdevlam meer, toch nog kan vergeleken aan een stemmig haardvuur, waarbij het knussig is plannen te zitten smeden. En plannen smeden, dat doet mevrouw Elodie al langen tijd!

Sinds Cecilia haar rechterarm is geworden, kan Mevrouw Elodie, meer dan ooit, denken aan wat nog vóór haar deur staat! In de naaste toekomst ziet zij een net huisje, met een spioen boven de deur, en één aan alle de gevelvensters; achter geniepig'-opzij'-geschoven gordijnen, in de voorkamer, pieteco-de-kanarievogel, in een blinkende koperen kooi. En zij ziet ook ‘haar’ rheumatiek

papaatje, verzorgd door... Cecilia, terwijl zij, mevrouw Vleurynck geworden, als rentenierster van belang, de wereld kan laten draaien gelijk zij wil, daar zij haar broodje gebakken weet. Haar oude dag schijnt haar, door deze nieuwe huwelijksmogelijkheid, en het daarop volgend, meer dan waarschijnlijk, zeer vroegtijdig algemeen erfdeel, volkomen verzekerd.

Volkomen verzekerd? - Om haar plan te doen lukken dient met behendigheid te worden gehandeld; doch ze gist wel dat er onfeilbare middelen bestaan om haar droom te verwezenlijken.

Zoodra haar dienstmeisje - dat toch bijna hare dochter, haar aangenomen dochter is - over den muur zou beginnen uitkijken, zal zij daar wijwater tegen kletsen! En wat baas Vleurynck betreft, och! de levensondervinding heeft haar onder andere geleerd dat men de mannen, die snoepers zijn en lekkerbekken, langs den bék moet vangen! Daarom draait zij zelf de keuken en, wanneer haar begeerde 's voormiddags om zijn druppelken komt, dan weet zij hem altijd bij potten en pannen te lokken, om te proeven van soep en van saus...

Maar de smidsbaas is een geslepen vos: sinds lang heeft hij geroken in welk straatje dat vrouwmensch hem zoekt te brengen! 't Is dan ook zijn lang leven die trouwlustige weduwe, die het op zijn duitjes heeft gemunt, op draf te houden. Nu en dan fint hij iets uit om het vuurken op te koteren en vertelt hij nieuwsjes over ‘zijn’ bank en over ‘zijn’ notaris. En daarnaar snuffelt de huwelijksbetrachtende, de kandidaat-rentenierster, mevrouw weduwe Elodie Bruynooghe, gelijk een dikke kattin zou snuffelen naar visch en naar vleesch, die haar neus langs zouden worden geschoven.

V.

- ‘Cécile, waar zijt ge weerom zoolang gebleven?’ - snauwt mevrouw Elodie het in de keuken binnentredend dienstmeisje toe.

- ‘Bij mij!’ - antwoordt baas Vleurynck, die achter haar instapt.

De zure gelaatsuitdrukking van de meesteres bloeit terstond tot een glimlach.

- ‘Dag, Smedje-smeê!’ - verwelkomt *zij* hem, bij zijn toenaam, - ‘Hoe gaat het?’

- ‘Met mij? Gelijk met u, zeker? Altijd 'tzelfde!’ - dubbelzint de fijnaard.

Hij heeft al opgemerkt hoe zijne verschijning de veranderlijke windaanwijzer van haar humeur heeft overgedraaid.

Alsof hij thuis ware, gaat hij zich lekker, naast de stoof, in een leunstoel zetten, en:

- ‘Elodie!’ - roept hij uit - ‘'k geloof dat ge vandaag een diner geeft!’

- ‘Een diner, Smedje-smêe?’ - vraagt ze, verwonderd.

- ‘Ik peins dat’ - flapt hij, den neus optrekkend, er uit

- ‘omdat het hier al riekt naar lek-mijn-lipken!’

- ‘Smedje-smêe!’ - fleemt de kokin, gestreeld - ‘ge zijt een vleier!’

- ‘Vleier of vrijer, gelijk ge wilt, Elodie! - “maar, vivan” een' goede keuken!’ - zegt hij, den rechterwijsvinger opstekend.

- ‘En Madam’ kan koken!’ - boft Cecilia.

Haar gezegde doet haar meesteres in den spiegel turen van hoovaardigheid.

- ‘Zie, mijn kind’ - antwoordt ze, traag, om hare woorden alle gewicht bij te zetten - ‘bij mij kunt ge veel leeren...’

- ‘Geheel uw stiel, Ceciliaatje!’ - knipoogt haar baasje Vleurynck toe.

Terwijl Cecilia een emmer water vult, pauwepronkt mevrouw Elodie door de keuken, komt langs den kant van baas Vleurynck aandrentelen, licht eene schijf van eene kastrol dat de fijne soepdamp opstijgt; ze stoot den smidsbaas tegen de beenen en hem diep in de oogen aanstarend, zegt ze:

- ‘Ja, baasken Vleurynck, zeker: een goede pot is 't plezier van 't kot!’

De smidsbaas slaakt een langen zucht en aan zijn stem een droevigen toon gevend, beaamt hij:

- ‘Of ik het weet, Elodie! - Luister eens: ik ben gekomen om u iets te vragen.’

Met den aker aan de eene, den zeeppot in de andere hand, groet Cecilia hem en stelt dan den wateremmer neder in de gang, om de keukendeur achter zich aan te sluiten...

VI.

- ‘'t Is gelijk, maar Cecilia heeft toch schoone manieren’ - merkt de smidsbaas op. - ‘Ge moogt uw’ handjes kussen met die vondste, Elodie!’

- ‘Smedje-smeê, ik leer haar goede manieren hebben en, als ze braaf is...’

- ‘Braaf?’ - valt hij haar in de rede - ‘Is Ceciliaatje geen door-braaf kind?’

- ‘Dat wel, dat wel, Smedje-smêe, maar...’

- ‘Wat is er van “maar”?’

- ‘Een beetje jong, Smedje-smêe...’

- ‘Ja, mijne vrouw zal ze niet meer worden’ - steekt hij listig van wal - ‘maar, enfin! Wie Cecilia in zijn huis zal krijgen, hij zal ons Heer mogen bedanken!’

Mevrouw Elodie beziet hem scherp: ze heeft lust om hem iets van haar toekomstplan te ontsluieren; doch ze weet zich te bedwingen en zegt:

- ‘Smedje-smêe, moest ge mij niet iets vragen?’

Haar oogen branden van nieuwsgierigheid.

Zich eens in het wit-wordend haar boven het oor krabbend, kruist baas Vleurynck de beenen, en zegt dan:

- ‘Kijk, Elodie; 'k heb aan iets gedacht: ik kom u vragen om üw naam, naast mijn naam, in de gazet te stellen..

Het duurt enkele oogenblikken vóór Mevrouw Elodie haar aandoening meester is. Nu straalt ze van geluk: haar plan... haar droom... 't gelukt van zelf!

- ‘Hij komt mijne hand vragen...’ droomt ze.

Verleidelijk staart ze den smidsbaas aan, die zich heel kalm weet te houden.

Als diep-mijmerend spreekt nu baasje Vleurynck:

- ‘Ja, Elodie. 't Gebeurt in een mensch zijn leven, één, soms twee keeren...’, en, zwijgend, plots, ziet hij op naar haar portret, dat in eene zware-vergulde lijst, aan den wand prijkt..

Het hart van de trouwlustige weduwe popelt; het wipt op en neder.

- ‘Hij is zoo aangedaan; hij kan het niet zeggen’ - denkt

zij, en droomt dan verder: ‘wie zou dat ooit gedacht hebben... zoo al met eens?...’

Met moeite kan zij uitbrengen:

- ‘Baasken Vleurynck, Smedje-smeê! ik... gij... enfin!... 't is zoo aardig... wacht!’ - Verder geraakt zij niet; 't blijft haar in de keel stokken.

Zij gaat naar de kas, langt er een aarden kruik en twee glaasjes uit; ze plaatst dat alles op de tafel en haar hand beeft die den ‘ouden claere’ uitschenkt...

- ‘Santus!’ - tikt baas Vleurynck dadelijk aan - ‘op onze gezondheid’ - en hij laat den borrel naar binnen vloeien.

- ‘'t Is een olie voor mijn oud kraam!’ - gekscheert hij, terwijl de aangedane vrouw even aan haar borreltje lippert.

-Ge zijt gij nog niet oud. Smedje-smêe,’ - prijst hem de trouwlustige weduwe - ‘'n goeden oppas, en ge wordt wel honderd jaar!’

Daar neemt de oude grappenmaker hare hand in de zijne en, terwijl ze met een zuchtje van ‘och, gottekes toch!’ - de oogen luikt - ‘zoodus, Elodie’ - besluit hij - ‘dat ge 't akkoord zijt om onze namen naast mekaar in de gazet te laten stellen? Roep dan maar Ceciliaatje!’

Mevrouw Elodie heeft niet de gelegenheid gehad één woord te uiten. Zij heeft ‘ja’ geknikt, met een hart smeltend van overgroote blijdschap, al voelt ze toch een weinig spijt omdat haar ‘galante’ geen amoureus woordeken uitspreekt! Maar zij kent hem: ze weet dat Smedje-smêe liefst in 't bijzijn van anderen zijn ‘zeg’ zegt. Ook zal zij zich wel wachten haar heil te verijdelen. Nog verleidelijker lacht zij hem aan, giet het glaasje van haar ‘toekomenden’ nogmaals boordevol en spoedt zich dan, naar het waschkotje, om Cecilia.

(Slot volgt).

AUGUST VAN BOECKXSEL.

Het Wonderhuisje

Er staat een aardig huizeken
In 't donker-groene woud...
Er is bijna geen mensch die 't weet,
En toch is 't al zoo oud.
Het huizeken is gansch van leem
En 't dakje is van stroo.
De venstertjes zijn smal en klein,
En 't deurken evenzoo.

Het is heel stil in 't huizeken...
Men hoort er geen gerucht,
Alleen slechts nu en dan den wind,
Die in den schoorsteen zucht,
Soms ook het piepen van een muis,
Of 't gonzen van een bie...
En in den hoogen, open haard
Sjirpt 't krekeltje: ‘Kri! Kri!’

Er is, aan 't hoogste vensterken,
Een gaatjen in de ruit.
Daar snorren dikwijls, bij mooi weer,
De vliegjes in en uit.
Het huizeken is onbewoond;
Toch rookt de schoorsteen vaak...
Maar zulks gebeurt des nachts alleen...
Is dat geen wondre zaak?

De boschuil en het wezelken,
Die weten wat 't mag zijn...
De bunzing en de vleermuis ook,
't Eekhorentje en 't konijn;
Maar zij verklappen 't niemand toch,
Zij laten het maar gaan.
Als het geen stervling zeggen wil,

Dan waag ik het - Komaan!
Als de avond komt, dan sluipen stil
Het mooie huisjen in,
Een heele troep kabouterkens.
En doen daar naar hun zin.
Zij dragen kook- en eetgerei,
En boter lekker, fijn...
Ook honig, meel en suikergoed.
Al wat maar zoet kan zijn.

Zij bakken, koken, smullen dan,
Den heelen nacht maar voort...
En nooit nog werd hun smaaklijk feest,
Door wie 't ook zij, gestoord.
Maar ook, zoodra de morgen straalt,
Zijn allen reeds ver heen,
Met vorkjes, lepels, pot en pan,
En weer is 't huisje alleen.

Slechts 't krekeltje zingt in de schouw,
Weer 'tzelfde eentonig lied,
Wen door de oude vensterruit,
De zon haar stralen schiet.
Maar... 't muizeken vaart hier nu best...
Wat is het in zijn schik!
't Vindt honderd lekkre kruimels wel
En eet zich rond en dik!

HENDRIK VAN ROOY.

Adolf Hitler

Weigand von Miltenberg: Adolf Hitler (Wilhelm III); Rowohlt-Verlag, Berlin, 1932; kart. 2,5 M.

De Oostenrijker A. Hitler vocht den grooten oorlog van het begin tot het einde mede als soldaat in het Beiersche infanterieregiment ‘List’. In November 1918 was hij korporaal, geen officier zooals Max Blokzijl in het Haagsch Maandblad meent. Hij sticht met 6 oud-strijders in April '19 in een Munchener kroegkamertje de N.S.D.A.P. (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei). Het Marxisme moest gedood! Rechts was het Nationale goed, maar het Sociale slecht. Links was het Sociale gerechtvaardigd, maar de verhouding tot de Natie verraad. Hitler nam uit beide het positieve, vormde een eenheid ‘Nationalsozialismus’. Deze gedachte hing echter reeds in de lucht van voor zijn geboorte (1889).

Als redenaar bewijst Hitler nooit om het even wat. Daarom is hij het sterkst, wanneer hij over de onzichtbare realiteiten spreekt, over eer, volk, vaderland, familie, ras, trouw, offer. Deze doet hij leven. Dan wordt hij een toovenaar. Nooit hield hij eigenlijk politieke redevoeringen; alle zien er philosofisch uit. Gaat het over politiek, dan is hij oppervlakkig. Hij doet alsof het noodlot uit hem spreekt. Zeer belezen, is zijn eerbied voor de boeken grenzenloos. Zijn weten bevat reusachtige leemten, die hem ieder oogenblik in gevaar brengen. Woordenkramer, kent hij alles slechts half; dilettant, schijnt hij voor den kleinen man een vat vol Bildung, wanneer hij het heeft over geschiedenis, landhuishoudkunde, techniek. Als een lawine eindigt hij met een schitterend slot. Zijn gebaren zijn leelijk; de geste van den Duce ontbreekt totaal. Iedere beweging toont de middelmaat. Iets in hem buigt steeds: zijn armen of zijn romp. Esthetiek blijft hem vreemd. Mussolini kan een antiek air aannemen; Hitler treedt op als een opgewonden belastingbetaler. Toch is hij de volksredenaar, nu men het teveel aan intellect moede geworden is. En men luistert geestdriftig naar zijn gemeenplaatsen-stortvloed. Zijn pathos sleept mee.

Hitler's taak is vervuld. Op 9 November 1923 bij den Putsch te Munchen struikelt hij voor het eerst, en in de vesting Landsberg sterft hij als persoonlijkheid. Maar zijn Ich heeft hem blind gemaakt. Na de eerste vijf jaar week de Idee van hem. Zijn noodlot wilde, dat hij in de oude wereld terugkeerde, wier vernietiging hij uitgebazuind had. Nu is het privaatmensch Hitler fascist. Nu komen zijn zwakheden aan het licht. Hij is een Wilhelm II-type.

Hitler blijft een Zuidduitscher, al ligt de zwaartekracht van zijn partij in het Noorden. Munchen verlaat hij haast niet. In Berlijn zou hij niet kunnen arbeiden; daarvoor is hij te week, te krampachtig, te gevoelerig. Blonde menschen duldt hij weinig. De adem echter van de kultuur van het oude Oostenrijk omsluiert hem, doet hem harde koppen overwinnen. Zijn intuitie laat hem op tijd weenen en de oogen opslaan. De Noordduitscher prikkelt hem steeds. Hij kon wel Metternich's jongste zoon heeten. Onvermoeds voor een situatie gesteld, ontpopt zich de parvenu in hem. Hij behoeft een lijfwacht om zich. Een heden genomen beslissing is morgen vergeten.

Karakterologisch staat Hitler het dichtst bij Elisabeth van Engeland, die voortdurend haar ministers door haar besluiteloosheid tot vertwijfeling bracht, maar zoodoende dikwijls instinctmatig de politieke vraagstukken tot een goede oplossing bracht, doordat zij zich doodliepen. Hij bezigt het sinds Philips II in gebruik ‘Divide et impera’. Door bestendige observatie van het evenwicht in zijn omgeving is hij tot heden ‘è la hauteur des circonstances’ gebleven. Niemand in zijn partij kan hem gevaarlijk worden, want hij plaatst steeds concurrenten tegenover elkaar. Beiden moeten Hitler het laatste woord laten, dat hij natuurlijk nooit uitspreekt. De Habsburgers mogen met afgunst op hun onwettigen spruit nederschouwen.

Rosenberg, de hoofdredacteur van den ‘Völkischen Beobachter’, is zijn geestelijke mentor. Hitler beveelt, wat Rosenberg wil. En deze reactionair weet, wat hij wil. Hij heeft den weeken koninklijken Beierschen ‘kunstenaar’ volkomen in zijn hand. Rosenberg is de eenige doelbewuste man in de N.S.D.A.P. Verwoed bekampt hij het Bolsjewisme en het Socialisme. Hij verdedigt zijn theorie met ijskoude logika en stoere dogmatiek; kneedt den ongeregelden Manitoe (Hitler) als was.

De gesloten zekerheid van den geboren leider bezit Hitler niet. Bfj een optocht zijner troepen houdt hij meermaals zijn handen op zijn buik als een Berlijnsche kamerverhuurster. Hij heeft het gevoel niet, dat zijn plaats als aanvoerder van een millioenenpartij hem ook uiterlijk verplichtingen oplegt. Tracht hij het dekor te verzorgen, dan mislukt hem dit, zooals hij steeds

den bal misslaan zal. Als hij een teeken geeft met zijn honden-zweepje (een dictator hanteert zoo iets niet), dan verwacht men zich aan het begin eener cirkusvoorstelling. Zijn zweep is een symbool; zij deugt niet; zij is een dilettant, als de geheele man. Juist daarom is hij de aanvoerder der massa. In hem vindt iedereen zich weer; het is niet moeilijk hem na te bootsen. Een rij van redenaars zijner partij, Dr. Goebbele vooraan, bieden voortreffelijke kopijen zijner gebaren.

Hitler's volledig gebrek aan psychologisch instinct wijst de Joden aan als dragende voor alles de schuld aan Duitschlands sociale tweedracht. Zijn tastbare eischen zijn primitief geformuleerd: kamp tegen Versailles en Weimar, uitschakeling der Joden, weerbaarmaking. Geschiedenis is het werk van persoonlijkheden, besluit verkeerdelijk Hitler's mentaliteit; hij beschouwt zich dan ook geen seconde als werktuig van het noodlot, wel als een schepper. Hij ziet enkel menschen, waar ideeën staan (Erzberger, Rathenau). Wat Lenin groot maakt, heeft hij nooit bezeten. Lenin leverde het Tsarisme in 1905 een bloedig voorpostengevecht, dan rustte hij twaalf jaren, zeker van de overwinning.

Hitler kan nooit wachten. Hij houdt alles voor onwederroe-pelijk, de arme condottiere.

Na zijn vestingstraf bezielt hem nog éen wensch: voortaan steeds legaal te zijn. Hij was verstandig geworden en zou zich in 't vervolg inspannen om in voeling te blijven met de machthebbers. De tijd der concessies vangt aan. Voor Rome buigt hij eerst.

In 1927 verschenen zijn memoiren, ‘Mein Kampf’. Deze bombastische herinneringen toonen reeds den vermoeiden man. Zijn aanhangers putten er geen nieuwe kracht uit, zooals de orthodoxe Marxisten uit Trotzki's ‘Mijn Leven.’ Geen synthese en innerlijke opbouw in Hitler's boek (800 blz.). Nergens bespeurt men den adem eener nieuwe wereld. Hij denkt a-historisch, overtuigd een Schepper te zijn, een vat vol ijdelheid en schoolmeesterachtige pretentie, zonder frischheid, zonder radikaal besluit, een karikatuur.

Door zijn krijgsdienst in het Duitsche leger verloor Hitler het Oostenrijksche staatsburgerschap; nog heden is hij een staatslooze. Men wil hem benoemen tot hoogleeraar aan de technische hoogeschool te Brunswijk om hem aldus aan het Duitsche burgerschap te helpen[1].

In 1929 zegt hij vertrouwelijk: Ik ben nu 40 jaar oud; ik moet eindelijk de macht bekomen! IK - niet de idee! Wat Harlekijn! Toen Cromwell begon, was hij 41; Bismarck 46. Al het organische is geduldig. Alleen de louter ikzuchtigen niet. Hun

(1) Dit is sindsdien gebeurd!

plaats is nochtans uitsluitend in de Echternachtsche springprocessie.

De tweespalt Ludendorff-Hitler dateert van 1925. Hun wezen liep te zeer uiteen. De Pruis vond den Zuiderling te kleinhartig; ook te Roomsch van dan af.

Het komt natuurlijk in het buitenlandsche politieke plan van Mussolini van pas, de Hitlerpartij te beschermen. De Duce en Hitler zijn collega's. Sinds '25 werd Hitler's mentaliteit uitgesproken fascistisch. Tegenspraak in den schoot van de leiding zou niet meer geduld. Discussies bleken overbodig. Het grijze niveau der nationaal-socialistische partijpers, waarvan de inhoud nog enkel uit Hitler-ophemelingen en Joden-aanvallen bestaat, toont, waarheen deze geesteskneveling geleid heeft. Hitler's houding in het Zuidtiroolsche vraagstuk, waardoor hij de Duitsche irredentagedachte uit liefde voor Mussolini in den grond boorde, is te bekend. Maar het onbeperkte kommando-geweld van Hitler heeft ten slotte zijn oorsprong in de Weimarsche karikatuur eener republiek, die het principe 'Ordre-contreordre-désordre' tot leuze verhief. Met lossen teugel rijden echter kan Hitler zoomin als Wilhelm II, wijl beiden niet-organisch gevormde menschen zijn. Alle twee begoochel(d)en zij zichzelf, beminnen parade en wierook.

In de laatste jaren heeft Hitler zijn idealistische helpers van het eerste uur vervangen door betaalde stuiversgasten, waarvan hij den slechten materieelen toestand uitbuit. Korruptie heerscht alom. Plaatsjesjacht is open. Vijandelijkheid vervult de atmosfeer; Strasser contra Goebbels, Amann tegen Rosenberg, Buttmann-Streicher. Noodzakelijke resultaten van Hitler's systeem.

De eerelijst der N.S.D.A.P. vermeldt meer dan 70 dooden, honderden zwaar gekwetsten, duizenden verminkten. Bijna allen oud-strijders. Lachen hoeft men hier niet te doen! Wel, de republiek en haar lichtzinnigheid aanklagen, die steeds den tegenstrever onderschatte in haar achterlijke burgerlijkheid met democratische kleur. Het Hitleriaansche opportunisme, zijn kompromissiezucht, zijn lafheid waren deze ongelukkige offers niet waardig. Nu de 'Völkische Beobachter' aan de voeten ligt van den verpolitiekten kardinaal von Faulhaber! Wat Hitler als 'trommelaar' verwierp, biedt hij nu als 'maarschalk' aan. Het burgerdom en de reactie zijn voor goed zijn bondgenooten. Zijn programma-complex wordt elastischer met den dag, al zwoer de leider eens, dat hij voor diens integrale verwezenlijking sterven wilde; ja, moest.

Op dit oogenblik heet zijn dreigendste vijand Strasser, de aanvoerder der 'Revolutionaire Nationalsozialisten', torenhoog verheven boven Hitler, door zijn organische vastbeslotenheid, zijn knap redenaarstalent, zijn beteekenisvolle 'Schwarze Front.'

Een nieuwe wereld wordt zichtbaar. Dit zwarte Front zal Hitler overwinnen. Met de idee, met de daad.

Hitler troont dit jaar in zijn ministerzetel. De Rijksregeering kan gerust wezen. En Nietzsche knarsetandt! In hun graven vragen de dooden zich af: ‘is dat het doel?’ Hun naam staat immers met gulden letters in het marmer van het ‘Braune Haus’ gegrift. Voor een partijmuseum sneefden zij.

Hitler's sympathie gaat nu zelfs naar den Franschen fascist Hervé, door niemand ernstig opgenomen; naar den Volkerenbond... De Berlijnsche Boulevard-bladen brengen vol vreugde den titel: Hitler spreekt als Stresemann.

De voorjaarszon van 1932 beschijnt een aan de Kerk en het Kapitalisme toegewijden, tegenover Weimar loyalen, maar insgelijks tot elken fascistischen greep snel bereiden spitsbroeder, Hitler geheeten, die deemoedig naar Canossa ging en hoopt op een heel klein ministerstoeltje. Er was een tijd, dat ergens korporaal Hitler, de omwentelaar, leefde. Dat is heel lang geleden.

Feb. '32.

JOZEF PEETERS.

Fransche Letteren

Na een onderbreking van zoowat twee jaren, hernemen wij met genoegen deze bondige kronieken over het voornaamste van wat ons onder de hand komt en op het gebied van den roman en de letterkundige studie in de Fransche taal verschijnt. Hier volgen dus weer eenige korte besprekingen, in geen andere orde dan die van het toeval, alleen een onderscheid makend tusschen dej romans en de studies, die we afzonderlijk gegroepeerd hebben.

Binnen het verloop van eenige maanden kregen wij drie werken van Edmond Glesener ter hand: twee herdrukken en één nieuwen roman; - een gewone uitgave: **Le Coeur de François Remy** (Editions Labor, Bruxelles), en twee prachtuitgaven: **Marguerite** (J. Mawet, Liége) en **Histoire de M. Aristide Truffaut, artiste-découpeur** (Editions des Amis de l'Institut supérieur des Arts décoratifs). Dit is zijn eerste werk, dat in 1897 door den ‘Mercure de France’ uitgegeven werd. Wij hadden toevallig de hand kunnen leggen op een exemplaar van die zeer zeldzame kleine uitgave en het verhaal herlezen, dat wij ons nog amper herinnerden. Het is verbazend wat een knap werk die eersteling is: scherpheid van observatie, goedgeluimde en toch ongenadige ironie, juiste psychologie, die blijkt uit feiten en toestanden, en niet uit nevelachtige eindelooze beschouwingen, die men overigens nooit bij Glesener zoeken moet, - dat zijn zoowat de karaktertrekken van Truffaut's geschiedenis, door Glesener verteld. Maar ook als compositie is dit verhaal zeer flink, hoewel minder ingewikkeld dan de andere romans. Glesener heeft ook de gave van het juiste woord, een gave die hij, evenals de gave van compositie, mettertijd ontwikkeld en tot een volledig meesterschap gebracht heeft. De tweede uitgave van **Histoire de M. Aristide Truffaut** is geen omgewerkte, maar een verbeterde uitgave. Glesener is van een voorbeeldige strengheid voor zich zelf; een vergelijking tusschen de twee uitgaven kan voor jonge schrijvers niets anders dan een prachtige les zijn van woordenkeus, zinsbouw en stijl. Wij hebben zulks voor eenige bladzijden gedaan en het is werkelijk bewonderenswaardig hoe Glesener zinnen, die op eerste lezing onberispelijk schijnen, uitgezuiverd heeft door het aanbrengen van juistere woorden, uitdrukkingen en wendingen.

Dit alles, wel te verstaan, zonder ooit aan de lenigheid en natuurlijkheid van den volzin schade te doen, - integendeel. De arbeid, dien de schrijver zich hier opgelegd en'dien hij voortreffelijk verwezenlijkt heeft, kenmerkt reeds den meester. Wij zouden onrechtvaardig zijn, niet te spreken over de materieele uitgave zelf, die werkelijk prachtig is en alle eer doet aan de uitgevers, voor wat betreft den druk, het papier, den aanleg en het geheele voorkomen van het boek, dat den hoogen, maar betrekkelijk redelijken prijs van die beperkte oplage ten volle rechtvaardigt.

Van geheel anderen aard, maar niet minder aantrekkelijk en indrukwekkend is de prachtuitgave die J. Mawet met medewerking van den Franschen teekenaar Gabriel Belot bezorgd heeft van **Marguerite,** den nieuwen roman van Glesener.

Maar dit is niet alleen een heerlijk model van boekdrukkunst, het is ook een zuiver meesterwerk. Uiterlijk is het verhaal van het pijnlijke leven van Marguerite niet erg ingewikkeld en diepe plooien zijn er ook niet in de eenvoudige ziel van het ‘gevallen meisje’, dat lager en lager zinkt en een ellendigen eenzamen dood sterft. De schrijver heeft hier gewerkt in de volle kracht van zijn talent, in het volle en bewuste meeterschap van zijn kunnen. Met den eenvoud van uitdrukking en de karigheid van woorden om een landschap, een omgeving, een innerlijken of uiterlijken toestand weer te geven, die Glesener kenmerken, bereikt deze soms een grootheid in de meest aangrijpende tragiek, die zijn plaats naast de eerste meesters van den Franschen roman eens te meer rechtvaardigen.

Verleden maand verscheen een nieuwe uitgave van **Le Coeur de François Remy,** het eerste groote boek van Glesener, waarmede hij, haast vijf en twintig jaar geleden, zich als den eersten Fransch-Belgischen schrijver deed gelden. De droevige geschiedenis van den zwakken braven François Remy is Glesener's sympathiekste boek gebleven en nu nog, na al dien tijd, heeft het niets van zijn waarde verloren; het is een pijnlijke, maar schoone, boeiende roman van hooge literaire waarde en nog steeds een van de zeldzame meesterwerken van de Fransch-Belgische literatuur.

* * *

Mevr. Marie Gevers heeft in ons land en, wat nog moeilijker is, ook in Frankrijk een goede faam verworven om haar gedichten en om haar prozawerken. Haar laatste roman, **La Comtesse des Digues** (Attinger, Paris), alvorens in boekvorm te verschijnen, was reeds uitgegeven, als bijlage van ‘L'Illustration’, - een zeldzame eer, die overigens wel verdiend is. Wij hebben hier met iets meer dan een gewone liefdegeschiedenis te doen, zelfs

met meer dan een psychologischen roman, hoewel het boek het eene en het andere medebrengt; die 'Dijkgravin' is een onafscheidelijk deel van haar omgeving, van haar streek geworden, die men ziet en hoort en voelt en ruikt, en welke een belangrijk personage uitmaakt. In dat opzicht doet het voortreffelijke boek van Mevr. Gevers denken aan dat zeldzame meesterwerk van Alphonse de Chateaubriant, **La Brière.** De schrijfster kent en bemint de streek waarover ze schrijft en geeft de illusie alle toestanden doorleefd te hebben. 'La Comtesse des Digues' is niet misplaatst tusschen de verhalen van Glesener, Krains, Garnir, - om maar enkelen van de besten te noemen.

* * *

André Baillon[(1)] behoort, zooals Mevr. Marie Gevers, ook tot onze provincies, maar ge kunt hem niet meer als een opkomend talent beschouwen. Sedert jaren is Baillon 'gearriveerd' en heeft rond zich een grooten lezerskring kunnen vormen. Baillon 'romanceert' zijn jeugdherinneringen en het onlangs verschenen **Roseau** (Rieder, Paris) is niet het eerste, maar wel het beste over de jonge jaren van zijn alter ego Henry Boulant. We weten uit zijn vorige boeken, o.a. uit **Ch□let I,** met welk scherp ontledingsvermogen hij een zielstoestand kan weergeven; ook in **Roseau** is hij merkwaardig en men ondergaat al de angsten van den jongen Boulant in het Jezuïetenpensionaat van Turnhout, die niet meer durft denken, rondkijken of roeren, uit vrees van een doodzonde te begaan... Maar wij gaan hier niet den schuchteren Boulant volgen van pensionaat naar pensionaat tot zijn intrede in de Universiteit van Leuven; men leze het boek; het is voortreffelijke literatuur en ook een onweerlegbaar requisitorium tegen sommige methodes van opvoeding, waaraan tot nu toe nog niet veel veranderd werd.

* * *

Als men alle boeken zou willen bespreken, zou men in iedere kroniek een werk van Maurice Gauchez moeten behandelen. De werkzaamheid en 'vruchtbaarheid' van Gauchez grenst aan het fabelachtige. Dat de kwaliteit er sterk onder lijdt is maar al te waar. Daarom is het dan ook verbazend dat te midden van al die literaire en journalistieke drukte een werk van waarlijk goed gehalte ontstaan is, zooals **Le Roman du Grand Veneur.** Deze geschiedenis van een modernen landheer en zijn jachtmeester,

(1) Onlangs bereikte ons het bericht, dat deze voortreffelijke schrijver in tragische omstandigheden overleden is. Hij werd te Antwerpen in 1875 geboren.

levendig en toch met zorg geschreven, is blijkbaar het beste boek van Gauchez en mag gerust ter lezing aanbevolen worden, zoowel om het verhaal zelf als om de ernstige literaire waarde van de inkleeding.

* * *

Willy Koninckx, wiens eerste verhaal, **La mort d'Isabelle,** zeer gunstig door de pers onthaald werd, heeft met zijn roman **Puberté** (Les Editions de Belgique, Bruxelles) een ‘succès de librairie’ behaald, dat niet alleen aan zijn werkelijke en degelijke hoedanigheden te danken is: een aap van een beambte heeft, op den titel afgaande, den verkoop van het boek in de boekwinkels van de spoorstations verboden! De titel is overigens het eenige ‘onzedelijke’ element in het werk. Het gebeurt niet gauw in ons land, dat een openbaar bestuur medewerkt aan de verspreiding op groote schaal van een Belgisch (Fransch of Vlaamsch) boek. - Koninckx verhaalt, met veel tact, de ontwaking tot het leven van een vurigen, maar kuischen jongeling, zijn eerder bescheiden avonturen, tot hij spoedig in 't huwelijk treedt met een meisje van zijn, stand. De knul, die den verkoop van dit boek heeft willen stremmen en het, natuurlijk, nadien in 't geheim gelezen heeft, zal in alle opzichten ontgoocheld zijn.

* * *

Justin Sauvenier, bekend om zijn degelijke studie over Edmond Glesener, liet verleden zomer een roman verschijnen: **Une femme s'en alla...** (Editions de Belgique, Bruxelles), die een pijnlijk, stout en sympathiek boek is geworden. Het is zeker niet zonder gebreken, maar de eenigszins onbuigzame stijl, de niet altijd behendige compositie en wel eens naïeve psychologische beschouwingen zijn slechts kenmerken van een eerste bellettrisch werk. Het bezit een zeldzaam geworden kwaliteit: oprechtheid. Daarom alleen verdient deze boeiende geschiedenis warme aanbeveling.

* * *

Een bundel, ‘herinneringen’ van Baron Firmin van den Bosch, nog een van de oude garde uit den tijd van Lemonnier, Verhaeren, Van Lerberghe, enz., over zijn verblijf in Egypte: Vingt années d'Egypte (Perrin, Paris), boeiend als een vertelling, omdat die bladzijden vol zijn van belangrijke wetenswaardigheden, van wijsheid, van stille ironie en fijnen humor, steeds uitgedrukt in een

eenvoudige, maar keurige taal, die trouwens den toon van de echtheid, van de waarheid aanslaat. Hier en daar eenige penportretten, o.a. van Koning Fouad, van ministers en magistraten, wie het niet aan leven en uitdrukking ontbreekt. Het boek behandelt achtereenvolgens den politieken toestand (zeer helder en objectief geschetst), het rechterlijk leven (Baron van den Bosch was voorzitter van het gemengde Gerechtshof), het sociale en mondaine leven, de kunst en de geschiedenis. Het boek heeft ons meer genoegen verschaft dan menige roman.

Ik moet mij bepalen bij een eenvoudige vermelding van **La Nue** van R. Jaumot (Renaissance du Livre, Bruxelles), een humoristisch, maar niet oppervlakkig verhaal, **La Faute de Madeleine** van Rod. Parmentier (Editions de Belgique, Bruxelles), een titel die niets raadselachtigs inhoudt en **Le Coup de Chicotte** van H. de Mathelin de Papigny, een voortreffelijke bijdrage tot de reeds rijke Congo-literatuur.

De nieuwe verzameling 'Labor' bracht zooeven **Un pur** van Consant Burniaux. Het is de subtiele studie van de rustelooze ziel van het zeer jonge, weerlooze kind. De psychologie schijnt zoo waar als ze doordringend is en het geheel wordt omhuld met een onmiskenbare poëtische atmosfeer.

De veelzijdige en steeds interessante Henri Duvernois heeft onder den dubbelzinnigen titel **La Poule** (Grasset) een roman uitgegeven, die alles behalve banaal of schunnig is! Hij noemt **la Poule** een kleinen burger, die weduwnaar blijft met vijf dochters, tusschen de zeventien en de zeven en twintig jaar, die hij, in den letterlijken zin van 't woord, aan den man moet brengen. Dat gebeurt, maar hóe, dat laten wij liefst aan den lezer over om zelf te ontdekken. Het loont de moeite. Duvernois heeft een zeer eigenaardig en verscheiden talent. Zijn teekening is scherp en bondig, zooals bij Guy de Maupassant, zijn vertelling vol van die gulle hartelijkheid, die Alphonse Daudet onsterfelijk maakt, en daarenboven heeft hij zin voor ht diep-komische zooals voor het oppervlakkig-grappige. **La Poule,** op zichzelf een goed werk, is allerbest geschikt om Duvernois te leeren kennen.

André Maurois legt de laatste jaren een verbazende vruchtbaarheid aan den dag. Sommige critiekers, - meestal droge

vruchten in de literatuur, - hebben hem al erg aangevallen, wellicht omdat hij er in geslaagd is zich te doen lezen door het intellectueel publiek. Maurois is populair sedert zijn boek over **Disraëli,** zeker een van de beste ‘geromanceerde’ biographies van dezen tijd; zoo pas heeft hij een voortreffelijk roman in 't licht gezonden: **Le Cercle de Familie** (Grasset, Paris), waarin hij waarlijk met meesterhand de geschiedenis van een vrouw verhaalt doorheen al de wederwaardigheden van een moeilijk, eigenlijk mislukt leven, dat eindigt bij zijn begin... Hoewel op een hoog plan gehouden, heeft Maurois' boek al de kwaliteiten van een ‘boeienden roman’.

* * *

De nieuwe roman van Mej. Kikoe Yamata: **La Trame au Milan d'or** (Librairie Stock) behandelt den verliefden Japanner. De jonge held wordt eerst verliefd op een Japansch meisje: alles blijft kalm en sereen, eenvoudig en redelijk, innerlijk toch zeer ingewikkeld, zooals wij dat vanwege Verre-Oosterlingen meenen te moeten verwachten. Hij komt naar Europa en wordt er getroffen, - in hart en geest en bloed, - door een schoone ‘Westerlinge’. Deze liefde is ongebreideld, vol zorgen en amper bedwingbare genietingen... Het verhaal is van ongemeene psychologische fijnheid en diepte en ik geloof niet, dat een uit het Japansch vertaalde roman zoo helder de Japansche ziel kan weerspiegelen als dit oorspronkelijk in het Fransch, - en in keurig Fransch, - geschreven verhaal van een Japansche schrijfster.

* * *

De roman van Louis Lecoq, **Caïn** (Edit. Denoël & Steele) is vast niet alledaagsch. De schrijver, die eenige jaren geleden met **Cinq dans l'oeil** zijn smaak voor het zonderlinge heeft doen kennen, behandelt zijn onderwerp niet naar de bijbelsche traditie, Zoo is b.v. Caïn een afstammeling van lijfeigenen, de vrucht van den levensboom niets anders dan een... ‘aphrodisiaque’ om bij hem liefde voor zijn zuster Lilith te doen ontwaken en Abel, eindelijk, een pessimist, voorlooper van Schopenhauer, heeft een confrater gezegd, die Lilith en haar kinderen naar den zelfmoord drijft en daarom gedood wordt. Indien het dit werk aan mysticisme ontbreekt, erkent men er toch een overtuigende, lyrische epiek in, welke tot indrukwekkende bladzijden leidt.

(Slot volgt.)
LEO VAN RIEL.

Kinderboeken

Dat we deze rubriek inzetten met vermelding en bizonder warme aanbeveling van **Nellie's groote vertelselboek,** sprookjes en vertellingen van Mevrouw Van Kol, bijeengebracht door N. Van Hichtum, heeft wel zijn specifieke reden. Nellie (Van Kol) overleed in het begin van 1931, na een lang leven van volgehouden arbeid en strijd, met woord en pen, voor de kleinen als voor de grooten. Tot het machtig vele, dat van haar ooit het licht zag, behooren haar bijdragen in haar eigen kinderblad 'Ons Blaadje' en in de door haar zelf gestichte 'Volkskinderbibliotheek', die meer dan honderd deeltjes telde. Uit die bijdragen, nu, stelde Nienke Van Hichtum, een beproefde vriendin van Nellie (Van Kol), een bloemlezing van vijftig sprookjes en vertellingen samen; en toen verkreeg ze van de firma Van Goor, in Den Haag, daarvan een prachtig gedrukte, door Tjeerd Bottema in zwart en in kleur geïllustreerde en bovendien heerlijk gebonden uitgave te bezorgen. Die uitgave, in één band (en ook wel in vier groote deelen), is een waardige hulde aan Nellie's nagedachtenis maar levert tevens het bewijs, hoe treffend jong en huiselijk gemoedelijk Nellie's vertelkunst gebleven is, alvast voldoende om haar veel, véél jaren nog een goede plaats onder onze lektuur voor de jeugd te verzekeren. Tjeerd Bottema heeft zich nog eens, vooral in kleur, een groot kunstenaar getoond. De firma Van Goor zijn we ruim dankbaarheid... en aanbeveling van dit Paaschbeste uitgeverswerk verschuldigd.

Vanwege de firma 'Het Kompas', te Mechelen, bereikten ons **De woonwagen van Doctor Dolittle** en **De tuin van Doctor Dolittle,** beide door Hugh Lofting, en **Bibi en Ole,** door Karin Michaelis.

De twee hierboven genoemde 'Dolittle's' zijn reeds het zesde en het zevende deel in de reeks avontuurlijke verhalen van den dokter en zijn altijd meereizende dieren; en er schijnt, - alhoewel de dokter thans, te paard op een reuzenmot, op de maan belandt, - geen reden te bestaan, waarom de verbeeldingrijke en zeer humoristieke reeks, met steeds maar geestige krabbels van Lofting zelf, niet weer zou worden voortgezet. Il

een idee van den inhoud geven gaat hier niet. Maar verbeeld u b.v., dat de dokter met zijn woonwagen een Kanarie-opera in Londen gaat uitvoeren en dat hij later, in zijn tuin, een hondenmuzeum en een mottenbroeikas zal aanleggen, eer hij, op den rug van een reuzenmot (groot als een heel gebouw!) op de maan belandt; en ge merkt, wat dat worden kan! En stel u voor, dat een hond, een watertor, een kanarie soms een heele geschiedenis hebben; en ge snapt best waar de dokter er mee heen zal, hij die weet hoe de menschen met hen plegen om te gaan!... Dat alles leest ge echter liever zelf, want Lofting is niet na te vertellen; en dat herleest ge zeker ook, indien ge 12 jaar of ouder zijt, zóó geloofwaardig als Lofting het onmogelijke weet te maken.

'Bibi en Ole' is het vervolg op twee vroegere 'Bibi's', en ook het heel bizonder geslaagde vervolg. Bibi, een echte Deensche spring-in-'t-veld, reist ditmaal, met haar nieuwen kameraad Ole, naar Praag en Tsjecho-Slovakije, en haar verhaal en vooral haar brieven zitten vol van haar guitig taaltje, maar ook van haar scherpe waarneming in dat vreemde land. En dat vreemde land, met zijn hoogen Tatra, met zijn echte Zigeuners, met zijn origineele stad Praag, met zijn merkwaardige Bakule-kinderen, met zijn hyperpopulairen president Masaryk, en nog en meer, wordt er zoo boeiend door, dat ge er wel heen zoudt willen. Voeg daarbij Bibi's eigen beeldige teeken- en Hedvig Collin's wonderfrissche kleurgave,... en weer zullen 12 jarigen en ouderen dat 'Bibi en Ole' willen bezitten!.

Deze 'Dolittle's' en 'Bibi's' zijn trouwens door G.W. Elberts guitig in het Nederlandsch vertaald en genoten de gunst, zeer mooi uitgegeven te worden.

De firma Noordhoff, te Groningen, liet in haar leesboekenreeks 'Voor allen wat' weer een viertal nieuwe deeltjes verschijnen: **Vriendje,** een kort verhaal voor 8-jarigen, door Paul Van Ipenburg; **Jan en Jaapje,** een vertelling voor 9- en **De historie der vier Heemskinderen,** een verhaal voor 12-jarigen, beide door Daan Deken; **Het eerste nieuws,** een proeve van nieuwsblad voor 12- en meerjarigen, door H.J. Overduin en R. Tolman bezorgd met het doel, de jongelui een werkelijk dagblad met ernst te leeren lezen. Laatstgenoemd boekje is, bij alle waardeering voor het overig vermelde, beslist een innovatie, en, naar den inhoud, een zeer goede.

Van de firma Van Goor, in Den Haag, ontvingen we **De baard van Daantje,** verteld en geïllustreerd door Leonard Roggeveen. Het verhaal van Daantje met en daarna (ongelukkig!) zonder baard, is in zijn eenvoud wel aardig, en over 't algemeen

geloofwaardig ook; Roggeveen kan in elk geval vertellen en teekenen.

Bij de firma Van Dishoeck, te Bussum, laat T. Van Buul, de bekende auteur van de leesboekenreeks ‘Zonneschijn’, een nieuwe reeks, **Het Kindertooneel,** verschijnen. We vestigen daar gaarne de aandacht op, want: le) tooneelstukjes, geschikt om door kinderen gespeeld te worden, zijn bizonder zeldzaam; 2e) Van Buul heeft het klaargespeeld om de besten aan 't werk te zetten, en zoo verschenen dan reeds veertien korte, meestal kinderlijke tooneelstukjes, voor een beperkt aantal jonge acteurs, door T. Van Buul zelf, F. Maerlant, H. Plettenburg, A. Van der Plas, Otto Verhagen, L. Roggeveen, Ida Heyermans, S. Radersma-Van Lingen en P. Asmus. Meest al de stukjes zijn heelemaal oorspronkelijk, enkele werden bewerkt naar de sprookjes van Grimm; maar alle loopen vlot en vlug, aan de hand van een allerdegelijkst taaltje. Wie levenslustige kindergroepjes kent, moet deze verzameling eens raadplegen; hij haalt er wat geestigs uit voor klein... en groot!

De firma Wolters, te Groningen, zet maar steeds haar nieuwe reeksen leesboeken voort. Eén dier reeksen, en een mooie, is **Het ruischende woud,** door J. Van der Klei en J.B. Ubink, en bestrijkt weer de heele lagere school. Thans zijn het 7e en het 8e deeltje verschenen, - na het 9e en het 10e; we bevelen ze hartelijk als doorrenboekjes voor onze 12-jarigen aan, maar zagen dan ook graag de Vlamingen een wat ruimer plaatsje krijgen. De stoffelijke verzorging is natuurlijk puik.

De heer Aug. De Jaeck (Touwstraat, 4, Antwerpen) waagt het er op, een **Jeugdboekerij voor school en huis** te laten verschijnen. Voor 't oogenblik zagen reeds ruim een dozijn deeltjes, van 16 tot 20 bladzijden, het licht, tegen één frank per deeltje. 't Zijn meestal volksvertelsels en sprookjes en de taal is gewoonlijk verzorgd, zonder daarom steeds persoonlijk te blijken. Hun inkleeding is zeer goed, zoodat we de reeks veel liever aanbevelen dan alle andere reeksen van denzelfden prijs.

Zonneschijn, het vroegere, prachtige maandblad voor de jeugd (uitgaaf De Haan, Utrecht) is, van Nieuwjaar af, een ‘weekblad voor Jong Nederland’ geworden. Het formaat werd wat grooter, de inhoud natuurlijk veel kleiner en het uiterlijk minder artistiek. Ook de geest is gewijzigd: de stukjes zijn korter, de rubrieken talrijker en meer afgewisseld, zoodat de kinderen er **evenveel knutselwerk** en ‘attractietjes’ als eigenlijke lektuur in

vinden' Verbetering? Vermindering? Wij zeggen: verandering....en blijven dat ‘andere’ dan toch maar aanbevelen, en gaarne!

De firma Gerhard Stalling, te Oldenburg i.o., pakt natuurlijk weer met een pracht van prentenboeken uit. Eigenlijk hadden we ze al heel wat vroeger mogen vermelden en aanbevelen, want ze zijn letterlijk gedroomde Sinterklaasgeschenken.

In Das lustige Kasperle-Buch, met rijmpjes van Albert Sixtus en zeer vinnig gekleurde prenten van Helmut Skarbina, beleeft Jan Klaassen een heele reeks avonturen eer hij op kindervoorstelling zijn reis door de wereld aanvat.

In **Die Schule im Walde,** bizonder geestig op rijm verteld door Adolf Holst en weer meesterlijk-fijn, maar ditmaal even guitig tevens, geïllustreerd door Else Wenz-Vietor, is een woudschool in actie, waarbij zoowat alle boschdiertjes te pas komen op beslist humoristische en tevens leerrijke wijze.

Eveneens door Elsa Wenz-Vietor geïllustreerd werden **Das Schweinchen und andere Tiergeschichten,** de uit het Nederlandsch vertaalde vertelsels van Felix Timmermans, en **Der kleine Hawelmann,** het wondermooie sprookje van Theodor Storm. De teekenaarster heeft van beide werken heerlijke prentenboeken gemaakt.

Gute Geister, door Will Vesper, en **Münchhausen,** door denzelfde, zijn herdrukken van graag gewilde verhalen.

Wel is de tekst van al deze boeken Duitsch en zal hij onze kleinen weerhouden, er kennis mee te maken. Maar liefhebbers van mooi aangeboden werken en typische illustrators, - om niet van enkele onzer uitgevers te gewagen, - mochten die boeken vast en zeker leeren kennen!

P.S. - Verder bereikten ons nog: **Het Teddy-boek,** door Josephine Siebe (uitg. Van Holkema en Warendorf, Amsterdam) en **Sprookjes en Verhalen,** door H.C. Andersen (uitg. Nieuwen-huizen Segaar, Leiden). Aan beide, vooral aan het laatstgenoemde, zullen we een apart woordje wijden.

H. VAN TICHELEN...

Boekbeschouwing

Dr. Willy Schohaus. - Donkere schaduwen over het schoolleven. - H.J. Paris, Amsterdam.

Dit is een boek, dat stof kan opjagen, in de onderwijswereld en daarbuiten. De schrijver, bestuurder der kweekschool te Kreuzlingen (Zwitserland), stelde in 1927 een breed onderzoek in over de vraag: ‘Waaronder heeft LI op school het meest geleden?’, verzamelde de voor druk bruikbare antwoorden en schreef er dan, onder vorm van ‘een kritische beschouwing’, breedvoering zijn bedenkingen bij. De voortreffelijke Nederlandsche vertaler Drs. C.J. Struijk schakelde de antwoorden (ruim 140 blz.) uit en bood ons alleen de bedenkingen aan. Deze bestaan uit een Voorwoord, een Diagnose in twaalf rubrieken en een Epiloog. Ze bedoelen niet bewust een aanklacht te worden, maar blijken ten slotte, om hun opeenstapeling van vaststellingen en besluiten, een der scherpste betoogen tot volledige hervorming van ons onderwijsstelsel te zijn. En ze hebben het dan niet enkel tegen programma's en leersysteem, maar ook tegen tucht en werkzaamheid zooals ze in praktijk gesteld worden, tegen kuddeopleiding, verkeerd intellectualisme, waardecijfers en schijnresultaten. Neen, de leerkrachten als zoodanig valt Dr. Schohaus niet aan, maar hij zegt hun waarheden, die velen hard zullen vallen.

Meer dan ééns hebben we er zelf een vraagteeken bij gezet en verlangd ook eens de werkelijke zonzijde van het schoolleven te zien. Dat verlangen, echter, nam niet weg, dat we erkennen moesten, - aan de hand onzer lange, persoonlijke ervaring, - hoezeer de schrijver in globo gelijk heeft met zijn aanklacht.... en hoezeer het tijd wordt, van hoogeraf met krachtige hand in te grijpen.

J. Riemens-Reurslag & R. Yzer. - Groei I-II Kemink en Zoon, Utrecht.

Een werk als Groei laten verschijnen is een daad, en een daad van beteekenis. Een daad: immers, het zégt wat, in één bundel, den groei, de ‘Ontwikkeling der opvoedkundige denk-beelden’, door de eeuwen heen, te behandelen en in een twééden bundel dien groei te illustreeren met ‘Gedachten over opvoeding uit alle tijden’. Een daad van beteekenis: niet om den omvang

van ruim 900 bladzijden, dien het geheele werk aldus gekregen heeft, maar om de methode die er bij gevolgd werd, met het oog op de toekomstige, - en nog veel meer de in dienst zijnde, - leerkrachten, die het gebruiken zullen.

Deel I behandelt, in 25 hoofdstukken, de Oudheid, de Middeleeuwen, de Renaissance en haar nabloei, de Achttiende eeuw, de Negentiende en de Twintigste eeuw en daarna, apart, de Ontwikkeling van het Nederlandsche schoolwezen; en de auteurs zorgden er voor, dat de behandeling van elk hoofdstuk aan een medewerker werd toevertrouwd, die bizonder bevoegd bleek te zijn en ter zake de noodige literatuur (achteraan in het boek aangegeven) had doorgemaakt. Natuurlijk wordt niet iedere periode uitgediept, niet elke persoonlijkheid alzijdig belicht, - dat kan ook niet, - maar de kenschetsing is raak, belangwekkend en staat telkens in het teeken der groei-gedachte, die door het heele boek heen loopt.

Deel II brengt een twaalftal behandelde opvoeders zelf aan 't woord; het zijn Plato, Aristoteles, Plutarchus, Erasmus, Montaigne, Comenius, Locke, De la Salie, Rousseau, Salzmann, Pestalozzi, Fröbel. Men kon de lijn verder doortrekken, zegt ge, en b.v. ook Herbart, Spencer, Kerschensteiner, Montessori, Parkhurst, Ligthart hun beurt geven. Maar wat hier reeds geboden wordt, is op zich zelf al een belangrijke innovatie, doordien het eens niet meer een bloemlezing van losse, alles- en nietszeggende brokjes geeft, maar volledige, werkelijk kenschetsende hoofdstukken als b.v. Montaigne's ‘Over de opvoeding’, Locke's ‘Verhandeling over het menschelijk verstand’, Rousseau's ‘Emile, Boek II’ of een geheel werk als Salzmann's ‘Kreeftenboekje’, - telkens in de speciaal bezorgde vertaling van een der talrijke medewerkers.

Een werk als Groei beantwoordt dus aan een heel wat jongeren en ruimeren geest dan onze traditioneele handboeken. Het hoort thuis in de boekerij van alle normaalscholen... en ook in die van alle ernstig studeerenden.

Het werk is stoffelijk bizonder mooi verzorgd; dit weze de uitgevende firma een prikkel, bij een hopelijk spoedige volgende oplaag zekere minder gelijkende teekeningen door mooie portretten te vervangen.

Edward Peeters. - Bommetje en zijn maats. Davidsfonds, Leuven.

Achter dezen kinderlijken titel schuilt een vulgariseerend opvoedkundig werkje, bestaande uit tien korte schetsen, met telkens een schooljongen uit Peeters' klasse als hoofdpersoon. Wie Peeters, een man van rijke schoolervaring, kent, kan zich

voorstellen dat hij hier, al vertellend, weer heel wat zal mee te deelen hebben. Op de hem eigen wijze: d.i. met al te druk naar voren treden van zijn eigen persoontje, met heel wat lang uitgesponnen kommentaar om de zaakjes heen, met tamelijk veel taalslordigheid en taalfoutjes tevens, maar anderzijds met dikwijls zeer gezellig gekeuvel, over interessante gevalletjes, mitsgaders de praktische wijsheid, die hij zijn lezers wil bijbrengen. Die lezers zijn hier de vaders en moeders, - d.z. de 75.000 leden van het Davidsfonds! - wie hij vooral wijzen wil op hun plicht, met school en leerkrachten samen te werken ten goede van hun eigen kinderen. Dat bedoelde lezers iets van Edward Peeters zullen leeren, houden we voor zeker, al ware het alleen maar, omdat ze dit geluid zoo goed als nooit te hooren krijgen, zij die 't nochtans royaal gebruiken kunnen. Alleen, en hier wijzen we weer op de zwakke zijde van den schrijver: hij praat óver zijn ‘helden’, óver zijn kollega's, óver zijn klasse, maar nergens beeldt hij ons tastbaar een bedrijvige, aantrekkelijke, sympathiek stemmende school-in-actie uit, en dat is toch wel hoofdzaak, wanneer men de ouders voor zich innemen wil.

Slotsom?... We vinden den opzet van dit boekje veel beter dan zijn uitwerking en kijken, omdat we 't nog zoo versch in ons geheugen hebben, met heimwee terug naar zekere sprookjes van Peeters' sterkeren alter ego Paul Kiroul, in wien vóór alles de man der dichterlijke fantazie aan het woord is... en mooi!

R. Jadot. - La république des enfants. Thone, Luik.

Dit zijn slechts jeugdherinneringen zooals vele anderen er hebben, erkent de schrijver. Maar zulke herinneringen krijgen toch hun waarde, wanneer ze, met kinderoogen gezien, plastisch en geestig uitgebeeld worden; we denken b.v. aan Ernst's ‘Asmus Semper’, aan Ligthart's ‘Jeugdherinneringen’, aan Claes' ‘De Witte’, hoe uiteenloopend hier ook de verwerkingen blijken te zijn. Jadot heeft dus ook eens in zijn jeugdtijd geneuzeld en een dertiental ‘avontuurtjes’ uit het jonge leven van hem zelf en van enkele schoolkameraadjes in het Luiker Walenland opgediept. Laten we erkennen, dat ze meest alle een werkelijken inhoud hebben en deze soms echt guitig is, als in ‘L'homme du Niagara’, ‘La course aux caracoles’ en ‘Le téléphone de Monsieur Godelive’. Maar wat hun ontbreekt is de humor in de voorstelling, in de taal, - en zoo wordt dan dit boekje tot een der honderden grijsgrauwe, gauw gelezen en gauw vergeten produkten in het genre, in tegenstelling met de zeer enkele andere, die om hun persoonlijkheid hun degelijke waarde hebben en behouden.

Ds. B. ter Haar Dzn. - Hedendaagse Karakterkunde. - Wolters, Groningen.

Indien men aanvankelijk de psychologie als één ondeelbare wetenschap van de menschelijke psyche beschouwde, dan heeft men later een psychologie der normalen van een der abnormalen leeren onderscheiden en naast de menschelijke psyche ook de dierlijke psyche ontdekt, die met de eerste heel wat aanknoopingspunten vertoont. En waar de psychologie der normalen eerst tot één eenheid werd, daar liet ze zich later weer in specialiseeringen verdeelen, waartoe o.a. karakterkunde of studie van het karakter behoort. Dit om te zeggen, dat deze specialiseering een nog betrekkelijk jonge wetenschap is, waarbij b.v. benamingen als karakter, temperament en psychisch type nog al te gemakkelijk aanleiding tot verwarring geven.

De studie van Ds. Ter Haar, die geen aanspraak op oorspronkelijkheid maakt, bedoelt den tegenwoordigen stand der karakterkunde aan te geven en behandelt daartoe, aan de hand van een grondige dokumentatie, de geschiedenis der karakterkunde, de karaktertypen volgens Heymans, de psychologische typen van Jung, de ideale grondtypen van Spranger, de temperamentenleer van Kretschmer, de karakterleer van Klages en van Ewald, om daarna, in zijn slotwoord, nog even de opvattingen van Bavinck, Adler. Stern e.a. onder oogen te zien. De stelsels vergelijken doet de schrijver niet en besluiten trekken nog veel minder; hij achtte het hoofdzaak, ze zoo objectief en volledig mogelijk na elkaar toe te lichten, wat al een heele opdracht was, gezien den omvang der door hem door te maken literatuur, - en zal daarmee den studeerende reeds onschatbare diensten bewijzen. En het lezen van het boek zelf zal menigeen er van overtuigen, hoe zeer te recht de auteur er voor terugweek, op eenige konklusie aan te sturen.

Teekenserie ‘Leerdam’. - Uitgave N.V. Glasfabriek ‘Leerdam’, te Leerdam (Nederland).

Ja, ge hebt goed gelezen: een glasfabriek, die... een teekenserie laat verschijnen! Maar: deze serie is dan ook een verzameling glaswerk, - samen 14 of 15 stuks, - als teekenmodellen bedoeld en ‘uitsluitend’ verkrijgbaar voor onderwijsinstellingen!

We zeggen er al dadelijk bij: 't is voor de scholen een reuzenkoopje,... want die heele verzameling wordt vracht- en tolvrij geleverd tegen 160 frank, en meer niet!

We hebben ze hier vóór ons staan: 't zijn vazen, kannen, bekers, van allerlei model en grootte, - in gepolijst glas en in half kristal, - en samen één schittering van vonken en lichtjes, in

amber, in meerblauw, in oranje, in watergroen, in blauw-groen, in rood... En tot de ontwerpers naar vorm en tint behooren kunstenaars als Berlage, De Bazel, De Lorm, Lanooy, Copier!...

Zeker, het zijn slechts teekenmodellen en het tegenwoordig teekenonderwijs vindt wel gelegenheid, er onze twaalfjarige en oudere leerlingen prettig werk mee aan te bieden. Maar wie één der modellen eens niét uitbaat bij gevalle, zal het gaarne als klasseversiering gebruiken, met of zonder water of wat groen en bloemen.

We willen maar zeggen: zoo ge de verzameling... in uw school bezitten wilt, zult ge er gauw mogen bijzijn. Maar hébt ge ze eenmaal, dan zult ge er velen jaloersch om maken!

H. VAN TICHELEN.

Nieuwe uitgaven.

Van de N.V. Standaard-Boekhandel, Brussel:

Dr. J. VAN GORP: Goethe (1749-1832); 57 blz.; 2,50 fr.

Verhandeling 300 van de Katholieke Vlaamsche Hoogeschooluitbreiding (31e jaar, afl. 3).

Van de uitgeverij Regenboog, Antwerpen:

J. DECROOS: Van Lente en Minne, van Herfst en Dood, gedichten en overdichtingen; 128 blz.; 30 fr.

Van de N.V.P. Noordhoff, Groningen:

N.C. MEYER DREES: Stroomingen en Hoofdpersonen in de Nederlandsche Literatuur; een historisch overzicht; 3e herziene en vermeerderde druk; 207 blz.; f. 2,50, geb. f. 3,50.

Methodisch in 10 tijdvakken ingedeeld.

Voor Vlaanderen worden genoemd: Willems, Conscience, Ledeganck, Van Beers, Tony, Gezelle, Vermeylen, Van Langendonck, Buysse, Van de Woestyne, Verriest, Rodenbach, Streuvels, Timmermans, Moens, Claes, Van Ostayen, Gysen, Van de Voorde, Thiry, Walschap en Teirlinck (de laatste als tooneelschrijver).

Van de N.V.H.D. Tjeenk Willink & Zoon, Haarlem:

BETSY VAN OYEN-ZEEMAN: De goddelijke Komedie van Dante Alighieri: de Hel, de Louteringsberg, het Paradijs, met een inleiding van B.H. MOLKENBOER, O.P.; 705 blz.; geb. f. 4.90.

We nemen, zonder kiezen, den tweeden zang van de Hel.

Zoo vertaalde ten Kate:

'k Begon: ‘Gij Dichter, die mij leidt en schraagt!
Beproef toch wat mijn krachten kunnen dragen,
Eer gij mij aan zoo stout een reize waagt!
Gij hebt gezegd, dat ook in vroeger dagen
AEneas in 't verganklijk stofgewaad
Den tocht naar 't Eeuwig Schimmenrijk dorst wagen,

Doch, als hem nu de Vijand van al 't Kwaad
Begunstigde om de werken die hem wachtten,
Zal niemand, die Gods eeuwig wijzen raad

Eerbiedigt, hem onwaardig durven achten;
Want hij moest Rome en 't Roomsche Rijksgebied
Ten vader zijn van alle nageslachten.....'

Bij Betsy van Oyen-Zeeman luidt deze passus als volgt:

'O, dichter,' zoo begon ik, 'die mij leidt,
zie mijne kracht, zal zij voldoende blijken
wanneer ik op die hooge banen schrijd?
Gij zegt, dat Silvius vader 't mocht bereiken
om levend nog, tot zonden nog in staat,
te trekken door deze eindelooze rijken;
als dus de Vijand zelf van alle kwaad
hem bijstond, daar 't gevolg Hij wel doorgrondde
voor 't Wie en Wat van deze stoute daad,
wordt door den wijze waardig hij bevonden,
die is naar Rome en 't rijk daardoor omvat
als vader door 't empyreum gezonden'

Van het T.L.G. de Heremans' Zonen:
Letterkundig Jaarboek 1932; 112 blz.; 5 fr.
Te bekomen bij den secretaris Paul De Ryck, Nijverheidskaai, 65, St-Amandsberg; postcheckrekening 296.178.

Van de Uitgeversmij Von Gorcum & Co, Assen:
Dr. J.L. SNETHLAGE: De Religie van het Bolchewisme; 20 blz.; f. 0,75.
N^{r} 7 van de reeks: Vragen van nu.

Van Andries Blitz, Amsterdam en den Standaardboekhandel, Brussel, Antwerpen, Leuven:
LISBETH BURGER: Werkloos; 232 blz.; 35 fr.; gebonden 50 fr.

Van de Editions de Belgique, Brussel:
ALBERT JACQUEMIN: Catherine ou quelques Souvenirs d'un Professeur; 237 blz.; 15 fr.
Catherine is de naam van een geraamte dat als aanschouwingsmiddel dient in de klassen van den schrijver. Deze haalt, in een zeer aantrekkelijken vorm, allerlei herinneringen op: studententijd, professors, examens die hij onderging of die hij afnam, zijn loopbaan als leeraar, als journalist, als voordrachthouder, schoolreizen met zijn leerlingen, enz. Hoofdstukken als co-éducation, cducation sexuelle en beschouwingen over de hedendaagsche jeugd zijn vooral behartigenswaard en het boek zal ook voor niet-schoolmenschen welkom en nuttig zijn.
SERGE BRISY: Le Voyageur blanc; 263 blz.; 18 fr.
Aphorismen en beschouwingen van een monnik, die gaat twijfelen aan de doelmatigheid van 't gebed, maar wiens opvatting veel hooger staat dan die van zijn omgeving, wat men maar eerst na zijn dood begint te beseffen. Een boek vol wijsgeerige, treffende bladzijden, in dagboekvorm geschreven (die echter af en toe onderbroken wordt) en dat afgewisselde en roerende gedeelten bevat. 't Zou echter kunnen ingekort.

Tony Bergmann

Den Heer Jan Ivo Queeckers, Voorzitter van de Koninklijke Vereeniging ‘Tony's Vrienden’, te Lier, van harte opgedragen.

Om voor den lezer alle lastige geheugeninspanning uit den weg te ruimen, wensch ik hem op de twee volgende bladzijden een synthetischen blik op de schoone Vlaamsche familie Bergmann te gunnen.

Tony Bergmann behoort tot een oud en naar hart en geest adellijk geslacht.

Zijn vaderlijke grootmoeder was gesproten uit de Oud-Brabantsche familie Van Zinnicq, die zich in de 17de eeuw te Lier had gevestigd en twee burgemeesters aan het beroemde stadje schonk: den eersten, Jonkheer }o.-Jan Ferdinand Van Zinnicq, burgemeester van 1740 tot '61; onder zijn bestuur werd het huidige stadhuis van Lier gebouwd; den tweeden, - een zoon van den vorige - Jan-Frans-Ferdinand Van Zinnicq, burgemeester van 1779 tot '81 en van 91 tot '92.

Een nicht van dezen laatste, Catharina Van Zinnicq, huwde ± 1795 met **George - Louis - Frederic Bergmann,** geboren te Westerburg in het hertogdom Nassau, in 1772.

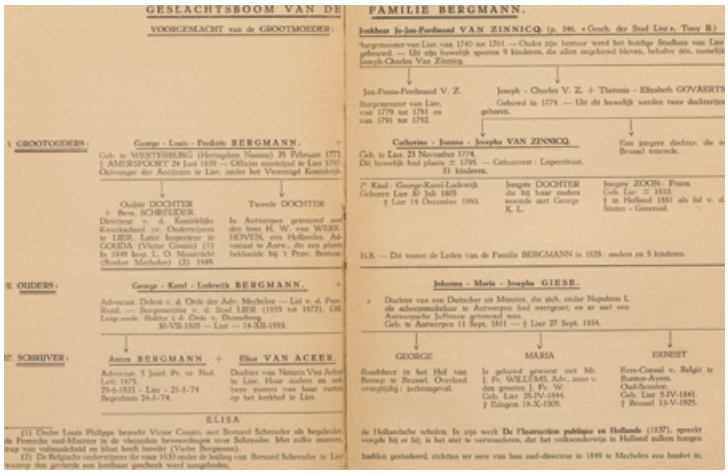

GESLACHTSBOOM VAN DE FAMILIE BERGMANN.

VOORGESLACHT van de GROOTMOEDER:

Jonkheer Jo-Jan-Ferdinand VAN ZINNICQ. (p. 346. «Gesch. der Stad Lier», Tony B.)

Burgemeester van Lier, van 1740 tot 1761. — Onder zijn bestuur werd het hoekige Stadhuis van Lier gebouwd. — Uit zijn huwelijk spruiten 9 kinderen, die allen ongehuwd bleven, behalve één, namelijk Joseph-Charles Van Zinnicq.

Jan-Frans-Ferdinand V. Z. Burgemeester van Lier, van 1779 tot 1781 en van 1791 tot 1792.

Joseph - Charles V. Z. + Theresia - Elisabeth GOVAERTS Gehuwd in 1774. — Uit dit huwelijk werden twee dochters geboren.

I. GROOTOUDERS:

George - Louis - Frederic BERGMANN. +

Geb. te WESTERBERG (Hertogdom Nassau) 25 Februari 1772. † AMERSFOORT 29 Juni 1839 — Officier equipagie te Lier 1797. Ontvanger der Accijnzen te Lier, onder het Vereenigd Koninkrijk.

Oudste DOCHTER + Bern. SCHREUDER. Directeur v. d. Koninklijke Kweekschool vr. Onderwijzers te LIER. Later Inspecteur te GOEDA (Victor Cousin) (1) In 1849 insp. L. O. Maastricht (Broeder Mechelen) (2) 1849.

Tweede DOCHTER In Antwerpen getrouwd met den heer H. W. van WESSHOVEN, zeer Hollandsch. Advocaat te Aarw., die een plaats bekleedde bij 't Prov. Bestuur.

Catharina - Joanna - Josepha VAN ZINNICQ. Geb. te Lier. 23 November 1774. Dit huwelijk had plaats 7 Ther. 1795. — Gehuisvest: Lisperstraat. 11 kinderen.

Een jongere dochter, die te Brussel trouwde.

1e Kind: George-Karel-Lodewijk Geboren Lier 30 Juli 1805 † Lier 14 December 1885.

Jongste DOCHTER die bij haar ouders woonde met George K. L.

Jongste ZOON: Frans. Geb. Lier 7e 1813. † in Holland 1881 als lid v. d. Staten - Generaal.

N.B. — Dit waren de Leden van de Familie BERGMANN in 1828: ouders en 5 kinderen.

II. OUDERS:

George - Karel - Lodewijk BERGMANN. +

Advocaat. Deken v. d. Orde der Adv. Mechelen — Lid v. d. Prov. Raad. — Burgemeester v. d. Stad LIER (1855 tot 1872). Off. Leng.-orde. Ridder i. d. Orde v. Donnerberg. 30-VII-1805 — Lier — 14-XII-1893.

Johanna - Maria - Josepha GIESE.

Dochter van een Duitscher uit Münster, die zich, onder Napoleon I, als scheepsmakelaar te Antwerpen had neergezet, en er met een Antwerpsche Juffrouw getrouwd was. Geb. te Antwerpen 11 Sept. 1811 — † Lier 27 Sept. 1854.

III. SCHRIJVER:

Anton BERGMANN. + Advocaat. † Jaarl. Pr. vr. Ned. Lett. 1875. 29-6-1835 - Lier - 21-1-74 Begrafenis 24-1-74.

Elisa VAN ACKER. Dochter van Notaris Van Acker te Lier. Haar ouders en zes twee zusters van haar zusters op het kerkhof te Lier.

GEORGE Raadsheer in het Hof van Beroep te Brussel. Overleed vroegtijdig: jachtongeval.

MARIA Is gehuwd geweest met Mr. J. Fr. WILLEMS, Adv., zoon v. den grooten J. Fr. W. Geb. Lier 28-IV-1844. † Edegem 18-X-1909.

ERNEST Ezrs-Consul v. België te Buenos-Ayres. Oud-Senateur. Geb. Lier 5-IV-1841. † Brussel 13-V-1925.

ELISA

(1) Onder Louis Philippe benoemt Victor Cousin, met Bernard Schreuder als begeleider, de Fransche oud-Meester in de vlaamsche bevoorrechten over Schreuder. Met zulke manoeuvre trap van volmaaktheid en bloei heeft bereikt (Vieder Bergmann).

(2) De Belgische onderwijzers die vóór 1830 onder de leiding van Bernard Schreuder te Lier waarop den gevierde een koetbaar geschenk werd aangeboden.

de Hollandsche scholen. In zijn werk **De l'Instruction publique en Hollande** (1837), spreekt vrijpke bij er bij, in het niet te verwonderen, dat het volksonderwijs in Holland zulken hoogen

hadden gestudeerd, richtten ter eere van hun oud-directeur in 1849 te Mechelen een banket in.

Op jeugdigen leeftijd had de **Stamvader** van onze Bergmannen zijn vaderland verlaten, om dienst te nemen in het Hollandsch leger, waar hij tot den graad van officier opklom. Doch na de verovering van Bergen-op-Zoom door de Fransche Republikeinen werd aan de Hollandsche officieren van dat garnizoen Lier tot verblijfplaats aangewezen: ‘Op 18 Februari 1795 kwamen de ontmoedigde Hollandsche soldaten hier aan, moesten de oranjelinten afleggen, de Fransche kokarde opsteken, en werden, na door den plaatskommandant, een gewezen schoorsteenveger, in oogenschouw te zijn genomen, ingekwartierd, de soldaten in het gouvernementshotel, het Theresianenklooster en de kazernen, de officiers bij de burgers.’ (Tony: Gesch. der Stad Lier, p. 429).

Zoo knoopte Tony's grootvader kennis aan met de familie Van Zinnicq en verloofde zich weldra met een nicht van den gewezen burgemeester van 1791, die te Lier op dat oogenblik bij haar oom verbleef.

Dat huwelijk had waarschijnlijk te Brussel plaats, waar de weduwe van Joseph-Charles Van Zinnicq, de moeder van de bruid, woonde.

In 1797, onder de Fransche Republiek, werd grootvader Bergmann door zijn medeburgers tot o f f i c i e r m u n i c i p a l, d.i. tot lid van den Lierschen gemeenteraad verkozen: hij was een man van open karakter, innemende manieren, door zijn medeburgers geëerd en bemind.

‘De vroegere wetten vroegen enkel eene erkenning der volkssouvereiniteit; de wet van 19 Fructidor jaar V, eischte van de geestelijkheid den e e d v a n h a a t a a n h e t k o n i n g d o m; en, om alle toegevendheid der plaatselijke besturen te voorkomen, sprak art. 26 twee jaren ijzers uit tegen elken beambte, die de toepassing der wet zou vertragen.

‘Aanstonds kregen de municipalen bevel om die wet af te kondigen. Vele plaatselijke besturen zochten uitvluchtsels, weinige dorsten openlijk opstaan. Hier deed zich de tegenstand onbewimpeld voor. Burger B e r g m a n n alleen behoorde tot eene andere geloofsbelijdenis dan de Katholieke. - [Hij was namelijk protestant]. - Men wilde hem de taak opdringen om de wet af te roepen; doch hij weigerde, niettegenstaande alle straffen en

bedreigingen, zijnen naam te hechten aan zulke hatelijke dwingelandij. Dit baarde niet weinig opzien. De [Fransche] commissaire vroeg eenen dag uitstel, om het Centraal Bestuur te verwittigen, en 's anderen daags verscheen een buitengewoon afgevaardigde, om het wederspannig lid over te halen. Eerst gebruikte hij vleierijen, oproepen tot c i v i s m e , dan volgden, naar gewoonte, de bedreigingen. De man, wiens gehechtheid aan de ware vrijheid gekend was, bleef onverbiddelijk, deed zijnen sluier af, legde hem ter tafel neder, en verliet de zaal.' (Geschied, der Stad Lier, p. 451).

Dat feit uit het leven van zijn grootvader door Tony zelf aangehaald, typeert den ganschen mensch. De Fransche commissaris zal wel zelf eerbied voor zulk een nobel karakter hebben gehad; want er was geen spraak van, burger B e r g m a n n in de ijzers te leggen.

C i t o y e n T h e r y , gewezen g a r d e - m a g a s i n , kreeg opdracht om de wet van 19 Fructidor met trommel en trompet voor de Lierenaars, die grootvader Bergmann op de hand droegen, af te kondigen.

Omstreeks 1806 woonde in de **Lisperstraat** te Lier, schuin tegenover de deur van grootvader Bergmann, een oud mannetje dat in de wandeling onder den naam van Peke Crabeels bekend stond; bij dat ventje woonde een zwart krullebolletje in van zoo wat 12 a 13 jaar.

De vier oudste kinderen Bergmann hadden op dat tijdstip in een school reeds Vlaamsch leeren lezen en schrijven. Grootvader Bergmann wenschte nu zelf als leeraar van zijn kinderen op te treden:

'Naast de oude talen stonden Nederlandsch, Fransch en Hoogduitsch met hun rijke letterkunden op het studieprogramma van den vaderlijken autodidact' - aldus vernemen wij van Paul Fredericq, een persoonlijk vriend van de familiën Bergmann en Van Acker.

Het krullebolleken van Peke Crabeels, dat men gewoonlijk **Suske Willems** noemde, vroeg den leeraar om de gunst, met zijn kinderen mee de lessen te mogen volgen, wat hem graag werd toegestaan.

Weldra overtrof Suske Willems de broeders en zusters

Bergmann. Allengs werd hij door de ouders als kind van den huize beschouwd en de leeraar werd spoedig zoo trotsch op zijn leerling, dat hij hem steeds als een toonbeeld voorstelde.

Uit dat Suske Willems is de groote Jan-Frans Willems, de Vader der Vlaamsche Beweging, gegroeid.

Verschillende onder grootvader Bergmann's kinderen hebben zich later onderscheiden en zijn beroemd geworden: de oudste dochter werd de echtgenoote van Bernard Schreuder, den eersten directeur van de Koninklijke kweekschool voor onderwijzers te Lier, die zooveel flinke krachten heeft gevormd, welke op hun beurt het goede zaad van het volksonderwijs over geheel Vlaanderen hebben uitgestrooid. De tweede dochter trouwde met den Hollandschen advocaat H.W. van Werkhove, die onder het Vereenigd Koninkrijk als ambtenaar een plaats bekleedde bij het Provinciaal Bestuur van Antwerpen. Over den vader van Tony zullen wij verder spreken. De jongste zoon, Frans, werd - waarschijnlijk in de jaren zeventig - tot lid van de Staten-Generaal van Holland verkozen, waarheen hij na 1830 was uitgeweken.

Bij zijn omreis van 1829 in België bezocht Willem I ook de stad Lier. De koning der Nederlanden beschikte over een verbazend geheugen. Toen hem op het raadhuis de overheden werden voorgesteld, wist hij ze uit een vroegere ontmoeting, nog allemaal thuis te wijzen: burgemeester Timmermans, schepen Van den Brande, raadslid Stalpaert.

‘Als hem de ontvanger der accijnzen werd voorgesteld, zei de koning: ‘He! He! hier heb ik eenen mijner oudste kennissen. Niet waar, Mijnheer, je waart vroeger officier in Hollandschen dienst onder den stadhouder en bij de verovering van Holland hebt je den dienst verlaten om te Lier als privaat man te gaan leven? je hoort tot die oude getrouwen, die door hunne gehechtheid aan het huis van Oranje bekend staan; het doet mij genoegen u in welstand weder te vinden.’ (‘Uit Vader Bergmann's Gedenkschriften’, p. 175).

In 1830 herinnerde zich de ambtenaar de vriendschap van zijn koning. Bij het naderen van het Belgisch vrijwilligersleger vertrok grootvader Bergmann naar Antwerpen, gevolgd door Bernard Schreuder en diens vrouw. Grootmoeder Bergmann bleef met haar kinderen in afwachting te Lier achter: de drie dochters, die zich

tijdens het bombardement van Antwerpen ook in die stad bevonden, waren vervolgens naar Lier teruggekeerd. Later kwamen de twee oudste weder bij hun echtgenooten in Holland. Frans, de jongste zoon, na eenige maanden te hebben verbleven in Bonn, bij een oom die er aan de hoogeschool het ambt van ‘universiteitsrechter’ bekleedde, vertrok vervolgens naar Holland en liet zich te Leiden als student voor de rechten inschrijven. Hij verwierf er den doctorstitel en vestigde zich als advocaat te Amersfoort, waar zijn ouders waren gaan wonen. Vervolgens werd hij benoemd tot rechter te 's-Hertogenbosch en later tot raadsheer bij het provinciaal gerechtshof van Noord-Brabant. Hij stierf in 1881, als lid van de Staten-Generaal.

Op 27 October 1830 viel Antwerpen in de handen van de Belgische vrijwilligers. Een paar dagen te voren had grootvader Bergmann met zijn twee schoonzonen, Schreuder en Van Werkhoven, van daaruit de wijk naar Holland genomen, waar zij met oprechte sympathie door den koning en het Nederlandsch bestuur werden ontvangen. Later zou grootmoeder Bergmann met de jongste dochter haar man volgen; dat gebeurde in 1833. Alleen Tony 's vader bleef te Lier wonen.

‘Jan-Frans Willems vertelde mij later, hoe hij, bij het kortstondig verblijf in Antwerpen mijner nabestaanden, getuige was geweest van de moedeloosheid, het verdriet, de neerslachtigheid, de smart, welke zij bij hun vertrek naar Holland hadden onderstaan, en hij gaf mij de verschillende gesprekken weder, welke hij met mijnen vader had gehad. Deze was het, dien Willems bijzonder bekloeg, omdat hij op zijnen hoogen ouderdom zijn huis en al wat hem lief was, had moeten verlaten en eene stad vaarwel zeggen, waar hij zoo bemind en geacht was en waar hij in het midden der zijnen zooveel gelukkige dagen had doorgebracht.

Met mijnen vader had Willems het niet eens kunnen worden over de gedragslijn, die de ambtenaar in de omwenteling te volgen had. Mijn vader dacht, dat zijn eed van getrouwheid hem den plicht oplegde zijnen vorst te volgen; Willems integendeel beweerde, dat de koning hem eenen post had toevertrouwd, welke hij in hoegenaamd geen geval mocht verlaten.

Wie van beiden gelijk had, wil ik niet onderzoeken; maar dit geloof ik te mogen verzekeren, dat beiden de ingeving van hun

geweten hebben gevolgd.' ('Uit Vader Bergmann's Gedenkschriften', p. 200-201).

De vader van Tony heette **George-Karel-Lodewijk Bergmann.** Hij werd geboren te Lier in 1805. In zijn 'Gedenkschriften' verhaalt hij (p. 142): 'Het was op 8 Maart 1828, dat ik mijne promotie deed in de nieuwe ronde zaal van de A u l a a c a d e m i c a, die niet lang te voren ter beschikking der Hoogeschool was gesteld.

Mijne dissertatie droeg voor titel: D e c u l p a i n d e l i c t i s.

Noch het schrijven mijner dissertatie in het Latijn noch het verdedigen mijner stellingen in die taal kostte mij veel moeite; bij het verlaten der Hoogeschool schreef en sprak ik in het Latijn over rechtsquaestiën veel gemakkelijker dan ik in het Fransch of in het Nederlandsch zou gedaan hebben. Waartoe heeft mij al dat Latijn in het vervolg van mijn leven gediend?'

Op p. 126 van die hoogst interessante 'Gedenkschriften', vangt hij aan met een overzicht van den toenmaligen toestand der juridische faculteit, waaraan hij ter Rijksuniversiteit van Gent studeerde: 'Met genoegen volgde ik de lessen van de hoogleeraars der juridische faculteit, want allen waren uitstekende professoren.

Wij hadden als hoogleeraren de heeren Van Wambeke, De Ryckere, Haus, Thorbeke en Schrant.'

En verder: 'Al de lessen der Hoogeschool moesten, zooals ik gezegd heb, in het Latijn gegeven worden, doch professor Van Wambeke mocht de zijne in het Fransch voordragen. Van W. was professor in het hedendaagsche burgerlijk recht...

Professor De Ryckere onderwees het Romeinsche recht;... Haus, een Duitscher, was professor in het strafrecht (d o c t r i n a j u r i s c r i m i n a l i s);... hij onderwees het strafrecht vooral uit een wijsgeerig standpunt...

Professor Thorbeke, een Hollander, werd tijdens mijn verblijf aan de Hoogeschool professor benoemd voor het openbaar volkenrecht. Zijne lessen waren door en door geleerd, wel bestudeerd en werden correct voorgedragen, maar slechts door weinige studenten naar hare ware verdiensten geschat. Thorbeke was bij zijne benoeming slechts 27 a 28 jaar oud...

Professor Schrant... was een man van hooge gestalte en van krachtigen lichaamsbouw, zeer deftig in zijne houding en die ook aan iedereen eerbied inboezemde. Te Gent was hij met het onderwijs der Nederlandsche geschiedenis en letterkunde gelast.

Ik herinner mij, met hoeveel genoegen en belangstelling de Gentsche studenten zijne lessen volgden, die hij in het Nederlandsch voordroeg.

Schrant was een Roomsch-katholiek priester; maar nooit zal ik vergeten met hoeveel welsprekendheid en onafhankelijkheid hij de gebeurtenissen der 16e eeuw besprak, met welke levendige kleuren hij den reusachtigen strijd van ons klein vaderland tegen het machtige Spanje afschilderde, den gewetensdwang afkeurde en het lijden onzer voorvaderen betreurde. Dikwijls verlieten wij opgetogen zijne lessen en de meeste studenten bewaarden later een warm en dankbaar aandenken aan den talentvollen professor, aan den welsprekenden redenaar, aan den verdraagzamen priester.'

Hierbij denken wij aan het heerlijke gewrocht uit de reeks Eigen Schoon, 'Antwerpsche Druckerye', door Dr Maurits Sabbe. Daarin loodst ons de auteur door de Skulla en Charubdis der Antwerpsche drukkerswereld van dat zelfde tijdperk, met die zekerheid van den ziener, die m.i. onovertroffen en onovertrefbaar is.

Na uitstekende studiën aan de hoogeschool te Gent, waar hij den 8n Maart 1828 met den hoogsten academischen graad in de beide rechten promoveerde, vestigde zich vader Bergmann als advocaat in zijn geboortestad. Later werd hij tot deken van de orde der advocaten van de Mechelsche balie verkozen.

Hier moet ik den auteur van de Gedenkschriften nog even zelf door dat werk op p. 192 laten spreken:

'Waarlijk het rood der schaamte kleurt mijne wangen, wanneer ik moet bekennen, dat ik op mijn vijf en twintigste jaar mij met de politiek nog niet had opgehouden.

Maar met mijnen vader was het geheel anders gelegen; hij was een politicus in den breedsten zin van het woord, en dit liet zich begrijpen: hij had in zijnen reeds langen levensloop zoovele rijken zien vallen en heropbouwen, hij was getuige geweest van

zoovele staatsaanslagen en omwentelingen, waarvan er eenige op zijnen levensloop eenen gewichtigen invloed hadden uitgeoefend, zoodat hij zich als het ware aanhoudend met de politiek had moeten bezighouden.'

Vader Bergmann begon met een anti-revolutionnair hekelrijmpje, 'De Belgische Peerlala' te schrijven. Hij had den vinger in het raderwerk gestoken!

'Alhoewel de gebeurtenissen van 1830 hem eenen afkeer voor de politiek hadden ingeboezemd en hij slechts trachtte naar de a u r e a m e d i o c r i t a s, die eene steeds drukke practijk en het huiselijk geluk hem schonken te midden van zijne teergeliefde huisvrouw, bloeiende kinderen en trouwe vrienden, hartstochtelijke minnaars der edele muziek als hij zelve en zijne echtgenoote, toch werd hij weldra zijns ondanks in den maalstroom meegesleept voor zijn gansche leven.' (Paul Fredericq).

In 1838 werd hij tot lid van den Lierschen gemeenteraad verkozen en in 1846 tot provinciaal raadslid. Na de verkiezingen van 1848, die een vrijzinnige meerderheid in den Lierschen gemeenteraad aan het roer brachten, werd hij met het schepenschap bekleed en den 4^{n} April 1853 tot het ambt van burgemeester verheven. In 1858 werd hij echter voor den Provincialen Raad niet meer herkozen. Herhaalde malen ook stelde hij zich candidaat bij de Kamerverkiezingen, doch slaagde er nooit in een Kamerzetel te veroveren.

Vader Bergmann bleef burgemeester van Lier tot in 1872, toen de vrijzinnigen er de meerderheid voor het Stedelijk Bestuur ten gevolge van de kieshervorming verloren.

Tijdens zijn bestuur kreeg Lier het uitzicht van een moderne stad, met mooie lanen en gasverlichting.

Hij was een groot burgemeester van een kleine stad.

Vader Bergmann overleed in zijn geboortestad, den 14^{n} Dec. 1893, in den gezegenden ouderdom van acht en tachtig en een half jaar.

De stijl en de wijze van voorstelling der 'Gedenkschriften' bieden een in 't oog vallende overeenkomst met die van Tony 's werken: 'Soberheid, voornaamheid, de geheime traan verborgen achter een stillen glimlach, dat alles vindt men in de geschriften

van Vader en Zoon weder,' zegt Gustaaf Segers. In die meening deel ik ten volle.

Men ziet dus, dat een groot kunstenaar als de schrijver van Ernest Staas zoo maar niet uit den grond is gekropen.

Tony Bergmann aanschouwde het levenslicht in het ouderlijk huis van de Lisperstraat te Lier, den 29^{n} Juni 1835.

Na de oordjesschool van juffrouw Monnier op den hoek van het Hemdsmouwken, een lief straatje van het Begijnhof te Lier, te hebben doorloopen, kwam hij op de Burgerschool, onder het bestuur van den ervaren onderwijzer Van Rompaey. In die school dienden, evenals in de Armenschool van den Stadstuin, de kweekelingen van de rijksnormaalschool te Lier als hulponderwijzers.

Daarna volgde Tony de lagere Latijnsche klassen van het Stadscollege, - onder het Vereenigd Koninkrijk heette die inrichting de Latijnsche School; het was een staatsinrichting voor middelbaar onderwijs van den hoogeren graad - tot de oprichting waarvan de Raad op 24 Juli 1834 besloten had en dat op 1 Januari 1836 geopend werd. Eerst onder het bestuur van eenen geestelijke, later onder het bestuur van Curatoren geplaatst (1837), werd het stadscollege ten slotte aan het beheer van den aartsbisschop toevertrouwd, die het recht bekwam de leeraars te benoemen en de inrichting te besturen. De leergangen van het Geestelijk College begonnen op 1 November 1844, in het lokaal van den Moesdijk, thans door de kostschool Ledoux betrokken. Dat verhaalt Tony in zijn 'Geschiedenis der Stad Lier' op p. 589. Hij was dus negen jaar oud, toen het Geeste - lijk Colege werd geopend. Het is dan ook in deze laatste inrichting dat hij de lagere Latijnsche klassen doorliep. Het is van belang zulks te weten, anders zou het moeilijk te begrijpen zijn waar hij die geschiedenis van het 'verboden boekje' in Ernest Staas vandaan haalt: 'Bertha aan Ernest'. Wat mij betreft, ik meen dat het gevalletje is aangedikt met ervaringen van vader Bergmann uit zijn collegetijd.

In October 1849, - hij had dus zijn sexta en quinta achter den rug - vertrok hij naar het Stedelijk Athenaeum van Gent.

Van Dr Heremans vernemen wij, dat hij zijn leeraar in het

Nederlandsch - dat was Heremans zelf - weldra verraste door zijn eigenaardigheid van opvatting en zijn schilderachtigheid van stijl: ‘de liefde voor de moedertaal zat hem in het bloed.’

Aan het Gentsch Athenaeum, zegt de leeraar nog, sloot Tony aan bij de schare wakkere jongelingen, waarvan J. Vuylsteke en E. Cogen de ziel waren, en die de Nederlandsche letteren, ondanks de weinige uren les in de moedertaal, tot een van de hoofdvakken hunner studiën maakten. Heremans moet als Vlaming buitengewoon veel invloed op zijn leerlingen hebben uitgeoefend. De schrijver van Ernest Staas bleef ten andere in het vervolg van zijn leven de hartelijkste betrekkingen met zijn oud-leeraar onderhouden en de wederzijdsche vriendschap en waardeering bleef steeds onverminderd.

In 1853 kwam Tony op de Gentsche hoogeschool. Het volgend jaar legde hij het tot de studie van de rechten voorbereidend examen in letteren en wijsbegeerte af. Dat examen bestond reeds in den Nederlandschen tijd, met het oog vooral op de grondige kennis van het Latijn: vader Bergmann had het een en dertig jaar vroeger, in 1823, eveneens moeten afleggen; later werd het afgeschaft.

In April 1856 ging Tony op voor het candidaatsexamen in de rechten en in September van hetzelfde jaar haalde hij er de candidatuur voor het notariaat door. Einde '56 of begin '57 stak hij over naar de hoogeschool van Brussel, waar hij in April '58 tot doctor in de rechten werd gepromoveerd. Al die examina doorstond hij op schitterende wijze.

Tony schreef reeds verschillende bijdragen terwijl hij nog student was. Zij verschenen in de **Gentsche Studentenalmanakken,** uitgegeven door het vrijzinnig ‘Taalminnend Studen-tengenootschap’ onder de kenspreuk ‘'t Zal wel gaan’: Eenige Bladzijden uit het Leven der Vlooien (1854), De Meulenaar ('55), Eene Ware Geschiedenis (56), Op de Kermis (id.), Eene Schoon e Partij ('57).

De eerste drie zinspelen op toestanden en voorvallen uit het studentenleven en op personages uit dien tijd. Het zijn bijtende allegorische satiren van maatschappelijken en politieken aard. De laatste twee zijn minder scherp en in den novelletrant geschreven.

Zij zijn ook als maatschappelijke satiren bedoeld: gezwind van allure, plastisch en treffend van voorstelling. Zij missen stellig niet hun doel.

Die eerste schetsen en de latere novellen werden in chronologische volgorde gebundeld door Dr Heremans, onder den titel **'Verspreide Schetsen en Novellen',** met een voorrede van den verzamelaar.

De novellen zijn allemaal wonderschoon. Het valt moeilijk te zeggen welke de voorkeur verdient. Nu eens is het Fräulein Louise, dan weer Brigitta, die het van de andere wint. Sommigen beweren dat alle worden overtroffen door Marietta la Bella, de verleidelijk-schoone Italiaansche straatzangster en Venetiaansche Lorelei.

De Eerste Liefde van Frans, een schets van 1855, is het prototype van Ernest Staas.

Degene die zich de moeite wil getroosten nog eens enkele van die novellen te herlezen, zal zich heerlijk daarvoor beloond gevoelen: zij zijn als lentebloesems kleurig en geurig. Hier en daar deelt hij nog maatschappelijke en politieke klappen uit, doch hij oriënteert zich meer en meer naar de zuivere schoonheid.

In 1857 verscheen zijn **'Philips van Marnix van St.-Aldegonde',** een pleidooi, waardoor hij den grooten vaderlander en dichter Marnix onweerlegbaar vrijpleit van de smet die door Van Lom in dezes Geschiedenis der Stad Lier op Aldegonde's naam was geworpen.

Ziehier den grond der zaak. In den nacht van 9 op 10 April 1580 werd de St.-Gummaruskerk bestormd door Jan Junius of de Jonge, buitenburgemeester van Antwerpen in 1779 en '80, 'een overdreven sektaris, die zich te Antwerpen onderscheidde door de Altaars van O.L.-Vrouwenkerk van hunne schilderijen te berooven, [hij] trok naar Lier aan het hoofd van 800 gewapende mannen.' (Tony: Geschiedenis der Stad Lier, p. 259).

'Op de aentijging van Van Lom, den Geschiedschrijver der Stad Lier, werd Marnix betigt van op 9[den] of 10[den] April 1580 naer Lier te zijn afgêzakt aen het hoofd eener bende soldaten en slecht volk, om aldaer de beelden te komen verbrijzelen en de kerk te plunderen.' (Tony: Philips van Marnix... p.l).

Na de verdediging van Marnix door Tony, blijft van die beschuldiging geen schijn of schaduw meer over.

De Twee Rijnlandsche Novellen, die zuivere schoonheid zijn, liggen het best in ieders bereik, daar zij afzonderlijk werden uitgegeven en nog steeds in den handel zijn.

In 1873 verscheen zijn monumentale **'Geschiedenis der Stad Lier'.**

Wie dat werk in zijn geheel aandachtig leest, staat onvermijdelijk vol ontzag voor de reusachtige werkkracht Waarover de auteur beschikte en is een en al bewondering voor den geschiedkundigen vorschingsgeest, die op alle bladzijden doorstraalt. Het is de modelmonographie van het genre.

De stadsarchivaris van Lier, J.F. Meylemans, heeft den schrijver voor dat werk kostbare hulp geboden.

Doch Tony is en blijft steeds in de eerste plaats voor geheel Vlaanderen en Nederland de geliefde en onvolprezen schrijver van **'Ernest Staas',** waarvan de uitgaven elkaar aldoor in hetzelfde tempo blijven opvolgen.

Het was in 1871 of '72 dat hij het beproefde, de eerste hoofdstukken van zijn literair meesterwerk in hun vasten vorm te gieten. De 'voorafbeelding' er van had hij gegeven in De Eerste Liefde van Frans (1855). Nu was de vrucht rijp en ze zou worden geplukt in den top van den zonnigen boom, waar ze was gebakerd en gekoesterd in het pure zonlicht van het Netedal, zuiver en ongeschonden, volgroeid en sappig, kerngezond om nimmermeer te vergaan.

Tony was in het volle bezit van zijn talent en beheerschte het onderwerp, de taal, de omgeving, de menschen en zich zelf.

Hij woonde op de Groote Markt te Lier, in het huis links, vlak naast dat van zijn vader. De oude en prachtige monumentenrij aan die zijde van de Groote Markt, met haar sierlijke gildenhuizen, waaronder het Brouwershuis, werd in de eerste weken van den oorlog zoo goed als gansch verwoest, vader Bergmann's woning en die van Tony incluis.

Thans is, op het Brouwershuis na, alles of herbouwd of gerestaureerd.

De aristocratische Renaissancegevel waarop men thans het

woord T a x i ziet staan, was het liefdenest van den schrijver: in Tony's tijd niets meer dan een bescheiden burgerhuis.

Lier met zijn middeleeuwsch-mystisch Begijnhof, zijn moderne lanen van betooverende schoonheid en zijn gemoedelijke menschen had voor hem geen geheimen meer; de wereld was hem een open boek geworden, waarmee hij vertrouwd omging als een predikant met zijn bijbel. Ook het milieu waarin hij werkte was buitengewoon gunstig: zijn vader stond hem steeds ter zijde met zijn grondige rechtskundige kennis en zijn ervaring in de zaken en grilligheden van de balie, waar Tony zelf, na een drukke practijk van bijna anderhalf decennium, een beproefd man in was geworden; een beminnelijke echtgenoote die haar man begreep, aanmoedigde, hem in alles ter zijde stond en hartstochtelijk liefhad, omringde hem met haar teederste zorgen; een aanminnig meisje, bloem hunner liefde, vroolijkte den huiselijken kring op. 's Middags en na de dagtaak, wanneer hij, moe en suf van saaie protocollen en processen allerhande, den sleutel op de deur van zijn kantoor had omgedraaid, vloog hij naar hun bekoorlijk landgoed N a z a r e t h , waar vrouw en kind, welke waren voorafgegaan, hem liefdevol verbeidden, aan die sierlijke Netebocht, een kwartiertje loopens stroomopwaarts van de stad, onder den groenen koepel van eeuwenoude boomen.

Dan gaf hij zich over aan de geneugten van die heerlijke natuur; dan was het de beurt aan de kunst, de muziek, de literatuur... de pen!

Dan kwam de lieve levensgezellin zachtjes hem beroeren, over zijn schouder heen lonkend naar wat daar stond op lichte bladen over de L i e v e B e r t h a : ‘Kom, Ernest, wij zijn immers geene kinderen meer!... Wat baat het die langvervlogene tijden te herdenken!... maar... eindig niet zonder te zeggen: dat Bertha niet vergeten had.’ En ze sloeg haar zachte armen om den overgelukkigen kunstenaar.

Op N a z a r e t h kwamen de vrienden van heinde en ver den grooten Lierenaar bezoeken. Al wat in België en Nederland de pen voerde of 't penseel hanteerde wist het oord, waar twee lieve menschen allen om beurten opwachtten.

N a z a r e t h , o Muyderkring van 't Zuiden, daar zie ik

nog den bruinen beuk, waaronder eens Nicolaas Beets zijde aan zijde zat met den Hildebrand van Vlaanderen.

Ernest Staas is vertaald in het Fransch, het Duitsch en het Engelsch. Verleden jaar verscheen ook een Zuidafrikaansche uitgave er van met aanteekeningen. Dank de welwillendheid van den heer Jan-Ivo Queeckers, sedert 1875 voorzitter van de Koninklijke Tooneelvereeniging 'Tony's Vrienden' te Lier, kon ik Tony's Geschiedenis der Stad Lier in haar geheel dóórlezen en de eerste uitgave van Ernest Staas met die prachtige illustraties van den Mechelschen kunstschilder Willem Geets voor mijn Studie met lichtbeelden gebruiken. Beide werken, die hij van Mevrouw Anton Bergmann-Van Acker ten geschenke gekregen had, mocht ik bij mijn bezoek te Lier in bruikleen meenemen.

Ernest Staas is een mengeling van realiteit en fictie; doch die fictie is niet geheel uit de lucht gegrepen. Tony heeft ongeveer gewerkt in den zin van Ernest Claes, toen deze De Witte schreef, waarin op één deugniet van Averbode de schelmenstreken van al de kwajongens van het dorp werden vereenigd.

De held van het boek, Ernest Staas, is evenals de schrijver advocaat. Het raam van het werk is de levensgeschiedenis van Tony zelf; dus een breede autobiographie.

In het Pannenhuis woonde een Antwerpsche familie, waar vader Bergmann zeer intiem mee bevriend was. Tony kwam er dan ook waarschijnlijk als kind met hem op bezoek.

Het Pannenhuis - even buiten de Antwerpsche poort te Lier gelegen - is een patriciërswoning, welke de schrijver voor zijn held best geschikt achtte, evenals Maurits Sabbe later voor zijn Filosoof het Sashuis aan het Minnewater te Brugge ikoos. Tony droomt zich in dat daar een tante van hem woont. Hij zelf, als weeskind, woont bij haar.

De kleine Bertha, die met Ernest Staas - dat is de naam, waaronder de schrijver zich verschuilt - op de Oordjesschool is, komt met haar moeder, Mistress Hovill, bezoek aan tante op het Pannenhuis brengen. De Hovill's hebben in een bankroet hun gansche vermogen verloren. De vader is naar Engelsch Indië vertrokken om zijn geluk opnieuw te beproeven. Sedertdien wonen

Bertha en haar moeder ‘In den Soeten Naem Jesus’ op het Begijnhof, bij een nicht van Mistress Hovill, het begijntje Serruys. Tante en Ernest gaan op hun beurt menig uurtje in gezelschap van Bertha en haar moeder bij 't begijntje Serruys doorbrengen.

Nu, wij weten dat Juffrouw Elisa van Acker dichtbij den ingang van het Begijnhof woonde. Zij is de ware Bertha, die later Tony's levensgezellin zou worden. Het is dan niet te verwonderen, dat hij de fictieve Kleine Bertha op tijd en stond met haar moeder naar Indië laat vertrekken, waar vader Hovill hen verwacht, om de ware Bertha te Lier te behouden. Lees aan het einde van het boek Een Laatste Droom en alles wordt spoedig duidelijk.

De geschiedenis van den Armen Wilhelm heeft waarschijnlijk als historischen ondergrond het feit, dat tijdens den slag bij Waterloo een Nassausche officier met het treurige nieuws dat Emiel Bergmann, de jongste broer van Tony's grootvader, nabij Quatre-Bras gesneuveld was, te Lier aankwam. Zijn paard was inderdaad onder hem doodgeschoten geworden. Doch - tusschen haakjes gezegd - hij zelf was ongedeerd gebleven.

Daar Tony advocaat was en met een notarisdochter getrouwd, terwijl hij zelf te Gent het candidaatsexamen in het notariaat had afgelegd, is het niet te verwonderen dat hij Het geval van Mijnheer Van Bottel met zulke levendige kleuren en zoo treffend wist te schilderen.

Als jong stagiaire laat hij Ernest Staas te Brussel een appartement bewonen van waaruit hij de beweging rondom het Paleis van Justitie kan gadeslaan. Dat is een fijn trekje van den leuken humorist, die voor zijn held die Tantaluskwelling heeft uitgedacht. Immers Ernest Staas was een klein advocaatje zonder zaken dat er van droomde, eens beroemd te worden. Eilaas, zij trokken al voorbij... de cliënten en niemand belde bij hem aan, tenzij een reiziger in rechtsgeleerdheid of een huisjesmelkster van de Vriendschappelijke Eigenaars... met een kwade zaak.

Verder kunnen nu m.i. nog zeer weinig geheimen voor den lezer in het boek schuilen.

Dit eerste groot literair meesterwerk, dat in de eerste dagen

van Januari 1874 van de pers kwam, zou eilaas ook het laatste zijn dat hij aan zijn geliefde volk mocht schenken. Immers de altijd zoo springlevende Tony, die op het eind van '73 was beginnen te kwijnen, ontviel ons op het oogenblik, dat hij onder vasten stap in breeden zwaai en met vollen greep het eerste wonderzaad had uitgeworpen over den met zweet-en-bloed gedrenkten verschbe-ploegden grond van Vlaanderens hemelbreeden lenteakker. Presentexemplaren van den pas verschenen E r n e s t S t a a s waren aan de lettervrienden van Noord en Zuid door hem persoonlijk gezonden geworden en in de laatste dagen van zijn leven mocht hij nog getuige zijn van de geestdrift waarmede zijn prachtwerk overal werd begroet. De brief van zijn vriend Nicolaas Beets, gedagteekend 19 Januari 1874, kwam te Lier aan, op het oogenblik dat Anton Bergmann reeds met den dood worstelde. Zoo snel was het verloop van dat zooveel belovende leven geweest, dat het historisch schrijven van den gevierden auteur der C a m e r a O b s c u r a den zieltogende niet meer kon worden meegedeeld.

O Tony Bergmann, wiens geest over Vlaanderen blijft zweven, wiens jeugdige werkkracht ons aldoor bezielt, wiens voorbeeld ons ontvlamt voor al wat nobel is en schoon, hier brengen wij opnieuw een allerinnigsten en hoogst bewonderenden groet uit het diepst onzes harten aan uw onsterfelijke nagedachtenis.

Den 24^{n} Januari had de begrafenis plaats. Al wat Vlaanderen aan kunstlievende menschen bezat had het zich tot een duren plicht gerekend, Tony naar zijn laatste rustplaats te vergezellen.

Lier is nog vol van herinneringen aan Tony, en daar ligt steeds maagdelijk schoon het Begijnhof, dat hem tot een van de allerschoonste kunstenaars van geheel Nederland heeft gemaakt.

Laten wij niet vergeten, dat 29 Juni 1935 de 100ste verjaardag is der heuglijke geboorte van dezen stoeren werker, die tijdens zijn kortstondig verblijf hierbeneden een reusachtige taak heeft verricht, welke zijn vroegtijdig heengaan zeer heeft bespoedigd.

De vreemdeling die aan het station te Lier afstapt zal niet nalaten, aan den drempel van de stad, even links in de gordellaan, Anton Bergmann op zijn eenig-mooie eerezuil, een kunstwerk van den Antwerpschen beeldhouwer Joris, te gaan groeten. Tevens

zal hij ook een eeresaluut brengen aan Jan-Baptist David, dien anderen stoeren Lierenaar, wiens standbeeld zich even rechts in de laan tegenovei Tony's gedenkzuil bevindt.

Voor den ingang van de tempels der Ouden vond men obelisken en sfinxen; aan den drempel van het schoone Lier prijken twee der heerlijkste figuren van Vlaanderen.

Diest, 23 Maart 1932.

OMER VAN AUDENHAEGE.

Pietje Vuurmans
Slot[1]

VII.

Schelmachtig belonkt de smidsbaas zijn eigen beeltenis in het keukenspiegeltje: daar glinstert iets in zijn vinnige oogen; zijne mondhoeken verroeren:

- ‘Zou 'k ze eens doen draaien, die oude zottin?’ - spotvraagt hij, lispelend, tot zijn evenbeeld.

Hij zendt den tweeden borrel achter den eersten, en gaat weer, kalm, zitten...

- ‘Baasken Vleurynck, wat is er aan uw dienst?’ - vraagt Cecilia, achter haar meesteres verschijnend.

Heel plechtig plaatst de smidsbaas Elodie's stoel naast zijne rechter-, Cecilia's zitplaats aan zijne linkerzijde. Als ze gezeten zijn, zich naar het dienstmeisje wendend, vraagt hij haar:

- ‘Weet gij, mijn engelken, over welke bruggen een mensch het meest valt, in zijn leven?’

- ‘Bruggen, baasken Vleurynck? 'k Weet ik niet zoo heel goed den weg in de stad...’

- ‘Ook in 't leven niet, Ceciliaatje! Maar ge zult dat wel leeren! Nu - ge moet weten - er liggen drie groote bruggen over ons leven...’

- ‘Ja, baasken Vleurynck?’ - en het meisje, en mevrouw Elodie niet minder, zien hem verbaasd aan.

- ‘Gelijk of ik zeg is het: drie bruggen - en groote: hooren, zien en zwijgen...’

- ‘Ach, baasken Vleurynck!’ - roept het meisje schaterlachend uit - ‘waar haalt gij dat toch allemaal?’

Mevrouw Elodie, - die ook met gespannen aandacht heeft toegeluisterd, doch niet zonder de tusschengedachte: ‘nu zal hij

(1) Zie blz. 351

het gaan zeggen, die aardigaard!’ - knikt den nu zwijgenden prater aanmoedigend toe.

- ‘En wat moet ik alzoo leeren zien, hooren en zwijgen?’ - vraagt hem het nieuwsgierige Ceciliaatje.

- ‘Vele dingen, mijn kind! Daar kan, in 't korte, groote verandering komen!’

Hij haalt zijn zakdoek uit en vaagt zich eens langzaam den mond. Mevrouw Elodie zou er nu de woorden uit willen halen. Hare voeten trappelen van ongeduld.

- ‘Ja, ja, Ceciliaatje’ - preekt hij verder - ‘opgepast voor de drie bruggen, mijn kind! Nu, om te beginnen, ge moet weten... ik ben van zin, t'akkoord met uw Madam', iets in de gazet te doen stellen...’

- ‘Och ja! over dien solo-slim!’ - lacht Cecilia.

- ‘Wat? Solo-slim?’ - gilt de weduwe het uit, terwijl er eene ijskoude huivering over haar dik gevleesden rug loopt.

- ‘Precies alzoo is het’ - spreekt, heel bedaard, de snaaksche smidsbaas: ‘we gaan in de gazet komen en nog veel leute beleven!’

Verbrijzeld zit mevrouw Elodie op haar stoel: hare beenen beven en hare handen trillen. Zij moet zich op de lippen bijten om niet, in bijzijn van-Cecilia, in bitsige verwijtingen uit te barsten.

Baas Vleurynck heeft het wel in 't zicht: zij is gelijk van de hand-Gods geslagen. Maar hij doet of hij niets ongewoons bespeurt en klapt er maar op los:

- ‘'t Is maar spijtig dat ik dien dokteur niet beter ken; hij komt hier nog maar onlangs, niet waar? Als hij van avond “arreveert”, Ceciliaatje, dan moet gij alzoo eens iets opwerpen over dien solo-slim! Bij voorbeeld: vraag hem of dat niet in “De Gentenaar” komt? - verstaat ge, mijn engel? Hij zal natuurlijk uitleg geven - en voor de rest zal ik dan wel zorgen. 't Spreekt van zelf dat daar een souper van komt - ik ken mijne wereld! - en dat kan uw Madam', noch u schade doen, is 't niet waar?’

Van al dezen uitleg heeft de bitter teleurgestelde weduwe het laatste het best verstaan. Het is bij haar een principe nooit tegen hare interesten te zijn! Daarom dwingt zij zich een ander gezicht op te zetten. Zij komt voor den spiegel haar haren wat opschikken... en de fronsen uit haar voorhoofd wrijven.. Zij is blij

zich daar even niet belachelijk te hebben aangesteld door uit te vliegen - en ze gelooft al een beetje dat ze niet alle hoop moet prijsgeven.

- ‘Wie weet?’ - denkt ze - ‘misschien kan dat souper mijn plan een stootje vooruithelpen?’

- ‘'t Is een goed denkbeeld’ - baas-Vleurynckt ze, ‘maar ik geloof dat het aan mij toekomt den dokteur te spreken!’

- ‘En ik heb het zooveel te liever!’ - spoedt zich Cecilia daarop in te brengen.

- ‘Zijt ge bang van hem?’

- ‘Dat niet, baasken Vleurynck, maar ik ben niet gewend zoo'n heer aan te spreken.’

- ‘Ja, 'k versta u, mijn kind! En gij hebt dan ook overschot van gelijk! Zulke “menheers” komen hier niet voor u, maar...’ en de smidsbaas bestudeert het uitwerksel van zijne woorden op mevrouw Elodie.

- ‘Wat wilt ge daarmeê zeggen?’ - dreigt de nu geërgerde waardin.

- ‘Och, Elodie, 'k wil zeggen dat hij hier komt, ja, gelijk ik en een ander...’ praat hij het goed.

Hij ziet hoe de weduwe weerom begeerig uitkijkt. Om haar nog een nieuwen lepel moed in te geven, verklaart hij verder:

- ‘Ik en een ander, dat is té veel gezegd - want, ja, eens of morgen kan er mij nog wel eens iets anders naar hier brengen. Ik heb soms van die dagen dat ik wel liever in het vel zou zitten van een ander dan in het mijne...’

Mevrouw Elodie trekt deze woorden naar haar voordeel, Cecilia heeft zich echter schielijk omgewend: ze voelt zich blozen gelijk eene tomaat.

- ‘Enfin,’ - zucht de oude -(‘we zullen zien: 't geluk vliegt, zeggen ze!’

- ‘En wie 't vangt, heeft het!’ - vult de weduwe, opgemonterd, hier veelbeduidend op aan.

Daar klinkt de bel.

- ‘Cécile, ga eens zien’ - beveelt haar meesteres.

Baas Vleurynck, die dat alléén zijn met mevrouw Elodie niet al te pluis vindt, stelt haar voor:

- ‘Elodie, zet gij maar die flesch weg - we zullen ze van avond nog eens aanspreken.’

De tafel opruimend, voelt de bazin weer vragen op de tong branden. Doch zij overweegt dat het best is: af te wachten...

Met vuurrood gezicht komt Cecilia binnen en deelt ze baas Vleurynck mede:

- ‘De knecht is komen zeggen dat er een heer voor u gekomen is.’

- ‘Goed: 't zal zeker ‘mijn’ notaris zijn! Dus, Elodie, afgesproken, hé! Gij spreekt den dokteur over den solo-slim - en peins maar aan ‘'t souper.’

- ‘Ja, Smedje-smêe’ - fleemt zij nu weer - en ze zou nog wel naar iets anders willen polsen, over de komst van dien notaris; maar baasken Vleurynck is reeds in de gang: ze kan hem alleen nog achterna roepen:

- ‘Smedje-smeê, zult ge straks mijn soepken komen proeven?’

- ‘Ja, als ik kan’ - belooft de oolijkaard, die zich verlicht gevoelt nu weg te zijn, na zijn aardige grap.

VIII.

Met den valavond komt Pietje uit het kelderken opduiken. Zooals van morgen gaat hij op een stijl zitten, aan de pomp. Hij heeft den namiddag lang gevonden en Ceciliaatje niet meer gezien. De afgewerkte sleutel steekt in zijn zak, met dezen door haar zelf, dien voormiddag, gebracht. Hij voelt in zich het verlangen ontstaan om de sleutels in de afspanning te gaan afgeven. Maar baasken Vleurynck heeft hem beloofd dat zijn ‘poesken’ op den Zandberg zou komen.

Daarom wacht hij hier zoo geduldig mogelijk, al vindt hij dat de tijd lood in de beenen heeft. Hij stopt nog een pijp en overweegt hoe zijn patroon dat wel aan boord zal leggen om Ceciliaatje op boodschappen te krijgen...

- ‘En toch’ - peinst hij - ‘baasken Vleurynck is uitgepiept genoeg om alles te schotelen en te lepelen!’

Menig kwartuurken is reeds op den toren verwekkerd; geen Ceciliaatje te zien!

- ‘Ze zal niet weg geraken!’ - vreest hij - ‘haar Madam' is geen' gemakkelijke!’

Maar hij blijft toch zitten wachten en hopen: het avondblauw toovert rondom hem de kleur van hare oogen, die zoo schoon zijn als perels.

- ‘'k Weet niet’ - mijmert hij - ‘maar 't is gelijk of ik Ceciliaatje al lange ken...’

God! daar is ze! Ze komt permantig de gewelfde poort uitgestapt. Zij heeft een witte sjaal om de schouders geslagen. Uit haar bescheiden gebaar verstaat Pietje wat hij doen moet.

Hij is opgestaan; hij zou willen loopen om bij haar te zijn; maar om geen oogmerk te geven, treuzelt hij, den Zandberg over, naar den hoek van de Hoogpoort, alwaar Cecilia hem, in het donker Seminariestraatje, opwacht.

- ‘Ceciliaatje! wat ben ik toch blij dat gij gekomen zijt!’ - klinkt, zoodra ze samen zijn, zijne dankbare uitroeping.

- ‘'k Ben ook blij, Pierken!’ - antwoordt ze, ontroerd - ‘en 't is dan nog uw baas die mij om lever stuurt, naar de Donkersteeg!’

- ‘Ja? 't is algelijk een fijne teen... maar een goed herte! Nu zit hij daar te vertellen, zeker!’

- ‘Ze zijn over den solo-slim bezig, met den dokteur’ - lacht ze - ‘Baasken Vleurynck is mij komen zeggen, op de koer: doe nu maar een toerken met Pier - 'k zal ze wel in de doeken winden, hier!’

- ‘Ziet ge wel, Ceciliaatje! 't Is 'n brave vent - en hij heeft veel over voor mij, voor u ook: 'k ben 't zeker! - Ach, Ceciliaatje’ - en hij dringt haar dichter naast zich aan - ‘ik heb geheel den dag op u gepeinsd!’ - en zijne goede oogen schouwen diep in de kijkers van het meisje, dat het blonde kopje op zijn sterken schouder vleiend, innig-lief bekent:

- ‘Ik ook, Pierken!’

Ze zijn juist aan het donkerste hoekje van het straatje, waar een Lieve-vrouwken in een glazen kasken hangt. Gelijk twee goedkeurende knip-oogskens belichten de brandende lantaarnkens hun eersten zoen.

Met snelle wieken vliegt nu de tijd. Herhaaldelijk zijn ze, arm aan arm, of om het middel geslagen, het eenzaam Seminarie-

straatje heen en weer en op en neer gewandeld; en menigmaal hebben zij het overvloeiend geluk huns harten opgelost in de verzuchtingen: ‘Ach! Pierken! - Ach! Ceciliaatje!’

Daar maakt het liefje zich los uit zijne omarming, zeggende:

- ‘Pierken, serieus, nu moet ik voortgaan!’

- ‘'k Mag toch zeker wel meê-gaan, Ceciliaatje, naar de Donkersteeg?’

- ‘Ach, Pierken: 't is maar dat er ons soms kalanten uit het café kunnen tegenkomen! 'k Zou toch niet willen dat Madam'..’

Met een nieuwen, felleren kus sluit Pier haar pruilerig-praatmondje dicht en redeneert nu:

- ‘Kalanten? Madam'? Wat ten duivel kan ons het maken? Laat gij mij maar gerust medegaan - 'k zal u terug naar huis brengen..’

- ‘Pier!’ - smeekt zij daarop - ‘laat mij toch alleen terugkomen: 'k zou veel te aangedaan thuis komen.’

...Maar een half uur later was het, op den hoek van 't Seminariestraatje, juist hetzelfde tooneeltje: Pietje kuste zijn Ceciliaatje nóg en nóg - en ze was maar zoo'n boontje kwaad op hem, wanneer hij, de sleutels gevend, haar eindelijk gaan liet, zuchtend:

- ‘En nu, Ceciliaatje! mijn lieveken! tot morgen, hé - en, slaap wel!’

IX.

- ‘Ah! daar is mijne lever!’ - roept baasken Vleurynck opgeruimd uit, zoodra het meisje in de herbergzaal verschijnt.

Het komt haar voor dat madame Elodie haar op eene bijzondere wijze beziet; Cecilia's warm-gezoende wangen kleuren nog heviger.

- ‘Merci, Ceciliaatje. En nu, mijn kind: een boterhammeken of twee, een beetje zout en mostaard, en een' versche pint!’ - bestelt hij.

Het dienstmeisje spoedt zich naar de keuken, om den smidsbaas te bedienen. Ze is blij eens uit de oogen van haar meesteres te zijn. Zij gaat vlug eens in 't keukenspiegeltje kijken en bemerkt gelijk de twee lichtjes van 't Lievevrouw-kapelleken in haar oogen.

Ze knapt zich wat op en stapt dan, wat gejaagd, de drinkzaal weerom binnen, met twee borden. Maar ze voelt zich meer op haar gemak, omdat zij de waardin al druk aan 't praten vindt met de klanten, die nieuwe bestellingen opgeven.

Het gaat er luchtig op los in den ‘Zilveren Sleutel’: de smidsbaas heeft met den doktoor-gazetschrijver gesproken. Eerstdaags zal het spel van den solo-schlim, met spelers namen en voornamen, in het dagblad vermeld staan. Baasken Vleurynck is er hemelsch gezind om en betaalt een rondeken voor de proficiatwenschers.

- ‘Dokteur, wat zoudt ge doen, moest ik een souper geven? Zoudt ge met ons aan tafel komen?’ - vraagt hij, tusschen zijn twee boterhammekens in.

- ‘Baas Vleurynck’ - luidt het - ‘een dokter is gelijk een vogel op een tak: hij vliegt van hier naar daar, en nooit weet hij hoelang hij ergens zal blijven; maar, moest het nu passen dat ik den avond van het souper vrij ware, dan zou ik, met veel plezier, komen meepeuzelen!’

- ‘Dat is gesproken!’ - jubelt de held van den solo-schlim. - ‘Welnu, dokteur, 't is in orde; Zaterdagavond, om acht uur, komen wij hier, bij Madame Elodie, onze beenen onder de tafel steken; maar wie van lolle houdt, kome maar af: de boer zal 't al betalen!’

Algemeen handgeklap brengt hem het bewijs van de volledige instemming der aanwezigen die, in koor, zingen:

> ‘Vivan Smedje-smeê
> en hij mag er wezen;
> vivan Smedje-smeê
> en hij mag er zijn!’

Nu komt de deken van de gebuurte, een dikke, roode beenhouwer, - die altijd schuifelt als hij niet klapt, of eet of drinkt of slaapt - baasken Vleurynck officieel geluk wenschen en hij belooft de medewerking van het feestcomiteit, met de dekenin, den baljuw en hem zelf aan het hoofd!

Madame Elodie wil ook niet ten achteren blijven om hare eer te kavelen: zij roept den kadermaker bij baasken Vleurynck en bestelt een kader, waarin ‘de dertiender’ zal worden geplakt.

met de namen van Baas Vleurynck, nevens den hare en die van de twee andere medespelers daaronder.

- ‘C'est $a!’ - keurt de oude goed - ‘hangt ons maar in 't kaderken: op 't stadhuis doen ze dat ook!’

- ‘Goed zoo, baas Vleurynck’ - jokt de doktoor mede -

‘'t is gemakkelijk: ge hebt al uw twee getuigen!’

- ‘Lacht er niet te veel om, dokteur’ - zegt de smidsbaas, zijn stoel naar Madame Elodie draaiend - ‘'t is maar spijtig dat ik geen tien jaar kan verjongen!’

- ‘Hoort hem!’ roept de deken daarop uit - ‘hij zou zeker nog voor een frisschen zoon willen zorgen!’

- ‘Deken, moest gij al uw beste vleesch niet zelf opeten en mij het overschot verkoopen, dan zou ik er niet zoo flauw opstaan!’ spot baasken Vleurynck ten antwoorde.

En wederom is het lachen algemeen en iedereen is in zijn schik met dezen lustigen avond en met het vooruitzicht van 't souper van Zaterdag.

Meest van allen is mevrouw Elodie er mede gediend: ‘de affaires marcheeren’ - peinst ze - en ze zal, straks, wanneer iedereen weg is, nog lang liggen droomen van haar huizeken, met spioenen en kanarievogel.

En toch, de schoonste droom zal worden gedroomd, boven haar hoofd, op het zolderkamerken, waar Ceciliaatje, die lang reeds het rustuur verbeidt, zich in al het geluk van dezen dag zal baden.

X.

Het waren de merels, lustig fluitend in den nuchteren meieochtend, die Cecilia uit haar zoeten droom wekten. Zij bleef o roerloos liggen in het ijzeren beddeken, om naar de schallende deunen te luisteren: door het open dakvenster zag zij, over de paars-getinte daken der buurhuizen, de rozige gloed van den aanbrekenden dag in het Oosten. Zalig voelde zij zich ontroerd, in haar binnenst, zooals zij het vroeger reeds was geweest, in het Weezenhuis, wanneer schoone muziek werd gespeeld, in de kapel, op groote feestdagen. En die kapel rook juist zoo balsemgeurig als deze fijne lente-ochtend.

Gelijk een snel wiekenreppende vogel door de zuivere luchtruimte roeit, vloog haar eerste gedachte naar Pietje. Misschien lag hij nu ook al wakker? En... aan wie dacht hij? Ze gevoelde het wel dat het aan haar was, en dat gevoel deed haar bijna smelten van wonne! Thans droeg zij in zich het grootste heil dat een menschelijk hart bevatten kan: iemand lief te hebben die u ook bemint! Het scheen haar toe of geen afstand bestond tusschen hem en haar, zóó dicht voelde ze zich bij hem!

Naast zich had zij het kleedje, dat ze gisteren droeg, opgehangen: ze zag nog heel goed de plaats waarin zijn omknellende arm een kreuk had nagelaten. Van onder haar hoofdkussen nam zij den sleutel, door Pietje vervaardigd, en bedreelde hem als een schat. En zij zuchtte: ‘Pietje!’, haar oogen sluitend, om dieper haar geluk te doorvoelen...

Maar 't werd tijd van opstaan. Op een hip en een wip was ze frisch gewasschen en aanschouwde zij, met meer zelfvoldoening dan ooit, haar jeugdig gelaat, door den spiegel weerkaatst. Zij loech haar eigen beeltenis tegen en in hare oogen blonk er iets als een open bloemenhart.

Toen beklom Cecilia een stoel en keek naar buiten: de zoen der allereerste zonnestralen op haar blonden kroezelkop herwekte in haar dat innig genot van haar minnaars eerste kussen. Zij kon de pomp zien en een stukje van het smidskelderken: nog een goed paar uren en dan zal ze, misschien, haar Pietje zien zitten op zijn stijlken.

Met dartelen tred daalde zij de trappen af en kwam in de keuken. Dapper ging zij aan het werk en 't vloog door hare handen. Het was voor Cecilia telkens een vernieuwde blijdschap het kwartuur te hooren wekkeren op het Belfort; ze berekende: nog tien, nog negen, nog acht keers - en dan zou ‘hij’ al op den Zandberg zijn...

Maar nu komt iets haar fijne stemming storen: hoort ze daar niets, boven haar hoofd?

- ‘Zou Madam' al opstaan?’ - vraagt ze zich af.

Cecilia luistert in de gang: ja, hare meesteres is al op de beenen. Het dienstmeisje verkeert in vertwijfeling: moet zij gaan zien of er iets is? Moet zij voortdoen? Ze begrijpt niet waarom Mevrouw Elodie... Ach! ze krijgt een zwart voorgevoel: ‘'t Zal

zijn voor gisteren avond!’ - denkt ze. En dat Ceciliaatje van gisteren avond is nu dezelfde Cecilia niet meer: gisteren was zij maar een ietsje aangedaan, bij hare thuiskomst; thans voelt ze haar hartje jagen en ze heeft gelijk een tekort aan lucht.

- ‘Daar komt ze...’ - prevelt ze in zich zelf - en een licht draaiingje doet haar aan de tafel leunen. Het pakje van ongerustheid dat in haar boezem weegt, valt in hare beenen. De deur piept: daar is Madame!

- ‘Wel, Madam'’ - doet ze haar best om uit te brengen - ‘zoo vroeg, Madam'? Ge zijt toch niet ongesteld?’

- ‘Neen, neen, Cécile. Maar 'k heb slecht geslapen’ - luidt het antwoord.

De stemklank is twijfelachtig. Madame Elodie heeft soms zoo'n stem waaruit Cecilia niet kan afleiden of ze wel- dan malgezind is. Toch heeft ze hoop: de uitleg, slecht geslapen, blijkt haar een gunstige aanduiding.

- ‘En ik die nog geen versche koffie heb!’ - verwijt zich de dienstmeid. ‘Wil ik u een tasje opwarmen van gisteren, Madam?’

- ‘Ja, Cecilia, 'k zal binst versche malen.’

- ‘'t Gaat goed’ - peinst nu Cecilia. En om alle gebeurlijke ondervraging te voorkomen, begint ze zelf uitbundig te vertellen over het plezierig baasken.

Ze bemerkt wel hoe Madame Elodie haar nu en dan tweemaal gezegdens van baasken Vleurynck doet herhalen, bijzonderlijk over die huwelijkszinspeling door den doktoor, aan den smidsbaas gemaakt.

Dan komt het gesprek over het aanstaande souper.

- ‘'k Zal nog iemand moeten vragen voor den tafeldienst’ - beweert mevrouw Elodie.

- ‘Waarom, Madame?’

- ‘Wel, Cécile: dat moet in orde zijn en... gij zijt dat niet gewoon!’

- ‘Gelijk ge wilt, Madame - maar, wij hebben in het Gesticht ook tafel leeren dienen.’

- Zóó! Gij ként dat? Dat is wel, Cécile: welnu, als ge goed uw best doet en dat alles afloopt zooals ik het hoop en wensch, dan krijgt ge een nieuw kleed...’

- ‘Merci, Madam'; 't is veel goedheid!...’

- ‘Ja-maar, Cécile! versta mij wel; ik zeg als alles afloopt zooals ik hoop en wensch...’

Nu is Cecilia meer gerust gesteld. Ze zou nog wel iets willen vragen, maar 't gaat niet: Madame zou haar inzicht soms kunnen raden...

De koffie is klaar en Cecilia bedient haar meesteres.

- ‘Cécile, breng mij eens de kaarten.’

- ‘O, Madam', de kaarten?’

- ‘Ja, 'k moet iets zien!’

- ‘Kunt gij iets zien in de kaarten, Madam'?’

Mevrouw Elodie geeft geen antwoord; ze is gelijk een beetje gegeneerd; maar Cecilia is daar al met het spel en ze vraagt:

- ‘Mag ik eens kijken naar den leg, Madam’?’

- ‘Doe eerst uw werk, Cécile. Ik zal dan wel eens uwe kaarten leggen...’

Het meisje weet niet wat te peinzen van dat gezegde en spoedt zich naar de koer, om het werkbevel uit te voeren, getroost door het beiaarddeuntje van half-zeven uur.

- ‘Straks komt hij!’ - praat zij, droomend...

XI.

Niet zoo gauw is het dienstmeisje verdwenen, of mevrouw Elodie draait haar keukendeur op slot en komt zich aan tafel zetten. Zij neemt het kaartspel ter hand, doorsteekt ‘den boek’ en, rug omhoog en rij op rij, worden zevenmaal zeven kaarten gerangschikt. De drie overblijvende van het spel legt ze afzonderlijk, naast de negen en veertig kaarten waarvan ze nu, kruisgewijze, de middelsten, zegge, de vierde van elke rij wegneemt, murmelend: ‘Eerste kruisken, zoek de ster!’ Deze dertien kaarten worden nogmaals doorwerkt en in den vorm van een Sint-Andries-kruis uitgespreid, terwijl ze prevelt: ‘Tweede kruisken, zoek de ster!’...

Zoodanig is de weduwe door die groote ondervraging in beslag genomen, dat ze niet eens heeft gehoord hoe Cecilia de voordeur heeft geopend, om, onder voorwendsel van twee emmer-

kens water te halen, iemand te gaan vervoegen, die, achter de pomp, al een tijdje op den uitkijk stond.

Dan is de briefdrager gekomen. In den ‘Zilveren Sleutd brengt hij altijd de briefwisseling binnen: vandaar, misschien, een ‘explicatie’ over zijn rooden neus!

Madame Elodie was juist teweeg de drie links van het kruis liggende kaarten op de middelste uit het Sint-Andries-kruis te plaatsen, wanneer hij op de keukendeurruit aantikte. Gelukkig dat ze haar keukendeur had toegedraaid! Ze heeft haar voorschoot op den ‘leg’ gegooid en dan den facteur binnengelaten.

Al zoekt hij een beetje te lollen om dien brief voor Madame Weduwe Bruynooghe, met plakkerkens op de vier omslaghoeken verzekerd, en waarop tweemaal in drukletters staat: ‘PERSOONLIJK’, toch laat zij hem vandaag vertrekken met den laagsten dienst, zonder ochtend-druppelken. Hij heeft nog maar de hielen gekeerd, of, krak! de deur is weer op slot; ze zal dien brief wel later lezen, na den kaartenleg.

- ‘Ach, ja!’ - mompelt zij, haar voorschoot voorzichtig opnemend - ‘'k was teweeg het laatste kruisken te leggen.’

Nu ligt het klaar, het kruisken, dat haar de toekomst moet voorspellen!

Achter de pompzuil hoeven Pietje en Cecilia maar elkander te bezien, om hun toekomst te lezen. Ze staan daar met oogen die het al moeten zeggen, want in het licht van den dag vinden de versche minnaars zoo gemakkelijk de passende woorden niet als in de avondlijke duisternis.

Het is nochtans een gunstige plaats om te vrijen, 's morgens-vroeg, op den stillen Zandberg. Behalve het winkeltje van de suikerbollen-verkoopster, de oude-jonge dochter Fierlefeyn, - Mejuffrouw Elvire - zijn alle huizen nog potdicht. Toch zouden Pietje en zijn Ceciliaatje zich veel liever, gelijk gisteren avond, in het donker Seminariestraatje bevinden: daar toch konden zij elkander zoenen, zoo dikwijls... en zoolang zij wilden!

't Is niet dat Pierken hier het kussen niet aandurft: Ceciliaatje krijgt nu en dan een pieper, die, wel kort, toch klinkt.

- ‘Ach, Pierken!’ - vraagt dan zijn liefje - ‘doe' da' toch niet meer, hier!’ - maar haar oogen smeeken om nog!

- ‘Wel’ - lacht Pietje - ‘als de menschen het hooren, dan kunnen ze maar peinzen dat het musschengetjilp is L.’

Achter de glazen bokalen van haar bontkleurig bollen uitstalraam houdt de winkelierster het paarken in 't oog. Ze ligt daar gebogen gelijk een ineengekrompen kat, springensgereed op een argeloos spelend muizenpaar. Haar kijkers loeren als jagersoogen op een mikpunt. En Pietje en Ceciliaatje staan daar te zottebollen en waterperels naar elkander te werpen, alsof ze, als Adam en Eva in den tijd, geheel alleen op de wereld waren.

Juffrouw Elvire heeft ook wel opgemerkt hoe de postbode korter dan gewoonlijk in den ‘Sleutel’ is gebleven. Zij ziet hem nu afkomen, huppelend gelijk een beer dien men leerde dansen. Zijn vierkanten lederen ransel is gelijk een uitgerekte handharmonica. Wat al nieuws zou ze niet weten, mocht ze eens alle die brieven lezen! - Maar voor 't oogenblik weet ze genoeg: gisteren avond, toen zij een luchtje ging scheppen, met haar hondeken - dat altijd heel properkes zijn commis'jes doet in 't Seminariestraatje - heeft ze ‘die twee’ heel goed herkend. Ze heeft geen tijd verloren om, langs een omwegsken, en zonder haar eigen ruiten te breken, Madame weduwe Bruynooghe, alias mevrouw Elodie, onmiddellijk te verwittigen, want als ‘placeuse’ van dienstmeiden kan dat haar interesten dienen...

Aldus bespiedt en bepeinst mejuffrouw Elvire Fierelfeyn en bouwt zij haar plan op, terwijl dat van Mevrouw Elodie deerlijk in duigen aan 't vallen is: deze legt met bevende hand de vier aanwijskaarten kruisvormig uit, zeggende: ‘Ocus-pocus, kruisken, spreek!’ - en ontbloot nu: boven, harten-heer; onderaan, harte-dame - dus, de Liefde op de goede baan - en ze hoopt; dan, links, Schoppenboer; recht: schoppendame! - eilaas! - 't pakt haar hart! - de dwarslijn, de vijandige speer die het geluk doorsteekt!

Strak hebben haar oogen die sprekende kaarten aangestaard: ze is bleek geworden - en ze voelt een steek in de zijde.

- ‘Oei-je-oei!’ - klaagt ze nu - en haar blik van den noodlottigen leg afgewend, ziet zij den brief, haar zooeven door den briefdrager besteld. Ze trekt een speld uit haar haardotsken en haalt uit den vierhoekig beplakten omslag een verfomfaaid postpapierken, waarop, in potlood, werd gekrabbeld:

‘Iemand die het in zijn herte niet kan gevonden krijgen dat gij voor al uw goedheid alzoo beloond wordt, verwittigt u, Madame Weduwe Bruynooghe, alsdat uwe meid, Cecilia, zich niet geneert en 's avonds vrijt dat 't kraakt in 't Seminariestraatje met den knecht van den smid van rechtover uw huis.’

Zoodra ze dat ontcijferd heeft, gaat voor Madame Elodie een lichtje op: in de kaarten ziet zij haar liefdelijn gedwarsboomd door een man en eene vrouw - kaarten van dezelfde kleur - dus, onderling verbonden - en ze liggen recht over elkander - dus, ze zijn uit haar rechtstreeksche omgeving!... o, dat is klaar!.. 't zijn Cécile en de knecht van baas Vleurynck die haar dat lappen!

- ‘Oei-je-oei! mijn herte!’ - klaagt ze weer - en ze buigt wat voorover, en 't schiet haar nu ineens te binnen. Gisteren morgen heeft zij die ‘maneegen’ gezien van Cécile en dien knecht, aan de pomp - en ze zijn te zamen met die kuip afgekomen, herinnert ze zich nu - en 's avonds is Cécile om lever geweest voor baas Vleurynck - en 't valt haar nu weer in: Cécile is lang weggebleven!

Ze voelt de slang van den nijd bijten in haar boezem! Nogmaals leest ze dien brief: puntje voor puntje, 't komt allemaal overeen!

Ze begint te koken van gramschap en gaat naar de kas om, op het bovenste boord, het Hoffmannfleschken te nemen.

- ‘Wat is dat hier, een nieuwe huissleutel?’

Ze voelt zich draaiachtig worden en grijpt naar 't fleschken, maar 't ontglijdt haar en, klik-klak! 't ligt gebroken op den vloer - en haar keuken riekt gelijk een hospitaal!...

Terwijl dat alles gebeurt is Mejuffrouw Elvire haar voetpad komen afvagen. Feitelijk wacht ze op den brievendrager die nu haar huis langs gaat komen. Zoodra hij nader stapt, vraagt zij:

- ‘Wat hebt ge voor mij, facteur?’
- ‘Ach! ieffrouwe Fierlefyn - niets!’
- ‘Tiens! 'k verwacht’ pertank ‘nen brief voor mij!’
- ‘'k Heb nog maar eenen brief besteld op den Zandberg en 't was voor Madame uit ‘den Sleutel’.
- ‘'t Zal dan voor later zijn, facteur! Zeg eens, hebt gij “die twee” daar al bezig gezien, achter die pomp?’

- ‘Och, ieffrouwe, 't is de maand van de bloemen en van de vrijage: 'k zie da' gaarne,..’

Cecilia krijgt het in 't speur dat die andere twee ook over hen ‘bezig’ zijn.

- ‘Pierken, 'k vergeet mijn tijd en mijn werk: 'k moet voort; Madam' is al zoolang alleen...’

- ‘'k Ben zeker dat ze nog niet op is.’

- ‘Vandaag wel; ze is heel vroeg opgestaan en 'k heb er van verschoten, meer dan veel!’

- ‘Waarom, Ceciliaatje?’

- ‘Wel, Pierken, omdat ik dacht dat ze mij kwam uithorken over mijn lang wegblijven van gisteren avond!’

- ‘Kom, kom, Ceciliaatje!... Waaraan gij denkt!... Uw Madam' heeft haar kop vol met dat souper... en, wie weet, met andere dingen ook, misschien...’

Nog een zoen, ondanks Ceciliaatje's afwijking.

- ‘Neen, Pierken: kijk, Mam'zeel Elvire van op den hoek en de facteur, ze staan ons af te loeren...’

- ‘Ach! dat ze 't ook doen!..’ klinkt het antwoord.

Maar nu trekt Cecilia zich terug, neemt hare emmers en een beetje al pruilend spoedt ze zich naar de gewelfde poort, terwijl zuchtjes uit haar hart opwellen en waterplasjes uit haar emmerkens regenen...

Ze vermoedt niet, Ceciliaatje, welke zuchten haar hart gaat slaken, welke bittere tranen haar oogen gaan storten.

XII.

Wanneer het waterdragend dienstmeisje zich heupenwiegend door de gang van de ‘afspanning’ naar de koer rept, snijdt haar, jangs de keukendeur komend, een geweldige geur van Hoffmanxï bijna den adem af. Zij moet de emmers neerzetten: 't pakt haar aan de keel!

Nu is ze aan de deur aan 't wringen en ze roept:

- ‘O Madam', Madam': wat is er gebeurd?’

Geen antwoord: niets beweegt daarbinnen; alleen de weeë reuk walmt op en Cecilia wordt bijna misselijk van angst en schrik.

In allerijl loopt ze de poort uit - het komt haar niet eens

in den geest, langs het venster van de koer te gaan zien - en recht naar 't smidskelderken.

Baas Vleurynck ligt uit zijn venster en roept:

- 'Wat is er, Ceciliaatje, mijn kind?'

- 'Ach, baasken Vleurynck, als 't u belieft, kom toch ne keer subiet; 't is zéker een ongeluk gebeurd met mijn Madam'!'

Op een oogpink is Pietje bij haar; ziende hoe bleek zijn Ceciliaatje is en hoe gejaagd ze doet, vraagt hij:

- 'Maar, Ceciliaatje toch! wat is er gebeurd?'

- 'Ach, Pierken!' - weent nu zijn liefje - ''k weet niet, maar, geheel zeker, een malheur met Madam'!'

- 'Wacht, 'k zal 't kelderdeurken sluiten en 'k ga met u meê.'

Baasje Vleurynck is daar ook reeds en nog eens herhaalt hij zijne vraag. Doch het meisje kan niet meer spreken van 't snikken en ze moeten haar alle twee ondersteunen om de Zand-bergplaats over te steken.

Terwijl Pietje zijn Ceciliaatje nog aan den arm heeft, is baas Vleurynck, wien de Hoffmann ook in de keel schiet, aan de keukendeurklink aan 't draaien.

Thans is Ceciliaatje wat bekomen en kan ze zeggen:

- 'Madam' was in de keuken...'

- 'Heeft zij de deur misschien op slot gedraaid?' - en terwijl de smidsbaas deze vraag stelt, ziet hij, zich bukkend, den sleutel zitten.

Cecilia en Baas Vleurynck roepen nu, beurtelings: 'Madam'!' - 'Elodie!'

Intusschen is Pietje langs de koer gegaan. Daar vliegt nu een venster open en men hoort de waardin schreeuwen:

- 'Wat? Gij, slechterik! Gij hier in mijn huis: buiten, buiten, zeg ik u!'

Daar wordt de keukendeur opengerukt en de razende Mevrouw Elodie staat vóór baasken Vleurynck en Cecilia.

- 'Ah! slecht model! nu weet ik alles!' roept ze uit, met dreigend gebaar naar het rillend dienstmeisje toespringend.

Maar baasken Vleurynck is haar voor.

- 'Wat is er hier van de kwestie?' - vraagt hij, bedaard. Madame Elodie is naar de tafel gesneld, en: 'Daar zie, lees

dat!’ - huilt ze, den brief onder baas Vleurynck' neus duwend - ‘ge zult dan weten wat schoon werk gij verricht hebt!’

- ‘Ik?’ - vraagt de smidsbaas, den brief aannemend.

- ‘Ja, gij! - met uw samenspanninge met dat slecht model en uwen fameuzen knecht!’

De tranen botsen op Cecilia's wangen en pijnlijk gilt ze:

- ‘Ach! Madam', 'k heb ik u toch niets misdaan!’

Pier, die in de gang terug is gekomen, staat te luisteren en waar hij zijn lief ken zoo smadelijk hoort belasteren, moet hij zich geweld aandoen om niet in de keuken te springen en dat gek geworden wijf eens in zijne vuisten te nemen.

Om het briefken te kunnen lezen is baasken Vleurynck een weinig naderbij het venster gestapt en beloert hij den kaartenleg die nog op tafel legt.

Met opgestoken neus en vertrokken mond staat de bazin te wachten; alleen het gesnik van Cecilia verstoort de ingevallen stilte. Na enkele stonden kijkt de oude smid op en zijn eerste gebaar is naar het van verdriet overstelpte meideken.

- ‘Toe-toe, Ceciliaatje’ - troost hij haar - ‘'t is 'n affaire van niemendalle!’

Dan wendt hij zich tot Madame Elodie en zegt:

- ‘Elodie, 't is 'n briefken zonder signature! awel, mee zulke papieren ontsteek ik mijn vuur!’

- ‘Watte!’ - tiert de koleirige vrouw - ‘'n affaire van niemendalle? Als die twee hier mijn eer en reputatie...’

- ‘Ach! Madam!’ - weeklaagt nog Cecilia - ‘van 's leven...’

- ‘Ge zijt 'n vuil model, zeg ik u’ - snauwt de woedende meesteres haar toe - ‘en 'k weet niet wat mij wederhoudt om u op staande voeten aan de deur te zetten. Moest ge niet doorslecht zijn, ge zoudt achter mijn rug geen tweeden huissleutel doen maken, om hier in en uit te laten wie ge wilt!’

- ‘Madam!’ - steent thans Cecilia, machteloos onder deze eerroovende beschuldiging.

Daar stapt baas Vleurynck vastberaden naar de deur, gooit ze dicht, doet Cecilia neerzitten, en komt dan voor de waardin staan.

- ‘Elodie’ - begint hij - ‘eerst en vooral, trek dat

woord in: Ceciliaatje en mijn knecht zijn ten minste zoo respektabel als gij! Trekt ge die woorden in?'

De uitgelaten herbergierster beziet hem met gekke oogen, maar zwijgt als een graf.

- ''t Is gelijk ge wilt -- maar ik zeg u dat het niet gepermitteerd is alzoo een deftig jong vuil te maken! Als ge dat woord niet intrekt, dan is 't de laatste keer dat ge mij hier nog ziet, verstaat ge dat?'

- 'Natuurlijk, ge kiest gij partije voor die twee, maar kijk, hier is de nieuwe sleutel.'

- 'Ik weet het' - antwoordt de smidsbaas - 'en ik weet ook dat gij zelf, korte dagen geleden, gezegd hebt: ''k zal nog een tweeden huissleutel moeten hebben, want dat is te moeilijk. En wat verder dat vuil kommeer-papierken aangaat, ik geloof toch wel dat Cecilia en Pier het recht hebben om te verkeeren!'

- 'Ja, en ze mogen mijn huis een slechten naam geven, ook, niet waar? En de gebuurte mag mij...'

- 'De gebuurte? De kommeer-wijven wilt ge zeggen!' werpt de smidsbaas er tusschen.

- 'Moet ik mij dan door uw geknonsel laten...'

- 'Ik heb u gezegd wat ik meen: trekt ge uwe woorden in, ja of neen?'

- 'Ik trek niets in en uw knecht en dat schoon postuur daar, ze kunnen doen wat ze willen, maar ik ben hier meesteres in mijn huis!'

- 'Dat zijt ge - maar ik zeg het u nog eens: 't is de laatste keer dat ge mij hier ziet!'

- ''t Is wel, Menheere, en gij moogt u beroemen op uw schoon werk, ik die Cecilia een thuis heb bezorgd!'

- 'Cecilia kan overal 'n thuis vinden en, daarbij, 't is baas Vleurynck niet die zal toelaten dat ze dompelt!'

- 'C'est a, ze kunnen bij u nestelen - dan zal geheel uw knonsel gelukt zijn!' tergt nu de herbergierster.

- 'Klap aan mijne hielen!' - roept baas Vleurynck uit en nogmaals klopt hij op den schouder van het al maar snikkend Ceciliaatje.

Zij ziet op naar hem met rood-geweende oogen.

- 'Luister, Cecilia, mijn kind: gij moogt, natuurlijk, doen

wat ge wilt, maar vergeet niet dat hier rechtover de deur altijd open is voor u! Welnu, wat schikt ge te doen, Ceciliaatje?'

De knecht, die alles achter de toegeworpen deur heeft beluisterd, staat met ingehouden adem en fel bonzend hart, zijn lieveke's besluit af te wachten.

Het dienstmeisje is opgestaan; zij heeft haar voorschoot op den stoel gehangen en zegt, met iets onwederroepelijks in de nochtans stille stem:

- 'Baas Vleurynck, ik bedank u. Madame heeft mij beschuldigd van dingen die ik nooit in mijn leven zou kunnen doen. Ze wil die woorden niet intrekken en, al ben ik maar een arm weesjonk, dat verdraag ik niet, noch van haar, noch van niemand. Als ge mij voorloopig wilt opnemen, dan ga ik met u mee.'

Madame Elodie is over die vastberadenheid van haar dienstmeisje verwonderd, maar ze wacht zich wel iets van haar spijt te laten blijken.

- 'Trek maar om uw dingen!' bijt ze haar toe.

Wanneer baas Vleurynck met Cecilia in de gang verschijnt, steekt de knecht de hand uit naar zijn ouden meester en stamelt: - 'O, baas, merci!' - en tranen botsen uit zijne oogen.

- 'Ga maar, Ceciliaatje' - zegt baasken Vleurynck - 'we zullen hier op u wachten.'

XIII.

Boontje komt altijd om zijn loontje!

Sinds baasken Vleurynck zich van 'estaminet' verlegd heeft, zit Madame Elodie meest onder haar eentje te koekeloeren in 'den Zilveren Sleutel.'

De eerste dagen na het gebeurde kwamen de een en de andere eens luisteren. Doch dat altijd zelfde deuntje van die vrouw, die haar jaloerschheid onder veel lastertaal verschool, verveelde al spoedig het mansvolk: in den beginne verminderden zij hunne bezoeken om, kort nadien, en beurtelings, geheel weg te blijven. Ze waren overigens al te veel aan baasken Vleurynck gewend en waar hij was, moesten ze ook zijn! Daarbij, ze hingen weldra aan zijn slip voor ''t souper'.

Juffrouw Elvire kwam Madame Elodie gezelschap houden;

's avonds verkocht ze toch nooit iets in haar bollenwinkel, en dat was nog een beetje licht gespaard. Maar 't was een magere klante voor de herbergierster. Ook geraakten haar ‘affaires’ volop aan 't slabakken. Madame Elodie ging er uitzien als eene die een leverziekte heeft opgedaan: ze vrat haar eigen op van ‘jaloezie’ en ze droogde uit van zorgen!

Bij baasken Vleurynck, daarentegen, stond het huisje te pronken van reinheid, binnen en buiten. Met de aanstaande kermisweek had hij den gevel doen herschilderen en Ceciliaatje had, aan alle vensters, die blonken gelijk spiegels, kraaknette gordijnen opgehangen met nieuwe zijden linten. Daar was ook veel verandering gekomen in het leven van Pietje. Nu was het uit met zijn noenmaal van een boterham met een boterham en een beetje ‘muziek’ - zooals hij de toespijs - kaas of spekslachterij - noemde, 's Middags was het aan tafel van baasken Vleurynck gelijk in een gezin: Ceciliaatje draaide den pot en Mevrouw Elodie, al kón ze koken, zou het niet beter hebben gedaan. Ook sprak baasken Vleurynck met veel lof over ‘zijnen restaurant.’

Dikwijls werd aan de middagtafel het kapittel van het huwelijk ten berde gebracht.

- ‘Ceciliaatje en Pierken’ - zegde hij, op zekeren dag, - weet gij waarom, in 't algemeen, de menschen niet gelukkiger zijn na hun trouw?’

Ze luisterden alle twee zooveel ze konden, maar geen van beiden wist iets daarop te antwoorden.

- ‘'k Zal het u zeggen: omdat de vrijers hun verkeering in 't lang en in 't breed trekken. Dat maakt dat het nieuwe maar oud-nieuw meer is - en over die oude-nieuwbrug geraakt het Geluk niet! - Als men elkander verstaan heeft - en men gevoelt wel van binnen of 't juist is! -; wanneer men alle twee van werken verstand heeft, dan moet men maar trouwen!’

Cecilia knikte van ja, doch Piet keek zijn baas doorvorschend aan.

- ‘Wel, Pier! ge zit daar gelijk op te dubben! Zeg wat ge denkt!’ - vroeg de oude smidsbaas.

- ‘Baas’ - antwoordde hij - ‘we zijn t'akkoord en onder ons twee hebben wij al dikwijls tegen elkander gezegd: ‘Hoe rapper wij zullen kunnen trouwen, hoe beter! Maar...’

- ‘En verder?’ - vervolgde baasken Vleurynck.

- ‘Kwestie van trouwen’ - sprak Pietje, nadènkend - ‘is kwestie van hebben: we zullen nog een tijdje moeten sparen om aan het een en het andere te geraken...’

- ‘Ja? Aan wat alzoo allemaal?’ - taalde de patroon.

Het was Ceciliaatje geweest die had opgesomd waarmede zij hun nederigen huisraad wou samenstellen.

- ‘Luistert eens alle twee naar mij’ - viel het lachend oud smidje haar in de rede: - ‘een bed, er staat een boven; tafels, stoelen en kassen, daar zijn er in alle kamers; potten en pannen, en wat weet ik al, mijn huis heft er van op!’

- ‘Maar, baasken Vleurynck!’ riepen ze toen alle twee te gelijk uit.

- ‘Wel, wat is er?’ lolde hij.

- ‘We dachten wij niet van hier...’

- ‘C'est ca, c'est ga!’ - klapte hij voort - ‘gij wilt mij hier als een oud meubel laten staan? Neen, neen, Ceciliaatje kan veel te goed koken, 'k Ben nu bedorven, en ze moet voortdoen! Weet ge wat? Ge hebt me verstaan, hé - en trekt nu maar zoo gauw mogelijk uw plan om ondertrouw te doen.’

Ze zaten, beiden, te kijken, te lachen, te weenen, al te gelijk.

Kort nadien waren ze dan ook van 't stadhuis teruggekeerd, na den ondertrouw. Aan den huisgevel, boven de deur, zagen ze een nieuw uithangbord, waarop te lezen stond:

BAAS VLEURYNCK
Smid in alle slag
Opvolger:
PIETJE VUURMANSWERHEUGHEN

Ze stonden als aan den grond genageld. Ze wisten niet wat daarvan denken.

Baasken Vleurynck stond op den dorpel. Hij verwelkomde ze met een:

- ‘Proficiat, Mijnheer Vuurmans en halve Madame Vuurmans-Verheughen. 'k Heb, terwijl ge weg waart, uw bruidstuk boven de deur doen hangen!’

Ze waren nog maar even in het voorkamerken als Pietje -

die altijd hartje vol zorgen was - ontroerd en diep-ernstig tot zijn patroon zegde:

- ‘Baas, ge hebt al zooveel voor ons gedaan en wij zullen het u nooit allemaal kunnen weergeven; zoudt ge ons willen zeggen, aangaande die overlating van zaken, welke condities...’

- ‘Condities?’ - sprak de oude smid - ‘Wacht, ik zal het u gaan zeggen: ik word een oud peeken en 'k heb nooit een kind in mijn huis gehad; welnu, zorgt er voor, Pietje en Ceciliaatje, dat ik zoo rap mogelijk peetje mag worden!’

Nog vóór den dag van hun huwelijk hing er ook in ‘den Zilveren Sleutel’ een aanplakbrief aan het venster. Hij zag zoo geel als een nieuwe doodkist en luidde:

Door uitscheiding van bedrijf:
HANDEL OVER TE NEMEN

Wanneer de oude smid dat bemerkt had, kwam hij, meer loopend dan gaande, naar huis en:

- ‘Weet ge 't al?’ - riep hij binnentredend - ‘De zottin van hierover, ze rolt hare matten op! - Ju, koetsier, naar 't oud-wijvekenshuis! - Ziet ge wel, Pierken en Ceciliaatje, - ziet ge wel dat 't spreekwoord gelijk heeft: ‘Wie een put delft voor een ander valt er zelf in?’

1931.

AUGUST VAN BOECKXSEL.

Erratum.

Op blz. 354, regel 4, staat; (Hij) bromt (op iets). Men leze; broeit.

Fransche Letteren
(Vervolg[1]

Twee avonturiers ontmoeten elkaar op een schip, dat naar het Verre Oosten stevent, en zij komen overeen, de standbeelden van de Chmersche 'Koninklijke baan' die in Angkor begint, van hun voetstukken te zagen om aan liefhebbers te verkoopen! Hoe vernuftig ook uitgedacht, mislukt dat plan; de eene sterft, de andere keert onverrichter zake terug. Ziedaar in een paar woorden een schets van het geraamte van **La Route royale** (Grasset) van André Malraux, een werk van fictie en verbeelding, dat wel eens epische oogenblikken doet beleven, en overigens de streken, die hij bezoekt, zoo levendig weet te evokeeren, dat men voortdurend de illusie heeft er zich te bewegen. Het boek is een mengsel van geweldig realisme en lyrische vervoering, van philosophie en trivialiteit. Het onderscheidt zich ongetwijfeld onder de gewone productie van den Franschen roman.

* * *

Men kent de schoone en toch goedkoope uitgaven van Piazza. In een nieuwe collectie, aangevangen met de onsterfelijke 'Lettres de mon Moulin' verscheen onlangs een bloemlezing vertellingen van Guy de Maupassant. Men ontmoet er de meesterwerken 'Mademoiselle Perle', 'Deux Amies', 'La Ficelle', 'La Peur' en andere, - samen vijftien; - en wij hebben er veel genoegen aan beleefd sommige van die welbekende bladzijden te herlezen. De sierlijke uitgave heeft ook wetenschappelijke waarde door de bondige, maar nauwkeurige bibliographie bij de teksten en vooral door de zeer schoone analytische inleiding van den heer Edmond Pilon.

* * *

Henri de Régnier is al niet meer zoo jong en het kan dan ook niet verwonderen, dat hij zijn herinneringen begint neer te schrijven. **Nos Rencontres** (Mercure de France) is er al vast

(1) Zie blz. 369.

een deel van. Vermaarde figuren rijzen op: Leconte de Lisle en. M. de Heredia (Regnier's eerste meesters), Villiers, Mallarmé, Montesquieu en anderen. We vinden hier een Régnier, dien we maar zelden ontmoet hebben. Inderdaad, in dit boeiende boek zou men tevergeefs zoeken naar het elegante, eenigszins kunstmatige proza van dien dichter. Integendeel, alles wordt zoo eenvoudig en ongedwongen verteld, dat het er gemakkelijk door schijnt, maar die gemeenzame toon en die natuurlijke houding hebben niet alleen een zeer onderhoudend, doch ook een literair zeer zuiver en hoogstaand werk helpen voortbrengen.

* * *

Voor het Amerika-hekelende boek **Scènes de la vie future** (Mercure de France, Paris) heeft men Georges Duhaiinel zoozeer van overdrijving en partijdigheid beschuldigd, dat hij blijkbaar gewild heeft zich ten minste van dit laatste verwijt vrij te pleiten, door een even ongenadig werk over de onverkwikkelijkheden van het modern leven in zijn eigen land te schrijven. Dit is een van de vele manieren om **Querelles de familie** (Mercure de France, Paris) te verklaren. Laten wij al dadelijk bekennen, dat dit laatste in veel betere luim, met meer komischen dan bijtenden spot geschreven is dan het vorige boek. Duhamel verdedigt in die ‘familietwisten’ de rechten van het individu tegen de onbarmhartige collectiviteit, die hem op tyrannieke wijze altijd en overal aanvalt en vervolgt met allerlei geluiden, muzikale en andere, - auto's op de baan, vliegtuigen boven u in de lucht, phono's en radio's aan alle kanten, nacht en dag, op het land als in de steden. Duhamel eischt o.a. voor den mensch het recht op stilte en eenzaamheid op. Hij heeft overigens een practisch voorstel te doen: het stichten van een ‘nationaal park van de stilte’... Men zal begrijpen, dat hiermede niet een heel boek gevuld is; er zijn dan ook tal van andere hoofdstukken over andere... onhebbelijkheden, die niet minder aantrekkelijk zijn behandeld dan de eerste. Overal erkent men trouwens den voornamen schrijver, die den humor en de scherpzinnigheid zoo innig met de poëzie weet te vermengen tot een sympathieke, bekoorlijke satire.

* * *

Ernest Seillière publiceert een grondige studie over **J.K. Huysmans** (Bern. Grasset, Paris), die wel al te subtiel is om niet partijdig te zijn, maar toch diep in de psychologie van den schrijver dringt. Sellière deelt den man van Médan in bij de romantiekers en hoewel een beetje spitsvondig, is zijn verklaring zeer aannemelijk. De bekeering van den schrijver van **Les soeurs**

Vatard heeft al heel wat pennen in beweging gebracht en, vooral van katholieke zijde, heel wat dwaasheden doen vertellen; men zou ten slotte in **A Rebours, Là-Bas, La Cathédrale** en de andere werken niets anders meer dan den katholiek gezien hebben, en nog wel den katholiek vol van allerhande godsdienstige wetenschap (in **L'Oblat** en **La Cathédrale** vooral), - en bijna vergeten dat Huysmans bovenal een schrijver is gebleven, oprecht in zijn bekeering, maar oppervlakkig in zijn vluchtig opgedane wetenschap over het kloosterleven en den kerkbouw, over de liturgie en den planus cantus.

* * *

Een zeer ernstige studie over **Baudelaire** (Arm. Collin, Paris) verscheen van de hand van den onvermoeibaren Ernest Seillière, die tracht den dichter van 'Fleurs du Mal' op zijn juiste plaats in de literatuur te stellen. De onderneming is moeilijk, omdat men met een dichter te doen heeft, die van tijd tot tijd verguisd en in de wolken geheven wordt, - een en ander waarschijnlijk ten onrechte. Nu schijnt het weer mode te zijn in sommige groepen hem den grootsten Franschen dichter van de XIXe eeuw te proclameeren. Seillière is het volstrekt niet met dit oordeel eens, - wij ook niet overigens. Wij stellen Paul Verlaine, vooral den Verlaine van **Sagesse,** nog altijd veel hooger. En als men eens een bloemlezing wilde maken van al de echte, zuivere gedichten van Victor Hugo, zou er misschien een schooner boek dan **Fleurs du Mal** mee samen te stellen zijn.

* * *

Onder den titel **Rimbaud** (Collection 'Vies', Firmin-Didot) heeft Mevr. Marg. Yerta Méléra een 'biographie romancée' van den dichter gegeven. Zij heeft eenige jaren in de intimiteit geleefd van de Berichons, zoodat wij hier nog eens een in weelde badenden Rimbaud in Abyssinië ontmoeten, hoewel Marcel Coulon bewezen heeft dat die r ij k e Rimbaud een legende is. De bestendig pathetische toon, dien de schrijfster aanwendt, belet dat sommige zijden van Rimbaud's tamelijk grillig en verscheiden karakter, - waar het komische, het grappige niet uitgesloten waren, - tot hun recht komen. Maar Mevr. Méléra staat in vurige vroomheid voor haar held en doorleeft met hem al zijn tobben en lijden, en haar heilige overtuiging en grenzenlooze liefde vervoeren den meest terughoudenden lezer.

* * *

De goede romanschrijver Armand Arnoux biedt onder den titel **Une äme et pas de violon** een aangrijpende biografie aan van den dichter Tristan Corbière. Bij dezen dichter kan men niet van ‘zonnig werk’ spreken, zooals bij Mistral b.v., maar geen enkel van zijn verzen kan onverschillig laten; misschien is het de grimmige ernst van die doorleefde poëzie welke velen afzijdig houdt. Het boek van Arnoux wekt liefde voor Corbière en daarom meen ik, dat het tevens een goede daad is in 't belang van de goede poëzie. De bladzijden, aan de kinderjaren en hun indrukken bij den dichter gewijd, zijn bijzonder schoon.

* * *

Van Mario Meunier verscheen een studie over **Sappho** (Grasset, Paris), de groote Grieksche dichteres, ‘de tiende muze’, zooals Plato ze noemde. De heer Meunier heeft zijn werk met liefde geschreven en weet niet alleen bewondering, maar ook ontzag en eerbied voor de veel belasterde Mythileensche af te dwingen. En meer nog: onzen lust op te wekken om haar zeldzame gedichten te herlezen. Het boek van den heer Meunier is meer en beter dan een studie; het is een rehabilitatie.

* * *

Bij den ijverigen uitgever Leo J. Krijn (Brussel) verscheen een werkje van Stefan Zweig: **Souvenirs sur Emile Verhaeren.** Men weet, dat een innige vriendschap de twee schrijvers dikwijls samenbracht, hetzij te Brussel, hetzij te Weenen. Van wege Verhaeren, een broederlijke, onvoorwaardelijke genegenheid, van wege Zweig niets minder dan een soort adoratie. Zweig heeft nauwkeurig al het wetenswaardige over hun gesprekken opgeteekend. Eenigszins pijnlijk is Zweig's geval: bij 't uitbreken van den oorlog ontmoette hij Verhaeren. Deze weigerde kortweg nog een vriend in Zweig te erkennen: ‘Uw land heeft het mijne verra-den’, zei hij. Zweig denkt, dat na den wapenstilstand, Verhaeren zich met hem zou verzoend hebben, hadde hij toen nog geleefd. Misschien...

* * *

Gedurende het jaar 1930 verscheen nu en dan een werk over Frédéric Mistral, zoodat men bij het einde van dit jaar over *zoo-* wat een dozijn studies over den grooten Provengaalschen dichter beschikte. Sommige zijn niet meer dan oncritische lofzangen, die hun auteurs waarschijnlijk meer genoegen bezorgd hebben dan

hun lezers; enkele andere hebben meer waarde en onderscheiden zich op de eene of andere manier. Critisch is **Mistral ou la Répu-blique du Soleil** (Hachette) meer dan verdienstelijk, maar het boek van Marcel Coulon **Dans l'Univers de Mistral** (Gallimard), staat hooger, omdat het oorspronkelijker is. Hij beschouwt o.a. de Fransche vertalingen, die Mistral naast zijn oorspronkelijke teksten liet drukken. Deze vertalingen zijn zeer getrouw, maar zonder rijm noch rhythme en Coulon verdenkt er Mistral van zulks met opzet gedaan te hebben, opdat de Fransche versie nooit het Provenaalsche gedicht concurrentie zou aandoen. En Coulon geeft dan proeven van nieuwe Fransche vertalingen, vol rhythmen en muziek. Zij zijn volmaakt als... 'stielwerk', maar Coulon heeft de essentie van deze poëzie in zijn overzetting niet weten te behouden, nl. de Provençaalsche gouden zon. - **Mireille mes Amours** van Emile Ripert (Edit. Spes) is boeiende lectuur, maar het meeste plezier zal men beleven aan **Mistral, sa vie et son oeuvre** van Alfred Dagan (Avignon, Aubanel), eerder anecdotisch van karakter, maar verrukkelijk door zijn frischheid en sappigheid, die ons werkelijk dichter bij den eeuwig-jongen Mistral zelf en zijn heerlijke streek brengen.

* * *

In het werk **Le Roman français** (Firmin-Didot) van den verteller Pierre Mille heerscht een eigenaardige toon, - voor een studie ten minste; het is die van een gezellig onderhoud, kalm en zonder stemverheffing, sympathiek maar zonder overdreven warmte, kritisch maar zonder harde woorden. Zoo schijnt het ten minste, want Pierre Mille zegt wel scherpe treffende dingen op zijn gezapigen toon en zijn werk is ten slotte méér een 'studie' dan men het aanvankelijk zou vermoeden. Wat er een zeldzame waarde aan geeft is de onvoorwaardelijke, onpartijdige rechtvaardigheid: hij prijst zonder terughouding wat hem waarschijnlijk niet lief is en laakt met goeden grond wat hem persoonlijk sympathiek moet zijn. Dat is een bewijs van zeldzame kracht. In hoeverre Mille's oordeelen definitief zijn, is natuurlijk niet uit te maken: veel werk - Rolland, Proust, zelfs France en misschien nog wel Stendhal - staat nog te dicht bij ons en wat men er thans over zeggen kan, zal nog eerder kritiek dan geschiedenis zijn.

* * *

De heer André Thérive behoort tot een soldatenfamilie en indien men zich dan ook aan geen werk van defaitism van hem mag verwachten, zou men zich evenzeer vergissen, in **Noir et Or** (Bern. Grasset), een boek van helden te zien. Het behandelt

overigens niet uitsluitend het tijdperk van den oorlog, maar loopt over de jaren 1913 tot 1920. Het is niet samengesteld met contrasten, doch met nuancen en vormt ontegensprekelijk een kunstwerk. Thérive is op en top een intellectueel, vooral van mentaliteit: hij heeft geen geduld met de domheid en is er niet ver af te beweren, dat de domkoppen ook de slechten en de lafaards zijn, terwijl men alleen onder de wijzen de goeden en de dapperen moet zoeken. Maar onder de intelligentia rekent hij natuurlijk niet de ijdelen en de verwaanden, die pronken met titels en teekens om op hun omgeving indruk te maken.

* * *

Toen de werken over Clemenceau ‘als paddestoelen uit den grond kwamen’, vond men die van Jean Martet wel de meest interessante. Dat was trouwens niet te verwonderen, want Jean Martet, alvorens bekend te staan als de secretaris van den grooten politieker, had de aandacht op zich gevestigd door enkele romans, die niet veel minder sensatie gemaakt hadden om hun originaliteit, o.a. de eerste **Marion des neiges,** dien ik destijds aanbevolen heb. Martet's werken over Clemenceau behooren ondanks hun literaire hoedanigheden tot de politieke geschiedenis van Frankrijk en zelfs van heel dezen tijd, - behalve het laatste, **La Mort du Tigre** (Albin Michel), dat ik liefst onder de letterkunde en meer bepaald onder den roman zou rangschikken, omdat het te weinig objectief is om wetenschappelijk te zijn en door het herscheppen van beelden en toestanden, door het vermengen van legende en werkelijkheid de figuur van Clemenceau doet oprijzen met middelen, die tot de verbeeldingskunst behooren. Hier heeft Martet niet alleen de nagedachtenis van zijn meester, maar ook de literatuur gediend.

LEO VAN RIEL.

Boekbeschouwing

Prof. D[r]. Oswald Kroh. - Die Psychologie des Grundschulkindes, in ihrer Beziehung zur kindlichen Gesamtentwicklung; 10[e] uitgave (Langensalza, Beyer u. Mann.; 353 blz.; 6,30 RM.

Onder de reeksen, in het bekende Pädagogische Magazin uit Langensalza uitgegeven, nemen de Pädagogische Untersuchungen een voorname plaats in. Het onderhavige boek, van den leider dier Untersuchungen zelf, bracht het sedert 1928 tot een 10n druk, wat al op zich zelf een warme aanbeveling heeten mag. Telkens het oordeel van bekende specialisten aanhalend en naar een groot getal te raadplegen werken verwijzend, handelt de schrijver over de drie phasen van de vroege kindschheid (tot het 3[e] jaar), de drie phasen van de 'schulfahige' kindschheid en de drie phasen van den 'Reifezeit'. Dan gaat hij de ontwikkeling na van het ik-leven, van de waarnemende, reproduktieve, verstandelijke processussen, van het gevoelsleven, het zedelijk, esthetisch en sociaal leven, alsook de uitdrukkingsvormen waarover het kind beschikt: een overvloedig en methodisch aangeboden weten-schappelijk materiaal, dat een helderen blik laat slaan in de alzijdige ontwikkeling van het lagere-schoolkind en ten onzent stellig bekendheid verdient.

J.B.C. Hendrix. - Gids voor Rome, beknopte wegwijzer voor den Nederlandschen pelgrim in Italië; 2[e] herziene en verbeterde druk. Tilburg, N.V. het Nederlandsche Boekhuis; 93 blz.; met een stratenplan van Rome; f. 1.25.

Een veilige en vertrouwde gids, die, naast enkele pratische gesprekken in 't Italiaansch, nuttige wenken en raadgevingen voor de reis geeft, de verschillende routes naar Italië beschrijft, enkele nota's bevat over Lugano, Milaan, Florence, Padua, Assisi, Venetië, Perugia en uitvoerig een weg wijst in Rome, waarvan al de merkwaardigheden nagegaan worden (behalve 't Vatikaan, waarvoor een afzonderlijke gids wordt aanbevolen). Dan volgen nog inlichtingen, adressen, uren waarop de museums open zijn, concertzalen, hotels, enz., kortom, een echt waardeerbaar, practisch en envoudig vade-mecum voor wie naar de Eeuwige Stad wil.

A.

In Memoriam H. de Hoon

In 't begin der maand Juni is onze redactie Mr. Dr. H. de Hoon ontvallen, die te Elsene in den ouderdom van 82 jaar overleed.

Hij was eere-eerste advocaat-generaal bij het hof van beroep en eere-hoogleeraar aan de universiteit van Brussel.

Werkdadig trad hij, een der eersten, voor de vervlaamsching van het gerecht op. Hij gaf, met raadsheer L. De Hondt, Ledeganck's Burgerlijk Wetboek uit en schreef, onder meer, in onze taal: Grondbeginselen van het Belgisch Strafrecht; Grondbeginselen van de Belgische Strafvordering; De Belgische Grondwet toegelicht; De Gemeentewet, herzien en aangevuld; geschiedkundig overzicht, samenvatting, wettelijke voorschriften; De provinciale wet...

In Neerlandia, in de Jaarboeken en het Tijdschrift van het Willems-fonds, in Vlaamsch België sedert 1830 (uitgave van het Victor De Hoon-fonds) kan men bijdragen van zijn hand vinden.

Ook in het Fransch schreef hij brochures over het Vlaamsche vraagstuk en over het goed recht van onze taalgenooten.

Hij was een der opstellers van het Rechtskundig Tijdschrift voor Vlaamsch België en bestreed allerlei verkeerdheden en wantoestanden op de Vlaamsche rechtskundige congressen, waarvan hij herhaalde keeren voorzitter was en waar zijn beslagen en bezadigd woord altijd instemming en waardeering vond.

Hij was voorzitter van de examens in de magistratuur en ook van de commissie, die door de regeering werd aangesteld om de officieele vertaling der wetboeken te bezorgen en reeds veel en degelijk werk aflei.

Van bij de stichting van den Vlaamschen Gids behoorde hij tot den redactieraad. In ons tijdschrift leverde hij bijdragen over de Nederlandsche rechtstaal; over het gebruik van onze taal voor het gerecht; over den noodtoestand, welke studie, in het Fransch, in de Revue de droit beige werd overgenomen; over de wet op de kinderbescherming; *over* de maatschappelijke voorzorg tegen achterlijken, recidivisten en jeugdige misdadigers

Toen de dood hem kwam verrassen, maakte hij nog plannen voor het uitgeven van een werk, waarmede hij hoopte de verschillende ministerieele kantoren eenvormigheid in administratieve termen en formules te zien brengen; en een overzicht over den rechtstoestand van onze taal en haar vorderingen op rechterlijk gebied sedert 1905 lag persklaar.

Met H. de Hoon verdwijnt een overtuigde en degelijk onderlegde pionier voor het Vlaamsche rechtsherstel.

Hij ruste zacht!

RED.

Het naoorlogsche Vervlaamschingsproces bij het Belgische Leger

In het strijdgewoel.

Van 1830 af was onze nationale weermacht aan een stelsel onderworpen geweest, dat meer naar het Fransche zweemde, ondanks de aanwezigheid in de gelederen van een meerderheid Vlaamsche dienstplichtigen.

De endemische ziekelijke vrees voor het Vlaamsch bij vele militairen verwekte gisting bij de Vlaamsche massa, die, bij gelegenheid, krachtdadig reageerde en onbewimpeld haar inzichten te kennen gaf.

De oorlog kwam en niet minder dan hun Waalsche wapen-makkers, leden, streden en sneuvelden onze Vlaamsche jongens als helden.

En nochtans! Passieve en andere getuigen van het ontstaan en de ontwikkeling van de Vlaamsche beweging aan het IJzerfront van 1917 af, herinneren zich nog de laattijdige maatregelen, welke door de betrokken overheid werden getroffen, om de onverge-noegdheid van vele Vlaamsche soldaten te keer te gaan, maatregelen welke praktisch tot weinig of niets leiden konden, omdat zij, die ze moesten uitvoeren, niet voldoende of geheel niet daartoe geschikt bleken te zijn.

De verbittering groeide aan en de Frontsoldaten maakten aan den Koning den bekenden, diep ontroerden ‘Open Brief’ over, waarin zij het onrecht aankloegen en tevens den vorst hun gevoelens van getrouwheid en vertrouwen aanboden.

Voor gelijke behandeling.

Onmiddellijk na de vijandelijkheden ging de Franschgezinde partij tot den aanval over en zette de campagne van verdachtma-. king tegen de Vlaamsche beweging voort, campagne welke reeds

in den loop van de oorlogsjaren was aangevangen en nieuw voedsel vond in de voor de Vlaamsche zaak ongelukkige politiek van den fameuzen ‘Raad van Vlaanderen.’

Ook hoorde men niets meer van de koninklijke belofte: machtige invloeden beletten alle onmiddellijke genoegdoening aan de oud-Frontsoldaten in het bijzonder en het Vlaamsche volk in het algemeen.

Op 5 Januari 1918 had de heer Frans Van Cauwelaert, in het inleidend woord bij het verslag, uitgebracht door de legerkommissie van het Vlaamsch-Belgisch Verbond, geschreven:

> Wil men werkelijk rust en eendracht in België, dan moet in het bijzonder het leger zóó zijn ingericht, dat de Vlaming en de Waal hun land kunnen dienen, zonder iets van hun recht op gelijken eerbied voor hun taal te moeten inboeten.

Het Vlaamsch tegenoffensief bleef overigens niet uit en weldra klonk de eisch: gewestelijke indeeling van de nationale weermacht in Vlaamsche en Waalsche divisies, met bestuur, opleiding en aanvoering in de taal van de soldaten, onder één hoofdbevel: koning en staf.

Waarom Vlaamsche en Waalsche divisies?

In ‘Het Laatste Nieuws’ van 6 September 1927 beantwoordden wij deze vraag als volgt:

> Steunende op het krijgskundig beginsel, dat het eentalig kommando zelfstandig moet kunnen werken, verwerpen wij de oprichting van Vlaamsche en Waalsche talengroepen in de kompagnie, alsmede van Vlaamsche kompagnies naast Waalsche in één en hetzelfde bataljon.
> Het bataljon blijkt ons evenmin geschikt, om in het regiment als eentalige eenheid te worden opgericht, omdat het te dikwijls steun moet zoeken bij de artillerie of bij de andere bataljons van het regiment, dat, op zijn beurt, ook niet altijd zelfstandig kan optreden.
> De aangewezen eentalige eenheid - de eenheid van den veldslag - is de divisie, samengesteld uit infanterie, artillerie, genie en ruiterij, onder bevel van een generaal. Zij alleen is volledig toegerust, om op eigen krachten den strijd aan te binden.

In Januari 1928 was de wet van 1913 op het gebruik der talen bij het leger nog steeds in zwang, maar niet altijd en overal werd zij naar behooren toegepast. Overigens, praktisch kon die wet niet veel goeds opleveren, daar zij aan de officieren in aktieven dienst geen nieuwe verplichting oplegde. Zij zou slechts voor de aspiranten van 1917 af worden toegepast. En toen was het oorlog!

Einde 1927 werd door de regeering een gemengde legerkommissie samengesteld, onder voorzitterschap van generaal Galet, en waarin de socialisten niet wenschten te zetelen. Die kommissie besteedde drie en dertig vergaderingen aan het onderzoek van het militair vraagstuk. In April 1928 diende zij haar besluiten en enkelen tijd nadien de regeering haar ontwerpen in.

Middelerwijl staken Vlaamsche intellektueelen de hoofden bijeen en richtten te Antwerpen een ‘Vlaamsche Legerkommissie’ op, onder voorzitterschap van Dr. Rombouts, reserve-officier.

De behoefte werd dadelijk gevoeld aan een eigen orgaan: ‘Het Legervraagstuk’, dat af en toe verscheen en weldra een radikale houding aannam.

In de zitting van 21 Februari 1928 van de ‘Gemengde Legerkommissie’ werd aan Dr. Rombouts het woord verleend, om zijn programma toe te lichten, dat op de gewestelijke indeeling in Vlaamsche en Waalsche divisies neerkwam.

Zijn vertoog was bijzonder belangwekkend, te meer daar hij het militair vraagstuk in politiek, maatschappelijk en technisch opzicht onderzocht.

‘Sedert den oorlog - verklaarde Dr Rombouts - heeft België zijn onzijdigheid opgegeven. Wij beoordeelen noch de voordeelen noch de nadeelen, door het prijsgeven van 't neutraliteitsprincipe voor ons land medegebracht - daad door de regeerders gesteld op een oogenblik, toen voor sommigen de moreele grootheid van België deze ernstige beslissing gansch scheen te wettigen. Van dat oogenblik af stemden wij er in toe de wedervaardigheden van de buitenlandsche politiek te ondergaan. Sommigen beroepen zich op de betrekkelijke waarde van verdragen en op de broosheid van hun waarborgen. Voorzeker, de pijnlijke gebeurtenissen van 1914 hebben in volle naaktheid getoond, dat de machtige tegenstelling van belangen op het levensverloop der natiën een bloedigen weerslag uitwerken kan.

Zoodra België los stond van de verdragen, welke zijn onzijdigheid waarborgden, voelde het zijn afzondering en zijn weerloosheid. Om dezen toestand te verhelpen, moest het naar andere verdragen grijpen, welke ontegensprekelijk, zooniet rechtstreeks, dan ten minste heimelijk, invloed gehad hebben op de militaire politiek van onze regeering...

De moreele saamhoorigheid hoort tot het domein van de psychologie en raakt de fijnste roerselen der ziel. Zij hangt vooral af van de oversten en vloeit vervolgens voort uit den invloed van de omgeving waarin de soldaat leeft. De taal vormt den sterksten band die de menschen onderling vereenigt...

Kan een leger met korten oefentijd strijders leveren, die bekwaam zijn een harden, bitteren strijd door te voeren? Wij meenen van wel, onder voorwaarde dat ons leger en 's lands verweerstelsel op rationeele grondvesten worden ingericht.

De rationeele verdeeling van den arbeid is een beginsel dat bij het leger onbekend is. De theorie in de kamer is vaak in opvoedkundig opzicht onzin. In de kazerne moet dan ook voor een opvoedkundige atmosfeer worden gezorgd.'

Naar aanleiding van de debatten ontstond weldra in de pers een vinnige pennestrijd.

Zoo schreef o.m. 'La Flandre Libérale' (Gent) van 30 November 1927 volgenden onzin:

> Dès la constitution de régiments flamands et de régiments wallons, il se créera une espèce de barrière invisible qui ne sera pas sans gêner considérable-ment la mission du haut commandement chargé d'assurer la défense des frontières avec les moyens bizarres et disparates qui seront mis a sa disposition.

'In Het Volksbelang' - liberaal maandblad van Antwerpen - dienden wij (nummer van 1 Januari 1928) de anti-Vlaamsche organen als volgt van antwoord:

> .... Kortom, wij verlangen een flink gedrild, technisch en moreel sterk volksleger, dat de spiegel is van ons volk zelf en eerlijk en waardig, trotsch op zijn onafhankelijkheid en wars van alle knoeierijen, zijn mooie taak volbrengt, namelijk ons land te beschutten tegen een nieuwen aanval, van waar hij ook moge komen.
> Daarvoor zijn noodig: algemeene persoonlijke dienstplicht, gewestelijke indeeling in Vlaamsche en Waalsche eenheden, oplossing die de verkorting van den oefentijd bevordert, en de algeheele erkenning van de Vlaamsche rechten, in alle opzicht, dank zij dewelke in het Vlaamsche land vele misstanden zullen verdwijnen, tot versteviging van de Belgische natie.

Omstreeks dezen tijd keurde het Willems-fonds te Gent een motie goed, welke als volgt luidde: 'Overwegende, dat alleen de gewestelijke indeeling met opleiding en aanvoering in eigen taal

de taalkwestie in het leger op bevredigende wijze oplossen kan, drukt zijn overtuiging uit, dat de legerhervorming met dezen eisch in het belang van de landsverdediging moet rekening houden.'

Vele politieke groepen en talrijke Vlaamsche gemeenteraden hechtten insgelijks hun goedkeuring aan een gelijkluidende formuul.

Men mag zeggen, dat ons leger als opvoedingsinstituut slechts gedeeltelijk kon voldoen, omdat er gebrek was aan een ware wisselwerking tusschen burger en militair, ten gevolge van een uitblijven van een eerlijke regeling der taaltoestanden: de ethnische samenstelling van België brengt immers de volstrekte gelijkheid van Vlaming en Waal mede, ook bij de nationale weermacht.

In het vrijzinnig strijdblad ''t Zal' - uitgegeven door het Van Gheluwe's Genootschap - Liberale Volksbond, Brugge - nummer van 2 Februari 1928, verscheen van onze hand een militaire bijdrage, waarin wij een artikel van 'Le Peuple' aanhaalden, een socialistisch blad dat stellig niet overliep van flamingantisme, doch dat daarom niettemin schreef:

> De gewestelijke indeeling is een van de technische grondslagen der demokratiseering van het leger. Ook wat het recht van iederen soldaat betreft onderricht en aangevoerd te worden in zijn taal, wordt dit recht, van demokratisch standpunt uit beschouwd, als een elementair recht van den burger.

'L'Express' (Luik) van 12 Februari 1928 sloeg den nagel op den kop:

> Il y a beau temps. que sans être plus militaire que sa Grandeur Monseigneur l'Evêque de Liège, nous défendons te recrutement régional, en nous basant sur les simples arguments que fournissent te bon sens et l'observation. Actuellement, les aveugles-nés de la politicaille bruxello-bilinguiste infligent aux jeunes gens, sous couleur de service militaire, l'exil dans une contrée qui ne leur est pas familière et a laquelle ils gardent instinctivement rancune des ennuis qui résultent pour eux de cette déportation.

'L'Unité' (organe de la Ligue Nationale pour l'unité beige) kieeg een aanval van hysterie in het Juni-nummer 1928:

> A-t-on songé que, si on applique te recrutement provincial, nous aurons en West-Flandre des régiments flamands et catholiques, a Liège des rêgiments wallons et socialistes, dans te Namurois et te Luxembourg des unités

> wallonnes et libérales? A-t-on songé que la garnison d'Anvers, par exemple, serait un terrain tout préparé pour la propagande flamingante, voire orangiste, tandis que les communistes pourront s'en donner a cceur joie parmi les houilleurs du Borinage?

De heer Rich. Kreglinger, de betreurde liberale volksvertegenwoordiger voor Antwerpen, behandelde, met groote kennis van zaken, in ‘De Nieuwe Gazet’ (liberaal, Antwerpen) van 23 Juli 1928, de kwestie van de gewestelijke indeeling. Zoo schreef hij o.m.:

> De regeering vraagt aan de Kamers de nieuwe legerinrichting op te bouwen op basis van gewestelijke indeeling...
> Slechts door middel van gewestelijke indeeling van het leger kan de mobilisatie onder gunstige omstandigheden haar loop nemen...
> Heden zal zonder twijfel een nieuwe oorlog, moest hij ooit uitbreken, ingezet worden door een aanval op groote schaal van tallooze vliegtuigen, die zullen trachten alle verbindingen in het land te vernietigen...
> Veronderstel dat de bruggen te Boom en te Lier, op Rupel en Nethe, vernietigd worden: elke spoorwegverbinding tusschen Antwerpen en de overige gedeelten van het land is onderbroken. Indien dan al de Antwerpsche soldaten te Antwerpen zelf hun dienst moeten doen, hun regiment kunnen vinden, hun bewapening kunnen voltooien, dan zal de in onze stad bevelende generaal toch nog zonder moeite, door middel der draadlooze telegrafie, met den generalen staf in verbinding kunnen blijven...
>
> De samenhang is gemakkelijk te verwezenlijken, indien al de soldaten, die in eenzelfde eenheid ingelijfd zijn, afkomstig zijn uit dezelfde plaats, dezelfde opvoeding hebben genoten en door dezelfde gevoelens zijn bezield...
> Niemand betwist nu het beginsel dat elk soldaat het recht heeft zijn opleiding te genieten in zijn eigen taal...
> Ons land is zoo klein, dat van den tweeden dag na de mobilisatie af de divisies van al de streken van het land reeds de troepen zullen vervoegd en versterkt hebben, die aan de Oostelijke grens strijden...
> De gewestelijke indeeling is een gezond principe, maar ze mag de eenheid van het leger onder geen voorwaarde in gevaar brengen.

De Vlaamsche Legerkommissie gaf in de Julimaand 1928 een manifest uit, dat als een open brief aan de Vlaamsche volksvertegenwoordigers wordt beschouwd en onderteekend is door Dr. Rombouts, reserve-officieren, hoogleeraars, advokaten, journalisten, geneesheeren, ingenieurs, onderwijzers enz. Dit dokument eindigt als volgt: ‘Mannen van Vlaanderen, aan U het woord! Dat eenzelfde wekroep ga van Limburg naar West-Vlaanderen

en dat geheel ons volk in beweging kome, om te getuigen voor zijn recht en van hoogerhand de erkenning af te dwingen, dat onze taal in het leger recht heeft op eenzelfden eerbied en een even ruime plaats als de Fransche!'

'La Nation Beige' - het officieuze legerblad -, 'L'Indé- pendance' en 'La Gazette' - twee andere Brusselsche Franschgezinde organen - en meer anti-Vlaamsche kranten teekenden insgelijks heftig verzet aan tegen een mogelijke inwilliging van enkele Vlaamsche eischen. Het minste stukje Vlaamsch recht bleek ten slotte een nationaal gevaar in België te zijn!

'La Gazette de Charleroi' (27 Juli 1928) bevestigde zulks, er aan toevoegende:

> Le projet linguistique porte en germe la séparation militaire, administrative, politique!

Sommigen meenen immers, dat de soldaten maar maken moeten, dat zij hun oversten verstaan... Overigens, de meeste officieren kennen voldoende Vlaamsch, beweren zij, want de statistieken bewijzen zulks op een onomstootelijke wijze! En zij bewijzen:

In 1927 telde het aktieve kader:

18	luitenant-generaals
28	generaal-majoors
115	kolonels
102	luitenant-kolonels
281	majoors
———	
544	
594	kapitein-kommandanten
842	kapiteins
2431	luitenants en o/luitenants
———	
3867	

Bovendien waren er 859 officieren, die sedert December 1925, op aanvraag, uit den dienst ontslagen zijn en tot December 1928 hun volledige bezoldiging bekwamen.

Bij de onderofficieren was de toestand als volgt:

1753	adjudanten
670	eerste-serjant-majoors
780	serjant-majoors
840	eerste-serjanten
700	foeriers
4915	serjanten,

te zamen 8938 onderofficieren.

Sedert December 1925 waren er bovendien 1016 meerderen van lageren rang uit den dienst ontslagen, doch bleven theoretisch bij het aktieve kader tot en met 31 December 1928.

Dit alles blijkt zeer juist te zijn. Maar hoeveel officieren spreken onze taal? Generaal Galet, stafoverste, heeft gezegd, dat slechts 26 hoogere officieren en 146 lagere officieren... geen Vlaamsch kennen.

Wij betwijfelen geenszins de oprechtheid van den generaal, maar wij weten zeer goed, dat wat elk militair zijns erachtens als voldoende beschouwt, ook als voldoende wordt aangenomen, omdat zij, die over de kennis der Nederlandsche taal een oordeel te vellen hebben, zelf die taal maar pooverkens kennen. Een strikt minimum is vaak reeds meer dan voldoende!

Bladen als ‘Het Laatste Nieuws’ - liberaal, Brussel, bestuurder-eigenaar J. Hoste Jnr. - ‘Het Volksbelang’ - liberaal, Antwerpen - ‘De Liberale Demokraat’ (Brussel), ‘'t Zal’ - vrijzinnig, Brugge - ‘De Nieuwe Gazet - liberaal, Antwerpen (bijdragen van R. Kreglinger) - ‘De Standaard (Brussel), ‘De Morgenpost’ (Antwerpen) enz. verdedigden met vuur het Vlaamsche legerprogramma en dienden onverpoosd de soms oneerlijke anti-Vlaamsche politiekers van antwoord.

Later kregen de heeren Franschgezinden een stortbad van belang, toen minister de Broqueville verklaarde, dat hij persoonlijk mocht vaststellen, dat de eerste proefneming van de schikkingen betreffende het Nederlandsch onderricht en dito kommando's voldoening schonk, en hij voegde er bij: ‘Wij hebben nooit zulke goede elementen bij het leger gehad als thans.’

Wat hebben de Vlamingen bekomen? Artikel 6 van de wet van 7 November 1928, tot wijziging van de militiewet, de werving

en de dienstverplichtingen - wet geordend den 9 Maart 1929 en twee dagen later in het Staatsblad afgekondigd - huldigt het beginsel van de gewestelijke indeeling. De kwestie van het Vlaamsche kommando werd echter geregeld bij ministerieele voorschriften, welke aan de korpskommandanten werden overgemaakt. De taal van het bestuur is echter uitsluitend Fransch gebleven. De 'vervlaamschte' eenheid is de kompagnie.

Verscheidene regimenten infanterie, artillerie en genie hebben zelfs geen enkele Waalsche kompagnie (batterij), wat echter niet belet, dat enkelen dezer korpsen voortgaan er een Waalsch bijzonder peleton, voor de opleiding der kandidaten-reserve-onderluitenanten, op na, te houden!

Het kan bedenkelijk worden met het behoud van Waalsche eenheden in den schoot van in Vlaanderen gekazerneerde regimenten. Dergelijke peletons of kompagnies zijn vooral saamgesteld uit rijkemanskinderen. Zoodat zij niet alleen in taktisch, doch ook in sociaal opzicht niets anders dan verderfelijk kunnen zijn.

Al de officieren moeten beide landstalen grondig kennen; de onderofficieren alleen de taal van hun manschappen.

Eigenlijk is er van een formeele principieele eentaligheid nog geen spraak, want de administratie van de 'Vlaamsche' eenheid wordt door een onderofficier gehouden en het beheer is Fransch; het beheer van het materiaal en de kleedij wordt door een onderofficier gedaan en het beheer is Fransch; de onderofficier is de verbinding tusschen zijn oversten en zijn minderen; hij vervangt soms zijn luitenant en die officier is vaak Fransch; de onderofficier kan adjudant bij den staf worden en de staf is Fransch. Men voege er ten slotte aan toe, dat de School voor gebreveteerde Onderofficieren Fransch is en denke er tevens aan, dat al de officieren in het Fransch worden gevormd en onderricht en in die taal hun technische betrekkingen en briefwisseling met de hiërarchieke overheid onderhouden.

Het ligt geenszins in onze bedoeling hier afbreuk te doen aan wat reeds ondernomen werd, om ons, Vlamingen, bij het leger een begin van genoegdoening te verzekeren, integendeel. De gunstige uitwerking van de jongste maatregelen pleiten immers ten voordeele van het verdere vervlaamschingsproces, dat op duurzamen

grondslag de gelijke behandeling tusschen Vlamingen en Walen in de weermacht zal waarborgen.

Stippen wij terloops aan, dat de rekruten uit de kantons Eupen, Malmedy en St. Vith, die enkel Duitsch kennen, bij het leger hun onderricht krijgen in de Duitsche taal, door Duitsch-sprekende officieren.

Er zijn afwijkingen op het beginsel van de gewestelijke indeeling, in verband met de ontoereikende kazerneeringsmoge-lijkheden. Anderzijds vestigt men de aandacht op de grensdekking.

Het benaderd totaal van het effektief der garnizoenen per provincie (1928) was:

Antwerpen, dienstplichtigen: 6658; troepeneffektief: 7500	
Henegouwen,	6274 en 4500
Brabant	6078 en 9900
Oost-Vlaanderen	5971 en 2300
West-Vlaanderen	5820 en 2000
Luik	4821 en 4600
Namen	1700 en 2500
Limburg	1494 en 1200
Luxemburg	1313 en 980

De vier Vlaamsche provinciën leverden gezamenlijk 19.943 dienstplichtigen en beschikten slechts over een troepeneffektief van circa 13 duizend man; bijgevolg was er een overschot van 7 duizend Vlamingen aan dienstplichtigen, die naar Brussel en Wallonië werden overgebracht.

In 1930 hadden de beide Vlaanderen 7207 dienstplichtigen te veel; Antwerpen 2424 te kort, Limburg en Luxemburg een klein overschot, Luik 1050 te kort, Namen 521 te kort en Henegouwen 1289 te veel.

't Overschot van Oosten West-Vlaanderen ging naar Antwerpen en Brabant; Antwerpen gaf aan Limburg achthonderd man; het overschot van Luxemburg werd verdeeld over de provincies Namen en Luik; dit van Henegouwen werd naar Namen en Luik gestuurd; het overige tekort van Luik kon slechts door Brabant aangevuld worden. Vijfhonderd vijftig Waalsche en vierhonderd vijftig Vlaamsche Brabanders gingen namelijk naar Luik. De Vlamingen vormden er met de Vlaamsche dienstplichtigen uit Luik twee Vlaamsche bataljons.

‘Het is natuurlijk’ - verklaarde minister de Broqueville - ‘dat de Vlaamsche eenheden door Vlaamsche oversten moeten aangevoerd worden, maar de legeroverheid heeft er niet genoeg bij de hand.’

Twee jaar later, in 1932, was de toestand als volgt:

Het procent dergenen die in Vlaanderen 't Fransch als opleidingstaal kozen bedroeg niet eens een veertiende van 't getal dienstplichtigen.

Voor de manschappen die 8 maanden dienen, dus zij die niet opgeleid worden tot reserve-gegradeerden, en die dus bijna allen volksjongens zijn, was de verhouding amper een twintigste.

Hier volgen enkele gegevens.

Voor gansch het land vroegen 21.825 jongens Vlaamsche opleiding, 18.688 Fransche.

In de Vlaamsche gewesten is de keuze als volgt:

Nederlandsch

Antw.	O.-Vl.	W.-Vl.	Limb.	Leuven
2892[(a)]	2614[(a)]	1784[(a)]	599[(a)]	536[(a)]
3264[(b)]	3174[(b)]	2630[(b)]	1180[(b)]	788[(b)]

Fransch

Antw.	O.-Vl.	W.-Vl.	Limb.	Leuven
118[(a)]	134[(a)]	355[(a)]	84[(a)]	90[(a)]
41[(b)]	101[(b)]	310[(b)]	72[(b)]	60[(b)]

In totaal, vroegen in de Vlaamsche gewesten 8.425+11.036 - 19.461 jongens Vlaamsche onderrichting, 771 + 584 = 1.355 Fransche opleiding.

(a) Moeten 12-13 maanden dienen.
(a) Moeten 12-13 maanden dienen.
(a) Moeten 12-13 maanden dienen.
(a) Moeten 12-13 maanden dienen.
(a) Moeten 12-13 maanden dienen.
(b) Moeten 8 maanden dienen.
(b) Moeten 8 maanden dienen.
(b) Moeten 8 maanden dienen.
(b) Moeten 8 maanden dienen.
(b) Moeten 8 maanden dienen.
(a) Moeten 12-13 maanden dienen.
(a) Moeten 12-13 maanden dienen.
(a) Moeten 12-13 maanden dienen.
(a) Moeten 12-13 maanden dienen.
(a) Moeten 12-13 maanden dienen.
(b) Moeten 8 maanden dienen.
(b) Moeten 8 maanden dienen.
(b) Moeten 8 maanden dienen.
(b) Moeten 8 maanden dienen.
(b) Moeten 8 maanden dienen.

Voor Brussel waren deze cijfers:

Fransch:	2.156[(a)]	840[(b)]
Nederlandsch:	967[(a)]	1.030[(b)]

In Wallonië vroegen 216 jongelingen Vlaamsche onderrichting, terwijl 276 het Duitsch vroegen.

Op de Vlaamsche intellektueele jongelingschap berust voorzeker de plicht voor een Vlaamsche militaire elite te zorgen, maar de voorbereiding tot het officierschap dient ook anders te worden opgevat.

(b) Moeten 8 maanden dienen.
(a) Moeten 12-13 maanden dienen.
(b) Moeten 8 maanden dienen.
(a) Moeten 12-13 maanden dienen.

In September 1930 waren er in de Militaire School vijf en tachtig plaatsen te begeven, waaronder twee en vijftig aan kadetten.

De Waalsche Kadettenschool leverde vijftig kandidaten; negen en dertig werden aanvaard. De Vlaamsche Kadettenschool mocht slechts vijftien kandidaten sturen en dertien werden aanvaard. De verhouding tusschen het aantal aangenomen kandidaten is ongeveer dezelfde.

Maar waarom slechts vijftien Vlaamsche tegen vijftig Waalsche kandidaten? Omdat de Vlaamsche school slechts de helft van het aantal leerlingen der Waalsche telt.

In November 1931 slaagden in het toegangsexamen der Militaire School: vier en dertig kadetten van de Fransche en tien van de Vlaamsche afdeeling der Kadetten en Centrale Wetenschappelijke scholen. Zulks dient andermaal te worden geweten aan het kleiner aantal Vlaamsche kandidaten.

Men verlieze hier niet uit het oog, dat, tegen alle taalreglementen in, de Vlaamsche school in Wallonië ligt, te ver dus van het verblijf der Vlaamsche studenten. Men denke aan de Vlaamsche Pupillenscholen, welke in het Vlaamsche land gevestigd zijn en te veel leerlingen tellen! Wel een klinkend bewijs!

Dan, het programma van de Vlaamsche Kadettenschool, dat in opzicht van onderwijs hetzelfde is van de Vlaamsche athenea, komt niet, op taalgebied, met dit programma overeen, want in de Vlaamsche Kadettenschool wordt de wiskunde in het Fransch onderwezen, wat voor vele Vlamingen moeilijk is. Gevolg: er zijn minder liefhebbers voor de Vlaamsche Kadettenschool. Men bekenne, dat die toestand niet van aard is, om het aantal Vlaamsche officieren te doen toenemen.

Het baart dan ook geen verwondering, dat, tot in 1932, geen enkel kandidaat voor de Militaire School het wiskundig examen in het Nederlandsch heeft afgelegd. En om die reden wordt er overigens aan de Militaire School geen kursus in de wiskunde in het Nederlandsch gegeven.

De wet betreffende het gebruik der talen bij het leger werd op 1 Januari 1931 in toepassing gebracht. De promotie van 1928 (Militaire School) is dan ook aan het nieuwe regime onderworpen.

De officieren van de vorige sessie moesten er zich niet aan onderwerpen.

De nieuwe wet op het gebruik der talen voorziet voor al de leerlingen een Nederlandschen en een Franschen leergang: zekere theories worden in beide talen gehouden en de aspiranten-officieren moeten tijdens de oefeningen in het Nederlandsch en het Fransch uitleg verschaffen. Een kursus in de rechten wordt in de twee nationale talen gegeven.

Het eindexamen omvat: in de Nederlandsche taal, een opstel, een theoretische bespreking, het lezen van een beknopt verslag van een dossier van rechterlijken aard, het houden van een rekwisitorium, een pleidooi en een ondervraging van getuigen, alsmede het stellen van vragen aan den burgerlijken magistraat.

Genisten en artilleristen moeten daarbij in de Oefenschool een extra-leergang in de Nederlandsche taal volgen.

Vergeleken bij het vroegere leerprogramma, brengt het nieuwe regime ons ongetwijfeld een stap vooruit op den weg van de gelijkstelling van Vlamingen en Walen bij de nationale weermacht, maar wij kunnen het slechts beschouwen als een overgangsmaatregel, die, wij gelooven gaarne, getroffen werd met een prijzenswaardig doel.

Gewis, de nieuwe taalregeling geeft ons nog niet de ideale oplossing van het talenvraagstuk. Alleen de gewestelijke indeeling in Vlaamsche en Waalsche divisies, met opleiding, aanvoering en bestuur in de taal van de manschappen, met de splitsing van de Militaire School in een zuiver Vlaamsche en zuiver Waalsche afdeeling, schenkt ons, Vlamingen, volledige bevrediging.

Ook in taktisch opzicht is deze oplossing de beste, want het mengelen van Vlaamsche en Waalsche kompagnies in den strijd kan niet anders dan verwarring veroorzaken, wat vaak de voorbode is van geweldige tegenslagen.

Bonden en programma's.

Weinigen tijd na den oorlog werden, over gansch het land, oud-strijdersvereenigingen opgericht, waaronder de machtige Nationale Strijdersbond, samengesteld uit Vlaamsche en Waalsche oud-soldaten van den oorlog.

Deze vereeniging, welke talrijke Vlaamsche, Waalsche en Brusselsche vertakkingen telt, beoogt in de eerste plaats de behartiging van de stoffelijke belangen (pensioenen, vergoedingen, burgerlijke betrekkingen enz.) van haar tienduizenden leden.

Ook kwamen er bonden van militaire en burgerlijke oorlogsinvaliden tot stand, evenals vereenigingen van politieke gevangenen, weggevoerden en andere oorlogsslachtoffers.

Socialistische oud-strijders vormen een aparte groep met een radikaal vredesprogramma en in het Vlaamsche land hebben duizenden oud-gedienden zich bij den Vlaamschen Oud-Strijders-bond (V.O.S.) aangesloten.

De 'V.O.S.-sen' behartigen niet alleen de stoffelijke belangen van hun leden, doch ijveren tevens voor al wat verband houdt met het vervlaamschingsproces. Extremistische elementen poogden alras hun invloed op dezen bond uit te oefenen, welke, in 1928, een brochure 'Ons Standpunt' uitgaf en waarin hij, uit naam van al zijn afdeelingen en rekenende op de medewerking van de katholieke en socialistische Vlamingen, evenals van de Vlaamsche nationalisten, de Vlaamsche burgers aanzette scherp toe te zien op de houding van hun gekozenen in het parlement en op te staan uit hun lamzakkige passiviteit!

De hoofdpunten van het legerprogramma der V.O.S.-sen zijn: eenzijdige ontwapening, onzijdigheid, afschaffing der legers, verwerping van de militaire kredieten en opheffing van het Belgisch-Fransch militair akkoord.

Later, veel later, kwamen de 'Fraternelles régimentaires' tot stand, met het doel - naar het heet - de tijdens den oorlog in den schoot van het regiment gesmeden vriendschapsbanden nauwer toe te halen en de moreele belangen der leden te behartigen. Deze 'Fraternelles' vormden weldra 'L'Union des Fraternelles', belast met de algemeene leiding van de vriendenkringen. Met den Nationalen Strijdersbond, bestrijden de 'Fraternelles' de V.O.S.-sen, die aan hun aangeslotenen verbieden lid te zijn van een militie op militaire leest geschooid, deze weze er een Vlaamsch-Belgische... of geboren uit de 'Fraternelles'.

In de laatste jaren kwamen tal van brochures van de pers.

Vernoemen wij: 'Het Militair Vraagstuk' door T.V.W., uitgegeven door het Algemeen Sekretariaat van den K. Vlaam-

schen Landsbond, Brussel. Het vrij interessant werkje eindigt als volgt: ‘Het bestaan van een weermacht is een maatschappelijke kwaal die wij vooralsnog niet kunnen weren. Daarom moeten wij trachten haar nadeelige gevolgen zooveel mogelijk te beperken. Dank zij de gewestelijke indeeling en eentalige opleiding, zal het land den geest van onze weermacht verjongen, den diensttijd verkorten, ons leger sterker maken en de gelijkheid in rechte en in feite, die voor de Vlamingen tot dusver een droombeeld bleef, in werkelijkheid omzetten.’

Ook de ‘Vlaamsche Legerkommissie’, Antwerpen, gaf een brochure uit, getiteld: ‘Vertoog gehouden vóór de vergadering der Gemengde Legerkommissie op 21 Februari 1928, door prof. Dr. J. Rombouts.

De ‘Bibliothèque du Peuple’ - Brussel - verzamelde in een brochure: ‘Les six mois de service’ de in het parlement gehouden redevoeringen door de hh. Vandervelde, Mansart, Devèze, P.E. Janson, Demblon en C. Huysmans.

Het sekretariaat van het Algemeen Kristen Werkersverbond, Brussel, wijdde op zijn beurt een brochure aan ‘Het Vraagstuk van de Militaire Hervorming en van den Legerdienst’, met als ondertitel: ‘Aan de bevolking in 't algemeen, en in 't bijzonder aan de arbeiders.’ De door den heer A. Catteeuw, kristen demokraat, in de Kamer gehouden rede komt er in voor. Het werkje bestrijdt namelijk de socialistische opvatting inzake legerinrichting en huldigt het beginsel van de verkorting van den oefentijd (zes maanden), de gewestelijke indeeling en de volstrekte gelijkheid tusschen Vlamingen en Walen bij het leger.

Vroeger reeds, in 1924, verscheen van de hand van Rouveroy, alias majoor J.H. Bradfer, een niet onbelangrijk boek handelende over ‘Les 4 mois’. Deze oud-officier verdedigt het standpunt, dat vier maanden oefentijd voldoende zijn, mits een regionale indeeling van al de weerbare mannen en het afschaffen van de kazernen.

Luitenant-generaal de Selliers de Moranville verspreidde in 1926 een werkje over ‘La Crise de l'Armée - Causes et remèdes’. Het samenstellen van een degelijk kader is voor hem hoofdzaak.

Twee Vlaamsche soldaten, Lode Bonten en Joris De Leeuw, vertellen hun wedervaren bij het leger: zij hadden namelijk geweigerd Fransche bevelen uit te voeren. Bonten werd op 29

Oktober 1928 bij de grenadiers te Brussel ingedeeld. Hij werd in observatie naar het krijgshospitaal gestuurd en, na enkele dagen, huiswaarts gezonden. De Leeuw vervoegde zich op 31 Maart 1930 bij het derde Geneeskundig Korps te Namen. De Krijgsraad te Luik veroordeelde hem tot drie en half maanden gevangenisstraf, maar hij werd 's anderen daags op vrije voeten gesteld en naar Namen teruggezonden, om weldra naar Gent te worden overgeplaatst.

Extremisten, die de ‘daad’ van beide onervaren jongelingen meenden te moeten exploiteeren, schenen er niet eens van bewust te zijn, dat er voor de Vlamingen beter werk te verrichten viel op het gebied van de praktische verwezenlijkingen.

Naar aanleiding van bedoelde voorvallen, schreven wij in het Juninummer 1930 van ‘De Liberale Demokraat’ - Brussel - volgende regelen:

> Joris De Leeuw - de Vlaamsche soldaat, die weigerde de in het Fransch gegeven bevelen uit te voeren - wilde hoofdzakelijk een principieele houding aannemen, op den vooravond van de gelijkstelling van Vlamingen en Walen bij de nationale weermacht. Zijn protest werd echter door een aantal politiekers als een dankbare gelegenheid onthaald, niet om de Vlaamsche rechten te behartigen, maar om enge partijbelangen te dienen...
>
> Men kan aannemen, dat het voor De Leeuw (ook voor Bonten) een gewetenskwestie is niet in het Fransch bevolen te willen worden. De regeering had reeds veel vroeger het noodige moeten doen, om dergelijke betreurenswaaralge gevallen te voorkomen.

Spijts groote leemten in de taalregeling, is de weermacht, dank zij de huldiging van het demokratisch beginsel van den persoonlijken algemeenen legerplicht, als de synthese van gansch de natie geworden. Ook wil het volk medezeggenschap hebben in de besprekingen van de vraagstukken, welke het leger en de landsverdediging aanbelangen.

Linksche en rechtsche demokraten verklaarden zich dan ook, bij het behandelen van de militaire problema's, voorstanders van den verkorten oefentijd.

De socialisten verdedigden in 1922 het volgende programma:

Geen kazernen meer, doch rekrutenscholen; geen vrijstellingen meer: iedereen soldaat; militaire voorbereiding van de toekomstige rekruten; zes maanden oefentijd in de rekrutenscholen; vier

wederoproepingen, van een duur van acht dagen tot zes weken; iaarlijksche schietoefeningen.

De kristen-demokraten gaven hun voorkeur aan het volgende stelsel:

Den duur van den oefentijd (infanterie) geleidelijk tot zes maanden brengen; gelijkheid van Vlamingen en Walen; geen verplichte voorgeoefendheid; korte en weinige wederoproepingen; vrijstelling van één of meer opgeroepenen van een kroostrijk gezin; geen vreemde inmenging in de legerpolitiek.

De Vlaamsche liberale demokraten redeneerden als volgt: De opleiding en aanvoering in de moedertaal vergemakkelijken het verkorten van den oefentijd; het beginsel van den persoonlijken algemeenen dienstplicht dient gehandhaafd; militaire voorbereiding mag niet ontaarden in een 'soldaatje-spelen' bij de jeugd; goede kaders dringen zich op; de demokratiseering van het leger moet volgehouden worden.

In 'La Dernière Heure', verdedigt onophoudelijk Rouveroy zijn stelsel van vier maanden en in menig dagbladartikel of interview geven de generaals de Selliers de Moranville en Hellebaut grif toe, dat zes maanden volstaan, mits het treffen van onontbeerlijke maatregelen: een goede inrichting, vorming van bekwame opleiders, verzorging van de lichamelijke opvoeding in de scholen.

Onverbiddelijk werden - en worden nog - alle nuttelooze uitgaven bestreden. Zoo hadden wij, na den oorlog, een oorlogs-flotielje. Het volk zag er het nut niet van in en... de bootjes werden openbaar verkocht.

Ook met het oog op de demokratiseering van de Krijgsraden en het Militair Gerechtshof werden enkele wenschen geuit: niet een officier, doch wel een rechter moet de debatten leiden; de Krijgsraden mogen zich slechts bezighouden met zuiver militaire aangelegenheden, welke zich in de kazernen, forten en kampen voordoen; het mag ook niet langer meer duren, dat de auditor tevens onderzoeksrechter en openbaar ministerie is en, met het oog op een nog steeds mogelijken oorlog of een algemeene mobilisatie, is het wenschelijk een korps van militaire verdedigers, allen advokaten, te vormen; de bijzitters in de Krijgsraden en het Militair

Gerechtshof zijn en blijven officieren. Alles geschiedt in de taal van de beklaagden.

De Rijnbezetting ving, zooals bekend, onmiddellijk na den wapenstilstand aan. Velen dachten, hier te lande, dat de Rijnbezetting, voor Frankrijk en België, een noodzakelijke veiligheidsmaatregel was. Maar het paste niet aan een defensieve weermacht zooals de onze, langer dan noodig bleek op vreemden bodem te vertoeven.

Het belang van een onafhankelijk beleid - en niet het minst bij de Vlaamsche bevolking - werd daarbij niet uit het oog verloren. Het Fransch-Belgisch militair akkoord, gesloten tusschen beide staten in 1920, en dat achteraf van zuiver defensieven aard bleek te zijn - wat echter niet belette, dat het er alles behalve noodig was - gaf dan ook aanleiding tot scherpe kritiek, te meer daar het een voorwendsel kon worden om de zaken zóó voor te stellen, dat wanneer België voor zijn veiligheid zorgde, het naar Fransche ingevingen luisterde; wat beslist in strijd met de waarheid was.

De betwistingen in de pers, naar aanleiding van het Fransch-Belgisch militair akkoord, brachten tevens de kwestie van onze landsverdediging op den voorgrond.

Er ontstond in den laatsten tijd een getwist over het behoud of de slooping der Luiksche, Naamsche en Antwerpsche forten, het vermeerderen van het aantal divisies, het verdedigen van de aardrijkskundige of van de militaire grenzen.

Tenslotte gaven staf en regeering de voorkeur aan een ver-dedigingstelsel, dat saamgesteld is uit defensieve slagvelden en versterkte gewesten, mits het behoud van verscheidene Luiksche, Naamsche en Antwerpsche forten. Er zouden komen: drie versterkte gewesten, namelijk een aan de Oostelijke grens, met Luik als hoofdsteunpunt, een binnenlandsch en een in het Antwerpsche. Deze veiligheidsmaatregelen - heet het - beschutten het land binnen het kader van de Belgische militaire inrichting.

De technische verdediging spaart menschenlevens. Ook de taktische inrichting van de weermacht is van zeer groot belang. Het Vlaamsche legerprogramma geeft de oplossing.

Besluit.

Wie zonder vooringenomenheid den thans heerschenden internationalen toestand onderzoekt, moet bekennen, dat België, in verband met de nationale veiligheid, voor moeilijke vraagstukken staat, welke men niet, zooals zekere extremisten blijken te willen doen, op simplistische wijze kan wegtooveren.

Voorzeker, België moet in de voorste rangen staan, om de heerlijke pogingen van den Statenbond te steunen en den wereldvrede te helpen bestendigen.

Maar tegenover Locarno heeft België verplichtingen, welke ons tot het treffen van militaire maatregelen nopen, wat overigens niemand belet aan een ernstige collectieve aktie voor progressieve, gelijktijdige en gekontroleerde verlaging der bewapeningen mede te doen, als overgang tot de algemeene ontwapening, welke slechts mogelijk is wanneer de inrichting van den vrede door de demokratie stevig genoeg zal zijn, om al de legers af te schaffen.

In afwachting moet België er een defensieve weermacht op nahouden, welke in staat is haar taak behoorlijk te volbrengen. Het Belgische leger moet echter een volksleger zijn, een weermacht welke, als opvoedingsinstituut, volledig aan haar roeping voldoet.

In het leger moeten alle krachten en eigenschappen van het volk tot uiting komen: de beteekenis van deze krachten en eigenschappen is overigens grooter dan die van de materieele uitrusting en de technische opleiding.

Wat verschil bestaat er tusschen burger-en militaire deugden als vaderlandsliefde, eerbied voor orde en tucht, moed, plichtbesef, volharding? Worden zij niet én bij burger én bij militair aangekweekt?

Het bij uitstek demokratisch België moet een echt volksleger bezitten, dat zijn moreele waarde vindt in de samenwerking van burgers en militairen. Die samenwerking is niet mogelijk zoolang het Vlaamsche volk misstanden in taalopzicht moet aanklagen.

Het legervraagstuk moet zakelijk worden ontleed; een ernstige studie van de militaire kwestie leidt onvermijdelijk tot de vaststelling, dat het stelsel van de gewestelijke indeeling in homogene Vlaamsche en Waalsche divisies de eenige goede is.

En indien de nationale eendracht in België geen fiktie is, hoe kan dan deze oplossing een gevaar voor dezelfde eendracht zijn?

Zooals de heer Vermeylen in 1928 in den Senaat te recht zei, maakt men geen Belg met een halven Vlaming en een halven Waal te versmelten!

De jongste regeling bij de weermacht is voorzeker niet van groote gebreken vrij te pleiten, maar als overgangsmaatregel is zij van aard, om de Vlamingen in zekere mate te bevredigen. Zij vergemakkelijkt in ieder geval de voorbereiding van een logischer stelsel, dat aan het leger meer evenwicht moet geven.

Het is niet met romantische plannen, welke overigens een belemmering zijn voor de volle ontwikkeling van de Vlamingen in kulturee! en ekonomisch opzicht, dat er iets op het gebied van de praktische verwezenlijkingen kan gedaan worden. In het kader van het Belgische Staatsverband kan en zal het taalvraagstuk volledig opgelost worden, ook bij de nationale weermacht.

Men pakke dan ook niet uit met een soort federaal statuut. Wat wij, Vlamingen, bekomen moeten is een taalstatuut, dat eens voor goed een einde stellen zal aan den op de natie zwaar drukkenden taalstrijd, welke een verspilling beteekent van vele krachten, die anders ten bate van het gemeenschappelijk land zouden aangewend worden.

De honderden Vlaamsche en Waalsche oorlogsgedenkteekens wezen niet alleen de symboliseering van de nationale wilskracht gedurende de bange jaren; dat zij ook prijken als monumenten van liefde, erkentelijkheid en Vlaamsch-Waalsche verstandhouding, als bakens welke aan de komende geslachten den weg toonen, die leidt naar onderlinge waardeering en volkerenverzoening.

‘Onze politiek van den vrede,’ zooals de heer Hymans, onze liberale minister van Buitenlandsche Zaken zegde, ‘zal zich laten leiden door het edelmoedig en helderziend ideaal van Europeesche samenwerking en verstandhouding, waarvan thans de geleidelijke en langzame verwezenlijking wordt nagestreefd, met een bewon-derenswaardig begrip der praktische behoeften en der zedelijke wetten van onzen tijd.’

Men weze edelmoedig en helderziende, ook in het land; er kome vrede!

Juni 1932.

ROB. PEETERS,
Reservekapitein.

Maria de Boetvaardige[1]

Daar was veel vrede en stilte in de kluis van Abraham. Hoe zou het anders kunnen? Gans den dag zat hij peinzend en mediterend vóór de hut of vertelde met trage stem van de levens der Martelaren en Heilige Vrouwen. Maria, hoe luisterde ze, aandachtig en ingetogen naar de wondere verhalen van haar oom. Veel werk gaf haar het huishouden niet, slechts een paar ruwe banken en een tafel vormden het huisraad. Abraham was niet veeleisend en in uitersten eenvoud sleten ze hun dagen. Slechts af en toe en met grote tussenpozen bezocht hen iemand; soms een verdwaalde marskramer of bode, wellicht een zieke of twijfelmoedige, die versterking voor het lichaam of voor de ziel kwam zoeken bij den alomgekenden kluizenaar Abraham. Want, alhoewel afgezonderd levend en van den omgang met de wereld afgescheiden, was zijn kluis aan velen bekend en gingen er vertellingen in het ronde, wonderbaar en bijna niet te geloven, over de heiligheid en de kennis van den kluizenaar. De dag verging en de schaduw der bomen viel nu al tot vóór de hut als daar plots een luid schrewen hun oor bereikte. De wolfshonden, welke beide rustig en likkend aan zijn voeten lagen, sprongen op en liepen van waar het gerucht kwam het bos in. Abraham en Maria volgden. Snel gingen ze langs het kronkelende bospad, terwijl de takken en twijgen hen in het gezicht striemden. Toen zagen ze een man. Zijn gang was traag en aarzelend. Hij beschutte zich het gezicht met den voorarm. De honden sprongen tegen hem op. De traag vermanende stem van Abraham hield ze terug. De man was een monnik. Zijn kleren waren gescheurd door de doornen en de bloedige schrammen op zijn gezicht getuigden van zijn moeiliken tocht. - ‘Mijn makker ligt een eind hiervandaan, gevallen in een verraderlik weggedoken put.’ Een luid schrewen onderlijnde

(1) Fragment uit een onuitgegeven verhaal.

zijn zeggen. De honden liepen verder. En zo vonden ze den gewonde. Hij kreunde als ze dichterbij kwamen en trachtte zich te rechten, maar hij viel terug, terwijl zijn gelaat van de pijn vertrok. Dan hebben ze hem naar de hut gedragen. De oude ging voorop en verwijderde de hinderende takken. De monnik en Maria ondersteunden den gewonde. Zo kwamen ze aan de hut en legden hem neer. De monnik zeeg op de knieën en bad.

Arnulphus en Wenceclaus, zo heetten ze. Ze kwamen uit het Luikerwaalse en gingen ter abdije van Postel de dodenrol van Eerwaarde abt Cornelius, God hebbe zijn ziel, aflezen om missen en diensten allerhande te doen offreren te zijner nagedachtenisse. Wenceclaus, zijn ogen brandden en verteerd werd hij van binnen van geloven. Hij volgde broeder Arnulphus in diens zending, en nu lag hij daar, Arnulphus, de goede broeder, ijlend van de koortse. Maar de rol moest verder gedragen. Toen heeft hij ten derden dage den staf weer opgenomen en na een laatste kruis op het voorhoofd van den zieke is hij verder getrokken, immer westwaarts, naar de abdije van Postel ver in de Kempen. God begeleide hem op zijn wegen en verwijdere het gevaar van zijn voet. Abraham gaf hem den zegen en hij toog. Maar Arnulphus, roepend en tierend soms, lag neer op het harde rustbed. De koorts had duchtig hem in haren heten greep. Maria, God bad ze uren lang en steeds was ze bij den lijdende, bettende repen doek in fris water en hem de lippen bevochtigend. Dan is de beterschap begonnen. - ‘Jezus, zei hij, Jezus.’ Maar Maria hoorde hem niet, want door het vele waken moede geworden, was ze ingesluimerd. Arnulphus dankte den Here voor de wonderbare redding en zond een lofgebed naar Maria de Godsmoeder. Maar tussen het bidden door gingen zijn blikken steeds weer naar de slapende maagd. Schone was ze, ze lag op den rug, het hoofd lichtjes achterover, terwijl de ene arm er omheen lag en de bruine lokken er een krans rond vlochten; het trage op en neer gaan der borsten.

Toen werd ze wakker daar een onverdraagzame vlieg haar prikkelde. Arnulphus, hij lachte; zij loech, maar was toch niet zeker in haar lach. Arnulphus, hij was veertig jaar en de lange jaren afzondering in de kloostergemeenschap hadden zijn wezen iets afgetrokkens gegeven en zijn stem, zacht en buigzaam als ze was, scheen immer bevreesd de stilte te breken. Maar het duurde

nog dagen vooraleer hij buiten mocht gaan. Abraham, weinig bemoeide hij zich met den gast welke hij wist te zijn onder de goede hoede van de dienstwillige Maria. Te veel hielden hem zijne meditaties bezig en gaf niet de minste windetocht hem stof tot nadenken over de broosheid van het menselik bestaan en iedere rimpel in het vijvertje vóór de hut een blik op de oneindigheid Gods? Maar veel toch was er veranderd in de hut. Toen is Arnulphus voor het eerst weer buitengetreden en steunend op de jonge maagd is hij tot de rustbank vóór de hut gegaan. Abraham heeft hem een breden groet gegeven en samen hebben ze den Here bedankt. Maar ja, zelfs de eenzaamheid ener kloostercel is meer bevolkt en te verkiezen boven de open vrijheid ener kluis in het bos. En riepen hem niet zijne vele plichten naar de abdije van Postel, waar broeder Wenceclaus nu zeker al aangekomen was? Broeder Wenceclaus, wellicht was die zingende met de vrome broeders te Postel den boetezang voor abt Cornelius, God hebbe zijn ziel. Maar bah, broeder Wenceclaus was niet altijd geweest de gewenste medeganger op dien langen tocht. Al te zeer was hij gehecht aan de primitieve levenwijs der oude munken. Broeder Simon, de bottelier, had het hem, Arnulphus, toch bij het vertrek toegefluisterd. Broeder, had hij gezegd, waarde broeder, let op uwen gang als ge doende zult zijn met Wenceclaus. Let op uwen gang. Niet van de stof waaruit de vrolike monnik is gemaakt is hij. Neen, veel te brandend is zijn blik. Let op uwen gang, zeg ik u. Nochtans, Arnulphus, hij begreep het niet. Was hij, Arnulphus, niet een der Godvrezendste broeders uit de gemeenschap, en dan... kom, kom, broeder keldermeester. En nu, hier in de afgrijselike stilte van dit bos, overdacht hij het. Maanden reeds waren ze reizende en vele abdijen en kloosters en geloofgemeenschappen allerhande hadden ze bezocht. Wenceclaus, hij bad. Arnulphus, hij bad. Hij ook, maar niet altijd hoeft men te bidden; er moet ook een tijd komen van ontspanning, maar in ere. God, het was een hele tijd geleden dat hij wijn had geproefd. Neen, Eerwaarde Pater, wijn hadden ze niet. Maar het friste water uit het bos, iedereen sprak van de genezende kracht van die bron. Water. Toch deed die rust hem goed, weer was hij toegenomen in gewicht en de blos was op zijn kaken teruggekomen, sterk werd hij. Maar geen bezoek kwam in die dagen naar de kluis

en in trage eenzaamheid vergingen de dagen. Verveling. Schone was Maria en gedienstig. Hij had haren lenigen gang bewonderd als ze ging de kruiken vullen aan de bron. Was haar gevolgd. Samen zaten ze op een omgevallen boom - zie de vergankelikheid van dit bestaan - en ze spraken. Maar haar spreken was een eenvoud. Simpelheid. Menigmaal hebben ze saam gezeten aan den boskant. Maar het zomerde geweldig en de hete zon geselde de landen. Doch dichtbij waren de koele bossen en de stil prevelende bronnetjes waar de ongeziene bloemen hun kort bestaan uitbloeien. Och, weer was hij gezond, maar hij kon nog van geen heimkeren spreken, hem hielden onzichtbare draden vast aan de kluis in het bos. Wanneer zou hij gaan? Hij en wist het zelve niet. Altoos uitstellend de lange reis naar de verre abdije. Maar zijn doel naderde hij zichtbaar. Maria, vertrouwend als ze was en onwetend in alle dingen van de gewone menselike driften, was hem steeds volgzaam. En 's avonds bij het vertellen aan de deurpost, om beurten de oude kluizenaar en de monnik vertellend de steeds zo graag gehoorde wondervertelsels der Heiligen, Maria ze tuurde naar de sterren en het onmetelike uitspansel. (De nacht dekt alles toe en ieder keert in zich zelven). Arnulphus, hij dacht meermaals aan haar en het was pijnigend en tevens gaf het hem een zoete vreugd. Het was hem een zekerheid geworden dat ze hem zou... Neen, niet uitspreken. Wel wist hij dat de bottelier en anderen nog vrouwen hadden bezocht en zelfs de abt, God, jaag weg die beelden en tergende temptaties. Ze zou hem toebehoren vóór hij ging en vervolgde zijnen eenzamen weg...

En zo geschiedde het ook. In de eindeloze stilte van het woud, een jong en schichtig hert verwarde in de bramen, en ziet, met een snellen sprong het was los en draafde weg. Beiden zaten ze tussen de stammen en spiedden het af. Maar zijn arm was rond haar en ze ontstelde niet. Want God heeft den mens de spraak gegeven en een sluwe monnik zelfs kan er zich al te wel van bedienen als het zijne oogmerken ten gunste kan zijn. En zo gebeurde het dan. Ontzettend. Maar dan wist Maria nog half niet hoe vreselik het vergrijp was en hoe erg het zou lopen. Ach, hoe had ze zich gegeven! Nu veegt Arnulphus, de vrome, zich den mond met den rug der hand. Hij is vergenoegd, maar ziet schuw in het ronde met zijn kleine ogen die rood doorlopen staan.

Schuw, want de mensen begrijpen het niet; neen, ze willen het maar niet begrijpen, hoe zwak het vlees is en dat de verleiding ook voor den geestelike bestaat. Zo komt de duivel op het onverwachts het geloof verschalken. Waarom het gelaat verbergen nu? Ga gij langs daar, Maria, terwijl ik langs den waterkant zal gaan tot de hut. En waarom zouden ze samen niet gaan? Waarom? Eenvoud. Maar ja, het ware toch beter misschien, anders konden nog vermoedens opkomen bij den oude. Neen, de kluizenaar had geen vermoedens, zelfs geen voorgevoelen, en vredig was zoals gewoonte zijn groet. Zou Arnulphus wel wroeging gekend hebben, als ze dien avond bij het breken van het karige brood den Here hebben gedankt voor den verlopen dag? Wie zal het weten? Alhoewel het mogelik is. Maar de dagen zijn lang en duren en duren als ze in eenzaamheid gesleten worden en de goede voornemens houden geen stand. En zo zijn ze weer het bos ingetreden. Zelfs de hut, ja zelfs de hut werd niet te onveilig geacht. Maar de wolfshonden huilden. Zo zijn dan de weken vergaan. Tot... Maar Arnulphus, hij kon niet antwoorden op die vele vragen. Ontstellend. Ze was een argeloos kind. Echter was haar gang lenig als die van een voldragen vrouw. Toen heeft hij, Arnulphus, eenvoudig gezegd: Eerwaarde kluizenaar, de sterkte is mij teruggegeven, de Here zij geprezen, en zie, welhaast zullen de regens het verder trekken bijna onmogelik maken, de beken zullen overlopen, de wegen zullen moerassen zijn, de stromen gezwollen. En zo heeft ook hij den staf opgenomen en den knapzak omgehangen. Een scapulier heeft hij eigenhandig de maagd om den hals gelegd. Maagd. Een relikwie, zei hij, van Vrouwe Ittesberga, edelvrouwe en driemaal heilig in den Here, is er ingenaaid ter bescherming tegen alle ziekten en aandoeningen en voornamelik tegen die der huid en het vel der handen. Toen is hij gegaan naar waar de plicht hem riep. Bij de kromming aan het bos stonden ze samen een laatste maal. Ze wuifde en dan zijn hunne levens uit elkander gegaan voor ewig. Zwijgzaam is ze dan den gehelen dag aan haar taak geweest en zelfs de honden hoorden haar stem niet als ze hen voederde. Toen hebben ze, de oude en Maria, vóór het avondmaal gebeden voor den eenzamen reiziger, dat hij moge vinden én voedsel én een onderdak. Samen hebben ze den Here gebeden daarvoor. Maar Maria haar ziel was vol en gepijnigd van angsten.

Maria, Maria, wat staat u te wachten?... En 's avonds op den harden grond, de kluizenaar sliep zó, zonder iets anders onder zich dan den bruinen, eigen geweven mantel, heeft hij het eerste viezioen gehad. Roepstem van den Heer, vermaning en wekroep. Maar zelfs kluizenaars en zij die in hun diepste gedachten met de Godheid omgaan, zijn soms voor de Stem doof en voor het Teken blind. Helaas. Een havik, zwart en dreigend, zwierde hoog in de lucht en viel dan steengelijk een blanke duif op het lijf. Hij heeft zich omgedraaid, de kluizenaar, en heeft op de andere zijde den slaap voortgezet. Maar de herfst was in de bossen getreden en de onophoudelike bladerval zong het einde van het zomerlied. Ook in Maria echode een triestige toon, ach. Zelfs de komst van een pelgrim, oud en gebogen, hij kwam en zat bij het haardvuur en zei zijn eentonigen gang naar de verre bidplaats en des anderen daags reeds vertrok hij, gelijk hij gekomen was: als een schaduw die niets beroerde en dra vergeten. Neen, zelfs die afleiding kon geen keer brengen in haar droeve gedachten; en wel was ze ook bijna beschaamd geweest als de pelgrim met zijn fletse ogen haar had aangestaard. Beschaamd en tot wenen bewogen. De kluizenaar keek hem na. Misschien dacht hij dat de pelgrimstaf te verkiezen zoude zijn boven de versterving van den eremijt. Misschien... De herfst was in het woud en de winden deden de takken kraken. Maar de herfst werd winter bijna en ze begonnen kaal te staan, de hoge bomen. Abraham verzamelde takkenbossen voor het komend gure seizoen. Maria, ze hielp. Maar hoe lastig werd het haar! En bang was ze in het bijzijn van haar oom. Wist hij...? Haar borsten stonden gezwollen, ach! Arnulphus, de monnik, nu was die zeker gaande naar Postel, of misschien daar reeds voorbij. Och, en soms ging ze wel tot aan de kromming aan het bos en keek en tuurde in de verte. Niets. Echter verwachtte ze Arnulphus niet terug en had geen drang naar hem. Maar ze wilde weten, ze had raad nodig en bijstand. Wie kon haar raad geven, haar zeggen wat te doen? Het was winter en met vlagen viel de sneew en stormen waren al over de bossen gegaan *; met* geweldig gekraak hadden bomen, en niet van de kleinste, begeven, zwichtend voor de overweldigende kracht van den wind. In de enge hut, bijna ingesneewd, zaten ze. Abraham, hij was peinzende en leefde met den Heer. Maria, ze werkte, maar het spinrokken viel haar uit de

handen bijna en haar gedachten waren ver weg. Want ze voelde leven in haar. Onder haar herte leefde het kind. Het kind. Dan is ze tot den vijver getreden en heeft het ijs weggekapt, het water bovengetrokken. Maar de gedachten waren ver weg. Een kind leefde haar onder het hert en was ongeduldig. Dan speelde soms, als een argeloos kind aan een watertje, een vluchtige glimlach rond haar mond. Maar die glimlach vervaagde en een droeve trek wijlde smartend op haar gezicht. Want nu eerst besefte ze, wist ze dat ze gevallen was en waar ze zich had laten leiden. Op de wegen der Zonde, en die zijn niet die van den Here. En ze was angstig, want zie, het kwaad in onwetendheid bedreven schijnt dubbel erg. Dan is ze gegaan in het bos waar de omgevallen boom ligt: zo doen de boosdoeners, ze keren terug naar de plaats van het misdrijf. En ze heeft geweend. Maar wenen alleen baat niet. Dan heeft ze haar schamele kleren in een bundeltje samengeknoopt en is, na een laatste omzien, den langen weg afgegaan. Want het stond geschreven: ze zou den ouden kluizenaar, haar oom en weldoener, verlaten, hem niet storende in zijn heilige overpeinzingen, God is met hem, door haar onterende tegenwoordigheid. Zelfs geen afscheid heeft ze genomen. Hij wist niets van haar heengaan en heeft ten derden dage na haar vertrek droevig geweend. Want zelfs de wolfshonden hebben haar spoor niet gevonden, wijl de vers gevallen sneew hun het rieken onmogelik maakte. Zo is ze dan in den sneewval gegaan. Den gehelen dag ging ze en had koude en werd bang met den avond en ze sliep dien avond in een verlaten loofhut waar sedert jaren niemand meer kwam. En ze weende. Maar het kind sprong op in haren schoot en ze lachte, moede, want wie leven in zich draagt, zij voelt het leven rondom zich lichter worden. En nog een dag ging ze en nog een en daarna nog een en ze voedde zich met het laatste beetje dat ze medegenomen had, en het was weinig. En dien dag kwam ze uitgeput aan een armzalige hut en viel, wijl haar krachten haar begaven. Een armzalige hut, maar het einde van een moeiliken tocht. Ze hebben haar binnengenomen, een man en een vrouw. Vreemde mensen waren rond haar als ze de ogen opende. Ze voelde zich verplaatst in een andere wereld. En zo was het. Ze draagt een kind, zei de vrouw, en boog nog dieper over de liggende. Haar buik staat gezwollen, zei de man. Hij hinkte

dichterbij, want hij was mank, en zijn hand ging haar over het gelaat. - ‘Blijf er met uw poten af, gij.’ De vrouw sprak met een harde stem. En hij ging weer naar zijn duisteren hoek. Vrouwen begrijpen vrouwenwee. En zo bleef Maria in de hut bij den kolenbrander en diens huisvrouw. En het geschiedde korten tijd daarna dat ze baarde. Staat het niet geschreven: in pijnen zult gij uwe kinderen ter wereld brengen? In pijnen. Vreselike pijnen heeft ze doorstaan. Maar de vrouw, ze hielp Maria in dien moeiliken stond, ze week verschrikt als ze het kind afknoopte. En Maria, ze heeft zich met een ruk opgeheven. Ze zag het kind en liet een groten kreet en viel wenend en weeklagend achterover. Want het had niet het uitzicht van een kind en was monsterachtig van aanzien. Het was dood. De manke, hij heeft het uit de handen zijner huisvrouw overgenomen en is er mede buitengegaan, wijl de lijdende moeder schreewde om haar kind. Haar kind. Hij schokschouderde, de manke, een kind! Toen heeft hij het in een lap gedraaid en is er mede naar den boskant gegaan. Echter als hij de sneew wegschopte was de grond daaronder te hard om het graf te delven. En hij is teruggekeerd naar de hut om wat alaam te halen. Het lijkje heeft hij achtergelaten aan den voet van den boom. Maar als hij teruggekomen is daar ter plaatse, hij week verschrikt en ontzetting vervulde hem terstond, Want het lijkje lag daar niet meer en de bloedige tekens op den grond vertelden de droeve mare: de wolven. Hij sloeg drie kruisen en bad met slaande tanden een schietgebedeken aan zijn patroon. Hinkend en bang omziende is hij teruggelopen. Zo was de straf over de zonde gekomen en het uitboeten begonnen.

RENE L. IDE.

[Vier gedichten]

Kringloop

Mijn hart speelt met wat dood geluk,

Als een kind dat viel en zijn speelgoed brak,

En te langzaam bedaart, met een nasnik en nuk,

Door een glimlach toont hoe zijn weelde brak:

Aan 't leven, dat niet van kindren houdt, een kil-verstrakt bezoeker;

En 't krijtend, kraaiend kind roept: ‘kijk!’,

Totdat 't beangst, opnieuw zijn ramp uitschreit. Ik woeker

Met menschenhoop, en paai het droeve hart en kijk,

Terwijl ik neerdaal in mijn ziel, des levens speelgoeddoos

En troostensmoe, het duurste speelgoed loos:

Mijn veelbeproefde zelf, omhuld met wreede hoop op liefde en laat geluk.

Mijn hart wacht onbewogen, stil,

Terwijl ik ademloos mij overgeef: ik ril...

Vertrouwen

Ik denk zoo sterk aan u, dat al mijn dagen spannen van verwachten,

Ik peins zoo diep aan u, uit al mijn moede krachten ook bij blijder trachten,

Dat zelfs mijn wreedste twijfel glanst zooals uw altijd donkre oogen,

Die als klare vijvers zijn waarin 'k slechts vrees uw vrouwlijk mededoogen.

Ik ben zoo bang om dat wat komen zal,

Terwijl de spanning zwelt en vroeg of laat weer breken zal

En gij mij troosten moet met mededoogend woord,

Wat zusterlijk geduld en wellicht een vaarwel van al te koele handen:

Uw oogen volgen mij als sterren in elk oord,

Zij schragen mij, zij hoeden mij, zij lenigen mijn droeve banden...

Melancholia

Mijn ziel is zwaar als een versmade roos, die uitbloeit in laatdun-

De blaadjes willen eindloos zich begeven, [kend' handen;

Als bloed'ge tranen in het scheemring-beven,

Die onder al te wreede blikken branden.

Ik zoek het balsemzware hart, dat treurnis van mijn harte laaft,

En als een nooit begrepen offer in de stilte ligt te beven,

Terwijl het ondankbare leven door mijn aadren draaft.

Mijn broeders mookren ijvrig op een harp en staren snoevend [naar de gaten;

Zij luistren driftig naar den wanklank uit mijn dieper zelf,

En scholen schuw bijeen als schapen die om dreigend noodvuur [uit den hooge blaten.

Lichtpunt

Wij hebben veel gesproken, maar wat ik u belijden wou, dat moest ik u verzwijgen;

Want d'ongesproken woorden zijn nog veel te ruw, om schier te breken

Wat ongerept en ongeschonden in mijn hart blijft hijgen

Naar wat ontluiken kan om 't trouwe leed te wreken.

Mijn dwaze hart heeft grif uw beeld, in al zijn lieflijkheid, gevangen;

Het klampt zich aan begoochling van uw wezenstrekken vast

En neemt verhaal reeds op uw troost, geprangd door wreed verlangen.

Verbeelding heeft verteederd mijne handen om uw hoofd gewonden;

En 'k houd den adem in... ik heb een schat gevonden.

Maar als 't gebeurde, dan zou ik, trillend van geluk, gelijk een wees van weelde weenen...

ERIC ADULED.

Klein, klein Kabouterken...

Klein, klein kabouterken,
Waar komt ge toch vandaan?
Ik doe mijn oogjes open... én
Ik zie u vóór mij staan.
Ik heb te nacht gedroomd van u,
Zoo lekker en zoo fijn,
Gij bracht mij speelgoed, blinkend schoon,
Ook fruit en... marsepein.

Klein, klein kabouterken,
Waar wandelt ge toch heen?
En waarom wipt en springt ge nu,
En hinkt ge op één been?
Ge huppelt vlug mijn kamer rond,
En kijkt naar onze klok.
Is 't omdat die maar altijd zegt:
‘Tok-tok! Tok-tok! Tok-tok!’

Klein, klein kabouterken,
Blijf nog heel lang bij mij...
Want ik ben niet bevreesd voor u,
Ge maakt me toch zoo blij.
llw mutsje van zacht-rood fluweel,
Uw vinnige oogjes klein, r
En dan uw mooie krullebaard, -
Dat alles vind ik fijn.

Klein, klein kabouterken,
Vertel mij ook eens wat
Zeg, komt ge uit het ‘Groote Woud’
Of uit de ‘Wonderstad’?
Toen sprak de leuke, kleine vent,
Met stemmeken heel fijn:
‘Ik kom recht uit “Vraagschotelland,”
Waar we allen “weetgraag” zijn,’

Klein, klein kabouterken,
Waar ligt ‘Vraagschotelland’?
Heel vér van hier, vér over zee, Aan gindschen overkant?
- ‘Wel, kindje lief, dat land ligt hier...
Ook verder... overal,
Waar menschen wonen. Veel plezier,
Want gij ook zijt er al,’

HENDRIK VAN ROOY.

Vlaamsche Letteren

Hekeldichten betitelt Anton Van der Weyden zijn verzenbundel (Borgerhout, Regenboog, 32 blz.) en hij zet tusschen haakjes: jazzrythmiek. Hij heeft er niet bijgezet: van-den-hak-op-den-takspringerij. Dat is zijn bundeltje nochtans hoofdzakelijk. Bv.

> Bloemen,
> starren,
> kinderoogen,
> L'art pour l'art.
> En de stuiptrekkingen van de Renaissance!
> Eten jullie ook ijsroom met essence?
> Oom Piet drinkt wijwater voor zijn maag.
> Want hij is artiest...

Of

> Taptoe van houten soldaten.
> Het commando klonk in het Vlaamsch!
> Ja, er gebeuren nog mirakelen in de 20e eeuw.
> Kameraden:
> Waarom draagt de snobs witte handschoenen
> en 'n broeksband met zilvren gesp?
> Mijn gebuur **loop in pyjama** op straat,
> terwijl zijn vrouw Beethoven speelt.

Het wil er bij ons moeilijk in dat er aan zóó iets behoefte bestond. En een paar nummers als Een Mei of Ooms Chevrolet - waar eenheid in zit - kunnen ons niet met het geheel verzoenen.

In **Voetzoekers** (Antwerpen. Maria Pauwels, 34, Werbrouck-straat, 46 blz.) geeft Amand Simoens enkele aphorismen van vier regels op een heele bladzijde, soms wel een leuk tafereeltje (Buurtkermis), of een sonnet (Het oude Vuur), of een lolligen uitval (Familietrots), maar zelden poëzie. Voorloopig nog geen aanwinst voor de literatuur.

In **Kringloop** (Antwerpen, Mercurius, 44, Roodestraat, 32 blz.) liet Eric Aduled, naast een Fransch impromptu, 15 bladzijden gedichten drukken, waarvan er enkele in deze aflevering verschijnen, andere gezocht en niet altijd heel duidelijk zijn, en vaak

ontsierd door ellenlange regels van 18, 19, 21, 22 lettergrepen zonder rhythme.

Ook Eugenie Boeye, die **Zon en Schaduw** uitgaf, verzen (Borgerhout, Regenboog, 48 blz.) is voor onze lezers geen onbekende. We krijgen hier veertig stukjes, vele van drie vierregelige strophen en tamelijk vele alleen Vers betiteld, die niet diep gaan, maar frisch en ongekunsteld aandoen. Ze bezingen de lente en de bloemen, den ochtend en den nacht, de boomen en de vogels, of schateren de vreugde uit over de liefde tot haar ‘jongen’:

> Nu weet ik het, jongen, en 't maakt me zoo blij,
> nu weet ik het, dat gij mij mint.
> De wereld is heden een wonne-paleis
> en iedere mensch is mij vrind.
>
> En alle de vogels, ze zingen zoo luide,
> ze zingen zoo heerlijk vandaag,
> terwijl ik mijn wonne door 't lachende land,
> langs velden en wegelkens draag.
>
> En alle de blomkens, zij staan langs mijn weg
> te blinken als glanzig satijn.
> ... ...

Wij zouden willen aanhalen:

> Gij hebt mij zooveel leed gedaan...

of:

> ...Toen heb ik het staal van mijn hart gewet,
> om mijn liefde te dooden...

of ook:

> Weer heb ik de beelden van somberen tijd
> verbannen naar duistere verten...

of nog:

> Uw hart geleek een zandwoestijn
> waar niets te bloeien stond....

of vooral:

> Mijn liefde was een morgentuin
> papavers en pioenen;
> uw lippen zijn de wekkers, die
>
> ze kwamen open zoenen.
> Uw woorden zijn de gensters, die
> op al mijn bloemen vielen;
> nu staat hun helle vlammenkleur
> te laaien in mijn ziele!

Er schuilt een schoone belofte in de dichteres. Laat ze nu minder gewone onderwerpen aandurven.

Van uit de Grond brengt gedichten van M. Van de Moortel, met teekeningen van J.L. Joris (Borgerhout, Regenboog; 92 blz.) De schrijver groepeert sommige van zijn onderwerpen tot een cyklus; zoo b.v. Lof van de Muziek (14 nummers), Water (10 nummers). Uit die laatste groep b.v. De Kringen: water, damp, ijs; Zaterdagavond (als de kinderen gewasschen worden); De Regen:

> ....passievolle streling van de aarde
> liefdedrank en vocht der vruchtbaarheid;

en ook het lugubere Bed (water waarin moeders zich werpen en kinders verdrinken):

> Water heeft ze gul ontvangen
> heeft zijn armen rond gesloten
> de laatste bellen - geluidloze kreten
> van leven - meedogend en sussend geduld
> de mond volgekust
> en alles toegedekt
> en gewiegd
> gewiegd.

Men bemerke dat de schrijver zich een vijand van komma's toont. Ook rijmen gebruikt hij niet, wèl soms regels van twee woorden en andere van twee dozijn lettergrepen, waarin dan nog met rhythme grillig wordt omgesprongen:

> Geschreeuw van pijn doet de koperen dreiging der vraak door de luchten striemen.
> Welk dier in de luide ruisstilte der voorhistoriese dagen en nachten
> heeft ingezet
> de kunst der kreten?

We kunnen met lof vermelden: een hymne aan den boom, Het Brood, Lach, Vrijheid. Op vele plaatsen straalt de gezindheid van den schrijver door, die bij 't slot getuigt:

> Ik zal niets anders uitspreken
> dan 't sosialisme
> ... ...
> De bomen zullen immer blijven bloeien,
> de vogelen immer door de hemelen vliegen,
> luchten en zeeën elkander weerspiegelen,
> de werelden draaien door de ruimte.
> Maar wij zullen de bomen,
> de vogelen en de luchten,
> de zeeën en de werelden

schenken aan de mensen.
En zullen de mensen
schenken aan de wereld.
Sosialisme.

Smaakvol en keurig werd **De zilveren Boot,** van Wim van Waas, uitgegeven (St. Niklaas-Waas, A. Meerpoel; 56 blz.); doch de inhoud doet niet zoo onvoorwaardelijk gunstig aan. Nieuw zijn de onderwerpen niet: lente, zomer, avond, nacht, aan Zee, bezoek, de duif, de postbus, een gebed om lijden, waarin o.m. gezeid wordt:

Heer,.....
...laat het lijden me persen als een sitroen.

Op een andere plaats krijgen we een verhandeling over den lach, of een blik op de stad:

Vóór winkelruiten
waar zomergoed is uitgestald
houden wandelaars halt
en staan begerig te staren
naar de lokkende waren.
En onderwijl gaat
in de zonnedronken straat
't luidruchtige leven voort:
kinderen dansen in een koord, enz.

Met den besten wil van de wereld kan geen mensch zoo iets poëzie noemen.
Hier weer treffen we zeer lange regels aan, zooals

't geheimvol licht waarin de kleurgebeden stijgen van de ramen der gotiese katedralen

en 't anders gelukkige:

Feestelike klokken klingelen een vloed van deinende kantieken
In de blauwe lucht, waar witte duiven hun serene vreugde klapwieken.

Er schuilt stellig een belofte in Wim van Maas. Doch we zouden hem meer belang willen zien hechten aan rhythme: laat hij de zes laatste regels van blz. 45 naast elkaar schrijven, hij zal merken dat proza niet anders klinken zou. En hij moet zich hoeden voor... woorden:

onze liefde
is een rood
en groot
plakkaat
in de grijze straat (blz. 51);
de hoepel van mijn lach (blz. 27) e.a.

Pubeswee is ‘een bundel verzen, opgedragen aan alle jonge mensen’ (Antwerpen, drukkerij Loki; 62 blz.), waarin Jan Ceuleers en Frans Smekens bijdragen geleverd hebben.

De eerste klaagt over pijnen en Katzenjammer en alleen zijn, houdt het noch in het bal noch in de kerk uit, wordt wel eens door ‘'t wijf... van 't verhoog’ meegetroond ‘naar de toog’, maar neemt dan, in Mea culpa, het besluit:

> Ik voel niet meer die vuile drang,
> ik zing niet meer die geile zang!
> 'k Wil enkel u zien, u horen,
> heel en gans u toebehoren.

De tweede vraagt:

> Waar is de ziel, die mij begrijpen kan,
> die vatten kan, wat mij beroert?

of bekent:

> 'k Verlang wat anders in mijn leven,
> dan droog abstrakt geredeneer,
> ik heb zo nodig tere handen,
> die helen kunnen 't harde zeer.

Soms vertelt hij leuk een Ervaring (blz. 42) of pent een indruk neer:

> De avond daalt
> met zachte weemoed
> in mijn hart,
> waaruit melopeeën ruisen
> als wierookwalmen
> het oneindige in.

Hij heeft ook ‘twaalf prozazangen in mineur aan een meisje’, die ‘het kredo zijn van (z)ijn subtiele wensen.’ Daaruit een citaat:

> Meisje, die wandeling vergeet ik nooit....
> ... ...
> In de mensenstroom dreven wij naar vermaak...
> Er trad op onze weg een arme vrouw
> met ogen die niet logen en arme handen
> die zich aarzelend strekten...
> Toen, meisje - stampte uw voet, van ongeduld
> voor 't korte toeven... op mijn hart -
> Meisje, die wandeling vergeet ik nooit...

Beide schrijvers mogen gerust andere onderwerpen aan.

Van Lente en Minne, van Herfst en Dood, gedichten en overdichtingen door J. Decroos (Antwerpen, Regenboog, 128 blz.), in een mooi gewaad gestoken, brengt ons strophen en sonnetten en jambische rijmlooze verzen waar nu eens niet in 't wilde met

maat en klemtoon wordt omgesprongen. We zullen Lied van het Meisje noemen, Oogen, Leda en de Zwaan, Gebed en, ‘uit een vroeger verschenen bundeltje’: Ik deed gelijk die knaap, de ballade Ziet gij dien ruiter rijden, en

> Mijn kamer is vol reuk van uw seringen,
> Mijn hart is vol van uwe liefde, o kind...

In een reeks ‘overdichtingen’, die alle vloeiend en keurig zijn, vinden we namen als Francesco da Barberino, Shakespeare, Shelley, Ronsard, Franz Staude, Fr. Hebbel, Karl Wagenfeld, Hans Leifhelm e.a., zonder acht liederen van Robert Burns te vergeten:

> Groen zijn de weiden, o;
> Groen zijn de weiden, o;
> De zoetste stonden die ik leef,
> Ik leef ze bij de meiden, o.
>
> Ik zie alom slechts zorg en pijn
> In de uren die verglijden, o:
> Wat zou een man zijn leven zijn
> Bestonden er geen meiden, o.

Aimé De Marest, wiens nieuwe dichtbundel **Het Brandglas** heet (Brussel, Stols; 72 blz.) liet een zestal nummers daaruit in den Vlaamschen Gids opnemen en deed zich daar opmerken door zijn knappe pen, zijn lossen toon, zijn verzorgden vorm, zijn leuken kijk op het wereldje om hem heen. Die hoedanigheden kenmerken ook Het Brandglas, dat, als goede wijn, geen krans behoeft. Voor wie dit al te beknopt mocht vinden zullen we enkele titels opnoemen van gedichten die, behalve de in ons tijdschrift gedrukte, ons 't best bevielen: François Villon; Ballade; Verjaardag; Aan de Schelde; Faust; Driekoningen:

> Honke, ponke, foekepot.
> 't Is alweer betalen!
> Drie gekroonden in mijn kot!
> Hoe zal ik z'onthalen?

En ook De Molen:

> Aan d'eene zijde een breede vloed,
> Waarover 's Lands kanonnen waken;
> Aan d'andre een vergezicht van daken,
> Gekleed als Neurenbergergoed.
>
> Hij luistert naar de melopee
> Der ebbe-en vloedbewogen baren;
> Door zijn antennen komt gevaren
> 't Concerto van de kleine stee.

Dat alles neemt hij zwijgend op;
Doch blaast Eolus op zijn horen,
Wordt er een nieuwe wind geboren,
Dan draait hij zijn geleerden kop.

Hij draait hem tot hij voeling heeft,
Tot weer de moe-gewijlde wieken
De lucht vervullen met cantieken,
Waarin het menschenepos leeft, enz.

De **Poesias van San Juan de la Cruz** werden onder den titel **Gezangen** uit het Spaansch, en naast den oorspronkelijken tekst, vertaald door P. Fr. Hendrik van de H. Familie, ongeschoeiden Karmeliet (Antwerpen, De Sikkel; 121 blz.; 38 fr.). Het zijn Gezangen waarin de ziel er zich over verheugt, door den nacht van 't geloof heen langs den weg der geestelijke verloochening en zuivering, opgegaan te zijn tot de vereenigende Liefde; andere Gezangen tot het goddelijke; over de Schepping; over de Mensch-wording; een zangverhaal over het ‘In principio erat verbum’; ‘Super flumina babylonis’ e.a.m.

Neergezeten langs de stroomen
Welke Babylon besproeien,
Zat en weende ik, en daar liet ik
Op den grond mijn tranen vloeien.

U, o Sion, U herdacht ik,
'k Dacht aan U, mijn hartsgeliefde,
En hoe zoeter dat herdenken,
Des te meer 't mijn harte griefde.

In den vreemde, waar 'k mijn tranen
Stadig voel om Sion vlieten,
Zegt, hoe zou 'k de vreugd bezingen
Die 'k in Sion mocht genieten?

Dat 'k en 't komt nog al meer voor en ware beter vermeden geworden in een vertaling, die gedeeltelijk rijmloos is, niet hooger vliegen kan dan 't oorspronkelijke, maar overal nauwgezet maat houdt.

Vermelden wij hier nog een lijvig en leerrijk werk van Dr. H.J. Elias: **Kerk en Staat in de zuidelijke Nederlanden, onder de regeering der Aartshertogen Albrecht en Isabella** (Antwerpen, De Sikkel; XL+ 303 blz.; 85 fr.). Daarin een uitvoerige bronnenopgave en, o.m., de hoofdstukken: de strijd tegen de ketterij; de heksenprocessen; de joden; - de doodehandwetgeving; de

bergen van barmhartigheid; - het lager onderwijs; de opleiding der priesters; het middelbaar onderwijs; de seminaries; het hooger onderwijs; de ellendige toestand der universiteit te Leuven..., alle met talrijke voetnota's, vrucht van geduldige opsporingen in archieven en het oordeelkundig verwerken van en omvangrijk materiaal.

Een nog lijviger boek is **August Strindberg, leven en werken, 1e deel,** door Piet Schepens (Antwerpen, Regenboog; 485 blz., met verschillende portretten en fac simile's; een opgave van Strindberg's werken; een rangschikking van werken die over wereld-en Zweedsche literatuur handelen; de titels van de werken van en over de in het boek aangehaalde schrijvers; een proeve van Strindberg-lbibliographie: romans, levensgeschiede-nissen, drama's, geschiedkundige tooneelwerken, novellen, gedichten, wetenschap, brieven, nagelaten werken; en een register). Eenige hoofdstukken uit dit werk verschenen reeds in dit tijdschrift: een paar overzichten der Zweedsche letterkunde; Nietzsche en Strindberg e.a., waardoor onze lezers in staat waren de belezenheid en de nauwgezetheid van den schrijver te waardeeren. In zijn methodisch doorgevoerd boek gaat Piet Schepens al de phasen van Strindberg's bewogen zwerversleven na, vermeldt en bespreekt al zijn werken, deelt zijn producties in perioden in, licht zijn standpunt toe, vat den inhoud der tooneelgewrochten samen of haalt er verschillende passussen uit aan, er vaak het gevoelen van beoordeelaars aan toevoegend. Hij leverde aldus een degelijk en ongewoon volledig werk, dat een helder licht werpt op een der grootste figuren uit de wereldletterkunde en waarop hij te recht trotsch mag zijn. We zien verlangend naar het tweede deel uit en hopen dat een ruim debiet hem voor zijn moeitevollen arbeid loonen zal.

In een brochure van 15 blz. (Antwerpen, De Sikkel; 5 fr.) toont Dr. R.F. Apers, bibliothecaris der Gentsche Hoogeschool-bibliotheek, **De Mogelijkheid van een centrale Cataloog in België** aan. Met ruime financieele hulp kan die tot stand gebracht worden, en zich toetsen aan wat Pruisen en Nederland op dit gebied hebben gedaan.

A.

Cleopatra

O. von Wertheimer. - Cleopatra. Bew. van Dr. N.J. Beversen. 15 illustraties en een kaart. Ing. *f* 5.75. Geb. *f* 6.90. N.V. Leopold's Uitg. Mij. Den Haag.

Deze merkwaardige studie van Prof, von Wertheimer werd in Duitschland en Holland allergunstigst onthaald en zal het gewis in Vlaanderen ook worden, want zij wint het voorzeker op gelijkaardig werk van Stahr, Houssaye, de Bcrnath, Sergeant; zij wijst op den door politieken haat verblinden kijk, dien de Romeinsche schrijvers op deze 'koningin der koningen' hadden, op de latere verkeerde opvattingen van Pascal, A. France, Weigall, Shaw e.a.

Cleopatra (-68-30), de geliefde van Caesar en van Antonius, leefde, spijtig voor haar genie, in Rome's glansperiode, die, toen juist aangevangen, een einde slechts zou nemen in de 4e eeuw. Nu begon haar groote rol op het oogenblik, dat Caesar haar zag. Gretig koos zij de partij van Rome. Met haar slanke, lenige gestalte, haar smal gezicht, zachte, regelmatige trekken, geheel on-Griekschen neus, zinnelijken mond, wonderbare, groote oogen, rijk hoofdhaar, veroverde zij door betooverende manieren de harten. Zij vereenigde buitengewone energie met groote zachtheid. In haar was alles in beweging, alles in haar zag, verwachtte, beraamde, handelde. Aan haar zijde kon men zich nooit vervelen, noch in de liefde, noch bij de aangelegenheden van den dag. Zij was een figuur, die staat tusschen het verdwijnen der Egyptische zelfstandigheid en de omvorming van het land tot een Romeinsche provincie. De vaart van Pelusium naar Alexandrië, naar Caesar, gelijk de latere als Aphrodite naar Tarsus, naar Antonius, geschiedde slechts met de bedoeling, den Romeinschen machthebber van het oogenblik voor zich te veroveren. Haar hartstochtelijkheid stond in dienst van haar geest. Door haar egoïsme schaadde zij Caesar en stortte zij Antonius in het verderf. Haar natuur liet toe, dat zij over Caesar's moord heenkwam, dat zij Antonius in den dood dreef en trachtte Octavius voor zich te winnen. Slechts haar eigen schande kon zij niet overleven. Voor haar kinderen, zoowrel voor den zoon, dien zij bij Caesar had, als voor de kinderen, die zij Antonius schonk, was zij een goede moeder. Trouwens deze kinderen van Romeinsche machthebbers waren een onderpand harer heerschappij. In een tijd, die toeliet, dat de leiders van den Romeinschen staat duizenden voorname mannen lieten ter dood brengen, om zich van hun goederen meester te maken of omdat zij in eenig opzicht niet in hun smaak vielen, dat in het Oosten, in het Parthische rijk koning Phraates zijn 30 broeders en zijn vader vermoordde, omdat hij vreesde dat zij hem van de heerschappij zouden berooven, waarin dooden van den vijand als iets heel natuurlijks gold, zelfs de sterkste openbaring was van eigen leven, doordat men den tegenstander vernietigde, en de vijand niet gespaard werd omdat men niet verwachtte door hem gespaard te worden, verschijnt de handelwijze van Cleopatra in een ander licht. Achter al de zonden en fouten, de wenschen en begeerten van deze eerzuchtige koningin staat de almachtige, geheimzinnige macht van het noodlot en tegenover dezes raadselachtige werken staat Prof, von Wertheimer vol diepe verbazing. Wij denken aan de historische noodwendigheid, zonder dat dit determinisme de enge beteekenis van het fatalisme bezit.

JOZEF PEETERS.

Boekbeschouwing

H.G. Cannegieter. - Helden in den dop. - Hollandia Drukkerij, Baarn.

H.G. Cannegieter is een Nederlandsch opvoeder, die vooral belang stelt in den kritischen leeftijd der jeugd, in haar gevoels-en haar gedachtenleven, gezien in verband met de vooren de naoorlogsche periode en met de wijze, waarop deze zich tegenover die jeugd beneemt. Getuige hiervan waren o.a. 'Kennen we onze Kinderen?' (Kluwer, Deventer), 'Tusschen twaalf en twintig' en 'Moderne jeugd' (Hollandia Drukkerij, Baarn). Getuige alweer is **Helden in den dop,** dat zoo pas van de pers kwam.

Het nieuwe boekje, van ruim 100 bladzijden, is, als al het vorige, gesteld in een taaltje, dat aanspreekt zonder eenige pretentie en dat een inhoud heeft, die stemt tot nadenken. De door Cannegieter bedoelde 'helden in den dop' zijn de jongelui en de misnoegde volwassenen, die zich, langs den weg van kommunisme en inzonderheid van fascisme, met geweldmiddelen opwerpen tot redders van het vaderland. De auteur begrijpt het willen reageeren tegen misstanden, die het leven praktisch haast tot een onmogelijkheid gemaakt hebben; en ook neemt hij aan, dat de jeugd zich late opzweepen door een Napoleon, een Mussolini, een Hitler, d.i. door een enkeling, een kracht-of geweldmensch, die vlammend en dreigend bevestigt, dat **hij** de wereld ten goede zal keeren. Maar geenszins aanvaardt hij de terreur, de vervolging, den moord, zooals ze aan de dagorde staan in de politieke en sociale beweging van dezen tijd; en nog minder is hij er mee gediend, dat jongelui zulke middelen voor doodgewoon beginnen te houden en zich leeren wapenen tot op de tanden. Hij acht daarom een krachtdadig terugkeeren tot gezonde rede hoogstnoodzakelijk en dringend, en verlangt daartoe de overheid, de ouders, de maatschappelijke leiders aan te spreken,... eer het te laat is.

Ziedaar den géést van dit boekje. Maar wie het echt aanvoelen wil, moet de twaalf korte hoofdstukjes doormaken; en dan ontdekt hij wel een aantal meer dan suggestieve gegevens, die hem leeren zullen op zijn hoede te zijn tegenover de werkelijke gevaren van het oogenblik.

Besluit: een boekje als dit moet elke opvoeder lezen, - het zal hem praktisch nuttig blijken en wellicht ook de vraag ingeven: hóe werk ik er toe mee, de jeugd te vrijwaren voor begoochelend extremisme en ze te 'wapenen' met kordaat opbouwenden levenszin?

H. VAN TICHELEN.

John Langdon-Davies. - De Groei van ons Wereldbeeld (van den oermensch tot Einstein). 300 blz.; ing. *f* 3,90; geb. *f* 4,90. Leopold's Uitgevers-Mij. Den Haag. 15 Illustraties.

Hoe is ons wereldbeeld gegroeid van de primitieve opvattingen van den oermensch tot de moderne theorieën, waarin relativiteitsleer en psycho-analyse een rol spelen? Hoe heeft elk wereldbeeld de levensbeschouwing van zijn tijd beïnvloed? Hoe ziet het huidige wereldbeeld er uit, en wat zijn de consequenties

daarvan voor onze levensbeschouwing? Op deze vragen antwoordt J. Langdon-Davies zoodanig, dat ieder modern mensch, die zijn tijd wil begrijpen, kennis met dit wonderlijk boeiend werk moet maken. Het is een geschiedenis van het menschelijk denken, zooals dit door de wetenschap groeide. En het blijkt een treurig feit, dat lieden, die zich zouden schamen wanneer ze den nieuwsten dichtbundel niet gelezen of het nieuwste tooneelstuk niet gezien hebben, zich er niet om bekommeren, dat zij van geen enkelen wetenschappelijken onderzoeker sinds Darwin ook maar den naam kennen. De wetenschappen worden in onze scholen verkeerd onderwezen, in dien zin, dat men het doel legt in het nut, dat zij verschaffen, terwijl de mensch, die de wetenschap begrijpt, ontdekt, dat zij hem evenzeer verheft als het luisteren naar mooie muziek. De geschiedenis van het menschelijk intellect is die van het toenemend vermogen om wereldbeelden te scheppen, die niet slechts tijdelijke verlangens bevredigen, doch het duurzame verlangen, dat aan alle andere ten grondslag ligt: liefde voor de werkelijkheid. De wetenschap is niet uitsluitend opgebouwd uit zuivere rede, doch heeft haar metafysica als elke andere vorm, waarin de menschelijke verbeelding zich uit.

Dit boek helpt ons in het heelal een redelijken zin te zoeken, een orde, welke wij kunnen bewonderen en liefhebben.

Dr. Floris Prims. - Antwerpiensia (1931). 400 blz.; 25 fr. De Vlijt, Nationalestr. 46, Antwerpen. 1932. Met 16 plans en platen.

In dezen vijfden bundel **Antwerpiensia** vereenigde Dr. Prims, de Antwerpsche stadsarchivaris, drie reeksen bijdragen tot de geschiedenis van onze Scheldestad. Een eerste reeks bevat de studiën, die bepaalde feiten gelden vooral uit de XIVe eeuw, het tijdvak van hertog Jan III (o.a. Het onderzoek van 1315 omtrent de nationaliteit van de Schelde. Roovers op de Schelde. Het conflict met den aartsbisschop van Reims). Verder: De schrikkelijke jaren van de Retorsie. Marlborough te Antwerpen (1706-12). Van Speyk in legende en geschiedenis (Onzinnigheden uit de Revue de la Ligue Maritime Beige worden weerlegd) en vele andere.

Een tweede reeks bijdragen groepeert de studiën op bepaalde Antwerpsche localiteiten, hoven en huizen, die dan telkens worden bestudeerd door de eeuwen heen. Vooraf een algemeene studie over de Antwerpsche veetoponiemen.

De derde reeks brengt studiën, die over verscheidene jaren of eeuwen gaan zooals in de voorgaande, maar die instellingen in plaats van localiteiten betreffen: o.a. Onze bontwerkers in de XVe eeuw. - De burgemeesters van Antwerpen. - Het Antwerpsch hoveniersambacht. - De Kalken Steennatie. - Het geheim van de Watermolenbrug en de tribulatiën van Dijkgraaf Jan de Herde: Dr. Prims bewijst, dat de Antwerpsche schepenbank in de geschiedenis een veel belangrijker plaats inneemt dan die men haar tot hiertoe toemeten kon.

Aan deze reeks studiën, die geen Antwerpenaar missen kan, werd een algemeen tafelen zaakregister toegevoegd, slaande op de vijf verschenen deelen der Antwerpiensia.

JOZEF PEETERS.

Nieuwe uitgaven.

Overdruk uit de Handelingen van het te Wetenschappelijk Vlaamsch Congres voor Boek en Bibliotheekwezen, Antwerpen, 1930:

Dr. C. DEBAIVE: Dagbladen en Bibliotheken; 39 blz.

Bespreekt de wenschelijkheid om kranten in de bibliotheken te bewaren, de maatregelen die men elders en hier daarvoor neemt of zou dienen te nemen en de wijze waarop zij moeten behandeld worden.

Overdruk uit de Verslagen en Mededeelingen der Koninklijke Vlaamsche Academie, December 1931:

Dr. C. DEBAIVE: Bibliographie der werken van Dr. Is. Teirlinck.

Een 2e druk, herzien, bijgewerkt en van een systematische tafel voorzien, alsook van eenige algemeene beschouwingen over individueele bibliographieën. Geeft de werken in boek- en brochuurvorm aan (af en toe aanduidend waar er een bespreking over verscheen), de titels van bijdragen in tijdschriften enz., de beoordeeling van boek- en en studies in tijdschriften en academische verslagen.

Een werk waarover men den schrijver te recht geluk mag wenschen.

Van Andries Blitz, Amsterdam:

ALEXANDER COHEN: In Opstand; 256 blz., met houtsneden van GEORGES ROHNER; f 2.90, geb. f 3.90.

MAURITS DEKKER: Reflex, roman; 220 blz.

Van de N.V. Standaard-Boekhandel, Antwerpen, Brussel, Leuven.

Dr. JUL. PERSYN: Studies en Lezingen II; 196 blz.; 20 fr.

Inhoud: Bij het Graf van Mgr. Dr. A. Arient; Feestgroet aan Cyriel Buysse; id. aan Stijn Streuvels; Bij het Eeuwfeest van Matthias De Vries; Dr. Jan te Winkel's Ontwikkelingsgang der Nederlandsche Letterkunde; Over Belgische en Hollandsche Schilderkunst in de 19e eeuw; Uit de Geschiedenis van ons Tooneel te Antwerpen; Algemeene Literatuurgeschiedenis; Schrant; Twee Feestredes voor Guido Gezelle; Gezelliana; Zweden en de Nederlanden.

Van de N.V. Nijgh en Van Ditmar, Rotterdam:

Ewald E.J. Messing: Zur Wirtschaftslinguistik; 320 blz.; f 4.25.

Hier werden bijdragen samengebracht van pionieren op het gebied der economische linguistiek over de waarde, het belang, het onderzoek en het onderwijs van de taal van het economisch verkeer. We noemen Th. Blum, P. Feldkeller, A. Götze, L. Jordan (o.a. Handelssprachkunde; Sprachgeographie; Sprach-soziologie), H. Kluge, H. Levy (Sprache und Wirtschaftswissenschaft), E. Messing (Das Suffix -schaft; Taalkundig Sociologie), B. Penndorf, E. Richter, A. Schirmer, A. Schröer, A. Snyckers (Unzulanglichkeit fremdsprachlicher Wörter-bücher; Fremdsprachen an Universitaten und an Handelshochschulen), H. Strigl, E. Volckmann en L. Wendelstein.

Naast bekende etymologische verklaringen brengt dit lijvig boek behartens-waarde aanwijzingen voor het inslaan van nieuwe wegen, zoowel op 't gebied van economisch als van taalkundig onderzoek en onderwijs.

Van de Editions de Belgique, Brussel:

MAURICE DES OMBIAUX: Histoire mirifique de saint Dodon; préface de CAMILLE LEMONNIER; 207 blz.; 15 fr.

RAOUL BOUILLEROT ö JULIENNE M. MOULINASSE: Le Coeur vendange; préface de MAURICE DES OMBIAUX; 231 blz.; met houtgravuren van GEORGES ROUSSEAU; 15 fr.

Van P.N. Van Kampen en Zoon, Amsterdam:

FELIX TIMMERMANS: De Harp van Sint Franciscus; 324 blz.; 50 fr.

Over den huidigen politieken Toestand van Europa

....En nog een boel andere dingen, die hiermee in verband staan.

In de laatste weken heeft zich het politiek uitzicht van Europa met duizelingwekkende snelheid gewijzigd. Haast te gelijk zagen wij in Frankrijk en in Duitschland een gloednieuwe regeering de teugels in handen nemen, en de staatkundige evoluties van het oogenblik gaan zoo'n vaart uit, dat het onbegonnen werk wordt hen in een weloverwogen artikel vast te leggen, daar zij, eer nog de inkt is opgedroogd, aan ons werelddeel een heel ander uitzicht, geheel verschillende mogelijkheden kunnen aanbieden.

Natuurlijk is die verandering niet zoo opeens en zonder in 't oog vallende reden ingetreden: feitelijk is zij het logisch en sinds lang te verwachten gevolg van de heele reeks onvrijwillige politieke en economische flaters, die er, sinds den oorlog, op het Europeesche schaakbord werden begaan.

Wij geven grif toe dat de taak die op de staatslieden, kort na den grooten wereldoorlog, rustte, ver van eenvoudig was. Het kwam er op aan ons werelddeel te voorzien van een gangbaar en nagenoeg definitief statuut voor de onmiddellijke en ook voor de verre toekomst; er moest gezocht worden naar het middel om alle mogelijke conflicten te voorkomen.

De vrucht van dit werk werd dan het Verdrag van Versailles.

Bij de beoordeeling van dit, in onze hedendaagsche geschiedenis zoo belangrijk stuk - wij mogen zonder aarzelen zeggen: het belangrijkste - mogen wij echter niet te streng zijn voor de stellers er van. Wij mogen niet vergeten dat wij op het huidig oogenblik weten wat zij haast onmogelijk konden voorzien.

Hen werd om een definitieve regeling gevraagd van de Europeesche politieke toestanden; zij hebben een document

geleverd, dat naar hun heiligste overtuiging aan die opgaaf beantwoordde. Zij hebben hun plicht gedaan.

Van ons standpunt kan men hun thans gemis aan doorzicht verwijten, maar daarbij moeten wij ons verplaatsen in de speciale atmosfeer van het onmiddellijk na-oorlogsche, die doortrokken was met den roes der zegepraal.

Zegepraal van wie op wat? Men dacht van Recht op Onrecht, van Beschaving op Geweld... in werkelijkheid was door den oorlog zelf heel ons maatschappelijk leven reeds van uitzicht veranderd.

Door een verkeerde opvatting misleid, hebben wij geleerd van oorlogen en andere wereldschokkende gebeurtenissen slechts de data en de directe resultaten te onthouden, en daarop onze gevolgtrekkingen te bouwen voor de toekomst. En daar ligt de fundamenteele fout.

Geheel het wezen van den Mensch was gewijzigd, en uit den maalstroom van gevoelens en ideeën, door den rampzaligen en noodlottigen broedermoord ontstaan, waren van langsom nieuwe richtlijnen geboren, die op dit uur moeilijk naar waarde waren te schatten.

Het communisme, het voor den oorlog reeds in het Russische Keizerrijk smeulende bolsjewisme, zijn er de thans nog schadelijke uitwassen van, maar het opkomende getij tastte zonder ontzag al de lagen der wereldbevolking aan.

Ver van ons die nieuwe stroomingen te veroordeelen; dat zou trouwens al te naïef en te simplistisch zijn. Wij kunnen hen enkel ondergaan en vaststellen als een nieuwe phase in de evolutie van het menschelijk denken, of ze in een bui van optimisme bestempelen als een stap naar de Volmaking! Alleen dergelijke illusies maken het leven waard om geleefd te worden...

Bij den aanvang van een overgangsperiode, die thans nog niet volledig achter den rug is, konden de nochtans begaafde vaklui die het Verdrag van Versailles aan elkaar gesmeed hebben, zich daar niet volledig rekenschap van geven... en toch hebben zij toen al vermoed dat er iets in het wezen van den mensch veranderd was: zij hebben het den naam gegeven van ‘zucht naar zelfbeschikkingsrecht der kleine volken,’ maar daarmee hebben zij lang niet den grond der kwestie aangeraakt.

In elk geval hebben zij ons iéts gegeven om ons, in de duisternis die ons, figuurlijk gesproken, omringde, aan vast te houden, met daarnaast een onvolprezen internationaal organisme: den Volkenbond, dat de naleving van het statuut, met de medehulp van het Internationaal Gerechtshof van Den Haag, moest verzekeren.

Ook voor dié daad, meer nog dan voor de andere, zijn wij hun dank verschuldigd, want hierdoor hebben zij ons het middel aan de hand gedaan om tot een zoo veelzijdig mogelijke oplossing te komen van het groote probleem dat ons bezighoudt, en meteen, wanneer wij eens in staat zijn te begrijpen vooraleer het onafwendbare is geschied, de toekomst naar eigen wensch te plooien of ten minste voor te bereiden.

Noch het Verdrag van Versailles, noch de Volkenbond hebben algeheele voldoening geschonken; het was ten slotte slechts menschenwerk; en zegde de groote Goethe niet ergens dat menschenhanden nu eenmaal niets volmaakts en niets blijvends kunnen opbouwen? Wij hebben immers nog altijd de handen vrij om er verbeteringen aan toe te brengen?

In zekeren zin is daar al lang mee begonnen. Wat zijn het Dawesen het Young-plan anders dan aanvullende en in zeker opzicht verbeterende overeenkomsten van bepalingen uit het Verdrag? En werd zoo pas, door den Franschen minister-president Tardieu, niet voorgesteld om heel de basis van het Volkenbonds-systeem opnieuw in te richten - eenigszins naar de plannen van den Zwitserschen publicist Bauer, in ‘Morgen wieder Krieg’ uiteengezet - door het te voorzien van een internationaal leger, geschraagd door wederlandsche veiligheidsverdragen?

Het gaat niet op hier te redetwisten over de waarde, de wenschelijkheid en de practische uitvoerbaarheid van dit voorstel; wij stellen alleen maar vast dat er reeds over veranderen, in den zin van verbeteren, gesproken werd.

Van Fransche zijde nog wel, die langs den anderen kant weer van geen herziening van het Verdrag van Versailles hooren wil. En daar is ook al een plausibele reden voor: uit den aard der zaak is Frankrijk het land dat het minst door het genoemde Verdrag te lijden had, zelfs integendeel. Het is dus nief meer dan logisch dat het opkomt voor den eerbied der verdragen, die toch

onvermijdelijk moet aan de basis gelegen hebben van het te Versailles gedane werk. Maar stilaan, sedert geruimen tijd al in zekere kringen, gaan ook bij onze Zuiderburen de oogen open voor den werkelijken gang der zaken, en wordt de gemeenschappelijke vijand in zijn ware gedaante ontwaard.

De gemeenschappelijke vijand.

Wie dat eigenlijk is? Verwacht nu maar niet dat ik een bepaalde partij, een beweging of een geestelijke strooming ga noemen; vooral niet een die nog in haar kinderschoenen staat en bovendien op erg ongunstige aarde wast om thans reeds, overigens niet te controleeren, proeven van geschiktheid te geven.

De gemeenschappelijke vijand van al wat op aarde leeft en ademt is de ondergang, het gebrek, de ellende, de economische nood en hun nefaste gevolgen: anarchie, revolutie, oorlog en dood.

Om die uit den weg te gaan moet evolutief, niet revolutief gewerkt worden, en al wie dit niet inziet is een vijand der Maatschappij, daar hij haar op brutale manier de krachten ontrooft die haar bestaansmogelijkheid uitmaken.

Zeker, ontwapening is een der middelen om tot het doel te geraken, en misschien is zelfs communisme er een ander; maar de Mensch is op dit oogenblik nog lang niet in staat om deze wapens te hanteeren, en het zou een misdaad, het zou weloverwogen zelfmoord zijn, hem die thans reeds volledig in handen te geven.

Intusschen gaat de trage, maar zekere evolutie haar gang: als onvermijdelijk gevolg van de hierboven uiteengezette toestanden kwam, na een periode van heropbouw en kunstmatigen bloei (in de hand gewerkt door het Amerikaansch efficiency-systeem, dat feitelijk slechts een eenzijdige poging was in de goede richting), de economische crisis opdagen, als voorbode van het nakend onheil.

Het denkvermogen van den Mensch had nieuwe wegen voor zijn bedrijvigheid gevonden, in den plotsen en onverhoopten vooruitgang der techniek, en de maatschappelijke en politieke inrichting wist daar geen gelijken tred mee te houden. Dat vooral konden de heeren van Versailles niet voorzien.

En daar staat nu het naakte feit: het gaat zóó niet meer langer, de boel loopt spaak. Er moet snel en doeltreffend ingegrepen worden.

Maar niemand deed het. In Amerika niet, en ook in Europa niet. Nochtans had de stoot, logisch gesproken, van de overzijde van den Oceaan moeten komen, want daar toch lag het voor-naamste uitgangspunt van heel het probleem, in den vorm der schuldbrieven van het uitgeputte Europa. Het is echter moeilijk voor den Mensch om van bezit te scheiden.

De bom barstte aan het andere einde van den draad: **Duitschland kon niet meer betalen!**

De gevolgen van dit 'coup de théatre' zijn weldra niet meer te overzien. De gansche wereld staat op haar kop. Toch was de ramp lang genoeg te voorzien geweest, maar niemand had het aangedurfd den stier bij de horens te grijpen. Nu moeten zij wel!

Eerste reddingspogingen.

Amerika, dat klaarblijkelijk te voren gewaarschuwd was, is 't eerst wakker geschoten: president Hoover kondigde zijn Moratorium af, blijkbaar bedoeld als voorbode van de algeheele kwijtschelding der schulden.

De kortzichtigheid zijner landgenooten heeft hem echter belet den toestand te redden, en zich meteen tot een der groote weldoeners van de Menschheid op te werken. De gevolgen laten zich thans, onder de muren en zelfs in de straten van Washington, aan den lijve gevoelen.

Frankrijk stak eerder schuchter van wal: het begon met de reizen van minister-president Laval naar Amerika, naar Berlijn en naar Londen, die aanvankelijk op een sisser uitliepen. Daarop kwamen de twee groote proefballonnen van Tardieu: het Volken-bondsleger en het Donau-plan, als uitgangspunten voor den heropbouw van de wereld. Men heeft er niet van gewild, alhoewel er veel goeds stak in het opzet. Wellicht was aan dezen de steller antipathiek, aan genen zijn plannen schadelijk... De tijd van geven en nemen was nog niet aangebroken *; er* kon nog gewacht worden. Duitschland vreesde het moreele overwicht van Frankrijk

op de Volkenbondsmiddens, en Italië zag met leede oogen zijn eigen invloed in het Donau-gebied door Parijs overnemen.

Mogelijk hebben zij het bij het rechte eind gehad, en aldus de politieke hegemonie van één land op heel een werelddeel verhinderd. Volgens ons bestonden daar ook nog andere middelen toe, eenmaal dat de steen maar aan het rollen was gebracht...

Engeland heeft nu echter eindelijk en, laten wij hopen definitief, toch het sein gegeven tot de opperste reddingspoging, door rotsvast te blijven hameren op de onmiddellijke en onvoorwaardelijke doorvoering van de Conferentie van Lausanne.

De conferentie van Lausanne.

Wij kunnen de beteekenis van die Conferentie niet over-, wel önderschatten. Dank zij de doordrijvendheid van den Britschen premier Ramsay MacDonald, werd eindelijk een eerste stap gedaan in de richting van verzoening en welbegrepen samenwerking.

Natuurlijk staan wij nog mijlen ver van het te bereiken ideaal, maar het feit alleen dat wij niet zijn blijven staan - dus: niet zijn achteruitgegaan - is reeds beteekenisvol.

Daarbij heeft Lausanne, in zekeren zin, aanleiding gegeven tot Ouchy, en is het Belgisch-Nederlandsch Economisch Verbond, waarvan wij hier te lande en ook elders het allerbeste mogen verwachten, in zeker opzicht, te danken aan de gunstige stemming die door de besprekingen te Lausanne werd gewekt.

En wanneer thans de Britsche Rijksconferentie te Ottawa niet meer datzelfde dreigende karakter draagt van voor enkele maanden, wanneer ook Groot-Brittanië eindelijk gewonnen schijnt voor nauwe samenwerking met het Europeesche vasteland, dan is dit nog eens een resultaat, zij het direct of indirect, van Lausanne... zonder al te willen gewagen van het Accoord van Vertrouwen, tusschen Frankrijk en Engeland gesloten, met toetreding van België, Italië, Polen, Joego-Slavië, Hongarije, Spanje, Tjecho-Slovakije en Duitschland: een overeenkomst die gewis het uitgangspunt worden kan van een politieken heropbouw van ons werelddeel volgens meer gezonde en verdedigbare opvattingen, indien het Reich zich niet aan zijn verplichtingen, te Lausanne aangegaan, onttrekt.

Na die eerste, zeer verheugende, tastbare resultaten mag echter niet getalmd worden. Men moet het ijzer smeden terwijl het heet is, en in die gedachtenreeks kunnen wij niet anders dan wenschen dat de politieke wederwaardigheden, waaraan Duitschland op 't oogenblik ten prooi is, zoohaast mogelijk weer in het reine worden getrokken.

Want al de verwezenlijkte en onmiskenbare vorderingen ten spijt, blijft toch het kalf nog altijd gebonden liggen aan dezelfde palen: schrapping of vermindering der oorlogsschulden door de Vereenigde Staten en betrouwbaarheid van Duitschland.

Wat dit laatste betreft, moeten wij gelaten op de oplossing wachten, die het Duitsche volk op 31 Juli (misschien wel vroeger) geven zal aan den strijd tusschen socialisme, nationalisme, nationaal-socialisme en communisme, die er thans volop aan gang is.

Elke pronostiek aangaande den afloop daarvan is op het oogenblik uit den booze, maar wel is het een uitgemaakt feit dat de regeering von Papen vastbesloten schijnt om tot het uiterste haar zienswijze te verdedigen tegen haar vijanden van links en ook van rechts. Trots elke samenwerking blijft toch een haast even diepe kloof de nationalisten van Hitler scheiden als van Thalmann. En dat is op zichzelf heelemaal geen bedroevend verschijnsel, met het oog op de welvaart van ons werelddeel, dat met geen enkel soort van extremisme kan gediend zijn. Wanneer dit artikel verschijnt is daarover waarschijnlijk al heel wat meer geweten.

Zal de toestand desnoods geconsolideerd worden door de restauratie der Duitsche monarchie, onder 't welwillend oog van Frankrijk? Alles is mogelijk; men hoeft zich over niets te verwonderen, in de politiek.

De vijanden van gisteren kunnen vandaag de beste vrienden worden, en feitelijk hoort het zoo... daaruit moet eens de broederlijkheid onder de Menschen geboren worden, al was het alleen maar bij de nuchtere constatatie dat wederlandsche vriendschap en vijandschap kwesties zijn van tijd en omstandigheden. Waarom dan vandaag nog iemand voor vijand schelden, die morgen onvermijdelijk weer onze beste vriend zal zijn, en vice-versa?

Het standpunt van de Vereenigde Staten.

Zonder meer aandacht te schenken dan volstrekt noodig is aan de jongste gedeeltelijke regeeringsverwisseling in het fascistisch Italië, die toch geen belangrijke koerswijziging in de buiten-landsche politiek van het Apenijnsche schiereiland laat voorzien, kunnen wij gerust het laatste en wellicht ver uit het belangrijkste probleem, vluchtig onder oogen zien: het standpunt der Vereenigde Staten.

Want hoe spijtig wij het, als Europeanen, ook kunnen vinden, de normale loop der dingen in ons werelddeel hangt in de eerste plaats van den goeden wil en van het doorzicht der Amerikanen af!... Of wij ons daar achteraf, als wereldburger, moeten over verheugen is weer een andere kwestie, die stellig buiten het kader van dit artikel loopt.

Wat zouden wij nu van de Vereenigde Staten van Noord-Amerika op dit oogenblik mogen verwachten? Hier laten wij graag even het woord aan den vermaarden economist prof. Gustav Cassel, van de Universiteit van Stockholm, die zegt:

'Amerika heeft niet deelgenomen aan de overeenkomst van Lausanne, doch dit land moet thans geïnspireerd worden door den geest van vastberadenheid welke te Lausanne heeft geheerscht. Een voortdurende strijd om de oorlogsschulden aan de Vereenigde Staten zou denzelfden vernietigenden invloed op het monetaire stelsel der wereld en den internationalen handel hebben als de strijd om de herstelbetalingen.

Het voornaamste economische belang van de V.S. is het herstel van het economisch leven in de geheele wereld. Vergeleken met dit belang beteekent een jaarlijksche betaling van enkele honderden millioenen dollars op de oorlogsschuld al heel weinig. Deze eenvoudige overweging behoort voor Amerika aanleiding te zijn alle oorlogsschulden kwijt te schelden, zonder een kleingeestig onderzoek in te stellen naar den financieelen toestand van elken debiteur. Doch dit is niet voldoende. De Vereenigde Staten moeten zich tevens vereenigen met de andere landen in het streven naar een vrijeren handel en moeten hun vraag naar goud zoodanig verminderen, dat de mogelijkheid bestaat voor de noodzakelijke stijging van het algemeene prijsniveau. De positieve medewerking

van Amerika op dit gebied is van essentieel belang voor het herstel der wereld.'

Bondiger, vollediger en vooral logischer is de taak die thans op de Amerikanen rust niet samen te vatten. Maar hier ook hangt de verwezenlijking af van een volksraadpleging, die weldra een nieuw bewoner voor het Witte Huis te Washington aanduiden moet.

De vooruitzichten zijn ons echter gunstig: de democratische partij, die herziening van het schuldenprobleem officieel op haar programma heeft geschreven, beschikt over de grootste kans on de overwinning in de komende presidentsverkiezingen, en haar twee voornaamste candidaten, Franklin Roosevelt en Al. Smith, hebben onvoorwaardelijke trouw gezworen aan dit principe.

En zelfs de onverzoenlijke senator Borah, nochtans een vooraanstaand Republikein, schijnt er nu voor gewonnen.

Wij hoeven dus alleen maar te wachten op de aangekondigde Wereldconferentie, waar ook dit vraagstuk, naar het heet, definitief zal geregeld worden, maar moeten onderwijl in ons eigen belang, tot het uiterste profijt trekken van de goede dispositie die momenteel in ons werelddeel heerschen.... zonder ons af te vragen door wat die eigenlijk werden in het leven geroepen.

...Zooals door het aanvaarden van de resolutie-Benesj, op de Ontwapeningsconferentie, al in zekeren zin werd gedaan. Maar wij eischen met klem, en in ons aller voordeel, méér en béter. Want alleen tot dién prijs, en door een welbegrepen aanpassing van nieuwe toestanden aan nieuwe belangen en nieuwe verzuchtingen, kunnen wij ons werelddeel vrijwaren voor noodlottige experimenten die meer kans hebben op mislukken dan op gelukken.

Door welbewuste en verantwoordelijke staatslieden mag niet met het geluk van millioenen menschen worden gesold.

Juli 1932.

AUGUST CORBET.

Genève en Lausaunne
De Voorbeelden van Oslo en Ouchy

Naar het nieuwe volkenrecht

Genève en Lausanne hebben groote verwachtingen opgewekt, want met dezelfde spanning verwacht men thans vrede en zekerheid als in de laatste oorlogsjaren.

Wie echter de ontwikkeling nagaat van de beweging voor vrede en volkenrecht zal getuigen, hoe ontzaglijk de taak is, die te vervullen valt, en hoeveel hinderpalen er nog dienen uit den weg geruimd, alvorens er van een werkelijk gewaarborgd volkenrecht zal spraak zijn.

Genève en Lausanne zijn slechts mijlpalen op de lange baan, die naar den vrede leidt; het geldt hier trouwens de ontwikkeling van een nieuw recht, het volkenrecht, dat de verhouding onder de staten moet regelen, en het ware verkeerd te denken, dat eenige zware beproevingen gevolgd door konferenties daartoe volstaan.

Overigens, werd het burgerlijk recht, dat nochtans een veel minder omvangrijk terrein bestrijkt, in eenige jaren tijds vastgelegd? Ondergaat het geen voortdurende evolutie en aanpassing? Kan men hetzelfde niet getuigen van het strafrecht, het handelsrecht en het zeevaartrecht? Wie had gedacht, toen het eerste schip de golven kliefde, dat er eens een geheel van wetten zou ontstaan, waaraan gansch de zeevaart in alle werelddeelen zou onderworpen zijn? Het eene recht ontwikkelt zich sneller dan het andere; men denke slechts aan den vooruitgang van het arbeidsrecht, zooals het zich in de naoorlogsche jaren bevestigd heeft.

Wat de betrekkingen onder staten betreft, is gansch de vraag te weten, of geweld dan wel overleg en verstandhouding zullen heerschen. Die vraag is sedert eeuwen gesteld; men tracht haar thans eindelijk te beantwoorden.

Vroegere pogingen

De twee grootste pogingen voor vrede en volkenrecht, die deze tijden hebben gekenteekend, waren de Haagsche vredes-konferenties van 1899 en 1907.

Zij leden schipbreuk, omdat de staten het niet konden eens worden om het verplichte scheidsgerecht te aanvaarden.

Wie aandachtig de verslagen leest over de vredeskonferentie van 1907, zal er als een voorspelling in vinden van 1914.

De staten moesten zelf kunnen oordeelen over de gevallen, die zij aan een internationaal scheidsgerecht zouden onderwerpen. Het was onmogelijk tot een beperking van de bewapeningen over te gaan, omdat op grond van de deskundige verslagen, er daarvoor geen maatstaf kon gevonden worden. Zou Genève thans veel meer opgeleverd hebben, indien men de kommissies van deskundigen had laten begaan?

Het vestigen van een nieuw, gewaarborgd volkenrecht is een taak, waarvoor vele hinderpalen moeten uit den weg geruimd worden. Daarmee dient rekening gehouden, en een pacifist mag geen droomer zijn, die meent, dat het voldoende is te zeggen ‘vrede op aarde’, opdat er vrede heersche.

Wie echter de ramp van 1914-1918 beseft met al haar gevolgen, die de beschaving tot in haar grondslagen blijven bedreigen, moet het als een gewetensplicht beschouwen voor een volkenrecht te ijveren, dat de oorlogen uitschakelt. En men zal het als een dubbelen plicht beschouwen, wanneer men tot een klein land behoort. De inval van 1914 in België was immers slechts mogelijk, omdat er toen nog geen werkelijk gewaarborgd volkenrecht bestond.

Het volkenrecht en de onafhankelijkheid van Belgie

Men mag zelfs getuigen, dat de volkomen onafhankelijkheid van ons land als een toetssteen was voor de geboorte van het nieuwe volkenrecht.

Er wordt over den vrede van Versailles veel kwaad gezegd, en inderdaad was deze vrede maar zeer onvoldoende voorbereid.

Toen er over vrede gesproken werd, dan antwoordde Clemenceau, zooals de Jouvenel er nog onlangs aan herinnerde: ‘Ik voer oorlog.’

De oorlogsdoeleinden waren machtiger dan de vredesdoeleinden, met het gevolg, dat ondanks de veertien punten van Wilson, de geallieerde en geassocieerde regeeringen zelf veel moeite hadden om het tijdens de vredesonderhandelingen eens te blijven.

Zoo duurde het ook tot in 1921, alvorens te Londen bepaald werd, wat Duitschland zou te betalen hebben. Thans verkondigt Lloyd George, en hij wijdde er zelfs een boek aan (‘The Truth about Reparations and War-Debts’),(1) dat het veel te veel was; hijzelf verschool zich echter destijds zeer voorzichtig achter de cijfers van deskundigen.

Maar, hoe dan ook, de inrichting van den Volkenbond werd door den vrede zelf voorzien. Dezen droom heeft president Wilson niet meegedragen in zijn graf. De Volkenbond is werkelijkheid geworden. Hij heeft reeds oorlogen voorkomen. Hij is en blijft de eenige hoop van al wie geen nieuwe menschenslachtingen wil.

Trouwens, wanneer van Duitsche zijde op het verdrag van Versailles kritiek wordt uitgeoefénd, dan rijzen de twee vragen: hoe zou de vrede er uitgezien hebben, indien Duitschland had gezegevierd, en waar is Duitschland thans beland om een atmosfeer van verstandhouding en werkelijken vrede te bevorderen?

Een gewetenskwestie

Wie voor den werkelijken vrede ijvert, moet met de toestanden rekening houden, zooals ze zijn en niet zooals hij ze wenscht

In oorlogstijd waren er zelfs pacifisten, die twijfelden, of het mogelijk zou zijn het internationaal vredeswerk voort te zetten.

Zoo werden in Mei 1926, ter gelegenheid van de verjaring der eerste vredeskonferentie, die in Mei 1899 bijeenkwam, door Nederlandsche pacifisten aan personen tot de verschillende oorlogvoerende en neutrale landen behoorend, de volgende

(1) William Heinemann ltd., Londen.

vragen gesteld, die wij uit het Engelsch vertalen, daar alleen een Engelsche uitgave (‘Peace Conferences af ter the War?’)[2] nog in ons bezit is:

> 1) Acht gij het wenschelijk en mogelijk, dat het werk van de Haagsche Konferentie na den oorlog zal voortgezet worden, om te verwezenlijken wat de tsaar in zijn manifest van 24 Augustus 1898 neerschreef: ‘door internationale besprekingen de meest doelmatige middelen zoeken om aan alle volkeren de voordeelen van een echten en duurzamen vrede te verzekeren en, vooral, een einde te stellen aan de progressieve uitbreiding van de tegenwoordige bewapeningen?’
> 2) Vindt gij het wenschelijk en mogelijk, dat in verband met de vredesonderhandelingen een wereldkonferentie zal gehouden worden, waarop de neutrale landen zouden vertegenwoordigd zijn, een derde Haagsche Konferentie, die de internationale instituten zal stichten om nieuwe oorlogen te vermijden (periodieke Haagsche Konferenties, Internationaal Gerechtshof) en die sommige oorzaken van den tegenwoordigen oorlog zal doen verdwijnen (door verdragen te sluiten betreffende de open deur in de koloniën, de beperking van de bewapeningen, de vrijheid van de zeeën, de afschaffing van geheime verdragen)?
> 3) Acht gij het wenschelijk en mogelijk, dat op deze derde Haagsche Konferentie een verdrag zou gesloten worden om de naleving van het volkenrecht te verzekeren, door gemeenschappelijke militaire of ekonomische maatregelen tegenover den Staat, die de wet overtreedt en den vrede stoort?

Overtuigd, dat de onafhankelijkheid van ons land met de zegepraal van het nieuwe volkenrecht als het ware vergroeid was, hebben wij destijds de drie hierboven vermelde vragen beantwoord als volgt:

> 1) De mogelijkheid om het werk van de Haagsche Konferentie op een vruchtbare wijze voort te zetten, zal vooral afhangen van den vrede, die dezen oorlog beëindigen zal.
> De bewindvoerders van de in den oorlog betrokken landen, die de misdaad begaan een politiek van annexaties voor te staan; diegenen, die den militairen oorlog door een handelsoorlog willen voortzetten, doen afbreuk aan de algemeene belangen van de menschheid en werken nieuwe geschillen in de hand, die alle pogingen zullen doen stranden om het volkenrecht op duurzamen grondslag te vestigen.
> Ondanks het imperialistische streven van zekere luidruchtige minderheden, die alleen aan hun eigen belangen denken, kan men zeggen, dat deze oorlog dagelijks den wensch naar een duurzamen vrede onder de volkeren doet aangroeien. Deze ontwaking van het geweten onder breede massa's in de verschillende landen kan als de beste waarborg voor de eindzegepraal van het volkenrecht aangezien worden.

(2) A.W. Sythoff's uitgevers-maatschappij, Leiden.

2) Het is stellig wenschelijk, dat een derde vredeskonferentie ook zou bijgewoond worden door staten, die aan den oorlog geen deel namen. Hun aanwezigheid zou er toe bijdragen de mogendheden te beletten, twee groepen te vormen, overeenstemmend met degene, die ten gevolge van den oorlog zijn ontstaan.
De overwinning van het grondbeginsel der open deur in de koloniën, de beperking van de bewapeningen, de vrijheid van de zeeën en de afschaffing van geheime verdragen, zijn gebiedend noodzakelijk voor een gezonde ontwikkeling van de naties. Indien de beschaafde wereld ze niet aanvaardt, zal een nieuw tijdvak van wantrouwen ontstaan, dat de kiemen van verdere geschillen in zich zal dragen.
3) Het is wenschelijk, dat een dwangmacht ter beschikking van het volkenrecht gesteld worde, daar dit het eenige middel is om de veiligheid van de naties te verzekeren, zonder ze te verplichten opnieuw tot bewapeningen over te gaan.
Dit is een onmiddellijk levensbelang voor de kleine naties. Wat de groote mogendheden betreft, die reeds vóór den oorlog, wegens de toeneming van hun bewapeningen, het bankroet te gemoet gingen, zij zullen zich verplicht zien hun oorlogsuitgaven te beperken, en hun begrooting voor sociale werken te verhoogen.

Indien wij aan deze vragenlijst van een Nederlandsche pacifistische vereeniging hebben herinnerd, dan is het om aan te toonen, hoe de oorlog had doen twijfelen aan de mogelijkheid om bij het sluiten van den vrede een nieuw volkenrecht op hechten grondslag te vestigen.

De ekonomische tegenstellingen

Zeker, het traktaat van Versailles heeft daartoe de mogelijkheid geopend. De Volkenbond bestaat. Maar de ontreddering op ekonomisch en financieel gebied heeft nieuwe woekerplanten doen opschieten, die men tot nu toe niet heeft kunnen uitroeien, ondanks de 37 internationale konferenties, die sedert 1918 werden gehouden.

De ekonomische tolmuren verhinderen het ruilverkeer; de herstelbetalingen en oorlogsschulden drukken op het financieel krediet; bij gebrek aan vertrouwen wordt het bedrijfsleven stilgelegd en woedt de ramp van de werkloosheid.

Het vooroorlogsche nationalisme, dat men opgeruimd waande, steekt opnieuw het hoofd op in Duitschland.

De werkelijkheid

Wie voorstander is van den vrede moet immers de toestanden kunnen inzien zooals ze werkelijk zijn, en dan onderscheidt men feiten, die, al spreken zij minder tot de massa, daarom geen geringere beteekenis hebben.

Prof. Foerster, de moedige Duitsche vredesvriend, de man van hoog wetenschappelijk inzicht, die tijdens den oorlog aan zijn landgenooten durfde voorhouden welk onrecht zij aan België begingen, heeft zich in Zwitserland gevestigd, blijkbaar omdat zijn eigen vaderland geen gastvrijheid meer verleenen wil aan zijn algemeen menschelijke en breed Europeesche opvattingen.

Em. Ludwig, de beroemde Duitsche schrijver, liet zich tot Zwitser naturaliseeren!

Dergelijke gevallen herinneren aan de uitwijking van de Vlamingen naar Nederland, in de XVIe eeuw, om de Spaansche inkwisitie te ontvluchten. In Duitschland wordt thans door de nationalisten een moreel schrikbewind uitgeoefend uit naam van een opgeschroefde vaderlandsliefde, die geen rustig en breed inzicht duldt.

Men spreekt van vertrouwen: Brüning, een rechtschapen man, die voor zijn volk zijn best deed, wordt vervangen door von Papen, die in Amerika een zoo bedenkelijke herinnering heeft nagelaten.

De Hitleriaansche stormafdeelingen zijn opnieuw ingericht geworden!

Hoe wil men in een dergelijke atmosfeer vlotte uitslagen verwachten van Genève en Lausanne?

De ontwapeningskonferentie

Gedurende weken en weken is de ontwapeningskonferentie van Genève in de werkzaamheden van de deskundigen-kommissies verstrikt gebleven, die met het oog op een kwalitatieve ontwapening, zich moesten uitspreken over de vraag welke wapens eigenlijk als aanvalswapens dienen beschouwd.

Natuurlijk konden de militaire deskundigen het niet eens worden, zoodat lord Robert Cecil naar Genève kwam om daar

luid te verklaren, dat indien men aan die beraadslagingen van de deskundigen geen einde stelde, de ontwapeningskonferentie geen stap verder zou kunnen doen.

Tot daar plots het voorstel van Hoover kwam: vermindering van alle legerbegrootingen met een derde en afschaffing van bepaalde aanvalswapens zooals de bombardeervliegtuigen.

Het fascistisch Italië trad onmiddellijk het Amerikaansche voorstel bij, en 28 staten van de 54, die op de ontwapeningskonferentie vertegenwoordigd zijn, betuigden hun instemming.

Beweren, zooals het voornamelijk van Fransche zijde is gebeurd, dat Hoover alleen met een humbug-voorstel uitgepakt heeft, omdat eerlang de presidentsverkiezingen in de Vereenigde Staten plaats hebben, is een voorstelling van zaken, die niet opgaat. Tijdens den oorlog heeft Hoover, die met zooveel toewijding voor de bevoorrading van België zorgde, bewezen, dat hij meer is dan een politieker, die uit lage verkiezingsberekeningen handelt.

Nochtans liet het zich begrijpen, dat het Amerikaansche voorstel op de keper werd beschouwd ook door diegenen, die welgemeend de zoo noodzakelijke beperking van de bewapeningen nastreven.

Aldus wordt er in dat voorstel, zooals het oorspronkelijk was opgevat, geen rekening gehouden met de legers en de bewapeningen, die buiten elke vermindering of afschaffing zouden vallen.

Wij bedoelen bijv. de Italiaansche fascistische militie, de Hitlertroepen en den ‘Stahlhelm’.

Hoe zou inderdaad een inkrimping van manschappen, zooals deze door het verminderd kontingent in een begrooting van landsverdediging wordt voorzien, bedrieglijk uitvallen, indien er in andere landen vrije militaristische inrichtingen mogen bestaan, waarin burgers tot soldaten gedrild worden zonder eigenlijk als ‘soldaten’ in de gewone beteekenis van het woord beschouwd te worden!

Langs een anderen kant, wat zou een beperking van bewapeningen beteekenen, indien er geen internationaal toezicht over den aanmaak van wapens en schietvoorraad uitgeoefend wordt?

Uit deze enkele vragen blijkt ten overvloede, dat het voorstel Hoover, hoe goed bedoeld ook, een aanvullende studie vergde,

opdat er een oplossing uit voortvloeie, die werkelijk als een stap vooruit op de vredesbaan kan beschouwd worden.

Wij laten hier dan nog de kwestie van de sancties ter zijde, waaraan verschillende Europeesche landen een groot belang hechten, terwijl de Vereenigde Staten er blijkbaar niets voor voelen op dat gebied uitdrukkelijke verbintenissen aan te gaan.

Het Kellogg-pakt heeft den oorlog plechtig verbannen, maar indien deze verbanning elken terugkeer van het oorlogsspook moest onmogelijk maken, dan ware Genève overbodig en zou de ontwapening ook zonder konferenties gebeuren.

Wie zou echter thans b.v. aan België den raad durven geven maar eenzijdig te ontwapenen, zonder zich te storen aan de internationale verhoudingen en aan wat er in andere landen gebeurt?

De eenzijdige ontwapening van een klein land brengt geen oplossing, en is geen werkelijke bevordering van het volkenrecht.

De gemeenschappelijke werking te Genève van de kleine staten, waartoe België behoort, heeft meegebracht, dat verschillende bezwaren, die men tegen de boodschap van Hoover kon aanvoeren, zijn ondervangen geworden. Ook zijn de kansen op een praktischen uitslag door deze eensgezinde werking verbeterd en mag men de hoop koesteren, dat de ontwapeningskonferentie ten slotte het doel, waarvoor zij bijeengeroepen werd, zal helpen verwezenlijken.

De ekonomische tegenstellingen

Overigens, hoe kon de atmosfeer, waarin de ontwapeningskonferentie te Genève bijeenkwam, gunstig zijn, terwijl te midden van de ekonomische krisis de ekonomische tegenstellingen zoo scherp geworden waren?

De eene groote mogendheid na de andere helde over naar het protektionisme. Zelfs Engeland omringde zich met tolmuren. Al de landen namen hun toevlucht tot het verwerpelijk stelsel van kontingenteering, waardoor de handelstraktaten hun waarde verliezen.

Nochtans had de Volkenbond de dreigende gevaren, die daaruit voor het vredesideaal moesten voortvloeien, willen keeren. Een ekonomische kommissie, die zich onmachtig zag om

als bij tooverslag al de tolmuren neer te halen, beëindigde haar langdurige beraadslagingen door den schuchteren wensch, dat de betrokken landen geen hoogere tolrechten dan de bestaande zouden invoeren zonder met elkaar overleg te plegen, om aldus de maatregelen te vermijden, die al te hinderlijk voor het ruilverkeer zouden uitvallen.

Zelfs deze schuchtere wensch vond geen ingang.

De Engelsche regeering waagde een laatste poging om de vrijhandelspolitiek te redden. Zij vroeg namelijk aan al de landen, of zij zouden bereid zijn de invoerrechten te verlagen. Een enkel land, België, gaf dadelijk een bevestigend antwoord, in praktische voorstellen uitgewerkt.

Men kent den gang van zaken. Ook Engeland zwoer den vrijhandel af, in den waan, dat aldus de werkloosheid zou afnemen. Dat was tijdelijk het geval, vooral omdat het Engelsche pond de goudpariteit verloor, en aldus de uitvoer wat kon aangroeien, maar thans is de werkloosheid in Engeland opnieuw toegenomen. Zoodat in dat opzicht het peil is bereikt geworden, dat vóór de beschermende rechten bestond.

Nergens heeft trouwens het protektionisme gunstige uitslagen van duurzamen aard opgeleverd, en de landen, die er het meest afkeerig voor bleven, zijn er het best bij gevaren.

Dat wordt nog treffend bewezen door het jongste verslag uitgaande van de ekonomische kommissie van den Volkenbond, waaruit blijkt dat de wereldhandel tijdens de eerste maanden van 1932 voor meer dan de helft geslonken is.

Deze vermindering deed zich voor als volgt: Duitschland, 44 t.h.; Groot-Britannië, 45 t.h.; Italië, 46 t.h.; Vereenigde Staten, 63 t.h.; Frankrijk, 51 t.h.; Oostenrijk, 54 t.h.; Spanje, 70 t.h.; Hongarije, 70 t.h.; Zweden, 34 t.h.; België, 40 t.h.

Behalve Zweden, zijn al de landen er dus veel erger aan toe dan België, dat spijt alles een gematigde tolpolitiek is blijven voeren. Wat voor ons land slechts een prikkel moet zijn om te volharden.

De Oslo-politiek

Geen wonder dan ook, dat België de Oslo-politiek bijgetreden is, waardoor een betere verstandhouding op tarievengebied moet ontstaan tusschen Nederland, België-Luxemburg, Denemarken, Zweden en Noorwegen.

Want eigenlijk heeft de Oslo-overeenkomst in haar kiem geen grootere beteekenis.

Oslo beteekent de vervulling, of beter de toepassing van de bedeesde wenschen, die door de ekonomische kommissie van den Volkenbond zijn uitgedrukt geworden, zonder bij de groote mogendheden instemming te vinden.

De landen, die de Oslo-overeenkomst onderteekenden, gingen enkel de verbintenis aan, alvorens nieuwe tarieven in te voeren, elkaar te raadplegen over de nadeelige gevolgen, welke deze verhoogde tarieven voor het onderlinge ruilverkeer zouden meebrengen. Men hoopte aldus de verhoogingen zooveel mogelijk te voorkomen.

Trouwens blijft de Oslo-overeenkomst open voor de toetreding van alle mogendheden.

Het geldt hier dus geen eenzijdige ekonomische overeenkomst, maar wel een streven in overeenstemming met de aanbevelingen van de ekonomische kommissie, door den Volkenbond aangesteld.

In dat opzicht steekt zij zelfs gunstig af bij zekere plannen, die destijds opgedoken zijn ten voordeele van een zeer eenzijdige Fransch-Duitsche ekonomische politiek, die sommigen in zekere kringen in Frankrijk en Duitschland zelfs door een militair verbond willen bezegelen. Ook rijkskanselier von Papen moet tot den industrieelen vriendenkring behoord hebben, die destijds Arnold Rechberg en Mahraum, leider van de nationalistische ‘Jong Deutsche Orde’, naar Parijs gestuurd heeft om voor deze zeer eenzijdige toenadering te pleiten.

Mahraum kreeg zelfs artikels geplaatst in de Parijsche pers, terwijl thans nog, in verscheidene Fransche bladen, bij den aanvang van de konferentie te Lausanne, met een bijzonder welgevallen over de ‘francophilie’ van von Papen werd geschreven.

Trouwens, terwijl ter konferentie de politieke besprekingen geen vooruitgang maakten, gingen de afzonderlijke Fransch-Duitsche ekonomische besprekingen hun gang.

Door de eenzijdige afspraken van eenige landen, in het teeken van het protektionisme, zal men er echter niet komen.

Alleen de algemeene solidariteit op ekonomisch gebied, het vrije ruilverkeer van goederen en kapitalen kan redding brengen.

De brief van koning Albert

Dat heeft onze Koning in een brief, aan eerste-minister Renkin gericht, kernachtig doen uitschijnen, en zelden had een brief meer weerklank. Wij laten hem hier volgen, daar hij grondgedachten bevestigt die als blijvende richtsnoeren voor ons beleid op ekonomisch gebied moeten gelden:

> Mijn waarde eerste-minister,
> Sedert het einde van den oorlog hebben alle deskundigen, die door de verschillende regeeringen werden geraadpleegd, onveranderlijk als hun oordeel te kennen gegeven, dat de welvaart van de volken en hun onderlinge vredelievende betrekkingen ondergeschikt zullen zijn aan een grootere vrijheid inzake ruilverkeer van goederen, kapitalen en arbeidskracht.
> Sedert de gevolgen van de krisis zich nijpender doen gelden, zijn de aanbevelingen van terzake bevoegde mannen steeds dringender geworden in dien zin.
> Jammer genoeg vonden deze ernstige waarschuwingen totnogtoe geen weerklank.
> Elke staat heeft op eigen hand al de te zijner beschikking staande middelen aangewend om de nationale ekonomie aan de gevolgen van de krisis te onttrekken. Door het voortdurende opvoeren van de tolrechten, de taksen, de invoerverboden, de kontingenteeringen, het verscherpte toezicht op den deviezenhandel, schijnt men er zich zoowat overal op toe te leggen den invoer te beperken; wat voor logisch gevolg had de beperking van den uitvoer.
> De gevolgen van deze beperkingspolitiek zijn noodlottig. Zij heeft, om de uitdrukking van de financieele kommissie van den Volkenbond te gebruiken, geleid tot de ‘verstikking van den internationalen handel.’
> In drie jaar is het internationaal ruilverkeer met de helft afgenomen en dit verschijnsel is, naar men weet, slechts ten deele aan de algemeene prijsdaling te wijten. De staten, die hun uitvoermogelijkheden zagen inkrimpen, hebben trouwens daarvoor geen vergelding gevonden op hun eigen markt, vermits overal de nationale koopkracht immer afneemt. In hetzelfde tijdverloop van drie jaar is het aantal werkloozen met meer dan de helft toegenomen.
> Daardoor is op afdoende wijze het bewijs geleverd, dat geen enkel land in staat is om, met eigen krachten, den loop van de ekonomische ontwikkeling in

zijn voordeel af te leiden. Alleen een nauwe samenwerking tusschen de verschillende staten, beheerscht door de internationale solidariteit, zou de erge kwalen, waaraan de wereld lijdt, kunnen doen afnemen.
Het wordt hoog tijd dat deze solidariteit ook elders dan in de redevoeringen tot uiting komt.
Het wil mij voorkomen, dat België, in die orde van gedachten, niet mag aarzelen, het initiatief te nemen, dat de omstandigheden zouden opleggen en zich te dien einde de medewerking te verzekeren van staten die, zoowel als wij, diep doordrongen zijn van de noodzakelijkheid eener wijziging van de ekonomische politiek.
Ik weet, mijn waarde eerste-minister, dat mijn bekommernissen de Uwe zijn en die van de heele regeering en ik reken op U en op Uwe kollega's om tot de maatregelen te komen, door den steeds toenemenden ernst van den toestand vereischt

De overeenkomst van Ouchy als eerste daad

Deze brief van Koning Albert werd trouwens gevolgd door een eerste daad, namelijk de onderteekening te Ouchy van de tarievenovereenkomst, waardoor Nederland en België-Luxemburg zich verbinden jaarlijks, gedurende een tijdperk van 5 jaren, hun tolrechten met 10 t.h. te verminderen.

Het geldt hier geen tolverbond en evenmin een afspraak, die welke mogendheid ook uitsluit. Wel integendeel. De verwachting wordt immers gekoesterd, dat al de Oslo-landen zullen bijtreden, en ook andere staten het voordeel van een ruimere tolpolitiek zullen inzien.

Hier hebben wij dus een groote politiek, gevoerd door kleine landen, en onze regeering dient onvoorwaardelijk gelukgewenscht met deze uiting van een even zelfstandig als breed Europeesch beleid.

Opmerkelijk is het, hoe koel deze opbouwende daad onthaald werd zoowel bij de heetgebakerde Groot-Nederlanders als bij de eenige Walen, die droomen van een tolverbond met Frankrijk.

Onze Groot-Nederlanders voelen zich slechts groot bij een verwijdering tusschen Nederland en België.

De voorstanders van een tolverbond met Frankrijk cijferen in hun waan het verregaande protektionisme van onze Zuiderburen weg, dat elke aansluiting van dien aard belemmert en verhindert.

Beide richtingen worden eigenlijk beheerscht door politieke hersenschimmen, die de tegenstellingen in West-Europa slechts zouden doen verscherpen.

Het is echter een verheugend verschijnsel te mogen vaststellen, hoe gunstig de pogingen in de richting van een breed-Europeesche samenwerking zoowel in Nederland als in België door de overgroote meerderheid van de openbare meening zijn onthaald geworden.

In het belang van den vrede

De lage landen aan zee vervullen aldus een taak, waarbij gansch de vredelievende menschheid slechts baat kan vinden. Want wie vrede sticht op ekonomisch gebied, dient ook de verstandhouding onder de volkeren.

Daarom vroegen wij ons zelfs af, of de herstelkonferentie van Lausanne de ontwapeningskonferentie van Genève niet had moeten voorafgaan, want betere ekonomische verhoudingen brengen noodzakelijk een algemeene ontspanning mee.

Trouwens zijn de werkzaamheden te Genève zoo langzaam gevorderd, dat zij toch werden ingehaald door de besprekingen te Lausanne, zoodat de afgevaardigden zich voortdurend van de eene stad naar de andere moesten begeven, alsof de feiten zelf voor het bewijs wilden zorgen, hoezeer het ekonomisch herstel en de ontwapeningskwestie dooreengestrengeld zijn.

Dat hebben de kleine landen ingezien, en daarom zijn daden zooals de Oslo-overeenkomst en het Nederlandsch-Belgisch-Luxemburgsche verdrag van Ouchy sprekende symbolen, die de groote naties tot nadenken moeten stemmen en een breede aansluiting kunnen bewerken in het belang van den vrede.

Reeds heeft de prins van Wales een waarschuwende stem laten hooren in verband met de konferentie van Ottawa, waar de tarievenkwestie zou besproken worden door de afgevaardigden der verschillende deelen van het Britsche rijk. Hij wees er namelijk op, dat de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, het uitgestrektste handelsgebied, ofschoon het zich van het overige van de wereld verwijderd hield, even ernstig door de krisis is getroffen geworden als de andere landen, en hij legde er den nadruk op,

dat het Britsche rijk nog steeds afhankelijk is van het overige der wereld.

Met instemming werd dan ook in België vernomen, hoe te Lausanne de voorstellen, door de afgevaardigden van ons land uitgewerkt, tot grondslag hebben gediend voor de beraadslagingen van de ekonomische kommissie, die den nood der tijden wil bedwingen door de ekonomische solidariteit.

Mogen de kleine landen deze ekonomische politiek uitbouwen tot een waarborg van verstandhouding en vrede!

J. HOSTE Jr.

De Bengels
door Antone Pavlovitch Tsjekov.

Papie, Mamie en tante Nadie zijn naar den doop van het schoon kind van het officierken, dat altijd met een klein paardje op bezoek komt.

In afwachting van hun terugkeer zitten Gricha, Aliocha, Ania, Sonia en Andrei, de zoon van de keukenmeid, ordeloos rond de eiken tafel van de eetplaats, en spelen loto.

Ronduit gesproken, het is reeds lang bedtijd. Maar is het mogelijk te gaan slapen zonder van mama vernomen te hebben hoe het boorlingsken er uitziet en of het suikerbollekens meegaf?

De tafel, door een hanglamp verlicht, is in bonte orde bedekt met nummers, noteschulpen, stukjes papier en knoopen uit moeders naaidoos. Vóór ieder speler liggen twee kartonnen en een hoopken jetons om de cijfers te bedekken. In 't midden van de tafel staat een tinnen schaaltje met vijf kopeks in. Vijf paar oogen waken op het kommetje. Naast het geldpotje ligt een appel met een stuk uitgebeten, een zakmesje, en een telloor met de appelschillen.

De bengels spelen voor geld. Inleg: een kopek. Voorwaarde: verboden te zeuren. Buiten de spelers is er niemand in de kamer. De keukenmeid, Agathe Ivanovna, kokert in de keuken. Vassia, de oudste broer der kinderen, leerling van de vijfde klas, verveelt zich in het salon.

Men speelt met vuur en overtuiging. De grootste opwinding heerscht op Gricha's gelaat. 't Is een kind van negen jaar, met een ‘scharrekop’, opgeblazen wangen en dikke negerlippen. Hij gaat toekomende jaar in de voorbereidende klas, en beschouwt zich derhalve als groot en verstandig. Hij speelt uitsluitend voor het geld. Lagen er geen kopeks in het schaaltje, hij zou reeds lang slapen. Zijn kleine bruine oogjes loopen achterdochtig over de kaarten van zijn tegenstrevers. De vrees van te verliezen, de

afgunst, en de financieele combinaties die zijn scharrekop vervullen, beletten hem rustig en aandachtig te blijven zitten. Hij is rumoerig als zat hij op spelden. In geval van winst, rafelt hij het geld onmiddellijk mee, om het in het diepst van zijn broekzak te verbergen.

Zijn achtjarig zusje Ania vreest ook dat een ander zou winnen. Zij bloost, verbleekt en beloert strak het spel. De kopeks hebben voor haar geen belang. De kans in het spel is voor haar een kwestie van eergevoel.

Het tweede zusje, Sonia, zesjarige krullebol, met wangen van kunstpopje, speelt uit liefde voor het lotospel. Wie er ook winne, ze zit op haar eentje te gieberen en te pletsen in haar handjes.

Aliocha, klein venijnig kleuterken, blaast, kwijlt, snorkt en spert zijn oogen open op de kaarten. Hij heeft noch liefde voor het geld, noch eigenliefde. Hij is zeer tevreden dat men hem van tafel niet stuurt en in zijn bed steekt. Uiterlijk schijnt hij kalm, maar binnenin is het al storm. Hij blijft zitten, minder voor het lotospel dan voor de hoop op een mogelijken twist. Het is hem een wreede wellust als de anderen vechten. Hij zou reeds lang ergens moeten gaan, maar durft geen minuut de tafel verlaten uit vrees dat de anderen zijn kopeks of zijn noteschulpen zouden wegmoffelen. Daar hij slechts kennis heeft van de eenheden en van de cijfers gevolgd van een nul, bedekt Ania de andere cijfers voor hem.

De vijfde speler, Andrei, de zoon van de keukenmeid, ziekelijke, melancholische jongen, kijkt in gedachten op de cijfers. De uitbundigheid der anderen laat hem onverschillig, want hij is heelemaal ingenomen door de rekenkunde van het spel, en door zijn eenvoudige filozofie: hoeveel cijfers bestaan er in de wereld, en hoe verstrikken zij niet in elkander?

Ieder om de beurt roept de getallen af, uitgenomen Sonia en Aliocha. Om reden van de eentonigheid der nummers worden er in de praktijk veel klucht- en bijnamen gebruikt. De elf noemen ze de stokjes, de vijf het zothuis, de twee en twintig de zwaantjes, de negentig de grootvader.

Het spel wordt levendiger.

- Veertien! roept Gricha. Negen!
- Een kakkerlak! Een kakkerlak! schreeuwt Sonia, terwijl

zij een duizendpooter aanwijst, die ongestoord uit den appel kruipt en een wandelingsken over de tafel begint.

- Dood ze niet! zegt Aliocha plechtig, ze heeft misschien jongen....

Sonia volgt de duizendpooter met de oogen, en denkt aan de jongen: hoe zouden ze er uitzien, die kakkerlakskens?...

- Een en vijftig! Een! vervolgt Gricha, die zijn herte krimpen voelt omdat Ania bijna twee kaarten bedekt heeft. Zes! Zestien! Vijf en twintig!

- Gewonnen! Ik ben gewonnen! zegeviert Sonia, giechelend en knipoogend.

- Nazien! beveelt Gricha, terwijl hij Sonia vol afgunstige achterdocht beziet. Het recht van den sterkste overwint en de kartonnen van Sonia worden lang en nauwkeurig onderzocht. Tot hun groote spijt moeten de partijgenooten vaststellen dat Sonia niet heeft bedrogen.

Een nieuwe partij begint.

- Wat ik gisteren toch zag... zegt Ania als in haar eigen. Philip Philippyth keerde zijn wimpers over, en zijn oogen werden rood als deze van den duivel.

- Ik heb dat ook gezien, antwoordt Gricha. Acht! Bij ons is er een leerling die zijn ooren doet bewegen. Zeven en twintig!

Andrei komt uit zijn droomen en richt zijn oogen naar Gricha. Hij denkt na en zegt:

- Ik kan ze ook bewegen...

- Welnu, doe het eens...

Andrei beweegt de oogen, de lippen, de vingeren, en hij beweert dat zijn ooren ook bewegen.

Algemeen gelach.

- Gewonnen! roept almeteens Gricha, en de winst zit reeds in zijn broekzak. Zie maar na als u wilt!

De zoon van de keukenmeid slaat de oogen neer en verbleekt:

- Dan... dan... kan ik niet meer spelen, zegt hij stil.

- Waarom niet?

- Om... om... omdat ik geen geld meer heb.

- Men kan niet spelen zonder geld! zegt Gricha.

Andrei, op goed geluk, zoekt nog in zijn broekzakken. Hij vindt er slechts kruimels en een stompje potlood. Zijn onderste lip

krult buitenwaarts, en zijn oogen worden vochtig. Hij is gereed om te weenen...

- Ik steek voor u in den pot! zegt Sonia, die ook moet weenen als anderen weenen. Maar vergeet niet terug te geven.

Pot wordt gestoken en spel hernomen.

- Ik geloof dat er ergens klokken luiden! zegt Ania, groote oogen trekkend.

Het spel stopt. Allen luisteren, en kijken naar het zwarte venster.

- Je ooren ruischen...

- 's Nachts luidt men alleen in de kerkhoven... zegt Andrei.

- En waarom luidt men?

- Opdat de dieven niet zouden binnendringen. Ze hebben schrik van de klokken.

- En waarom dringen de dieven in de kerkhoven? vraagt Sonia.

- Dat is verstaanbaar genoeg: om de bewakers te dooden.

Een minuut stilte. De kinderen bezien elkander en hernemen het spel. Deze maal wint Andrei.

- Hij heeft gezeurd! zegt Aliocha met doffe stem.

- Ik heb niet gezeurd! Je liegt!

Andrei verbleekt, bijt op zijn onderste lip, en klopt op het hoofd van Aliocha. Aliocha spert woedend de oogen open, springt toe, en op zijn beurt, klop! op de wang van Andrei. Ze geven elkander nog eenige pletsen, en beginnen dan te huilen. Sonia begint ook te huilen omdat ze geen tranen kan zien zonder mee te tranen. De kamer weergalmt van droeve kreten.

Denk daarom niet dat het spel gedaan is. Vijf minuten later praten ze vreedzaam en lachen ze weer. Er plakken nog wel traantjes op hun wangen, maar dat belet hen niet te glimlachen. Aliocha is gelukkig omdat er een twist is geweest.

Vassia, de leerling uit de vijfde klas, hun grootere broer, komt in de eetplaats. Hij ziet er slaperig uit.

- 't Is schandalig! denkt hij, de kinderen voor geld te laten spelen, en dan nog kansspelen. Goede opvoeding!

Maar de kinderen spelen met zooveel vuur, dat de lust bij hem ontstaat om met hen aan te zitten en zijn kans te wagen.

- Wacht, ik speel ook mee! zegt hij.

- Zet een kopek in den pot!

- Onmiddellijk, antwoordt hij, in zijn zakken tastend. Ik heb geen kopek. Ik heb een roebel. Ik zet een roebel.

- Neen, neen, neen... zet een kopek!

- Wat stommelingen! Een roebel, geloof ik, is toch meer waard dan een kopek. De winnaar zal mij het pasgeld teruggeven.

- Neen! Alstublieft, ga weg...

De student van het vijfde jaar haalt de schouders op, en gaat in de keuken geld vragen aan de keukenmeid. Geen enkele kopek in gansch de keuken.

Vassia keert terug in de speelzaal.

- Gricha, vraagt hij kregelig, wissel mij een roebel. Geef mij tien kopeks voor een roebel.

Gricha is wantrouwig. Zou er daar geen valsche combinatie onder schuilen?

- Ik wil niet, zegt hij, zijn broekzak toenijpend.

Vassia begint op en neer te loopen, ergert zich, noemt de spelers voortdurend stommelingen.

- Vassia, kom, ik steek voor u in den pot, zegt Sonia, zit neer!

Vassia neemt plaats, en men schuift hem twee kaarten toe.

Ania begint de cijfers te roepen.

- Ik heb een kopek laten vallen, verklaart Gricha plots vol opgewondendheid. Staat recht!

De lamp wordt afgehaakt, en ze beginnen te zoeken onder de tafel. De hoofden botsen op elkander. Men vindt appelschillen en noteschulpen, maar geen kopeks. Men herbegint te zoeken totdat Vassia de lamp uit Gricha's handen neemt, en ze terughangt. Gricha zoekt voort in de duisternis. Hij vindt eindelijk de kopek. De spelers plaatsen zich terug rond de tafel, en willen het spel hernemen.

- Sonia slaapt! fluistert Aliocha.

Sonia slaapt! Ze slaapt op haar linker arm, alsof ze reeds een uur zou slapen. Ze is meteens in slaap gevallen terwijl de andere de kopek zochten.

- Kom, we dragen haar op mama's bed, zegt Ania. Kom.

Ze dragen haar voorzichtig weg, en enkele minuten later vertoont mama's bed een aandoenlijk schouwspel.

Naast de slapende Sonia ronkt Aliocha. Gricha en Ania slapen met het hoofd op de knieën. De zoon van de keukenmeid slaapt op den grond. Overal liggen kopeks gestrooid, die tot een volgend spel alle waarde verloren hebben. Goeden nacht!

Vertaling van F. SABBE.

Cyriel Buysse

Op 29 Juli werd onze Vlaamsche verteller Cyriel Buysse ten grave gedragen. In de laatste weken van zijn leven was hij baron geworden; maar de dorpelingen - die naar hem toekwamen met een opgewekt ‘Ha, meniere Ceriel’ - hebben de gelegenheid niet meer gehad hem met ‘meniere den baron’ aan te spreken: wegens ziekte kon hij zich niet meer bewegen onder de typische figuren, die hij zoo kwistig in zijn vele boeken heeft uitgebeeld met een zweempje caricaturiseering, met iets als medelijden en lichten spot, meer spot dan medelijden, - behalve in de laatste jaren, waar 't meer medelijden, of liever medevoelen, dan glimlachende spot werd.

Zulke typische figuren, wie kan ze niet aanvoelen in 't Bolleken, in 't Ezelken, in de Steunpilaren van d'Ope van Vrede, in Tantes, in Uleken, in den Schandpaal, in 't koeterken van boer Monteyne, in 't Recht van den Sterkste en zoo veel andere gewrochten meer? En al die zoo raak geschilderde personages bewegen zich in een kleine ruimte, op een klein plekje grond, dat voor den schrijver voldoende was en waarvan hij (in **Zomerleven**) getuigt:

‘Heel sterk voel ik in mij de liefde voor den grond, voor den geboortegrond. Ik voel mij als een boom, die eenmaal op een vaste plek zijn wortels heeft geschoten. En die boom staat in Vlaanderen, voor mij het mooiste land op aarde. In Vlaanderen, en wel in een zeer beperkt en specifiek gedeelte van dat Vlaanderen... **Mijn** land, **mijn** vaderland, **mijn** Vlaanderland is heel, héél klein, niet grooter dan wat ik op een flinke ochtendwandeling kan afloopen, niet ruimer dan wat ik van op mijn Molenheuvel met den blik kan omvatten. Dàt is mijn land, mijn vaderland, het mooiste land der aarde.’

Frans Coenen zei van Buysse dat deze schreef zooals hij ademde, het eene werk na het andere, doordachte en achteloos opgezette door elkaar, zonder wikken en wegen, met volmaakte onverschilligheid voor eigen litterairen roem. Ook nog dat hij meer in de breedte dan in de diepte arbeidde, zonder diepzinnige levensproblemen of nieuwe subtiele onderscheidingen, maar het leven gevende aan de wijde oppervlakte waar het rusteloos komt

en gaat, niet vaak den weemoed dien al het bestaande kent in zijn gang van de geboorte naar den dood, maar toch vooral in zijn fleurige-kleurige verscheidenheid en tragi-comische handeling.

Voor de Vlaamsche letterkunde is Buysse's heengaan een zwaar verlies!

Hij schreef: 1885: Het Erfdeel van Onkel Baptist. - 1886: Broeder en Zuster. - 1887: Guustje en Zieneken. - 1888: Twee herinneringen uit Amerika. - 1890: De Biezenstekker. - 1891: Beter laat dan nooit. - 1893: Het huwelijk van neef Perseyn; Het recht van den sterkste. - 1894: Sursum Corda! - 1895: roeging. - Wroeging. - 1896: Mea Culpa. - 1897: Op 't blauwhuis; De zwarte kost; Schoppenboer. - 1899: Uit Vlaanderen. - 1900: Te Lande; 'n Leeuw van Vlaanderen. - 1901: Van arme menschen. - 1903: Daarna; Aan 't strand. - 1904: Tusschen Leie en Schelde. - 1905: In de natuur. - 1906: Het leven van Rozeke Van Dalen; 't Bolleken; 't Verdriet Van Meneer Ongena. - 1907: Lente. - 1908: Het volle leven. - 1909: 'k Herinner mij...; De eenzame. - 1910: Het ‘Ezelken’. - 1911: De vroolijke tocht; Stemmingen; Levensleer. - 1912: De nachtelijke aanranding. - 1913: Per auto. - 1915: Oorlogsvizioenen; Zomerleven. - 1916: Een vroolijk drietal. - 1917: Van een verloren zomer. - 1918: De roman van een schaatsenrijder; De strijd. - 1919: In de natuur; De twee pony's. - 1920: Plus-que-parfait. - 1921: Zooals het was... - 1922: Uit de bron. - 1923: De laatste ronde. - 1924: Tantes. - 1925: Typen; Emile Claus. - 1926: Uleken. - 1927: Kerels. - 1928: Dierenliefde; De Schandpaal. - 1929: Wat wij in Spanje en Marokko zagen. - 1930: Uit het leven. - 1931: Twee werelden.

IN HET FRANSCH. - 1910: Contes des pays-bas.

TOONEELWERKEN. - 1899: Driekoningen-avond. - 1900: Maria. - 1902: Het gezin Van Paemel. - 1904: De landverhuizers. - 1904: Een sociale misdaad. - 1905: Se non é vero... - 1908: Het recht. - 1921: Jan Bron; Susususususut. - 1930: De plaatsvervangende vrederechter.

(De datums zijn die van de verschijning in voekvorm: vele novellen werden eerst in tijdschriften afgekondigd en de tooneelwerken lang na de opvoering gebundeld).

Vóór zijn ziekte had Buysse ‘Riviere-impressies’ voltooid: indrukken over zijn laatste reis naar de Azuren Kust; en hij had een nieu wwerk op het getouw, ‘De Opvolgers’, dat in de Leiestreek spelen zou, van 1900 tot heden, en waarin het jonge landbouwersgeslacht, in de vernieuwde toestanden, het oudere verdringen moest.

Hij was een der stichters van ‘Van Nu en Straks’ en mede-opsteller van ‘Groot Nederland.’

Nog voor zeer lange jaren zal het werk van Cyriel Buysse voor de Vlamingen en voor al de Nederlanders een werkelijk levende lectuur, een bron van vernieuwd genot blijven. Er moet alleen voor gezorgd, dat zijn werken in den boekhandel beschikbaar blijven. Om die eenvoudige practische reden, die van zulke onmeetbare beteekenis kan worden voor het bestendigen van Buysse's invloed, geven wij aan zijn vrienden en bewonderaars in overweging of het niet gewenscht is om onmiddellijk met zijn uitgevers een overeenkomst te treffen ten einde zijn volledig oeuvre in een definitieve uitgave te vereenigen en als hulde aan zijn nagedachtenis in het licht te geven.

A.

Hollandsche Letteren

De Gedichten door Jac. van Looy, verzameld door Mevrouw Titia van Looy-Van Gelder, en bijzonder keurig uitgegeven door A.W. Sijthoff's Uitgeversmaatschappij te Leiden, vormen een kostbaar bezit. Door dezen fijnen bundel kan men eindelijk een zeer interessant uitzicht van Van Looy's meesterlijk talent overzichtelijk beschouwen; allerlei gedichten, sedert 1884, links en rechts verspreid, soms afzonderlijk uitgegeven, soms te vinden in prozawerken, soms nog niet gepubliceerd, en hier voor de eerste maal verzameld met liefdevolle piëteit, doen beseffen wat een groot kunstenaar met het woord, met het vers, met het rhythme, met klanken, gevoelens en gedachten, de zoo betreurde schilderletterkundige was. Interessant zou de vergelijking zijn tusschen de techniek van den prozaschrijver en die van den dichter: de dichter doet directer aan, de klankmirakelen van ‘Proza’ en ‘Feesten’, de menigvuldige, rijkelijke facetten van ‘Jaapje’ en ‘Zebedeus’, de eenvoudige menschelijkheid van ‘Jaap’: van dat alles vindt men hier als het ware een condensatie, een kristalliseering, zonder geweld aan de gewone taal. Niet dat ik de gedichten zou verkiezen boven het heerlijke proza, of schoolmeesterachtig grammatikale vrijheden en woordsmedingen van dit proza zou willen afkeuren. Maar de gedichten hebben, kwantitatief, meer kruim, en, vooral, meer lyrische vlucht, en ten slotte wordt hier heerlijk getoond hoe Van Looy naar het vers greep wanneer iets bondigs en tevens lyrisch moest uitgedrukt worden, en bij zijn meesterlijk proza zich bleef vermeien, in een nooit eindigende weelde en wonne, wanneer het vers een uitwendig ornament zou geworden zijn.

Twee prachtige portretten van Van Looy, het eene door Willem Witsen, in 1891, het andere een treffend zelfportret geteekend in 1927, versieren dit schoone boek.

* * *

De N.V.C.A.J. van Dishoeck (Bussum) gaf onlangs drie interessante dichtbundels uit: **Afvaart,** door G. Achterberg, **Verre Stemmen,** door R.B., en **Cloisonné,** door Johan W. Schotman.

Het bundeltje van G. Achterberg is een echte verrassing. Niet dat ik het als een openbaring zou beschouwen, zooals de heer Roel Houwink in zijn geestdriftig voorwoord, niet dat ik, zooals deze, den schrijver zou aanzien als ‘niet meer dan een instrument, waarop God het behaagd heeft een pastorale te spelen, de laatste wellicht, die Hij ons, ge-asphalteerde Westerlingen, ten gehoore geven wil.’ Want daarvoor treft me de dualiteit te veel van den schrijver: een kosmisch voelend, oorspronkelijk mensch én een letterkundige, die dat kosmisch voelen nog vaak - of reeds vaak - op een literaire, niet spontane wijze uitdrukt. Maar de grond zelf is altijd breed en treffend; die eenheid van ‘God en Daemon en Eros’ heeft iets elementeels en bijzonder ongewoons. Om die eenheid te doorvoelen moet men echter al de gedichten in zich laten zingen, stilaan, op een kalmen avond, ergens aan zee, en daarom kan het vers, dat ik hieronder als voorbeeld aanhaal, nog geen gedachte geven van den rijkdom van dezen bundel:

Eenzaamheid

Weenen is even eenzaam
als sterven en even ver
als sterren en het zwerven
onder avonden ver.

Lachen is even oud als
het leven en even leeg.
De tijden zijn even koud als
ijsland waar de zon achter neeg.

Schepen schenen te varen
naar een doel, maar de horizon zweeg.
Wij blijven hier allen op aarde
alleen en van onszelve vervreemd.

De bundel Verre Stemmen, door R.B., geeft blijk van veel minder talent, maar is toch zeer aantrekkelijk; het eerste deel geeft mooie historische verbeeldingen, het tweede meer wijsgeerige bespiegelingen; in beide komt het vers soms heel even wat gewrongen of wat plat prozaïsch voor.

Veel bewondering gevoel ik voor dat heerlijk boek van Johan Schotman: **Cloisonné,** een cyclus China-verzen. De eerste twee deelen geven Chineesche indrukken, bijzonder fijn, sierlijk en diep, en dan komen, na enkele mooie vertalingen, twee prachtige legenden, Niu Ying en Yuek Lahn, in uiterst strengen versvorm, vol diepzinnige schoonheid. De heer Schotman, schrijver van verschillende mooie boeken over China, heeft met dezen smaakvol uitgegeven bundel een werk gepresteerd van innige schoonheid en blijvende waarde.

* * *

Een bekoorlijke Chineesche fantasie is **De Jacht op den Vlinder,** door Marianne Philips, schrijfster van de hier destijds besproken romans 'De Wonderbare Genezing' en 'De Biecht' (C.A.J. van Dishoeck, N.V., Bussum). Hier niet de bedwongenheid waarmede Schotman, in zijn legenden, de Chineesche versvormen weergeeft. Dit fijn prozawerkje heeft al het poëtischsierlijke, verbeeldingsvolle, rijpe en gave van de sprookjes van Wilde, - een ontzaglijk kompliment, waarmee de lezer zal instemmen wanneer hij dit werkje doorproeven zal. De legenden van Schotman zijn op Chineesche wijze verhaald; deze sproke van Marianne Philips is misschien minder innig-schoon, maar meer direct dichterlijk in de Westersche behandeling van een Oostersch gegeven.

Vol verdiensten is de roman van A. Den Doolaard: **De Druivenplukkers** (N.V. Em. Querido's Uitgeversmij, Amsterdam), het prachtige tafereel van den druivenoogst in Frankrijk, waar de plukkers, vooral de wilde Franschman André en de vele Slovaken, Tsjechen en Polen, waaronder die Vladja, deel uitmaken, als het ware, van het breede gedoe van zonneschijn en wolken over de groote Moeder Aarde. Die kommunie met het elementeele is bijzonder goed weergegeven, en is wel het zeer goede en nieuwe van dit boek. De psychologie van Vladja wordt raak aangetoond; minder gevoelt men voor het misdadigers-avontuurleven van André, (den éénoogige die plots, door een verzuim van den auteur, op blz. 142 zijn twee oogen terug heeft), en wat me totaal mislukt lijkt is de geschiedenis, als kontrast, van den kasteelheer en zijn familie. Als geschiedenis, wel te verstaan, want er zijn ook daar rake typeeringen, en vooral die markies De Saporta is wel weergegeven. Met dit boek heeft Den Doolaard een schitterend bewijs geleverd van zijn schrijverstalent; wat hem nog ontbreekt is zin voor proportie en samenstelling, maar wat bij hem bekoort is zijn voorstellen van levende menschen en vooral iets wilds en ontembaars, iets bijzonder directs, - een gulzige zin voor het heerlijke leven.

De Zigeunerin door Jan van Epen is zeer aangename lectuur; de geschiedenis van dit rijke meisje die zich als Zigeunerin doet doorgaan en aldus eindelijk den man vindt die haar nemen zal voor haarzelf en niet voor haar lieve geld, die geschiedenis steekt zoo goed ineen dat de lezer er werkelijk gaat aan gelooven. Maar geloofde de auteur er zelf niet aan?

Bij denzelfden uitgever (C.A.J. van Dishoeck, N.V., Bussum) verschenen, kort op malkaar, twee werken in het lichtere, humorvolle genre, door Kees van Bruggen: **De Droge Koetjes en Plasland.** Men kent dit genre; reeds was de schrijver er mede begonnen met zijn 'Geschiedenis van het Huis': een reeks leuke

hoofdstukjes vol humoristische, rake aanteekeningen over het alledaagsche leven, geschreven door een man die wijsgeerig glimlachend dat leven beschouwt, veel gelezen heeft en toch frisch en spontaan zijn oordeel blijft zeggen, en deugnietachtig de minste snobismen, de geringste zwakheden van de gewone menschen aantoont. **De Droge Koetjes** is de geschiedenis van een oud koppel, dat zijn 'levensavond' buiten gaat doorbrengen; maar Mevrouw kan het daar maar niet gewend geraken: zij haakt steeds naar de stad. De bukolieke bevliegingen van Mijnheer doen hem de ondervinding opdoen, nogal pijnlijk, van het verschil tusschen 'Dichtung' en 'Wahrheit'. En het huis, het zoo gedroomde huis wanneer de koetjes op het droge zullen staan, het meesterstuk waarvan geleidelijk niets goed meer kan gezegd worden, het huis buiten wordt, eindelijk, en na veel last, - verkocht.

Plasland is de leuke beschrijving van een vakantietochtje, per boot, langs de Hollandsche kanalen. Het is beter geslaagd nog dan 'De Droge Koetjes', de opmerkingsgeest van den schrijver is hier nog vinniger en prettiger. De 'Kapitein' van de boot en diens 'Zwager' worden daarbij de allerbelangrijkste figuren, de wereldgebeurtenissen, die ze in de oogen van de 'onverschrokken' ontdekkers van 'Plasland' wel feitelijk zijn.

Van veel geringer literair gehalte zijn de **Midwintersproken** door H.G. Cannegieter (Van Gorcum en Comp., Assen). Deze sproken, alhoewel nogal lam van gegeven, bewijzen een groote verdienste: een stellige vaardigheid als verteller. Maar de grapjes, waarmede de schrijver het toeval gestadig doet tusschenkomen, blijven te veel bij het alledaagsche ofwel het brutaal onwaarschijnlijke opdat de door hem gewenschte atmosfeer, door den titel aangeduid, zou worden voorgetooverd. De auteur zou stellig heel knappe, uitwendig realistische schetsen kunnen schrijven; voor 'sproken' schijnt hij veel minder aanleg te hebben.

Maar een zeer mooie bundel vertellingen is die van François Pauwels: **De Vrouw met de Twee Gezichten** (N.V. Em. Querido's Uitgeversmaatschappij, Amsterdam). Minder direct realistisch dan in zijn vroegere prozawerken, met meer tusschenkomst van zijn dichterlijke fantasie, en met een element sierlijke Fransche lichtheid of iets Russisch mysterievols in de psychologie, heeft deze dichter, die tevens een goed kenner is van misdadigers en gevangenen, een zestal novellen geschreven waarvan een tweetal althans werk van allereerste gehalte is: de eerste, die den titel aan het boek gaf, en de derde: 'Maroussia'.

* * *

Wij ontvingen een Nederlandsche bewerking door Dé Tas van **Werkloos,** een Duitschen roman door Lisbeth Burger. De titel duidt het onderwerp aan: wij hebben hier een reeks aangrijpende tooneelen, voorgesteld met een techniek die soms aan die van Remarque herinnert, uit de wereld der werkloozen. Het uitbeeldingsvermogen van de schrijfster is nogal oneven, en wordt geschaad door gestadige persoonlijke tusschenkomsten en door een Christelijke tendenz, die overal vingerdik gespreid ligt. Aan de geschiedenis van den voornaamsten held, Konrad, gelooven we niet; die geschiedenis heeft trouwens veel minder draagkracht en bewijswaarde dan sommige rauwe geschiedenissen in dit werk. Want dit boek wil iets bewijzen: hoe de werkloosheid tot allerlei kwalen leidt, en is tevens een haast hopelooze noodkreet, een S.O.S. voor naastenliefde. Voor al het edele in dit werk, en voor het stellig talent van de schrijfster, kan men diep groeten, en het dan enkel te meer betreuren dat zulk een machtig onderwerp, waarvoor de auteur nochtans schijnt opgewassen te zijn, moest bedorven worden door een onverdraaglijk ‘des Guten zuviel.’ (Uitgevers: Andries Blitz, Amsterdam, en Standaard-Boekhandel, Brussel).

* * *

Bij de N.V. Em. Querido's Uitgeversmij, Amsterdam, verscheen in boekvorm de heerlijke studie van Henriette Roland Holst over Guido Gezelle. Dit betrekkelijk kort essay, dat heel eenvoudig is opgevat en voor het groote publiek schijnt bestemd te zijn - want gevende toch aanduidingen, voor letter-kenners overbodig - dit essay, in al zijn diepgaande menschelijkheid en zijn wonderbaar intuïtief aanvoelen van het genie, is het beste, dat wij ooit over Gezelle te lezen kregen als algemeene karakteriseering.

Ik wenschte hier eenige woorden te zeggen over de bewonderenswaardige activiteit van den heer August Heyting in verband met de Bilderdijk-viering 1931. Niet enkel heeft deze schrijver, dien wij hier vroeger ‘haast kaleidoscopisch’ noemden, als voorzitter van het Bilderdijk-Comité een bedrijvigheid getoond die alleen bij hem schijnt te kunnen gevonden worden, maar hij geeft thans, met de verbazende vruchtbaarheid die hem kenmerkt, bij de N.V. Electrische Drukkerij ‘Luctor et Emergo’, Den Haag, een reeks werken uit over Bilderdijk. Naast het reeds vroeger verschenen ‘Willem Bilderdijk, een Dichterstudie’, komen aldus te staan: **Bilderdijks Plaats in de Nederlandsche en in de Wereldliteratuur,** en **Willem Bilderdijk als Dichter, deel I: Albert Verwey en Bilderdijk.** Het eerste werk is, benevens een

verslag over de werkzaamheden van het Bilderdijk-Comité, een verzameling van toespraken, vooral door den heer Heyting gehouden, en waar vooral ‘Bilderdijk als Dichter’, ‘Bilderdijk als Baanbreker’ en ‘Bilderdijk als Strijder en Lijder’ treffen door hun rumoerige geestdrift. Het tweede werk, waarvan wij den opzet en draagwijdte nog niet bevroeden kunnen, is, in het verschenen deel, een verheerlijking van Bilderdijk als dichter, verheerlijking door middel vooral van gestadige vergelijkingen met groote dichters en van gestadige aanvallen op de Tachtigers. Vooral Verwey moet het bekoopen. Wie de kracht van den heer Heyting als polemieker kent zal hier niet veel stof tot verwondering vinden; iedereen zal in dit werk een zekere bewondering opdoen voor den geweldigen strijder, den auteur zelf. Rechtvaardig? Dat is dit boek niet, maar bijzonder meesleepend, helder, en brandend van hartstocht.

* * *

Bij Van Dishoeck verschenen, in één bundel, onder den titel **Leugens,** vier dramatische schetsen door H. van Ebbenhorst Tengbergen-Van Heyningen. Deze vier dramatische schetsen, alle met een centraal gegeven: een leugen in liefdezaken, munten uit door een stellige tooneelvaardigheid, een goeden dialoog, hier en daar mooie, poëtische uitboezemingen, en vooral door een fijngevoelige intuïtie van de vrouwenpsychologie. Het stuk ‘De Leugen’ vooral is in al die opzichten zeer geslaagd, en vooral de vrouw is er prachtig geteekend.

FRANZ DE BACKER.

Onderwijs en Opvoeding

De uitgeverij heeft, zoowel als alle andere bedrijven, vreeselijk te lijden onder de telkens meer drukkende ekonomische krisis. En toch houdt ze er niet enkel het hoofd bij recht, maar blijft ze zich verstouten, werken te laten verschijnen die, hoe merkwaardig soms ook, alleen bij een beperkt en tamelijk koopkrachtig publiek kunnen aftrek vinden. We mogen er de zeer ondernemende firma's wel dankbaar om zijn.

Voorbeelden van dien durf heeten we o.a. 'Hedendaagsche Karakterkunde' (uitgave Wolters), 'Groei' (uitgave Kemink) en 'Richtingslijnen' (uitgave Querido), die we pas onlangs bespraken.

Voorbeelden ook zijn **De rijpere jeugd,** door Frankwood E. Williams (uitgave Em. Querido, Amsterdam), **School, beroep, aanleg,** met vier mappen verstandelijke tests, door Dr. J. Luning Prak (uitgave J.B. Wolters, Groningen) en **Groote strijders tegen ziekte en dood,** door Rudolf Thiel (uitgave H.P. Leopold, Den Haag).

'De rijpere jeugd', van Frankwood E. Williams (vertaald door Tine Querido-Nagtegaal) is een werk, zwaar van stijl als van inhoud. Het bespreekt niet enkel, naar de ondertitel zou doen vermoeden, de rijpere jeugd in 'haar moeilijkheden en haar streven naar een oplossing,' maar peilt naar het geestelijk en vooral naar het zoo veelzijdige en ingewikkelde gevoelsleven der jongeren en naar den ondergrond, naar de problema's, naar de mogelijke uitkomsten van dat leven. Op talrijke bladzijden, waar hij het over de hem best bekende universitaire jeugd heeft, alsook op vele andere, waar hij de misdadigheid behandelt, is zijn oordeel hard over ouders, school en maatschappij. En onzes dunkens niet ten onrechte, indien men nagaat hoe talloos vele, steeds in aantal toenemende verkeerdheden, mislukkingen, wanbedrijven en misdaden wortelen in het gevoelsleven van kind en jongeling... en hoe ontzettend weinig van dit gevoelsleven bekend is of zelfs de belangstelling gaande maakt. Frankwood Williams, die medicus is, beweert niet de moeilijkheden te voorkomen of op te lossen; hij wenscht, dat men ze leere opsporen en onderzoekend begrijpen en dat stelselmatig 'consultatiebureaux' worden ingericht, waar

medici, psychologen, psychiaters en psychiatrische sociale werksters samen aan den arbeid zouden zijn. We geven hier alleen den géést aan van dit merkwaardig boek; want onder de drie groote, tamelijk bevreemdende hoofdingen 'De bevrijding uit de kinderkamer,' 'Niet alleen het verstand moet worden opgevoed' en 'Wat kunnen we doen?' worden zoo veel en verscheiden gegevens en beschouwingen samengebracht, dat een verwijzing naar het boek de beste aanbeveling blijkt. Wel zal de lezer dikwijls, - ons dunkt, wat te dikwijls, - op herhalingen stuiten; maar dat doet geen ernstige afbreuk aan het wetenschappelijk sterk geheel en doet vooral niet de derde en laatste hoofding vergeten, die rijk is aan praktisch opbouwende gegevens. - De materieele verzorging der uitgave is ten volle den inhoud waardig.

Dr. J. Luning Prak, die 'School, beroep, aanleg' schreef en de daarbij gaande 'Tests voor verstandelijke ontwikkeling op de lagere school' samenstelde, is de bekende leider van het psychotechnisch laboratorium der Philips-fabrieken en tevens psychologisch adviseur in Den Haag, auteur van het vroeger verschenen en opgang makende 'De psychotechniek der beroepskeuze' (Wolters, Groningen). Het nieuwe werk is, evenals het vorige, popularisatie, d.i. vulgarisatie in den besten zin van het woord. Het is onderverdeeld in vijf hoofdstukken, die er den geest van aanduiden: I. Steekproeven naar het verstand; II. Het praktisch nut der intelligentietests; III. Achterlijke kinderen; IV. Begaafde kinderen; V. De keuze van het beroep. Bij het slot van het eerste hoofdstuk sluit Dr. Prak zijn 'Tests voor verstandelijke ontwikkeling' aan, zooals hij ze zoo subtiel mogelijk bewerkte (samen met Mej. J.L. Meertens) naar de Amerikaansche National Intelligence Tests; die tests gaan telkens begeleid van alle noodige inlichtingen betrekkelijk hun uitbating en het kontroleeren en aanteekenen der antwoorden. Dr. Prak gelóóft natuurlijk in de doelmatigheid van tests, zooals principieel trouwens ieder onderlegd en belezen schoolman er in te gelooven heeft. Maar Dr. Prak doet béter dan alleen gelooven; hij licht, voor leerkrachten en ouders, de groote praktische beteekenis der verstandstesten toe, komt alle mogelijke opwerpingen te gemoet en trekt in verband met school, aanleg en beroep een groot aantal pedagogisch nuttige konklusies. Typisch: dit boek blijkt een door en door wetenschappelijk werk, maar het heeft, - o, zeldzame gave bij geleerden, - de treffende eigenschap den leek geboeid te houden. We kunnen het alle opvoeders, inkluis de sceptici, van harte aanbevelen. - De stoffelijke verzorging is puik, zooals we van de firma Wolters gewoon zijn.

Het werk 'Groote strijders tegen ziekte en dood' is de Nederlandsche bewerking van een Duitsch boek van Rudolf Thiel.

Geneeskunde is zeker geen vak, dat opvoeders als zoodanig rechtstreeks aanbelangt; maar een vulgarisatiewerk, dat de bedrijvigheid van de pioniers der geneeskundige wetenschap in het licht stelt, heeft zeker voor elken opvoeder zijn beteekenis. Thiel's werk omvat zeventien hoofdstukken; tot de behandelde voorgangers behooren o.a. Vesalius, Paracelsus, Weyer, Harvey, Haller, Mesmer, Priesnitz, Müller, Helmholtz, Virchow, Pettenkofer, d.i. zoowel de allereerste, heroïsche grondleggers der wetenschap in 't algemeen als de jongere beoefenaars der specialiseeringen als chirurgie, oogheelkunde, hygiëne en meer. Thiel, - en met hem zijn 'bewerker' Dr. W. Schuurmans Stekhoven, - heeft er voor gezorgd, dat in de strijders tegen ziekte en dood niet enkel de zuivere wetenschapslui, maar ook en vooral de zoekers, de durvers, de hoogstaande ménschen gezien worden en gunde naast het zuiver historische het anekdotische ruim zijn plaats. M.a.w. het boek laat zich lezen en wordt mee dáárdoor voor Nederlanders een werk van opbouwende beteekenis. - Wie de firma Leopold op haar best kent, stelt zich voor hoe mooi dit boek wordt aangeboden.

Geheel apart vermelden we **Het rosarium,** bloemlezing samengesteld door I.C. De Boone-Swartholt en J. Riemens-Reurslag (J.M. Meulenhoff, Amsterdam). Eigenlijk mochten we er dadelijk bijvoegen, dat het een 'bloemlezing uit bellettristische, psychologische en pedagogische literatuur over het kind' betreft en dat het fijn uitgegeven boekje in rubrieken is ingedeeld, als: Wiegeliedjes, Morgenschemering, Angst, Schaduwen, Het gezin, Schoolstemmen, Het kind en de natuur. Dit boekje is een gezond initiatief, waarmee alle toekomstige leerkrachten moeten kennismaken; want het toont hun aan, - aan de hand van korte, zeer suggestieve brokjes proza en poëzie, - dat kinderstudie heelemaal niet het dorre vak blijkt te zijn, waarvoor ze soms gehouden wordt, en psychologen ruim zooveel ontmoet worden in de literaire als in de pedagogische wereld.

In verband met dit boekje denken we even terug aan B.J. Douwes' werkje **Kinderkennis uit de letterkunde,** dat in 1921 verscheen (H. Ten Brink, Arnhem) en sedertdien nog geen tweeden druk beleefde. Het deelt den kinderleeftijd in vijf perioden in: de eerste twee jaren, de leeftijden van 2 tot 7, 7 tot 12, 12 tot 14 jaar en den leeftijd van 14 jaar en ouder, vermeldt bij elken leeftijd een groot aantal in- en uitheemsche literaire werken en ontleent aan elk dezer een zoo kort mogelijken passus van pedagogische beteekenis. Ge merkt het, de grondslag is heelemaal verschillend; en al achten we 'Het rosarium' heel wat doelmatiger en eklektisch mooier, in Douwes' boekje wordt weer naar andere bronnen verwezen, die het nuttig is in te kijken.

Uit Friedrich Mann's 'Pädagogisches Magazin' (Hermann

Beyer, Langensalza) kwamen ons drie nieuwe brochuren toe, alle door Ernst Heywang: **Die Helfer, Die Stillarbeit** en **Was ist Arbeitsschule?** Men wint er telkens iets bij, zulke vlugschriften, - die doorgaans gebundelde artikelen of artikelreeksen zijn, - door te maken. Ze helderen zekere begrippen op, als b.v. voor- en nadeelen van ‘onderling hulpbetoon van leerlingen’ of ‘stil, zelfstandig kinderwerk bij Dalton- en andere stelsels’, of lokken kontroversie of zelfs protest uit, als o.a. de laatste, te onpas chauvinistische bladzijden over de ‘arbeidsschool’.

Verder bereikten ons nog twee kleine Nederlandsche brochuren: **Paedagogiek,** door J.H. Gunning Wz., zijnde een afzonderlijke overdruk van G.'s bijdragen tot het ‘Encyclopedisch Handboek van het Moderne Denken,’ bijdrage, die in tien bladzijden veelzijdig en subtiel het wezen en streven der opvoedkunde belicht; **Een Internationaal Opvoedkundig Centrum,** door Edward Peeters (A.W. Sijthoff, Leiden), waarin de schrijver de zeer vruchtbare werking uiteenzet van het door hemzelf in 1897 te Oostende ingericht Bureau, instelling die noodgedwongen vooral op de aktiviteit van één, nochtans extra krachtdadig enkeling steunen moest en daaraan te gronde ging.

Heelemaal apart weer vermelden we **Een paedagoog,** door Nico Van Suchtelen (Wereldbibliotheek, Amsterdam). Neen, 't is geen pedagogiek als zoodanig, maar de bizonder humoristisch beschreven ervaring van een vader, die zijn zoontje bij nacht eens zoet wil houden, met al het opvoedkundig inzicht, waarover hij beschikt, en zich ten slotte na allerlei wederwaardigheden moet gewonnen geven.

Inzake hand- en leerboeken vestigen we vóór alles de aandacht op zekere nieuwe uitgaven van de firma Wolters. Hier zijn ze, op een rijtje:

Reinaert de Vos, herzien door Dr. D.C. Tinbergen en door hem ook begeleid van een goed bijgehouden inleiding en van talrijke randverklaringen (7^{e} druk); - **Handleiding voor het onderwijs in het aanvankelijk lezen,** door M.B. Hoogeveen, zijnde de handleiding bij zijn in Nederland populaire leesmethode (10e druk); - **Oefeningen bij de beknopte Nederlandsche spraakkunst,** door Dr. C. De Baere, vooral voor het middelbaar onderwijs (tweede deeltje, vijfde druk); - **Exercices adaptés au Précis de grammaire française,** door L. Goemans, P. Larochette en V. Sondervorst, dat we blijven verwijten, naast spraakkundige oneindig te veel woordenschat-moeilijkheden aan te bieden (eerste deel, vierde druk); - **Eerste Fransche lessen,** door L. Breckx en L. Goemans, waarvan we de methode, maar weer niet den overstelpenden woordenschat waardeeren (derde deel, derde druk); -

Oefeningen bij Fransch taalgebruik verhelderd, door C. Herckenrath en A. Dory, zijnde oefeningen, waartusschen te kiezen valt voor meer gevorderde leerlingen; - **Mélange de lectures,** door Dr. P. Fabriek, waar leerlingen van 7e en 8e studiejaar zeer verscheiden en geestige brokjes in zullen vinden (eerste deel); - **Twee jaar Fransch,** door A. Dory en A. Wepster, een leerboek dat zich tot meer gevorderde leerlingen richt en de stof welsprekend behandelt (tweede deel); - **English passages for translation,** door H.G. De Maar, bevattende, voor gevorderde studenten, zeer interessante leesstof, die, jammer genoeg, stelselmatig vertaald moet worden (eerste deeltje, vijfde druk); - **A concise grammar of English** en **A collection of translations, with grammatical and idiomatic notes,** beide door P. Meynders en Th. De Vrijer, waarvan we methodologisch vooral het eerste waardeeren; - **Nieuw leerboek der natuurkunde,** door W. Reindersma en T. Van Lohuizen, dat een wetenschappelijk streng opgebouwd, moeilijk leerboek voor meer gevorderde studenten is (tweede deel, tweede druk); - **Kleine muziekleer,** door Sam Dresden, zijnde een theoretisch werk, bruikbaar in muziekscholen en middelbaar onderwijs; - **Lezen, denken, doen,** door S. Meyers en P.A. Diels, biedend een aantal zeer uiteenloopende oefeningen, voor beginnelingen op de lagere school.

Ge merkt het, het rijtje is lang geworden,... en dan nog hebben we den zeventienden druk niet vermeld van **Koenen's Handwoordenboek der Nederlandsche taal,** bezorgd door J. Endepols en R. Verdeyen. Maar eerlijk: heeft dit woordenboek, dat telkens door nieuwe, waarachtige taalspecialisten wordt bijgewerkt, - als Dr. Verdeyen en thans, in bijkomende orde, weer G.H. Waage en Prof. Van Dam, - bij Vlaamsch schrijvenden en studeerenden nog eenige aanbeveling noodig?

Buiten het werk van de firma Wolters ontvingen we nog:

Als uitgave van P. Noordhoff, te Groningen: een **Beknopt leerboek der algemeene geschiedenis,** twee deelen door M.G. De Boer en Jac. Presser, waarvan het eerste tot 1789 loopt en het tweede de nieuwe en de nieuwste geschiedenis behandelt en die allebei zoo geschreven en van kaarten en illustraties voorzien zijn, dat ze onze Vlaamsche leerlingen doen watertanden;

Als uitgave van H.P. Leopold, in Den Haag: een **Taalkundig prentenboek,** door Marius Thomassen, dat op zeer origineele wijze een vijftigtal woordafleidingen toelicht door enkele welsprekende regels en vooral door knap op papier gegooide illustraties en dat zéér velen verleiden zal om al bladerend en prentjes kijkend wat extra's te leeren;

Als uitgave van L. Opdebeek, te Antwerpen: **De Beschaving door de eeuwen heen,** door G. Van Herrewege, een bron van

veelzijdige gegevens voor de leerkrachten, - en ook wel voor oudere leerlingen, - die alleen maar een béétje hoeft bijgewerkt, om heelemaal up-to-date te zijn;

Als uitgave van ‘De Sikkel’, te Antwerpen: **De Begijnhoven,** door Stan Leurs, J. Van Mierlo, L. Philippen en A. Stefens, en biedende, naast hoofdstukken over de geschiedenis, de architectuur, de beteekenis der begijnhoven en den specialen woordenschat der begijnen, een rijkdom aan prachtige fotografische opnamen;

Als uitgave van ‘Melodia’, te Molenbeek: **Nous trois,** door G. Terwecoren en J. Delantsheer, zijnde een eerste Fransch leesboekje, naar het patroon van Ligthart's ‘Pim en Mien’ en volgende deeltjes, wat we voor Fransch leerende kleuters een aanwinst achten, én om het gevolgde voorbeeld én om de ‘taalkundige’ gevatheid der auteurs...

Daar troont nu nog een stapel kinderboeken vóór ons; we zullen ze later in een kroniek voor hén alleen een goed plaatsje geven.

H. VAN TICHELEN.

Boekbeschouwing

Drs. C.P. Henning. - Goethe. - J.Ph. Kruseman, Leiden.
C. Ziegler. - Goethes Vater als Erzieher. - Beyer & Söhne, Langensalza.

W. Rein. - Goethe als Pädagog. - Beyer & Söhne, Langensalza.

In dezen tijd van drukke Goethe-hulde zal wel ieder enkele gedichten van hem herlezen, een tooneelstuk van hem bijgewoond, een radio- of andere voordracht over hem aangehoord of een artikel of studie over hem doorgemaakt hebben... En dat is maar goed ook, want men mag er wel eens aan herinnerd worden, hoe eeuwig jong en mooi zijn werk als zijn leven is gebleven, en voelen ook, hoe machtig véél in hem ons tot leering strekken kan.

Die bevinding hebben wijzelf weer meegemaakt, aan de hand van Drs. Henning's boek over Goethe. 't Is niet lijvig, niet zwaar op de hand, maar 't biedt ons, in zijn 130 dichtbedrukte bladzijden, een sprekend beeld van Goethe's levensgang, Goethe's ethische en esthetische opvattingen en de wordings- en ontwikkelingsgeschiedenis van Goethe's werken. Drs. Henning verontschuldigt zich, niet volledig te kunnen zijn; wat hij ons geeft, echter, stelt ons de geniale figuur van Goethe zoo klaar en welsprekend voor oogen, - vooral dan inzake Goethe's bewuste streven naar zelfvolmaking ten dienste der gemeenschap, - dat we dit boek gerust als **de** inleiding tot 's dichters leven en werk kunnen aanbevelen. Als **de** inleiding, want hier gaat het niet om een geromantiseerde, maar om een veridieke geschiedenis, uitsluitend op biografische gegevens gesteund. De uitgever laschte niet min dan 24 sprekende portretten in en zorgde er voor, dat het boek in een waardig kleed op de markt kwam.

Wat de twee genoemde brochuren betreft, ze belichten elk, - naast zooveel andere vlugschriften van dezen tijd, - een bizonder verschijnsel uit het leven van Goethe.

C. Ziegler licht toe, in hoever Goethe's vader voor zijn zoon een moreel, intellektueel en artistiek opvoeder is geweest, en wijst degenen te recht, die 's mans methode onderschat en zelfs gehekeld hebben.

W. Rein vestigt de aandacht op talrijke feiten en gebeurtenisjes in Goethe's leven en werk, die aantoonen hoezeer de dichter belang stelde in opvoedkundige zaken, vooral onder stuwing van Rousseau en de Philantropijnen, hoe daadwerkelijk hij van kinderen hield en zelf bewust opvoedend met hen omging en, eindelijk, hoe heel Goethe's eigen leven één zelfvolmaking, één persoonlijke opvoeding is gebleken, zooals maar weinigen bij machte zijn in praktijk te stellen.

Beide brochures, ‘Goethes Vater als Erzieher’ en ‘Goethe als Pädagog,’ achten we wel de kennismaking waard. En ze laten ons toe u tevens mede te deelen, dat ze deel uitmaken van de reeks ‘Pädagogisches Magazin,’ waarin ruim 500 deeltjes verschenen.

H.C. Andersen. - Sprookjes en verhalen. - G.J. Nieuwenhuizen, Leiden.

Dit is een alleszins merkwaardig groot boek, - merkwaardig niet enkel om die dertig sprookjes van Andersen, waarvan er voordezen 28 nooit in het Nederlandsch vertaald werden, maar ook om de prachtige vertaling zelf door Marie Nijland-Van der Meer de Walcheren en vooral mee om de eenig mooie teekeningen, door Dirk Nijland, haar echtgenoot, ter plaatse in Denemarken vervaardigd.

Mevrouw Nijland maakte van haar vertaalwerk een gewetenszaak, d.i. ze verwoordde Andersen zooals ze zich voorstelde, dat de auteur zelf het in onze taal zou gedaan hebben, met zijn typische punctuatie en zinsbouw, inkluis zijn naïeve onnauwkeurigheidjes, maar bovenal met zijn éénigen plastischen eenvoud, zijn speelsche humor en ironie, zijn ongekunsteld uitgesproken levenswijsheid. En zoo kwam zij, de subtiele vertaalster, er toe ons een Nederlandschen tekst te leveren, die zich zóó laat voorlezen en rustig, overheerlijk genieten. We bieden haar gaarne ons welgemeend kompliment!

Dirk Nijland bracht ons niet hoofdzakelijk de sprookjesatmosfeer, maar bood ons telkens, bewust, het Deensch, het Andersensch milieu, waarin de sprookjes spelen en leven; en zoo krijgt dan de lezer een reeks kasteelen, hoeven, kloostergangen, landschappen en personages te zien, die typisch van het land en van den tijd zijn... en ook illustratief dit boek tot een stuk van hooge waarde maken. Hem, den teekenaar, bereike eveneens onze eerbiedige hulde!

Wat Andersen zelf betreft, hij spreekt uit deze sprookjes en verhalen zooals uit al de andere zustervertellingen, die hij in den loop van circa veertig jaren liet verschijnen, d.i. eenvoudig en plastisch naar het woord, - zoodat een oppervlakkig lezer zich zou laten verleiden, ze voor specifiek mooien kinderkost te houden, - maar dikwijls humoristisch, licht ironisch, een enkelen keer zelfs tamelijk striemend naar den inhoud, hoe bekoorlijk vertellend ze uiterlijk ook blijken te zijn. Andersen léést men niet alleen; bij hem dénkt men ook, léért men ook denken, over het leven zooals het is of zou moeten zijn. We kunnen deze kenschetsing van ons hier niet illustreeren; maar men leze in dit boek een verhaal als b.v. ‘De windmolen’, ‘Het ongelooflijkste’, ‘De laatste droom van den ouden eik’, ‘De kaarsen’ en ‘De tuinman en zijn heer’, om daarin samen al de eigenschappen van den Deenschen dichter weer te vinden. Typisch, ook uit dezen bundel (waarin elke vertelling haar jaartal draagt) blijkt duidelijk, hoe licht en luchtig van stijl Andersen tot op zijn hoogsten leeftijd gebleven is, maar hoeveel dieper van zin de sprookjes zijn, die hij in zijn laatste tien jaren heeft geschreven.

De uitgeversfirma Nieuwenhuizen Segaar, die dit prachtig gedrukt boekdeel, in streng gehouden omslag, bezorgde, kondigt aan, dat ze in den loop der jaren nog vier nieuwe bundels zal laten verschijnen, die samen met dit boek de 156 sprookjes van Andersen zullen omvatten. Indien Marie en Dirk Nijland daar nog eens hun beste krachten aan besteden, dan krijgen we, - naast de heerlijke bloemlezing van Marie Van Vloten, - een volledige, tiptop standaarduitgave van Andersen, zooals de dichter er in eigen taal geen prachtiger zou gedroomd hebben

H. VAN TICHELEN.

Nieuwe uitgaven.

Van de firma De Sikkel, Antwerpen:

Dr. GEORGE MEIR: Pol de Mont. Bloemlezing uit zijn Poëzie; 317 blz., met een portret van den dichter (1896); 45 fr.

Met deze Bloemlezing heeft Dr. George Meir niet alleen een waardeerbaar, maar ook een waardevol werk geleverd. Wel hadden we persoonlijk minder hexameters gewenscht, maar daarentegen - ter wille van den vorm - enkele tetrameters, méér dan twee sonnetten, dan twee rondeelkens, dan één pantoen, dan één vilanella,... We zouden 't een of ander der Perchtaliederen gewild hebben, b.v.

> Slechts voelen kan ik, niet verklaren,
> wat dezen stond in mij geschiedt,

en ook, o.m. (wij citeeren uit het geheugen):

> Niet in den killen boezem der aarde, (enz.)
> berg men, des levens weduw, mijn larve.

Doch dit neemt niet weg dat wij ons bij de keuze van den verzamelaar kunnen neerleggen, die hier samenlas ‘wat Pol de Mont als dichter in zijn beste oogenblikken heeft voortgebracht:’ 129 gedichten, groot en klein, uit elf bundels en enkel 3 ongebundelde, dit omdat de dichter zelf een uitgave voorbereidde, die zijn onuitgegeven of in tijdschriften verschenen verzen zou bevatten. De bundels werden gerangschikt naar den datum van de uitgave, zoodat men ook een beeld van de Mont's evolutie krijgt.

Er wordt ons niet veel plaatsruimte toegemeten. We moeten er ons dus bij bepalen de Bloemlezing, die veel nut kan stichten, in ieders aandacht aan te bevelen en te wenschen dat ze haar weg vinde: zij verdient het.

Van de N.V. Servire, den Haag en den Standaard-boekhandel, Brussel, Antwerpen, Leuven:

P.N. DEZAIRE: Handboek der Poëtiek; 244 blz.; 42 fr.; geb. 57 fr.

Wat hier behandeld werd en wat niet, blijke uit den inhoud, dien wij verkort aangeven: Inleiding (over het schoone, het ideaal). De schepping der poëzie (inspiratie, phantasie, enz.). Het wezen der dichtkunst (o.a. stijl, rhythme). Het vermogen der poëzie (o.m. haar beteekenis voor het leven, voor de gemeenschap). L'art pour l'art. De tendenz. De plastiek. De beeldspraak (o.a. eenige van haar vormen). De verskunst: het metrum; het rijm. Rubriceering der verskunst; het groepgedicht; het religieuze gedicht; de zielsuiting (meditatie, elegie); sage en legenden (epos, verssprookje); romance, ballade (ook idylle, historielied, moderne personengedicht); natuurgedicht; leergedicht (satire, epigram, grafschrift, fabel). Het tooneelspel: zijn wezen (de karakters); de tragedie (koor, de drie eenheden, enz.); het blijspel (zijn aard); andere spelen (burgerlijk drama, moderne drama); mysterie- en mirakelspel; opera en ander tooneel (operette, kabaret-, marionnettentooneel). Het proza (milieu; portret en type; romantiek en realisme). Realisme: familie-, zeden-, sociale-, tendenz-, problemenroman; impressionisme en naturalisme; psychologische roman; kindroman; symboliek; expressionistische roman; tijdroman; biografie; dagboek en mémoire;

brief; reisbeschrijving. Romantiek: historische roman; ontspanningslectuur; novelle; vertaling. Didactisch werk: redevoering; sprookje; critiek en essay.

De voorbeelden ter illustratie worden uit allerlei letterkunden gegaard; zoo b.v. wordt sophocles Antigone (in Duitsche vertaling) ontleed en De Spreektaalveredelingsbond van C.P. Brandt van Doorne, waarna de inhoud van H. Teirlinck's Vertraagde Film wordt samengevat.

Van Van Gorcum en C^{o}, Assen:

JAC. DE WILDE en SIMON B. STOKVIS: Hier komt de Bruid! novelle van FANNIE HURST (uit den bundel: Song of Life); 32 blz.; 15 cents.

N^{r} 2 van Van Gorcum's Volksboekerij.

Van Excelsior, St. Andries, Brugge:

De Tijdstroom, maandschrift, Mei 1932; 48 blz.; 5 fr.

Dit is een 'Duitslandnummer': vertalingen van goede Duitsche gedichten en prozafragmenten en van een artikel over 'katolieke poëzie in het hedendaagse geestesleven'; ook een oorspronkelijke bijdrage van J. Decroos, nl. de bespreking van de 6e uitgave van een Duitsche anthologie, met vertaling van verschillende nummers.

Van de uitgeversmaatschappij Elsevier, Amsterdam:

SIGURD HOEL: Een Dag in October, uit het Noorsch vertaald door MARY HORRIX; 304 blz.

Flinke vertaling van een boeiend gebeuren in nr 27 van een straat te Oslo: erge zenuwcrisis en zelfmoord van een gescheiden vrouw, mannequin, die door een naamloos schrijven van haar buren afgedankt werd en wier echtgenoot geweigerd had haar onder zijn dak te laten terugkeeren. Meteen blijkt het dat in de meeste kamers van nr 27 het 'huwelijksgeweten' ook niet zuiver is. Geslaagde karakterteekening. - De 'uiteenzetting' van den echtgenoot, met o.a. de opvatting 'dat het huwelijk, in onzen tijd, voor den intellectueel een ramp is' had korter kunnen zijn.

Van de Editions libres de Paris, of, voor België, Leuven, 52, Dieststraat:

PIERRE VANDENDRIES: Vie, Voyages, OEuvres d'Alfred Bastien, avec préface de GUSTAVE VANZYPE; album van 48 blz., met een buitentekstplaat en 8 reproducties van schilderijen van Bastien; 10 fr.

In een sierlijke taal en een onderhoudenden toon met allerlei eigenaardige bijzonderheden volgt de schrijver Bastien in zijn studiën, in zijn reizen, aan het front, bezoekt hem in zijn atelier, bespreekt, beknopt, maar raak, tal van zijn doeken en weidt uit over het panorama van den IJzer, dat nu, te Oostende, oprijst als 'un phare tragique, projetant sa lumière accusatrice sur l'Erreur mondiale de la guerre!'

Van Georg Westermann, Brunswijk:

Dia, ein Orbis pictus für die Freunde des Lichtbildes im Unterricht.

Zie blz. 236 en 336 van dezen jaargang.

Met afl. 5 begint een tweede jaargang; prijs voor 4 afl.: 22 R.M.

Bevat weer 40 diapositieven, waaronder 32 gekleurde, o.a. zichten van de oude Duitsche stad Rothenburg en van het Reuzengebergte, Uilenspiegel, wolkenvormen, Joseph Haydn... Die 'bedrohte' französische Sicherheit (zóóveel soldaten, zóóveel vliegtuigen, kanonnen, tanks in Frankrijk en maar zóó weinig of geene in Duitschland) kan er als 'Lehrmittel' volstrekt niet door en schaadt den gunstigen indruk van deze uitgave.

De Ring van Gyges
Fantastisch spel in vier tijdvakken.

Proloog

Personen:

KONING CANDAULES van Kadesj (Lybië).
TYDO, zijn gemalin.
GYGES, zijn gunsteling.
Een soldaat.
Twee fluit- en een harpspeelster.
Twee slavinnen.

Speelt in de Lybische vlakten, 687 jaar v. Chr.
In de tent van Tydo, Candaules' gemalin. Een zwoele weelde van tapijten en wilde dierenvellen. Smeulend reukwerk parfumeert bedwelmend den amberkleurigen gloed van de monumentale olielampen.
Hier en daar een rustbank en een tafel naar Egyptische modellen, met wijnkannen en bekers. In den hoek rechts een rustbed, gedeeltelijk achter een scherm verborgen.
Twee slavinnen ontdoen, bij 't zingen van een droomerige melopee, die de vóór den ingang neergehurkte fluit- en harpspeelsters begeleiden, de Koningin van haar opperkleed en maken heur lange zwarte vlechten los.
Over het kamp weergalmt een langgerekt trompetsignaal.

Eerste tooneel

TYDO - CANDAULES

CANDAULES

(treedt vlug en opgewonden de tent binnen. Hij is in volle krijgsuitrusting).

- Hoort gij dan het trompetsignaal niet? Of kent gij er de beteekenis niet meer van?

TYDO.

- Dooft alle licht! En zóó leiden wij hier maar voort dit leven van opgejaagde jakhalzen in de woestijn. Of nog erger: de jakhals ten minste mag zijn oogen als smaragden doen fonkelen op 't fluweel van den nacht.

CANDAULES

(terwijl hij helm en zwaard aflegt).

- Maar waarom toch het gevaar nutteloos tarten? In list en geduld alleen ligt onze redding.

TYDO

(doet de dienaressen weggaan, de tent sluiten en de fakkels dooven).

- Is 't gevaar dan gegroeid? Hebben Sanheribs troepen, die in de bergen legeren, zich dan nauwer om ons samengetrokken?

CANDAULES

(laat zich vermoeid op een rustbed vallen).

- Dàt juist niet. Zij durven ons niet aanvallen, omdat ze onze sterkte overschatten. Waarom zelven hen wijzer maken?

TYDO.

- De raad schijnt me wel verstandig, maar hij overwint mijn afkeer niet voor dit konijnenleven.

CANDAULES.

- Vraag uw geduld nog een uiterste inspanning. Tot dusver hebben de goden ons zichtbaar geholpen. Overdag kunnen wij ons kamp in rookwolken hullen. Des nachts hebben zij voor ons de maan gedoofd. Vóór dat zij haar weer ontsteken, zullen ze Gyges laten terugkeeren.

TYDO.

- Hij toeft wel zéér lang.

CANDAULES.

- Twijfelt gij dan aan het welslagen van zijn zending? Gij, die zelve hem naar Egypte hebt gestuurd, om - als onzen bondgenoot tegen den Koning van Assyrië - den Pharao Psammeticus te werven?

TYDO.

- Aan twijfel biedt mijn hart geen plaats. Wél aan vrees.

CANDAULES.

- Dat Gyges onderweg overvallen zou kunnen zijn of ter dood gebracht?

TYDO.

- Ja. Maar kéért hij terug, dan zal het zijn met de boodschap van zijn welgelukken. Dat is mijn vast geloof.

CANDAULES.

- En op wat steunt dit geloof om zoo vast te zijn?

TYDO.

- Op de orakels uit het land van mijn vaderen, die nog nooit gelogen of bedrogen hebben. Wat had het orakel van Ptah voorspeld aan de twaalf vorsten, die onder elkaar Egypte hebben verdeeld? Dat voor diéngene onder hen, welke in den tempel van Thebe den wijn zou drinken uit een koperen schaal, een koperen leger uit de zee zal stijgen om hém tot koning te maken over hen allen. En ik weet dat het eerste deel dezer profetie zich al verwezenlijkt heeft.

CANDAULES.

- Hoe zoo?

TYDO.

- Dàt is zelfs de reden waarom ik Gyges naar Egypte heb gezonden. Bij 't jongste koningenfeest in den tempel van Thebe ontbrak er, bij 't ronddeelen van de drinkschalen, ééne. Psammeticus, die de laatstgekomene was, ontving er geen. Maar toen de schenker vóór hem stond, bedacht hij zich geen oogenblik: - hij reikte hem zijn koperen helm toe en ledigde dien met één teug. Toen begrepen eensklaps de andere koningen, dat het orakel zich aan hém voltrekken ging, en, om hem nog bijtijds onschadelijk te maken, dachten ze, verbanden ze hem naar de moerassen der Delta van den Nijl.

CANDAULES

(die onder dit gesprek meermalen zijn beker gevuld en uitgedronken heeft en lichtelijk onder den invloed van den wijn geraakt).

- Waar hij nu maar te wachten heeft, tot het koperen leger zoo vriendelijk wil zijn om voor hem uit de zee op te duiken.

TYDO.

- Daarvoor wacht het slechts op uw teeken.

CANDAULES.

- Op **mijn** teeken?

TYDO.

- Met déze boodschap heb ik Gyges naar hem toegestuurd. Is hij bereid om uw bondgenoot te worden tegen koning Sanherib, dan zult gij eerst een keurbende van uw leger te zijner hulp uitsturen. Uw soldaten dragen toch koperen harnassen. Welnu, gij zult hen laten ontschepen op het strand vóór de Delta. Zoo zullen ze, door de golven badend, den oever bereiken en aldus zal Psammeticus het tweede deel zien voltrekken van het

orakel dat hèm bestemde voor de opperheerschappij over heel Egypte.

CANDAULES.

- Voorwaar, uw goden hebben u niet minder rijkelijk met schranderheid bedeeld dan met schoonheid! Wél zijt gij waardig, de koningin te zijn.

(Hij komt naast haar op de rustbank zitten en wil zijn arm om haar middel slaan).

- Wees eindelijk ook m i j n koningin! Mijn troon heb ik u laten deelen, deel nu ook mijn legerstede.

TYDO

(hem afwerend).

- In mijn eigen oogen ben ik nog steeds niets méér dan uw slavin. Een stuk uit den oorlogsbuit, door uw soldaten uit mijn land weggesleept.

CANDAULES.

- Maar mijn wil en macht hebben u toch tot de koningin gemaakt?

TYDO.

- Benijdenswaardige koningin, die slechts deze tent heeft als paleis! Als gebied... slechts deze zengende woestijn! Gij hebt mij tot de koningin kunnen maken... niét tot uw vrouw. Die zal ik niet zijn vóór gij mij als koningin naar mijn vaderland zult hebben gebracht. U zal ik toebehooren... te Thebe, den dag dat ik mij daar als vorstin van Kadesj zal hebben kunnen vertoonen. Dààr, op dién dag... of nimmer. Nu weet gij alles wat gij weten moet. En ga nu ter rust.

CANDAULES

(mismoedig opstaande).

- Iedereen benijdt mij om u en, helaas, niemand staat verder van u af.

(Heel uit de verte klinkt trompetgeschal).

Tweede tooneel

TYDO - CANDAULES - GYGES - EEN SOLDAAT

CANDAULES

(in spanning).

- De wacht aan den rand van het kamp... Zij meldt de aankomst van een vriend.

TYDO

(die ook is opgestaan).

- Voorzeker hij!

(Een zelfde trompetsignaal, maar thans nabij).

EEN SOLDAAT

(treedt binnen).

- Koning, hoofdman Gyges is teruggekeerd en vraagt gehoor.

CANDAULES.

- Hij kome.

GYGES

(bezweet en bestoft van een lange reis te paard).

- Uw goden groeten U, mijn gebieders.

TYDO.
- Goede tijding?

GYGES.
- De beste die we verhopen mochten.

CANDAULES.
- Pharao Psammeticus wil mijn bondgenoot worden?

TYDO.
- Op onze voorwaarden?

GYGES.
- Op uw voorwaarden... met nog één voorwaarde van hem zelf er bij.

CANDAULES.
- En... welke voorwaarde?

GYGES.
- Dat we hem helpen, niet slechts tot de verwezenlijking van zijn droom van macht, maar ook van zijn droom van liefde.

TYDO.
- Van... liefde?

GYGES.
- Om de waarheid te zeggen, ik heb hem in de Nijldelta aangetroffen, veel feller nog door de min geplaagd dan door de eerzucht.

TYDO.
- En wie is het voorwerp van deze min?

GYGES.
- Dat weet hij zélf nog niet.

CANDAULES.
- Mijn beste Gyges, hebt ge niet te onvoorzichtig onder den zonnebrand uw hoofd ontbloot?

TYDO.
- Weet hij zélf dat nog niet?

GYGES.
- Het is een wonderlijk geval en ik begrijp uw verbaasde nieuwsgierigheid, die u aan mijn rede doet twijfelen. Van de vrouw, wier gestalte hij uit louter goud in zijn verbeelding heeft opgebouwd, kent hij nog niet méér dan... een haarlok.

TYDO

(met hoorbare verrassing).

- Dan... een haarlok?

CANDAULES

(lachend).

- Verliefd op... maar een háárlok? Nu... dàt moet ik zeggen, als zijn moed maar half zoo ontvlambaar is als zijn verbeelding, dan mogen we ons met dezen bondgenoot gelukwenschen.

TYDO

(in groeiende spanning).

- En hoe kwam hij aan deze lok? Verhaalde hij u dat niet?

GYGES.

- De Nijl voerde haar aan en lei ze vóór zijn voeten neer, een avond, toen hij droomend aan den oever zat. Het was een zwarte lok en er zat een gouden ring omheen met een steen als het oog van een lynx, die fonkelde in den maneschijn.

TYDO

(staat op en dooft de lamp die haar gelaat verlichtte).

- En... wat heeft hij al beproefd om de vrouw te vinden, wie deze lok heeft toebehoord? Heeft hij er al iéts voor beproefd?

CANDAULES.

- Ik vraag me af, wat daarvoor wel kan te beproeven z i j n . Als 't nu nog een groene of een roode lok geweest ware! Maar welke vrouw in Egypte heeft géén zwarte haren?

GYGES.

- Niet van zùlk zwart, zegt Psammeticus. Er ligt een blauwige glans over en ze glimmert heimelijk als een ravenvlerk.

TYDO.

- En... nu is zijn voorwaarde, dat wij hem helpen, deze vrouw te ontdekken?

GYGES.

- Dat is zijn voorwaarde. Maar reeds is hij haar op het spoor.

TYDO.

- Ik kan me voorstellen, dat hij den Nijl is opgevaren en stilgehouden heeft bij alle paleizen op de oevers om navraag te doen.

GYGES.

- Zoo heeft hij ook gedaan, en zijn hardnekkigheid in de liefde heeft reeds een deel van haar belooning mogen vinden.

TYDO.

- Wààr?

GYGES.

- Te Bakthan, waar zich in den Nijl het paleis van prins Mafrourija spiegelt, wiens dochter genaamd was Bintrashit.

TYDO.

- Genaamd... wàs? Is deze prinses Bintrashit dan dood?

GYGES.

- Misschien nog niet. Maar verdwenen op onbegrijpelijke wijze. Ze had zich verbeeld, zoo vertelde haar vader, dat de Nijl op haar verliefd was, en elken avond daalde ze de trappen van haar paleis af, die baadden in den vloed, en wierp dan de golfjes, die naar heur naakte voetjes grepen, lotusbloemen toe. Tot dat ze zich eens te vèr gewaagd had en de Nijl haar bijna had gegrepen. Maar toen werd ze nog overmoediger in haar speelsche plagerij en den volgenden avond wierp ze den Nijl een vlecht van haar wonderlijke haren toe... en de Nijl voerde die mede tot in Psammeticus' handen... En nog denzelfden nacht verdween prinses Bintrashit uit haars vaders huis.

CANDAULES.

- Inderdaad, Gyges, dat mag wel een wonderlijke geschiedenis heeten.

TYDO.

- En... maar... die ring? Die mysterieuze ring? Hoe mag dié wel om prinses Bintrashits lok gekomen zijn? En hoe

kan Psammeticus zich voorstellen, dat gij, dat de koning hem zouden kunnen helpen haar te ontdekken?

GYGES.

- Naar wat hij te Bakthan vernomen had, heeft hij, met de lok en den ring bij zich, het orakel van Ptah geraadpleegd, dat hem reeds zooveel goeds en schoons voorspelde, en van dit orakel mocht hij vernemen, dat de prinses naar het Oosten was ontvoerd en dat de ring haar zou doen weervinden. En zoo veronderstelt Psammeticus thans, dat zij in handen moet gevallen zijn van onze troepen, toen deze den Pharao Teharka verslagen hadden, wiens rijk dan zijn twaalf legeraanvoerders onder elkaar hebben verdeeld. Want dat was rond denzelfden tijd.

TYDO

(is rechtgestaan).

- Gij zult nog wel een en ander te bespreken en te overleggen hebben. waarbij een vrouw allicht kan worden gemist. Mijn hoofd brandt van al deze wonderlijke maren en koel en verkwikkend is de nacht. Ik moet nog even naar buiten, wil de slaap over mijn sponde komen.

(Zij verlaat de tent).

Derde tooneel

CANDAULES - GYGES

CANDAULES

(tuurt haar scherp-uitvorschend na, totdat zij verdwenen is; dan grijpt hij krampachtig Gyges' arm).

- Gyges!.. Wat zoudt ge er van zeggen, indien gij de prinses Bintrashit reeds gevonden hàadt! Indien zij niemand anders ware dan... Tydo, mijn gemalin?

GYGES

(rechtspringend).

- Zou dat mogelijk zijn?

CANDAULES.

- Mogelijk?... Werd zij niet, na den veldtocht tegen Teharka, door onze troepen uit Egypte weggevoerd, en heb ik niet, door haar schoonheid verblind, haar uit den oorlogsbuit als mijn deel gekozen en haar van slavin tot koningin gemaakt? En... wààr zag men ooit lokken zoo fantastisch zwart als de hare?

GYGES.

- Maar... waarom heeft ze zich zooeven dan niet aan ons bekend gemaakt?

CANDAULES.

- Eenvoudig omdat uw boodschap haar in een toestand plaatst, al net zoo afschuwelijk als de mijne. Want

nu beteekent deze boodschap toch, dat ik de hulp van Psammeticus te betalen heb... met mijn vrouw! Mocht zij werkelijk de prinses Bintrashit zijn, dan ben ik er zeker van, dat ze op dit oogenblik reeds haar besluit genomen heeft.

GYGES.

- En... indien de troon van Egypte haar eens méér mocht toelachen dan deze van Kadesj?

CANDAULES.

- Dan zou, onder de verleiding van die keus, misschien haar liefde voor mij kunnen zwichten, maar nooit haar trots. Veeleer zou ze zich aan den Pharao schenken, uit eigen vrijen wil, dan zich aan hem te laten verkoopen. Zou z i j de prinses zijn, die gij zoekt, welnu, dan zullen wij dat nooit van haar zelve te weten komen.

GYGES.

- Ja... indien ons geen ander middel ten dienste stond dan onze schranderheid.

CANDAULES.

- Is er dan nog een ander middel?

GYGES.

- Dit.

(Hij toont aan zijn vinger een gouden ring met groenzwarten steen).

CANDAULES.

- Is dat de ring van de haarvlecht?

GYGES.

- De ring die haar, naar 't orakel luidt, moét doen ontdekken.

CANDAULES

(Gyges' hand grijpend).

- Welk een vreemde ring! Nooit zag ik er zoo eenen... zelfs niet in de duizendjarige koningsgraven van Egypte.

GYGES.

- Dat Psammeticus hem mij toevertrouwd heeft, heb ik voor de koningin verzwegen, toen ik... ook i k 't vermoeden kreeg dat zij wel eens de prinses Bintrashit kon zijn. Maar u moet ik natuurlijk alles zeggen en dan vooreerst al, wélk het teeken is, waardoor de dochter van prins Mafrourija, de geliefde van den Nijl zelf, zich laat herkennen onder al de vrouwen van de wereld.

CANDAULES.

- En... welk is dit teeken?

GYGES.

- Eén dat alléén maar aan uw blikken onthuld kan zijn, mijn koning: een gouden sperwer op haar rechter heup.

CANDAULES

(na een stilte).

- Helaas, mijn trouwe Gyges, nu zal ik u wel tot den deelgenoot moéten maken van het smartelijke, vernederende geheim van onzen echt. Op Tydo derft de koning alle rechten, die de ellendigste van zijn slaven op zijn vrouw heeft. Nooit heeft ze voor mij haar schoonheid onthuld.

Maar... en dat zou nu een balsem voor mijn vernedering kunnen zijn: misschien wel juist w e g e n s dit merkteeken dan, dat haar waren naam en afkomst moet verraden.

GYGES.

- Dan.. als 't zóó is... laat ik aan u 't besluit over, of we tot den ring onze toevlucht moeten nemen. Maar eerst dient gij dan alles te vernemen over zijn tooverkracht. Gij ziet dezen groen-zwarten steen. Wie den ring om den vinger draagt en dezen steen binnenwaarts keert, die zal prinses Bintrashit kunnen naderen, overal en op iederen tijd... door haar ongezien.

CANDAULES.

- Ongezien... door haar alléén?

GYGES.

- Door haar alléén. Zoo luidde het orakel.

CANDAULES.

- Dan wordt, bij al haar wonderlijkheid, de zaak zeer eenvoudig. Ik neem den ring, blijf hier en wacht tot dat ze zich ontkleedt om ter rust te gaan.

GYGES.

- Dat zou inderdaad de kortste weg naar de waarheid zijn, indien Psammeticus U den ring hadde toevertrouwd. Maar m i j heeft hij voor 't orakel van Ptah den duren eed afgenomen, dat, wàt er ook geschiede, deze ring mijn vinger niet verlaten zal. Kon ik ook vermoeden dat prinses Bintrashit ten slotte mijn eigen koningin zou zijn?

CANDAULES.

- Neen, natuurlijk. Maar... hoé het dan weze, en wat de goden mij ook als besluit mogen ingeven, mocht Tydo werkelijk prinses Bintrashit zijn, in ieder geval wil ik voor me zelven zekerheid.

GYGES.

- En nu verlangt gij... staat mij toe... dat ik U door den ring deze zekerheid brenge?

CANDAULES.

- Gyges... het is wel het grootste blijk van mijn vertrouwen en van mijn gunst, maar... het moét. Voor mij zou die twijfel niet meer te dragen zijn. Laten wij naar buiten gaan. Al pratend neem ik u mede naar mijn tent. Zoodra de koningin hier is teruggekeerd, sluipt gij binnen. Zij ziet u niet, vermoedt niet dat ze voor een mannenoog haar beeld onthult, en zoo blijft dat dan toch eeuwig een geheim tusschen u en mij.

GYGES.

- Eén blik slechts, als een weerlicht, voor den gouden sperwer.

CANDAULES

(terwijl hij reeds Gyges naar buiten troont).

- En... zoudt gij den sperwer gezien hebben, dan overleggen we

wel, hoe we de hulp van den Pharao kunnen koopen... maar den door hem bedongen prijs achterhouden.

(Zij verlaten de tent, die een oogenblik ledig blijft).

Vierde tooneel

TYDO - GYGES

TYDO

(komt binnen, gevolgd door de fluit- en harpspeelsters, die zij vóór den ingang van de tent doet post vatten).

- Blijft nog hier en roept den slaap over mij door uw zoetste accoorden.

(Zij laat den voorhang dichtvallen en gedurende het heele volgende tooneel blijven zeer zacht fluit- en snarenspel klinken. - Tydo legt haar kleed af en verdwijnt halfflijfs achter het scherm, dat voor haar rustbed staat, om zich verder te ontkleeden. Eensklaps ziet ze den voorhang wegschuiven en even zacht weer dichtvallen).

- Wie is daar? Wie vermeet zich...

GYGES

(onzichtbaar).

- Schoone prinses Bintranshit...

TYDO

(verstijfd van angst).

- Van wie is die stem, die mijn naam zegt in het ledige?

GYGES.
- Van hem die uw geheimste gedachten en verlangens kent, en die al uw droomen wil vervullen... zoo gij waarlijk prinses Bintrashit zijt...

TYDO

(schuw).

- Dat kan alleen maar Khonsoe wezen, de jonge god Khonsoe. wien ik al mijn hopen en smachten opgedragen heb.

GYGES.

- Hij wiens stem gij hoort, is Khonsoe zelf. Hij komt tot u om u te redden uit deze slavernij, om u terug te voeren naar het land uwer vaderen, waar een koningstroon u wacht, - zoo gij waarlijk prinses Bintrashit zijt...

TYDO.

- Hoe zal ik weten, of ik op 't oogenblik niet het voorwerp ben van een misdadige spotternij, - niet van een booze list het slachtoffer?

GYGES.

- Door van m i j te vernemen, wat slechts Khonsoe van prinses Bintrashit weten kan... Zij moet zich den schoonen jongeling herinneren, die zich om haar het leven benam...

TYDO.

- Prins Salatin, den zoon van koning Sabacon...

GYGES.

- ...Maar wiens dubbel, bij dag als bij nacht, aan haar zijde bleef, hardnekkig als de wroeging...

TYDO.

- Ja... dat kan alleen maar Khonsoe weten...

GYGES.

- Khonsoe, die haar van dit dubbel bevrijdde... terwijl ze zich baadde... Het dubbel ontvlood haar in de gedaante van een gouden sperwer, en met haar gloeiende stiften teekende de zon zijn beeld op haar naakte lichaam af.

TYDO.

- Khonsoe... wat moet ik doen, opdat ik aan uw tegenwoordigheid hier gelooven kunne?

GYGES.

- Mij de zekerheid geven dat gij werkelijk prinses Bintrashit zijt... Mij den gouden sperwer toonen op uw lichaam.

TYDO

(méér voor zich zelf).

- Toch... en toch vrees ik nog een kwade list...

GYGES.

- Arme prinses, die hier ellendig schuilt onder een tent in de woestijn! U wacht het paleis van Bakthan, dat zich, met zijn palmen en zijn sycomoren, in den Nijl spiegelt. U, die hier rust op vunzige pantervellen, wacht een legerstede van ebbenhout, ingelegd met ivoor en goud... Laat mij er u heen geleiden... Den marmeren vloer van uw slaapvertrek zal ik bestrooien met turkooizen en poeder van lapis-lazuli, dat als stof is uit het hemelgewelf... Uw nachtgewaad zal ijler zijn dan 't fijnste web van de goudspin, waarop de dauwdroppels als diamanten fonkelen in het rozige morgenlicht... En een vuur van welriekend hout zal ons hullen in een purperen nevel, bedwelmend als de wijn, die robijnrood in de zilveren schalen gloeit...

TYDO.

- Bedwelmend is reeds uw taal...

GYGES.

- Toon mij den gouden sperwer, en uw oog zal mij aanschouwen.

TYDO

(onthult gansch haar lichaam).

- Welnu... neem mij dan geheel en al met uw blikken.

GYGES

(eensklaps weer belichaamd, stort voor Tydo op de knieën).

- Mijn gebiedster... Genade!... Maar welk man ter wereld zou bij den aanblik van zooveel schoonheid verborgen kunnen blijven?

(Fluit- en harpspel houden op).

TYDO

(eerst sprakeloos van verblufte en verontwaardigde ontzetting, hult zich haastig in haar opperkleed en treedt achter het scherm vandaan).

- Gyges!... ellendige Gyges, gij!!!

GYGES

(zich nog dieper voor haar vernederend).

- Nimmer zal ik nog zulk een heerlijkheid aanschouwen... Doe met mij wat gij wilt. Wat legt gij mij als boete op?

TYDO.

- De keus tusschen den dood ontvangen of... hem g e v e n .

GYGES.

- Dooden? En wie?

TYDO.

- Den koning.

GYGES.

- Den koning dooden? En... waarom den koning?

TYDO.

- Opdat ik uw gemalin zou kunnen worden.

GYGES

(duizelig).

- Gij? Tydo? Bintrashit? M i j n gemalin? I k uw echtgenoot?

TYDO.

- En koning van dit rijk. Het is een harde wet, een wreede noodzaak, dat ik u tot echtgenoot moet nemen, wanneer ik u liever het hoofd liet afslaan. Maar daar is niet aan te ontkomen. Het orakel van Ptah heeft, naar 't me toeschijnt, den Pharao Psammeticus wel zeer veel van mijn geloften aan god Khonsoe onthuld, maar toch nog niet de heiligste van alle: dat nooit iemand anders mij ontsluierd zal aanschouwen dan een gemaal dien ik mij zelven gekozen heb. Gij hebt mij ongesluierd gezien. U moet ik huwen of... dooden. En daarna me zelve. U laat ik thans de keus.

GYGES.

- Gold het alléén maar mijn eigen leven, dan stond ik het met vreugde af, liever dan dat ik mij door mijn overmoed en door het Noodlot aan U liet opdringen. Maar nu uw leven zoo aan het mijne is verbonden, gebiedster, nu kan mijn keus niet twijfelachtig zijn.

(Hij trekt zijn zwaard, stormt naar buiten en treft in volle borst Candaules, die juist op hetzelfde oogenblik binnentreedt en letterlijk in het wapen loopt).

Vijfde tooneel

TYDO - GYGES - CANDAULES

CANDAULES

(ten gronde stortend).

- Gyges... mijn dood... uit uw hand!!!

TYDO.

- De goden zelven hebben die hand gericht.

GYGES

(verstomd).

- En zoo heeft zich dan ook nog d e z e voorspelling voltrokken: dat de ring zijn dienst zal doen betalen met het leven van hem die dezen dienst gevraagd heeft.

TYDO.

- Zeg nu den koning, wat hij door dezen ring wilde weten. Geef hem de zekerheid die hij zocht; hij heeft er voor betaald.

GYGES.

- De koningin die nooit uw vrouw was en die U nimmer bemind zou hebben, is waarlijk de prinses Bintrashit en de goden hebben haar m i j bestemd.

CANDAULES.

- De... goden!!

TYDO

(bij hem knielend).

- Als aan iederen stervenden koning staan zij u nog één wensch toe, in 't aanschijn van den dood. Spreek hem uit en hij zal zich vervullen.

CANDAULES

(zich door een uiterste krachtinspanning nog half oprichtend).

- Dan zij mijn opperste wensch, dat deze ring zijn kracht moge bewaren... en dat hij voor heel uw vervloekt geslacht, Gyges, een erfdeel worde van folterende weetgierigheid, een knagend vergift aan alle illusies... En dat hij van ieder die hem licht en wijsheid vraagt, het léven neemt, zooals thans van mij. Zoo weze hij een vloek, die, wàt zij ook mogen doen om hem van zich af te schudden, steeds op uw nakomelingen terugvallen zal... van vader tot zoon... van vader tot zoon... tot aan het einde van de tijden...

(Zakt bewusteloos ineen).

GYGES

(slaakt op 'tzelfde moment een kreet en rukt zich den ring van den vinger).

- De ring verschroeit m'n vinger. Nu is hij weer koel en kil, maar... zie, wat een wonderlijk geschrift gloeit er nu in?

TYDO

(leest in den ring).

- 'Weten is gestorven zijn.'

GYGES

(den ring haastig aan zijn vinger stekend).

- De koning ademt nog!... Nog kan ik zijn wensch milderen... Dat deze ring nooit mijn vinger verlate... dat hij met mij dale in het graf en nimmermeer...

TYDO

(die, neergeknield bij Candaules, zijn laatsten ademtocht heeft opgevangen).

- De koning is dood...

(Eensklaps opspringend en de tent openend met een kreet naar buiten).

Leve de koning!

DOEK.

AUGUST MONET.

De Schakel

Aan Herman.

Gij ligt daar zoo stil
In uw beddeken, droomend en wachtend,
Zoo rustig kalm.
Gij draagt in uw ziel
De synthesis van vele geslachten;
Gij droomt en wacht....

Gij droomt onbewust,
En er blinkt in uw diepdonkere oogen
Een wederschijn,
Vertaand en gebluscht,
Van 't verleden, zijn haken en pogen,
Zijn liefde en hoop,
't Belichaamde doel
Van 't amechtige streven naar hooger
Dat in u ligt.

Gij droomt onbewust
Van de bloemen in 't heerlijke loover
Van 't ver verschiet,
Dat milder moet zijn
Voor de groeiende menschheid, en ruimer
De vruchten rijpt
Van 't kiemende zaad,
Het gekoesterde, 't levende, 't zuivre
Dat in u ligt.

Gij wacht, want ge zijt
Toch de schakel die aan het verleden
De toekomst bindt,
Gij wacht op de kracht
Die uw geest en karakter moet smeden,
Gereed ter daad,
De sluimrende kracht
Die u opwekt tot sussen of wreken...?
Tot bouwen of breken?...
Gij droomt en wacht.

EDW. DE KEYSER.

1932.

[Twee gedichten]

Terugblik

Ik ben door de eigen wenschen taai getogen
En staar op heel de rij der heengevloden dagen.
Mijn Lente is uit, voorbij mijn jongste pogen,
En 'k moet zoovele nog aan liefde en wijsheid vragen.

Mijn jong verlangen vlocht de zegebogen
Die blij mijn gouden streven jarenlang zou schragen,
En ben ik peinzend stil er door getogen,
't Was toch vol liefde, al leerde ik menigen weedom dragen.

Mij leerde 't leven dat, in stil doorzichtig zwijgen,
Door menschenoogen soms gebeden varen,
Die lusten zwart aan vreemde leden paren.

Zal 't besef der eigen fouten vrede krijgen
Blonde buit, waarmee ons hart is heengevaren?
Klaarte huist in hen, die nooit de deugd ontblaren.

Zwarte Duinen

Ik ken een zwarte duinenrij,
Verspreid door heel 't Borinage
Tusschen mijn en huis en wei.
'k Zag Dour, Elouges, Paturages,[1]
En heb zoo dikwerf, 's avonds laat,
Op sneeuwig-grijze winterdagen,
Tot menig duin in wit gewaad
Mijn moeë hoofd en hart gedragen!
Stil, van ieder dorpje, kwam
De naam in de eigen ziele leven;
Frameries, Cuesmes, Hornu, Wasmes,[2]
Mijn jeugd, mijn liefdevolle streven,
Mijn Lente, tintelend langs de rij
Der mij gemeenzaam zwarte duinen -
Dat alles ging zoo mooi voorbij...
Ik treur op jonge, gouden puinen.

F.V.E.

(1) Spreek uit [Doer]
(2) Spreek uit [Framrie, Kwèm, Wam]

De krakeelende Kabouters

Nik en Pik zijn twee kabouters,
Die steeds aan 't krakeelen zijn...
Nu eens om een vogelveertje,
Dan om 't vel van een konijn,
Verder weer om beukenootjes,
Of een roode lijsterbes...
Soms ook om een paddestoeltje,
Of een tak van beuk of esch.

Maar het blijft steeds bij krakeelen,
Nooit worden zij handgemeen.
Vechten doen zij niet, de dwergjes,
Dan met... woorden maar alleen.
Doch hun vader, Linkelootje,
Werd eens dat krakeelen moe,
Sloot zijn zoontjes in den kelder...
Grendelde dat deurken toe.

En daar zaten ze, de... praters,
In het donker, gansch alleen...
Zacht begonnen zij te huilen...
Al hun moed was nu vér heen!
En zij riepen en zij smeekten:
- ‘Vader! Laat ons er weer uit!
Nooit meer zullen wij krakeelen...’
Maar er kwam niet 't minst geluid.

Vader kwam hen niet verlossen,
't Bleef zoo stil als in een graf...
- ‘Nik,’ zei Pik zacht ‘'t is wel erg toch,
Zulke nare, zware straf;
Ik ben bang.’ - ‘Ik ook,’ zei Nik toen...
En hij kwam wat dichter bij.
- ‘Als ik je zoo tegen mij voel,
Heb ik minder vrees,’ sprak hij.

En zoo zaten lang die ventjes,
In elkanders arm geleund;
Wen ze babbelden, vertelden...
Hebben zij elkaar gesteund.
En toen vader 's avonds 't deurken
Van den kelder opensloot,
Vond hij beide kleine bengels
Slapend, met de wangen rood.

HENDRIK VAN ROOY.

[Twee gedichten]

Avondliedje

Ik heb de schemering niet zien komen:
ik peinsde maar aan u.
Ik heb het duister niet zien komen
en avond is het nu.

De sterren staan als blanke stippen
op wijde donkerheid.
Ik weet: gij hebt uw warme lippen
tot blijden zoen bereid.

Mijn zonnevreugd stijgt naar den hooge
en maakt het duister licht.
Achter de vensters van mijn oogen
brandt hoog een vreugdelicht...

Vers

'k Heb mij vruchteloos geweerd tegen wassenden vloed
van mijn hooge, geweldige liefde;
maar zij zwol en zij won en nu woont ze in mijn bloed
en wij werden twee jonge geliefden.

Want haar lied is veel schooner dan 't lied, dat ik ken
van de donkere, ruischende wouden.
Haar snarenspel lokt en betoovert en 'k ben
van mijn wondere liefde gaan houden.

Haar stem is de zilveren feestklok, die klinkt
door het zwoegen der nuchtere dagen;
zij is 't, die de heerlijkste liederen zingt
en veel goeds in mijn harte komt dragen.

EUGENIE BOEYE.

Reninge 1918

Frontherinnering

Een houten kruis. Op het kruis zijn naam
En den stormhoed met een deuk er in;
Een blikken pul met een amalgaam
Van bloem' - obool eener boerin -.

De grafstee van mijn kameraad,
Een kerel van het gouden soort,
Te Reninge door een granaat
Vermoord.

Toen ze me brachten bij zijn lijk,
Aan 't einde van de passerel,
Heb ik, geknield in 't roode slijk.
Geketterd als de hel.

Doch hier, voor zijn graf, vloek ik niet meer;
Hier moet alles liefde zijn.
Hier verlaat ik m'op den Goeden Heer
Met een deemoedig: ‘'t Moest zoo zijn!’

Hier vraag ik voor den dompelaar,
Voor 't luttel kwaad, dat hij bedreef,
Een breed, een koninklijk gebaar:
De laatste schreef!

Licht zij hem Vlaandren's warme klei,
Muziek 't gedrentel van den wind,
En breekt de doemsdag aan, dat hij
Geen Rechter, doch een Vader vind'.

AIME DE MAREST.

Het Antwerpsch Liedboek

Inleiding. - In **De Sikkel** te Antwerpen (Kruishofstraat, 223), verscheen verleden jaar een grondige studie over het zoogezegde **Antwerpsch Liedboek,** dat men in Duitschland gewoonlijk den 'Liederhort aus Wolfenbüttel' noemt, omdat het eenig overgebleven exemplaar van de verzameling bewaard wordt in de stad Wolfenbüttel, niet verre van Brunswijk gelegen. Al de andere exemplaren werden in de 16e eeuw op bevel van den Index vernietigd. Het is een meesterlijke studie, gelijk wij er sedert Gevaert en Van Duyse geene ten onzent meer zagen verschijnen. **G. Dufay** (door Van den Borren) en **Ph. de Monte** (door Dr Van Doorslaer), om slechts twee prachtwerken uit den laatsten tijd te noemen, moeten hier wellicht de vlag strijken. Wie wenscht na te gaan wat men in Duitschland eigenlijk door een degelijk-wetenschappelijke studie verstaat, moet dit boek van 332 bladzijden koopen en... blokken. Het samenstellen moet de aandachtige vlijt van den schrijver jaren en jaren in beslag genomen hebben. De geleerde schrijver-folklorist-heruitgever-toelichter is Dr Koepp, van Berlijn, een Duitsch filoloog-archivaris, die perfect Nederlandsch spreekt en schrijft. Hij is een leerling van Dr van de Kerckhove, die van Belgische afkomst is.

Overzicht. - Weinig landen bezitten zooveel geschreven en gedrukte liederboeken als Nederland. Verlangt de lezer een overzicht, dan hoeft hij slechts **Het Lied in de Middeleeuwen** van Dr Kalff open te slaan, of de inleiding tot Van Duyse's reuzenwerk over **Het oude Nederlandsche Lied** te lezen. Slechts enkele verzamelingen kunnen hier genoemd worden. Ik kies er eenige uit, die dikwijls door Dr Koepp vermeld worden: De **Souterliedekens.** - **Een devoot ende profijtelijk Boeksken.** - **Een zuiverlijk Boeksken.** - **Gedenkklank.** - **De Friesche Lusthof.** - **Vlaamsche Liederen uit Noord-Frankrijk.** (De Coussemaker). - **Oude Vlaamsche Liederen** (Willems-Snellaert). - **Honderd oude Vlaamsche Liederen** (Bols). - Dozijnen andere verzamelingen laten wij onvermeld.

Verklaring. - Die rijkdom vindt een verklaring in de politiek. Daar de meerderheid der Hollandsche bevolking tot den hervormden godsdienst behoorde, was het haar toegelaten den bijbel te

lezen, hetgeen een spoorslag tot zelfontwikkeling is geweest. Veel protestanten konden lezen en schrijven. Geen wonder, zoo zij talrijke liederen van hun tijd bijeengebracht en afgeschreven hebben, terwijl de Belgen dat niet deden, doorgaans niet móchten doen. Geen wonder vooral - daar de vrijheid van drukpers in Holland bestond, - zoo een groote hoeveelheid gedrukte liederboekjes in het Noorden verspreid is geworden, mét en zónder noten, mét en zónder portret van den dichter. Het wemelde er van liedboekjes. Eenige jaren geleden zijn de meeste opgezocht en heruitgegeven geworden door den Haagschen advokaat Dr Scheurleer, De grootste dichters, Vondel, Hooft en Breeroo inbegrepen, berijmden volksliederen. En zij zongen ze ook; dat weten wij.

Heden meent men, dat de beroemde **Gedenkklank** van Valerius niets anders is dan een zanting van politieke liederen, door hem uit den mond van het zingende volk opgeteekend. Al was hij een letterkundige, hij zou noch de dichter noch de toonzetter dier geestdriftige liederen zijn.

Nopens **Den Frieschen Lusthof** van J. Starter zitten de dingen ineen als volgt. De teksten zijn van Starter, doch waar wij den naam van Vredeman aantreffen, mogen wij niet besluiten, dat die vooizen van dezen laatste zouden zijn. Waarschijnlijk heeft Vredeman ze enkel opgeteekend bij de voordracht van zijn vriend Starter, die Engeland bewoond had en een groot getal fraaie vooizen van buiten kende. Slechts wie een toondichter was, kon, op het gehoor, een melodie met noten op het papier vastzetten. Dat ging de kracht der letterkundigen te boven, hoewel het bij lange geen heksenwerk dient te heeten. Aangezien men minder streng dan elders was voor de protestanten in Holland en Engeland, is het te begrijpen dat het lied toentertijd in die twee landen een hooger bloei gekend heeft dan in Vlaanderen, Wallonië en elders. Trouwens, tot aan Cromwell was Engeland het beste muziekland van Europa.

Volgorde. - Daar wij veel uit het werk van Koepp kunnen leeren, zullen wij zijn volgorde bewaren. Reeds zijn inleiding boeit, omdat hij de vraag onderzoekt, wàt wij eigenlijk door een volkslied hoeven te verstaan. Het is een ‘verzongen’ kunstlied, zeggen sommigen, die dan aannemen, dat er een oorspronkelijke vorm of ‘archetypus’ moet te vinden zijn. Volksliederen worden slechts bij uitzondering geschapen door... het volk. Elk lied heeft een oorspronkelijk maker gehad, die een begaafd man was; wij zullen zeggen: een kunstenaar, al droeg hij dien naam niet. Is **Mijn Vlaanderen heb ik hartelijk lief** populair in Vlaamsch België, wij weten nochtans dat niet het volk dit lied berijmd en gecomponeerd heeft, maar wel de twee begaafde mannen: Coopman en Antheunis. Zoo is het ook gegaan met de volksliederen van vroeger. Zelden

slaagt men er echter in, den oorspronkelijken vorm terug te vinden.

Door sommige folkloristen wordt een dubbele bepaling aangenomen: een volkslied is een lied, dat, onder den invloed van het zingende volk, gedijd is tot een ‘gemeenschapslied’; of wel: een in den volksmond vergroeid kunstlied. Geregeld is het volkslied aan wijzigingen onderworpen, en men kan zeggen dat de veelheid van formuleeringen één der voornaamste eigenschappen van het volkslied is. Moet de vorm van een kunstlied tegenwoordig onverbiddelijk stug geëerbiedigd worden, vroeger werd die regel niet nageleefd. En allerminst voor het gewone volkslied. Wij mogen niet uit het oog verliezen, dat zelfs eenige verzamelaars (vader Willems, eilaas!) de teksten ietwat durfden wijzigen, hetgeen voorzeker moeilijk aan te nemen is, al doet het volk dat eveneens; ja, het volk soldeert er bijwijlen één of meer ‘plus-strofen’ aan vast. Doorgaans is het te goeder trouw en het zal weleens **Die Anna** zingen voor **Diana.** Dat zijn ‘hoorfouten’. Ook dàar blijft het te goeder trouw, waar het den rhythmus verandert of een kruis zingt voor een mol. (Veel volkszangers kunnen niet weg met mollen). Uit den pletmolen der traditie kan somtewijlen de melodie - bijna nooit het gedicht, - gelouterd en beter afgerond te voorschijn komen. Het lied vloeit beter. De zangwijze van **Cecilia** is veel schooner dan het oorspronkelijk motief uit Italië.

Rederijkersliederen. - Rederijkersliederen worden niet als echte volksliederen beschouwd, omdat zij gewoonlijk vaste versvormen gebruiken, waaraan weinig te tornen valt: rondeelen, madrigalen, regelmatige jamben, trippelverzen enz. Voor 't algemeen zijn die liederen te geleerd voor het volk. Trouwens, nooit heeft de zingende gemeente ten onzent gehouden van de allegorieën en de mythologieën, waarop de rederijkers zoo verlekkerd waren.

Wandelstrofen. - Soms gebruikt het volk ‘wandelstrofen’, die in ontelbare liederen kunnen ingeschoven worden: iets over de liefde, over de natuur enz. Zadels, die op alle paarden passen. Waarom het volk dat deed? Zie: nemen wij tegenwoordig aan, dat bondigheid één der hoofdvereischten van het lied is, vroeger oordeelde men anders. Een schoon lied moest lang zijn, kon niet lang genoeg zijn. Bij het aanhooren verwachtte men nog altijd nieuwe strofen. Allerlei stoplappen hielpen het lied verlengen. Het mocht een kwartier duren, desnoods een half uur. Men kent ‘tellingen’ van kantwerksters, die bijna een ganschen avond in beslag namen. Heden is een lied van vijf minuten (bv. **Mijn Moederspraak**) reeds een uitzondering. Met drie of vier minuten is men gewoonlijk voldaan.

Opzoekingen. - Om de drie deelen van het Antwerpsch Liedboek te bestudeeren, heeft Koepp ontelbare bronnen moeten raadplegen, inbegrepen - niet altijd, - die van Parijs, het British

Museum en het Vatikaan. Van 6 liederen heeft hij den oorsprong niet kunnen vinden. Daar het Antwerpsch Liedboek geen melodieën opgeeft, heeft hij deze langs een omweg moeten bereiken, net gelijk Mevr. Mincoff-Marriage uit Holland gedaan had voor de **Souterliedekens.** In vroeger tijden bood het vinden van vooizen zekere moeilijkheden aan. Teksten kon men dichten zooveel men wilde. Die welke door priesters, paters en nonnen geleverd werden, zijn legio! Had men voor geestelijke liederen niet altijd de gepaste melodieën bij de hand, welnu, dan benuttigde men eenvoudig die van de wereldlijke liederen. Dat is een geluk geweest voor ons. In **Een devoot en profytelyck Boeksken** werden de zangwijzen aangegeven van 37 liederen, die in het Antwerpsch Liedboek voorkomen. Te zamen hebben de geestelijke bronnen ons hier 117 van die melodieën verschaft. Aan Mevr. Marriage (en haar voorganger Fl. Van Duyse) hebben wij er 66 te danken. In 't geheel, 183 nummers! Daar het Antwerpsch Liedboek 221 liederen bevat, bleven er niet veel meer naar een melodie hunkeren. Gaandeweg zouden er nog eenige andere aan het licht komen.

Ten onrechte heeft men beweerd, dat de melodieën minder goed klinken bij de geestelijke dan bij de wereldlijke teksten, die de oudste zijn. In die dagen waren de volksmelodieën ernstiger en ook mooier dan die van heden. Wij weten allen, dat de volksmuziek van vroeger dikwijls herinnert aan de kerkmuziek, waaruit zij gedeeltelijk gesproten is. Dat pleit voor haar degelijkheid. Het hoeft niet betoogd, dat de geestelijke dichters takt bezaten en geen triviale zangwijzen benutigden, noch vooizen, die triviale woorden steunden, gelijk **Met zijnen lapzak, met zijnen knapzak.**

Bronnen. - Door Koepp worden 15 bladzijden titels opgegeven; circa 225 verzamelingen en studies. Er zijn er veel meer, doch Koepp, een streng schifter, duldt slechts het allerbeste. Alleen de namen der Vlamingen, welke op zijn lijst voorkomen, kunnen hier vermeld worden: Van Duyse, Willems, Snellaert, Bols, Blyau-Tassel, Lootens-Feys, Fredericq, Broeckaert, Closson, De Cock, De Coussemaker, van der Straeten, De Vreese. - Onder de folkloristische tijdschriften, die veel oude liederen ten beste gaven, dienen vermeld: **Volkskunde, Ons Volksleven, Vlaamsch Leven, 't Daghet.**

Volledige Titel. - Een schoon liedekensboek, in den welken gij in vinden zult: veelderhande liedekens, oude en nieuwe, om droefheid en melancolie te verdrijven. Item hier zijn nog toegedaan, meer dan veertigderhande nieuwe liedekens, die in geen ander liedekensboeken en staan. Hier achteraan volgende. - Deze liedekensboeken vindt men te koope te Antwerpen, onder O.L. Vrouwentoren, tot Jan Roelants.

Slagers. - Politieke liederen en liederen voor landsknechten

heeft men hier voor 't grijpen, waarschijnlijk omdat die in de woelige 16e eeuw meest gevraagd werden. Dat waren de slagers van dien tijd. Als van zelf verplaatsen zij ons naar de straat, het slagveld en naar de haventaveernen van de bedrijvige stad, waar toen veel geld gewonnen en, gelijk heden, veel geld verteerd werd. Uit 221 liederen kan men reeds een oordeel vellen over den stoffelijken en den zedelijken toestand van een bevolking.

De oorspronkelijke Uitgave. - Van in zijn jeugd had Hoffmann von Fallersleben kennis gemaakt met het kostbare boek van Wolfenbüttel. Toen hij den bundel volledig wenschte uit te geven, - hij had reeds een eerste deel toegelicht en verspreid, - was het in lezing gegeven geworden aan een zekeren Meusebach, die het niet minder dan twintig jaar behield! Afgunst in 't spel? Waarschijnlijk. Zulke enormiteit zou heden niet meer geduld worden, uitgenomen in België misschien, waar men een zeldzaam boek van partikulier bezit nog tien jaar langer durft bewaren. Slechts in 1854 kon Hoffmann von Fallersleben klaar komen met zijn heruitgave, die, eilaas, geen den minsten indruk in België maakte! Dat pleit niet sterk voor onze landgenooten, die beweren durven, dat zij met muziekaanleg ter wereld komen. Alleen door Dr Snellaert werd er met waardeering over gesproken in **De Eendracht.** Trouwens, Peter Benoit was nog niet opgetreden als een kampvechter voor een specifiek nationale kunst in Vlaanderen. Men durfde onze oude liederen nog niet schoon vinden! Nog heden zijn er dilettanten, die ze miskennen, vooral onder de vrouwen.

Rond dien tijd waren de wetenschappelijk-historische methodes bij lange nog niet streng genoeg, - al was Hoffmann von Fallersleben ook een Duitscher en een leerling van Grimm, - zoodat een heruitgave met diep gaande studie, - met een quasi definitieve studie, - sedert lang tot de vurige wenschen der bewonderaars van het Nederlandsche lied behoorde. Heden heeft die wensch een bevrediging bekomen.

De Drukker. - J. Roelants, geboren te Zundert, in Noord-Brabant, was een lid van het beroemde Sint-Lucasgilde te Antwerpen. ‘Pour le faict de la religion’ werd zijn tweede vrouw voor eeuwig uit het land verbannen. Hij woonde op de Lombaardveste en zijn huis had voor uithangbord: **In Onser Liever Vrouwen Thoren.** In 1559 werd hij drukmeester, daarna ‘gezworen librier’ of beëedigd boekhandelaar. Het Antwerpsch Liedboek zag het licht in 1544 en is nu bijna vier eeuwen oud. Het is eveneens aan J. Roelants, dat wij de uitgave van **Een zuiverlijk Boeksken** verschuldigd zijn.

De Index. - Op het plakkaat van 1546 - dus twee jaar na zijn ontstaan, - komt het Antwerpsch Liedboek onder de verboden boeken voor. Waarschijnlijk is de uitroeiing zoo goed als volledig

geweest, want op den index van Alva (1569) staat het niet meer ingeschreven. En wij hebben de bijzonderheid reeds vermeld, dat slechts één exemplaar aan de vlammen ontsnapt is. Mogelijk kunnen er nog andere opgedolven worden, maar dat is niet waarschijnlijk.

Oorsprong. - Dikwijls valt het moeilijk uit te maken, of een Vlaamsch lied wel van Vlaamschen oorsprong is. Om zekere moeilijkheden hieromtrent op te lossen, zou men wel, gelijk Dr Koepp, bijna alle volksliederen van Europa moeten kennen!!! Niet minder dan 38 liederen uit het Antwerpsch Liedboek zijn van Hoogduitsche afkomst, doch weinig of niets stamt uit Plat-Duitschland, omdat de doodstrijd van het officieele Plat- of Nederduitsch rond die dagen reeds begonnen was. (Het is genoeg bekend, dat Reuter en Groth het later weer wilden redden, doch vruchteloos). Van inheemschen oorsprong zijn 174 liederen. Zonder parallellen in andere landen wijst men er 111 aan. Het Vlaamsche volk uit die eeuw moet dus werkelijk een zangminnend en zangscheppend volk geweest zijn! Bravo!

Afzonderlijke Studies. - Hierop volgt nu bij Koepp een reeks kleinere studies, die in telegrammenstijl gezet zijn, en elk afzonderlijk een reusachtig materiaal onderstellen. Zij doen eenigszins denken aan het opstel van Fl. Van Duyse over het **Wilhelmus,** dat in boekvorm overgedrukt werd. Maar Koepp is nog rijker, nog duidelijker; noodzakelijk ook wat droger, al dient gezegd dat het werk van den Gentschen musicoloog eveneens... bar is. Dat is onvermijdelijk in opstellen, die volgepropt zijn met titels, datums, aanhalingen, nota's, verzendingen enz. Stijl is hier niet gewenscht, is uit den booze. Bij Kurth en Gevaert reiken stijl en wetenschap elkaar nochtans de hand, evenals bij Weissmann en Paul Bekker. Het dient echter opgemerkt, dat die geleerden veelal speculatieve en wijsgeerige, in stee van documentaire en zuiver wetenschappelijke opstellen leverden... Het eenige, wat we hier doen kunnen, is den gang aanwijzen, dien Dr Koepp volgt. Wie ten onzent oude liederen wil uitgeven of toelichten, vindt hier een voortreffelijken gids. Het spreekt van zelf, dat Koepp geen 220 maal herbegint, en zich beperkt tot de meest typische vertegenwoordigers van het Nederlandsche lied.

Eerst houdt hij zich bezig met den tekst, dien hij verklaart, en waarvan hij al de ‘Fassungen’ of vormen vermeldt in het Nederlandsch, het Hoogduitsch, het Nederduitsch, het Engelsch enz. Daarna vertelt hij den inhoud, wanneer het een ballade is. Hij onderzoekt de motieven, die er in voorkomen - legenden, sagen, annalen, overleveringen, mythen, sprookjes enz. - en die meermalen over de grenzen teruggevonden worden. Dan komt de

melodie aan de beurt, doch zij wordt hier niet overgedrukt, omdat zij in haast al de gevallen bij Van Duyse voorkomt.

Een uitgave met melodieën en begeleidingen blijft dus ontbreken. Goed voor een ander geleerd musicoloog. Wie - uit Antwerpen b.v. - zal zich inspannen voor die taak? Bedoeld is een boek gelijk dat van Closson, dat tevens wetenschappelijk en popularizeerend van aard zou zijn. Geen ontwikkeld Antwerpenaar, of hij zou het moeten bezitten en ten zijnent gebruiken. Ongetwijfeld zou het geen kwaad figuur maken naast al het andere, dat wij reeds van dien aard voor de praktijk bezitten: de twee bandjes van het Willems-fonds (met de suggestieve begeleidingen van Fl. Van Duyse); - den groenen Davidsfondsbundel (met harmoniseeringen van een groep leeraars uit de Lemmensschool); - de tien deelen van Coers (met Petri en Bouman); - de degelijke twee nummers van het Nederlandsch Liederenboek (met Dr Kalff en D. De Lange); - de vele Vlaamsch-Duitsche bundeltjes van Friedenthal. Op de drie reuzenboeken van Fl. Van Duyse kan hier niet gewezen, omdat zij geen begeleidingen geven.

Waar het past, wordt door Koepp verzonden naar behandelingen der stof in opera's, drama's, romans, novellen, parodieën, gedichten enz.

Typen. - Hier laten wij eenige titels van afzonderlijk behandelde liederen volgen. Vermoedelijk zal de lezer met verbazing en ook met een zekeren trots opmerken, dat bijna àl onze beroemde liederen uit het Antwerpsch Liedboek stammen! Wij gebruiken ze en vergeten te vragen van waar zij komen. Er zijn uitzonderingen: **Heer Halwijn** en **Het Soedaans Dochterken** vind ik niet. Maar wel een heele reeks andere prachtstukken. **Daneelken (Tannhäuser). Hildebrand. Thijsken Van der Schilden. Het Heerken van Maldegem. Het daghet in den Oosten. De Lazarin** (la lépreuse). **Te Brunswijk. In 't zoetste van den Meie. Een Ridder ende een Meisken jong** (gebruikt in **Den Vlasgaard** van de Clercq-Sevens-Vandermeulen). **Fier Margrietje** (Leuven). **De Morgenster (Van 't Vriesken). Bruneberg. De Vrouw van Lutzenborg. Een Boerman had een dommen Zin. De Timmerman. Pyramus en Thisbe. De Onthoofding te Blankenberge.**

Historische Liederen. - Deze vormen één der eigenaardige trekken van het Antwerpsch Liedboek, niet door hun kunstwaarde - zij blaken nochtans van geestdrift, - maar door de gebeurtenissen, die er in bezongen worden. Zulke liederen werden toen het meest gegeerd. Zij vervingen de dagbladliteratuur van heden en hingen een spiegelbeeld op van de gebeurtenissen dier benarde, maar zoo levendige tijden. Hier kan men den polsslag van het strijdhaftige volk uit onze Vlaamsche gouwen gevoelen. Die liederen wilden niet schitteren, niet nauwkeurig of rechtvaardig

zijn, maar werken, ophitsen, meesleepen. Zij vervulden een actieve rol en dienen voorloopers van den **Gedenkklank** te heeten, evenals van de **Marseillaise** en andere landshymnen. Stierven de meeste spoedig uit - eendagsvliegen somwijlen, - verscheidene melodieën zijn echter blijven voortleven. In sommige van die liederen werden dialecten van Kleef en Juliërs gebruikt, welke toen tot de Nederlandsche taalgroep behoorden.

Voor een groot deel zijn wij de studie van onze historische liederen verschuldigd aan Mej. Van der Graft (uit Holland) en P. Fredericq (Gent). Door de eerste werden 28 historische liederen uit het Antwerpsch Liedboek geïdentificeerd. Versta: de bedoelde gebeurtenissen werden met den vinger aangewezen, hetgeen niet altijd gemakkelijk viel. Bij zanger en toehoorder waren al die feiten bekend en in veel gevallen werden zij letterlijk meegeleefd. Doch in 't vervolg bleken zij haast onverstaanbaar. Wie onzer zou iets of wat weten te vertellen over den veldslag van **Runegem** of over dien van **Watendam?** Wie zou ooit van zekere volkshelden gehoord hebben, als **Cort Rozijn, Papegaaiken** en **Lelidam?** Heden zijn veel sluiers opgeheven geworden; niet alle nochtans.

Staaltjes: **Het Lied van Cort Rozijn** (= Courtraisien). **Mijnheer van Lelidam** (te Brugge). **Jan van Kleef** (te Jerusalem). **De Slag van Blangijs** (Guinegate). **Maria van Burgondië** (adieulied). **Het Beleg van Nieuwpoort. Anna van Bretanje. De Koning van Castilië** (reis van Filips den Schoone). **De Koningin van Denemarken** (te Zwijnaarde). **Generaal Bourbon** (adieulied). **De Storm van Munster** (Jan van Leiden). **Van Rossum te Leuven. Papegaaiken** (of de slag van Runegem). **De Waterhonden** (slag van Watendam). **Het Beleg van Landrecies... Het Lied in de Middeleeuwen** (Dr Kalff) zegt weinig over deze producten, doch in zijn groote **Geschiedenis van de Nederlandsche Letterkunde** wijdt de schrijver zaakrijke bladzijden aan eenige dezer historische liederen.

Geestelijke Liederen. - Slechts enkele staaltjes van dit vak doen zich in het Antwerpsch Liedboek voor. Waarschijnlijk omdat de drukkers de gewoonte hadden de geestelijke liederen in afzonderlijke bundels onder dak te brengen. Te midden der bonte en woelige vertegenwoordigers der Antwerpsche kroegen zouden zij hier geen goed figuur gemaakt hebben. Twee verdienen nochtans een gansch bijzondere vermelding. **De Regenboog** wordt zoo genoemd, omdat de tekst blijkt te stammen uit het werk van den Oudduitschen minnezanger, Barthel Regenboge. In het **Liedeken van St. Jacob** vinden wij een variante van de stof, door Ghéon behandeld in **Le Pendu dépendu.**

Teksten. - Het boek sluit met den nauwkeurigen overdruk der teksten, het hoofddoel der uitgave. Nu kan het werk ook aanleiding geven tot verdere opzoekingen, studies, classificeerin-

gen, opmerkingen, vergelijkingen, compositiën, opera's enz. Het kan opengeslagen worden gelijk een vertrouwbaar woordenboek. Daar zich echter kaf onder het koren bevindt, gelijk in alle oude verzamelingen, heeft Koepp zich in het overdrukken tot een beredeneerde keuze bepaald.

Slotoverwegingen. - Om de beteekenis van dit prachtwerk (95 fr.) te doen uitschijnen, zou ik een vergelijking willen maken. Onderstel voor een oogenblik, dat men, op een kasteel in het Rijnland, een museum heeft ontdekt, dat 221 doeken van Oudvlaamsche meesters zou bevatten. Door een gefortuneerd liefhebber was het daar in vroeger dagen aangelegd geworden, doch de afstammelingen hadden ons den toegang tot de zalen altijd streng verboden. Onlangs is dat verbod opgeheven geworden, en dadelijk heeft men de bewonderaars van schilderkunst uit alle landen zien toestroomen!... Waarlijk, wat een indruk zou zulk een gebeurtenis niet maken, niet moéten maken, vooral in de Nederlanden? Een soortgelijk event heeft zich door het uitgeven van het Antwerpsch Liedboek voorgedaan. Een ieder kan nu hooren, hoe door de muzieklievende Vlamingen uit de 16e eeuw gezongen werd. Een ieder kan nu nagaan, hoe het Tannhäuser-motief zich geleidelijk ontwikkeld heeft, eer het in het vangnet van Wagner te recht is gekomen.

Heeft de oorlog ontzaglijk veel kwaads gesticht, in de meeste landen heeft hij het nationaal gevoel warm doen opflikkeren, krachtiger dan ooit. Ook in Vlaanderen, ondanks tegenkantingen van allen aard, die het volk en den mensch in 't algemeen verlagen. Men schijnt weer wat te gevoelen - natuurlijk nog niet genoeg, - voor een eigen schilder, een Vlaamsch puikdichter, een grootsche kathedraal en ook - laat het ons hopen - voor een bloemlezing van mooie liederen uit ons rijk verleden. Dat is geestelijk leven, zieleleven, Vlaamsch leven. Dat is menschelijkheid, geschiedenis en fantazie in klanken, rythmen en rijmen. Daarop hoeven wij trotsch te zijn, gelijk op ons eigen steden en dorpen, gelijk op ons kloeke voorvaderen, gelijk op onze lieve jongens en meisjes.

Die studie-heruitgave van Dr Koepp dient zelfs een gelegenheid tot populariseering over de grens te heeten, gelijk wij er niet veel kunnen vermelden voor onze moderne muziek. De Vlaamsche muziek is weinig bekend in den vreemde. Enkele concerten te Praag en te Berlijn; **De Wereld in** te Keulen en te 's-Gravenhage; **Lucifer** te Londen en te Parijs; sporadische vertooningen van Blockx-opera's; **Franciscus** in verscheidene muziekstede n, doch sedert den oorlog bijna nergens meer over den Rijn. Hier en daar kan misschien nog op iets gewezen, maar de balans is bedroevend licht! Veel landen zijn ons vóór in de algemeene Europeesche waardeering. Wij schijnen aangeteekend te staan onder die van

den derden rang, wellicht nog wat lager. Vroeger was dat anders, als 't u belieft, in het land van Willaert, De Rore en de Monte!

Nu, in de stille overwinning van het Antwerpsch Liedboek mogen wij misschien meer vertrouwen stellen; vooral daar de tekst van Koepp in een wereldtaal gedrukt werd, het Hoogduitsch, hetgeen Fl. Van Duyse, ondanks den welgemeenden raad van eenige vrienden, niet had durven doen. Pirenne wèl. Gevolg: Koepp zal gelezen worden en Van Duyse blijft bijna onbekend in den vreemde. Wie zou boeken koopen, die hij niet kan lezen, niet waar?...

Hooren wij onze Vlaamsche liederen de schoonste van Europa noemen, de lezer diene nochtans gewaarschuwd: de bewoners van Frankrijk, Rusland, Italië, Spanje enz. zijn hoegenaamd niet overtuigd van die waarheid. Tot nog toe hadden zij de documenten niet bij de hand, om over dat vraagpunt te oordeelen. Nu kunnen zij zich wapenen. Nu kan overal, - met wat goeden wil, - over het wonderbare boek uit Antwerpen meegesproken worden, dat veel landen ons benijden, Duitschland in de eerste plaats. Over den Rijn wordt het woord Antwerpen niet gaarne uitgesproken, zou men zeggen, en enkel bij toeval ben ik, eenige jaren geleden, te weten gekomen, dat, met den honderdmaal gelezen titel **Het Liedboek van Wolfenbüttel,** niets anders bedoeld is dan ons **Antwerpsch Liedboek.** Zoo dus, de rijkste liederhort van Germanje is een Vlaamsche, is een Antwerpsche! Ditmaal hoeven wij Duitschland echter eerlijk dankbaar te zijn, daar het één onzer merkwaardigste werken bewaard heeft en ons nu nog zulk een schoonen interest voor het bezigen er van betaalt! Dr Koepp heeft een oude schuld helpen delgen. Hij verdient de erkentelijkheid van de Scheldestad, van het Antwerpsch gemeentebestuur en van heel het Vlaamsche volk.

† LAMBRECHT LAMBRECHTS.

Vlaamsche Letteren

Onder den titel **Oud-Antwerpsche Vizioenen** (Antwerpen, De Vos-Van Kleef; 64 blz., met bandteekening en drie lino's van Elza Severin) hangt Amand De Lattin een twaalftal zichten op, waarin de Noormannen, de eerste geloofpredikers, de kloosterlingen, de gildemannen, de Gulden Vlies-ridders optreden, of waarin de bloei van den handel, een ommegang, een stoof, de Spaansche furie beschreven wordt. De taal van den schrijver is verzorgd en zelfs plechtig, maar de vorm is te eentonig: bijna overal is de gang van de volzinnen dezelfde:

> Mensch en dier zijn leenplichtig....
> Het recht van den sterkste is het goddelijk recht....
> Onaanvechtbaar is de uitslag van het kamprecht....
> De wreede wet van oog voor oog.... regeert....
> Kwaad wordt beantwoord met kwaad....
> Reeds is de Schelde betwist gebied....
> Bazuingeblaas scheurt de lucht....
> Zwaar dreunt de stap van gehelmde hellebardiers....

Dien ‘val’ (blz. 13) kan men op vele bladzijden vinden.

Mannen en vrouwen zoeken **elkander,** niet **zich.** Men schrijft **weidsch,** niet **wijdsch.** En **het** magistraat (de overheid, het bestuur) bestaat niet.

Met **De Drie uit Sinte Gerardus Majella en hunne Vrouw** (Amsterdam, Querido's Uitgeversmaatschappij; 152 blz. groote letter) bedoelt Antoon Thiry drie suffers van broeders die een lakenwinkel houden en de eene na den andere in zonderlinge omstandigheden sterven: nadat ze, buiten hun gewoonte, zeer uitgelaten zijn geweest. Het is een historie van simpel gebeuren, in een kleine stad, waar alles door kijk- en praatgrage geburen afgekeken en besproken wordt, maar flink, smakelijk verteld.

Dingen als den rol, den boterham, den minuut, den trio, hij tempeeste, linksch bij de deur e.a.m. hadden echter wel mogen vermeden worden.

333 bladzijden, ditmaal kleine letter, besteedt dezelfde schrijver in **De Hoorn schalt** (zelfde uitgeversfirma) om de miseries van de bezetting op te rakelen, de wrijvingen in een kleine stad

met de bazen van 't voedingcomiteit, het hofkenswerk, den soldatentroost, de opeischingen, vooral om het ‘meedoen met den Duitsch’ te vergoelijken van iemand wiens broer dan nog al aan 't front strijdt en die, na propaganda te hebben gemaakt voor 't vrije Vlaanderen en zelfbestuur, bij den wapenstilstand naar een Hollandsch hoekje in ballingschap trekt.

In de - weinig waarschijnlijke - veronderstelling dat het gedrag van den ‘held’ van 't boek als heldhaftig wordt beschouwd, wie, behalve misschien partijgenooten, zullen in een terugblik op de Vlaamsche Post, den Raad van Vlaanderen, het proces Borms enz. in dezen tijd, die óók zijn zorgen kent, belang stellen? De Noord-Nederlanders niet. De tijdgenooten niet, want die wenschen niet meer aan nachtmerries herinnerd te worden. Het jonge geslacht ook niet, want dat is heel onverschillig en kan zich moeilijk, al wilde het, in die benarde dagen indenken. Wie de polemieken en uitvallen tegen de franskiljons, tegen de liberalen, tegen de Groot-Nederlandgezinden in den grond goedkeurt, vindt die waarschijnlijk liever niet in een boek, want zoo iets is immers dagelijksche ‘gazettenkost’. En dan, - 't activisme is zoo weinig populair!

Als er met zoo'n lang uitgesponnen pleidooi en relaas van kleinsteedsch gedoe dan nog maar kunst gemoeid was!...

Laat de schrijver liever naar zijn gewone vertellingen terugkeeren.

De geboorte, het jeugdleven, het heiligenleven, de mirakels en den dood van den heiligen Franciscus van Assisië, al ‘deze dingen heb ik mij zoo voorgesteld, nadat ik de boeken gelezen had, die de geleerden over zijn schoon leven hebben geschreven. Zoo zag ik het gebeuren.’ Aldus Felix Timmermans op het einde van zijn jongste boek, **De Harp van Sint Franciscus** (Amsterdam, P.N. Van Kampen en Zoon, N.V.; 324 blz.; 50 fr.). De lezer ziet deze aangedikte ‘verbeeldingeskes’ eveneens gebeuren. Hij komt en blijft onder de bekoring van den verhaaltrant van den schrijver, en zal zeker als de treffendste bladzijden o.m. het sermoen tegen de vogels en het mirakel van de wonden aanstippen, en wijzen op vondsten in den aard van de volgende:

> Zijn... slapte kantelde om als een toren bobijntjes.
> Ze hielden meer hun geld vast dan hun ziel.
> Hij knoopte vloeken en tranen doorheen.
> Ik krijg de kruimels van de armoe.
> Ze luisteren niet zoodanig naar zijn woorden, ze luisteren naar 't muziek van zijn hart.
> Hunne moed was nog geen kraaksteen waard.
> Hij strooide de mirakelen en de genezingen uit als een lente.
> Ze wierden meegenomen in den wervelwind van zijnen geest en van zijn zingende woorden.

> De lucht stonk naar de zonde.
> Zijn ziel stond gespannen als een druif van genade.
> Op een keer dat de wereld verzopen lag in een dikke mistlucht....
> Ze lekten (lees: leekten) als een opneemvod, die uit een emmer komt.
> De Hemelen schoven hun wanden open en goten een waterval van engelen uit, die hem luisterend omringden.
> Het waren... de zingende bedelaars, de evangelische leeuweriken van Vrouw Armoede en van O.L. Heer!

Maar nu een vraag: Zou het onze taal en de faam van den schrijver schaden, zoo deze niet liet drukken: hij kost en begost en wierd en hong en vong; of: hij beveelde, leesde, blaasde, vreette, bidde, melkte, dreeg (i.p.v. dreigde), kapot slagen; of: ga en zing en kuisch in 't meervoud, tegenover bidt en geeft toe in 't enkelvoud; of van het melk, het orkaan, het mest, den wereld, den kermis, den boterham, den ronde, die feest; of ook: zei den blinde, waar is mijnen zoon, dien grooten ridder droeg wat ijzer, tegenover in de naam, langs die kant, van de lakenverkooper, in de goede grond en honderden meer; of eenigte, ploeikes, swenst (i.p.v. terwijl), de ziekenen, enz.?

Onder het Oog van Mercurius, door Frans Smits (Bussum, C.A.J. Van Dishoeck, N.V.; 175 blz.; *f* 2.50; geb. *f* 3.50) is een pakkende, knap geschreven roman; een episode uit het leven van een typiste, die, na een... ongelukje met een soldaat, de maitresse wordt van haar patroon, weelderig ‘gekamerd’ wordt, op haar pianomeester verlieft, en bij het terugkeeren van een autotocht door een autocar aangereden wordt, wat den patroon het leven kost. De eerste afspraak was gebeurd in het kantoor, waar een beeldje van Mercurius stond: van daar de titel.

De schrijver kent uitstekend de milieu's waarin hij ons voert en weet uit kleine karaktertrekjes zijn personages te doen leven. Hij vertelt zonder langdradigheden en zijn taal is, op enkele kleinigheden na, zuiver. Met den dagboekvorm (indrukken van den pianoleeraar) tusschenin de laatste hoofdstukken hebben wij minder vrede.

Wij zouden heel wat fijne trekjes uit den tekst kunnen lichten. We moeten ons echter tot een tweetal beperken.

> Stilaan verminderde (het) aantal (verbruikers) in de zaal, onmerkbaar als een ebbe, die meer en meer ledige tafeltjes overliet als de toppen van een blank komende zandbank.
> De dominosteenen, voor goed stilgevallen, lagen in wanorde en wit vlekkend als een groote cubistische houtsneeplaat.

> Onder (de) effen grauwe lucht lag het landschap niet zonder bekoring. De herfstverven van het loof in haar tallooze schakeeringen van citroengeel tot bloedrood, behielden de puurheid van kleur tegen (den) neutralen achtergrond.

Niemandsland, van Oskar Van der Hallen (Brussel, Stols; 133 blz.) is, naar de uitgever mededeelt, het debuut van een jongen Vlaming. Het geeft een brok leven weer van Jacq, die zijn studiën aan de hoogeschool opgeeft, voor een krant werkt, op het kantoor komt bij zijn oom, tegen wien hij later een verontwaardigd artikel publiceert, als deze, die alles behalve vroom is, zich op de katholieke lijst laat voordragen. In zijn drift laat de oom los dat Jacq's beste vriend, Robert, die voor geneesheer studeert, een onecht kind is van Jacq's vader. Robert moet wegens tering naar Zwitserland en sterft er. Jacq zal zijn begrafenis gaan bijwonen. Op den trein vertelt hem een Duitscher wat deze tijdens den wereld-oorlog in Niemandsland heeft beleefd.

En de schrijver nu, over Jacq:

> Had hij ook niet rondgezworven over het niemandsland, de gevloekte streek die bestookt wordt door God en door den duivel; de grond die tot op het hart wordt opengereten en waar de vreemdste woekerplanten ongehinderd hun eendagsleven leven? Goddank dat hij deze rampzalige vlakten ver achter zich had liggen...

Men dient te weten dat Jacq, met koppigheid en zelfstandigheidsgevoel, zelf zijn weg wil vinden en op een zuiver leven aanstuurt, al wordt hem de bekoring niet onthouden. Hij getuigt zelf dat zijn temperament

> hem beurtelings de sensatie gaf als ware hij een vooze klomp zeep of een weeïg moeras van sentimentaliteit.

Het boek zit goed ineen en is ‘goed versneden’, al vinden wij een zitting in een club minder noodig, vooral omdat er daar veel gephraseologeerd wordt. Ook de korte inhoud van een blijspel in handschrift is een hors d'oeuvre.

De schrijver moet zich hoeden voor opgeschroefde taal:

> Ik ken (auteurs) die de kranigheid hunner ideeële motieven als een losse o imperatorsmantel over de schouders werpen, al is de snit ervan zoo verouderd dat we er om moeten lachen.
> Ik geloof enkel aan een supreem lyrisch hoogtepunt, de resultante van een door alle fazen doorleefde religieuze overgave. Naast dit vluchtig moment kan de artiest de Godsahnung enkel sugereeren; want hier... is alle apriorisme gecamoufleerde kortademigheid...

Er zijn er zoo meer, b.v. twee op blz. 99 en elders.

De buigings-n wordt dikwijls, maar niet stelselmatig, weggelaten: in een zelfden volzin is er spraak van

> haar doorschijnende hals, haar fijne kin en den strengen en toch lokkenden mond.

Ook de interpunctie kon een ietsje beter verzorgd zijn.

De man, die het licht stal, door Theo Bogaerts (Brussel, Standaardboekhandel; 80 blz.) is een spannende, goed geschreven geschiedenis van iemand, die, omdat hij door een vrouw werd afgewezen, haar zoon tijdelijk het zicht ontrooft en met hypnotische kracht onder zijn suggestie houdt, zoodat de jongeling zich, gelijk een slaapwandelaar, voor een donderenden trein werpt, juist als hij zou gered worden. De karakters werden goed volgehouden.

Vooral om den sierlijken stijl weze het boek van F.V. Toussaint van Boelaere, **Barceloneesche Indrukken** aanbevolen (Antwerpen, Lumière; 103 blz., met titelplaat en lettrines, in hout gesneden door Henri Van Straten). De schrijver leidt ons langs ramblas en plazas, in kerken en stegen, in Variétés en dancings, klimt naar den turo van San Jeronimo en woont een stierengevecht bij, waarvan de vrij uitvoerige beschrijving ons minder hartstochtelijk toeschijnt dan die bij J. De Cock (In Spanje), misschien wel omdat de schrijver den indruk kreeg van eentonigheid en chiqué.

> Automatisch neemt (de torero te voet) zijn voorzorgen, reflektief verijdelt hij de knepen, en zonder direct gevaar wacht hij den aanval koelbloedig af. Geslepen verstand is 't, tegen brute kracht. Alle-knepen-kennende bokser tegen een reus van een man, maar die half dronken is.

Lode Verhees, die **Vertellingen van den Smid** bundelde (Antwerpen, De Sikkel; 163 blz.; 35 fr.) verhaalt, zonder pretentie, van voorvallen op zee; van een herinnering aan Conscience; van een blinden jongeling die in 't museum van het Steen wordt rondgeleid; van een dame die hem in hypnotischen toestand een en ander doet verrichten *; van* uffra Mieke die voor een paard en voor een zandventer met zijn dieren zorgt; van het lijkje van een kleinen Savoyard, in een schoorsteenpijp gevonden, enz. Dikwijls zijn de inleidingen te lang. En geslachten en naamvallen zijn niet overal korrekt.

J. Greshoff liet 37 weekbladartikels herdrukken onder den titel **Spijkers met Koppen** (Brussel, Stols; 171 blz.). Enkele van die nummers hebben natuurlijk aan aktualiteit verloren, maar nog kan de pittige toon en de boutadezin genoten worden; en sommige beschouwingen, beoordeelingen of veroordeelingen blijven recht op bestaan houden, zoodat de bundel wel kans heeft zijn weg te vinden.

Met een portret van Vasco de Gama, een kaart, een belangwekkende inleiding en veel welkome nota's gaf Jan Denucé in fac simile **Calcoen** uit, verhaal van de tweede reis van Vasco de Gama

naar Indië, 1502-1503 (Antwerpen, De Sikkel; 27 blz. en 12 blz. fac simile, 150 fr.). Men meent algemeen dat Calcoen omstreeks 1504 verschenen is, te Antwerpen, het jaar na de terugkomst van de schepen en den verkoop van de medegebrachte specerijen in de Scheldestad. Het is een van de eerste reisverhalen in onze volkstaal, zoo niet het oudste, en van een Vlaamsch deelnemer aan den tocht, - geen dagboek in den letterlijken zin van het woord, want er komen legenden in voor en beschrijvingen van streken die de schrijver niet gezien heeft. De seven Sinjoren, die het lieten in de wereld zenden, hebben een verdienstelijke uitgave te meer op hun actief.

Prof. Dr. H.J. De Vleeschauwer, van de Gentsche Hoogeschool, behandelt **Twee Kapittels uit de Geschiedenis der Pedagogiek**: 1° de ontwikkeling van het Staatsbeheer in onderwijszaken (dat gegroeid is uit het politiek liberalisme der Aufklärung, uit de vestiging der nationale Staatsidee en uit de maatschappijleer van de Duitsche philosophie en het socialisme); 2° de ontwikkeling der pedagogiek in Duitschland gedurende de 17^{e} en 18^{e} eeuwen (tijdens dewelke de methodes werden ontdekt, die wel in de 19^{e} eeuw volmaakt werden, maar toch nog immer de grondslag zijn van het huidig onderwijs).

Dit boek (88 blz.; 12 fr.) werd in samenwerking met de Vlaamsche Opvoedkundige Vereeniging door de Sikkel (Antwerpen) uitgegeven.

Een beknopte practische gids voor den aspirant orkestviolist, -altviolist, -vioolcellist en -kontrabassist is **De Aspirant-orkestspeler**, door Victor Van Hamel (Antwerpen, Cupido-uitgave; 40 blz.). Die brochure bespreekt o.m. de noodige vakkennis van den instrumentist, de aannemingsproef, de kenmerken van de voornaamste muziekwerken en de Italiaansche, Fransche, Duitsche en Nederlandsche muziektermen, speeltuigbenamingen en verkorte schrijfwijzen. Zij bevat, naar een aanbeveling van meester L. Mortelmans, veel goede wenken en raadgevingen, die, vooral in dezen tijd van verwildering, van groot nut zijn.

A.

Muziek

Jan van Gestel. Liederenpotpourri van de meest bekende volkswijsjes. Uitg.: W. Bergmans, Tilburg. Prijs *f* 2.25.

De liederenpotpourri's, uitgegeven door de firma W. Bergmans, te Tilburg, genieten bij onze Noorderburen zeer grooten bijval. Op de drie reeksen welke reeds verschenen en die elk een tweeden druk mochten beleven, volgde nu een vierde, twintig bladzijden groot, samengesteld en van een klavierbegeleiding voorzien door Jan van Gestel.

De liedjes, gezet voor een stem van gemiddelden omvang - af en toe ook voor tweestemmig koor - zijn smaakvol geharmoniseerd en met de eenvoudigste modulatie's aan elkaar gevoegd. Zang-noch klavierpartij bieden den uitvoerders noemenswaardige moeilijkheden. Deze nieuwe bundel gaat ongetwijfeld het succes der drie vorige te gemoet.

J. v. E.

Boekbeschouwing

Nellie van Kol. - Richtingslijnen. - Em. Querido, Amsterdam.

Men heeft wel eens de in 1930 overleden Nellie Van Kol ‘de ongekroonde kinderkoningin van Nederland’ genoemd. En inderdaad, wat ze, vele jaren lang, langs den weg van haar schamel uitziend tijdschriftje ‘Ons blaadje’ en vooral langs dien van haar breed uitgegroeide reeksuitgave der ‘Volkskinderbibliotheek’ haar jonge Nederlandsche volk heeft aangeboden, geeft haar onbetwistbaar recht op een blijvende, warme plaats in alle kinderharten.

Wat Nellie Van Kol echter geweest is door wat ze, als spreekster voor volwassenen en vooral als medewerkster aan ‘Onze avonduurtjes’ en leidster van ‘De vrouw’, langs den weg der opvoeders en ouders, ónrechtstreeks voor kinderen gedaan heeft, hebben talloos velen vergeten, omdat zijzelf er nooit aan gedacht heeft, dat werk van haar, geheel of gedeeltelijk te bundelen. En toch, wat is ze ook hier een werkdadige, gróóte opvoedster gebleken, naast den even schranderen, aktieven, warm voelenden Jan Ligthart, die veertien jaar vroeger is heengegaan!

We vonden het dus een daad van rechtvaardigheid en eerlijke hulde, dat Nellie Van Kol's dochter, Lili Schaank-Van Kol, en Nellie's beproefde vriendin (en opvolgster in ‘De Vrouw’), Ida Heyermans, een keus van drie en twintig artikelen samenstelden, en een blijk van hooge waardeering, dat de firma Querido dat werk verschijnen liet in een extra mooien bundel van circa 300 bladzijden, met portret van de schrijfster en raak karakteriseerende inleiding van Dr. J.H. Gunning Wz.

‘Wie spreekt of schrijft omdat hij wat te zeggen heeft, en om geen andere reden,’ lezen we op blz. 245, ‘die kan zijn woorden gerust zaaien op de winden.’ Nellie Van Kol had iets, neen, had zelfs veel, zeer véél te zeggen; en wie het nu, dertig jaar later herleest, - want het gaat over artikelen, verschenen tusschen 1891 en 1901, - moet erkennen hoe aktueel de door haar behandelde onderwerpen gebleven zijn, hoe vrank en vrij Nellie Van Kol ze aanpakt en tevens, hoe kiesch, hoe subtiel meestal haar taal aandoet voor haar lezers en hoorders. Ja, hoorders ook; want die taal van haar hóórt ge vooral, en ze spreekt u aan met een levendigheid en een frischheid, die ook heden nog ‘van onzen tijd’ blijkt te zijn.

We hebben den heelen bundel gelezen. Zeker, er zijn dingen in, die wij persoonlijk nu anders zouden zeggen; ‘Prentjeskijken’, ‘Leve het sprookje!’, ‘Vroeg lezen’ en meer behandelen onderwerpen, die sinds dertig jaar ook heel wat weg hebben afgelegd. Maar toch, hoor b.v. Nellie's strijd tegen ‘Vroeg lezen’; neemt ze niet een standpunt in, waar ook thans nog vinnig om gedebatteerd kan worden? Lees haar artikel ‘In twijfel - Zoek zekerheid’; is elkeen het heden reeds eens met haar, dat sexueele voorlichting wenschelijk en noodig is? Lees ook ‘Eert uw kinderen’ en een paar andere artikelen, in dezen bundel opgenomen; hoeveel weg de jongste jaren ook afgelegd zij, zijt ge zeker dat het nu als axioma geldt, de rechten van het kind op den voorgrond te stellen?

En dan noemen we nog dit prachtstuk van Nellie Van Kol: ‘Wat zullen

de kinderen lezen?' met het logisch vervolg: 'Een Volkskinderbibliotheek'. We zouden, hoezeer die artikelen reeds in 1899 en 1901 verschenen, aan alle vrienden willen vragen: hebt ge de eischen, aan goede lektuur voor kinderen te stellen, sedertdien al even klaar en mooi geformuleerd en toegelicht gezien, ondanks het vele, dat nu toch over het onderwerp verschenen is?

We zouden andere artikelen uit dezen bundel kunnen aanhalen, om aan te toonen hoezeer Nellie Van Kol een moeder en opvoedster, ook volksopvoedster, bij de gratie Gods is geweest en haar tijd vooruit was, met veel, zeer veel van haar ideeën. We sluiten liever met het slotwoord van Gunning: 'Nederlandsche mannen en vrouwen, ouders en opvoeders, Nellie Van Kol heeft u nog wat te zeggen!' en danken alle samenwerkers, de uitgevende firma inkluis, dat ze ons de gelegenheid hebben gegeven, nog eens te hóóren wat ze zegt, ons allen zeker ten goede.

Heleen Ankersmit. - Het wezen der school in Sovjet Rusland. - Em. Querido, Amsterdam.

Men moet niet 'gelooven' in de politiek der Russische Sovjetrepubliek, om toch te erkennen, dat daar als elders ook wel opbouwend werk verricht wordt. Met dit besef in ons hebben we deze brochure van Heleen Ankersmit doorgemaakt en dit viel ons des te gemakkelijker, daar zij alleen zakelijk mededeelt, zonder kommentaar, wat het vijfjaarplan wil verwezenlijken en hóe de school daartoe medewerkt. Welke ook de door de auteur vastgestelde onvolkomenheden hiervan zijn, voor het éérst maken wre kennis met 'de school in dienst der gemeenschap', d.i. met de school wier leerstof en arbeid rechtstreeks in het teeken staat der maatschappelijke en politieke bedrijvigheid, zooals door de regeering voorgeschreven. De school voor het leven blijkt daar de school midden in 't leven te zijn en iedere leerling uitsluitend opgeleid te worden om zoo gauw mogelijk als bolsjewistisch werker zijn taak te vervullen; neen meer, iedere leerling op school is reeds zoo'n werker, leert kontrakten opstellen en naleven, maatschappelijke en politieke vraagstukken onderzoeken en bespreken, zichzelf en zijn medeleerlingen en zijn ouders opvoeden, wordt rechtstreeks betrokken bij den materieelen en den kultureelen opbouw van zijn land, kortom, krijgt steeds een arbeid te verrichten, waarvan het sociale doel konkreet is aangeduid en voorgeschreven. We kunnen even glimlachen bij de gedachte, dat dit alles arbeid voor kinderen heet, en het zelfs ergerlijk vinden, dat de school die kinderen b.v. bewust tot antigodsdienstigheid en tot opstand tegen de oude macht der fortuin opvoedt; maar hierbij vergete men niet, dat Rusland met geweld los wil van een regime, dat in alle opzichten een tyrannie is gebleken en geleidelijke verbeteringen daar weinig of niets zouden hebben uitgehaald. We begrijpen dus, zonder het daarom in zijn geheel te moeten bijtreden, hoe het oude extremisme een nieuw extremisme in de hand heeft gewerkt. Maar wat hiervan ook de groote bezwaren kunnen zijn, aan het nieuwe onderwijsstelsel, - door de schrijfster bizonder zakelijk toegelicht, - ligt één groote, gezonde eisch ten grondslag, nl. de eisch, dat de arbeid op school en de arbeid in 't leven in wezen één en dezelfde zij en dus niet essentieel, maar enkel gradueel van elkaar verschillen. Dien eisch, en wat hij in Rusland aan praktische gevolgtrekkingen medebrengt, mochten wij, West-Europeërs, wel eens leeren toetsen aan de toestanden ten onzent; en het zal dan blijken, dat ónze school zeer ver van

het werkelijke leven afstaat en wij nog heel wat ter hervorming en verbetering te leeren hebben, van velen en van overal, ook wel, zoo 't moet, van Lenin en van het drastisch en koortsig werkzame Sovjet-Rusland.

Heleen Ankersmit's zaakrijke brochure kost slechts 50 cent; we zouden wenschen, dat talrijke jong denkende leerkrachten ze in handen kregen.

H. VAN TICHELEN.

A.W. Geerling en J.S. Grossier: Kleine Algemeene Geschiedenis. Versluys, Amsterdam. Ing. *f* 1.75; geb. *f* 2.05.

Flink geschikt en goed gekozen wordt uit elk tijdperk het kenmerkende meegedeeld in een klare taal, zoodat de scholieren uit onze middelbare scholen er vreugde zullen aan beleven en zij zich gaarne, na deze inleiding doorgemaakt te hebben, zullen wenschen toe te leggen op een diepergaande studie van het nog steeds ten onrechte zoozeer gesmade vak, de geschiedenis. Hier geen overbodige namen meer, zoomin als nietsbeteekenende jaartallen, die in de meeste werkjes van dien aard blijven krioelen. De handelsgeschiedenis vindt verheugenderwijze ruim haar deel.

J.P.

Nieuwe uitgaven.

Van de uitgeverij Regenboog, Antwerpen:

JULIA TULKENS: Heibloempjes, gedichten; 2e druk; 48 blz., met een portret van de schrijfster.

33 gedichten, waaronder wij zullen noemen: Gebroken droom; Stille wensch; Ik open mijn raam:

> Ik open mijn raam voor het blijde gejubel
> der zon, die den morgen vol leute begon;
> ... ...
> (het) is of ze stralend, een sprookje verzon.

Ook nog: Bleeke bloemen blinken; Poppekens en kindekens; Lichtje, lonkend uit de verte.

Geen ingrijpende onderwerpen, maar ongewrongen, vloeiend behandeld.

Van Kunst bij Kaarslicht, Diestsche straat, 52, Leuven:

JULIA TULKENS: De Liedjes van Hilda; 80 blz.; met 7 lino's van ROBERT LOMBAERTS.

35 gedichten, waarin de indrukken en wenschen van een kind weergegeven worden over bloemkens en vogeltjes, poesjes en kevertjes, schaapjes en vischjes, popjes en engelkens... We noemen b.v. Wat is de zonne stout; Wat de geit aan de vrouw vroeg; Zeg, merelken; Wat een bloemetje vroeg; De engelen en de rijstpap; De mane moet mij gaarne zien; Ik weet een aardig molentje; Ik wou...

> Ik wou, dat mijn vinger een appelken was...
> Ik wou, dat mijn hand een margrieteken was...
> Ik wou, dat mijn harte een vogelken was...

De toon wordt goed volgehouden.

Van L.J. Kryn, Brussel:

ADOLF HERCKENRATH: Van Licht en Schaduw, gedichten; 75 blz.

Van N.V. Standaard-boekhandel, Brussel, Antwerpen, Leuven:

EM. VAN COPPENOLLE: De Belgische Politiek van de Volkswoning; 256 blz.; 36 fr.

De schrijver, die kapitein der infanterie en dokter in de politieke en sociale wetenschappen is, leverde een flink documentatiewerk over het vraagstuk der volkshuisvesting, de bestaansvoorwaarden der arbeidersklas, het te kort aan woningen, de tusschenkomst van den Staat in den strijd tegen de krotwoningen, de woningpolitiek in de nabuurstaten en in ons land, de credietpolitiek, de fiscale politiek, de woningfondsen der kroostrijke gezinnen. Hij stipt het algemeen resultaat van 12 jaar woningpolitiek (1920-1931) aan, wijst er op dat het voor

de minvermogende kroostrijke gezinnen zeer moeilijk is een goedkoope woning of te huren of te koopen, al werden er van 1920 tot April 1931 ongeveer 100.000 goedkoope woningen gebouwd, en dat de Staat, door het verleenen van goedkoop crediet, de belegging van het privaat kapitaal uit den volkswoningbouw verdrongen heeft. Een lijst van een honderdtal geraadpleegde werken en verslagen sluit het boek.

Van Teuling-'s uitgeversmaatschappij, 's-Hertogenbosch; voor België N.V. Standaard-boekhandel, Antwerpen, Brussel, Leuven:

Dr. WALDEMAR GlIRIAN: Het Bolsjewisme, geschiedenis en leer; Nederlandsche bewerking van Mr. H.J.A. VAN SON; 304 blz.; 60 fr.; geb. in linnen, 70 fr.

Hier worden behandeld: I. De historische en maatschappelijke veronderstellingen van het Bolsjewisme (o.a. de boeren, de arbeiders, de agrarische hervorming van Stolypin); II. De verovering en ontwikkeling der politieke macht door de bolsjewistische partij in Rusland (o.a. de organisatie van den Staat, justitie en terreur, de zoogenaamde gewone rechtbanken, de huwelijkswetgeving, de godsdienstwetgeving); III. De economische en maatschappelijke politiek (o.a. het Vijfjarenplan); IV. De bolsjewistische partij (o.a. Lenin, Stalin en Trotsky); V. De bolsjewistische leer; VI. Kritiek op het bolsjewisme (o.a. van utopie tot tyrannie, de ziekten der bolsjewistische maatschappij). Verder komen nog bolsjewistische documenten (o.a. de strijd tegen den godsdienst, het huwelijksrecht); verklaring van enkele uitdrukkingen, litteratuur, 146 aanteekenihgen en alphabetisch register.

Van J.B. Wolters' uitgeversmaatschappij, Groningen:

Nederlandsche spelling, geslacht en verbuiging; een bundel opstellen van J.H. VAN DEN BOSCH, Dr. R.A. KOLLEWIJN, Dr. C.G.N. DE VOOYS, Dr. GERLACH ROYEN, Dr. D.C. HESSELING, Dr. P. VALKHOFF en PH.J. SIMONS; 292 blz.; gebonden *ƒ* 3.90.

Vier van Kollewijn's vroegere opstellen; drie bijdragen van Dr. de Vooys, waaronder Het belang van spellingvereenvoudiging voor Zuid-Nederland en Bestaan er grondslagen voor een nieuwe regeling van het taalkundig geslacht? Verder o.m. een uitvoerige beschouwing van Ph.J. Simons over Hij of zij of het? Vooraan een onuitgegeven lezing van J.H. van den Bosch: over spelling, met dit besluit: ‘Gezegevierd zullen de nieuwe denkbeelden niet hebben, voor en aleer een talrijk opkomend jonger geslacht, van Sprekers en Redenaars, van Prozaschrijvers en Dichters zich met overtuiging van de oude schoolsheid losmaakt en met overvloed van goede en van hoogstaande arbeid het gaat bewijzen dat, zo goed als in het Engels en het Frans, ook in een n-loos Nederlands een Litteratuur mogelik is.’

Alphabetische Lijst der Medewerkers

A.	239, 287, 333, 432, 469, 510, 561
ADULED, Eric	69, 463
BOEYE, Eugenie	231, 328, 548
CLAEYS, R.	193
CLOSSET, F.	179
CORBET, August	481
DAMAN, Marcel	145
DE BACKER, Franz	513
DEBAIVE, C.	95
DE KEYSER, Edw	542
DE KEYSER, Paul	88
DE MAESSCHALCK, V.	28
DE MAREST, Aimé	62, 68, 230, 550
HEMAN, H.	206, 253, 308
HOSTE, J. Jr.	337, 490
HUYSMANS, Camiel	118
IDE, René, L.	455
JONCKHEERE, K.	149
LAMBRECHTS, Lambrecht	30, 551
MARCK, H.	109
MONET, August	529
MONTEYNE, Lode	135
P.J.	570
PEETERS, Jozef	47, 143, 364, 477, 478
PEETERS, Robert	435
POLS, André M.	74, 156
RED.	90, 97, 433
ROELS, Dolf	33
SABBE, Frans	289, 504
SABBE, Maurits	49, 330
THIERY, Herman A.	152

TULKENS, Julia 284, 329
VAN AUDENHAEGE, Omer 385
VAN BOECKXSEL, August 14, 351, 404
VANDERPOORTEN, Arthur 98
V.E.F. 544

V.E.J.	567
VAN ETSEN, J.	187
VAN RIEL, Leo	369, 426
VAN ROOSBROECK, Rob.	241
VAN ROOY, Hendrik	362, 467, 546
V.T.H.	45
VAN TICHELEN, H.	189, 232, 375, 379, 478, 519, 525, 568
VAN WERVEKE, Hans	5, 134
VOS, Herman	124